නමො තස්ස භගවතො අරහතො සම්මාසම්බුද්ධස්ස

විනයපිටකෙ

සාරත්ථදීපනී-ටීකා (තතියො භාගො)

5. පාචිත්තියකණ්ඩං

1. මුසාවාදවග්ගො

1. මුසාවාදසික්ඛාපදවණ්ණනා

1. මුසාවාදවග්ගස්ස පඨමසික්ඛාපදෙ **ඛුද්දකානන්ති** එත්ථ **‘‘ඛුද්දක**-සද්දො බහු-සද්දපරියායො . බහුභාවතො ඉමානි ඛුද්දකානි නාම ජාතානී’’ති වදන්ති. **තත්ථාති** තෙසු නවසු වග්ගෙසු, තෙසු වා ඛුද්දකෙසු. කාරණෙන කාරණන්තරපටිච්ඡාදනමෙව විභාවෙතුං **‘‘රූපං අනිච්ච’’**න්තිආදිමාහ. රූපං අනිච්චන්ති පටිජානිත්වා තත්ථ කාරණං වදන්තො **‘‘ජානිතබ්බතො’’**ති ආහ. ‘‘යදි එවං නිබ්බානස්සපි අනිච්චතා ආපජ්ජතී’’ති පරෙන වුත්තො තං කාරණං පටිච්ඡාදෙතුං පුන **‘‘ජාතිධම්මතො’’**ති අඤ්ඤං කාරණං වදති.

‘‘සම්පජානං මුසා භාසතී’’ති වත්තබ්බෙ **සම්පජාන මුසා භාසතීති** අනුනාසිකලොපෙන නිද්දෙසොති ආහ **‘‘ජානන්තො මුසා භාසතී’’**ති.

2. **ජානිත්වා ජානන්තස්ස ච මුසා භණනෙති** පුබ්බභාගෙපි ජානිත්වා වචනක්ඛණෙපි ජානන්තස්ස මුසා භණනෙ. භණනඤ්ච නාම ඉධ අභූතස්ස වා භූතතං භූතස්ස වා අභූතතං කත්වා කායෙන වා වාචාය වා විඤ්ඤාපනපයොගො. **සම්පජානමුසාවාදෙති** ච නිමිත්තත්ථෙ භුම්මවචනං, තස්මා යො සම්පජාන මුසා වදති, තස්ස තංනිමිත්තං තංහෙතු තප්පච්චයා පාචිත්තියං හොතීති එවමෙත්ථ අඤ්ඤෙසු ච ඊදිසෙසු අත්ථො වෙදිතබ්බො.

3. විසංවාදෙන්ති එතෙනාති **විසංවාදනං,** වඤ්චනාධිප්පායවසප්පවත්තං චිත්තං. තෙනාහ **‘‘විසංවාදනචිත්තං පුරතො කත්වා වදන්තස්සා’’**ති. වදති එතායාති **වාචා,** වචනසමුට්ඨාපිකා චෙතනා. තෙනාහ **‘‘මිච්ඡාවාචා…පෙ…. චෙතනා’’**ති. **පභෙදගතා වාචාති** අනෙකභෙදභින්නා. **එවං පඨමපදෙන සුද්ධචෙතනා…පෙ…. කථිතාති වෙදිතබ්බාති** ඉමිනා ඉමං දීපෙති – සුද්ධචෙතනා වා සුද්ධසද්දො වා සුද්ධවිඤ්ඤත්ති වා මුසාවාදො නාම න හොති, විඤ්ඤත්තියා සද්දෙන ච සහිතා තංසමුට්ඨාපිකා චෙතනා මුසාවාදොති. **චක්ඛුවසෙන අග්ගහිතාරම්මණන්ති** චක්ඛුසන්නිස්සිතෙන විඤ්ඤාණෙන අග්ගහිතමාරම්මණං. සානාදීනං තිණ්ණං ඉන්ද්‍රියානං සම්පත්තවිසයග්ගාහකත්තා වුත්තං **‘‘තීහි ඉන්ද්‍රියෙහි එකාබද්ධං විය කත්වා’’**ති. ‘‘ධනුනා විජ්ඣතී’’තිආදීසු විය ‘‘චක්ඛුනා දිට්ඨ’’න්ති අයං වොහාරො ලොකෙ පාකටොති ආහ **‘‘ඔළාරිකෙනෙව නයෙනා’’**ති.

11. **අවීමංසිත්වාති** අනුපපරික්ඛිත්වා. **අනුපධාරෙත්වාති** අවිනිච්ඡිනිත්වා. **ජළත්තාති** අඤ්ඤාණතාය. **දාරුසකටං යොජෙත්වා ගතොති** දාරුසකටං යොජෙත්වා තත්ථ නිසීදිත්වා ගතොති අධිප්පායො. **ගතො භවිස්සතීති** තථෙව සන්නිට්ඨානං කත්වා වුත්තත්තා මුසාවාදො ජාතො. කෙචි පන ‘‘කෙළිං කුරුමානොති වුත්තත්තා එවං වදන්තො දුබ්භාසිතං ආපජ්ජතී’’ති වදන්ති, තං න ගහෙතබ්බං . ජාතිආදීහියෙව හි දසහි අක්කොසවත්ථූහි දවකම්‍යතාය වදන්තස්ස දුබ්භාසිතං වුත්තං. වුත්තඤ්හෙතං –

‘‘හීනුක්කට්ඨෙහි උක්කට්ඨං, හීනං වා ජාතිආදිහි;
උජුං වාඤ්ඤාපදෙසෙන, වදෙ දුබ්භාසිතං දවා’’ති.

චිත්තෙන ථොකතරභාවංයෙව අග්ගහෙත්වා බහුභාවංයෙව ගහෙත්වා වුත්තත්තා ‘‘ගාමො එකතෙලො’’තිආදිනාපි මුසාවාදො ජාතො. **චාරෙසුන්ති** උපනෙසුං. විසංවාදනපුරෙක්ඛාරතා, විසංවාදනචිත්තෙන යමත්ථං වත්තුකාමො, තස්ස පුග්ගලස්ස විඤ්ඤාපනපයොගො චාති ඉමානෙත්ථ ද්වෙ අඞ්ගානි . උත්තරිමනුස්සධම්මාරොචනත්ථං මුසා භණන්තස්ස පාරාජිකං, අමූලකෙන පාරාජිකෙන අනුද්ධංසනත්ථං සඞ්ඝාදිසෙසො, සඞ්ඝාදිසෙසෙන අනුද්ධංසනත්ථං පාචිත්තියං, ආචාරවිපත්තියා දුක්කටං, ‘‘යො තෙ විහාරෙ වසතී’’තිආදිපරියායෙන උත්තරිමනුස්සධම්මාරොචනත්ථං පටිවිජානන්තස්ස මුසා භණිතෙ ථුල්ලච්චයං, අප්පටිවිජානන්තස්ස දුක්කටං, කෙවලං මුසා භණන්තස්ස ඉධ පාචිත්තියං වුත්තං.

මුසාවාදසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

2. ඔමසවාදසික්ඛාපදවණ්ණනා

12. දුතියෙ කණ්ණකටුකතාය අමනාපං වදන්තා කණ්ණෙසු විජ්ඣන්තා විය හොන්තීති ආහ **"ඔමසන්තීති ඔවිජ්ඣන්ති"**ති. පධංසෙන්තීති අභිභවන්ති.

13. **බොධිසත්තො තෙන සමයෙන හොතීති** තෙන සමයෙන බොධිසත්තො නන්දිවිසාලො නාම අහොසීති අත්ථො. අතීතත්ථෙ වත්තමානවචනං, කිරියාකාලවචනිච්ඡාය වා වත්තමානප්පයොගො සද්දන්තරසන්නිධානෙන භූතතාවගමො සියාති. **පච්චෙසීති** ''අමනාපං ඉද''න්ති අඤ්ඤාසි. **හෙට්ඨාරුක්ඛෙ දත්වාති** උපත්ථම්භකෙ දත්වා. **පුබ්බෙ පතිට්ඨිතාරප්පදෙසං පුන අරෙ පත්තෙති** පුබ්බෙ උජුකං හෙට්ඨාමුඛං පතිට්ඨිතඅරස්ස භූමිප්පදෙසං පුන තස්මිංයෙව අරෙ පරිවත්තෙත්වා හෙට්ඨාමුඛභාවෙන සම්පත්තෙ, පඨමං භූමියං පතිට්ඨිතනෙමිප්පදෙසෙ පරිවත්තෙත්වා පුන භූමියං පතිට්ඨිතෙති වුත්තං හොති. **සිථිලකරණ**න්ති සිථිලකිරියා.

15. **පුබ්බෙති** අට්ඨුප්පත්තියං. **තච්ඡකකම්ම**න්ති වඩ්ඪකීකම්මං. **කොට්ටකකම්ම**න්ති වා පාසාණකොට්ටකකම්මං . **හත්ථමුද්දාගණනාති** අඞ්ගුලිසඞ්කොචෙනෙව ගණනා. පාදසිකමිලක්ඛිකාදයො විය නවන්තවසෙන ගණනා **අච්ඡිද්දකගණනා. ආදි**-සද්දෙන සඞ්කලනපටුප්පාදනවොක්ලනභාගහාරාදිවසෙන පවත්තා පිණ්ඩගණනා ගහිතා. යස්ස සා පගුණා හොති, සො රුක්ඛම්පි දිස්වා ''එත්තකානි එත්ථ පණ්ණානී''ති ජානාති. යභ මෙථුනෙති වචනතො **ය**-කාර **භ**-කාරෙ එකතො යොජිතෙ අසද්ධම්මවචනං හොති.

16-26. **ආපත්තියා කාරෙතබ්බොති** පාචිත්තියෙන කාරෙතබ්බො උපසග්ගාදිමත්තවිසිට්ඨානං අතිචණ්ඩාලාදිපදානං පාළියං ආගතෙසුයෙව සඞ්ගහිතත්තා. **චොරොසීති**ආදීනං පන කෙනචි පරියායෙන පාළියං අනාගතත්තා දුක්කටං වුත්තං. **හසාධිප්පායතාති** පුරිමපදස්ස අත්ථවිවරණං. පාළියං අවුත්තෙපි ''ජාතිආදීහි අක්කොසවත්ථූහි පරම්මුඛා අක්කොසන්තස්ස වත්ථූනං අනඤ්ඤභාවතො යථා දුක්කටං, තථා දවකම්යතාය පරම්මුඛා වදන්තස්සපි දුබ්භාසිතමෙවා''ති ආචරියා වදන්ති. **සබ්බසත්තාති** එත්ථ වචනත්ථවිජානනපකතිකා තිරච්ඡානගතාපි ගහෙතබ්බා.

35. අනුසාසනිපුරෙක්ඛාරතාය ඨත්වා වදන්තස්ස චිත්තස්ස ලහුපරිවත්තිභාවතො අන්තරා කොපෙ උප්පන්නෙපි අනාපත්ති. යං අක්කොසති, තස්ස උපසම්පන්නතා, අනඤ්ඤාපදෙසෙන ජාතිආදීහි අක්කොසනං, ''මං අක්කොසතී''ති ජානනා, අත්ථපුරෙක්ඛාරතාදීනං අභාවතාති ඉමානෙත්ථ චත්තාරි අඞ්ගානි.

ඔමසවාදසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

3. පෙසුඤ්ඤසික්ඛාපදවණ්ණනා

36. තතියෙ භණ්ඩනං ජාතං එතෙසන්ති **භණ්ඩනජාතා. සම්මන්තන**න්ති රහො සංසන්දනං. හත්ථපරාමාසාදිවසෙන මත්ථකං පත්තො කලහො ජාතො එතෙසන්ති **කලහජාතා**. අනාපත්තිගාමිකං විරුද්ධවාදභූතං විවාදං ආපන්නාති **විවාදාපන්නා**. විග්ගහසංවත්තනිකා කථා **විග්ගාහිකකථා**. පිසතීති පිසුණා, වාචා, සමග්ගෙ සත්තෙ අවයවභූතෙ වග්ගෙ භින්නෙ කරොතීති අත්ථො. පිසුණා එව **පෙසුඤ්ඤං**. තාය වාචාය වා සමන්නාගතො පිසුණො, තස්ස කම්මං **පෙසුඤ්ඤං. පියභාවස්ස සුඤ්ඤකරණවාචන්ති** ඉමිනා පන ''පියසුඤ්ඤකරණතො පිසුණා''ති නිරුත්තිනයෙන අත්ථං වදති.

ඉධාපි ''දසහාකාරෙහි පෙසුඤ්ඤං උපසංහරතී''ති වචනතො දසවිධඅක්කොසවත්ථුවසෙනෙව පෙසුඤ්ඤං උපසංහරන්තස්ස පාචිත්තියං. පාළිමුත්තකානං චොරොතිආදීනං වසෙන පන දුක්කටමෙවාති වෙදිතබ්බං . ''අනක්කොසවත්ථුභූතං පන පෙසුඤ්ඤකරං තස්ස කිරියං වචනං වා පියකම්යතාය උපසංහරන්තස්ස කිඤ්චාපි ඉමිනා සික්ඛාපදෙන ආපත්ති න දිස්සති, තථාපි දුක්කටෙනෙත්ථ භවිතබ්බ''න්ති වදන්ති. ජාතිආදීහි අනඤ්ඤාපදෙසෙන අක්කොසන්තස්ස භික්ඛුනො සුත්වා භික්ඛුස්ස උපසංහරණං, පියකම්යතාභෙදාධිප්පායෙසු අඤ්ඤතරතා, තස්ස විජානනාති ඉමානෙත්ථ තීණි අඞ්ගානි.

පෙසුඤ්ඤසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

4. පදසොධම්මසික්ඛාපදවණ්ණනා

45. චතුත්ථෙ **එකතොති** අනුපසම්පන්නෙන සද්ධිං. **පුරිමබ්‍යඤ්ජනෙන සදිසං පච්ඡාබ්‍යඤ්ජනන්ති** ''රූපං අනිච්ච''න්ති එත්ථ අනිච්ච-සද්දෙන සදිසං ''වෙදනා අනිච්චා''ති එත්ථ අනිච්ච-සද්දං වදති. **අක්ඛරසමූහොති** අවිභත්තිකො අක්ඛරසමූහො. **අක්ඛරානුබ්‍යඤ්ජනසමූහො පදන්ති** විභත්තිඅන්තං පදමාහ. විභත්තිඅන්තමෙව පදං ගහෙත්වා **"පඨමපදං පදමෙව, දුතියං අනුපද"**න්ති වුත්තං.

එකං පදන්ති ගාථාපදං සන්ධාය වදති. **පදගණනායාති** ගාථාපදගණනාය. **අපාපුණිත්වාති** සද්ධිං අකථෙත්වා. **රූන්ති ඔපාතෙතීති** එත්ථ අනුනාසිකො ආගමවසෙන වුත්තො, සංයොගපුබ්බස්ස රස්සත්තං කතන්ති වෙදිතබ්බං. තෙනාහ **"රූ-කාරමත්තමෙවා"**ති. එත්ථ ච ''රූපං අනිච්චන්ති භණ සාමණෙරා''ති වුච්චමානො සචෙ රූ-කාරං අවත්වා රූ-ඉති රස්සං කත්වා වදති, අඤ්ඤං භණිතං නාම හොති, තස්මා අනාපත්ති. එවඤ්ච කත්වා ''වෙදනා අනිච්චා''ති එත්ථාපි අනිච්ච-සද්දමත්තෙනෙව ආපත්ති හොතීති වෙදිතබ්බං. **එස නයොති** එකමෙවක්ඛරං වත්වා ඨානං. ''මනොපුබ්බඞ්ගමා ධම්මා''ති වුච්චමානො හි ම-කාරමත්තමෙව වත්වා තිට්ඨති. ''එවං මෙ සුත''න්තිආදිසුත්තං භණාපියමානො එ-කාරං වත්වා තිට්ඨති චෙ, අන්වක්ඛරෙන පාචිත්තියං, අපරිපුණ්ණපදං වත්වා ඨිතෙ අනුබ්‍යඤ්ජනෙන. පදෙසු එකං පඨමපදං විරජ්ඣති, දුතියෙන අනුපදෙන පාචිත්තියං.

අනඞ්ගණසුත්තං (ම. නි. 1.57 ආදයො) **සම්මාදිට්ඨිසුත්තං** (ම. නි. 1.89 ආදයො) **මහාවෙදල්ලඤ්ච** (ම. නි. 1.449 ආදයො) ධම්මසෙනාපතිනා භාසිතං, **අනුමානසුත්තං** (ම. නි. 1.181 ආදයො) මහාමොග්ගල්ලානත්ථෙරෙන, **චූළවෙදල්ලසුත්තං** (ම. නි. 1.460 ආදයො) ධම්මදින්නාය ථෙරියා භාසිතං. පච්චෙකබුද්ධභාසිතම්පි බුද්ධභාසිතෙයෙව සඞ්ගහං ගච්ඡති. **අට්ඨකථානිස්සිතොති** පුබ්බෙ මගධභාසාය වුත්තං ධම්මසඞ්ගහාරුළ්හං අට්ඨකථං සන්ධාය වදති. ඉදානිපි ''යථාපි දීපිකො නාම, නිලීයිත්වා ගණ්හතෙ මිගෙ''ති (මි. ප. 6.1.5) එවමාදිකං සඞ්ගහාරුළ්හං අට්ඨකථාවචනං ගහෙතබ්බන්ති වදන්ති. **පාළිනිස්සිතොති** ''මක්කටී වජ්ජිපුත්තා චා''තිඑවමාදිනා (පාරා. 66) පාළියංයෙව ආගතො. **විවට්ටූපනිස්සිතන්ති** නිබ්බානූපනිස්සිතං. විවට්ටනිස්සිතං පන සාමඤ්ඤතො ගහෙතබ්බන්ති ආහ **"කිඤ්චාපී"**තිආදි. **ථෙරස්සාති** නාගසෙනත්ථෙරස්ස. **මග්ගකථාදීනි** පකරණානි. ''අක්ඛරෙන වාචෙති, අක්ඛරක්ඛරෙ ආපත්ති පාචිත්තියස්සා''ති වත්තබ්බෙ **"අක්ඛරාය වාචෙති, අක්ඛරක්ඛරාය ආපත්ති පාචිත්තියස්සා"**ති පාළියං වුත්තං.

48. **අනුපසම්පන්නෙන සද්ධිං ගණ්හන්තස්ස අනාපත්තීති** අනුපසම්පන්නෙන සහ නිසීදිත්වා උද්දෙසං ගණ්හන්තස්ස අනාපත්ති වුත්තා. **දහරභික්ඛු නිසින්නො…පෙ…. භණතො අනාපත්තීති** එත්ථ ද්වීසුපි ඨිතෙසු නිසින්නෙසු වා උපසම්පන්නස්ස භණාමීති භණන්තස්ස අනාපත්තියෙව. **උපචාරං මුඤ්චිත්වාති** පරිසපරියන්තතො ද්වාදසහත්ථං මුඤ්චිත්වා. ''නිසින්නෙ වාචෙමී''ති භණන්තස්සපි උපචාරං මුඤ්චිත්වා නිසින්නත්තා අනාපත්ති. සචෙ පන දූරෙ නිසින්නම්පි වාචෙමීති විසුං සල්ලක්ඛෙත්වා භණති, ආපත්තියෙව. **එකො පාදො න ආගච්ඡතීති** පුබ්බෙ පගුණොයෙව පච්ඡා අසරන්තස්ස න ආගච්ඡති, තං ''එවං භණාහී''ති එකතො භණන්තස්ස අනාපත්ති. **ඔපාතෙතීති** සද්ධිං කථෙති. සෙසමෙත්ථ උත්තානමෙව. අනුපසම්පන්නතා, වුත්තලක්ඛණධම්මං පදසො වාචනතා, එකතො භණනඤ්චාති ඉමානෙත්ථ තීණි අඞ්ගානි.

පදසොධම්මසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

5. සහසෙය්‍යසික්ඛාපදවණ්ණනා

49-50. පඤ්චමෙ **විකූජමානාති** නිත්ථුනන්තා. **කාකච්ඡමානාති** රොදන්තා. තත්‍රිදං වත්ථුනිදස්සනං වා. **තෙන නු ඛො පාතිතන්ති** පුච්ඡාවසෙන කථිතත්තා නත්ථි මුසාවාදො. කෙචි පන ''සන්දෙහවසෙන වචනං මුසා නාම න හොති, තස්මා එවං වුත්ත''න්ති වදන්ති. **සන්තිකං අගන්ත්වාති** ''යං එතෙසං න කප්පති, තං තෙසම්පි න කප්පතී''ති අධිප්පායෙන අගන්ත්වා.

51. **දිරත්තතිරත්තන්ති** එත්ථ වචනසිලිට්ඨතාමත්තෙන **දිරත්ත**-ග්ගහණං කතන්ති වෙදිතබ්බං. තිරත්තඤ්හි සහවාසෙ ලබ්භමානෙ දිරත්තෙ වත්තබ්බමෙව නත්ථීති දිරත්තග්ගහණං විසුං න යොජෙති. තෙනෙවාහ **"උත්තරිදිරත්තතිරත්තන්ති භගවා සාමණෙරානං සඞ්ගහකරණත්ථාය තිරත්තපරිහාරං අදාසී"**ති. නිරන්තරං තිරත්තදස්සනත්ථං වා දිරත්තග්ගහණං කතං. කෙවලඤ්හි තිරත්තන්ති වුත්තෙ අඤ්ඤත්ථ වාසෙන අන්තරිකම්පි තිරත්තං ගණ්හෙය්‍ය, දිරත්තවිසිට්ඨං පන තිරත්තං වුච්චමානං තෙන අනන්තරිකමෙව තිරත්තං දීපෙති. සයනං **සෙය්‍යා,** සයන්ති එත්ථාතිපි **සෙය්‍යාති** ආහ **"කායප්පසාරණසඞ්ඛාත"**න්තිආදි. **තස්මාති** යස්මා උභයම්පි පරිග්ගහිතං, තස්මා. **පඤ්චහි ඡදනෙහීති** ඉට්ඨකසිලාසුධාතිණපණ්ණසඞ්ඛාතෙහි පඤ්චහි ඡදනෙහි. **වාචුග්ගතවසෙනාති** පගුණවසෙන. **දියඩ්ඪහත්ථුබ්බෙධො** වඩ්ඪකීහත්ථෙන ගහෙතබ්බො. **එකූපචාරොති** වළඤ්ජනද්වාරස්ස එකත්තං සන්ධාය වුත්තං. සතගබ්භං වා චතුස්සාලං එකූපචාරං හොතීති සම්බන්ධො.

උපරිමතලෙන සද්ධිං අසම්බද්ධභිත්තිකස්සාති ඉදං තුලාය අබ්භන්තරෙ සයිත්වා පුන තෙනෙව සුසිරෙන නික්ඛමිත්වා භිත්තිඅන්තරෙන හෙට්ඨිමතලං පවිසිතුං යොග්ගෙපි උපරිමතලෙන අසම්බද්ධභිත්තිකෙ සෙනාසනෙ අනාපත්තියා වුත්තාය තථා පවිසිතුං අසක්කුණෙය්‍යෙ සම්බද්ධභිත්තිකෙ වත්තබ්බමෙව නත්ථීති දස්සනත්ථං වුත්තං, න පන සම්බද්ධභිත්තිකෙ ආපත්තීති දස්සනත්ථං වුත්තං. **හෙට්ඨාපාසාදෙ සයිතභික්ඛුස්ස අනාපත්තීති** ඉදම්පි තාදිසෙ සෙනාසනෙ හෙට්ඨිමතලෙ සයිතස්සෙව ආපත්තිප්පසඞ්කා සියාති තංනිවාරණත්ථං වුත්තං, න පන උපරිමතලෙ සයිතස්ස ආපත්තීති දස්සනත්ථං. **නානූපචාරෙති** යත්ථ බහි නිස්සෙණිං කත්වා උපරිමතලං ආරොහන්ති, තාදිසං සන්ධාය වුත්තං. උපරිමතලෙපි ආකාසඞ්ගණෙ නිපජ්ජන්තස්ස ආපත්තියා අභාවතො **"ඡදනබ්භන්තරෙ"**ති වුත්තං.

සභාසඞ්ඛෙපෙනාති සභාකාරෙන. **අඩ්ඪකුට්ටකෙ සෙනාසනෙති** එත්ථ ''අඩ්ඪකුට්ටකං නාම යත්ථ එකං පස්සං මුඤ්චිත්වා තීසු පස්සෙසු භිත්තියො බද්ධා හොන්ති, යත්ථ වා එකස්මිං පස්සෙ භිත්තිං උට්ඨාපෙත්වා උභොසු පස්සෙසු උපඩ්ඪං උපඩ්ඪං කත්වා භිත්තියො උට්ඨාපෙන්ති, තාදිසං සෙනාසන''න්ති තීසුපි **ගණ්ඨිපදෙසු** වුත්තං. **ගණ්ඨිපදෙ** පන ''අඩ්ඪකුට්ටකෙති ඡදනං අඩ්ඪෙන අසම්පත්තකුට්ටකෙ''ති වුත්තං, තම්පි නො න යුත්තං. **''වාළසඞ්ඝාටො** නාම ථම්භානං උපරි වාළරූපෙහි කතසඞ්ඝාටො වුච්චතී''ති වදන්ති. **පරික්ඛෙපස්ස බහිගතෙති** එත්ථ යස්මිං පස්සෙ පරික්ඛෙපො නත්ථි, තත්ථාපි පරික්ඛෙපාරහප්පදෙසතො බහිගතෙ අනාපත්තියෙවාති දට්ඨබ්බං. **අපරිච්ඡින්නගබ්භූපචාරෙති** එත්ථ මජ්ඣෙ විවටඞ්ගණවන්තාසු පමුඛමහාචතුස්සාලාසු යථා ආකාසඞ්ගණං අනොතරිත්වා පමුඛෙනෙව ගන්ත්වා සබ්බගබ්භෙ පවිසිතුං න සක්කා හොති, එවං එකෙකගබ්භස්ස ද්වීසු පස්සෙසු කුට්ටං නීහරිත්වා කතං **පරිච්ඡින්නගබ්භූපචාරං** නාම, ඉදං පන තාදිසං න හොතීති ''අපරිච්ඡින්නගබ්භූපචාරෙ''ති වුත්තං. **සබ්බගබ්භෙ පවිසන්තීති** ගබ්භූපචාරස්ස අපරිච්ඡින්නත්තා ආකාසඞ්ගණං අනොතරිත්වා පමුඛෙනෙව ගන්ත්වා තං තං ගබ්භං පවිසන්ති. අථ කුතො තස්ස පරික්ඛෙපොයෙව සබ්බපරිච්ඡන්නතත්තාති වුත්තන්ති ආහ **''ගබ්භපරික්ඛෙපොයෙව හිස්ස පරික්ඛෙපො''**ති. ඉදඤ්ච සමන්තා ගබ්භභිත්තියො සන්ධාය වුත්තං. චතුස්සාලවසෙන සන්නිවිට්ඨෙපි සෙනාසනෙ ගබ්භපමුඛං විසුං අපරික්ඛිත්තම්පි සමන්තා ඨිතගබ්භභිත්තීනං වසෙන පරික්ඛිත්තං නාම හොති.

''නනු ච 'අපරික්ඛිත්තෙ පමුඛෙ අනාපත්තී'ති අන්ධකට්ඨකථායං අවිසෙසෙන වුත්තං, තස්මා චතුස්සාලවසෙන සන්නිවිට්ඨෙපි සෙනාසනෙ විසුං අපරික්ඛිත්තෙ පමුඛෙ අනාපත්තියෙවා''ති යො වදෙය්‍ය, තස්ස වාදපරිමොචනත්ථං ඉදං වුත්තං **''යං පන...පෙ.... පාටෙක්කසන්නිවෙසා එකච්ඡදනා ගබ්භපාළියො සන්ධාය වුත්ත''**න්ති. ඉදං වුත්තං හොති – ''අපරික්ඛිත්තෙ පමුඛෙ අනාපත්තීති යං වුත්තං, තං න චතුස්සාලවසෙන සන්නිවිට්ඨා ගබ්භපාළියො සන්ධාය වුත්තං, කිඤ්චරහි විසුං සන්නිවිට්ඨං එකමෙව ගබ්භපාළිං සන්ධාය. තාදිසාය හි ගබ්භපාළියා අපරික්ඛිත්තෙ පමුඛෙ අනාපත්ති, න චතුස්සාලවසෙන සන්නිවිට්ඨායා''ති. එකාය ච ගබ්භපාළියා තස්ස තස්ස ගබ්භස්ස උපචාරං පරිච්ඡින්දිත්වා අන්තමසො උභොසු පස්සෙසු ඛුද්දකභිත්තීනං උට්ඨාපනමත්තෙනපි පමුඛං පරික්ඛිත්තං නාම හොති, චතුස්සාලවසෙන සන්නිවිට්ඨාසු පන ගබ්භපාළීසු උභොසු පස්සෙසු ගබ්භභිත්තීනං වසෙනපි පමුඛං පරික්ඛිත්තං නාම හොති. තස්මා යං ඉමිනා ලක්ඛණෙන පරික්ඛිත්තං පමුඛං, තත්ථ ආපත්ති, ඉතරත්ථ අනාපත්තීති ඉදමෙත්ථ සන්නිට්ඨානං.

ඉදානි ''අපරික්ඛිත්තෙ පමුඛෙ අනාපත්තී''ති වත්වා තස්සෙව වචනස්ස අධිප්පායං පකාසෙන්තෙන යං වුත්තං ''භූමියං විනා ජගතියා පමුඛං සන්ධාය කථිත''න්ති, තස්ස අයුත්තතාවිභාවනත්ථං **''යඤ්ච තත්ථා''**තිආදි ආරද්ධං. **භූමියං විනා ජගතියා පමුඛං සන්ධාය කථිතන්ති** හි ඉමස්ස වචනස්ස අයමධිප්පායො – ''අපරික්ඛිත්තෙ පමුඛෙ අනාපත්තී''ති යං වුත්තං, තං විනා වත්ථුං භූමියං කතගෙහස්ස පමුඛං සන්ධාය කථිතං. සචෙ පන උච්චවත්ථුකං පමුඛං හොති, පරික්ඛිත්තසඞ්ඛ්‍යං න ගච්ඡතීති. තෙනෙවාහ **''දසහත්ථුබ්බෙධාපි හි ජගති පරික්ඛෙපසඞ්ඛ්‍යං න ගච්ඡතී''**ති. හෙට්ඨාපි ඉදමෙව මනසි සන්නිධාය වුත්තං ''උච්චවත්ථුකං චෙපි හොති, පමුඛෙ සයිතො ගබ්භෙ සයිතානං ආපත්තිං න කරොතී''ති. **තත්ථාති** අන්ධකට්ඨකථායං. **ජගතියා පමාණං වත්වාති** ''සචෙ ජගතියා ඔතරිත්වා භූමියං සයිතො, ජගතියා උපරි සයිතං න පස්සතී''ති එවං ජගතියා උබ්බෙධෙන පමාණං වත්වා. එකසාලාදීසු උජුකමෙව දීඝං කත්වා සන්නිවෙසිතො පාසාදො **එකසාලසන්නිවෙසො.** ද්විසාලසන්නිවෙසාදයොපි වුත්තානුසාරතො වෙදිතබ්බා. සාලප්පභෙදදීපනමෙව චෙත්ථ හෙට්ඨා වුත්තතො විසෙසො.

මජ්ඣෙපාකාරං කරොන්තීති එත්ථාපි පරික්ඛෙපස්ස හෙට්ඨිමපරිච්ඡෙදෙන දියඩ්ඪහත්ථුබ්බෙධත්තා දියඩ්ඪහත්ථං චෙපි මජ්ඣෙ පාකාරං කරොන්ති, නානූපචාරමෙව හොතීති වෙදිතබ්බං. **න හි ඡිද්දෙන ගෙහං එකූපචාරං නාම හොතීති** එත්ථ සචෙ උබ්බෙධෙන දියඩ්ඪහත්ථබ්භන්තරෙ මනුස්සානං සඤ්චාරප්පහොනකං ඡිද්දං හොති, තම්පි ද්වාරමෙවාති එකූපචාරං හොති. **කිං පරික්ඛෙපොවිද්ධස්තොති** පමුඛස්ස පරික්ඛෙපං සන්ධාය වදති. සබ්බත්ථ පඤ්චවණ්ණංයෙව ඡදනානං ආගතත්තා වදති **''පඤ්චන්නං අඤ්ඤතරෙන ඡදනෙන ඡන්නා''**ති.

53. පාළියං ''සෙය්‍යා නාම සබ්බච්ඡන්නා සබ්බපරිච්ඡන්නා යෙභුය්‍යෙනච්ඡන්නා යෙභුය්‍යෙනපරිච්ඡන්නා''ති වදන්තෙන යෙභුය්‍යෙනච්ඡන්නයෙභුය්‍යෙනපරිච්ඡන්නසෙනාසනං පාචිත්තියස්ස අවසානං විය කත්වා දස්සිතං, ''උපඩ්ඪච්ඡන්නෙ උපඩ්ඪපරිච්ඡන්නෙ ආපත්ති දුක්කටස්සා''ති වදන්තෙන ච උපඩ්ඪච්ඡන්නඋපඩ්ඪපරිච්ඡන්නසෙනාසනං දුක්කටස්ස ආදිං කත්වා දස්සිතං, උභින්නමන්තරා කෙන භවිතබ්බං පාචිත්තියෙන, උදාහු දුක්කටෙනාති? ලොකවජ්ජසික්ඛාපදස්සෙව අනවසෙසං කත්වා පඤ්ඤාපනතො ඉමස්ස ච පණ්ණත්තිවජ්ජත්තා යෙභුය්‍යෙනච්ඡන්නයෙභුය්‍යෙනපරිච්ඡන්නස්ස උපඩ්ඪච්ඡන්නඋපඩ්ඪපරිච්ඡන්නස්ස ච අන්තරා පාචිත්තියං අනිවාරිතමෙව, තස්මා විනයවිනිච්ඡයෙ ච ගරුකෙයෙව ඨාතබ්බත්තා අට්ඨකථායම්පි පාචිත්තියමෙව දස්සිතං. **සත්ත පාචිත්තියානීති** පාළියං වුත්තපාචිත්තියං සාමඤ්ඤතො එකත්තෙන ගහෙත්වා වුත්තං. විසුං පන ගය්හමානෙ ''සබ්බච්ඡන්නෙ සබ්බපරිච්ඡන්නෙ පාචිත්තියං, යෙභුය්‍යෙනච්ඡන්නෙ යෙභුය්‍යෙනපරිච්ඡන්නෙ පාචිත්තිය''න්ති අට්ඨෙව පාචිත්තියානි හොන්ති.

සෙනම්බමණ්ඩපවණ්ණං හොතීති සීහළදීපෙ කිර උච්චවත්ථුකො සබ්බච්ඡන්නො සබ්බඅපරිච්ඡන්නො එවංනාමකො සන්නිපාතමණ්ඩපො අත්ථි, තං සන්ධායෙතං වුත්තං. යදි ජගතිපරික්ඛෙපසඞ්ඛ්‍යං ගච්ඡති,

උච්චවත්ථුකත්තා මණ්ඩපස්ස සබ්බඅපරිච්ඡන්නතා න යුජ්ජතීති ආහ **"ඉමිනාපෙතං වෙදිතබ්බ"**න්තිආදි. **චූළකච්ඡන්නාදීනි** චෙත්ථ එවං වෙදිතබ්බානි – යස්ස චතූසු භාගෙසු එකො ඡන්නො, සෙසා අච්ඡන්නා, ඉදං **චූළකච්ඡන්නං**. යස්ස තීසු භාගෙසු ද්වෙ ඡන්නා, එකො අච්ඡන්නො, ඉදං **යෙභුය්‍යෙනච්ඡන්නං**. යස්ස ද්වීසු භාගෙසු එකො ඡන්නො, එකො අච්ඡන්නො, ඉදං **උපඩ්ඪච්ඡන්නං** නාම සෙනාසනං. **චූළකපරිච්ඡන්නාදීනිපි** ඉමිනාව නයෙන වෙදිතබ්බානි. සෙසං උත්තානමෙව. පාචිත්තියවත්ථුකසෙනාසනං, තත්ථ තත්ථ අනුපසම්පන්නෙන සහ නිපජ්ජනං, චතුත්ථදිවසෙ සූරියත්ථඞ්ගමනන්ති ඉමානෙත්ථ තීණි අඞ්ගානි.

සහසෙය්‍යසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

6. දුතියසහසෙය්‍යසික්ඛාපදවණ්ණනා

55. ඡට්ඨෙ ''පඨමසික්ඛාපදෙ 'භික්ඛුං ඨපෙත්වා අවසෙසො අනුපසම්පන්නො නාමා'ති වුත්තත්තා 'මාතුගාමොපි අනුපසම්පන්නග්ගහණෙන ගහිතොයෙවා'ති චතුත්ථදිවසෙ මාතුගාමෙන සද්ධිං සයන්තස්ස ද්වීහි සික්ඛාපදෙහි ද්වෙ පාචිත්තියානි හොන්තී''ති වදන්ති. **ගණ්ඨිපදෙසු** පන තීසුපි ''ඉමස්මිං සික්ඛාපදෙ මාතුගාමස්ස විසුං වුච්චමානත්තා පඨමසික්ඛාපදෙ 'භික්ඛුං ඨපෙත්වා අවසෙසො අනුපසම්පන්නො නාමා'ති පුරිසස්සෙව ගහණං අනුච්ඡවික''න්ති වුත්තං, තදෙව ච යුත්තතරං.

යඤ්ච ඉධ **"පඨමදිවසෙපීති පි**-සද්දෙන චතුත්ථදිවසෙපීති වුත්තං හොතී''ති කාරණං වදන්ති, තම්පි අකාරණං **පි**-සද්දො සම්පිණ්ඩනත්ථොයෙවාති නියමාභාවතො අවධාරණත්ථස්ස ච සම්භවතො. සම්භාවනෙ වා **පි**-සද්දො දට්ඨබ්බො. තෙන ඉධ පඨමදිවසෙපි තාව ආපත්ති, දුතියාදිදිවසෙ කිමෙව වත්තබ්බන්ති ඉමමත්ථං දීපෙති. සම්පිණ්ඩනත්ථෙපි **පි**-සද්දෙ ගය්හමානෙ ඉමිනාව සික්ඛාපදෙන ආපජ්ජිතබ්බාපත්තියා අඤ්ඤස්මිම්පි දිවසෙ ආපජ්ජනං දීපෙති, න පඨමසික්ඛාපදෙන ආපජ්ජිතබ්බාපත්තියාති අකාරණමෙව තන්ති දට්ඨබ්බං. ''මතිත්ථී පාරාජිකවත්ථුභූතාපි අනුපාදින්නපක්ඛෙ ඨිතත්තා සහසෙය්‍යාපත්තිං න ජනෙතී''ති වදන්ති. ''අත්ථඞ්ගතෙ සූරියෙ මාතුගාමෙ නිපන්නෙ භික්ඛු නිපජ්ජතී''ති වචනතො දිවා සයන්තස්ස සහසෙය්‍යාපත්ති න හොතියෙවාති දට්ඨබ්බං. පාචිත්තියවත්ථුකසෙනාසනං, තත්ථ මාතුගාමෙන සහ නිපජ්ජනං, සූරියත්ථඞ්ගමනන්ති ඉමානෙත්ථ තීණි අඞ්ගානි.

දුතියසහසෙය්‍යසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

7. ධම්මදෙසනාසික්ඛාපදවණ්ණනා

60-64. සත්තමෙ සරං නයතීති **සරණී,** සරනායිකා. තෙනාහ **"සරසාමිනී"**ති. **සුණ්හාති** සුණිසා. **න යක්ඛෙනාතිආදීනං** ''අඤ්ඤත්‍ර''ති ඉමිනා සම්බන්ධො. පුරිසවිග්ගහං ගහෙත්වා ඨිතෙන යක්ඛෙන වා පෙතෙන වා තිරච්ඡානෙන වා සද්ධිං ඨිතායපි දෙසෙතුං න වට්ටති. **අක්ඛරාය දෙසෙතීති** එත්ථ ''ඡප්පඤ්චවාචතො උත්තරි 'ඉමං පදං භාසිස්සාමී'ති එකම්පි අක්ඛරං වත්වා තිට්ඨති, ආපත්තියෙවා''ති වදන්ති.

66. **"එකො ගාථාපාදොති** ඉදං ගාථාබන්ධමෙව සන්ධාය වුත්තං, අඤ්ඤත්ථ පන විභත්තිඅන්තපදමෙව ගහෙතබ්බ''න්ති වදන්ති. **"අට්ඨකථං ධම්මපදං ජාතකාදිවත්ථුං වාති** ඉමිනාපි පොරාණං සඞ්ගීතිආරුළ්හමෙව අට්ඨකථාදි වුත්ත''න්ති වදන්ති. අට්ඨකථාදිපාඨං ඨපෙත්වා දමිළාදිභාසන්තරෙන යථාරුචි කථෙතුං වට්ටති. **පදසොධම්මෙ වුත්තප්පභෙදොති** ඉමිනා අඤ්ඤත්ථ අනාපත්තීති දීපෙති. **උට්ඨහිත්වා පුන නිසීදිත්වාති** ඉරියාපථපරිවත්තනනයෙන නානාඉරියාපථෙනපි අනාපත්තීති දීපෙති. **සබ්බං චෙපි දීඝනිකායං කථෙතීති** යාව න නිට්ඨාති, තාව පුනදිවසෙපි කථෙති.

දුතියස්ස විඤ්ඤූපුරිසස්ස අග්ගහණං **අකිරියා**. මාතුගාමෙන සද්ධිං ඨිතස්ස ච විඤ්ඤූපුරිසස්ස ච උපචාරො අනියතෙසු වුත්තනයෙනෙව ගහෙතබ්බො. සෙසං උත්තානමෙව. වුත්තලක්ඛණස්ස ධම්මස්ස ඡන්නං වාචානං උපරි දෙසනා, වුත්තලක්ඛණො මාතුගාමො, ඉරියාපථපඅවත්තනාභාවො, විඤ්ඤූපුරිසාභාවො, අපඤ්හවිස්සජ්ජනාති ඉමානි පනෙත්ථ පඤ්ච අඞ්ගානි.

ධම්මදෙසනාසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

8. භූතාරොචනසික්ඛාපදවණ්ණනා

77. අට්ඨමෙ **අන්තරාති** පරිනිබ්බානසමයතො අඤ්ඤස්මිං කාලෙ. **අතිකඩ්ඪියමානෙනාති** ''වදථ, භන්තෙ, කිං තුම්හෙහි අධිගත''න්ති එවං නිප්පීළියමානෙන. අනතිකඩ්ඪියමානෙනපි පුච්ඡිතෙ වා අපුච්ඡිතෙ වා තථාරූපෙ කාරණෙ සති ආරොචෙතුං වට්ටතියෙව. තෙනෙව අඤ්ඤතරෙන දහරභික්ඛුනා උපවදිතො අඤ්ඤතරො ථෙරො ''ආවුසො, උපරිමග්ගත්ථාය වායාමං මා අකාසි, ඛීණාසවො තයා උපවදිතො''ති ආහ. ථෙරෙන ච ''අත්ථි තෙ, ආවුසො, ඉමස්මිං සාසනෙ පතිට්ඨා''ති වුත්තො දහරභික්ඛු ''ආම, භන්තෙ, සොතාපන්නො අහ''න්ති අවොච. ''කාරකො අය''න්ති

ඤත්වාපි පටිපත්තියා අමොඝභාවදස්සනෙන සමුත්තෙජනාය සම්පහංසනාය ච අරියා අත්තානං පකාසෙන්තියෙව. **සුතපරියත්තිසීලගුණ**න්ති සුතගුණං පරියත්තිගුණං සීලගුණඤ්ච. උම්මත්තකස්ස ඉධ අවචනෙ කාරණං වදන්තෙන ඛිත්තචිත්තවෙදනට්ටානම්පි අවචනෙ කාරණං වුත්තමෙවාති දට්ඨබ්බං. **ඉති**-සද්දෙන වා ආදිඅත්ථෙන ඛිත්තචිත්තවෙදනට්ටෙ සඞ්ගණ්හාති. තෙනෙව වදති **''චිත්තක්ඛෙපස්ස වා අභාවා''**ති. **දිට්ඨිසම්පන්නාන**න්ති මග්ගඵලදිට්ඨියා සමන්නාගතානං. අරියානමෙව හි උම්මත්තකාදිභාවො නත්ථි. ඣානලාභිනො පන තස්මිං සති ඣානා පරිහායන්ති, තස්මා තෙසං අභූතාරොචනපච්චයා අනාපත්ති වත්තබ්බා, න භූතාරොචනපච්චයා. තෙනෙවාහ **''භූතාරොචනපච්චයා අනාපත්ති න වත්තබ්බා''**ති.

පුබ්බෙ අවුත්තෙහීති චතුත්ථපාරාජිකෙ අවුත්තෙහි. ඉදඤ්ච සික්ඛාපදං පණ්ණත්තිඅජානනවසෙන අචිත්තකසමුට්ඨානං හොති. අරියා චෙත්ථ පණ්ණත්තිං ජානන්තා වීතික්කමං න කරොන්ති, පුථුජ්ජනා පන පණ්ණත්තිං ජානිත්වාපි වීතික්කමං කරොන්ති, තෙ ච සත්ථුනො ආණාවීතික්කමචෙතනාය බලවඅකුසලභාවතො ඣානා පරිහායන්තීති දට්ඨබ්බං, උක්කට්ඨපරිච්ඡෙදෙන අරියපුග්ගලෙ එව සන්ධාය **''කුසලාබ්‍යාකතචිත්තෙහි ද්විචිත්ත''**න්ති වුත්තං. පණ්ණත්තිං අජානන්තා පන ඣානලාභී පුථුජ්ජනා වත්ථුම්හි ලොභවසෙන අකුසලචිත්තෙනපි න ආරොචෙන්තීති නත්ථි. ඉධ දුක්ඛවෙදනාය අභාවතො ''ද්විවෙදන''න්ති ඉමස්ස අනුරූපං කත්වා **ද්විචිත්ත**න්ති ඉදං වුත්තන්ති එවං වා එත්ථ අධිප්පායො ගහෙතබ්බො. සෙසං උත්තානමෙව. උත්තරිමනුස්සධම්මස්ස භූතතා, අනුපසම්පන්නස්ස ආරොචනං, තඞ්ඛණවිජානනා, අනඤ්ඤප්පදෙසොති ඉමානි පනෙත්ථ චත්තාරි අඞ්ගානි.

භූතාරොචනසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

9. දුට්ඨුල්ලාරොචනසික්ඛාපදවණ්ණනා

78. නවමෙ **දුට්ඨුල්ලසද්දත්ථදස්සනත්ථ**න්ති දුට්ඨුල්ලසද්දස්ස අත්ථදස්සනත්ථං. අත්ථෙ හි දස්සිතෙ සද්දොපි ''අයං එතෙසු අත්ථෙසු වත්තතී''ති දස්සිතොයෙව හොති. ''යං යං දුට්ඨුල්ලසද්දෙන අභිධීයති, තං සබ්බං දස්සෙතුං පාරාජිකානි වුත්තානී''ති අයඤ්හෙත්ථ අධිප්පායො. **තත්‍රායං විචාරණාති** තත්‍ර පාළියං අයං විචාරණා, තත්‍ර පාළිඅට්ඨකථාසු වා අයං විචාරණා. **තත්ථ භවෙය්‍යාති** තත්ථ කස්සචි විමති එවං භවෙය්‍ය. අනුපසම්පන්නස්ස දුට්ඨුල්ලාරොචනෙ විය දුක්කටෙන භවිතබ්බන්ති ආහ **''දුක්කටං ආපජ්ජතී''**ති. **අක්කොසන්තොපි දුක්කටං ආපජ්ජෙය්‍යාති** ඔමසවාදෙන දුක්කටං ආපජ්ජෙය්‍ය. අධිප්පායං අජානන්තෙනපි අට්ඨකථාචරියානං වචනෙයෙව ඨාතබ්බන්ති දීපනත්ථං **''අට්ඨකථාචරියාව එත්ථ පමාණ''**න්ති වුත්තං. පුනපි අට්ඨකථාවචනමෙව උපපත්තිතො දළ්හං කත්වා පතිට්ඨපෙන්තො **''ඉමිනාපි චෙත''**න්තිආදිමාහ.

80. ''අඤ්ඤත්‍ර භික්ඛුසම්මුතියා''ති වුත්තත්තා සම්මුති අත්ථීති ගහෙතබ්බාති ආහ **''ඉධ වුත්තත්තායෙවා''**තිආදි.

82. **ආදිතො පඤ්ච සික්ඛාපදානී**ති පාණාතිපාතාදීනි පඤ්ච සික්ඛාපදානි. **''සෙසානී**ති විකාලභොජනාදීනි පඤ්චා''ති වදන්ති. කෙචි පන ''ආදිතො පට්ඨාය පඤ්ච සික්ඛාපදානීති සුක්කවිස්සට්ඨිආදීනි පඤ්චා''ති වදන්ති, තං න ගහෙතබ්බං. පාණාතිපාතාදීනි හි දසෙව සික්ඛාපදානි සාමණෙරානං පඤ්ඤත්තානි. වුත්තඤ්හෙතං –

> ''අථ ඛො සාමණෙරානං එතදහොසි 'කති නු ඛො අම්හාකං සික්ඛාපදානි, කත්ථ ච අම්හෙහි සික්ඛිතබ්බ'න්ති? භගවතො එතමත්ථං ආරොචෙසුං. අනුජානාමි, භික්ඛවෙ, සාමණෙරානං දස සික්ඛාපදානි, තෙසු ච සාමණෙරෙහි සික්ඛිතුං, පාණාතිපාතා වෙරමණී අදින්නාදානා වෙරමණී''තිආදි (මහාව. 106).

තෙසං පඤ්ඤත්තෙසුයෙව සික්ඛාපදෙසු දුට්ඨුල්ලාදුට්ඨුල්ලවිචාරණා කාතබ්බා, න ච සුක්කවිස්සට්ඨිආදීනි විසුං තෙසං පඤ්ඤත්තානි අත්ථීති. අථ භික්ඛුනො දුට්ඨුල්ලසඞ්ඛාතානි සුක්කවිස්සට්ඨිආදීනි අනුපසම්පන්නස්ස කිං නාම හොන්තීති ආහ **''සුක්කවිස්සට්ඨි…පෙ…. අජ්ඣාචාරො නාමාති වුත්ත''**න්ති. ඉමිනාපි චෙතං සිද්ධං ''අනුපසම්පන්නස්ස සුක්කවිස්සට්ඨිආදි දුට්ඨුල්ලං නාම න හොතී''ති. අජ්ඣාචාරො නාමාති හි වදන්තො අනුපසම්පන්නස්ස සුක්කවිස්සට්ඨිආදි කෙවලං අජ්ඣාචාරො නාම හොති, න පන දුට්ඨුල්ලො නාම අජ්ඣාචාරොති දීපෙති. ''අජ්ඣාචාරො නාමාති ච අට්ඨකථායං වුත්තත්තා අකත්තබ්බරූපත්තා ච අනුපසම්පන්නස්ස සුක්කවිස්සට්ඨිආදීනි දණ්ඩකම්මවත්ථුපක්ඛං භජන්ති, තානි ච අඤ්ඤස්ස අනුපසම්පන්නස්ස අවණ්ණකාමතාය ආරොචෙන්තො භික්ඛු දුක්කටං ආපජ්ජතී''ති වදන්ති. ඉධ පන **අනුපසම්පන්න**ග්ගහණෙන සාමණෙරසාමණෙරීසික්ඛමානානං ගහණං වෙදිතබ්බං. සෙසමෙත්ථ උත්තානමෙව. අන්තිමවත්ථුං අනජ්ඣාපන්නස්ස භික්ඛුනො සවත්ථුකො සඞ්ඝාදිසෙසො, අනුපසම්පන්නස්ස ආරොචනං, භික්ඛුසම්මුතියා අභාවොති ඉමානි පනෙත්ථ තීණි අඞ්ගානි.

දුට්ඨුල්ලාරොචනසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

10. පථවීඛණනසික්ඛාපදවණ්ණනා

84-86. දසමෙ **එකින්ද්‍රියන්ති** ''කායින්ද්‍රියං අත්ථී''ති මඤ්ඤමානා වදන්ති. **මුට්ඨිප්පමාණාති** මුට්ඨිනා සඞ්ගහෙතබ්බප්පමාණා. එත්ථ කිඤ්චාපි යෙභුය්‍යපංසුං අප්පපංසුඤ්ච පථවිං වත්වා උපඩ්ඪපංසුකා පථවී න වුත්තා, තථාපි පණ්ණත්තිවජ්ජසික්ඛාපදෙසු සාවසෙසපඤ්ඤත්තියාපි සම්භවතො උපඩ්ඪපංසුකායපි පථවියා පාචිත්තියමෙවාති ගහෙතබ්බං. කෙචි පන ''සබ්බචිත්තන්නාදීසු උපඩ්ඪෙ දුක්කටස්ස වුත්තත්තා ඉධාපි දුක්කටං යුත්ත''න්ති වදන්ති, තං න යුත්තං පාචිත්තියවත්ථුකඤ්ච අනාපත්තිවත්ථුකඤ්ච දුවිධං පථවිං ඨපෙත්වා අඤ්ඤිස්සා දුක්කටවත්ථුකාය තතියාය පථවියා අභාවතො. ද්වෙයෙව හි පථවියො වුත්තා ''ජාතා ච පථවී අජාතා ච පථවී''ති. තස්මා ද්වීසු අඤ්ඤතරාය පථවියා භවිතබ්බං, විනයවිනිච්ඡයෙ ච සම්පත්තෙ ගරුකෙයෙව ඨාතබ්බත්තා න සක්කා එත්ථ අනාපත්තියා භවිතුං. සබ්බචිත්තන්නාදීසු පන උපඩ්ඪෙ දුක්කටං යුත්තං තත්ථ තාදිසස්ස දුක්කටවත්ථුනො සබ්භාවා.

''පොක්ඛරණිං ඛණා''ති වදති, වට්ටතීති ''ඉමස්මිං ඔකාසෙ''ති අනියමෙත්වා වුත්තත්තා වට්ටති. **''ඉමං වල්ලිං ඛණා''**ති වුත්තෙපි පථවිඛණනං සන්ධාය පවත්තවොහාරත්තා ඉමිනාව සික්ඛාපදෙන ආපත්ති, න භූතගාමපාතබ්‍යතාය. **කුටෙහීති** ඝටෙහි. **තනුකකද්දමොති** උදකමිස්සකකද්දමො. සො ච උදකගතිකත්තා වට්ටති. **ඔමකචාතුමාසන්ති** ඌනචාතුමාසං. **ඔවට්ඨන්ති** දෙවෙන ඔවට්ඨං. **අකතපබ්භාරෙති** අවළඤ්ජනට්ඨානදස්සනත්ථං වුත්තං. තාදිසෙ හි වම්මිකස්ස සබ්භාවොති. **මූසිකුක්කුරං** නාම මූසිකාහි ඛණිත්වා බහි කතපංසුරාසි. **එසෙව නයොති** ඔමකචාතුමාසඔවට්ඨයොයෙව වට්ටතීති අත්ථො.

එකදිවසම්පි න වට්ටතීති ඔවට්ඨඑකදිවසාතික්කන්තොපි විකොපෙතුං න වට්ටති. ''හෙට්ඨාභූමිසම්බන්ධෙපි ච ගොකණ්ටකෙ භූමිතො ඡින්දිත්වා උද්ධං ඨිතත්තා අච්චුග්ගතමත්ථකතො ඡින්දිත්වා ගහෙතුං වට්ටතී''ති වදන්ති. සකට්ඨානෙ අතිට්ඨමානං කත්වා පාදෙහි මද්දිත්වා ඡින්දිත්වා ආලොළිතකද්දමම්පි ගහෙතුං වට්ටති. **තතොති** තතො පුරාණසෙනාසනතො. **ඉට්ඨකං ගණ්හාමීති**ආදි සුද්ධචිත්තං සන්ධාය වුත්තං. **උදකෙනාති** උජුකං ආකාසතොයෙව පතනකඋදකෙන. ''සචෙ පන අඤ්ඤත්ථ පහරිත්වා පතිතෙන උදකෙන තෙමිතං හොති, වට්ටතී''ති වදන්ති. **උච්චාලෙත්වාති** උක්ඛිපිත්වා. **තෙන අපදෙසෙනාති** තෙන ලෙසෙන.

87-88. **අවිසයත්තා අනාපත්තීති** එත්ථ සචෙපි නිබ්බාපෙතුං සක්කා හොති, පඨමං සුද්ධචිත්තෙන දින්නත්තා ''දහතූ''ති සල්ලක්ඛෙත්වාපි තිට්ඨති, අනාපත්ති. **ඔවට්ඨං ඡන්නන්ති** පඨමං ඔවට්ඨං පච්ඡා ඡන්නං. සෙසං උත්තානමෙව. ජාතපථවී, පථවිසඤ්ඤිතා, ඛණනඛණාපනානං අඤ්ඤතරන්ති ඉමානි පනෙත්ථ තීණි අඞ්ගානි.

පථවිඛණනසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

නිට්ඨිතො මුසාවාදවග්ගො පඨමො.

2. භූතගාමවග්ගො

1. භූතගාමසික්ඛාපදවණ්ණනා

89. සෙනාසනවග්ගස්ස පඨමෙ **නිග්ගහෙතුං අසක්කොන්තොති** සන්ධාරෙතුං අසක්කොන්තො. ඉමිනා පන වචනෙන දාරකස්ස තත්ථ උපනීතභාවො තෙන ච දිට්ඨභාවො වුත්තොයෙවාති දට්ඨබ්බං. තෙන හි භික්ඛුනා තං රුක්ඛං ඡින්දිතුං ආරද්ධෙ තත්ථ නිබ්බත්තා එකා තරුණපුත්තා දෙවධීතා පුත්තං අඞ්කෙනාදාය ඨිතා තං යාචි ''මා මෙ සාමි විමානං ඡින්දි, න සක්ඛිස්සාමි පුත්තකං ආදාය අනාවාසා විචරිතු''න්ති. සො ''අහං අඤ්ඤත්ථ ඊදිසං රුක්ඛං න ලභිස්සාමී''ති තස්සා වචනං නාදියි. සා ''ඉමම්පි තාව දාරකං ඔලොකෙත්වා ඔරමිස්සතී''ති පුත්තං රුක්ඛසාඛාය ඨපෙසි. සො භික්ඛු උක්ඛිත්තං ඵරසුං සන්ධාරෙතුං අසක්කොන්තො දාරකස්ස බාහං ඡින්දි. එවඤ්ච සයිතො විමානෙ සයිතො නාම හොතීති කත්වා වුත්තං **''රුක්ඛට්ඨකදිබ්බවිමානෙ නිපන්නස්සා''**ති.

රුක්ඛට්ඨකදිබ්බවිමානෙති ච සාඛට්ඨකවිමානං සන්ධාය වුත්තං. රුක්ඛස්ස උපරි නිබ්බත්තඤ්හි විමානං රුක්ඛපටිබද්ධත්තා **''රුක්ඛට්ඨකවිමාන''**න්ති වුච්චති. සාඛට්ඨකවිමානං පන සබ්බසාඛාසන්නිස්සිතං හුත්වා තිට්ඨති. තත්ථ යං රුක්ඛට්ඨකවිමානං හොති, තං යාව රුක්ඛස්ස මූලමත්තම්පි තිට්ඨති, තාව න නස්සති. සාඛට්ඨකවිමානං පන සාඛාසු භිජ්ජමානාසු තත්ථ තත්ථෙව භිජ්ජිත්වා සබ්බසාඛාසු භින්නාසු සබ්බං භිජ්ජති, ඉදම්පි ච විමානං සාඛට්ඨකං, තස්මා රුක්ඛෙ ඡින්නෙ තං විමානං සබ්බසො විනට්ඨං, තෙනෙව සා දෙවතා භගවතො සන්තිකා ලද්ධෙ අඤ්ඤස්මිං විමානෙ වසි. **බාහුං ඵනමූලෙයෙව ඡින්දීති** අංසෙන සද්ධිං බාහං ඡින්දි. ඉමිනා ච රුක්ඛදෙවතානං ගත්තානි ඡිජ්ජන්ති, න චාතුමහාරාජිකාදීනං විය අච්ඡෙජ්ජානීති දට්ඨබ්බං. **රුක්ඛධම්මොති** රුක්ඛපකතියං, රුක්ඛසභාවෙති අත්ථො. රුක්ඛානං විය ඡෙදනාදීසු අකුප්පනඤ්හි රුක්ඛධම්මො නාම.

උප්පතිතන්ති උප්පන්නං. **භන්තන්ති** ධාවන්තං. **වාරයෙති** නිග්ගණ්හෙය්‍ය. ඉදං වුත්තං හොති – යථා නාම ඡෙකො සාරථී අතිවෙගෙන ධාවන්තං රථං නිග්ගහෙත්වා යථිච්ඡකං පෙසෙති, එවං යො පුග්ගලො උප්පන්නං කොධං වාරයෙ නිග්ගණ්හිතුං සක්කොති, තමහං සාරථිං බ්‍රූමි. ඉතරො පන රාජඋපරාජාදීනං රථසාරථිජනො රස්මිග්ගාහො නාම හොති, න උත්තමසාරථීති.

දුතියගාථාය පන අයමත්ථො – **යොති** (සු. නි. අට්ඨ. 1.1) යො යාදිසො ඛත්තියකුලා වා පබ්බජිතො බ්‍රාහ්මණකුලා වා පබ්බජිතො නවො වා මජ්ඣිමො වා ථෙරො වා. **උප්පතිතන්ති** උද්ධමුද්ධං පතිතං, ගතං පවත්තන්ති අත්ථො, උප්පන්නන්ති වුත්තං හොති. **කොධන්ති** ''අනත්ථං මෙ චරතීති ආඝාතො ජායතී''තිආදිනා (දී. නි. 3.340; අ. නි. 9.29) නයෙන සුත්තෙ වුත්තානං නවන්නං, ''අත්ථං මෙ න චරතී''තිආදීනඤ්ච තප්පටිපක්ඛතො සිද්ධානං නවන්නමෙවාති අට්ඨාරසන්නං ඛාණුකණ්ටකාදිනා අට්ඨානෙන සද්ධිං එකූනවීසතියා ආඝාතවත්ථූනං අඤ්ඤතරාඝාතවත්ථුසම්භවං ආඝාතං. **විසටන්ති** විත්ථතං. **සප්පවිසන්ති** සප්පස්ස විසං. **ඉවාති** ඔපම්මවචනං. **ඉ**-කාරලොපං කත්වා ච-ඉච්චෙව වුත්තං. **ඔසධෙහීති** අගදෙහි. ඉදං වුත්තං හොති – යථා විසතිකිච්ඡකො වෙජ්ජො සප්පෙන දට්ඨො සබ්බං කායං ඵරිත්වා ඨිතං විසටං සප්පවිසං මූලඛන්ධතචපත්තපුප්ඵාදීනං අඤ්ඤතරෙහි, නානාභෙසජ්ජෙහි පයොජෙත්වා කතෙහි වා ඔසධෙහි ඛිප්පමෙව විනෙය්‍ය, එවමෙව යො යථාවුත්තෙන ආඝාතවත්ථුනා උප්පතිතං චිත්තසන්තානං බ්‍යාපෙත්වා ඨිතං කොධං විනයනූපායෙසු තදඞ්ගවිනයාදීසු යෙන කෙනචි උපායෙන විනෙති නාධිවාසෙති පජහති විනොදෙති බ්‍යන්තිං කරොති, සො භික්ඛු ජහාති ඔරපාරං. සො එවං කොධං විනෙන්තො භික්ඛු යස්මා කොධො තතියමග්ගෙන සබ්බසො පහීයති, තස්මා ඔරපාරසඤ්ඤිතානි පඤ්චොරම්භාගියසංයොජනානි ජහාතීති. අවිසෙසෙන හි **පාරන්ති** තීරස්ස නාමං, තස්මා ඔරානි ච තානි සංසාරසාගරස්ස පාරභූතානි චාති කත්වා ''ඔරපාර''න්ති වුච්චති.

අථ වා යො උප්පතිතං විනෙති කොධං විසටං සප්පවිසංව ඔසධෙහි, සො තතියමග්ගෙන සබ්බසො කොධං විනෙත්වා අනාගාමිඵලෙ ඨිතො භික්ඛු ජහාති ඔරපාරං. තත්ථ **ඔරන්ති** සකත්තභාවො. **පාරන්ති** පරත්තභාවො. ඔරං වා ඡ අජ්ඣත්තිකානි ආයතනානි, පාරං ඡ බාහිරායතනානි. තථා ඔරං මනුස්සලොකො, පාරං දෙවලොකො. ඔරං කාමධාතු, පාරං රූපාරූපධාතු. ඔරං කාමරූපභවො, පාරං අරූපභවො. ඔරං අත්තභාවො, පාරං අත්තභාවසුඛූපකරණානි. එවමෙතස්මිං ඔරපාරෙ චතුත්ථමග්ගෙන ඡන්දරාගං පජහන්තො ''ජහාති ඔරපාර''න්ති වුච්චති. එත්ථ ච කිඤ්චාපි අනාගාමිනො කාමරාගස්ස පහීනත්තා ඉධත්තභාවාදීසු ඡන්දරාගො එව නත්ථි, අපිච ඛො පනස්ස වණ්ණප්පකාසනත්ථං සබ්බමෙතං ඔරපාරභෙදං සඞ්ගහෙත්වා තත්ථ ඡන්දරාගප්පහානෙන ''ජහාති ඔරපාර''න්ති වුත්තං.

ඉදානි තස්සත්ථස්ස විභාවනත්ථාය උපමං ආහ **''උරගො ජිණ්ණමිවත්තචං පුරාණ''**න්ති. තත්ථ උරෙන ගච්ඡතීති **උරගො,** සප්පස්සෙතං අධිවචනං. සො දුවිධො කාමරූපී ච අකාමරූපී ච. කාමරූපීපි දුවිධො ජලජො ථලජො ච. ජලජො ජලෙ එව කාමරූපං ලභති, න ථලෙ **සඞ්ඛපාලජාතකෙ** (ජා. 2.17.143 ආදයො) සඞ්ඛපාලනාගරාජා විය. ථලජො ථලෙ එව, න ජලෙ. සො ජජ්ජරභාවෙන ජිණ්ණං, චිරකාලතාය පුරාණඤ්චාති සඞ්ඛං ගතං තචං ජහන්තො චතුබ්බිධෙන ජහති සජාතියං ඨිතො ජිගුච්ඡන්තො නිස්සාය ථාමෙනාති. සජාති නාම සප්පජාති දීඝත්තභාවො. උරගා හි පඤ්චසු ඨානෙසු සජාතිං නාතිවත්තන්ති උපපත්තියං චුතියං විස්සට්ඨනිද්දොක්කමනෙ සජාතියා මෙථුනපටිසෙවනෙ ජිණ්ණතචාපනයනෙ චාති. තස්මා යදා තචං ජහති, තදා සජාතියංයෙව ඨත්වා ජහති. සජාතියං ඨිතොපි ච ජිගුච්ඡන්තො ජහති. ජිගුච්ඡන්තො නාම යදා උපඩ්ඪට්ඨානෙ මුත්තො හොති, උපඩ්ඪට්ඨානෙ අමුත්තො ඔලම්බති, තදා නං අට්ටීයන්තො ජහති, එවං ජිගුච්ඡන්තොපි ච දණ්ඩන්තරං වා මූලන්තරං වා පාසාණන්තරං වා නිස්සාය ජහති. නිස්සාය ජහන්තොපි ච ථාමං ජනෙත්වා උස්සාහං කරිත්වා වීරියෙන වඞ්කං නඞ්ගුට්ඨං කත්වා පස්සසන්තොව ඵණං කරිත්වා ජහති. එවං ජහිත්වා යෙනකාමං පක්කමති.

එවමෙව අයම්පි භික්ඛු ඔරපාරං ජහිතුකාමො චතුබ්බිධෙන ජහති සජාතියං ඨිතො ජිගුච්ඡන්තො නිස්සාය ථාමෙනාති. සජාති නාම භික්ඛුනො ''අරියාය ජාතියා ජාතො''ති (ම. නි. 2.351) වචනතො සීලං. තෙනෙවාහ ''සීලෙ පතිට්ඨාය නරො සපඤ්ඤො''ති (සං. නි. 1.23, 192). එවමෙතිස්සං සජාතියං ඨිතො භික්ඛු තං සකත්තභාවාදිභෙදං ඔරපාරං ජිණ්ණපුරාණත්තචමිව තං දුක්ඛං ජනෙන්තං තත්ථ තත්ථ ආදීනවදස්සනෙන ජිගුච්ඡන්තො කල්‍යාණමිත්තෙ නිස්සාය අධිමත්තසම්මාවායාමසඞ්ඛාතං ථාමං ජනෙත්වා ''දිවසං චඞ්කමෙන නිසජ්ජාය ආවරණීයෙහි ධම්මෙහි චිත්තං පරිසොධෙතී''ති (අ. නි. 3.16; 4.37) වුත්තනයෙන රත්තින්දිවං ඡධා විභජිත්වා ඝටෙන්තො වායමන්තො උරගො විය වඞ්කං නඞ්ගුට්ඨං පල්ලඞ්කං ආභුජිත්වා උරගො විය පස්සසන්තො අයම්පි අසිථිලපරක්කමතාය වායමන්තො උරගොව ඵණං කරිත්වා අයම්පි ඤාණවිප්ඵාරං ජනෙත්වා උරගොව තචං ඔරපාරං ජහති, ජහිත්වා ච උරගො විය ඔහිතතචො යෙනකාමං පක්කමති, අයම්පි ඔහිතභාරො අනුපාදිසෙසනිබ්බානධාතුදිසං පක්කමතීති.

90. **භවන්තීති** ඉමිනා විරූළ්හමූලෙ නීලභාවං ආපජ්ජිත්වා වඩ්ඪමානකෙ තරුණගච්ඡෙ දස්සෙති. **අහුවුන්ති** ඉමිනා පන වඩ්ඪිත්වා ඨිතෙ මහන්තෙ රුක්ඛගච්ඡාදිකෙ දස්සෙති. **භවන්තීති** ඉමස්ස විවරණං **''ජායන්ති වඩ්ඪන්තී''**ති, **අහුවුන්ති** ඉමස්ස **''ජාතා වඩ්ඪිතා''**ති. **රාසීති** සුද්ධට්ඨකධම්මසමූහො. **භූතානන්ති** තථාලද්ධසමඤ්ඤානං අට්ඨධම්මානං. ''භූතානං ගාමො''ති වුත්තෙපි අවයවවිනිමුත්තස්ස සමුදායස්ස අභාවතො භූතසඤ්ඤිතා තෙයෙව තිණරුක්ඛලතාදයො ගය්හන්ති. ''භූමියං පතිට්ඨහිත්වා හරිතභාවමාපන්නා රුක්ඛගච්ඡාදයො දෙවතාහි පරිග්ගය්හන්ති, තස්මා භූතානං නිවාසට්ඨානතාය භූතානං ගාමො''තිපි වදන්ති. **රුක්ඛාදීනන්ති ආදි**-සද්දෙන ඔසධිගච්ඡලතාදයො වෙදිතබ්බා.

නනු ච රුක්ඛාදයො චිත්තරහිතතාය න ජීවා, චිත්තරහිතතා ච පරිප්ඵන්දාභාවතො ඡින්නෙපි රුහනතො විසදිසජාතිකභාවතො චතුයොනිඅපරියාපන්නතො ච වෙදිතබ්බා, වුඩ්ඪි පන පවාළසිලාලවණානම්පි විජ්ජතීති න තෙසං ජීවභාවෙ කාරණං, විසයග්ගහණඤ්ච නෙසං පරිකප්පනාමත්තං සුපනං විය චිඤ්චාදීනං, තථා දොහළාදයො, තත්ථ

කස්මා භූතගාමස්ස ඡෙදනාදිපච්චයා පාචිත්තියං වුත්තන්ති? සමණසාරුප්පතො තංනිවාසසත්තානුරක්ඛණතො ච. තෙනෙවාහ **"ජීවසඤ්ඤිනො හි මොඝපුරිසා මනුස්සා රුක්ඛස්මි"**න්තිආදි.

91. "මූලෙ ජායන්ති"තිආදීසු අත්ථො උපරි අත්තනා වුච්චමානප්පකාරෙන සීහළට්ඨකථායං වුත්තොති ආහ **"එවං සන්තෙපි…පෙ…. න සමෙන්ති"**ති. **විජාත**-සද්දො ඉධ වි-සද්දලොපං කත්වා නිද්දිට්ඨොති ආහ **"විජාතානී"**ති. **විජාත**-සද්දො ච "විජාතා ඉත්ථී"තිආදීසු විය පසූතවචනොති ආහ **"පසූතානී"**ති. පසූති ච නාමෙත්ථ නිබ්බත්තපණ්ණමූලතාති ආහ **"නිබ්බත්තපණ්ණමූලානී"**ති. ඉමිනා ඉමං දීපෙති "නිබ්බත්තපණ්ණමූලානි බීජානි භූතගාමසඞ්ඛමෙව ගච්ඡන්ති, තෙසු ච වත්තමානො බීජජාත-සද්දො රුළ්හීවසෙන රුක්ඛාදීසුපි වත්තතී"ති. පුරිමස්මිං අත්ථවිකප්පෙ පන බීජෙහි ජාතානං රුක්ඛලතාදීනංයෙව භූතගාමතා වුත්තා.

තානි දස්සෙන්තොති තානි බීජානි දස්සෙන්තො. **මූලබීජන්තිආදීසු** මූලමෙව බීජං මූලබීජං. සෙසෙසුපි එසෙව නයො. **ඵළුබීජන්ති** පබ්බබීජං. පච්චයන්තරසමවායෙ සදිසඵලුප්පත්තියා විසෙසකාරණභාවතො විරුහනසමත්ථෙ සාරඵලෙ නිරුළ්හො **බීජ**-සද්දො. තදත්ථසංසිද්ධියා මූලාදීසුපි කෙසුචි පවත්තතීති මූලාදිතො නිවත්තනත්ථං එකෙන බීජසද්දෙන විසෙසෙත්වා වුත්තං **"බීජබීජ"**න්ති "රූපරූපං, දුක්ඛදුක්ඛ"න්ති ච යථා. **බීජතො නිබ්බත්තෙන බීජං දස්සිතන්ති** කාරියොපචාරෙන කාරණං දස්සිතන්ති දීපෙති.

92. **බීජෙ බීජසඤ්ඤීති** එත්ථ කාරණූපචාරෙන කාරියං වුත්තන්ති දස්සෙන්තො **"තත්ථ යථා"**තිආදිමාහ. **භූතගාමපරිමොචනං කත්වාති** භූතගාමතො මොචෙත්වා, වියොජෙත්වාති අත්ථො. **යං බීජං භූතගාමො නාම හොතීති** බීජානි ච තානි ජාතානි චාති වුත්තමත්ථං සන්ධාය වදති. තත්ථ **යං බීජන්ති** යං නිබ්බත්තපණ්ණමූලං බීජං. **තස්මිං බීජෙති** තස්මිං භූතගාමසඤ්ඤිතෙ බීජෙ. එත්ථ ච බීජජාත-සද්දස්ස විය රුළ්හීවසෙන රුක්ඛාදීසු බීජ-සද්දස්සපි පවත්ති වෙදිතබ්බා. **යථාරුතන්ති** යථාපාළි.

යත්ථ කත්ථචීති මූලෙ අග්ගෙ මජ්ඣෙ වා. **සඤ්චිච්ච උක්ඛිපිතුං න වට්ටතීති** එත්ථ සචෙපි සරීරෙ ලග්ගභාවං ජානන්තොව උදකතො උට්ඨහති, "තං උද්ධරිස්සාමී"ති සඤ්ඤාය අභාවතො වට්ටති. **උප්පාටිතානීති** උද්ධටානි. **බීජගාමෙ සඞ්ගහං ගච්ඡන්තීති** භූතගාමතො පරිමොචිතත්තා වුත්තං. **අනන්තක**-ග්ගහණෙන සාසපමත්තිකා ගහිතා. නාමඤ්හෙතං තස්සා සෙවාලජාතියා . මූලපණ්ණානං අසම්පුණ්ණත්තා **"අසම්පුණ්ණභූතගාමො නාමා"**ති වුත්තං. **අභූතගාමමූලත්තාති** එත්ථ භූතගාමො මූලං කාරණං එතස්සාති භූතගාමමූලො, භූතගාමස්ස වා මූලං කාරණන්ති භූතගාමමූලං. බීජගාමො හි නාම භූතගාමතො සම්භවති, භූතගාමස්ස ච කාරණං හොති, අයං පන තාදිසො න හොතීති "අභූතගාමමූලත්තා"ති වුත්තං. තත්‍රට්ඨකත්තා වුත්තං **"සො බීජගාමෙන සඞ්ගහිතො"**ති. ඉදඤ්ච "අභූතගාමමූලත්තා"ති එත්ථ පඨමං වුත්තඅත්ථසම්භවතො වුත්තං. කිඤ්චාපි හි තාලනාළිකෙරාදීනං ඛාණු උද්ධං අවඩ්ඪනතො භූතගාමස්ස කාරණං න හොති, තථාපි භූතගාමසඞ්ඛ්‍යූපගතනිබ්බත්තපණ්ණමූලබීජතො සම්භූතත්තා භූතගාමතො උප්පන්නො නාම හොතීති බීජගාමෙන සඞ්ගහං ගච්ඡති.

"අඞ්කුරෙ හරිතෙ"ති වත්වා තමෙව විභාවෙති **"නීලපණ්ණවණ්ණෙ ජාතෙ"**ති, නීලපණ්ණස්ස වණ්ණසදිසෙ වණ්ණෙ ජාතෙති අත්ථො. "නීලවණ්ණෙ ජාතෙ"ති වා පාඨො ගහෙතබ්බො. **අමූලකභූතගාමෙ සඞ්ගහං ගච්ඡතීති** නාළිකෙරස්ස ආවෙණිකං කත්වා වදති. "පානීයඝටාදීනං බහි සෙවාලො උදකෙ අට්ඨිතත්තා බීජගාමානුලොමත්තා ච දුක්කටවත්ථූ"ති වදන්ති. **කණ්ණකම්පි අබ්බොහාරිකමෙවාති** නීලවණ්ණම්පි අබ්බොහාරිකමෙව. **සෙලෙය්‍යකං** නාම සිලාය සම්භූතා එකා සුගන්ධජාති. **"රුක්ඛත්තචං විකොපෙතීති** වුත්තත්තා රුක්ඛෙ ජාතං යං කිඤ්චි ඡත්තකං රුක්ඛත්තචං අවිකොපෙත්වා මත්ථකතො ඡින්දිත්වා ගහෙතුං වට්ටතී"ති වදන්ති. **රුක්ඛතො මුච්චිත්වා තිට්ඨතීති** එත්ථ "යදිපි කිඤ්චිමත්තං රුක්ඛෙ අල්ලීනා හුත්වා තිට්ඨති, රුක්ඛතො ගය්හමානො පන රුක්ඛච්ඡවිං න විකොපෙති, වට්ටතී"ති වදන්ති. **අල්ලරුක්ඛතො න වට්ටතීති** එත්ථාපි රුක්ඛත්තචං අවිකොපෙත්වා මත්ථකතො තච්ඡෙත්වා ගහෙතුං වට්ටතීති වෙදිතබ්බං. **හත්ථකුක්කුච්චෙනාති** හත්ථානං අසංයතභාවෙන, හත්ථචාපල්ලෙනාති වුත්තං හොති. **පානීයං න වාසෙතබ්බන්ති** ඉදං අත්තනො අත්ථාය නාමිතං සන්ධාය වුත්තං. කෙවලං අනුපසම්පන්නස්ස අත්ථාය නාමිතෙ පන පච්ඡා තතො ලභිත්වා න වාසෙතබ්බන්ති නත්ථි. **"යෙසං රුක්ඛානං සාඛා රුහතීති** වුත්තත්තා යෙසං සාඛා න රුහති, තත්ථ කප්පියකරණකිච්චං නත්ථී"ති වදන්ති.

93. **පඤ්චහි සමණකප්පෙහීති** පඤ්චහි සමණවොහාරෙහි. කිඤ්චාපි හි බීජානං අග්ගිනා ඵුට්ඨමත්තෙන නඛාදීහි විලිඛනමත්තෙන ච අවිරුළ්හීධම්මතා න හොති, තථාපි එවං කතෙයෙව සමණානං කප්පතීති අග්ගිපරිජිතාදයො සමණවොහාරා නාම ජාතා, තස්මා තෙහි සමණවොහාරෙහි කරණභූතෙහි ඵලං පරිභුඤ්ජිතුං අනුජානාමීති අධිප්පායො. අබීජනිබ්බට්ටබීජානිපි සමණානං කප්පන්තීති පඤ්ඤත්තපණ්ණත්තිභාවතො සමණවොහාරාඉච්චෙව සඞ්ඛං ගතානි. අථ වා අග්ගිපරිජිතාදීනං පඤ්චන්නං කප්පියභාවතොයෙව පඤ්චහි සමණකප්පියභාවසඞ්ඛාතෙහි කාරණෙහි ඵලං පරිභුඤ්ජිතුං අනුජානාමීති එවමෙත්ථ අධිප්පායො වෙදිතබ්බො. **අග්ගිපරිජිතන්තිආදීසු** "පරිචිත"න්තිපි පඨන්ති. **අබීජං** නාම තරුණම්බඵලාදි. **නිබ්බට්ටබීජං** නාම අම්බපනසාදි, යං බීජං නිබ්බට්ටෙත්වා විසුං කත්වා පරිභුඤ්ජිතුං සක්කා හොති. **"කප්පිය"න්ති වත්වාව කාතබ්බන්ති** යො කප්පියං කරොති, තෙන කත්තබ්බාකාරස්සෙව වුත්තත්තා භික්ඛුනා අවුත්තෙපි කාතුං වට්ටතීති න ගහෙතබ්බං. පුන "කප්පියං කාරෙතබ්බ"න්ති කාරාපනස්ස පඨමමෙව කථිතත්තා

භික්ඛුනා ‘‘කප්පියං කරොහී’’ති වුත්තෙයෙව අනුපසම්පන්නෙන ‘‘කප්පිය’’න්ති වත්වා අග්ගිපරිජිතාදි කාතබ්බන්ති ගහෙතබ්බං. ‘‘කප්පියන්ති වචනං පන යාය කායචි භාසාය වත්තුං වට්ටතී’’ති වදන්ති. ‘‘කප්පියන්ති වත්වාව කාතබ්බ’’න්ති වචනතො පඨමං ‘‘කප්පිය’’න්ති වත්වා පච්ඡා අග්ගිආදිනා ඡුසනාදි කාතබ්බන්ති වෙදිතබ්බං. ‘‘පඨමං අග්ගිං නික්ඛිපිත්වා නඛාදිනා වා විජ්ඣිත්වා තං අනුද්ධරිත්වාව ‘කප්පිය’න්ති වත්තුම්පි වට්ටතී’’ති වදන්ති.

එකස්මිං බීජෙ වාතිආදීසු ‘‘එකංයෙව කාරෙමීති අධිප්පායෙ සතිපි එකාබද්ධත්තා සබ්බං කතමෙව හොතී’’ති වදන්ති. **දාරුං විජ්ඣතීති** එත්ථ ‘‘ජානිත්වාපි විජ්ඣති වා විජ්ඣාපෙති වා, වට්ටතියෙවා’’ති වදන්ති. **හත්තසිත්ථෙ විජ්ඣතීති** එත්ථාපි එසෙව නයො. **‘‘තං විජ්ඣති, න වට්ටතීති** රජ්ජුආදීනං භාජනගතිකත්තා’’ති වදන්ති. **මරිචපක්කාදීහි මිස්සෙත්වාති** එත්ථ හත්තසිත්ථසම්බන්ධවසෙන එකාබද්ධතා වෙදිතබ්බා, න ඵලානංයෙව අඤ්ඤමඤ්ඤං සම්බන්ධවසෙන. **භින්දාපෙත්වා කප්පියං කාරාපෙතබ්බ**න්ති බීජතො මුත්තස්ස කටාහස්ස භාජනගතිකත්තා වුත්තං.

නික්ඛාමෙතුන්ති තං භික්ඛුං නික්ඛාමෙතුං. ‘‘සචෙ එතස්ස අනුලොම’’න්ති සෙනාසනරක්ඛණත්ථාය අනුඤ්ඤාතම්පි පටග්ගිදානාදිං අත්තනාපි කාතුං වට්ටතීති එත්තකෙනෙව ඉදම්පි එතස්ස අනුලොමන්ති එවමධිප්පායො සියා. පටග්ගිදානං පරිත්තකරණඤ්ච අත්තනො පරස්ස වා සෙනාසනරක්ඛණත්ථාය වට්ටතියෙව. තස්මා සචෙ තස්ස සුත්තස්ස එතං අනුලොමං සියා, අත්තනො න වට්ටති, අඤ්ඤස්ස වට්ටතීති අයං විසෙසො කුතො ලබ්භතීති ආහ **‘‘අත්තනො න වට්ටති…පෙ…. න සක්කා ලද්ධු’’**න්ති. සෙසමෙත්ථ උත්තානමෙව. භූතගාමො, භූතගාමසඤ්ඤිතා, විකොපනං වා විකොපාපනං වාති ඉමානි පනෙත්ථ තීණි අඞ්ගානි.

භූතගාමසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

2. අඤ්ඤවාදකසික්ඛාපදවණ්ණනා

94-98. දුතියෙ **අඤ්ඤං වචනන්ති** යං චොදකෙන චුදිතකස්ස දොසවිභාවනවචනං වුත්තං, තං තතො අඤ්ඤෙනෙව වචනෙන පටිචරති. අථ වා **අඤ්ඤෙනඤ්ඤං පටිචරතීති** අඤ්ඤෙන කාරණෙන අඤ්ඤං කාරණං පටිචරතීති එවමෙත්ථ අත්ථො වෙදිතබ්බො, යං චොදකෙන චුදිතකස්ස දොසවිභාවනකාරණං වුත්තං, තතො අඤ්ඤෙන චොදනාය අමූලකභාවදීපකෙන කාරණෙන පටිචරතීති වුත්තං හොති. **පටිචරතීති** ච පටිච්ඡාදනවසෙන චරති, පවත්තතීති අත්ථො. පටිච්ඡාදනත්ථො එව වා **චරති**-සද්දො අනෙකත්ථත්තා ධාතූනං. තෙනාහ **‘‘පටිච්ඡාදෙතී’’**ති. **කො ආපන්නොතිආදිනා** පාළියං චොදනං අවිස්සජ්ජෙත්වා වික්ඛෙපාපජ්ජනවසෙන අඤ්ඤෙන අඤ්ඤං පටිචරණං දස්සිතං. අපරම්පි පන චොදනං විස්සජ්ජෙත්වා බහිද්ධා කථාඅපනාමවසෙන පවත්තං පාළිමුත්තකං අඤ්ඤෙනඤ්ඤං පටිචරණං වෙදිතබ්බං. ‘‘ඉත්ථන්නාමං ආපත්තිං ආපන්නොසී’’ති පුට්ඨො ‘‘පාටලිපුත්තං ගතොම්හී’’ති වත්වා පුන ‘‘න තව පාටලිපුත්තගමනං පුච්ඡාම, ආපත්තිං පුච්ඡාමා’’ති වුත්තෙ ‘‘තතො රාජගහං ගතොම්හී’’ති වත්වා ‘‘රාජගහං වා යාහි බ්‍රාහ්මණගහං වා, ආපත්තිං ආපන්නොසී’’ති වුත්තෙ ‘‘තත්ථ මෙ සූකරමංසං ලද්ධ’’න්තිආදීනි වත්වාව කථං බහිද්ධා වික්ඛිපන්තොපි හි ‘‘අඤ්ඤෙනඤ්ඤං පටිචරති’’ච්චෙව සඞ්ඛං ගච්ඡති.

යදෙතං අඤ්ඤෙන අඤ්ඤං පටිචරණවසෙන පවත්තවචනං, තදෙව පුච්ඡිතමත්ථං ඨපෙත්වා අඤ්ඤං වදතීති **අඤ්ඤවාදකන්ති** ආහ **‘‘අඤ්ඤෙනඤ්ඤං පටිචරණස්සෙතං නාම’’**න්ති. **තුණ්හීභූතස්සෙතං නාමන්ති** තුණ්හීභාවස්සෙතං නාමං, අයමෙව වා පාඨො. **අඤ්ඤවාදකං ආරොපෙතූති** අඤ්ඤවාදකකම්මං ආරොපෙතු, අඤ්ඤවාදකත්තං වා ඉදානි කරියමානෙන කම්මෙන ආරොපෙතූති අත්ථො. **විහෙසකං ආරොපෙතූති** එත්ථාපි විහෙසකකම්මං විහෙසකභාවං වා ආරොපෙතූති එවමත්ථො දට්ඨබ්බො.

අනාරොපිතෙ අඤ්ඤවාදකෙ වුත්තදුක්කටං පාළියං ආගතඅඤ්ඤෙනඤ්ඤංපටිචරණවසෙන යුජ්ජති . අට්ඨකථායං ආගතෙන පන පාළිමුත්තකඅඤ්ඤෙනඤ්ඤංපටිචරණවසෙන අනාරොපිතෙ අඤ්ඤවාදකෙ මුසාවාදෙන පාචිත්තියං, ආරොපිතෙ ඉමිනාව පාචිත්තියන්ති වෙදිතබ්බං. කෙචි පන ‘‘ආරොපිතෙ අඤ්ඤවාදකෙ මුසාවාදෙන ඉමිනා ච පාචිත්තියද්වයං හොතී’’ති වදන්ති, තං වීමංසිත්වා ගහෙතබ්බං. යා සා ආදිකම්මිකස්ස අනාපත්ති වුත්තා, සාපි පාළියං ආගතඅඤ්ඤෙනඤ්ඤංපටිචරණවසෙන වුත්තාති දට්ඨබ්බා, ඉමිනා සික්ඛාපදෙන අනාපත්තිදස්සනත්ථං වා. සෙසං උත්තානමෙව. ධම්මකම්මෙන ආරොපිතතා, ආපත්තියා වා වත්ථුනා වා අනුයුඤ්ජියමානතා, ඡාදෙතුකාමතාය අඤ්ඤෙනඤ්ඤං පටිචරණං වා තුණ්හීභාවො වාති ඉමානි පනෙත්ථ තීණි අඞ්ගානි.

අඤ්ඤවාදකසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

3. උජ්ඣාපනකසික්ඛාපදවණ්ණනා

103. තතියෙ ධාතුපාඨෙ **ඣෙ**-සද්දො චින්තායං පඨිතොති ආහ **‘‘ලාමකතො වා චින්තාපෙන්ති’’**තිආදි. අයමෙව ච අනෙකත්ථත්තා ධාතූනං ඔලොකනත්ථොපි හොතීති දට්ඨබ්බං. ‘‘අක්ඛරාය වාචෙතී’’තිආදීසු (පාචි. 46) විය ‘‘ඡන්දායා’’ති ලිඞ්ගවිපල්ලාසවසෙන වුත්තන්ති ආහ **‘‘ඡන්දෙනා’’**ති.

105. **යෙන වචනෙනාති** යෙන ''ඡන්දාය ඉත්ථන්නාමො ඉදං නාම කරොතී''තිආදිවචනෙන. **යෙන ච ඛියන්තීති** යෙන ''ඡන්දාය ඉත්ථන්නාමො''තිආදිවචනෙන තත්ථ තත්ථ භික්ඛූනං සවනූපචාරෙ ඨත්වා අවණ්ණං පකාසෙන්ති.

106. **අඤ්ඤං අනුපසම්පන්නං උජ්ඣාපෙතීති** අඤ්ඤෙන අනුපසම්පන්නෙන උජ්ඣාපෙති. **තස්ස වා තං සන්තිකෙ ඛියතීති** තස්ස අනුපසම්පන්නස්ස සන්තිකෙ තං සඞ්ඝෙන සම්මතං උපසම්පන්නං ඛියති, අවණ්ණං වදන්තො වා පකාසෙති. **අනුපසම්පන්නං සඞ්ඝෙන සම්මතන්ති** එත්ථ සම්මතපුබ්බො සම්මතොති වුත්තො. තෙනාහ **''කිඤ්චාපී''**තිආදි. යස්මා උජ්ඣාපනං ඛියනඤ්ච මුසාවාදවසෙනෙව පවත්තං, තස්මා ආදිකම්මිකස්ස අනාපත්තීති පාචිත්තියට්ඨානෙ දුක්කටට්ඨානෙ ච ඉමිනාව අනාපත්තිදස්සනත්ථං වුත්තන්ති ගහෙතබ්බං. එවඤ්ච කත්වා උජ්ඣාපෙන්තස්ස ඛියන්තස්ස ච එකක්ඛණෙ ද්වෙ ද්වෙ ආපත්තියො හොන්තීති ආපන්නං. අථ වා ඊදිසං සික්ඛාපදං මුසාවාදතො පඨමං පඤ්ඤත්තන්ති ගහෙතබ්බං. සෙසමෙත්ථ උත්තානමෙව. ධම්මකම්මෙන සම්මතතා, උපසම්පන්නතා, අගතිගමනාභාවො , තස්ස අවණ්ණකාමතා, යස්ස සන්තිකෙ වදති, තස්ස උපසම්පන්නතා, උජ්ඣාපනං වා ඛියනං වාති ඉමානි පනෙත්ථ ඡ අඞ්ගානි.

උජ්ඣාපනකසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

4. පඨමසෙනාසනසික්ඛාපදවණ්ණනා

108-110. වත්ථුම්හි **හිමවස්සෙනාති** හිමමෙව වුත්තං. **අපඤ්ඤාතෙති** අප්පතීතෙ, අප්පසිද්ධෙති අත්ථො. ''මණ්ඩපෙ වා රුක්ඛමූලෙ වාති වචනතො විවටඞ්ගණෙපි නික්ඛිපිතුං වට්ටතී''ති තීසුපි **ගණ්ඨිපදෙසු** වුත්තං. **ගොචරප්පසුතාති** ගොචරට්ඨානං පටිපන්නා. ''අට්ඨ මාසෙ''ති ඉමිනා වස්සානං චාතුමාසං වෙපි දෙවො න වස්සති, පටික්ඛිත්තමෙවාති ආහ **''අට්ඨ මාසෙති වචනතො…පෙ…. නික්ඛිපිතුං න වට්ටතියෙවා''**ති. තත්ථ **චත්තාරො මාසෙති** වස්සානස්ස චත්තාරො මාසෙ. **අවස්සිකසඞ්කෙතෙති** ඉමිනා අනුඤ්ඤාතෙපි අට්ඨ මාසෙ යත්ථ හෙමන්තෙ දෙවො වස්සති, තත්ථ අපරෙපි චත්තාරො මාසා පටික්ඛිත්තාති ආහ **''අවස්සිකසඞ්කෙතෙති වචනතො''**තිආදි. ඉමිනා ඉමං දීපෙති ''යස්මිං දෙසෙ හෙමන්තෙ දෙවො වස්සති, තත්ථ අට්ඨ මාසෙ පටික්ඛිපිත්වා චත්තාරො මාසා අනුඤ්ඤාතා. යත්ථ පන වස්සානෙයෙව වස්සති, තත්ථ චත්තාරො මාසෙ පටික්ඛිපිත්වා අට්ඨ මාසා අනුඤ්ඤාතා''ති.

ඉමිනාව නයෙන මජ්ඣිමපදෙසෙ යත්ථ හෙමන්තෙ හිමවස්සං වස්සති, තත්ථාපි අට්ඨෙව මාසා පටික්ඛිත්තාති වෙදිතබ්බා. තස්මා වස්සානකාලෙ පකතිඅජ්ඣොකාසෙ ඔවස්සකමණ්ඩපෙ රුක්ඛමූලෙ ච සන්ථරිතුං න වට්ටති, හෙමන්තකාලෙ පකතිඅජ්ඣොකාසෙ ඔවස්සකමණ්ඩපාදීසුපි වට්ටති. තඤ්ච ඛො යත්ථ හිමවස්සෙන සෙනාසනං න තෙමති, ගිම්හකාලෙපි පකතිඅජ්ඣොකාසාදීසු වට්ටතියෙව, තඤ්ච ඛො අකාලමෙඝාදස්සනෙ, කාකාදීනං නිබද්ධවාසරුක්ඛමූලෙ පන කදාචිපි න වට්ටතීති එවමෙත්ථ විනිච්ඡයො වෙදිතබ්බො.

ඉමඤ්ච පන අත්ථවිසෙසං ගහෙත්වා භගවතා පඨමමෙව සික්ඛාපදං පඤ්ඤත්තන්ති විසුං අනුපඤ්ඤත්ති න වුත්තා. තෙනෙව හි **මාතිකාට්ඨකථායං** (කඞ්ඛා. අට්ඨ. පඨමසෙනාසනසික්ඛාපදවණ්ණනා) වුත්තං ''ඉති යත්ථ ච යදා ච සන්ථරිතුං න වට්ටති, තං සබ්බම්පි අජ්ඣොකාසසඞ්ඛමෙව ගත''න්ති. අථ වා අවිසෙසෙන අජ්ඣොකාසෙ සන්ථරණසන්ථරාපනානි පටික්ඛිපිත්වා ''ඊදිසෙ කාලෙ ඊදිසෙ ච පදෙසෙ ඨපෙථා''ති අනුජානනමත්තෙනෙව අලන්ති න සික්ඛාපදෙ විසුං අනුපඤ්ඤත්ති උද්ධටාති වෙදිතබ්බා. **පරිවාරෙ** (පරි. 65-67) පන ඉමස්සෙව සික්ඛාපදස්ස අනුරූපවසෙන පඤ්ඤත්තත්තා ''එකා අනුපඤ්ඤත්තී''ති වුත්තං.

නවවායිමො සීඝං න නස්සතීති ආහ **''නවවායිමො වා''**ති. **ඔනද්ධකොති** චම්මෙන ඔනද්ධො. **උක්කට්ඨඅබ්භොකාසිකොති** ඉදං තස්ස පරිවිතක්කදස්සනමත්තං, උක්කට්ඨඅබ්භොකාසිකස්ස පන චීවරකුටි න වට්ටතීති නත්ථි. **කායානුගතිකත්තාති** භික්ඛුනො තත්ථෙව සන්නිහිතභාවං සන්ධාය වුත්තං. ඉමිනා ච තස්මිංයෙව කාලෙ අනාපත්ති වුත්තා, චීවරකුටිතො නික්ඛමිත්වා පන අඤ්ඤත්ථ ගච්ඡන්තස්ස පිණ්ඩාය පවිසන්තස්සපි ආපත්තියෙව. ''යස්මා පන දායකෙහි දානකාලෙයෙව සහස්සග්ඝනකම්පි කම්බලං 'පාදපුඤ්ඡනිං කත්වා පරිභුඤ්ජථා'ති දින්නං තථෙව පරිභුඤ්ජිතුං වට්ටති, තස්මා 'ඉමං මඤ්චපීඨාදිසෙනාසනං අබ්භොකාසෙපි යථාසුඛං පරිභුඤ්ජථා'ති දායකෙහි දින්නං චෙ, සබ්බස්මිම්පි කාලෙ අබ්භොකාසෙ නික්ඛිපිතුං වට්ටතී''ති වදන්ති. **පෙසෙත්වා ගන්තබ්බන්ති** එත්ථ ''යො භික්ඛු ඉමං ඨානං ආගන්ත්වා වසති, තස්ස දෙථා''ති වත්වා පෙසෙතබ්බං.

වලාහකානං අනුට්ඨිතභාවං සල්ලක්ඛෙත්වාති ඉමිනා ච ගිම්හානෙපි මෙඝෙ උට්ඨිතෙ මඤ්චපීඨාදිං යංකිඤ්චි සෙනාසනං අජ්ඣොකාසෙ නික්ඛිපිතුං න වට්ටතීති දීපිතන්ති වෙදිතබ්බං. **''පාදට්ඨානාභිමුඛාති** නිසීදන්තානං පාදපතනට්ඨානාභිමුඛා''න්ති කෙචි. ''සම්මජ්ජන්තස්ස පාදට්ඨානාභිමුඛා''න්ති අපරෙ. ''බහි වාලුකාය අගමනනිමිත්තං පාදට්ඨානාභිමුඛා වාලිකා හරිතබ්බාති වුත්ත''න්ති එකෙ . **කචවරං හත්ථෙහි ගහෙත්වා බහි ඡඩ්ඩෙතබ්බන්ති** ඉමිනා කචවරං ඡඩ්ඩෙස්සාමීති වාලිකා න ඡඩ්ඩෙතබ්බාති දීපෙති.

111. **අන්තො සංවෙඨෙත්වා බද්ධන්ති** එරකපත්තාදීහි වෙණිං කත්වා තාය වෙණියා උභොසු පස්සෙසු විත්ථතට්ඨානෙසු බහුං වෙඨෙත්වා තතො පට්ඨාය යාව මජ්ඣට්ඨානං, තාව අන්තො ආකඩ්ඪනවසෙන වෙඨෙත්වා

මජ්ඣෙ සඞ්ඛිපිත්වා තිරියං තත්ථ තත්ථ බන්ධිත්වා කතං. **කප්පං ලභිත්වාති** ගච්ඡාති වුත්තවචනෙන කප්පං ලභිත්වා. ථෙරස්ස හි ආණත්තියා ගච්ඡන්තස්ස අනාපත්ති. **පුරිමනයෙනෙවාති** ‘‘නිසීදිත්වා සයං ගච්ඡන්තො’’තිආදිනා පුබ්බෙ වුත්තනයෙනෙව. **අඤ්ඤත්ථ ගච්ඡතීති** තං මග්ගං අතික්කමිත්වා අඤ්ඤත්ථ ගච්ඡති. ලෙඩ්ඩුපාතුපචාරතො බහි ඨිතත්තා **‘‘පාදුද්ධාරෙන කාරෙතබ්බො’’**ති වුත්තං, අඤ්ඤත්ථ ගච්ඡන්තස්ස පඨමපාදුද්ධාරෙ දුක්කටං, දුතියපාදුද්ධාරෙ පාචිත්තියන්ති අත්ථො. **පාකතිකං අකත්වාති** අප්පටිසාමෙත්වා. **අන්තරසන්නිපාතෙති** අන්තරන්තරා සන්නිපාතෙ.

ආවාසිකානංයෙව පලිබොධොති එත්ථ ආගන්තුකෙහි ආගන්ත්වා කිඤ්චි අවත්වා තත්ථ නිසින්නෙපි ආවාසිකානංයෙව පලිබොධොති අධිප්පායො. **මහාපච්චරිවාදෙ** පන ‘‘අඤ්ඤෙසු ආගන්ත්වා නිසින්නෙසූ’’ති ඉදං අම්හාකන්ති වත්වා වා අවත්වා වා නිසින්නෙසූති අධිප්පායො. **මහාඅට්ඨකථාවාදෙ** ‘‘ආපත්තී’’ති පාචිත්තියමෙව වුත්තං. **මහාපච්චරියං** පන සන්ථරණසන්ථරාපනෙ සති පාචිත්තියෙන භවිතබ්බන්ති අනාණත්තියා පඤ්ඤත්තත්තා දුක්කටං වුත්තං. ‘‘ඉදං උස්සාරකස්ස, ඉදං ධම්මකථිකස්සා’’ති විසුං පඤ්ඤත්තත්තා අනාණත්තියා පඤ්ඤත්තෙපි පාචිත්තියෙනෙව භවිතබ්බන්ති අධිප්පායෙන ‘‘තස්මිං ආගන්ත්වා නිසින්නෙ තස්ස පලිබොධො’’ති වුත්තං. කෙචි පන වදන්ති ‘‘අනාණත්තියා පඤ්ඤත්තෙපි ධම්මකථිකස්ස අනුට්ඨාපනීයත්තා පාචිත්තියෙන භවිතබ්බං, ආගන්තුකස්ස පන පච්ඡා ආගතෙහි වුඩ්ඪතරෙහි උට්ඨාපෙතබ්බත්තා දුක්කටං වුත්ත’’න්ති.

112. **භූමියං අත්ථරිතබ්බාති** චිමිලිකාය සති තස්සා උපරි, අසති සුද්ධභූමියං අත්ථරිතබ්බා. **සීහචම්මාදීනං පරිහරණෙයෙව පටික්ඛෙපො වෙදිතබ්බොති** ඉමිනා –

> ‘‘න , භික්ඛවෙ, මහාචම්මානි ධාරෙතබ්බානි සීහචම්මං බ්‍යග්ඝචම්මං දීපිචම්මං, යො ධාරෙය්‍ය, ආපත්ති දුක්කටස්සා’’ති (මහාව. 255) –

එවං වුත්තාය **ඛන්ධකපාළියා** අධිප්පායං විභාවෙති. ඉදං වුත්තං හොති – ‘‘අන්තොපි මඤ්චෙ පඤ්ඤත්තානි හොන්ති, බහිපි මඤ්චෙ පඤ්ඤත්තානි හොන්තී’’ති ඉමස්මිං වත්ථුස්මිං සික්ඛාපදස්ස පඤ්ඤත්තත්තා මඤ්චපීඨෙසු අත්ථරිත්වා පරිභොගොයෙව පටික්ඛිත්තො, භූමත්ථරණවසෙන පරිභොගො පන අප්පටික්ඛිත්තොති. යදි එවං ‘‘පරිහරණෙයෙව පටික්ඛෙපො’’ති ඉදං කස්මා වුත්තන්ති? යථා ‘‘අනුජානාමි, භික්ඛවෙ, සබ්බං පාසාදපරිභොග’’න්ති (චූළව. 320) වචනතො පුග්ගලිකෙපි සෙනාසනෙ සෙනාසනපරිභොගවසෙන නියමිතං සුවණ්ණඝටාදිකං පරිභුඤ්ජිතුං වට්ටමානම්පි කෙවලං අත්තනො සන්තකං කත්වා පරිභුඤ්ජිතුං න වට්ටති, එවමිදං භූමත්ථරණවසෙන පරිභුඤ්ජියමානම්පි අත්තනො සන්තකං කත්වා තං තං විහාරං හරිත්වා පරිභුඤ්ජිතුං න වට්ටතීති දස්සනත්ථං ‘‘පරිහරණෙයෙව පටික්ඛෙපො වෙදිතබ්බො’’ති වුත්තං. **දාරුමයපීඨන්ති** ඵලකමයමෙව පීඨං වුත්තං. **පාදකඨලිකන්ති** අධොතපාදට්ඨපනකං. **අජ්ඣොකාසෙ රජනං පචිත්වා…පෙ.… පටිසාමෙතබ්බන්ති** එත්ථ ථෙවෙ අසති රජනකම්මෙ නිට්ඨිතෙ පටිසාමෙතබ්බං.

113. **‘‘භික්ඛු වා සාමණෙරො වා ආරාමිකො වා ලජ්ජී හොතීති** වුත්තත්තා අලජ්ජිං ආපුච්ඡිත්වා ගන්තුං න වට්ටතී’’ති වදන්ති. **ඔතාපෙන්තො ගච්ඡතීති** එත්ථ ‘‘කිඤ්චාපි ‘එත්තකං දූරං ගන්තබ්බ’න්ති පරිච්ඡෙදො නත්ථි, තථාපි ලෙඩ්ඩුපාතං අතික්කම්ම නාතිදූරං ගන්තබ්බ’’න්ති වදන්ති. සෙසමෙත්ථ උත්තානමෙව. මඤ්චාදීනං සඞ්ඝිකතා, වුත්තලක්ඛණෙ දෙසෙ සන්ථරණං වා සන්ථරාපනං වා, අපලිබුද්ධතා, ආපදාය අභාවො, ලෙඩ්ඩුපාතාතික්කමොති ඉමානි පනෙත්ථ පඤ්ච අඞ්ගානි.

මාතිකාට්ඨකථායං (කඞ්ඛා. අට්ඨ. පඨමසෙනාසනසික්ඛාපදවණ්ණනා) පන **අනාපුච්ඡං වා ගච්ඡෙය්‍යාති** එත්ථ ‘‘යො භික්ඛු වා සාමණෙරො වා ආරාමිකො වා ලජ්ජී හොති, අත්තනො පලිබොධං විය මඤ්ඤති, තථාරූපං අනාපුච්ඡිත්වා තං සෙනාසනං තස්ස අනිය්‍යාතෙත්වා නිරපෙක්ඛො ගච්ඡති, ථාමමජ්ඣිමස්ස පුරිසස්ස ලෙඩ්ඩුපාතං අතික්කමෙය්‍ය, එකෙන පාදෙන ලෙඩ්ඩුපාතාතික්කමෙ දුක්කටං, දුතියපාදාතික්කමෙ පාචිත්තිය’’න්ති වත්වා අඞ්ගෙසුපි නිරපෙක්ඛතාය සද්ධිං ඡ අඞ්ගානි වුත්තානි. පාළියං පන අට්ඨකථායඤ්ච ‘‘නිරපෙක්ඛො ගච්ඡතී’’ති අයං විසෙසො න දිස්සති. ‘‘ඔතාපෙන්තො ගච්ඡතී’’ති ච ඔතාපනවිසයෙ එව සාපෙක්ඛගමනෙ අනාපත්ති වුත්තා. යදි අඤ්ඤත්ථාපි සාපෙක්ඛගමනෙ අනාපත්ති සියා, ‘‘අනාපත්ති සාපෙක්ඛො ගච්ඡතී’’ති අවිසෙසෙන වත්තබ්බං භවෙය්‍ය, තස්මා වීමංසිත්වා යුත්තතරං ගහෙතබ්බන්ති.

පඨමසෙනාසනසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

5. දුතියසෙනාසනසික්ඛාපදවණ්ණනා

116. දුතියසෙනාසනසික්ඛාපදෙ **එත්තකමෙව වුත්තන්ති** අට්ඨකථාසු වුත්තං. ‘‘ඉදඤ්ච අට්ඨකථාසු තථාවුත්තභාවදස්සනත්ථං වුත්තං, අඤ්ඤම්පි තාදිසං මඤ්චපීඨෙසු අත්ථරිතං පච්චත්ථරණමෙවා’’ති තීසුපි **ගණ්ඨිපදෙසු** වුත්තං. **මාතිකාට්ඨකථායං** පන ‘‘පච්චත්ථරණං නාම පාවාරො කොජවොති එත්තකමෙවා’’ති නියමෙත්වා වුත්තං, තස්මා ගණ්ඨිපදෙසු වුත්තං ඉමිනා න සමෙති, වීමංසිත්වා ගහෙතබ්බං. **සෙනාසනතොති** සබ්බපච්ඡිමසෙනාසනතො. **යො කොචීති** තස්ස ඤාතකො වා අඤ්ඤාතකො වා යො කොචි.

117. **පරිවෙණන්ති** එකෙකස්ස විහාරස්ස පරික්ඛෙපබ්භන්තරං. **කුරුන්දට්ඨකථායං** වුත්තමෙවත්ථං සවිසෙසං කත්වා දස්සෙතුං **''කිඤ්චාපි වුත්තො''**තිආදි ආරද්ධං. ''අපරිච්ඡන්නෙ මණ්ඩපෙ''ති විසුං යොජෙතබ්බං. තෙනෙව **මාතිකාට්ඨකථායං** (කඞ්ඛා. අට්ඨ. දුතියසෙනාසනසික්ඛාපදවණ්ණනා) ''අපරිච්ඡන්නමණ්ඩපෙ වා පරිච්ඡන්නෙ වාපි බහූනං සන්නිපාතභූතෙ''ති වුත්තං. භොජනසාලායම්පි අයං විසෙසො ලබ්භතියෙව. **වත්තබ්බං නත්ථීති** විසෙසෙත්වා කිඤ්චි වත්තබ්බං නත්ථි. **පලුජ්ජතීති** විනස්සති. **නස්සෙය්‍යාති** චොරාදීහි විනස්සෙය්‍ය.

118. යෙන මඤ්චං වා පීඨං වා විනන්ති, තං **මඤ්චපීඨකවානං. සිලුච්චයලෙණන්ති** සිලුච්චයෙ ලෙණං, පබ්බතගුහාති අත්ථො. ''සෙනාසනං උපචිකාහි ඛායිත''න්ති ඉමස්මිං වත්ථුස්මිං පඤ්ඤත්තත්තා වත්ථුඅනුරූපවසෙන අට්ඨකථායං උපචිකාසඞ්කාය අභාවෙ අනාපත්ති වුත්තා. **වත්තක්ඛන්ධකෙ** ගමිකවත්තං පඤ්ඤපෙන්තෙන ''සෙනාසනං ආපුච්ඡිතබ්බ''න්ති වුත්තත්තා කෙවලං ඉතිකත්තබ්බාකාරමත්තදස්සනත්ථං **''ආපුච්ඡනං පන වත්ත''**න්ති වුත්තං, න පන වත්තභෙදෙන දුක්කටන්ති දස්සනත්ථං. තෙනෙව **අන්ධකට්ඨකථායං** ''සෙනාසනං ආපුච්ඡිතබ්බ''න්ති එත්ථ ''යං පාසාණපිට්ඨියං වා පාසාණත්ථම්භෙසු වා කතසෙනාසනං යත්ථ උපචිකා නාරොහන්ති, තං අනාපුච්ඡන්තස්සපි අනාපත්ති''ති වක්ඛති, තස්මා යං වුත්තං **ගණ්ඨිපදෙ** ''තාදිසෙ සෙනාසනෙ අනාපුච්ඡා ගච්ඡන්තස්ස පාචිත්තියං නත්ථි, ගමිකවත්තවසෙන පන අනාපුච්ඡා ගච්ඡතො වත්තභෙදො හොති, තස්මා දුක්කටං ආපජ්ජතී''ති, තං න ගහෙතබ්බං.

පච්ඡිමස්ස ආභොගෙන මුත්ති නත්ථීති තස්ස පච්ඡතො ගච්ඡන්තස්ස අඤ්ඤස්ස අභාවතො වුත්තං. **එකං වා පෙසෙත්වා ආපුච්ඡිතබ්බන්ති** එත්ථ ගමනචිත්තස්ස උප්පන්නට්ඨානතො අනාපුච්ඡිත්වා ගච්ඡතො දුතියපාදුද්ධාරෙ පාචිත්තියං. කිඤ්චාපි මඤ්චං වා පීඨං වා අජ්ඣොකාසෙ නික්ඛිපිත්වා ගච්ඡන්තස්ස ඉධ විසුං ආපත්ති න වුත්තා, තථාපි අකාලෙ අජ්ඣොකාසෙ මඤ්චපීඨානි පඤ්ඤපෙත්වා ගච්ඡන්තස්ස ලෙඩ්ඩුපාතාතික්කමෙ පුරිමසික්ඛාපදෙන පාචිත්තියං, පරික්ඛෙපාතික්කමෙ ඉමිනා දුක්කටන්ති වෙදිතබ්බං. ''මණ්ඩපෙ වා රුක්ඛමූලෙ වා''ති ඉමිනා අජ්ඣොකාසොපි සඞ්ගහිතොයෙවාති තත්ථාපි දුක්කටං ඉධ වුත්තමෙවාති දට්ඨබ්බං. සෙය්‍යං පන අජ්ඣොකාසෙ සන්ථරිත්වා ගච්ඡන්තස්ස උභයෙනපි දුක්කටමෙව. ''සඞ්ඝිකෙ විහාරෙ සඞ්ඝිකංයෙව සෙය්‍යං සන්ථරිත්වා පක්කමන්තස්ස පාචිත්තියං වුත්තන්ති උභොසු එකෙකස්මිං සඞ්ඝිකෙ දුක්කට''න්ති වදන්ති. සෙසමෙත්ථ උත්තානමෙව. වුත්තලක්ඛණසෙය්‍යා, තස්සා සඞ්ඝිකතා, වුත්තලක්ඛණෙ විහාරෙ සන්ථරණං වා සන්ථරාපනං වා, අපලිබුද්ධතා, ආපදාය අභාවො, අනපෙක්ඛස්ස දිසාපක්කමනං, උපචාරසීමාතික්කමොති ඉමානි පනෙත්ථ සත්ත අඞ්ගානි.

දුතියසෙනාසනසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

6. අනුපඛජ්ජසික්ඛාපදවණ්ණනා

119-121. ඡට්ඨෙ **අනුපවිසිත්වාති** සමීපං පවිසිත්වා. **බහූපකාරතං ගුණවිසිට්ඨතඤ්ච සල්ලක්ඛෙන්තොති** භණ්ඩාගාරිකස්ස බහූපකාරතං ධම්මකථිකාදීනං ගුණවිසිට්ඨතඤ්ච සල්ලක්ඛෙන්තො. **සමන්තා දියඩ්ඪො හත්ථොති** මජ්ඣෙ පඤ්ඤත්තමඤ්චපීඨං සන්ධාය වුත්තං.

122. **උපචාරං ඨපෙත්වාති** වුත්තලක්ඛණං උපචාරං ඨපෙත්වා. **එකවිහාරෙති** එකස්මිං සෙනාසනෙ. **එකපරිවෙණෙති** තස්ස විහාරස්ස පරික්ඛෙපබ්භන්තරෙ. ''ගිලානො පවිසතීතිආදීසු අනාපත්තිකාරණසබ්භාවතො ගිලානාදිතාය පවිසිස්සාමීති උපචාරං පවිසන්තස්ස සතිපි සම්බාධෙතුකාමතාය අනාපත්ති වුත්තායෙවා''ති තීසුපි **ගණ්ඨිපදෙසු** වුත්තං. එවඤ්ච සති අගිලානාදිභාවොපි විසුං අඞ්ගෙසු වත්තබ්බො සියා, **මාතිකාට්ඨකථායං** (කඞ්ඛා. අට්ඨ. අනුපඛජ්ජසික්ඛාපදවණ්ණනා) පන ''සඞ්ඝිකවිහාරතා, අනුට්ඨාපනීයභාවජානනං, සම්බාධෙතුකාමතා, උපචාරෙ නිසීදනං වා නිපජ්ජනං වාති ඉමානි පනෙත්ථ චත්තාරි අඞ්ගානී''ති එත්තකමෙව වුත්තං, තස්මා වීමංසිතබ්බං.

අනුපඛජ්ජසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

7. නික්කඩ්ඪනසික්ඛාපදවණ්ණනා

126. සත්තමෙ **කොට්ඨකානීති** ද්වාරකොට්ඨකානි. ''නික්ඛමාති වචනං සුත්වාපි අත්තනො රුචියා නික්ඛමති, අනාපත්තී''ති වදන්ති.

128. **අලජ්ජිං නික්කඩ්ඪතීති**ආදීසු පඨමං අලජ්ජීආදිභාවෙන නික්කඩ්ඪිස්සාමීති චින්තෙත්වා නික්කඩ්ඪන්තස්ස චිත්තස්ස ලහුපරිවත්තිතාය කොපෙ උප්පන්නෙපි අනාපත්ති. සෙසමෙත්ථ උත්තානමෙව. සඞ්ඝිකවිහාරො, උපසම්පන්නස්ස භණ්ඩනකාරකභාවාදිවිනිමුත්තතා, කොපෙන නික්කඩ්ඪනං වා නික්කඩ්ඪාපනං වාති ඉමානි පනෙත්ථ තීණි අඞ්ගානි.

නික්කඩ්ඪනසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

8. වෙහාසකුටිසික්ඛාපදවණ්ණනා

129-131. අට්ඨමෙ උපරිමතලෙ පදරානං අසන්ථරිතත්තා **''උපරිඅච්ඡන්නතලායා''**ති වුත්තං. **පුබ්බෙ වුත්තනයෙනෙවා**ති අනුපඛජ්ජසික්ඛාපදෙ වුත්තනයෙනෙව. සෙසං සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව. සඞ්ඝිකො විහාරො , අසීසඝට්ටා වෙහාසකුටි , හෙට්ඨා සපරිභොගතා, අපටාණිදින්නෙ ආහච්චපාදකෙ නිසීදනං වා නිපජ්ජනං වාති ඉමානි පනෙත්ථ චත්තාරි අඞ්ගානි.

වෙහාසකුටිසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

9. මහල්ලකවිහාරසික්ඛාපදවණ්ණනා

135. නවමෙ ''මහල්ලකො නාම විහාරො සසාමිකො''ති වුත්තත්තා සඤ්ඤාචිකාය කුටියා අනාපත්ති. ''අඩ්ඪතෙය්‍යහත්ථම්පී''ති උක්කට්ඨපරිච්ඡෙදෙන වුත්තවචනං පාළියා සමෙතීති ආහ **''තං සුවුත්ත''**න්ති. ''පාළියං අට්ඨකථායඤ්ච උක්කට්ඨපරිච්ඡෙදෙන අඩ්ඪතෙය්‍යහත්ථප්පමාණස්ස ඔකාසස්ස දස්සිතත්තා කවාටං අඩ්ඪතෙය්‍යහත්ථවිත්ථාරතො ඌනකං වා හොතු අධිකං වා, අඩ්ඪතෙය්‍යහත්ථප්පමාණංයෙව ඔකාසො''ති වදන්ති.

යස්ස වෙමජ්ඣෙති යස්ස විහාරස්ස වෙමජ්ඣෙ. **සා අපරිපූරඋපචාරාපි හොතීති** විවරියමානං කවාටං යං භිත්තිං ආහනති, සා සමන්තා කවාටවිත්ථාරප්පමාණඋපචාරරහිතාපි හොතීති අත්ථො. ආලොකං සන්ධෙති පිධෙතීති **ආලොකසන්ධි**. ''පුනප්පුනං ඡාදාපෙසි, පුනප්පුනං ලිම්පාපෙසීති ඉමස්මිං වත්ථුස්මිං උප්පන්නදොසෙන සික්ඛාපදස්ස පඤ්ඤත්තත්තා ලෙපං අනුජානන්තෙන ච ද්වාරබන්ධස්ස සමන්තා අඩ්ඪතෙය්‍යහත්ථප්පමාණෙයෙව පදෙසෙ පුනප්පුනං ලෙපස්ස අනුඤ්ඤාතත්තා තතො අඤ්ඤත්ථ පුනප්පුනං ලිම්පෙන්තස්ස වා ලිම්පාපෙන්තස්ස වා භිත්තියං මත්තිකාය කත්තබ්බකිච්චං නිට්ඨාපෙත්වා පුන චතුත්ථලෙපෙ දින්නෙ පාචිත්තියෙන භවිතබ්බ''න්ති වදන්ති. **ගණ්ඨිපදෙසු** පන තීසුපි ''පුනප්පුනං ලෙපදානස්ස වුත්තප්පමාණතො අඤ්ඤත්ථ පටික්ඛිත්තමත්තං ඨපෙත්වා පාචිත්තියස්ස අවුත්තත්තා දුක්කටං අනුරූප''න්ති වුත්තං.

අධිට්ඨාතබ්බන්ති සංවිධාතබ්බං. **අප්පහරිතෙති** එත්ථ **අප්ප**-සද්දො ''අප්පිච්ඡො''තිආදීසු විය අභාවත්ථොති ආහ **''අහරිතෙ''**ති. **පතනොකාසොති** පතනොකාසත්තා තත්‍ර ඨිතස්ස භික්ඛුනො උපරි පතෙය්‍යාති අධිප්පායො. **සචෙ හරිතෙ ඨිතො අධිට්ඨෙති, ආපත්ති දුක්කටස්සාති** වචනෙන ඉමමත්ථං දීපෙති – සචෙ විහාරස්ස සමන්තා වුත්තප්පමාණෙ පරිච්ඡෙදෙ පුබ්බණ්ණාදීනි න සන්ති, තත්ථ විහාරො කාරෙතබ්බො. යත්ථ පන සන්ති, තත්ථ කාරාපෙන්තස්ස දුක්කටන්ති.

136. එකෙකං මග්ගං උජුකමෙව උට්ඨපෙත්වා ඡාදනං මග්ගෙන ඡාදනං නාම හොතීති දස්සෙතුං **''මග්ගෙන ඡාදෙන්තස්සා''**ති වුත්තං. ඉමිනා පන නයෙන සබ්බස්මිං විහාරෙ එකවාරං ඡාදිතෙ තං ඡදනං එකමග්ගන්ති ගහෙත්වා **''ද්වෙ මග්ගෙ''**තිආදි වුත්තං. ''පරියායෙන ඡාදනෙපි ඉමිනාව නයෙන යොජෙතබ්බ''න්ති තීසුපි **ගණ්ඨිපදෙසු** වුත්තං, තං ''පුනප්පුනං ඡාදාපෙසී''ති ඉමාය පාළියා ''සබ්බම්පි චෙතං ඡදනං ඡදනූපරි වෙදිතබ්බ''න්ති ඉමිනා අට්ඨකථාවචනෙන ච සමෙති, තස්මා **ද්වෙ මග්ගෙ අධිට්ඨහිත්වා තතියාය මග්ගං ආණාපෙත්වා පක්කමිතබ්බ**න්ති එත්ථ ද්වෙ ඡදනානි අධිට්ඨහිත්වා තතියං ඡදනං ''එවං ඡාදෙහී''ති ආණාපෙත්වා පක්කමිතබ්බන්ති එවමත්ථො ගහෙතබ්බො.

කෙචි පන ''පඨමං තාව එකවාරං අපරිසෙසං ඡාදෙත්වා පුන ඡදනදණ්ඩකෙ බන්ධිත්වා දුතියවාරං තථෙව ඡාදෙතබ්බං, තතියවාරචතුත්ථවාරෙ සම්පත්තෙ ද්වෙ මග්ගෙ අධිට්ඨහිත්වා ආණාපෙත්වා පක්කමිතබ්බ''න්ති වදන්ති. අපරෙ පන ''පඨමවාරෙයෙව තයොපි මග්ගෙ අධිට්ඨාතුං වට්ටති, චතුත්ථතො පට්ඨාය ආපත්ති පාචිත්තිය''න්ති වදන්ති. තදුභයම්පි පාළියා අට්ඨකථාය ච න සමෙති. **තතියාය මග්ගන්ති** එත්ථ **තතියායාති** උපයොගත්ථෙ සම්පදානවචනං, තතියං මග්ගන්ති අත්ථො. **තිණ්ණං මග්ගානන්ති** මග්ගවසෙන ඡාදිතානං තිණ්ණං ඡදනානං. **තිණ්ණං පරියායානන්ති** එත්ථාපි එසෙව නයො. **චතුත්ථෙ මග්ගෙ වා පරියායෙ වාති** ච තථා ඡාදෙන්තානං චතුත්ථං ඡාදනමෙව වුත්තං. සෙසං උත්තානමෙව. මහල්ලකවිහාරතා, අත්තනො වාසාගාරතා, උත්තරි අධිට්ඨානන්ති ඉමානි පනෙත්ථ තීණි අඞ්ගානි.

මහල්ලකවිහාරසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

10. සප්පාණකසික්ඛාපදවණ්ණනා

140. දසමෙ ඉමස්ස සික්ඛාපදස්ස ''සිඤ්චෙය්‍ය වා සිඤ්චාපෙය්‍ය වා''ති බාහිරපරිභොගවසෙන පඨමං පඤ්ඤත්තත්තා ''සප්පාණකං උදකං පරිභුඤ්ජෙය්‍යා''ති සික්ඛාපදං අත්තනො නහානපානාදිපරිභොගවසෙන පඤ්ඤත්තන්ති වෙදිතබ්බං. තස්මිං වා පඨමං පඤ්ඤත්තෙපි අත්තනො පරිභොගවසෙනෙව පඤ්ඤත්තත්තා පුන ඉමං සික්ඛාපදං බාහිරපරිභොගවසෙනෙව පඤ්ඤත්තන්ති ගහෙතබ්බං.

සප්පාණකසඤ්ඤිස්ස ‘‘පරිභොගෙන පාණකා මරිස්සන්ති’’ති පුබ්බභාගෙ ජානන්තස්සපි සිඤ්චනසිඤ්චාපනං ‘‘පදීපෙ නිපතිත්වා පටඞ්ගාදිපාණකා මරිස්සන්ති’’ති ජානන්තස්ස පදීපුජ්ජලනං විය විනාපි වධකචෙතනාය හොතීති ආහ **‘‘පණ්ණත්තිවජ්ජ’’**න්ති. සෙසං උත්තානත්ථමෙව . උදකස්ස සප්පාණකතා, ‘‘සිඤ්චනෙන පාණකා මරිස්සන්තී’’ති ජානනං, තාදිසමෙව ච උදකං, විනා වධකචෙතනාය කෙනචිදෙව කරණීයෙන තිණාදීනං සිඤ්චනන්ති ඉමානි පනෙත්ථ චත්තාරි අඞ්ගානි.

සප්පාණකසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

නිට්ඨිතො සෙනාසනවග්ගො දුතියො.

භූතගාමවග්ගොතිපි ඉමස්සෙව නාමං.

3. ඔවාදවග්ගො

1. ඔවාදසික්ඛාපදවණ්ණනා

144. භික්ඛුනිවග්ගස්ස පඨමසික්ඛාපදෙ **කථානුසාරෙනාති** ‘‘සො ථෙරො කිංසීලො කිංසමාචාරො කතරකුලා පබ්බජිතො’’තිආදිනා පුච්ඡන්තානං පුච්ඡාකථානුසාරෙන. **කථෙතුං වට්ටන්තීති** නිරාමිසෙනෙව චිත්තෙන කථෙතුං වට්ටන්ති. අනියානිකත්තා සග්ගමොක්ඛමග්ගානං තිරච්ඡානභූතා කථා **තිරච්ඡානකථාති** ආහ **‘‘සග්ගමග්ගගමනෙපී’’**තිආදි. **අපි**-සද්දෙන පගෙව මොක්ඛමග්ගගමනෙති දීපෙති. **තිරච්ඡානභූතන්ති** තිරොකරණභූතං, බාධිකන්ති වුත්තං හොති. ලද්ධාසෙවනා හි තිරච්ඡානකථා සග්ගමොක්ඛානං බාධිකාව හොති. **සමිද්ධොති** පරිපුණ්ණො. **සහිතත්ථොති** යුත්තත්ථො. අත්ථගම්භීරතාදියොගතො **ගම්භීරො. බහුරසොති** අත්ථරසාදිබහුරසො. **ලක්ඛණපටිවෙධසංයුත්තොති** අනිච්චාදිලක්ඛණපටිවෙධරසආවහනතො ලක්ඛණපටිවෙධසංයුත්තො.

145-147. **පරතොති** පරත්ථ, උත්තරින්ති අත්ථො. **කරොන්තොවාති** පරිබාහිරෙ කරොන්තොයෙව. **පාතිමොක්ඛොති** චාරිත්තවාරිත්තපප්පභෙදං සික්ඛාපදසීලං . තඤ්හි යො නං පාති රක්ඛති, තං මොක්ඛෙති මොචෙති ආපායිකාදීහි දුක්ඛෙහි, තස්මා ‘‘පාතිමොක්ඛ’’න්ති වුච්චති. සංවරණං **සංවරො,** කායවචීද්වාරානං පිදහනං. යෙන හි තෙ සංවුතා පිහිතා හොන්ති, සො සංවරො, කායිකවාචසිකස්ස අවීතික්කමස්සෙතං නාමං. **පාතිමොක්ඛසංවරෙන සංවුතොති** පාතිමොක්ඛසංවරෙන පිහිතකායවචීද්වාරො. තථාභූතො ච යස්මා තෙන සමඞ්ගී නාම හොති, තස්මා වුත්තං **‘‘සමන්නාගතො’’**ති . **වත්තතීති** අත්තභාවං පවත්තෙති. **විහරතීති** ඉමිනා පාතිමොක්ඛසංවරසීලෙ ඨිතස්ස භික්ඛුනො ඉරියාපථවිහාරො දස්සිතො.

සඞ්ඛෙපතො වුත්තමත්ථං විත්ථාරතො පාළියා විභාවෙතුං **‘‘වුත්තඤ්හෙත’’**න්තිආදි ආරද්ධං. තත්ථ **විභඞ්ගෙති** ඣානවිභඞ්ගෙ. **සීලං පතිට්ඨාති**ආදීනි පාතිමොක්ඛස්සෙව වෙවචනානි. තත්ථ (විභ. අට්ඨ. 511) සීලන්ති කාමඤ්චෙතං සහ කම්මවාචාපරියොසානෙන ඉජ්ඣනකස්ස පාතිමොක්ඛස්සෙව වෙවචනං, එවං සන්තෙපි ධම්මතො එතං සීලං නාම පාණාතිපාතාදීහි වා විරමන්තස්ස වත්තපටිපත්තිං වා පූරෙන්තස්ස චෙතනාදයො ධම්මා වෙදිතබ්බා. යස්මා පන පාතිමොක්ඛසීලෙන භික්ඛු සාසනෙ පතිට්ඨාති නාම, තස්මා තං ‘‘පතිට්ඨා’’ති වුත්තං. පතිට්ඨහති වා එත්ථ භික්ඛු, කුසලධම්මා එව වා එත්ථ පතිට්ඨහන්තීති **පතිට්ඨා**. අයමත්ථො ‘‘සීලෙ පතිට්ඨාය නරො සපඤ්ඤො’’ති (සං. නි. 1.23, 192) ච ‘‘පතිට්ඨා, මහාරාජ, සීලං සබ්බෙසං කුසලානං ධම්මාන’’න්ති (මි. ප. 2.1.9) ච ‘‘සීලෙ පතිට්ඨිතස්ස ඛො, මහාරාජ, සබ්බෙ කුසලා ධම්මා න පරිහායන්තී’’ති ච ආදිසුත්තවසෙන වෙදිතබ්බො.

තදෙතං පුබ්බුප්පත්තිඅත්ථෙන **ආදි.** වුත්තම්පි චෙතං –

> ‘‘තස්මාතිහ ත්වං, උත්තිය, ආදිමෙව විසොධෙහි කුසලෙසු ධම්මෙසු. කො චාදි කුසලානං ධම්මානං? සීලඤ්ච සුවිසුද්ධං දිට්ඨි ච උජුකා’’ති (සං. නි. 5.382).

යථා හි නගරවඩ්ඪකී නගරං මාපෙතුකාමො පඨමං නගරට්ඨානං සොධෙති, තතො අපරභාගෙ වීථිචතුක්කසිඞ්ඝාටකාදිපරිච්ඡෙදෙන විභජිත්වා නගරං මාපෙති, එවමෙව යොගාවචරො ආදිම්හි සීලං සොධෙති, තතො අපරභාගෙ සමාධිවිපස්සනාමග්ගඵලනිබ්බානානි සච්ඡිකරොති. යථා වා පන රජකො පඨමං තීහි ඛාරෙහි වත්ථං ධොවිත්වා පරිසුද්ධෙ වත්ථෙ යදිච්ඡකං රඞ්ගජාතං උපනෙති, යථා වා පන ඡෙකො චිත්තකාරො රූපං ලිඛිතුකාමො ආදිතො භිත්තිපරිකම්මං කරොති, තතො අපරභාගෙ රූපං සමුට්ඨාපෙති, එවමෙව යොගාවචරො ආදිතොව සීලං විසොධෙත්වා අපරභාගෙ සමථවිපස්සනාදයො ධම්මෙ සච්ඡිකරොති. තස්මා සීලං ‘‘ආදී’’ති වුත්තං.

තදෙතං චරණසරික්ඛතාය **චරණං**. ‘‘චරණා’’ති පාදා වුච්චන්ති. යථා හි ඡින්නචරණස්ස පුරිසස්ස දිසංගමනාභිසඞ්ඛාරො න ජායති, පරිපුණ්ණපාදස්සෙව ජායති, එවමෙව යස්ස සීලං භින්නං හොති ඛණ්ඩං

අපරිපුණ්ණං, තස්ස නිබ්බානගමනාය ඤාණගමනං න සම්පජ්ජති. යස්ස පන තං අභින්නං හොති අඛණ්ඩං පරිපුණ්ණං, තස්ස නිබ්බානගමනාය ඤාණගමනං සම්පජ්ජති. තස්මා සීලං ''චරණ''න්ති වුත්තං.

තදෙතං සංයමනවසෙන **සංයමො,** සංවරණවසෙන **සංවරො**ති උභයෙනපි සීලසංයමො චෙව සීලසංවරො ච කථිතො. වචනත්ථො පනෙත්ථ සංයමෙති වීතික්කමවිප්ඵන්දනං, පුග්ගලං වා සංයමෙති වීතික්කමවසෙන තස්ස විප්ඵන්දිතුං න දෙතීති **සංයමො,** වීතික්කමස්ස පවෙසනද්වාරං සංවරති පිදහතීති **සංවරො. මොක්ඛ**න්ති උත්තමං මුඛභූතං වා. යථා හි සත්තානං චතුබ්බිධො ආහාරො මුඛෙන පවිසිත්වා අඞ්ගමඞ්ගානි ඵරති, එවං යොගිනොපි චතුභූමකකුසලං සීලමුඛෙන පවිසිත්වා අත්ථසිද්ධිං සම්පාදෙති. තෙන වුත්තං ''මොක්ඛ''න්ති. පමුඛෙ සාධූති **පමොක්ඛං,** පුබ්බඞ්ගමං සෙට්ඨං පධානන්ති අත්ථො. **කුසලානං ධම්මානං සමාපත්තියා**ති චතුභූමකකුසලානං පටිලාභත්ථාය පමොක්ඛං පුබ්බඞ්ගමං සෙට්ඨං පධානන්ති වෙදිතබ්බං.

කායිකො අවීතික්කමොති තිවිධං කායසුචරිතං. **වාචසිකො**ති චතුබ්බිධං වචීසුචරිතං. **කායිකවාචසිකො**ති තදුභයං. ඉමිනා ආජීවට්ඨමකසීලං පරියාදාය දස්සෙති. **සංවුතො**ති පිහිතො, සංවුතින්ද්‍රියො පිහිතින්ද්‍රියොති අත්ථො. යථා හි සංවුතද්වාරං ගෙහං ''සංවුතගෙහං පිහිතගෙහ''න්ති වුච්චති, එවමිධ සංවුතින්ද්‍රියො ''සංවුතො''ති වුත්තො. **පාතිමොක්ඛසංවරෙනා**ති පාතිමොක්ඛසඞ්ඛාතෙන සංවරෙන. **උපෙතො**තිආදීනි සබ්බානි අඤ්ඤමඤ්ඤවෙවචනානි.

ඉරියතීතිආදීහි සත්තහිපි පදෙහි පාතිමොක්ඛසංවරසීලෙ ඨිතස්ස භික්ඛුනො ඉරියාපථවිහාරො කථිතො. තත්ථ **ඉරියතී**ති චතුන්නං ඉරියාපථානං අඤ්ඤතරසමඞ්ගිභාවතො ඉරියති. තෙහි ඉරියාපථචතුක්කෙහි කායසකටවත්තනෙන **වත්තති**. එකං ඉරියාපථදුක්ඛං අපරෙන ඉරියාපථෙන විච්ඡින්දිත්වා චිරට්ඨිතිභාවෙන සරීරරක්ඛණතො **පාලෙති**. එකස්මිං ඉරියාපථෙ අසණ්ඨහිත්වා සබ්බඉරියාපථෙ වත්තනතො **යපෙති**. තෙන තෙන ඉරියාපථෙන තථා තථා කායස්ස යාපනතො **යාපෙති**. චිරකාලවත්තාපනතො **චරති**. ඉරියාපථෙන ඉරියාපථං විච්ඡින්දිත්වා ජීවිතහරණතො **විහරති**.

මිච්ඡාජීවපටිසෙධකෙනාති –

> ''ඉධෙකච්චො වෙළුදානෙන වා පත්තදානෙන වා පුප්ඵ ඵල සිනානදන්තකට්ඨදානෙන වා චාටුකම්‍යතාය වා මුග්ගසූප්‍යතාය වා පාරිභටයතාය වා ජඞ්ඝපෙසනිකෙන වා අඤ්ඤතරඤ්ඤතරෙන වා බුද්ධපටිකුට්ඨෙන මිච්ඡාආජීවෙන ජීවිකං කප්පෙති, අයං වුච්චති අනාචාරො''ති (විභ. 513) –

එවං වුත්තඅනාචාරසඞ්ඛාතමිච්ඡාජීවපටිපක්ඛෙන.

න වෙළුදානාදිනා ආචාරෙනාති –

> ''ඉධෙකච්චො න වෙළුදානෙන න පත්ත න පුප්ඵ න ඵල න සිනාන න දන්තකට්ඨ න චාටුකම්‍යතාය න මුග්ගසූප්‍යතාය න පාරිභටයතාය න ජඞ්ඝපෙසනිකෙන න අඤ්ඤතරඤ්ඤතරෙන බුද්ධපටිකුට්ඨෙන මිච්ඡාආජීවෙන ජීවිකං කප්පෙති, අයං වුච්චති ආචාරො''ති (විභ. 513) –

එවං වුත්තෙන න වෙළුදානාදිනා ආචාරෙන.

වෙසියාදිඅගොචරං පහායාති –

> ''ඉධෙකච්චො වෙසියගොචරො වා හොති විධව ථුල්ලකුමාරි පණ්ඩක භික්ඛුනි පානාගාරගොචරො වා, සංසට්ඨො විහරති රාජූහි රාජමහාමත්තෙහි තිත්ථියෙහි තිත්ථියසාවකෙහි අනනුලොමිකෙන සංසග්ගෙන, යානි පන තානි කුලානි අස්සද්ධානි අප්පසන්නානි අනොපානභූතානි අක්කොසකපරිභාසකානි අනත්ථකාමානි අහිතකාමානි අඵාසුකකාමානි අයොගක්ඛෙමකාමානි භික්ඛූනං භික්ඛුනීනං උපාසකානං උපාසිකානං, තථාරූපානි කුලානි සෙවති භජති පයිරුපාසති, අයං වුච්චති අගොචරො''ති (විභ. 514) –

එවමාගතං වෙසියාදිඅගොචරං පහාය.

සද්ධාසම්පන්නකුලාදිනාති එත්ථ **ආදි**-සද්දෙන උපනිස්සයගොචරාදිං සඞ්ගණ්හාති. තිවිධො හි ගොචරො උපනිස්සයගොචරො ආරක්ඛගොචරො උපනිබන්ධගොචරොති. කතමො උපනිස්සයගොචරො? දසකථාවත්ථුගුණසමන්නාගතො කල්‍යාණමිත්තො, යං නිස්සාය අසුතං සුණාති, සුතං පරියොදපෙති, කඞ්ඛං විතරති, දිට්ඨිං උජුං කරොති, චිත්තං පසාදෙති. යස්ස වා පන අනුසික්ඛමානො සද්ධාය වඩ්ඪති, සීලෙන සුතෙන චාගෙන පඤ්ඤාය වඩ්ඪති, අයං **උපනිස්සයගොචරො**. කතමො ආරක්ඛගොචරො? ඉධ භික්ඛු අන්තරඝරං පවිට්ඨො වීථිං පටිපන්නො ඔක්ඛිත්තචක්ඛු යුගමත්තදස්සාවී සංවුතො ගච්ඡති, න හත්ථිං ඔලොකෙන්තො, න අස්සං, න රථං, න පත්තිං, න ඉත්ථිං, න පුරිසං ඔලොකෙන්තො, න උද්ධං ඔලොකෙන්තො, න අධො ඔලොකෙන්තො, න දිසාවිදිසං විපෙක්ඛමානො ගච්ඡති, අයං **ආරක්ඛගොචරො**. කතමො උපනිබන්ධගොචරො? චත්තාරො සතිපට්ඨානා, යත්ථ

චිත්තං උපනිබන්ධති. වුත්තඤ්හෙතං භගවතා ''කො ච, භික්ඛවෙ, භික්ඛුනො ගොචරො සකො පෙත්තිකො විසයො? යදිදං චත්තාරො සතිපට්ඨානා''ති (සං. නි. 5.372), අයං **උපනිබන්ධගොචරො.** ඉති අයං තිවිධො ගොචරො ඉධ **ආදි-**සද්දෙන සඞ්ගහිතොති දට්ඨබ්බො.

අප්පමත්තකෙසු වජ්ජෙසූති අසඤ්චිච්ච ආපන්නසෙඛියඅකුසලචිත්තුප්පාදාදිභෙදෙසු වජ්ජෙසු. **භයතො දස්සනසීලොති** පරමාණුමත්තං වජ්ජං අට්ඨසට්ඨියොජනසතසහස්සුබ්බෙධසිනෙරුපබ්බතසදිසං කත්වා දස්සනසභාවො, සබ්බලහුකං වා දුබ්භාසිතමත්තං පාරාජිකසදිසං කත්වා දස්සනසභාවො. **සම්මා ආදායාති** සම්මදෙව සක්කච්චං සබ්බසො වා ආදියිත්වා.

වට්ටදුක්ඛනිස්සරණත්ථිකෙහි සොතබ්බතො **සුතං,** පරියත්තිධම්මො. තං ධාරෙතීති **සුතධරො,** සුතස්ස ආධාරභූතො. යස්ස හි ඉතො ගහිතං එත්තො පලායති, ඡිද්දඝටෙ උදකං විය න තිට්ඨති, පරිසමජ්ඣෙ එකං සුත්තං වා ජාතකං වා කථෙතුං වා වාචෙතුං වා න සක්කොති, අයං න සුතධරො නාම. යස්ස පන උග්ගහිතං බුද්ධවචනං උග්ගහිතකාලසදිසමෙව හොති, දසපි වීසතිපි වස්සානි සජ්ඣායං අකරොන්තස්ස න නස්සති, අයං සුතධරො නාම. තෙනෙවාහ **''යදස්ස ත''**න්තිආදි. එකපදම්පි එකක්ඛරම්පි අවිනට්ඨං හුත්වා සන්නිචියතීති සන්නිචයො, සුතං සන්නිචයො එතස්මින්ති **සුතසන්නිචයොති** ආහ **''සුතං සන්නිචිතං අස්මින්ති සුතසන්නිචයො''**ති. යස්ස හි සුතං හදයමඤ්ජූසායං සන්නිචිතං සිලාය ලෙඛා විය සුවණ්ණඝටෙ පක්ඛිත්තා සීහවසා විය ච සාධු තිට්ඨති, අයං සුතසන්නිචයො නාම. තෙනාහ **''එතෙන...පෙ.... අවිනාසං දස්සෙතී''**ති.

ධාතාති පගුණා වාචුග්ගතා. එකස්ස හි උග්ගහිතබුද්ධවචනං නිච්චකාලිකං න හොති, ''අසුකසුත්තං වා ජාතකං වා කථෙහී''ති වුත්තෙ ''සජ්ඣායිත්වා අඤ්ඤෙහි සංසන්දිත්වා පරිපුච්ඡාවසෙන අත්ථං ඔගාහිත්වා ජානිස්සාමී''ති වදති. එකස්ස පගුණං පබන්ධවිච්ඡෙදාභාවතො ගඞ්ගාසොතසදිසං භවඞ්ගසොතසදිසඤ්ච අකිත්තිමං සුඛප්පවත්ති හොති, ''අසුකසුත්තං වා ජාතකං වා කථෙහී''ති වුත්තෙ උද්ධරිත්වා තමෙව කථෙති. තං සන්ධාය වුත්තං **''ධාතා''**ති. **වාචාය පගුණා කතාති** සුත්තදසකවග්ගදසකපණ්ණාසදසකවසෙන වාචාය සජ්ඣායිතා, දස සුත්තානි ගතානි, දස වග්ගානි ගතානීතිආදිනා සල්ලක්ඛෙත්වා වාචාය සජ්ඣායිතාති අත්ථො. සුත්තෙකදෙසස්ස හි සුත්තමත්තස්ස ච වචසා පරිචයො ඉධ නාධිප්පෙතො, අථ ඛො වග්ගාදිවසෙනෙව. **මනසා අනුපෙක්ඛිතාති** මනසා අනු අනු පෙක්ඛිතා, භාගසො නිජ්ඣායිතා චින්තිතාති අත්ථො. **ආවජ්ජන්තස්සාති** වාචාය සජ්ඣායිතුං බුද්ධවචනං මනසා චින්තෙන්තස්ස. **සුට්ඨු පටිවිද්ධාති** නිජ්ජටං නිග්ගුම්බං කත්වා සුට්ඨු යාථාවතො පටිවිද්ධා.

ද්වෙ මාතිකාති භික්ඛුමාතිකා භික්ඛුනීමාතිකා ච. **වාචුග්ගතාති** පුරිමස්සෙව වෙවචනං. **තිස්සො අනුමොදනාති** සඞ්ඝභත්තෙ දානානිසංසපටිසංයුත්තඅනුමොදනා, විහාරාදිමඞ්ගලෙ මඞ්ගලසුත්තාදිඅනුමොදනා, මතකභත්තාදිඅවමඞ්ගලෙ තිරොකුට්ටාදිඅනුමොදනාති ඉමා තිස්සො අනුමොදනා . **කම්මාකම්මවිනිච්ඡයොති** පරිවාරාවසානෙ කම්මවග්ගෙ වුත්තවිනිච්ඡයො. ''විපස්සනාවසෙන උග්ගණ්හන්තෙන චතුධාතුවවත්ථානමුඛෙන උග්ගහෙතබ්බ''න්ති තීසුපි **ගණ්ඨිපදෙසු** වුත්තං. චතූසු දිසාසු අප්පටිහතත්තා චතස්සො දිසා එතස්සාති චතුද්දිසො, චතුද්දිසොයෙව **චාතුද්දිසො,** චතස්සො වා දිසා අරහති, චතූසු වා දිසාසු සාධූති **චාතුද්දිසො.**

අභිවිනයෙති සකලෙ විනයපිටකෙ. **විනෙතුන්ති** සික්ඛාපෙතුං. **''ද්වෙ විභඞ්ගා පගුණා වාචුග්ගතා කාතබ්බාති** ඉදං පරිපුච්ඡාවසෙන උග්ගහණම්පි සන්ධාය වුත්ත''න්ති වදන්ති. එකස්ස පමුට්ඨං, ඉතරස්ස පගුණං හොතීති ආහ **''තීහි ජනෙහි සද්ධිං පරිවත්තනක්ඛමා කාතබ්බා''**ති. **අභිධම්මෙති** නාමරූපපරිච්ඡෙදෙ. **හෙට්ඨිමා වා තයො වග්ගාති** මහාවග්ගතො හෙට්ඨා සගාථකවග්ගො නිදානවග්ගො ඛන්ධකවග්ගොති ඉමෙ තයො වග්ගා. ''ධම්මපදම්පි සහ වත්ථුනා උග්ගහෙතුං වට්ටතී''ති **මහාපච්චරියං** වුත්තත්තා ජාතකභාණකෙන සාට්ඨකථං ජාතකං උග්ගහෙත්වාපි ධම්මපදම්පි සහ වත්ථුනා උග්ගහෙතබ්බමෙව.

කල්‍යාණා සුන්දරා පරිමණ්ඩලපදබ්‍යඤ්ජනා වාචා අස්සාති **කල්‍යාණවාචො.** තෙනාහ **''සිථිලධනිතාදීනං...පෙ.... වාචාය සමන්නාගතො''**ති. තත්ථ **පරිමණ්ඩලපදබ්‍යඤ්ජනායාති** ඨානකරණසම්පත්තියා සික්ඛාසම්පත්තියා ච කත්ථචිපි අනූනතාය පරිමණ්ඩලපදානි බ්‍යඤ්ජනානි අක්ඛරානි එතිස්සාති පරිමණ්ඩලපදබ්‍යඤ්ජනා, පදමෙව වා අත්ථස්ස බ්‍යඤ්ජනතො **පදබ්‍යඤ්ජනං,** තං අක්ඛරපාරිපූරිං කත්වා සිථිලධනිතාදිදසවිධං බ්‍යඤ්ජනබුද්ධිං අපරිහාපෙත්වා වුත්තං **පරිමණ්ඩලං** නාම හොති. අක්ඛරපාරිපූරියා හි පදබ්‍යඤ්ජනස්ස පරිමණ්ඩලතා. තෙන වුත්තං **''සිථිලධනිතාදීනං යථාවිධානවචනෙනා''**ති, පරිමණ්ඩලං පදබ්‍යඤ්ජනං එතිස්සාති **පරිමණ්ඩලපදබ්‍යඤ්ජනා.** අථ වා පජ්ජති ඤායති අත්ථො එතෙනාති පදං, නාමාදි. යථාධිප්පෙතමත්ථං බ්‍යඤ්ජෙතීති බ්‍යඤ්ජනං, වාක්‍යං. තෙසං පරිපුණ්ණතාය **පරිමණ්ඩලපදබ්‍යඤ්ජනා.**

අපිච යො භික්ඛු පරිසති ධම්මං දෙසෙන්තො සුත්තං වා ජාතකං වා නික්ඛිපිත්වා අඤ්ඤං උපාරම්භකරං සුත්තං ආහරති, තස්ස උපමං කථෙති, තදත්ථං ඔතාරෙති, එවං ඉදං ගහෙත්වා එත්ථ ඛිපන්තො එකපස්සෙනෙව පරිහරන්තො කාලං ඤත්වා වුට්ඨහති, නික්ඛිත්තසුත්තං පන නික්ඛිත්තමත්තමෙව හොති, තස්ස කථා අපරිමණ්ඩලා නාම හොති අත්ථස්ස අපරිපුණ්ණභාවතො. යො පන සුත්තං වා ජාතකං වා නික්ඛිපිත්වා බහි එකපදම්පි අගන්ත්වා යථානික්ඛිත්තස්ස සුත්තස්ස අත්ථසංවණ්ණනාවසෙනෙව සුත්තන්තරම්පි ආනෙන්තො පාළියා අනුසන්ධිඤ්ච

පුබ්බාපරඤ්ච අපෙක්ඛන්තො ආචරියෙහි දින්නනයෙ ඨත්වා තුලිකාය පරිච්ඡින්දන්තො විය තං තං අත්ථං සුවවත්ථිතං කත්වා දස්සෙන්තො ගම්භීරමාතිකාය උදකං පෙසෙන්තො විය ගම්භීරමත්ථං ගමෙන්තො වග්ගිහාරිගතියා පදෙ පදං කොට්ටෙන්තො සින්ධවාජානීයො විය එකංයෙව පදං අනෙකෙහි පරියායෙහි පුනප්පුනං සංවණ්ණෙන්තො ගච්ඡති, තස්ස කථා පරිමණ්ඩලා නාම හොති ධම්මතො අත්ථතො අනුසන්ධිතො පුබ්බාපරතො ආචරියුග්ගහතොති සබ්බසො පරිපුණ්ණභාවතො. එවරූපම්පි කථං සන්ධාය **“පරිමණ්ඩලපදබ්‍යඤ්ජනායා”**ති වුත්තං.

ගුණපරිපුණ්ණභාවෙන පුරෙ භවාති **පොරී,** තස්ස භික්ඛුනො තෙනෙතං භාසිතබ්බං අත්ථස්ස ගුණපරිපුණ්ණභාවෙන පුරෙ පුණ්ණභාවෙ භවාති අත්ථො. පුරෙ වා භවත්තා පොරියා නාගරිකිත්ථියා සුඛුමාලත්තනෙන සදිසාති **පොරී,** පුරෙ සංවඩ්ඪනාරී විය සුකුමාරාති අත්ථො. පුරස්ස එසාතිපි **පොරී, පුරස්ස එසා**ති නගරවාසීනං කථාති අත්ථො. නගරවාසිනො හි යුත්තකථා හොන්ති පිතිමත්තං ‘‘පිතා’’ති, භාතිමත්තං ‘‘භාතා’’ති වදන්ති. එවරූපී හි කථා බහුනො ජනස්ස කන්තා හොති මනාපා, තාය පොරියා.

විස්සට්ඨායාති පිත්තසෙම්හාදීහි අපලිබුද්ධාය සන්දිට්ඨවිලම්බිතාදිදොසරහිතාය. අථ වා නාතිසීඝං නාතිසණිකං නිරන්තරං එකරසඤ්ච කත්වා පරිසාය අජ්ඣාසයානුරූපං ධම්මං කථෙන්තස්ස වාචා විස්සට්ඨා නාම. යො හි භික්ඛු ධම්මං කථෙන්තො සුත්තං වා ජාතකං වා ආරභිත්වා ආරද්ධකාලතො පට්ඨාය තුරිතතුරිතො අරණිං මන්ථෙන්තො විය උණ්හඛාදනීයං ඛාදන්තො විය පාළියා අනුසන්ධිපුබ්බාපරෙසු ගහිතං ගහිතමෙව, අග්ගහිතං අග්ගහිතමෙව කත්වා පුරාණපණ්ණන්තරෙසු චරමානං ගොධං උට්ඨාපෙන්තො විය තත්ථ තත්ථ පහරන්තො ඔසාපෙත්වා උට්ඨාය ගච්ඡති . පුරාණපණ්ණන්තරෙසු හි පරිපාතියමානා ගොධා කදාචි දිස්සති කදාචි න දිස්සති, එවමෙතස්සපි අත්ථවණ්ණනා කත්ථචි දිස්සති කත්ථචි න දිස්සති. යොපි ධම්මං කථෙන්තො කාලෙන සීඝං, කාලෙන සණිකං, කාලෙන මන්දං, කාලෙන මහාසද්දං, කාලෙන ඛුද්දකසද්දං කරොති, යථා නිජ්ඣාමතණ්හිකපෙතස්ස මුඛතො නිච්ඡරණකඅග්ගි කාලෙන ජලති කාලෙන නිබ්බායති, එවං පෙතධම්මකථිකො නාම හොති, පරිසාය උට්ඨාතුකාමාය පුන ආරභති. යොපි කථෙන්තො තත්ථ තත්ථ විත්ථායති, අප්පටිභානතාය ආපජ්ජති, කෙනචි රොගෙන නිත්ථුනන්තො විය කන්දන්තො විය කථෙති, ඉමෙසං සබ්බෙසම්පි කථා විස්සට්ඨා නාම න හොති සුඛෙන අප්පවත්තභාවතො. යො පන සුත්තං ආහරිත්වා ආචරියෙහි දින්නනයෙ ඨිතො ආචරියුග්ගහං අමුඤ්චන්තො යථා ච ආචරියා තං තං සුත්තං සංවණ්ණෙසුං, තෙනෙව නයෙන සංවණ්ණෙන්තො නාතිසීඝං නාතිසණිකන්තිආදිනා වුත්තනයෙන කථාපබන්ධං අවිච්ඡින්නං කත්වා නදීසොතො විය පවත්තෙති, ආකාසගඞ්ගාතො භස්සමානඋදකං විය නිරන්තරකථං පවත්තෙති, තස්ස කථා විස්සට්ඨා නාම හොති. තං සන්ධාය වුත්තං ‘‘විස්සට්ඨායා’’ති.

අනෙලගළායාති එලගළවිරහිතාය. කස්සචි හි කථෙන්තස්ස එලං ගළති, ලාලා පග්ඝරති, ඛෙළඵුසිතානි වා නික්ඛමන්ති, තස්ස වාචා එලගළා නාම හොති, තබ්බිපරීතායාති අත්ථො. **අත්ථස්ස විඤ්ඤාපනියා**ති ආදිමජ්ඣපරියොසානං පාකටං කත්වා භාසිතත්ථස්ස විඤ්ඤාපනසමත්ථතාය අත්ථඤාපනෙ සාධනාය.

වාචාව කරණන්ති වාක්කරණං, උදාහාරඝොසො. කල්‍යාණං මධුරං වාක්කරණං අස්සාති **කල්‍යාණවාක්කරණො.** තෙනෙවාහ **“මධුරස්සරො”**ති. **හීළෙතී**ති අවජානාති. මාතුගාමොති සම්බන්ධො. මනං අපායති වඩ්ඪෙතීති **මනාපො.** තෙනාහ **“මනවඩ්ඪනකො”**ති. **වට්ටභයෙන තජ්ජෙත්වා**ති යොබ්බනමදාදිමත්තා භික්ඛුනියො සංසාරභයෙන තාසෙත්වා. **ගිහිකාලෙ**ති අත්තනො ගිහිකාලෙ. භික්ඛුනියා මෙථුනෙන භික්ඛුනිදූසකො හොතීති භික්ඛුනියා කායසංසග්ගමෙව වදති. සික්ඛමානාසාමණෙරීසු පන මෙථුනෙනපි භික්ඛුනිදූසකො න හොතීති ආහ **“සික්ඛමානාසාමණෙරීසු මෙථුනධම්ම”**න්ති. ‘‘කාසායවත්ථවසනායා’’ති වචනතො දුස්සීලාසු භික්ඛුනිසික්ඛමානාසාමණෙරීසු ගරුධම්මං අජ්ඣාපන්නපුබ්බො පටික්ඛිත්තොයෙවාති දට්ඨබ්බං. තස්සා භික්ඛුනියා අභාවෙපි යා යා තස්සා වචනං අස්සොසුං, තා තා තථෙව මඤ්ඤන්තීති ආහ **“මාතුගාමො හී”**තිආදි.

ඉදානි අට්ඨ අඞ්ගානි සමොධානෙත්වා දස්සෙතුං **“එත්ථ වා”**තිආදි ආරද්ධං. ඉමෙහි පන අට්ඨහඞ්ගෙහි අසමන්නාගතං ඤත්තිචතුත්ථෙන කම්මෙන සම්මන්නෙන්තො දුක්කටං ආපජ්ජති, භික්ඛු පන සම්මතොයෙව හොති.

148. **ගරුකෙහී**ති ගරුකාතබ්බෙහි. **එකතොඋපසම්පන්නායා**ති උපයොගත්ථෙ භුම්මවචනං. ‘‘ඔවදතී’’ති වා ඉමස්ස ‘‘වදතී’’ති අත්ථෙ සති සම්පදානවචනම්පි යුජ්ජති. භික්ඛූනං සන්තිකෙ උපසම්පන්නා නාම පරිවත්තලිඞ්ගා වා පඤ්චසතසාකියානියො වා.

149. **ආසනං පඤ්ඤපෙත්වා**ති එත්ථ ‘‘සචෙ භූමි මනාපා හොති, ආසනං අපඤ්ඤාපෙතුම්පි වට්ටතී’’ති තීසුපි **ගණ්ඨිපදෙසු** වුත්තං. **මාතුගාමග්ගහණෙන** භික්ඛුනීපි සඞ්ගහිතාති ආහ **“ධම්මදෙසනාපත්තිමොචනත්ථ”**න්ති. සම්මතස්ස භික්ඛුනො සන්තිකං පාටිපදෙ ඔවාදත්ථාය සබ්බාහි භික්ඛුනීහි ආගන්තබ්බතො ‘‘සමග්ගාත්ථ භගිනියො’’ති ඉමිනා සබ්බාසං ආගමනං පුච්ඡතීති ආහ **“සබ්බා ආගතාත්ථා”**ති. ගිලානාසු අනාගතාසුපි ගිලානානං අනාගමනස්ස අනුඤ්ඤාතත්තා ආගන්තුං සමත්ථාහි ච සබ්බාහි ආගතත්තා ‘‘සමග්ගාම්හයය්‍යා’’ති වත්තුං වට්ටති. **අන්තොගාමෙ වා**තිආදීසු යත්ථ පඤ්ච අඞ්ගානි භූමියං පතිට්ඨාපෙත්වා වන්දිතුං න සක්කා හොති, තත්ථ ඨිතාය එව කායං පුරතො නාමෙත්වා ‘‘වන්දාමි අය්‍යා’’ති අඤ්ජලිං පග්ගය්හ ගන්තුම්පි වට්ටති. **අන්තරඝර**න්ති කත්ථචි නගරද්වාරස්ස බහිඉන්දඛීලතො පට්ඨාය අන්තොගාමො වුච්චති, කත්ථචි ඝරුම්මාරතො පට්ඨාය අන්තොගෙහං. ඉධ පන

‘‘අන්තොගාමෙ වා’’ති විසුං වුත්තත්තා ‘‘අන්තරඝරෙ වා’’ති අන්තොගෙහං සන්ධාය වුත්තන්ති දට්ඨබ්බං. **යත්ථ කත්ථචීති** අන්තොගාමාදීසු යත්ථ කත්ථචි.

වට්ටතීති ‘‘වසථ අය්‍යො, මයං භික්ඛූ ආනෙස්සාමා’’ති වුත්තවචනං සද්දහන්තීහි වසිතුං වට්ටති. **න නිමන්තිතා හුත්වා ගන්තුකාමාති** මනුස්සෙහි නිමන්තිතා හුත්වා ගන්තුකාමා න හොන්තීති අත්ථො, තත්ථෙව වස්සං උපගන්තුකාමා හොන්තීති අධිප්පායො. **යතොති** භික්ඛුනුපස්සයතො. **යාචිත්වාති** ‘‘තුම්හෙහි ආනීතඔවාදෙනෙව මයම්පි වසිස්සාමා’’ති යාචිත්වා. **තත්ථාති** තස්මිං භික්ඛුනුපස්සයෙ. **ආගතානං සන්තිකෙ ඔවාදෙන වසිතබ්බන්ති** පච්ඡිමිකාය වස්සං වසිතබ්බං. **අභික්ඛුකාවාසෙ වසන්තියා ආපත්තීති** චොදනාමුඛෙන සාමඤ්ඤතො ආපත්තිප්පසඞ්ගං වදති, න පන තස්සා ආපත්ති. **වස්සච්ඡෙදං කත්වා ගච්ඡන්තියාපි ආපත්තීති** වස්සානුපගමමූලං ආපත්තිං වදති. ඉතරාය ආපත්තියා අනාපත්තිකාරණසබ්භාවතො **‘‘සා රක්ඛිතබ්බා’’**ති වුත්තං, සා වස්සානුපගමමූලා ආපත්ති රක්ඛිතබ්බාති අත්ථො, අභික්ඛුකෙපි ආවාසෙ ඊදිසාසු ආපදාසු වස්සං උපගන්තබ්බන්ති අධිප්පායො. තෙනාහ **‘‘ආපදාසු හි…පෙ…. අනාපත්ති වුත්තා’’**ති. ඉතරාය පන ආපත්තියා අනාපත්ති, කාරණෙ අසති පච්ඡිමිකායපි වස්සං න උපගන්තබ්බං. සන්තෙසු හි භික්ඛූසු වස්සං අනුපගච්ඡන්තියා ආපත්ති. **තත්ථ ගන්ත්වා පවාරෙතබ්බන්ති** එත්ථ අපවාරෙන්තීනං ආපත්තිසම්භවතො. සචෙ දූරෙපි භික්ඛූනං වසනට්ඨානං හොති, සක්කා ච හොති නවමියං ගන්ත්වා පවාරෙතුං, තත්ථ ගන්ත්වා පවාරෙතබ්බං. සචෙ පන නවමියං නික්ඛමිත්වා සම්පාපුණිතුං න සක්කා හොති, අගච්ඡන්තීනං අනාපත්ති.

උපොසථස්ස පුච්ඡනං උපොසථපුච්ඡා, සායෙව **ක**-ප්පච්චයං රස්සත්තඤ්ච කත්වා **උපොසථපුච්ඡකන්ති** වුත්තාති ආහ **‘‘උපොසථපුච්ඡන’’**න්ති. **උපොසථො පුච්ඡිතබ්බොති** ‘‘කදා, අය්‍යා, උපොසථො’’ති පුච්ඡිතබ්බො. භික්ඛුනාපි ‘‘ස්වෙ, භගිනි, උපොසථො’’ති වත්තබ්බං. භික්ඛූ කදාචි කෙනචි කාරණෙන පන්නරසිකං වා චාතුද්දසීඋපොසථං, චාතුද්දසිකං වා පන්නරසීඋපොසථං කරොන්ති, යස්මිඤ්ච දිවසෙ භික්ඛූහි උපොසථො කතො, තස්මිංයෙව භික්ඛුනීහිපි උපොසථො කාතබ්බොති අධිප්පායෙන **‘‘පක්ඛස්ස තෙරසියංයෙව ගන්ත්වා’’**තිආදි වුත්තං. එවං පුච්ඡිතෙන භික්ඛුනා සචෙ චාතුද්දසියං උපොසථං කරොන්ති, ‘‘චාතුද්දසිකො භගිනී’’ති වත්තබ්බං. සචෙ පන පන්නරසියං කරොන්ති, ‘‘පන්නරසිකො භගිනී’’ති ආචික්ඛිතබ්බං. **ඔවාදත්ථායාති** ඔවාදයාචනත්ථාය. **පාටිපදදිවසතො පට්ඨාය ධම්මසවනත්ථාය ගන්තබ්බන්ති** පාටිපදදිවසෙ ඔවාදග්ගහණත්ථාය දුතියදිවසතො පට්ඨාය අන්තරන්තරා ධම්මසවනත්ථාය ගන්තබ්බං. ඔවාදග්ගහණම්පි හි ‘‘ධම්මසවනමෙවා’’ති අභෙදෙන වුත්තං. **නිරන්තරං විහාරං උපසඞ්කමිංසූති** යෙභුය්‍යෙන උපසඞ්කමනං සන්ධාය වුත්තං. **වුත්තඤ්හෙතන්ති**ආදිනා යථානුසිට්ඨං පටිපජ්ජිස්සාමාති සබ්බාසංයෙව භික්ඛුනීනං උපසඞ්කමනදීපනත්ථං පාළි නිදස්සිතා. **ඔවාදං ගච්ඡතීති** ඔවාදං යාචිතුං ගච්ඡති. **ද්වෙ තිස්සොති** ද්වීහි තීහි. කරණත්ථෙ චෙතං පච්චත්තවචනං.

පාසාදිකෙනාති පසාදජනකෙන නිද්දොසෙන කායකම්මාදිනා. **සම්පාදෙතූති** තිවිධං සික්ඛං සම්පාදෙතු. සචෙ පාතිමොක්ඛුද්දෙසකංයෙව දිස්වා තාහි භික්ඛුනීහි ඔවාදො යාචිතො භවෙය්‍ය, තෙන කිං කාතබ්බන්ති? උපොසථග්ගෙ සන්නිපතිතෙ භික්ඛුසඞ්ඝෙ පුබ්බකිච්චවසෙන ‘‘අත්ථි කාචි භික්ඛුනියො ඔවාදං යාචමානා’’ති පුච්ඡියමානෙ ‘‘එවං වදෙහී’’ති ඔවාදපටිග්ගාහකෙන වත්තබ්බවචනං අඤ්ඤෙන භික්ඛුනා කථාපෙත්වා පාතිමොක්ඛුද්දෙසකෙන වත්තබ්බවචනං අත්තනා වත්වා පුන සයමෙව ගන්ත්වා භික්ඛුනීනං ආරොචෙතබ්බං, අඤ්ඤෙන වා භික්ඛුනා තස්මිං දිවසෙ පාතිමොක්ඛං උද්දිසාපෙතබ්බං. **එතං වුත්තන්ති** ‘‘තාහී’’ති එතං බහුවචනං වුත්තං.

එකා භික්ඛුනී වාති ඉදං බහූහි භික්ඛුනුපස්සයෙහි එකාය එව භික්ඛුනියා සාසනපටිග්ගහණං සන්ධාය වුත්තං, න පන දුතියිකාය අභාවං සන්ධාය. **බහූහි භික්ඛුනුපස්සයෙහීති** අන්තරාමග්ගෙ වා තස්මිංයෙව වා ගාමෙ බහූහි භික්ඛුනුපස්සයෙහි. ‘‘භික්ඛුනිසඞ්ඝො ච අය්‍යා භික්ඛුනියො ච භික්ඛුනී චා’’ති ඉමිනා නානාඋපස්සයෙහි සාසනං ගහෙත්වා ආගතභික්ඛුනියා වත්තබ්බවචනං දස්සෙති. ඉදඤ්ච එකෙන පකාරෙන මුඛමත්තනිදස්සනත්ථං වුත්තං, තස්මිං තස්මිං පන භික්ඛුනුපස්සයෙ භික්ඛුනීනං පමාණං සල්ලක්ඛෙත්වා තදනුරූපෙන නයෙන වත්තබ්බං. **භික්ඛුසඞ්ඝස්ස අය්‍යානං අය්‍යස්සාති** ඉදං සඞ්ඛිපිත්වා වුත්තං.

පාතිමොක්ඛුද්දෙසකෙනපීති ඉදං සඞ්ඝුපොසථවසෙනෙව දස්සිතං. යත්ථ පන තිණ්ණං ද්වින්නං වා වසනට්ඨානෙ පාතිමොක්ඛුද්දෙසො නත්ථි, තත්ථාපි ඤත්තිට්ඨපනකෙන ඉතරෙන වා භික්ඛුනා ඉමිනාව නයෙන වත්තබ්බං. එකපුග්ගලෙනපි උපොසථදිවසෙ ඔවාදයාචනං සම්පටිච්ඡිත්වා පාටිපදෙ ආගතානං භික්ඛුනීනං ‘‘නත්ථි කොචී’’තිආදි වත්තබ්බමෙව. සචෙ සයමෙව, ‘‘සම්මතො අහ’’න්ති වත්තබ්බං. ඉමං විධිං අජානන්තො ඉධ බාලොති අධිප්පෙතො.

150. අධම්මකම්මෙ අධම්මකම්මසඤ්ඤී වග්ගං භික්ඛුනිසඞ්ඝං වග්ගසඤ්ඤී ඔවදති, **ආපත්ති පාචිත්තියස්සාති**ආදීසු විජ්ජමානෙසුපි වග්ගාදිභාවනිමිත්තෙසු දුක්කටෙසු අධම්මකම්මමූලකං පාචිත්තියමෙව පාළියං සබ්බත්ථ වුත්තන්ති ආහ **‘‘අධම්මකම්මෙ ද්වින්නං නවකානං වසෙන අට්ඨාරස පාචිත්තියානී’’**ති. සෙසමෙත්ථ උත්තානමෙව. අසම්මතතා, භික්ඛුනියා පරිපුණ්ණූපසම්පන්නතා, ඔවාදවසෙන අට්ඨගරුධම්මභණනන්ති ඉමානි පනෙත්ථ තීණි අඞ්ගානි.

ඔවාදසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

2. අත්ථඞ්ගතසික්ඛාපදවණ්ණනා

153. දුතියෙ **කුසලානං ධම්මානං සාතච්චකිරියායාති** පුබ්බභාගප්පටිපත්තිවසෙන වුත්තං. **මුනාතීති** ජානාති. **තෙන ඤාණෙනාති** තෙන අරහත්තඵලපඤ්ඤාසඞ්ඛාතෙන ඤාණෙන. **පථෙසූති** උපායමග්ගෙසු. අරහතො පරිනිට්ඨිතසික්ඛත්තා ආහ **''ඉදඤ්ච…පෙ…. වුත්ත''**න්ති. අථ වා ''අප්පමජ්ජතො සික්ඛතො''ති ඉමෙසං පදානං හෙතුඅත්ථතා දට්ඨබ්බා, තස්මා අප්පමජ්ජනහෙතු සික්ඛනහෙතු ච අධිචෙතසොති අත්ථො. **සොකාති** චිත්තසන්තාපා. එත්ථ ච **අධිචෙතසොති** ඉමිනා අධිචිත්තසික්ඛා, **අප්පමජ්ජතොති** ඉමිනා අධිසීලසික්ඛා, **මුනිනො මොනපථෙසු සික්ඛතොති** එතෙහි අධිපඤ්ඤාසික්ඛා, **මුනිනොති** වා එතෙන අධිපඤ්ඤාසික්ඛා, **මොනපථෙසු සික්ඛතොති** එතෙන තාසං ලොකුත්තරසික්ඛානං පුබ්බභාගප්පටිපදා, **සොකා න භවන්තීති**ආදීහි සික්ඛාපාරිපූරියා ආනිසංසා පකාසිතාති වෙදිතබ්බං.

කොකනුදන්ති පදුමවිසෙසනං යථා ''කොකාසය''න්ති, තං කිර බහුපත්තං වණ්ණසම්පන්නං අතිවිය සුගන්ධඤ්ච හොති. ''කොකනුදං නාම සෙතපදුම''න්තිපි වදන්ති. **පාතොති** පගෙව. අයඤ්හෙත්ථ අත්ථො – යථා කොකනුදසඞ්ඛාතං පදුමං පාතො සූරියුග්ගමනවෙලායං ඵුල්ලං විකසිතං අවීතගන්ධං සියා විරොචමානං, එවං සරීරගන්ධෙන ගුණගන්ධෙන ච සුගන්ධං සරදකාලෙ අන්තලික්ඛෙ ආදිච්චමිව අත්තනො තෙජසා තපන්තං අඞ්ගෙහි නිච්ඡරණජුතිතාය අඞ්ගීරසං සම්මාසම්බුද්ධං පස්සාති.

අභබ්බොති පටිපත්තිසාරමිදං සාසනං, පටිපත්ති ච පරියත්තිමූලිකා, ත්වඤ්ච පරියත්තිං උග්ගහෙතුං අසමත්ථො, තස්මා අභබ්බොති අධිප්පායො. **සුද්ධං පිලොතිකඛණ්ඩන්ති** ඉද්ධියා අභිසඞ්ඛතං පරිසුද්ධං චොළඛණ්ඩං. තදා කිර භගවා ''න සජ්ඣායං කාතුං අසක්කොන්තො මම සාසනෙ අභබ්බො නාම හොති, මා සොචි භික්ඛූ''ති තං බාහායං ගහෙත්වා විහාරං පවිසිත්වා ඉද්ධියා පිලොතිකඛණ්ඩං අභිනිම්මිනිත්වා ''හන්ද, භික්ඛු, ඉමං පරිමජ්ජන්තො 'රජොහරණං රජොහරණ'න්ති පුනප්පුනං සජ්ඣායං කරොහී''ති වත්වා අදාසි තත්ථ පුබ්බෙකතාධිකාරත්තා.

සො කිර පුබ්බෙ රාජා හුත්වා නගරං පදක්ඛිණං කරොන්තො නලාටතො සෙදෙ මුච්චන්තෙ පරිසුද්ධෙන සාටකෙන නලාටං පුඤ්ඡි, සාටකො කිලිට්ඨො අහොසි . සො ''ඉමං සරීරං නිස්සාය එවරූපො පරිසුද්ධසාටකො පකතිං ජහිත්වා කිලිට්ඨො ජාතො, අනිච්චා වත සඞ්ඛාරා''ති අනිච්චසඤ්ඤං පටිලභති, තෙන කාරණෙනස්ස රජොහරණමෙව පච්චයො ජාතො. රජං හරතීති **රජොහරණං. සංවෙගං පටිලභිත්වාති** අසුභසඤ්ඤං අනිච්චසඤ්ඤඤ්ච උපට්ඨපෙන්තො සංවෙගං පටිලභිත්වා. සො හි යොනිසො උම්මජ්ජන්තො ''පරිසුද්ධං වත්ථං, නත්ථෙත්ථ දොසො, අත්තභාවස්ස පනායං දොසො''ති අසුභසඤ්ඤං අනිච්චසඤ්ඤඤ්ච පටිලභිත්වා නාමරූපපරිග්ගහාදිනා පඤ්චසු ඛන්ධෙසු ඤාණං ඔතාරෙත්වා කලාපසම්මසනාදික්කමෙන විපස්සනං වඩ්ඪෙත්වා උදයබ්බයඤාණාදිපඅපාටියා විපස්සනං අනුලොමගොත්‍රභුසමීපං පාපෙසි. තං සන්ධාය වුත්තං **''විපස්සනං ආරභී''**ති. **ඔභාසගාථං අභාසීති** ඔභාසවිස්සජ්ජනපුබ්බකභාසිතගාථා ඔභාසගාථා, තං අභාසීති අත්ථො.

එත්ථ ච ''අධිචෙතසොති ඉමං ඔභාසගාථං අභාසී''ති ඉධෙව වුත්තං. **විසුද්ධිමග්ගෙ** (විසුද්ධි. 2.386) පන **ධම්මපදට්ඨකථායං** (ධ. ප. අට්ඨ. 1.චූළපන්ථකත්ථෙරවත්ථු) **ථෙරගාථාසංවණ්ණනායඤ්ච** (ථෙරගා. අට්ඨ. 2.566) –

> ''රාගො රජො න ච පන රෙණු වුච්චති;
> රාගස්සෙතං අධිවචනං රජොති;
> එතං රජං විප්පජහිත්වා පණ්ඩිතා;
> විහරන්ති තෙ විගතරජස්ස සාසනෙ.
>
> ''දොසො…පෙ…. සාසනෙ.
>
> ''මොහො රජො න ච පන රෙණු වුච්චති;
> මොහස්සෙතං අධිවචනං රජොති;
> එතං රජං විප්පජහිත්වා පණ්ඩිතා;
> විහරන්ති තෙ විගතරජස්ස සාසනෙති. –

ඉමා තිස්සො ඔභාසගාථා අභාසී''ති වුත්තං. **අධිචෙතසොති** ච අයං චූළපන්ථකත්ථෙරස්ස උදානගාථාති ඉමිස්සායෙව පාළියා ආගතං. ථෙරගාථායං පන චූළපන්ථකත්ථෙරස්ස උදානගාථාසු අයං අනාරුළ්හා, ''එකුදානියත්ථෙරස්ස පන අයං උදානගාථා''ති (ථෙරගා. අට්ඨ. 1.එකුදානියත්ථෙරගාථාවණ්ණනා) තත්ථ වුත්තං. එවං සන්තෙපි ඉමිස්සා පාළියා අට්ඨකථාය ච එවමාගතත්තා චූළපන්ථකත්ථෙරස්සපි අයං උදානගාථා ඔභාසගාථාවසෙන ච භගවතා භාසිතාති ගහෙතබ්බං. **අරහත්තං පාපුණීති** අභිඤ්ඤාපටිසම්භිදාපරිවාරං අරහත්තං පාපුණි. **අභබ්බො ත්වන්ති**ආදිවචනතො අනුකම්පාවසෙන සද්ධිවිහාරිකාදිං සඞ්ඝිකවිහාරා නික්කඩ්ඪාපෙන්තස්ස අනාපත්ති විය දිස්සති. අභබ්බො හි ථෙරො සඤ්චිච්ච තං කාතුං, නික්කඩ්ඪනසික්ඛාපදෙ වා අපඤ්ඤත්තෙ ථෙරෙන එවං කතන්ති ගහෙතබ්බං.

156. **ඔවදන්තස්ස පාචිත්තියන්ති** අත්ථඞ්ගතෙ සූරියෙ ගරුධම්මෙහි වා අඤ්ඤෙන වා ධම්මෙනෙව ඔවදන්තස්ස සම්මතස්සපි පාචිත්තියං. සෙසමෙත්ථ උත්තානමෙව. අත්ථඞ්ගතසූරියතා, පරිපුණ්ණූපසම්පන්නතා, ඔවදනන්ති ඉමානි පනෙත්ථ තීණි අඞ්ගානි.

අත්ථඞ්ගතසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

3. භික්ඛුනුපස්සයසික්ඛාපදවණ්ණනා

162. තතියං උත්තානත්ථමෙව. උපස්සයූපගමනං, පරිපුණ්ණූපසම්පන්නතා, සමයාභාවො, ගරුධම්මෙහි ඔවදනන්ති ඉමානි පනෙත්ථ චත්තාරි අඞ්ගානි.

භික්ඛුනුපස්සයසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

4. ආමිසසික්ඛාපදවණ්ණනා

164. චතුත්ථෙ ''උපසම්පන්නං…පෙ.… භික්ඛුනොවාදක''න්ති ඉමෙසං ''මඞ්කුකත්තුකාමො''ති ඉමිනා සම්බන්ධො. ''අවණ්ණං කත්තුකාමො අයසං කත්තුකාමො''ති ඉමෙසං පන වසෙන ''උපසම්පන්න''න්තිආදීසු ''උපසම්පන්නස්සා''ති විභත්තිවිපරිණාමො කාතබ්බොති ඉමමත්ථං සන්ධාය **''උජ්ඣාපනකෙ වුත්තනයෙනෙවත්ථො වෙදිතබ්බො''**ති වුත්තං. ''චීවරහෙතු ඔවදති''තිආදිනා භණන්තස්ස එකෙකස්මිං වචනෙ නිට්ඨිතෙ පාචිත්තියං වෙදිතබ්බං. ''උපසම්පන්නං සඞ්ඝෙන අසම්මත''න්ති පාළිවචනතො ''සම්මතෙන වා සඞ්ඝෙන වා භාරං කත්වා ඨපිතො''ති අට්ඨකථාවචනතො ච අට්ඨහි අඞ්ගෙහි සමන්නාගතො සම්මතෙන වා විප්පවසිතුකාමෙන ''යාවාහං ආගමිස්සාමි, තාව තෙ භාරො හොතූ''ති යාචිත්වා ඨපිතො තස්සාභාවතො සඞ්ඝෙන වා තථෙව භාරං කත්වා ඨපිතො අට්ඨහි ගරුධම්මෙහි අඤ්ඤෙන වා ධම්මෙන ඔවදිතුං ලභතීති වෙදිතබ්බං. තස්මා ''යො පන, භික්ඛු, අසම්මතො භික්ඛුනියො ඔවදෙය්‍ය, පාචිත්තිය''න්ති ඉදං පගෙව භාරං කත්වා අට්ඨපිතං සන්ධාය වුත්තන්ති ගහෙතබ්බං.

168. **අනාපත්ති පකතියා චීවරහෙතු…පෙ.… ඔවදන්තං භණතීති** එත්ථ ආමිසහෙතු ඔවදන්තං ''ආමිසහෙතු ඔවදතී''ති සඤ්ඤාය එවං භණන්තස්ස අනාපත්ති, ''න ආමිසහෙතු ඔවදතී''ති සඤ්ඤිනො පන දුක්කටං, න ආමිසහෙතු ඔවදන්තං පන ''ආමිසහෙතු ඔවදතී''ති සඤ්ඤාය භණන්තස්සපි අනාපත්ති සචිත්තකත්තා සික්ඛාපදස්ස. සෙසමෙත්ථ උත්තානමෙව. උපසම්පන්නතා, ධම්මෙන ලද්ධසම්මුතිතා, අනාමිසන්තරතා, අවණ්ණකාමතාය එවං භණනන්ති ඉමානි පනෙත්ථ චත්තාරි අඞ්ගානි.

ආමිසසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

169. පඤ්චමං උත්තානත්ථමෙව.

6. චීවරසිබ්බාපනසික්ඛාපදවණ්ණනා

175. ඡට්ඨෙ සචෙ සා භික්ඛුනී තං චීවරං ආදිතොව පාරුපෙය්‍ය, අඤ්ඤා භික්ඛුනියො දිස්වා උජ්ඣාපෙය්‍යුං, තතො මහාජනො පස්සිතුං න ලභතීති මඤ්ඤමානො **''යථාසංහටං හරිත්වා නික්ඛිපිත්වා''**තිආදිමාහ.

176. **නීහරතීති** සකිං නීහරති. යෙපි තෙසං නිස්සිතකාති සම්බන්ධො. **කඨිනවත්තන්ති** ''සබ්‍රහ්මචාරීනං කාතුං වට්ටතී''ති ඉතිකත්තබ්බතාවසෙන සූචිකම්මකරණං. **ආචරියුපජ්ඣායානං දුක්කටන්ති** අකප්පියසමාදානවසෙන දුක්කටං. **වඤ්චෙත්වාති** ''තව ඤාතිකායා''ති අවත්වා ''එකිස්සා භික්ඛුනියා''ති එත්තකමෙව වත්වා. ''එකිස්සා භික්ඛුනියා''ති සුත්වා තෙ අඤ්ඤාතිකසඤ්ඤිනො භවෙය්‍යුන්ති ආහ **''අකප්පියෙ නියොජිතත්තා''**ති . ''ඉදං තෙ මාතු චීවර''න්තිආදීනි අවත්වාපි ''ඉදං චීවරං සිබ්බෙහී''ති සුද්ධචිත්තෙන සිබ්බාපෙන්තස්සපි අනාපත්ති.

179. **උපාහනත්ථවිකාදීන්ති ආදි-**සද්දෙන යං චීවරං නිවාසෙතුං වා පාරුපිතුං වා න සක්කා හොති, තම්පි සඞ්ගණ්හාති. සෙසමෙත්ථ උත්තානමෙව. අඤ්ඤාතිකාය භික්ඛුනියා සන්තකතා, නිවාසනපාරුපනූපගතා, වුත්තනයෙන සිබ්බනං වා සිබ්බාපනං වාති ඉමානි පනෙත්ථ තීණි අඞ්ගානි.

චීවරසිබ්බාපනසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

7. සංවිදහනසික්ඛාපදවණ්ණනා

181. සත්තමෙ ''පච්ඡා ගච්ඡන්තීනං චොරා අච්ඡින්දිංසූ''ති එත්ථ ''පත්තචීවර''න්ති පාඨසෙසොති ආහ **''පච්ඡා ගච්ඡන්තීනං පත්තචීවර''**න්ති. **තා භික්ඛුනියොති** පච්ඡා ගච්ඡන්තියො භික්ඛුනියො. ''පච්ඡා ගච්ඡන්තීන''න්ති ච

විභත්තිවිපරිණාමෙනෙත්ථ සම්බන්ධො වෙදිතබ්බො. පාළියං ‘‘ගච්ඡාම භගිනි, ගච්ඡාම අය්‍යා’’ති භික්ඛුපුබ්බකං සංවිධානං වුත්තං, ‘‘ගච්ඡාම අය්‍යා, ගච්ඡාම භගිනී’’ති භික්ඛුනීපුබ්බකං. **එකද්ධානමග්ගන්ති** එකං අද්ධානසඞ්ඛාතං මග්ගං, එකතො වා අද්ධානමග්ගං. **හියොති** සුවෙ. **පරෙති** තතියදිවසෙ.

182-183. **ද්විධා වුත්තප්පකාරොති** පාදගමනවසෙන පක්ඛගමනවසෙන වාති ද්විධා වුත්තප්පභෙදො . චතුන්නං මග්ගානං සම්බන්ධට්ඨානං **චතුක්කං,** තිණ්ණං මග්ගානං සම්බන්ධට්ඨානං **සිඞ්ඝාටකං**. ‘‘ගාමන්තරෙ ගාමන්තරෙ’’ති එත්ථ අඤ්ඤො ගාමො ගාමන්තරන්ති ආහ **‘‘නික්ඛමනෙ අනාපත්ති…පෙ…. භික්ඛුනො පාචිත්තිය’’**න්ති. ‘‘සංවිධායා’’ති පාළියං අවිසෙසෙන වුත්තත්තා **‘‘නෙව පාළියා සමෙතී’’**ති වුත්තං, ‘‘එත්ථන්තරෙ සංවිදහිතෙපි භික්ඛුනො දුක්කට’’න්ති වුත්තත්තා **‘‘න සෙසඅට්ඨකථාය සමෙතී’’**ති වුත්තං. **අද්ධයොජනං අතික්කමන්තස්සාති** අසති ගාමෙ අද්ධයොජනං අතික්කමන්තස්ස. යත්ථ හි අද්ධයොජනබ්භන්තරෙ අඤ්ඤො ගාමො න හොති, තං ඉධ අගාමකං අරඤ්ඤන්ති අධිප්පෙතං, අද්ධයොජනබ්භන්තරෙ පන ගාමෙ සති ගාමන්තරගණනාය එව ආපත්ති.

185. **රට්ඨභෙදෙති** රට්ඨවිලොපෙ. **චක්කසමාරුළ්හාති** ඉරියාපථචක්කං සකටචක්කං වා සමාරුළ්හා. සෙසං උත්තානමෙව. ද්වින්නම්පි සංවිදහිත්වා මග්ගප්පටිපත්ති , අවිසඞ්කෙතං, සමයාභාවො, අනාපදා, ගාමන්තරොක්කමනං වා අද්ධයොජනාතික්කමො වාති ඉමානි පනෙත්ථ පඤ්ච අඞ්ගානි. එකතොඋපසම්පන්නාදීහි සද්ධිං ගච්ඡන්තස්ස පන මාතුගාමසික්ඛාපදෙන ආපත්ති.

සංවිදහනසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

8. නාවාභිරුහනසික්ඛාපදවණ්ණනා

188. අට්ඨමෙ **ලොකස්සාදමිත්තසන්ථවවසෙන කීළාපුරෙක්ඛාරා සංවිදහිත්වාති** අයං විසෙසො ‘‘එවම්මෙ…පෙ.… භික්ඛුනීහි සද්ධිං නාවාය කීළන්තී’’ති ඉමිනා ‘‘උද්ධංගාමිනිං වා අධොගාමිනිං වා’’ති ඉමිනා ච සිද්ධො.

189. නදියා කුතො ගාමන්තරන්ති ආහ **‘‘යස්සා නදියා’’**තිආදි. **‘‘තස්සා සගාමකතීරපස්සෙන…පෙ…. අද්ධයොජනගණනායාති** එකෙකපස්සෙනෙව ගමනං සන්ධාය වුත්තත්තා තාදිසිකාය නදියා මජ්ඣෙන ගච්ඡන්තස්ස ගාමන්තරගණනාය අද්ධයොජනගණනාය ච ආපත්තී’’ති වදන්ති. **සබ්බඅට්ඨකථාසූති**ආදිනා අත්තනා වුත්තමෙවත්ථං සමත්ථෙති. ‘‘කීළාපුරෙක්ඛාරතාය භික්ඛුනියා සද්ධිං සංවිධාය නාවං අභිරුහන්තස්ස නදියංයෙව පාචිත්තියස්ස වුත්තත්තා වාපිසමුද්දාදීසු කීළාපුරෙක්ඛාරතාය දුක්කටමෙව, න පාචිත්තිය’’න්ති වදන්ති. ‘‘ලොකස්සාදමිත්තසන්ථවවසෙන කීළාපුරෙක්ඛාරා සංවිදහිත්වා’’ති වචනතො කෙචි ‘‘ඉමං සික්ඛාපදං අකුසලචිත්තං ලොකවජ්ජ’’න්ති වදන්ති, තං න ගහෙතබ්බං. කීළාපුරෙක්ඛාරතාය හි අභිරුහිත්වාපි ගාමන්තරොක්කමනෙ අද්ධයොජනාතික්කමෙ වා කුසලාබ්‍යාකතචිත්තසමඞ්ගීපි හුත්වා ආපත්තිං ආපජ්ජති . යදි හි සො සංවෙගං පටිලභිත්වා අරහත්තං වා සච්ඡිකරෙය්‍ය, නිද්දං වා ඔක්කමෙය්‍ය, කම්මට්ඨානං වා මනසි කරොන්තො ගච්ඡෙය්‍ය, කුතො තස්ස අකුසලචිත්තසමඞ්ගිතා, යෙනිදං සික්ඛාපදං අකුසලචිත්තං ලොකවජ්ජන්ති වුච්චති, තස්මා පණ්ණත්තිවජ්ජං තිචිත්තන්ති සිද්ධං. සෙසමෙත්ථ උත්තානමෙව.

නාවාභිරුහනසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

9. පරිපාචිතසික්ඛාපදවණ්ණනා

194. නවමෙ **පටියාදිතන්ති** භික්ඛූනං අත්ථාය සම්පාදිතං. **ඤාතකා වා හොන්ති පවාරිතා වාති** එත්ථ සචෙපි භික්ඛුනො අඤ්ඤාතකා අප්පවාරිතා ච සියුං, භික්ඛුනියා ඤාතකා පවාරිතා වෙ, වට්ටති.

197. පාපභික්ඛූනං පක්ඛුපච්ඡෙදාය ඉදං පඤ්ඤත්තං, තස්මා පඤ්චභොජනෙයෙව ආපත්ති වුත්තා. **පඤ්ච භොජනානි ඨපෙත්වා සබ්බත්ථ අනාපත්තීති** ඉදං පන ඉමිනා සික්ඛාපදෙන අනාපත්තිදස්සනත්ථං වුත්තං. විඤ්ඤත්තියා උප්පන්නං පරිභුඤ්ජන්තස්ස හි අඤ්ඤත්ථ වුත්තනයෙන දුක්කටං. සෙසං උත්තානමෙව. භික්ඛුනිපරිපාචිතභාවො, ජානනං, ගිහිසමාරම්භාභාවො, ඔදනාදීනං අඤ්ඤතරතා, තස්ස අජ්ඣොහරණන්ති ඉමානි පනෙත්ථ පඤ්ච අඞ්ගානි.

පරිපාචිතසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

10. රහොනිසජ්ජසික්ඛාපදවණ්ණනා

198. දසමෙ **උපනන්දස්ස චතුත්ථසික්ඛාපදෙනාති** අප්පටිච්ඡන්නෙ මාතුගාමෙන සද්ධිං රහොනිසජ්ජසික්ඛාපදං සන්ධාය වුත්තං. කිඤ්චාපි තං අචෙලකවග්ගෙ පඤ්චමසික්ඛාපදං හොති, උපනන්දත්ථෙරං ආරබ්භ පඤ්ඤත්තෙසු පන චතුත්ථභාවතො ‘‘උපනන්දස්ස චතුත්ථසික්ඛාපදෙනා’’ති වුත්තං. චතුත්ථසික්ඛාපදස්ස වත්ථුතො ඉමස්ස සික්ඛාපදස්ස

වත්ථුනො පඨමං උප්පන්නත්තා ඉදං සික්ඛාපදං පඨමං පඤ්ඤත්තං. ඉමිනා ච සික්ඛාපදෙන කෙවලං භික්ඛුනියා එව රහොනිසජ්ජාය ආපත්ති පඤ්ඤත්තා, උපරි මාතුගාමෙන සද්ධිං රහොනිසජ්ජාය ආපත්ති විසුං පඤ්ඤත්තාති දට්ඨබ්බං.

රහොනිසජ්ජසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

නිට්ඨිතො භික්ඛුනිවග්ගො තතියො.

4. භොජනවග්ගො

1. ආවසථපිණ්ඩසික්ඛාපදවණ්ණනා

206. භොජනවග්ගස්ස පඨමසික්ඛාපදෙ **අද්ධයොජනං වා යොජනං වා ගන්තුං සක්කොතීති** එත්ථ තත්තකං ගන්තුං සක්කොන්තස්සපි තාවතකං ගන්ත්වා අලද්ධභික්ඛස්ස ඉතො භුඤ්ජිතුං වට්ටති. **ඉමෙසංයෙවාති** ඉමෙසං පාසණ්ඩානංයෙව. **එත්තකානන්ති** ඉමස්මිං පාසණ්ඩෙ එත්තකානං. **එකදිවසං භුඤ්ජිතබ්බන්ති** එකදිවසං සකිංයෙව භුඤ්ජිතබ්බං. ‘‘එකදිවසං භුඤ්ජිතබ්බ’’න්ති වචනතො පන එකස්මිං දිවසෙ පුනප්පුනං භුඤ්ජිතුං වට්ටතීති න ගහෙතබ්බං. **පුන ආදිතො පට්ඨාය භුඤ්ජිතුං න වට්ටතීති** ඉමිනා පඨමං භුත්තට්ඨානෙසු පුන එකස්මිම්පි ඨානෙ භුඤ්ජිතුං න වට්ටතීති දස්සෙති.

208. **‘‘ගච්ඡන්තො වා ආගච්ඡන්තො වාති** ඉදං අද්ධයොජනවසෙන ගහෙතබ්බ’’න්ති වදන්ති. **අන්තරාමග්ගෙ ගතට්ඨානෙති** එකස්සෙව සන්තකං සන්ධාය වුත්තං. **‘‘ආගච්ඡන්තෙපි එසෙව නයො’’**ති සඞ්ඛෙපෙන වුත්තමෙවත්ථං විභාවෙන්තො **‘‘ගන්ත්වා පච්චාගච්ඡන්තො’’**තිආදිමාහ. ආපත්තිට්ඨානෙයෙව පුන භුඤ්ජන්තස්ස අනාපත්ති වත්තබ්බාති ගමනෙ ආගමනෙ ච පඨමං භොජනං අවත්වා අන්තරාමග්ගෙ එකදිවසං ගතට්ඨානෙ ච එකදිවසන්ති පුනප්පුනං භොජනමෙව දස්සිතං, ගමනදිවසෙ පන ආගමනදිවසෙ ච ‘‘ගමිස්සාමි ආගමිස්සාමී’’ති භුඤ්ජිතුං වට්ටතියෙව. සුද්ධචිත්තෙන පුනප්පුනං භුඤ්ජන්තස්සපි පුනප්පුනං භොජනෙ අනාපත්ති. අඤ්ඤස්සත්ථාය උද්දිසිත්වා පඤ්ඤත්තං භික්ඛුනො ගහෙතුමෙව න වට්ටතීති ආහ **‘‘භික්ඛූනංයෙව අත්ථායා’’**ති. සෙසමෙත්ථ උත්තානමෙව. ආවසථපිණ්ඩතා, අගිලානතා, අනුවසිත්වා භොජනන්ති ඉමානි පනෙත්ථ තීණි අඞ්ගානි.

ආවසථපිණ්ඩසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

2. ගණභොජනසික්ඛාපදවණ්ණනා

209. දුතියෙ **අභිමාරෙති** අභිගන්ත්වා භගවතො මාරණත්ථාය නියොජිතෙ ධනුද්ධරෙ. **ගුළ්හපටිච්ඡන්නොති** අපාකටො. **පවිජ්ඣීති** විස්සජ්ජෙසි. නනු **රාජානම්පි මාරාපෙසීති** වචනතො ඉදං සික්ඛාපදං අජාතසත්තුනො කාලෙ පඤ්ඤත්තන්ති සිද්ධං, එවඤ්ච සති පරතො අනුපඤ්ඤත්තියං –

> ‘‘තෙන ඛො පන සමයෙන රඤ්ඤො මාගධස්ස සෙනියස්ස බිම්බිසාරස්ස ඤාතිසාලොහිතො ආජීවකෙසු පබ්බජිතො හොති. අථ ඛො සො ආජීවකො යෙන රාජා මාගධො සෙනියො බිම්බිසාරො තෙනුපසඞ්කමි, උපසඞ්කමිත්වා රාජානං මාගධං සෙනියං බිම්බිසාරං එතදවොච…පෙ…. කුක්කුච්චායන්තා නාධිවාසෙන්තී’’ති –

ඉදං කස්මා වුත්තන්ති? සො කිර ආජීවකො තං දානං දෙන්තො බිම්බිසාරකාලතො පට්ඨාය අදාසි, පච්ඡා අජාතසත්තුකාලෙ සික්ඛාපදපඤ්ඤත්තිතො පට්ඨාය භික්ඛූ කුක්කුච්චායන්තා තං දානං න පටිග්ගණ්හිංසු, තස්මා ආදිතො පට්ඨාය තං වත්ථුං දස්සිතන්ති වෙදිතබ්බං. ‘‘අථ ඛො සො ආජීවකො භික්ඛූනං සන්තිකෙ දූතං පාහෙසී’’ති ඉදඤ්ච තතො පභුති සො ආජීවකො අන්තරන්තරා භික්ඛූ නිමන්තෙත්වා දානං දෙන්තො අජාතසත්තුකාලෙ සික්ඛාපදෙ පඤ්ඤත්තෙ යං භික්ඛූනං සන්තිකෙ දූතං පාහෙසි, තං සන්ධාය වුත්තං.

215. අඤ්ඤමඤ්ඤවිසිට්ඨත්තා විසදිසං රජ්ජං විරජ්ජං, තතො ආගතා, තත්ථ වා ජාතා, භවාති වා වෙරජ්ජා, තෙ එව **වෙරජ්ජකා**. තෙ පන යස්මා ගොත්තචරණාදිවිභාගෙන නානප්පකාරා, තස්මා වුත්තං **‘‘නානාවෙරජ්ජකෙ’’**ති. අට්ඨකථායං පන **නානාවිධෙහි අඤ්ඤරජ්ජෙහි ආගතෙති** රජ්ජානංයෙව වසෙන නානප්පකාරතා වුත්තා.

217-218. ඉමස්ස සික්ඛාපදස්ස විඤ්ඤත්තිං කත්වා භුඤ්ජනවත්ථුස්මිං පඤ්ඤත්තත්තා විඤ්ඤත්තිතො ගණභොජනං වත්ථුවසෙනෙව පාකටන්ති තං අවත්වා ‘‘ගණභොජනං නාම යත්ථ…පෙ…. නිමන්තිතා භුඤ්ජන්තී’’ති නිමන්තනවසෙනෙව පදභාජනෙ ගණභොජනං වුත්තං. ‘‘කිඤ්චි පන සික්ඛාපදං වත්ථුඅනනුරූපම්පි සියාති පදභාජනෙ වුත්තනයෙන නිමන්තනවසෙනෙව ගණභොජනං හොතීති කෙසඤ්චි ආසඞ්කා භවෙය්‍යා’’ති තංනිවත්තනත්ථං **‘‘තං පනෙතං ගණභොජනං ද්වීහාකාරෙහි පසවතී’’**ති වුත්තං. **පඤ්චන්නං භොජනානං නාමං ගහෙත්වාති** එත්ථ ‘‘භොජනං ගණ්හථාති වුත්තෙපි ගණභොජනං හොතියෙවා’’ති වදන්ති. ‘‘හෙට්ඨා අද්ධානගමනවත්ථුස්මිං

නාවාභිරුහනවත්ථුස්මිඤ්ච ‘ඉධෙව, භන්තෙ, භුඤ්ජථා’ති වුත්තෙ යස්මා කුක්කුච්චායන්තා න පටිග්ගණ්හිංසු, තස්මා ‘භුඤ්ජථා’ති වුත්තෙපි ගණභොජනං න හොතියෙවා’’ති තීසුපි **ගණ්ඨිපදෙසු** වුත්තං. ‘‘පඤ්චන්නං භොජනානං නාමං ගහෙත්වා නිමන්තෙති’’ති වුත්තත්තා පන ‘‘ඔදනං භුඤ්ජථා’’ති වා ‘‘භත්තං භුඤ්ජථා’’ති වා භොජනනාමං ගහෙත්වාව වුත්තෙ ගණභොජනං හොති, න අඤ්ඤථා. ‘‘ඉධෙව, භන්තෙ, භුඤ්ජථා’’ති එත්ථාපි ‘‘ඔදන’’න්ති වා ‘‘භත්ත’’න්ති වා වත්වාව තෙ එවං නිමන්තෙසුන්ති ගහෙතබ්බං. ගණවසෙන වා නිමන්තිතත්තා තෙ භික්ඛූ අපකතඤ්ඤුතාය කුක්කුච්චායන්තා න පටිග්ගණ්හිංසූති අයං අම්හාකං ඛන්ති, වීමංසිත්වා යුත්තතරං ගහෙතබ්බං.

එකතො ගණ්හන්තීති එත්ථ අඤ්ඤමඤ්ඤස්ස ද්වාදසහත්ථං අමුඤ්චිත්වා ඨිතා එකතො ගණ්හන්ති නාමාති ගහෙතබ්බං. ‘‘අම්හාකං චතුන්නම්පි භත්තං දෙහීති වා විඤ්ඤාපෙය්‍යු’’න්ති වචනතො හෙට්ඨා ‘‘ත්වං එකස්ස භික්ඛුනො භත්තං දෙහි, ත්වං ද්වින්නන්ති එවං විඤ්ඤාපෙත්වා’’ති වචනතො ච අත්තනො අත්ථාය අඤ්ඤෙහි විඤ්ඤත්තම්පි සාදියන්තස්ස ගණභොජනං හොතියෙවාති දට්ඨබ්බං. **එවං විඤ්ඤත්තිතො පසවතීති** එත්ථ විඤ්ඤත්තියා සති ගණ්හන්තස්ස එකතො හුත්වා ගහණෙ ඉමිනා සික්ඛාපදෙන ආපත්ති, විසුං ගහණෙ පණීතභොජනසූපොදනවිඤ්ඤත්තීහි ආපත්ති වෙදිතබ්බා.

චීවාරෙතීති පඤ්චඛණ්ඩාදිවසෙන සංවිදහති. **සට්ටෙතීති** අනුවාතං ඡින්දිත්වා හත්ථෙන දණ්ඩකෙන වා සට්ටෙති. **සුත්තං කරොතීති** සුත්තං වට්ටෙති. **වලෙතීති** දණ්ඩකෙ වා හත්ථෙ වා ආවට්ටෙති. ‘‘අභිනවස්සෙව චීවරස්ස කරණං ඉධ චීවරකම්මං නාම, පුරාණචීවරෙ සූචිකම්මං නාම න හොති’’ති වදන්ති. ‘‘චතුත්ථෙ ආගතෙ න යාපෙන්තීති වචනතො සචෙ අඤ්ඤො කොචි ආගච්ඡන්තො නත්ථි, චත්තාරොයෙව ච තත්ථ නිසින්නා යාපෙතුං න සක්කොන්ති, න වට්ටතී’’ති වදන්ති.

220. ගණභොජනාපත්තිජනකනිමන්තනභාවතො **‘‘අකප්පියනිමන්තන’’**න්ති වුත්තං. **සම්පවෙසෙත්වාති** නිසීදාපෙත්වා. **ගණො භිජ්ජතීති** ගණො ආපත්තිං න ආපජ්ජතීති අධිප්පායො. ‘‘යත්ථ චත්තාරො භික්ඛූ…පෙ…. භුඤ්ජන්ති’’ති ඉමාය පාළියා සංසන්දනතො **‘‘ඉතරෙසං පන ගණපූරකො හොති’’**ති වුත්තං. **අවිසෙසෙනාති** ‘‘ගිලානො වා චීවරකාරකො වා’’ති අවිසෙසෙත්වා සබ්බසාධාරණවචනෙන. **තස්මාති** අවිසෙසිතත්තා. **හුත්වා ගතෙසූති** එත්ථ අගතෙසුපි භොජනකිච්චෙ නිට්ඨිතෙ ගණ්හිතුං වට්ටති . **තානි ච තෙහි එකතො න ගහිතානීති** යෙහි භොජනෙහි විසඞ්කෙතො නත්ථි, තානි භොජනානි තෙහි භික්ඛූහි එකතො න ගහිතානි එකෙන පච්ඡා ගහිතත්තා. **මහාථෙරෙති** භික්ඛූ සන්ධාය වුත්තං. දූතස්ස පුන පටිපථං ආගන්ත්වා ‘‘භත්තං ගණ්හථා’’ති වචනභයෙන **‘‘ගාමද්වාරෙ අට්ඨත්වාවා’’**ති වුත්තං. **තත්ථ තත්ථ ගන්ත්වාති** අන්තරවීථිආදීසු තත්ථ තත්ථ ඨිතානං සන්තිකං ගන්ත්වා. භික්ඛූනං අත්ථාය සරද්වාරෙ ඨපෙත්වා දියාමානෙපි එසෙව නයො. **නිවත්තථාති වුත්තපදෙ නිවත්තිතුං වට්ටතීති** ‘‘නිවත්තථා’’ති විච්ඡින්දිත්වා පච්ඡා ‘‘භත්තං ගණ්හථා’’ති වුත්තත්තා වට්ටති. සෙසමෙත්ථ උත්තානමෙව. ගණභොජනතා, සමයාභාවො, අජ්ඣොහරණන්ති ඉමානි පනෙත්ථ තීණි අඞ්ගානි.

ගණභොජනසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

3. පරම්පරභොජනසික්ඛාපදවණ්ණනා

221. තතියෙ කුලපටිපාටියා අබ්බොච්ඡින්නං කත්වා නිරන්තරං දියාමානත්තා ‘‘භත්තපටිපාටි අට්ඨිතා හොති’’ති පාළියං වුත්තං, අන්තරා අට්ඨත්වා නිරන්තරං පවත්තාති වුත්තං හොති. **උපචාරවසෙනාති** වොහාරවසෙන. න හි සො බදරමත්තමෙව දෙති, උපචාරවසෙන පන එවං වදති. බදරචුණ්ණසක්ඛරාදීහි පයොජිතං ‘‘බදරසාළව’’න්ති වුච්චති.

226. විකප්පනාවසෙනෙව තං භත්තං අසන්තං නාම හොතීති අනුපඤ්ඤත්තිවසෙන විකප්පනං අට්ඨපෙත්වා යථාපඤ්ඤත්තං සික්ඛාපදමෙව ඨපිතං. **පරිවාරෙ** පන විකප්පනාය අනුජානනම්පි අනුපඤ්ඤත්තිසමානන්ති කත්වා ‘‘චතස්සො අනුපඤ්ඤත්තියො’’ති වුත්තං. **මහාපච්චරිආදීසු** වුත්තනයං පච්ඡා වදන්තො පාළියා සංසන්දනතො පරම්මුඛාවිකප්පනමෙව පතිට්ඨාපෙසි. කෙචි පන ‘‘තදා අත්තනො සන්තිකෙ ඨපෙත්වා භගවන්තං අඤ්ඤස්ස අභාවතො ථෙරො සම්මුඛාවිකප්පනං නාකාසි, භගවතා ච විසුං සම්මුඛාවිකප්පනා න වුත්තා, තථාපි සම්මුඛාවිකප්පනාපි වට්ටතී’’ති වදන්ති. තෙනෙව **මාතිකා**අට්ඨකථායම්පි (කඞ්ඛා. අට්ඨ. පරම්පරභොජනසික්ඛාපදවණ්ණනා) ‘‘යො භික්ඛු පඤ්චසු සහධම්මිකෙසු අඤ්ඤතරස්ස ‘මය්හං භත්තපච්චාසං තුය්හං දම්මී’ති වා ‘විකප්පෙමී’ති වා එවං සම්මුඛා වා ‘ඉත්ථන්නාමස්ස දම්මී’ති වා ‘විකප්පෙමී’ති වා එවං පරම්මුඛා වා පඨමනිමන්තනං අවිකප්පෙත්වා පච්ඡා නිමන්තිතකුලෙ ලද්ධභික්ඛතො එකසිත්ථම්පි අජ්ඣොහරති, පාචිත්තිය’’න්ති වුත්තං.

229. පඤ්චහි භොජනෙහි නිමන්තිතස්ස යෙන යෙන පඨමං නිමන්තිතො, තස්ස තස්ස භොජනතො උප්පටිපාටියා අවිකප්පෙත්වා වා පරස්ස පරස්ස භොජනං **පරම්පරභොජනන්ති** ආහ **‘‘සචෙ පන මූලනිමන්තනං හෙට්ඨා හොති, පච්ඡිමං පච්ඡිමං උපරි, තං උපරිතො පට්ඨාය භුඤ්ජන්තස්ස ආපත්ති’’**ති. හත්ථං අන්තො පවෙසෙත්වා සබ්බහෙට්ඨිමං ගණ්හන්තස්ස මජ්ඣෙ ඨිතම්පි අන්තොහත්ථගතං හොතීති ආහ **‘‘හත්ථං පන…පෙ…. යථා තථා වා භුඤ්ජන්තස්ස**

අනාපත්ති''ති. ඛීරස්ස රසස්ස ච හත්ථෙන අමිස්සං භුත්වා උපරි ඨිතත්තා **''ඛීරං වා රසං වා පිවතො අනාපත්ති''**ති වුත්තං.

මහාඋපාසකොති ගෙහසාමිකො. **''මහාඅට්ඨකථායං** 'ආපත්ති'ති වචනෙන **කුරුන්දියං** 'වට්ටතී'ති වචනං විරුද්ධං විය දිස්සති, ද්වින්නම්පි අධිප්පායො **මහාපච්චරියං** විභාවිතො''ති **මහාගණ්ඨිපදෙසු** වුත්තං. **සබ්බෙ නිමන්තෙන්තී**ති අකප්පියනිමන්තනෙන නිමන්තෙන්ති. ''පරම්පරභොජනං නාම පඤ්චන්නං භොජනානං අඤ්ඤතරෙන භොජනෙන නිමන්තිතො, තං ඨපෙත්වා අඤ්ඤං පඤ්චන්නං භොජනානං අඤ්ඤතරං භොජනං භුඤ්ජති, එතං පරම්පරභොජනං නාමා''ති වුත්තත්තා සතිපි භික්ඛාචරියාය පඨමං ලද්ධභාවෙ ''පිණ්ඩාය චරිත්වා ලද්ධභත්තං භුඤ්ජති, ආපත්ති''ති වුත්තං. අවිකප්පවසෙන **''වචීකම්ම''**න්ති වුත්තං. සෙසමෙත්ථ උත්තානමෙව. පරම්පරභොජනතා, සමයාභාවො, අජ්ඣොහරණන්ති ඉමානි පනෙත්ථ තීණි අඞ්ගානි.

පරම්පරභොජනසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

4. කාණමාතාසික්ඛාපදවණ්ණනා

230-231. චතුත්ථෙ **කාණාය මාතා**ති කාණාති ලද්ධනාමාය දාරිකාය මාතා. කස්මා පනෙසා කාණා නාම ජාතාති ආහ **''සා කිරස්සා''**තිආදි. ඉමිස්සා දහරකාලෙ මාතාපිතරො සිනෙහවසෙන ''අම්ම කාණෙ, අම්ම කාණෙ''ති වොහරිංසු, සා තදුපාදාය කාණා නාම ජාතා, තස්සා ච මාතා ''කාණමාතා''ති පාකටා අහොසීති එවමෙත්ථ කාරණං වදන්ති. **පටියාලොක**න්ති පච්ඡිමං දිසං, පච්චාදිච්චන්ති වුත්තං හොති.

233. **පූවගණනාය පාචිත්තිය**න්ති මුඛවට්ටියා හෙට්ඨිමලෙඛතො උපරිට්ඨිතපූවගණනාය පාචිත්තියං. ''ද්වත්තිපත්තපූරා පටිග්ගහෙතබ්බා''ති හි වචනතො මුඛවට්ටියා හෙට්ඨිමලෙඛං අනතික්කන්තෙ ද්වෙ වා තයො වා පත්තපූරෙ ගහෙතුං වට්ටති.

235. **අට්ඨකථාසු පන…පෙ…. වුත්ත**න්ති ඉදං අට්ඨකථාසු තථා ආගතභාවමත්තදීපනත්ථං වුත්තං, න පන තස්ස වාදස්ස පතිට්ඨාපනත්ථං. අට්ඨකථාසු වුත්තඤ්හි පාළියා න සමෙති. තතුත්තරිගහණෙ අනාපත්තිදස්සනත්ථඤ්හි ''ඤාතකානං පවාරිතාන''න්ති වුත්තං. අඤ්ඤථා ''අනාපත්ති ද්වත්තිපත්තපූරෙ පටිග්ගණ්හාතී''ති ඉමිනාව පමාණයුත්තගහණෙ අනාපත්තිසිද්ධිතො ''ඤාතකානං පවාරිතාන''න්ති විසුං න වත්තබ්බං. යදි එවං ''තං පාළියා න සමෙතී''ති කස්මා න වුත්තන්ති? හෙට්ඨා තතුත්තරිසික්ඛාපදෙ වුත්තනයෙනෙව සක්කා විඤ්ඤාතුන්ති න වුත්තං. වුත්තඤ්හි තත්ථ (පාරා. අට්ඨ. 2.526) ''අට්ඨකථාසු පන ඤාතකපවාරිතට්ඨානෙ පකතියාව බහුම්පි වට්ටති, අච්ඡින්නකාරණා පමාණමෙව වට්ටතීති වුත්තං, තං පාළියා න සමෙතී''ති. ''අපාථෙය්‍යාදිඅත්ථාය පටියාදිත''න්ති සඤ්ඤාය ගණ්හන්තස්සපි ආපත්තියෙව අචිත්තකත්තා සික්ඛාපදස්ස. අත්තනොයෙව ගහණත්ථං ''ඉමස්ස හත්ථෙ දෙහී''ති වචනෙනපි ආපජ්ජනතො **''වචීකම්ම''**න්ති වුත්තං. සෙසං උත්තානමෙව . වුත්තලක්ඛණපූවමන්ථතා, අසෙසකතා, අපටිප්පස්සද්ධගමනතා, න ඤාතකාදිතා, අතිරෙකපටිග්ගහණන්ති ඉමානි පනෙත්ථ පඤ්ච අඞ්ගානි.

කාණමාතාසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

5. පඨමපවාරණාසික්ඛාපදවණ්ණනා

236. පඤ්චමෙ **භුත්තාවී**ති භුත්තාවිනො භුත්තවන්තො, කතභත්තකිච්චාති වුත්තං හොති. **පවාරිතා**ති එත්ථ චතූසු පවාරණාසු යාවදත්ථපවාරණා පටික්ඛෙපපවාරණා ච ලබ්භතීති ආහ **''බ්‍රාහ්මණෙන…පෙ…. පටික්ඛෙපපවාරණාය පවාරිතා''**ති. චතුබ්බිධා හි පවාරණා වස්සංවුත්ථපවාරණා, පච්චයපවාරණා , පටික්ඛෙපපවාරණා, යාවදත්ථපවාරණාති. තත්ථ ''අනුජානාමි, භික්ඛවෙ, වස්සංවුත්ථානං භික්ඛූනං තීහි ඨානෙහි පවාරෙතු''න්ති (මහාව. 209) අයං **වස්සංවුත්ථපවාරණා**. පකාරෙහි දිට්ඨාදීහි වාරෙති සඞ්ඝාදිකෙ භජාපෙති හත්තෙ කරොති එතායාති පවාරණා, ආපත්තිවිසොධනාය අත්තවොස්සග්ගොකාසදානං. සා පන යස්මා යෙභුය්‍යෙන වස්සංවුත්ථෙහි කාතබ්බා වුත්තා, තස්මා ''වස්සංවුත්ථපවාරණා''ති වුච්චති. ''ඉච්ඡාමහං, භන්තෙ, සඞ්ඝං චාතුමාසං භෙසජ්ජෙන පවාරෙතු''න්ති (පාචි. 303) ච, ''අඤ්ඤත්‍ර පුන පවාරණාය අඤ්ඤත්‍ර නිච්චපවාරණාය''ති (පාචි. 306) ච අයං **පච්චයපවාරණා** පවාරෙති පච්චයෙ ඉච්ඡාපෙති එතායාති කත්වා, චීවරාදීහි උපනිමන්තනායෙතං අධිවචනං. ''පවාරිතො නාම අසනං පඤ්ඤායති, භොජනං පඤ්ඤායති, හත්ථපාසෙ ඨිතො අභිහරති, පටික්ඛෙපො පඤ්ඤායති, එසො පවාරිතො නාමා''ති (පාචි. 239) අයං **පටික්ඛෙපපවාරණා**. විප්පකතභොජනතාදිපඤ්චඞ්ගසහිතො භොජනපටික්ඛෙපොයෙව හෙත්ථ පකාරයුත්තා වාරණාති පවාරණා. ''පණීතෙන ඛාදනීයෙන භොජනීයෙන සහත්ථා සන්තප්පෙසි සම්පවාරෙසී''ති (ම. නි. 1.363) අයං **යාවදත්ථපවාරණා**. යාවදත්ථං භොජනස්ස පවාරණා යාවදත්ථපවාරණා.

237. **ති-කාරං අවත්වා…පෙ…. වත්තුං වට්ටතී**ති ඉදං වත්තබ්බාකාරදස්සනත්ථං වුත්තං. ''ති-කාරෙ පන වුත්තෙපි අකතං නාම න හොතී''ති තීසුපි **ගණ්ඨිපදෙසු** වුත්තං.

238-239. **පවාරිතොති** පටික්ඛෙපිතො. යො හි භුඤ්ජන්තො පරිවෙසකෙන උපනීතං භොජනං අනිච්ඡන්තො පටික්ඛිපති, සො තෙන පවාරිතො පටික්ඛෙපිතො නාම හොති. බ්‍යඤ්ජනං පන අනාදියිත්වා අත්ථමත්තමෙව දස්සෙතුං **“කතපවාරණො කතපටික්ඛෙපො”**ති වුත්තං. යස්මා ‘‘අසන’’න්ති ඉමිනාව පදෙන ‘‘භුත්තාවී’’ති ඉමස්ස අත්ථො වුත්තො, තස්මා න තස්ස කිඤ්චි පයොජනං විසුං උපලබ්භති. යදි හි උපලබ්භෙය්‍ය, පවාරණා ඡළඞ්ගසමන්නාගතා ආපජ්ජෙය්‍යාති මනසි කත්වා පඤ්චසමන්නාගතත්තංයෙව දස්සෙතුං **“වුත්තම්පි චෙත”**න්තිආදිනා පාළිං ආහරති. කෙචි පන ‘‘හත්ථපාසෙ ඨිතො අභිහරතී’’ති එකමෙව අඞ්ගං කත්වා ‘‘චතුරඞ්ගසමන්නාගතා පවාරණා’’තිපි වදන්ති.

අම්බිලපායාසාදීසූති ආදි-සද්දෙන ඛීරපායාසාදිං සඞ්ගණ්හාති. තත්ථ අම්බිලපායාසග්ගහණෙන තක්කාදිඅම්බිලසංයුත්තා ඝනයාගු වුත්තා. ඛීරපායාසග්ගහණෙන ඛීරසංයුත්තා යාගු සඞ්ගය්හති. **පවාරණං න ජනෙතීති** අනතිරිත්තභොජනාපත්තිනිබන්ධනං පටික්ඛෙපං න සාධෙති. කතොපි පටික්ඛෙපො අනතිරිත්තභොජනාපත්තිනිබන්ධනො න හොතීති අකතට්ඨානෙයෙව තිට්ඨතීති ආහ **“පවාරණං න ජනෙතී”**ති. **“යාගු-**සද්දස්ස පවාරණජනකයාගුයාපි සාධාරණත්තා ‘යාගුං ගණ්හථා’ති වුත්තෙපි පවාරණා හොතීති පවාරණං ජනෙතියෙවාති වුත්ත’’න්ති තීසුපි **ගණ්ඨිපදෙසු** වුත්තං, තං පරතො තත්ථෙව ‘‘භත්තමිස්සකං යාගුං ආහරිත්වා’’ති එත්ථ වුත්තකාරණෙන න සමෙති. වුත්තඤ්හි තත්ථ ‘‘හෙට්ඨා අයාගුකෙ නිමන්තනෙ උදකකඤ්ජිකඛීරාදීහි සද්ධිං මද්දිතං භත්තමෙව සන්ධාය ‘යාගුං ගණ්හථා’ති වුත්තත්තා පවාරණා හොති, ‘භත්තමිස්සකං යාගුං ආහරිත්වා’ති එත්ථ පන විසුං යාගුයා විජ්ජමානත්තා පවාරණා න හොතී’’ති. තස්මා තත්ථ වුත්තනයෙනෙව ඛීරාදීහි සංමද්දිතං භත්තමෙව සන්ධාය ‘‘යාගුං ගණ්හථා’’ති වුත්තත්තා යාගුයා ච තත්ථ අභාවතො පවාරණා හොතීති එවමෙත්ථ කාරණං වත්තබ්බං. එවඤ්හි සති පරතො ‘‘යෙනාපුච්ඡිතො, තස්ස අත්ථිතාය’’ති අට්ඨකථායං වුත්තකාරණෙනපි සංසන්දති, අඤ්ඤථා ගණ්ඨිපදෙසුයෙව පුබ්බාපරවිරොධො ආපජ්ජති. අට්ඨකථාවචනෙන ච න සමෙති. **සචෙ…පෙ…. පඤ්ඤායතීති** ඉමිනා වුත්තප්පමාණස්ස මච්ඡමංසඛණ්ඩස්ස නහාරුනො වා සබ්භාවමත්තං දස්සෙති. **තාහීති** පුථුකාහි.

සාලිවීහියවෙහි කතසත්තූති යෙභුය්‍යනයෙන වුත්තං, සත්ත ධඤ්ඤානි පන භජ්ජිත්වා කතොපි සත්තුයෙව. තෙනෙවාහ **“කඞ්ගුවරක…පෙ…. සත්තුසඞ්ගහමෙව ගච්ඡතී”**ති. **සත්තුමොදකොති** සත්තුයො පිණ්ඩෙත්වා කතො අපක්කො සත්තුගුළො. පඤ්චන්නං භොජනානං අඤ්ඤතරවසෙන විප්පකතභොජනභාවස්ස උපච්ඡින්නත්තා **“මුඛෙ සාසපමත්තම්පි…පෙ…. න පවාරෙතී”**ති වුත්තං. **“අකප්පියමංසං පටික්ඛිපති, න පවාරෙතී”**ති වචනතො සචෙ සඞ්ඝිකං ලාභං අත්තනො අපාපුණන්තං ජානිත්වා වා අජානිත්වා වා පටික්ඛිපති, න පවාරෙති පටික්ඛිපිතබ්බස්සෙව පටික්ඛිත්තත්තා. අලජ්ජිසන්තකං පටික්ඛිපන්තොපි න පවාරෙති. **අවත්ථුතායාති** අනතිරිත්තාපත්තිසාධිකාය පවාරණාය අවත්ථුභාවතො. එතෙන පටික්ඛිපිතබ්බස්සෙව පටික්ඛිත්තභාවං දීපෙති . යඤ්හි පටික්ඛිපිතබ්බං හොති, තස්ස පටික්ඛෙපො ආපත්තිඅඞ්ගං න හොතීති තං ‘‘පවාරණාය අවත්ථූ’’ති වුච්චති.

උපනාමෙතීති ඉමිනා කායාභිහාරං දස්සෙති. හත්ථපාසතො බහි ඨිතස්ස සතිපි දාතුකාමාභිහාරෙ පටික්ඛිපන්තස්ස දූරභාවෙනෙව පවාරණාය අභාවතො ථෙරස්සපි දූරභාවමත්තං ගහෙත්වා පවාරණාය අභාවං දස්සෙන්තො **“ථෙරස්ස දූරභාවතො”**ති ආහ, න පන ථෙරස්ස අභිහාරසබ්භාවතො. සචෙපි ගහෙත්වා ගතො හත්ථපාසෙ ඨිතො හොති, කිඤ්චි පන අවත්වා ආධාරකට්ඨානෙ ඨිතත්තා අභිහාරො නාම න හොතීති **“දූතස්ස ච අනභිහරණතො”**ති වුත්තං. ‘‘ගහෙත්වා ගතෙන ‘භත්තං ගණ්හථා’ති වුත්තෙ අභිහාරො නාම හොතීති **‘සචෙ පන ගහෙත්වා ආගතො භික්ඛු…පෙ…. පවාරණා හොතී’**ති වුත්ත’’න්ති තීසුපි **ගණ්ඨිපදෙසු** වුත්තං. කෙචි පන ‘‘පත්තං කිඤ්චි උපනාමෙත්වා ‘ඉමං භත්තං ගණ්හථා’ති වුත්තන්ති ගහෙතබ්බ’’න්ති වදන්ති, තං යුත්තං විය දිස්සති වාචාභිහාරස්ස ඉධ අනධිප්පෙතත්තා.

පරිවෙසනායාති භත්තග්ගෙ. **අභිහටාව හොතීති** පරිවෙසකෙනෙව අභිහටා හොති. **තතො දාතුකාමතාය ගණ්හන්තං පටික්ඛිපන්තස්ස පවාරණා හොතීති** එත්ථ අගණ්හන්තම්පි පටික්ඛිපතො පවාරණා හොතියෙව. කස්මා? දාතුකාමතාය අභිහටත්තා. ‘‘තස්මා සා අභිහටාව හොතී’’ති හි වුත්තං. තෙනෙව තීසුපි **ගණ්ඨිපදෙසු** ‘‘දාතුකාමාභිහාරෙ සති කෙවලං ‘දස්සාමී’ති ගහණමෙව අභිහාරො නාම න හොති, ‘දස්සාමී’ති ගණ්හන්තෙපි අගණ්හන්තෙපි දාතුකාමාභිහාරොව අභිහාරො නාම හොති, තස්මා ගහණසමයෙ වා අග්ගහණසමයෙ වා තං පටික්ඛිපතො පවාරණා හොතී’’ති වුත්තං. ඉදානි අසති තස්ස දාතුකාමාභිහාරෙ ගහණසමයෙපි පටික්ඛිපතො පවාරණා න හොතීති දස්සෙතුං **“සචෙ පනා”**තිආදි වුත්තං.

“රසං ගණ්හථා”ති අපවාරණජනකස්ස නාමං ගහෙත්වා වුත්තත්තා **“තං සුත්වා පටික්ඛිපතො පවාරණා නත්ථී”**ති වුත්තං. **මච්ඡරසං මංසරසන්ති** එත්ථ පන න කෙවලං මච්ඡස්ස රසං මච්ඡරසමිච්චෙව විඤ්ඤායති, අථ ඛො මච්ඡො ච මච්ඡරසඤ්ච මච්ඡරසන්ති එවං පවාරණජනකසාධාරණනාමවසෙනපි විඤ්ඤායමානත්තා තං පටික්ඛිපතො පවාරණාව හොති. පරතො **මච්ඡසූපන්ති** එත්ථාපි එසෙව නයො. **“ඉදං ගණ්හථා”ති වුත්තෙපීති** එත්ථ එවං අවත්වාපි පවාරණපහොනකං යංකිඤ්චි අභිහටං පටික්ඛිපතො පවාරණා හොතියෙවාති දට්ඨබ්බං. **කරම්බකොති** මිස්සකාධිවචනමෙතං. යඤ්හි අඤ්ඤෙනඤ්ඤෙන මිස්සෙත්වා කරොන්ති, සො ‘‘කරම්බකො’’ති වුච්චති. සො සචෙපි මංසෙන මිස්සෙත්වා කතොව හොති, ‘‘කරම්බකං ගණ්හථා’’ති අපවාරණාරහස්ස නාමෙන වුත්තත්තා පටික්ඛිපතො පවාරණා න හොති. ‘‘මංසකරම්බකං ගණ්හථා’’ති වුත්තෙ පන මංසමිස්සකං ගණ්හථාති වුත්තං හොති, තස්මා පවාරණාව හොති.

“උද්දිස්සකත”න්ති මඤ්ඤමානොති එත්ථ “වත්ථුනො කප්පියත්තා අකප්පියසඤ්ඤාය පටික්ඛිපතොපි අචිත්තකත්තා ඉමස්ස සික්ඛාපදස්ස පවාරණා හොතී”ති වදන්ති. “හෙට්ඨා අයාගුකෙ නිමන්තනෙ උදකකඤ්ජිකඛීරාදීහි සද්ධිං මද්දිතං භත්තමෙව සන්ධාය ‘යාගුං ගණ්හථා’ති වුත්තත්තා පවාරණා හොති, ‘භත්තමිස්සකං යාගුං ආහරිත්වා’ති එත්ථ පන විසුං යාගුයා විජ්ජමානත්තා පවාරණා න හොතී”ති වදන්ති. **අයමෙත්ථ අධිප්පායොති** “යෙනාපුච්ඡිතො”තිආදිනා වුත්තමෙවත්ථං සන්ධාය වදති. **කාරණං පනෙත්ථ දුද්දසන්ති** එත්ථ එකෙ තාව වදන්ති “යස්මා යාගුමිස්සකං නාම භත්තමෙව න හොති, ඛීරාදිකම්පි හොතියෙව, තස්මා කරම්බකෙ විය පවාරණාය න භවිතබ්බං. එවඤ්ච සති යාගු බහුතරා වා හොති සමසමා වා, න පවාරෙති. ‘යාගු මන්දා, භත්තං බහුතරං, පවාරෙතී’ති එත්ථ කාරණං දුද්දස”න්ති. කෙචි පන වදන්ති “යාගුමිස්සකං නාම භත්තං, තස්මා තං පටික්ඛිපතො පවාරණාය එව භවිතබ්බං. එවඤ්ච සති ‘ඉධ පවාරණා හොති න හොතී’ති එත්ථ කාරණං දුද්දස”න්ති.

යථා චෙත්ථ කාරණං දුද්දසං, එවං පරතො “මිස්සකං ගණ්හථා”ති එත්ථාපි කාරණං දුද්දසමෙවාති වෙදිතබ්බං. න හි පවාරණප්පහොනකස්ස අප්පබහුභාවො පවාරණාය භාවාභාවනිමිත්තං, කිඤ්චරහි පවාරණජනකස්ස නාමග්ගහණමෙවෙත්ථ පමාණං, තස්මා “ඉදඤ්ච කරම්බකෙන න සමානෙතබ්බ”න්තිආදිනා යම්පි කාරණං වුත්තං, තම්පි පුබ්බෙ වුත්තෙන සංසන්දියමානං න සමෙති. යදි හි “මිස්සක”න්ති භත්තමිස්සකෙයෙව රුළ්හං සියා, එවං සති යථා “භත්තමිස්සකං ගණ්හථා”ති වුත්තෙ භත්තං බහුතරං වා සමං වා අප්පතරං වා හොති, පවාරෙතියෙව, එවං “මිස්සකං ගණ්හථා”ති වුත්තෙපි අප්පතරෙපි භත්තෙ පවාරණාය භවිතබ්බං **මිස්සකන්ති** භත්තමිස්සකෙයෙව රුළ්හත්තා. තථා හි “මිස්සකන්ති භත්තමිස්සකෙයෙව රුළ්හවොහාරත්තා ඉදං පන ‘භත්තමිස්සකමෙවා’ති වුත්ත”න්ති තීසුපි **ගණ්ඨිපදෙසු** වුත්තං. අථ “මිස්සක”න්ති භත්තමිස්සකෙ රුළ්හං න හොති, මිස්සකභත්තං පන සන්ධාය “මිස්සකං ගණ්හථා”ති වුත්තන්ති. එවම්පි යථා අයාගුකෙ නිමන්තනෙ ඛීරාදීහි සද්ධිං මද්දිතං භත්තමෙව සන්ධාය “යාගුං ගණ්හථා”ති වුත්තෙ පවාරණා හොති, එවමිධාපි මිස්සකභත්තමෙව සන්ධාය “මිස්සකං ගණ්හථා”ති වුත්තෙ භත්තං අප්පං වා හොතු බහු වා, පවාරණා එව සියා. තස්මා “මිස්සක”න්ති භත්තමිස්සකෙ රුළ්හං වා හොතු සන්ධායභාසිතං වා, උභයත්ථාපි පුබ්බෙනාපරං න සමෙතීති කිමෙත්ථ කාරණචින්තාය, ඊදිසෙසු පන ඨානෙසු අට්ඨකථාපමාණෙනෙව ගන්තබ්බන්ති අයං අම්හාකං ඛන්ති.

“විසුං කත්වා දෙතීති භත්තස්ස උපරි ඨිතං රසාදිං විසුං ගහෙත්වා දෙතී”ති තීසුපි **ගණ්ඨිපදෙසු** වුත්තං. **කෙනචි** පන “යථා භත්තසිත්ථං න පතති, තථා ගාළ්හං හත්ථෙන පීළෙත්වා පරිස්සාවෙත්වා දෙතී”ති වුත්තං. තථාපි කාරණං න දිස්සති. යථා හි භත්තමිස්සකං යාගුං ආහරිත්වා “යාගුං ගණ්හථා”ති වත්වා යාගුමිස්සකං භත්තම්පි දෙන්තං පටික්ඛිපතො පවාරණා න හොති, එවමිධාපි බහුඛීරරසාදීසු භත්තෙසු “ඛීරං ගණ්හථා”තිආදීනි වත්වා ඛීරාදීනි වා දෙතු ඛීරාදිමිස්සකභත්තං වා, උභයථාපි පවාරණාය න භවිතබ්බං, තස්මා “විසුං කත්වා දෙතී”ති තෙනාකාරෙන දෙන්තං සන්ධාය වුත්තං, න පන භත්තමිස්සකං කත්වා දියමානං පටික්ඛිපතො පවාරණා හොතීති දස්සනත්ථන්ති ගහෙතබ්බං. යදි පන භත්තමිස්සකං කත්වා දියමානෙ පවාරණා හොතීති අධිප්පායෙන අට්ඨකථායං “විසුං කත්වා දෙතී”ති වුත්තං, එවං සති අට්ඨකථායෙවෙත්ථ පමාණන්ති ගහෙතබ්බං, න පන කාරණන්තරං ගවෙසිතබ්බං.

සචෙ උක්කුටිකං නිසින්නො පාදෙ අමුඤ්චිත්වාපි භූමියං නිසීදති, ඉරියාපථං විකොපෙන්තො නාම හොතීති උක්කුටිකාසනං අවිකොපෙත්වාව සුඛෙන නිසීදිතුං **“තස්ස පන හෙට්ඨා…පෙ…. නිසීදනකං දාතබ්බ”**න්ති වුත්තං. **“ආසනං අචාලෙත්වාති** පීඨෙ ඵුට්ඨොකාසතො ආනිසදමංසං අමොචෙත්වා, අනුට්ඨහිත්වාති වුත්තං හොති, අදින්නාදානෙ විය ඨානාචාවනං න ගහෙතබ්බ”න්ති තීසුපි **ගණ්ඨිපදෙසු** වුත්තං.

අකප්පියකතන්ති එත්ථ අකප්පියකතස්සෙව අනතිරිත්තභාවතො කප්පියං අකාරාපෙත්වා තස්මිං පත්තෙ පක්ඛිත්තමූලඵලාදියෙව අතිරිත්තං න හොති, සෙසං පන පත්තපරියාපන්නං අතිරිත්තමෙව හොති, පරිභුඤ්ජිතුං වට්ටති. තං පන මූලඵලාදිං පරිභුඤ්ජිතුකාමෙන තතො නීහරිත්වා කප්පියං කාරාපෙත්වා අඤ්ඤස්මිං භාජනෙ ඨපෙත්වා අතිරිත්තං කාරාපෙත්වා භුඤ්ජිතබ්බං.

සො පුන කාතුං න ලභතීති තස්මිංයෙව භාජනෙ කරියමානං පඨමං කතෙන සද්ධිං කතං හොතීති පුන සොයෙව කාතුං න ලභති, අඤ්ඤො ලභති. අඤ්ඤස්මිං පන භාජනෙ තෙන වා අඤ්ඤෙන වා කාතුං වට්ටති. තෙනාහ **“යෙන අකතං, තෙන කාතබ්බං. යඤ්ච අකතං, තං කාතබ්බ”**න්ති. **තෙනපීති** එත්ථ **පි**-සද්දො න කෙවලං අඤ්ඤෙන වාති ඉමමත්ථං දීපෙති. **එවං කතන්ති** අඤ්ඤස්මිං භාජනෙ කතං. **පෙසෙත්වාති** අනුපසම්පන්නස්ස හත්ථෙ පෙසෙත්වා. ඉමස්ස විනයකම්මභාවතො **“අනුපසම්පන්නස්ස හත්ථෙ ඨිතං න කාරෙතබ්බ”**න්ති වුත්තං.

සචෙ පන ආමිසසංසට්ඨානීති එත්ථ සචෙ මුඛගතෙනපි අනතිරිත්තෙන ආමිසෙන සංසට්ඨානි හොන්ති , පාචිත්තියමෙවාති වෙදිතබ්බං. තස්මා පවාරිතෙන භොජනං අතිරිත්තං කාරාපෙත්වා භුඤ්ජන්තෙනපි යථා අකතෙන මිස්සං න හොති, එවං මුඛඤ්ච හත්ථඤ්ච සුද්ධං කත්වා භුඤ්ජිතබ්බං. කිඤ්චාපි අප්පවාරිතස්ස පුරෙභත්තං යාමකාලිකාදීනි ආහාරත්ථාය පරිභුඤ්ජතොපි අනාපත්ති, පවාරිතස්ස පන පවාරණමූලකං දුක්කටං හොතියෙවාති “යාමකාලිකං…පෙ…. අජ්ඣොහාරෙ ආපත්ති දුක්කටස්සා”ති පාළියං වුත්තං.

241. කායෙන භුඤ්ජනතො වාචාය ආණාපෙත්වා අතිරිත්තං අකාරාපනතො ච ආපජ්ජතීති **"කායවාචතො"**ති වුත්තං. සෙසමෙත්ථ උත්තානමෙව. පවාරිතභාවො, ආමිසස්ස අනතිරිත්තතා, කාලෙ අජ්ඣොහරණන්ති ඉමානි පනෙත්ථ තීණි අඞ්ගානි.

පඨමපවාරණාසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

6. දුතියපවාරණාසික්ඛාපදවණ්ණනා

243. ඡට්ඨෙ **සාධාරණමෙවා**ති "හන්ද භික්ඛු ඛාද වා"තිආදිනා වුත්තපවාරණාය සාධාරණං. "භුත්තස්මිං පාචිත්තිය"න්ති මාතිකායං වුත්තත්තා භොජනපරියොසානෙ ආපත්ති, න අජ්ඣොහාරෙ අජ්ඣොහාරෙ. **අභිහට්ඨුං පවාරෙති, ආපත්ති පාචිත්තියස්සා**ති ඉදඤ්ච භොජනපරියොසානංයෙව සන්ධාය වුත්තන්ති වෙදිතබ්බං. සෙසමෙත්ථ උත්තානමෙව. පවාරිතතා, පවාරිතසඤ්ඤිතා, ආසාදනාපෙක්ඛතා, අනතිරිත්තෙන අභිහට්ඨුං පවාරණා, භොජනපරියොසානන්ති ඉමානි පනෙත්ථ පඤ්ච අඞ්ගානි.

දුතියපවාරණාසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

7. විකාලභොජනසික්ඛාපදවණ්ණනා

247. සත්තමෙ **අග්ගසමජ්ජො**ති උත්තමං නච්චං. තං කිර පබ්බතමත්ථකෙ ඨත්වා එකං දෙවතං උද්දිස්ස කරොන්ති. නටානං නාටකානි **නටනාටකානි,** සීතාහරණාදීනි. **අපඤ්ඤත්තෙ සික්ඛාපදෙ**ති ඌනවීසතිවස්සසික්ඛාපදෙ අපඤ්ඤත්තෙ. **අදංසූ**ති "විහාරං නෙත්වා ඛාදිස්සථා"ති අදංසු.

248-249. මූලකමූලාදීනි උපදෙසතොයෙව වෙදිතබ්බානි. න හි තානි පරියායන්තරෙන වුච්චමානානිපි සක්කා විඤ්ඤාතුං. පරියායන්තරෙපි හි වුච්චමානෙ තං තං නාමං අජානන්තානං සම්මොහොයෙව සියා, තස්මා තත්ථ න කිඤ්චි වක්ඛාම. **ඛාදනීයත්ථ**න්ති ඛාදනීයෙන කත්තබ්බකිච්චං. **නෙව ඵරන්තී**ති න නිප්ඵාදෙන්ති. **තෙසු තෙසු ජනපදෙසූ**ති එත්ථ "එකස්මිං ජනපදෙ ආහාරකිච්චං සාධෙන්තං සෙසජනපදෙසුපි න කප්පතී"ති වදන්ති. **රුක්ඛවල්ලිආදීන**න්ති හෙට්ඨා වුත්තමෙව සම්පිණ්ඩෙත්වා වුත්තං. **අන්තොපථවීගතො**ති සාලකල්‍යාණිඛන්ධං සන්ධාය වුත්තං. **සබ්බකප්පියානී**ති මූලඛන්ධතචපත්තාදිවසෙන සබ්බසො කප්පියානි. තෙසම්පි නාමවසෙන න සක්කා පරියන්තං දස්සෙතුන්ති සම්බන්ධො. අච්ඡිවාදීනං අපරිපක්කානෙව ඵලානි යාවජීවිකානීති දස්සෙතුං **"අපරිපක්කානී"**ති වුත්තං.

හරීතකාදීනං අට්ඨීනීති එත්ථ මිඤ්ජං පටිච්ඡාදෙත්වා ඨිතකපාලානි යාවජීවිකානීති ආචරියා. මිඤ්ජම්පි යාවජීවිකන්ති එකෙ. **හිඞ්ගූ**ති හිඞ්ගුරුක්ඛතො පග්ඝරිතනියාසො. හිඞ්ගුජතුආදයොපි හිඞ්ගුවිකතියො එව. තත්ථ **හිඞ්ගුජතු** නාම හිඞ්ගුරුක්ඛස්ස දණ්ඩපත්තානි පචිත්වා කතනියාසො, **හිඞ්ගුසිපාටිකං** නාම හිඞ්ගුපත්තානි පචිත්වා කතනියාසො. "අඤ්ඤෙන මිස්සෙත්වා කතො"තිපි වදන්ති. **තක**න්ති අග්ගකොටියා නික්ඛන්තසිලෙසො. **තකපත්ති**න්ති පත්තතො නික්ඛන්තසිලෙසො. **තකපණ්ණි**න්ති පලාසෙ භජ්ජිත්වා කතසිලෙසො. "දණ්ඩතො නික්ඛන්තසිලෙසො තිපි වදන්ති. සෙසමෙත්ථ උත්තානමෙව. විකාලතා, යාවකාලිකතා, අජ්ඣොහරණන්ති ඉමානි පනෙත්ථ තීණි අඞ්ගානි.

විකාලභොජනසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

8. සන්නිධිකාරකසික්ඛාපදවණ්ණනා

252-3. අට්ඨමෙ **තාදිස**න්ති අසූපබ්‍යඤ්ජනං. **යංකිඤ්චි යාවකාලිකං වා යාමකාලිකං වා**ති එත්ථ "යාමකාලික"න්ති ඉමිනා න කෙවලං යාවකාලිකෙ එව සන්නිධිපච්චයා පාචිත්තියං, අථ ඛො යාමකාලිකෙපීති දස්සෙති. නනු ච යාමකාලිකං නෙව ඛාදනීයෙසු අන්තොගධං, න භොජනීයෙසු. තෙනෙව පදභාජනීයෙ "ඛාදනීයං නාම පඤ්ච භොජනානි යාමකාලිකං සත්තාහකාලිකං යාවජීවිකං ඨපෙත්වා අවසෙසං ඛාදනීයං නාම. භොජනීයං නාම පඤ්ච භොජනානී"ති වුත්තං, "යො පන භික්ඛු සන්නිධිකාරකං ඛාදනීයං වා භොජනීයං වා ඛාදෙය්‍ය වා භුඤ්ජෙය්‍ය වා, පාචිත්තිය"න්ති ච වුත්තං, තස්මා යාමකාලිකෙ පාචිත්තියෙන භවිතබ්බන්ති කථං විඤ්ඤායතීති? වුච්චතෙ – පදභාජනෙ **ඛාදනීය**-සද්දස්ස අත්ථදස්සනත්ථං "යාමකාලිකං ඨපෙත්වා"ති වුත්තං, න පන සන්නිධිපච්චයා අනාපත්තිදස්සනත්ථං. ඛාදිතබ්බඤ්හි යංකිඤ්චි ඛාදනීයන්ති අධිප්පෙතං, න ච යාමකාලිකෙසු කිඤ්චි ඛාදිතබ්බං අත්ථි පාතබ්‍යභාවතො. තස්මා කිඤ්චාපි යාමකාලිකං ඛාදනීයභොජනීයෙහි න සඞ්ගහිතං, තථාපි අනාපත්තිං දස්සෙන්තෙන "අනාපත්ති යාමකාලිකං යාමෙ නිදහිත්වා භුඤ්ජතී"ති වචනතො යාමාතික්කමෙ සන්නිධිපච්චයා පාචිත්තියෙන භවිතබ්බන්ති විඤ්ඤායති. "යාමකාලිකෙන, භික්ඛවෙ, සත්තාහකාලිකං යාවජීවිකං තදහුපටිග්ගහිතං යාමෙ කප්පති, යාමාතික්කන්තෙ න කප්පතී"ති (මහාව. 305) ඉමිනාපි චායමත්ථො සිද්ධො. තෙනෙව භගවතො අධිප්පායඤ්ඤූහි අට්ඨකථාචරියෙහි යාමකාලිකෙ පාචිත්තියමෙව වුත්තං.

පටිග්ගහණෙති ගහණමෙව සන්ධාය වුත්තං. පටිග්ගහිතමෙව හි තං, පුන පටිග්ගහණකිච්චං නත්ථි. තෙනෙව **"අජ්ඣොහරිතුකාමතාය ගණ්හන්තස්ස පටිග්ගහණෙ"**ති වුත්තං. **මාතිකාට්ඨකථායං** (කඞ්ඛා. අට්ඨ. සන්නිධිකාරකසික්ඛාපදවණ්ණනා) පන "අජ්ඣොහරිස්සාමීති ගණ්හන්තස්ස පටිග්ගහණෙ"ඉච්චෙව වුත්තං. **යන්**ති යං පත්තං. **සන්දිස්සතී**ති යාගුයා උපරි සන්දිස්සති. තෙලවණ්ණෙ පත්තෙ සතිපි නිස්නෙහභාවෙ අඞ්ගුලියා සංසන්තස්ස වණ්ණවසෙනෙව ලෙඛා පඤ්ඤායති, තස්මා තත්ථ අනාපත්තීති දස්සනත්ථං **"සා අබ්බොහාරිකා"**ති වුත්තං. **සයං පටිග්ගහෙත්වා අපරිච්චත්තමෙව හි දුතියදිවසෙ න වට්ටතී**ති එත්ථ පටිග්ගහණෙ අනපෙක්ඛවිස්සජ්ජනෙන අනුපසම්පන්නස්ස නිරපෙක්ඛදානෙන වා විජහිතපටිග්ගහණං පරිච්චත්තමෙව හොතීති "අපරිච්චත්ත"න්ති ඉමිනා උභයථාපි අවිජහිතපටිග්ගහණමෙව වුත්තං. තස්මා යං පරස්ස පරිච්චජිත්වා අදින්නම්පි සචෙ පටිග්ගහණෙ නිරපෙක්ඛවිස්සජ්ජනෙන විජහිතපටිග්ගහණං හොති, තම්පි දුතියදිවසෙ වට්ටතීති වෙදිතබ්බං.

යදි එවං "පත්තො දුද්ධොතො හොති"තිආදීසු කස්මා ආපත්ති වුත්තාති? "පටිග්ගහණං අවිස්සජ්ජෙත්වාව සයං වා අඤ්ඤෙන වා තුච්ඡං කත්වා න සම්මා ධොවිත්වා නිට්ඨාපිතෙ පත්තෙ ලග්ගම්පි අවිජහිතපටිග්ගහණමෙව හොතීති තත්ථ ආපත්ති"ති තීසුපි **ගණ්ඨිපදෙසු** වුත්තං. කෙචි පන "සාමණෙරානං පරිච්චජන්තීති ඉමස්මිං අධිකාරෙ ඨත්වා 'අපරිච්චත්තමෙවා'ති වුත්තත්තා අනුපසම්පන්නස්ස පරිච්චත්තමෙව වට්ටති, අපරිච්චත්තං න වට්ටතීති ආපන්නං, තස්මා නිරාලයභාවෙන පටිග්ගහණෙ විජහිතෙපි අනුපසම්පන්නස්ස අපරිච්චත්තං න වට්ටතී"ති වදන්ති, තං යුත්තං විය න දිස්සති. යදග්ගෙන හි පටිග්ගහණං විජහති, තදග්ගෙන සන්නිධිම්පි න කරොති විජහිතපටිග්ගහණස්ස අප්පටිග්ගහිතසදිසත්තා. පටිග්ගහෙත්වා නිදහිතෙයෙව ච සන්නිධිපච්චයා ආපත්ති වුත්තා. "පටිග්ගහෙත්වා එකරත්තං වීතිනාමිතස්සෙතං අධිවචන"න්ති හි වුත්තං.

පාළියං "සත්තාහකාලිකං යාවජීවිකං ආහාරත්ථාය පටිග්ගණ්හාති, ආපත්ති දුක්කටස්සා"තිආදිනා සන්නිහිතෙසු සත්තාහකාලිකයාවජීවිකෙසු පුරෙභත්තම්පි ආහාරත්ථාය අජ්ඣොහරණෙපි දුක්කටස්ස වුත්තත්තා යාමකාලිකෙපි ආහාරත්ථාය අජ්ඣොහරණෙ විසුං දුක්කටෙනපි භවිතබ්බන්ති ආහ **"ආහාරත්ථාය අජ්ඣොහරතො දුක්කටෙන සද්ධිං පාචිත්තිය"**න්ති. **පකතිආමිසෙ**ති ඔදනාදිකප්පියාමිසෙ. **යාමකාලිකං සති පච්චයෙ සාමිසෙන මුඛෙන අජ්ඣොහරතො ද්වෙ**ති හියො පටිග්ගහිතයාමකාලිකං අජ්ජ පුරෙභත්තං සාමිසෙන මුඛෙන භුඤ්ජතො සන්නිහිතයාමකාලිකපච්චයා එකං පාචිත්තියං, සන්නිහිතෙන සංසට්ඨආමිසපච්චයා එකන්ති ද්වෙ පාචිත්තියානි. **විකප්පද්වයෙපී**ති සාමිසෙන නිරාමිසෙනාති වුත්තවිධානද්වයෙ. **දුක්කටං වඩ්ඪතී**ති ආහාරත්ථාය අජ්ඣොහරණපච්චයා දුක්කටං වඩ්ඪති. **ථුල්ලච්චයඤ්ච දුක්කටඤ්ච වඩ්ඪතී**ති මනුස්සමංසෙ ථුල්ලච්චයං, සෙසඅකප්පියමංසෙසු දුක්කටං වඩ්ඪති.

255. **පටිග්ගහණපච්චයා තාව දුක්කට**න්ති එත්ථ සන්නිහිතත්තා පුරෙභත්තම්පි දුක්කටමෙව. සති පච්චයෙ පන සන්නිහිතම්පි සත්තාහකාලිකං යාවජීවිකං භෙසජ්ජත්ථාය ගණ්හන්තස්ස පරිභුඤ්ජන්තස්ස ච අනාපත්තියෙව. සෙසමෙත්ථ උත්තානමෙව. යාවකාලිකයාමකාලිකතා, සන්නිධිභාවො, තස්ස අජ්ඣොහරණන්ති ඉමානි පනෙත්ථ තීණි අඞ්ගානි.

සන්නිධිකාරකසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

9. පණීතභොජනසික්ඛාපදවණ්ණනා

257-259. නවමෙ පණීතසංසට්ඨානි භොජනානි **පණීතභොජනානි**. යථා හි ආජඤ්ඤයුත්තො රථො "ආජඤ්ඤරථො"ති වුච්චති, එවම්ධාපි පණීතසංසට්ඨානි සත්තධඤ්ඤනිබ්බත්තානි භොජනානි "පණීතභොජනානී"ති වුත්තානි. යෙහි පන පණීතෙහි සංසට්ඨානි, තානි "පණීතභොජනානී"ති වුච්චන්ති, තෙසං පභෙදදස්සනත්ථං "සෙය්‍යථීදං, සප්පි නවනීත"න්තිආදි පාළියං වුත්තං. "යෙසං මංසං කප්පතී"ති ඉදඤ්ච පාචිත්තියවත්ථුපරිච්ඡෙදදස්සනත්ථං වුත්තං, න පන කප්පියවත්ථුපරිච්ඡෙදදස්සනත්ථං. න හි අකප්පියමංසසත්තානං සප්පිආදීනි න කප්පන්ති. එකඤ්හි මනුස්සවසාතෙලං ඨපෙත්වා සබ්බෙසං ඛීරසප්පිනවනීතවසාතෙලෙසු අකප්පියං නාම නත්ථි. **සප්පිභත්ත**න්ති එත්ථ කිඤ්චාපි සප්පිසංසට්ඨං භත්තං සප්පිභත්තං, සප්පි ච භත්තඤ්ච සප්පිභත්තන්තිපි විඤ්ඤායති, අට්ඨකථාසු පන "සාලිභත්තං විය සප්පිභත්තං නාම නත්ථී"ති කාරණං වත්වා දුක්කටස්සෙව දළ්හතරං කත්වා වුත්තත්තා න සක්කා අඤ්ඤං වත්තුං. අට්ඨකථාචරියා එව හි ඊදිසෙසු ඨානෙසු පමාණං.

මූලන්ති කප්පියභණ්ඩං සන්ධාය වුත්තං. **අනාපත්තී**ති විසඞ්කෙතත්තා සබ්බාහියෙව ආපත්තීහි අනාපත්ති. කෙචි පන "පාචිත්තියෙනෙව අනාපත්ති වුත්තා, සූපොදනවිඤ්ඤත්තිදුක්කටං පන හොතියෙවා"ති වදන්ති, තං න ගහෙතබ්බං. **කප්පියසප්පිනා අකප්පියසප්පිනා**ති ච ඉදං කප්පියාකප්පියමංසානං වසෙන වුත්තං, තස්මා කප්පියමංසසප්පිනා අකප්පියමංසසප්පිනාති එවමෙත්ථ අත්ථො ගහෙතබ්බො. **නානාවත්ථුකානී**ති සප්පිනවනීතාදීනං වසෙන වුත්තං.

261. **මහානාමසික්ඛාපදෙන කාරෙතබ්බො**ති එත්ථ –

‘‘අගිලානෙන භික්ඛුනා චතුමාසපච්චයපවාරණා සාදිතබ්බා අඤ්ඤත්‍ර පුනපවාරණාය අඤ්ඤත්‍ර නිච්චපවාරණාය, තතො චෙ උත්තරි සාදියෙය්‍ය, පාචිත්තිය’’න්ති (පාචි. 306) –

ඉදං මහානාමසික්ඛාපදං නාම. ඉමිනා ච සික්ඛාපදෙන සඞ්ඝවසෙන ගිලානපච්චයපවාරණාය පවාරිතට්ඨානෙ සචෙ තත්ථ රත්තීහි වා භෙසජ්ජෙහි වා පරිච්ඡෙදො කතො හොති, එත්තකායෙව රත්තියො එත්තකානි වා භෙසජ්ජානි විඤ්ඤාපෙතබ්බානීති. අථ තතො රත්තිපරියන්තතො වා භෙසජ්ජපරියන්තතො වා උත්තරි න භෙසජ්ජකරණීයෙන වා භෙසජ්ජං අඤ්ඤභෙසජ්ජකරණීයෙන වා අඤ්ඤං භෙසජ්ජං විඤ්ඤාපෙන්තස්ස පාචිත්තියං වුත්තං. තස්මා අගිලානො ගිලානසඤ්ඤී හුත්වා පඤ්ච භෙසජ්ජානි විඤ්ඤාපෙන්තො න භෙසජ්ජකරණීයෙන භෙසජ්ජං විඤ්ඤාපෙන්තො නාම හොතීති ‘‘මහානාමසික්ඛාපදෙන කාරෙතබ්බො’’ති වුත්තං. **එතානි පාටිදෙසනීයවත්ථූනී**ති පාළියං ආගතසප්පිආදීනි සන්ධාය වුත්තං. පාළියං අනාගතානි පන අකප්පියසප්පිආදීනි භික්ඛුනීනම්පි දුක්කටවත්ථූනීති වෙදිතබ්බං. **සූපොදනවිඤ්ඤත්තිය**න්ති භික්ඛූනං පාචිත්තියවත්ථූනි භික්ඛුනීනං පාටිදෙසනීයවත්ථූනි ච ඨපෙත්වා අවසෙසවිඤ්ඤත්තිං සන්ධාය වුත්තං. සෙසමෙත්ථ උත්තානමෙව. පණීතභොජනතා, අගිලානතා, අකතවිඤ්ඤත්තියා පටිලාභො, අජ්ඣොහරණන්ති ඉමානි පනෙත්ථ චත්තාරි අඞ්ගානි.

පණීතභොජනසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

10. දන්තපොනසික්ඛාපදවණ්ණනා

263. දසමෙ **අය්‍යවොසාටිතකානී**ති පිතුපිණ්ඩස්සෙතං අධිවචනං. **උම්මාරෙ**ති සුසානෙ කතගෙහස්ස අත්තනො ගෙහස්ස වා උම්මාරෙ. **ඝනබද්ධො**ති ඝනමංසෙන සම්බද්ධො, කඨිනසංහතසරීරොති වුත්තං හොති.

264. **මුඛද්වාර**න්ති ගලනාළිකං. **ආහාර**න්ති අජ්ඣොහරිතබ්බං යංකිඤ්චි යාවකාලිකාදිං. **ආහරෙය්‍යා**ති මුඛද්වාරං පවෙසෙය්‍ය. මුඛෙන වා පවිට්ඨං හොතු නාසිකාය වා, ගලෙන අජ්ඣොහරණීයත්තා සබ්බම්පි තං මුඛද්වාරං පවෙසිතමෙව හොති. යස්මා පන තෙ භික්ඛූ අනාහාරෙපි උදකෙ ආහාරසඤ්ඤාය දන්තපොනෙ ච මුඛද්වාරං ආහටං ඉදන්ති සඤ්ඤාය කුක්කුච්චායිංසු, තස්මා වුත්තං **‘‘තෙ භික්ඛූ අදින්නං…පෙ…. සම්මා අත්ථං අසල්ලක්ඛෙත්වා කුක්කුච්චායිංසූ’’**ති. උදකඤ්හි යථාසුඛං පාතුං දන්තකට්ඨඤ්ච දන්තපොනපරිභොගෙන පරිභුඤ්ජිතුං වට්ටති, තස්ස පන රසං ගිලිතුං න වට්ටති. සචෙපි දන්තකට්ඨරසො අජානන්තස්ස අන්තො පවිසති, පාචිත්තියමෙව. අනජ්ඣොහරන්තෙන පන දන්තකට්ඨං වා හොතු අඤ්ඤං වා, කිඤ්චි මුඛෙ පක්ඛිපිතුං වට්ටති.

265. **අකල්ලකො**ති ගිලානො සහත්ථා පරිභුඤ්ජිතුං අසක්කොන්තො මුඛෙන පටිග්ගණ්හාති. **උච්චාරණමත්ත**න්ති උක්ඛිපනමත්තං. **එකදෙසෙනපී**ති අඞ්ගුලියාපි ඵුට්ඨමත්තෙන. **තං චෙ පටිග්ගණ්හාති, සබ්බං පටිග්ගහිතමෙවා**ති වෙණුකොටියා බන්ධිත්වා ඨපිතත්තා. සචෙපි භූමියං ඨිතමෙව ඝටං දායකෙන හත්ථපාසෙ ඨත්වා ඝටං දස්සාමීති දින්නවෙණුකොටිග්ගහණවසෙන පටිග්ගණ්හාති, උභයකොටිබද්ධං සබ්බම්පි පටිග්ගහිතමෙව හොති. භික්ඛුස්ස අත්ථාය අපීළෙත්වා පකතියා පීළියමානඋච්ඡුරසං සන්ධාය ‘‘ගණ්හථා’’ති වුත්තත්තා **‘‘අභිහාරො න පඤ්ඤායතී’’**ති වුත්තං. හත්ථපාසෙ ඨිතස්ස පන භික්ඛුස්ස අත්ථාය පීළියමානා උච්ඡුතො පග්ඝරන්තං රසං ගණ්හිතුං වට්ටති, දොණිකාය සයං පග්ඝරන්තං උච්ඡුරසං මජ්ඣෙ ආවරිත්වා ආවරිත්වා විස්සජ්ජිතම්පි ගණ්හිතුං වට්ටති. **කත්ථචී**ති අට්ඨකථාසු.

අසංහාරිමෙති ථාමමජ්ඣිමෙන පුරිසෙන අසංහාරියෙ. **‘‘තින්තිණිකාදිපණ්ණෙසූ’’**ති වචනතො සාඛාසු පටිග්ගහණං රුහතීති දට්ඨබ්බං. **පුඤ්ඡිත්වා පටිග්ගහෙත්වා**ති එත්ථ ‘‘පුඤ්ඡිතෙ පටිග්ගහණකිච්චං නත්ථි, තස්මා පුඤ්ඡිත්වා ගහෙත්වාති එවමත්ථො ගහෙතබ්බො’’ති වදන්ති. පුඤ්ඡිත්වා පටිග්ගහෙත්වා වාති එවමෙත්ථ අත්ථො දට්ඨබ්බො. පත්තෙ පතිතරජනචුණ්ණඤ්හි අබ්භන්තරපරිභොගත්ථාය අපරිභටභාවතො පටිග්ගහෙත්වා පරිභුඤ්ජිතුං වට්ටති. පුබ්බාභොගස්ස අනුරූපෙන **‘‘අනුපසම්පන්නස්ස දත්වා…පෙ…. වට්ටතී’’**ති වුත්තං. යස්මා පන තං ‘‘අඤ්ඤස්ස දස්සාමී’’ති චිත්තුප්පාදමත්තෙන පරසන්තකං නාම න හොති, තස්මා තස්ස අදත්වාපි පටිග්ගහෙත්වා පරිභුඤ්ජිතුං වට්ටති.

භික්ඛුස්ස දෙතීති අඤ්ඤස්ස භික්ඛුස්ස දෙති. **කඤ්ජික**න්ති ඛීරරසාදිං යංකිඤ්චි ද්‍රවං සන්ධාය වුත්තං. හත්ථතො මොචෙත්වා පුන ගණ්හාති, උග්ගහිතකං හොතීති ආහ **‘‘හත්ථතො අමොචෙන්තෙනෙවා’’**ති. **ආලුළෙන්තාන**න්ති ආලොළෙන්තානං, අයමෙව වා පාඨො. ආහරිත්වා භූමියං ඨපිතත්තා අභිහාරො නත්ථීති ආහ **‘‘පත්තො පටිග්ගහෙතබ්බො’’**ති. **පඨමතරං උළුඞ්කතො ථෙවා පත්තෙ පතන්තී**ති එත්ථ ‘‘යථා පඨමතරං පතිතථෙවෙ දොසො නත්ථි, තථා ආකිරිත්වා අපනෙන්තානං පච්ඡා පතිතථෙවෙපි අභිහටත්තා නෙවත්ථි දොසො’’ති වදන්ති. **චරුකෙනා**ති ඛුද්දකභාජනෙන. **මුඛවට්ටියාපි ගහෙතුං වට්ටතී**ති මුඛවට්ටිං උක්ඛිපිත්වා හත්ථෙ ඵුසාපිතෙ ගණ්හිතුං වට්ටති. **කෙචී**ති අභයගිරිවාසිනො. **එස නයො**ති කායපටිබද්ධපටිබද්ධම්පි කායපටිබද්ධමෙවාති අයං නයො. තථා ච තත්ථ කායපටිබද්ධෙ තංපටිබද්ධෙ ච ථුල්ලච්චයමෙව වුත්තං.

තෙනාති යස්ස භික්ඛුනො සන්තිකං ගතං, තෙන. **තස්මාති** යස්මා මූලට්ඨස්සෙව පරිභොගො අනුඤ්ඤාතො, තස්මා. තං දිවසං හත්ථෙන ගහෙත්වා දුතියදිවසෙ පටිග්ගහෙත්වා පරිභුඤ්ජන්තස්ස උග්ගහිතකපටිග්ගහිතං හොතීති ආහ **“අනාමසිත්වා”**ති. අප්පටිග්ගහිතත්තා **“සන්නිධිපච්චයා අනාපත්ති”**ති වුත්තං. අප්පටිග්ගහෙත්වා පරිභුඤ්ජන්තස්ස අදින්නමුඛද්වාරාපත්ති හොතීති ආහ **“පටිග්ගහෙත්වා පන පරිභුඤ්ජිතබ්බ”**න්ති. **“තං දිවසං…පෙ…. න තතො පර”**න්ති වචනතො තං දිවසං හත්ථෙන ගහෙත්වා වා අග්ගහෙත්වා වා ඨපිතං දුතියදිවසෙ අප්පටිග්ගහෙත්වා පරිභුඤ්ජන්තස්ස අදින්නමුඛද්වාරාපත්ති හොති, හත්ථෙන ගහෙත්වා ඨපිතං දුතියදිවසෙ පටිග්ගහෙත්වා පරිභුඤ්ජන්තස්ස පන උග්ගහිතකපටිග්ගහිතං හොති. අප්පටිග්ගහිතමෙව හි හත්ථෙන ගහෙත්වා ඨපිතං. **“සාමං ගහෙත්වා පරිභුඤ්ජිතු”**න්ති හි වචනතො අප්පටිග්ගහිතස්සෙව තස්මිං දිවසෙ පරිභොගො අනුඤ්ඤාතො. තස්මා යං වුත්තං **ගණ්ඨිපදෙ** **“තං දියයමානං පතතීති** එත්ථ යථා ගණභොජනාදීසු ගිලානාදීනං කුක්කුච්චායන්තානං ගණභොජනං අනුඤ්ඤාතං, එවමිධාපි භගවතා පටිග්ගහිතමෙව කුක්කුච්චවිනොදනත්ථං අනුඤ්ඤාත”න්ති, තං න ගහෙතබ්බං. “තං දියයමානං පතතී”ති අවිසෙසෙන වුත්තත්තා චතූසුපි කාලිකෙසු අයං නයො වෙදිතබ්බො.

සත්ථකෙනාති පටිග්ගහිතසත්ථකෙන. කස්මා පනෙත්ථ උග්ගහිතපච්චයා සන්නිධිපච්චයා වා දොසො න සියාති ආහ **“න හි තං පරිභොගත්ථාය පරිහරන්තී”**ති. ඉමිනාව බාහිරපරිභොගත්ථං සාමං ගහෙත්වා අනුපසම්පන්නෙන දින්නං වා ගහෙත්වා පරිහරිතුං වට්ටතීති දීපෙති. තස්මා පත්තසම්මක්ඛනාදිඅත්ථං සාමං ගහෙත්වා පරිහටතෙලාදිං සචෙ පරිභුඤ්ජිතුකාමො හොති, පටිග්ගහෙත්වා පරිභුඤ්ජන්තස්ස අනාපත්ති. අබ්භන්තරපරිභොගත්ථං පන සාමං ගහිතං පටිග්ගහෙත්වා පරිභුඤ්ජන්තස්ස උග්ගහිතකපටිග්ගහිතං හොති, අප්පටිග්ගහෙත්වා පරිභුඤ්ජන්තස්ස අදින්නමුඛද්වාරාපත්ති හොති, අබ්භන්තරපරිභොගත්ථමෙව අනුපසම්පන්නෙන දින්නං ගහෙත්වා පරිහරන්තස්ස සිඞ්ගීලොණකප්පො විය සන්නිධිපච්චයා ආපත්ති හොති. කෙචි පන “ථාමමජ්ඣිමස්ස පුරිසස්ස උච්චාරණමත්තං හොතීතිආදිනා වුත්තපඤ්චඞ්ගසම්පත්තියා පටිග්ගහණස්ස රුහනතො බාහිරපරිභොගත්ථම්පි සචෙ අනුපසම්පන්නෙන දින්නං ගණ්හාති, පටිග්ගහිතමෙවා”ති වදන්ති. එවං සති ඉධ බාහිරපරිභොගත්ථං අනුපසම්පන්නෙන දින්නං ගහෙත්වා පරිහරන්තස්ස සන්නිධිපච්චයා ආපත්ති වත්තබ්බා සියා, “න හි තං පරිභොගත්ථාය පරිහරන්තී”ති ච න වත්තබ්බං, තස්මා බාහිරපරිභොගත්ථං ගහිතං පටිග්ගහිතං නාම න හොතීති වෙදිතබ්බං. යදි එවං පඤ්චසු පටිග්ගහණඞ්ගෙසු “පරිභොගත්ථායා”ති විසෙසනං වත්තබ්බන්ති? න වත්තබ්බං. පටිග්ගහණඤ්හි පරිභොගත්ථමෙව හොතීති “පරිභොගත්ථායා”ති විසුං අවත්වා “තඤ්චෙ භික්ඛු කායෙන වා කායපටිබද්ධෙන වා පටිග්ගණ්හාතී”ති එත්තකමෙව වුත්තං. අපරෙ පන “සතිපි පටිග්ගහණෙ ‘න හි තං පරිභොගත්ථාය පරිහරන්ති’ති ඉධ අපරිභොගත්ථාය පරිහරණෙ අනාපත්ති වුත්තා”ති වදන්ති. **උදුක්ඛලමුසලානි ඛියයන්තීති** එත්ථ උදුක්ඛලමුසලානං ඛයෙන පිසිතකොට්ටිතභෙසජ්ජෙසු සචෙ ආගන්තුකවණ්ණො පඤ්ඤායති, න වට්ටති.

සුද්ධං උදකං හොතීති රුක්ඛසාඛාදීහි ගළිත්වා පතනඋදකං සන්ධාය වුත්තං. **පත්තො වාස්ස පටිග්ගහෙතබ්බොති** එත්ථාපි පත්තගතං ඡුපිත්වා දෙන්තස්ස හත්ථලග්ගෙන ආමිසෙන දොසාභාවත්ථං පත්තපටිග්ගහණන්ති අබ්භන්තරපරිභොගත්ථමෙව පටිග්ගහණං වෙදිතබ්බං. **යං සාමණෙරස්ස පත්තෙ පතති…පෙ…. පටිග්ගහණං න විජහතීති** එත්ථ පුනප්පුනං ගණ්හන්තස්ස අත්තනො පත්තෙ පක්ඛිත්තමෙව “අත්තනො සන්තක”න්ති සන්නිට්ඨානකරණතො හත්ථගතං පටිග්ගහණං න විජහති, පරිච්ඡින්දිත්වා දින්නං පන ගණ්හන්තස්ස ගහණසමයෙයෙව “අත්තනො සන්තක”න්ති සන්නිට්ඨානස්ස කතත්තා හත්ථගතං පටිග්ගහණං විජහති. **කෙසඤ්චි අත්ථාය ඔදනං පක්ඛිපතීති** එත්ථ අනුපසම්පන්නස්ස අත්ථාය පක්ඛිපන්තෙපි “ආගන්ත්වා ගණ්හිස්සතී”ති සයමෙව පක්ඛිපිත්වා ඨපනතො පටිග්ගහණං න විජහති, අනුපසම්පන්නස්ස හත්ථෙ පක්ඛිත්තං පන අනුපසම්පන්නෙනෙව ඨපිතං නාම හොතීති පටිග්ගහණං විජහති පරිච්චත්තභාවතො. තෙන වුත්තං **“සාමණෙර…පෙ…. පරිච්චත්තත්තා”**ති.

පටිග්ගහණූපගං භාරං නාම ථාමමජ්ඣිමස්ස පුරිසස්ස උක්ඛෙපාරහං. කිඤ්චාපි අවිස්සජ්ජෙත්වාව අඤ්ඤෙන හත්ථෙන පිදහන්තස්ස දොසො නත්ථි, තථාපි න පිදහිතබ්බන්ති අට්ඨකථාපමාණෙනෙව ගහෙතබ්බං. **මච්ඡිකවාරණත්ථ**න්ති එත්ථ “සචෙපි සාඛාය ලග්ගරජං පත්තෙ පතති, සුඛෙන පරිභුඤ්ජිතුං සක්කාති සාඛාය පටිග්ගහිතත්තා අබ්භන්තරපරිභොගත්ථමෙවිධ පටිග්ගහණන්ති මූලපටිග්ගහණමෙව වට්ටතී”ති වුත්තං. අපරෙ පන “මච්ඡිකවාරණත්ථන්ති එත්ථ වචනමත්තං ගහෙත්වා බාහිරපරිභොගත්ථං ගහිත”න්ති වදන්ති. **තස්මිම්පි අසතීති** චාටියා වා කුණ්ඩකෙ වා අසති. **අනුපසම්පන්නං ගාහාපෙත්වාති** තංයෙව අජ්ඣොහරණීයභණ්ඩං අනුපසම්පන්නෙන ගාහාපෙත්වා. **ථෙරස්ස පත්තං අනුථෙරස්සාති** ථෙරස්ස පත්තං අත්තනා ගහෙත්වා අනුථෙරස්ස දෙති. **තුය්හං යාගුං මය්හං දෙහීති** එත්ථ එවං වත්වා සාමණෙරස්ස පත්තං ගහෙත්වා අත්තනොපි පත්තං තස්ස දෙති. **එත්ථ පනාති** පණ්ඩිතො සාමණෙරොතිආදිපත්තපරිවත්තනකථාය. **කාරණං උපපරික්ඛිතබ්බන්ති** යථා මාතුආදීනං තෙලාදීනි හරන්තො තථාරූපෙ කිච්චෙ අනුපසම්පන්නෙන අපරිවත්තෙත්වාව පරිභුඤ්ජිතුං ලභති, එවමිධ පත්තපරිවත්තනං අකත්වා පරිභුඤ්ජිතුං න ලභතීති එත්ථ කාරණං වීමංසිතබ්බන්ති අත්ථො.

එත්ථ පන “සාමණෙරෙහි ගහිතතණ්ඩුලෙසු පරික්ඛීණෙසු අවස්සං අම්හාකං සාමණෙරා සඞ්ගහං කරොන්තීති විතක්කුප්පත්ති සම්භවති, තස්මා තං පරිවත්තෙත්වාව පරිභුඤ්ජිතබ්බං. මාතාපිතූනං අත්ථාය පන ඡායත්ථාය වා ගහණෙ පරිභොගාසා නත්ථි, තස්මා තං වට්ටතී”ති කාරණං වදන්ති. තෙනෙව **ආචරියබුද්ධදත්තත්ථෙරෙනපි** වුත්තං –

“මාතාපිතූනමත්ථාය, තෙලාදිහරතොපි ච;

සාඛං ඡායාදිඅත්ථාය, ඉමෙසං න විසෙසති.

‘‘තස්මා හිස්ස විසෙසස්ස, චින්තෙතබ්බං තු කාරණං;
තස්ස සාලයභාවං තු, විසෙසං තක්කයාම ත’’න්ති.

ඉදමෙවෙත්ථ යුත්තතරං අවස්සං තථාවිධවිතක්කුප්පත්තියා සම්භවතො. න සක්කා හි එත්ථ විතක්කං සොධෙතුන්ති. මාතාදීනං අත්ථාය හරණෙ පන නාවස්සං තථාවිධවිතක්කුප්පත්තීති සක්කා විතක්කං සොධෙතුං. යත්ථ හි විතක්කං සොධෙතුං සක්කා, තත්ථ නෙවත්ථි දොසො. තෙනෙව වක්ඛති ‘‘සචෙ පන සක්කොති විතක්කං සොධෙතුං, තතො ලද්ධං ඛාදිතුම්පි වට්ටතී’’ති.

නිච්චාලෙතුං න සක්කොතීති නිච්චාලෙත්වා සක්ඛරා අපනෙතුං න සක්කොති. **ආධාරකෙ පත්තො ඨපිතො හොතීති** පටිග්ගහෙතබ්බපත්තං සන්ධාය වුත්තං. **චාලෙතීති** විනා කාරණං චාලෙති. සතිපි කාරණෙ භික්ඛූනං පරිභොගාරහං චාලෙතුං න වට්ටති. කිඤ්චාපි ‘‘අනුජානාමි, භික්ඛවෙ, අමනුස්සිකාබාධෙ ආමකමංසං ආමකලොහිත’’න්ති (මහාව. 264) තාදිසෙ ආබාධෙ අත්තනො අත්ථාය ආමකමංසපටිග්ගහණං අනුඤ්ඤාතං, ‘‘ආමකමංසපටිග්ගහණා පටිවිරතො හොතී’’ති ච සාමඤ්ඤතො පටික්ඛිත්තං, තථාපි අත්තනො අඤ්ඤස්ස වා භික්ඛුනො අත්ථාය අග්ගහිතත්තා **‘‘සීහවිඝාසාදිං…පෙ…. වට්ටතී’’**ති වුත්තං. **සක්කොති විතක්කං සොධෙතුන්ති** මය්හම්පි දෙතීති විතක්කස්ස අනුප්පන්නභාවං සල්ලක්ඛෙතුං සක්කොති, සාමණෙරස්ස දස්සාමීති සුද්ධචිත්තෙන මයා ගහිතන්ති වා සල්ලක්ඛෙතුං සක්කොති.

සචෙ පන මූලෙපි පටිග්ගහිතං හොතීති එත්ථ ‘‘ගහෙත්වා ගතෙ මය්හම්පි දදෙය්‍යුන්ති සඤ්ඤාය සචෙ පටිග්ගහිතං හොතී’’ති වදන්ති. **කොට්ඨාසෙ කරොතීති** භික්ඛුසාමණෙරා ච අත්තනො අත්තනො අභිරුචිතං කොට්ඨාසං ගණ්හන්තූති සබ්බෙසං සමකෙ කොට්ඨාසෙ කරොති. **ගහිතාවසෙසන්ති** සාමණෙරෙහි ගහිතකොට්ඨාසතො අවසෙසං. **ගණ්හිත්වාති** ‘‘මය්හං ඉදං ගණ්හිස්සාමී’’ති ගහෙත්වා. ඉධ ගහිතාවසෙසං නාම තෙන ගණ්හිත්වා පුන ඨපිතං. **පටිග්ගහෙත්වාති** තදහු පටිග්ගහෙත්වා. තෙනෙව **‘‘යාවකාලිකෙන යාවජීවිකසංසග්ගෙ දොසො නත්ථී’’**ති වුත්තං. සචෙ පන පුරිමදිවසෙ පටිග්ගහෙත්වා ඨපිතා හොති, සාමිසෙන මුඛෙන තස්සා වට්ටියා ධූමං පිවිතුං න වට්ටති. **සමුද්දොදකෙනාති** අප්පටිග්ගහිතසමුද්දොදකෙන. යස්මා කතකට්ඨි උදකං පසාදෙත්වා විසුං තිට්ඨති, තස්මා **‘‘අබ්බොහාරික’’**න්ති වුත්තං. **ලග්ගතීති** මුඛෙ හත්ථෙ ච උදකෙ සුක්ඛෙ සෙතවණ්ණං දස්සෙන්තං ලග්ගති. **පානීයං ගහෙත්වාති** අත්තනොයෙව අත්ථාය ගහෙත්වා. සචෙ පන පීතාවසෙසං තත්ථෙව ආකිරිස්සාමීති ගණ්හාති, පුන පටිග්ගහණකිච්චං නත්ථි. **වික්ඛම්භෙත්වාති** වියූහිත්වා, අපනෙත්වාති අත්ථො.

මහාභූතෙසූති සරීරනිස්සිතෙසු මහාභූතෙසු. **පතතීති** විච්ඡින්දිත්වා පතති. විච්ඡින්දිත්වා පතිතමෙව හි පටිග්ගහෙතබ්බං, න ඉතරං. **අල්ලදාරුං රුක්ඛතො ඡින්දිත්වාපි කාතුං වට්ටතීති** එත්ථ මත්තිකත්ථාය පථවිං ඛණිතුම්පි වට්ටතීති වෙදිතබ්බං. **සප්පදට්ඨක්ඛණෙයෙව වට්ටතීති** අසති කප්පියකාරකෙ සාමං ගහෙත්වා පරිභුඤ්ජිතුං වට්ටති, අඤ්ඤදා පටිග්ගහාපෙත්වා පරිභුඤ්ජිතබ්බං. සෙසමෙත්ථ උත්තානමෙව. අප්පටිග්ගහිතතා, අනනුඤ්ඤාතතා, ධූමාදිඅබ්බොහාරිකාභාවො, අජ්ඣොහරණන්ති ඉමානි පනෙත්ථ චත්තාරි අඞ්ගානි.

දන්තපොනසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

නිට්ඨිතො භොජනවග්ගො චතුත්ථො.

5. අචෙලකවග්ගො

1. අචෙලකසික්ඛාපදවණ්ණනා

273. අචෙලකවග්ගස්ස පඨමසික්ඛාපදෙ **තෙසන්ති** තිත්ථියානං. **තත්ථාති** භාජනෙ. **ඉතොති** පත්තතො. **සචෙ තිත්ථියො වදතීති** ‘‘පඨමමෙව මං සන්ධාය අභිහරිත්වා ඨපිතං මය්හං සන්තකං හොති, ඉමස්මිං භාජනෙ ආකිරථා’’ති වදති, වට්ටති. සෙසමෙත්ථ උත්තානමෙව. අඤ්ඤතිත්ථියතා, අජ්ඣොහරණීයතා , අජ්ඣොහරණත්ථාය සහත්ථා අනික්ඛිත්තභාජනෙ දානන්ති ඉමානි පනෙත්ථ තීණි අඞ්ගානි.

අචෙලකසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

2. උය්‍යොජනසික්ඛාපදවණ්ණනා

274. දුතියං උත්තානත්ථමෙව. අනාචාරං ආචරිතුකාමතා, තදත්ථමෙව උපසම්පන්නස්ස උය්‍යොජනා, එවං උය්‍යොජෙන්තස්ස උපචාරාතික්කමොති ඉමානි පනෙත්ථ තීණි අඞ්ගානි.

උයොාජනසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

3. සභොජනසික්ඛාපදවණ්ණනා

280. තතියෙ **පිට්ඨසඞ්ඝාටොති** ද්වාරබාහායෙතං අධිවචනං. ඛුද්දකං නාම සයනිඝරං විත්ථාරතො පඤ්චහත්ථප්පමාණං හොති, තස්ස ච මජ්ඣිමට්ඨානං පිට්ඨසඞ්ඝාටතො අඩ්ඪතෙය්‍යහත්ථප්පමාණමෙව හොති, තස්මා තාදිසෙ සයනිඝරෙ පිට්ඨසඞ්ඝාටතො හත්ථපාසං විජහිත්වා නිසින්නො පිට්ඨිවංසං අතික්කමිත්වා නිසින්නො නාම හොති. එවං නිසින්නො ච මජ්ඣං අතික්කමිත්වා නිසින්නො නාම හොතීති ආහ **"ඉමිනා මජ්ඣාතික්කමං දස්සෙතී"**ති. **යථා වා තථා වා කතස්සාති** පිට්ඨිවංසං ආරොපෙත්වා වා අනාරොපෙත්වා වා කතස්ස. **සචිත්තකන්ති** අනුපවිසිත්වා නිසීදනචිත්තෙන සචිත්තකං. සෙසමෙත්ථ උත්තානමෙව. පරියුට්ඨිතරාගජායම්පතිකානං සන්නිහිතතා, සයනිඝරතා, දුතියස්ස භික්ඛුනො අභාවො, අනුපඛජ්ජ නිසීදනන්ති ඉමානි පනෙත්ථ චත්තාරි අඞ්ගානි.

සභොජනසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

284-289. චතුත්ථපඤ්චමෙසු නත්ථි කිඤ්චි වත්තබ්බං.

6. චාරිත්තසික්ඛාපදවණ්ණනා

298. ඡට්ඨෙ **පකතිවචනෙනාති** එත්ථ යං ද්වාදසහත්ථබ්භන්තරෙ ඨිතෙන සොතුං සක්කා භවෙය්‍ය, තං පකතිවචනං නාම. **ආපුච්ඡිතබ්බොති** "අහං ඉත්ථන්නාමස්ස ඝරං ගච්ඡාමී"ති වා "චාරිත්තං ආපජ්ජාමී"ති වා ඊදිසෙන වචනෙන ආපුච්ඡිතබ්බො. සෙසමෙත්ථ උත්තානමෙව. පඤ්චන්නං භොජනානං අඤ්ඤතරෙන නිමන්තනසාදියනං, සන්තං භික්ඛුං අනාපුච්ඡනා, භත්තියඝරතො අඤ්ඤඝරප්පවෙසනං, මජ්ඣන්හිකානතික්කමො, සමයස්ස වා ආපදානං වා අභාවොති ඉමානි පනෙත්ථ පඤ්ච අඞ්ගානි.

චාරිත්තසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

7. මහානාමසික්ඛාපදවණ්ණනා

303. සත්තමෙ **මහානාමො නාමාති** අනුරුද්ධත්ථෙරස්ස භාතා භගවතො චූළපිතු පුත්තො. සුද්ධොදනො සක්කොදනො සුක්කොදනො ධොතොදනො අමිතොදනොති ඉමෙ හි පඤ්ච ජනා භාතරො. අමිතා නාම දෙවී තෙසං භගිනී, තිස්සත්ථෙරො තස්සා පුත්තො. තථාගතො ච නන්දත්ථෙරො ච සුද්ධොදනස්ස පුත්තා, මහානාමො ච අනුරුද්ධත්ථෙරො ච සුක්කොදනස්ස, ආනන්දත්ථෙරො අමිතොදනස්ස. සො භගවතො කනිට්ඨො, මහානාමො මහල්ලකතරො සකදාගාමී අරියසාවකො. තෙන වුත්තං **"මහානාමො නාම…පෙ…. අරියසාවකො"**ති.

305-306. පාළියං **අජ්ජණ්හොති** අජ්ජ එකදිවසන්ති අත්ථො, "අජ්ජනො"ති වා අත්ථො ගහෙතබ්බො, **නො** අම්හාකං. **කාලං ආහරිස්සථාති** ස්වෙ හරිස්සථ. **තතො චෙ උත්තරි සාදියෙය්‍යාති** සචෙ තත්ථ රත්තීහි වා භෙසජ්ජෙහි වා පරිච්ඡෙදො කතො හොති "එත්තකායෙව වා රත්තියො එත්තකානි වා භෙසජ්ජානි විඤ්ඤාපෙතබ්බානී"ති, තතො රත්තිපරියන්තතො වා භෙසජ්ජපරියන්තතො වා උත්තරි විඤ්ඤාපෙන්තො සාදියෙය්‍ය. "ඉමෙහි තය්‍යා භෙසජ්ජෙහි පවාරිතම්හ, අම්හාකඤ්ච ඉමිනාව භෙසජ්ජෙන අත්ථො"ති ආචික්ඛිත්වා විඤ්ඤාපෙතුම්පි ගිලානොව ලභති.

310. යස්මා සඞ්ඝපවාරණායමෙවායං විධි, තස්මා **"යෙ අත්තනො පුග්ගලිකාය පවාරණාය පවාරිතා"**ති වුත්තං. සෙසං උත්තානමෙව. සඞ්ඝපවාරණතා , භෙසජ්ජවිඤ්ඤත්ති, අගිලානතා, පරියන්තාතික්කමොති ඉමානි පනෙත්ථ චත්තාරි අඞ්ගානි.

මහානාමසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

8. උය්‍යුත්තසෙනාසික්ඛාපදවණ්ණනා

311. අට්ඨමං උත්තානත්ථමෙව. උය්‍යුත්තසෙනා, දස්සනත්ථාය ගමනං, අනුඤ්ඤාතොකාසතො අඤ්ඤත්‍ර දස්සනං, තථාරූපපච්චයස්ස ආපදාය වා අභාවොති ඉමානි පනෙත්ථ චත්තාරි අඞ්ගානි.

උය්‍යුත්තසෙනාසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

9. සෙනාවාසසික්ඛාපදවණ්ණනා

317. නවමසික්ඛාපදම්පි උත්තානමෙව. තිරත්තාතික්කමො, සෙනාය සූරියස්ස අත්ථඞ්ගමො, ගිලානතාදීනං අභාවොති ඉමානි පනෙත්ථ තීණි අඞ්ගානි.

සෙනාවාසසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

10. උය්‍යොධිකසික්ඛාපදවණ්ණනා

322. දසමෙ **කති තෙ ලක්ඛානි ලද්ධානීති** තව සරප්පහාරස්ස ලක්ඛණභූතා කිත්තකා ජනා තයා ලද්ධාති අත්ථො, කිත්තකා තයා විද්ධාති වුත්තං හොති. සෙසමෙත්ථ උත්තානමෙව. උය්‍යොධිකාදිදස්සනත්ථාය ගමනං, අනුඤ්ඤාතොකාසතො අඤ්ඤත්‍ර දස්සනං, තථාරූපපච්චයස්ස ආපදාය වා අභාවොති ඉමානි පනෙත්ථ තීණි අඞ්ගානි.

උය්‍යොධිකසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

නිට්ඨිතො අචෙලකවග්ගො පඤ්චමො.

6. සුරාපානවග්ගො

1. සුරාපානසික්ඛාපදවණ්ණනා

326-328. සුරාපානවග්ගස්ස පඨමසික්ඛාපදෙ **වතියාති** ගාමපරික්ඛෙපවතියා. පාළියං පිට්ඨසුරාදීසු පිට්ඨං භාජනෙ පක්ඛිපිත්වා තජ්ජං උදකං දත්වා මද්දිත්වා කතා **පිට්ඨසුරා**. එවං පූවෙ ඔදනෙ ච භාජනෙ පක්ඛිපිත්වා තජ්ජං උදකං දත්වා මද්දිත්වා කතා **පූවසුරා ඔදනසුරාති** ච වුච්චති. ‘‘කිණ්ණා’’ති පන තස්සා සුරාය බීජං වුච්චති. යෙ සුරාමොදකාතිපි වුච්චන්ති, තෙ පක්ඛිපිත්වා කතා **කිණ්ණපක්ඛිත්තා**. හරීතකීසාසපාදිනානාසම්භාරෙහි සංයොජිතා **සම්භාරසංයුත්තා**.

මධුකතාලනාළිකෙරාදිපුප්ඵරසො චිරපරිවාසිතො **පුප්ඵාසවො**. පනසාදිඵලරසො **ඵලාසවො**. මුද්දිකාරසො **මධ්වාසවො**. උච්ඡුරසො **ගුළාසවො**. හරීතකාමලකකටුකභණ්ඩාදිනානාසම්භාරානං රසො චිරපරිවාසිතො **සම්භාරසංයුත්තො**. **බීජතො පට්ඨායාති** සම්භාරෙ පටියාදෙත්වා චාටියං පක්ඛිත්තකාලතො, තාලනාළිකෙරාදීනං පුප්ඵරසස්ස ගහිතඅභිනවකාලතොයෙව ච පට්ඨාය.

329. **ලොණසොවීරකං සුත්තඤ්ච** අනෙකෙහි භෙසජ්ජෙහි අභිසඞ්ඛතො අමජ්ජභූතො ආසවවිසෙසො. **වාසග්ගාහාපනත්ථන්ති** සුගන්ධිභාවග්ගාහාපනත්ථං. **අවිත්තකං ලොකවජ්ජන්ති** එත්ථ යං වත්තබ්බං, තං පඨමපාරාජිකවණ්ණනායං වුත්තනයෙන වෙදිතබ්බං. සෙසමෙත්ථ උත්තානමෙව. මජ්ජභාවො, තස්ස පානඤ්චාති ඉමානි පනෙත්ථ ද්වෙ අඞ්ගානි.

සුරාපානසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

2. අඞ්ගුලිපතොදකසික්ඛාපදවණ්ණනා

330. දුතියෙ **භික්ඛුනීපි අනුපසම්පන්නට්ඨානෙ ඨිතාති** එත්ථ භික්ඛුපි භික්ඛුනියා අනුපසම්පන්නට්ඨානෙ ඨිතොති වෙදිතබ්බො. සෙසමෙත්ථ උත්තානමෙව. හසාධිප්පායතා, උපසම්පන්නස්ස කායෙන කායාමසනන්ති ඉමානි පනෙත්ථ ද්වෙ අඞ්ගානි.

අඞ්ගුලිපතොදකසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

3. හසධම්මසික්ඛාපදවණ්ණනා

335. තතියං උත්තානත්ථමෙව. උපරිගොප්ඵකතා, හසාධිප්පායෙන කීළනන්ති ඉමානි පනෙත්ථ ද්වෙ අඞ්ගානි.

හසධම්මසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

4. අනාදරියසික්ඛාපදවණ්ණනා

344. චතුත්ථෙ **ගාරය්හො ආචරියුග්ගහො න ගහෙතබ්බොති** යස්මා උච්ඡුරසො සත්තාහකාලිකො, තස්ස කසටො යාවජීවිකො, ද්වින්නංයෙව සමවායො උච්ඡුයට්ඨි, තස්මා විකාලෙ උච්ඡුයට්ඨිං ඛාදිතුං වට්ටති ගුළහරීතකං වියාති එවමාදිකො ගාරය්හාචරියවාදො න ගහෙතබ්බො. **ලොකවජ්ජෙ ආචරියුග්ගහො න වට්ටතීති** ලොකවජ්ජසික්ඛාපදෙ ආපත්තිට්ඨානෙ යො ආචරියවාදො, සො න ගහෙතබ්බො, ලොකවජ්ජං අතික්කමිත්වා ‘‘ඉදං අම්හාකං

ආචරියුග්ගහො''ති වදන්තස්ස උග්ගහො න වට්ටතීති අධිප්පායො. **සුත්තානුලොමං** නාම අට්ඨකථා. **පවෙණියා ආගතසමොධානං ගච්ඡතීති** ''පවෙණියා ආගතො ආචරියුග්ගහොව ගහෙතබ්බො''ති එවං වුත්තෙ මහාඅට්ඨකථාවාදෙයෙව සඞ්ගහං ගච්ඡතීති අධිප්පායො. සෙසමෙත්ථ උත්තානමෙව. උපසම්පන්නස්ස පඤ්ඤත්තෙන වචනං, අනාදරියකරණන්ති ඉමානි පනෙත්ථ ද්වෙ අඞ්ගානි.

අනාදරියසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

5. භිංසාපනසික්ඛාපදවණ්ණනා

345. පඤ්චමං උත්තානත්ථමෙව. උපසම්පන්නතා, තස්ස දස්සනසවනවිසයෙ භිංසාපෙතුකාමතාය වායමනන්ති ඉමානි පනෙත්ථ ද්වෙ අඞ්ගානි.

භිංසාපනසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

6. ජොතිසික්ඛාපදවණ්ණනා

350. ඡට්ඨෙ භග්ගා නාම ජනපදිනො රාජකුමාරා, තෙසං නිවාසො එකොපි ජනපදො රුළ්හීසද්දෙන ''භග්ගා''ති වුච්චති. තෙන වුත්තං **''භග්ගාති ජනපදස්ස නාම''**න්ති. **සුසුමාරගිරෙති** එවංනාමකෙ නගරෙ. තස්ස කිර නගරස්ස මාපනත්ථං වත්ථුවිජ්ජාචරියෙන නගරට්ඨානස්ස පරිග්ගණ්හනදිවසෙ අවිදූරෙ සුසුමාරො සද්දමකාසි ගිරං නිච්ඡාරෙසි. අථ අනන්තරායෙන නගරෙ මාපිතෙ තමෙව සුසුමාරගිරණං සුභනිමිත්තං කත්වා සුසුමාරගිරංත්වෙවස්ස නාමං අකංසු. කෙචි පන ''සුසුමාරසණ්ඨානත්තා සුසුමාරො නාම එකො ගිරි, සො තස්ස නගරස්ස සමීපෙ, තස්මා තං සුසුමාරගිරි එතස්ස අත්ථීති 'සුසුමාරගිරී'ති වුච්චතී''ති වදන්ති. තථා වා හොතු අඤ්ඤථා වා, නාමමෙතං තස්ස නගරස්සාති ආහ **''සුසුමාරගිරන්ති නගරස්ස නාම''**න්ති. **භෙසකළාති** සම්පණ්ඩනාමකො ගච්ඡවිසෙසො. කෙචි ''සෙතරුක්ඛො''තිපි වදන්ති. තෙසං බහුලතාය පන තං වනං භෙසකළාවනන්ත්වෙව පඤ්ඤායිත්ථ. ''භෙසගළාවනෙ''තිපි පාඨො. ''භෙසො නාම එකො යක්ඛො අයුත්තකාරී, තස්ස තතො ගළිතට්ඨානතාය තං වනං භෙසගළාවනං නාම ජාත''න්ති හි කෙචි.

352. **ජොතිකරණෙති** අග්ගිකරණෙ. සෙසමෙත්ථ උත්තානමෙව. අගිලානතා, අනුඤ්ඤාතකරණාභාවො, විසිබ්බෙතුකාමතා, සමාදහනන්ති ඉමානි පනෙත්ථ චත්තාරි අඞ්ගානි.

ජොතිසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

7. නහානසික්ඛාපදවණ්ණනා

357. සත්තමසික්ඛාපදස්ස පාළියං **අසම්භින්නෙනාති** අමක්ඛිතෙන, අනට්ඨෙනාති අත්ථො. **ඔරෙනද්ධමාසං නහායෙය්‍යාති** නහාතදිවසතො පට්ඨාය අද්ධමාසෙ අපරිපුණ්ණෙ නහායෙය්‍ය. සෙසමෙත්ථ උත්තානමෙව. මජ්ඣිමදෙසො, ඌනකද්ධමාසෙ නහානං, සමයානං වා නදීපාරගමනස්ස වා ආපදානං වා අභාවොති ඉමානි පනෙත්ථ තීණි අඞ්ගානි.

නහානසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

8. දුබ්බණ්ණකරණසික්ඛාපදවණ්ණනා

368. අට්ඨමෙ **''චම්මකාරනීලං** නාම පකතිනීල''න්ති තීසුපි **ගණ්ඨිපදෙසු** වුත්තං. **ගණ්ඨිපදෙ** පන ''චම්මකාරා උදකෙ තිපුමලං අයගූථඤ්ච පක්ඛිපිත්වා චම්මං කාළං කරොන්ති, තං චම්මකාරනීල''න්ති වුත්තං. සෙසමෙත්ථ උත්තානමෙව. වුත්තප්පකාරස්ස චීවරස්ස අකතකප්පතා, අනට්ඨචීවරාදිතා, නිවාසනං වා පාරුපනං වාති ඉමානි පනෙත්ථ තීණි අඞ්ගානි.

දුබ්බණ්ණකරණසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

9. විකප්පනසික්ඛාපදවණ්ණනා

374. නවමෙ **අපච්චුද්ධාරණන්ති** ''මය්හං සන්තකං පරිභුඤ්ජ වා විස්සජ්ජෙහි වා''තිආදිනා අකතපච්චුද්ධාරං. **යෙන විනයකම්මං කතන්ති** යෙන සද්ධිං විනයකම්මං කතං. **තිංසකවණ්ණනායන්ති** නිස්සග්ගියවණ්ණනායං. පරිභොගෙන **කායකම්මං,** අපච්චුද්ධාරාපනෙන **වචීකම්මං**. සෙසමෙත්ථ උත්තානමෙව. සාමං විකප්පිතස්ස අපච්චුද්ධාරො, විකප්පනුපගචීවරතා, පරිභොගොති ඉමානි පනෙත්ථ තීණි අඞ්ගානි.

විකප්පනසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

10. චීවරඅපනිධානසික්ඛාපදවණ්ණනා

377. දසමං උත්තානත්ථමෙව. උපසම්පන්නස්ස සන්තකානං පත්තාදීනං අපනිධානං, විහෙසෙතුකාමතා වා හසාධිප්පායතා වාති ඉමානි පනෙත්ථ ද්වෙ අඞ්ගානි.

චීවරඅපනිධානසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

නිට්ඨිතො සුරාපානවග්ගො ඡට්ඨො.

7. සප්පාණකවග්ගො

1. සඤ්චිච්චසික්ඛාපදවණ්ණනා

382. සප්පාණකවග්ගස්ස පඨමසික්ඛාපදෙ උසුං සරං අස්සති ඛිපතීති **ඉස්සාසො,** ධනුසිප්පකුසලොති ආහ **"ධනුග්ගහාචරියො"**ති. පටිසත්තුවිධමනත්ථං ධනුං ගණ්හන්තීති ධනුග්ගහා, තෙසං ආචරියො **ධනුග්ගහාචරියො. අප්පමත්තෙන වත්තං කාතබ්බ**න්ති යථා තෙ පාණා න මරන්ති, එවං සූපට්ඨිතස්සතිනා සෙනාසනෙ වත්තං කාතබ්බං. සෙසමෙත්ථ උත්තානමෙව. අඞ්ගානිපි මනුස්සවිග්ගහෙ වුත්තනයෙන වෙදිතබ්බානීති.

සඤ්චිච්චසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

2. සප්පාණකසික්ඛාපදවණ්ණනා

387. දුතියෙ **උදකසණ්ඨානකප්පදෙසෙ**ති යත්ථ භූමිභාගෙ උදකං නික්ඛිත්තං සන්තිට්ඨති, න සහසා පරික්ඛයං ගච්ඡති, තාදිසෙ පදෙසෙ. සෙසමෙත්ථ උත්තානමෙව. අඞ්ගානි සිඤ්චනසික්ඛාපදෙ වුත්තනයානෙව.

සප්පාණකසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

3. උක්කොටනසික්ඛාපදවණ්ණනා

392. තතියෙ **යථාපතිට්ඨිතභාවෙන පතිට්ඨාතුං න දෙන්තී**ති තෙසං පවත්තිආකාරදස්සනත්ථං වුත්තං. යං පන ධම්මෙන අධිකරණං නිහතං, තං සුනිහතමෙව. සචෙ විප්පකතෙ කම්මෙ පටික්කොසති, තං සඤ්ඤාපෙත්වාව කාතබ්බං. ඉතරථා කම්මඤ්ච කුප්පති, කාරකානඤ්ච ආපත්ති. සෙසමෙත්ථ උත්තානමෙව. යථාධම්මං නිහතභාවො, ජානනා, උක්කොටනාති ඉමානි පනෙත්ථ තීණි අඞ්ගානි.

උක්කොටනසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

4. දුට්ඨුල්ලසික්ඛාපදවණ්ණනා

399. චතුත්ථෙ **තස්සෙවා**ති යො ආපන්නො, තස්සෙව. **ආරොචෙතී**ති පටිච්ඡාදනත්ථමෙව මා කස්සචි ආරොචෙසීති වදති. **වත්ථුපුග්ගලො**ති ආපන්නපුග්ගලො. **යෙනස්ස ආරොචිත**න්ති යෙන දුතියෙන අස්ස තතියස්ස ආරොචිතං. **කොටි ඡින්නා හොතී**ති යස්මා පටිච්ඡාදනපච්චයා ආපත්තිං ආපජ්ජිත්වාව දුතියෙන තතියස්ස ආරොචිතං, තස්මා තප්පච්චයා පුන තෙන ආපජ්ජිතබ්බාපත්තියා අභාවතො ආපත්තියා කොටි ඡින්නා නාම හොති.

400. **"අනුපසම්පන්නස්ස සුක්කවිස්සට්ඨි ච කායසංසග්ගො චාති අයං දුට්ඨුල්ලඅජ්ඣාචාරො නාමා"**ති ඉදං දුට්ඨුල්ලාරොචනසික්ඛාපදට්ඨකථාය න සමෙති. වුත්තඤ්හි තත්ථ (පාචි. අට්ඨ. 82) ''අනුපසම්පන්නස්ස දුට්ඨුල්ලං වා අදුට්ඨුල්ලං වා අජ්ඣාචාරන්ති එත්ථ ආදිතො පඤ්ච සික්ඛාපදානි දුට්ඨුල්ලො නාම අජ්ඣාචාරො, සෙසානි අදුට්ඨුල්ලො, සුක්කවිස්සට්ඨිකායසංසග්ගදුට්ඨුල්ලඅත්තකාමා පනස්ස අජ්ඣාචාරො නාමා''ති. ''ආරොචනෙ අනුපසම්පන්නස්ස දුට්ඨුල්ලං අඤ්ඤථා අධිප්පෙතං, පටිච්ඡාදනෙ අඤ්ඤථා''ති එත්ථාපි විසෙසකාරණං න දිස්සති, තස්මා අට්ඨකථාය පුබ්බෙනාපරං න සමෙති. අවිරොධං ඉච්ඡන්තෙන පන වීමංසිතබ්බමෙත්ථ කාරණං. සෙසමෙත්ථ උත්තානමෙව. උපසම්පන්නස්ස දුට්ඨුල්ලාපත්තිජානනං, පටිච්ඡාදෙතුකාමතාය නාරොචෙස්සාමීති ධුරනික්ඛෙපොති ඉමානි පනෙත්ථ ද්වෙ අඞ්ගානි.

දුට්ඨුල්ලසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

5. ඌනවීසතිවස්සසික්ඛාපදවණ්ණනා

402. පඤ්චමෙ **රූපසුත්තන්ති** හෙරඤ්ඤිකානං සුත්තං. **දුරුත්තානන්ති** අක්කොසවසෙන දුරුත්තානං, දුරුත්තත්තායෙව **දුරාගතානං. වචනපථානන්ති** එත්ථ වචනමෙව තදත්ථං ඤාතුකාමානං ඤාපෙතුකාමානඤ්ච පථොති වචනපථො. **දුක්ඛමානන්ති** දුක්ඛෙන ඛමිතබ්බානං.

404. ගබ්භෙ සයිතකාලෙන සද්ධිං වීසතිමං වස්සං අස්සාති **ගබ්භවීසො. හායනවඩ්ඪනන්ති** ගබ්භමාසෙසු අධිකෙසු උත්තරිහායනං, ඌනෙසු වඩ්ඪනන්ති වෙදිතබ්බං. **එකූනවීසතිවස්සන්ති** ද්වාදසමාසෙ මාතුකුච්ඡිස්මිං වසිත්වා මහාපවාරණාය ජාතකාලතො පට්ඨාය එකූනවීසතිවස්සං. **පාටිපදදිවසෙති** පච්ඡිමිකාය වස්සූපගමනදිවසෙ. ‘‘තිංසරත්තිදිවො මාසො’’ති (අ. නි. 3.71; 8.43; විභ. 1023) වචනතො **‘‘චත්තාරො මාසා පරිහායන්තී’’**ති වුත්තං. **වස්සං උක්කඩ්ඪන්තීති** වස්සං උද්ධං කඩ්ඪන්ති, තතියෙ සංවච්ඡරෙ එකමාසං අධිකමාසවසෙන පරිච්චජන්තා වස්සං උද්ධං කඩ්ඪන්තීති අත්ථො, තස්මා තතියො සංවච්ඡරො තෙරසමාසිකො හොති, සංවච්ඡරස්ස පන ද්වාදසමාසිකත්තා අට්ඨාරසසු වස්සෙසු අධිකමාසෙ විසුං ගහෙත්වා **‘‘ඡ මාසා වඩ්ඪන්තී’’**ති වුත්තං. **තතොති** ඡමාසතො. **නික්කඞ්ඛා හුත්වාති** අධිකමාසෙහි සද්ධිං පරිපුණ්ණවීසතිවස්සත්තා නිබ්බෙමතිකා හුත්වා. යං පන වුත්තං තීසු **ගණ්ඨිපදෙසු** ‘‘අට්ඨාරසන්නංයෙව වස්සානං අධිකමාසෙ ගහෙත්වා ගණිතත්තා සෙසවස්සද්වයස්සපි අධිකානි දිවසානි හොන්තෙව, තානි අධිකදිවසානි සන්ධාය ‘නික්කඞ්ඛා හුත්වා’ති වුත්ත’’න්ති, තං න ගහෙතබ්බං. න හි ද්වීසු වස්සෙසු අධිකදිවසානි නාම විසුං උපලබ්භන්ති තතියෙ වස්සෙ වස්සුක්කඩ්ඪනවසෙන අධිකමාසෙ පරිච්චත්තෙයෙව අතිරෙකමාසසම්භවතො. තස්මා ද්වීසු වස්සෙසු අතිරෙකදිවසානි නාම විසුං න සම්භවන්ති.

නනු ච ‘‘තෙ ද්වෙ මාසෙ ගහෙත්වා වීසතිවස්සානි පරිපුණ්ණානි හොන්තී’’ති කස්මා වුත්තං, එකූනවීසතිවස්සම්හි පුන අපරස්මිං වස්සෙ පක්ඛිත්තෙ වීසතිවස්සානි පරිපුණ්ණානි හොන්තීති ආහ **‘‘එත්ථ පන…පෙ…. වුත්ත’’**න්ති. අනෙකත්ථත්තා නිපාතානං **පන**-සද්දො හි-සද්දත්ථෙ, එත්ථ හීති වුත්තං හොති. ඉදඤ්හි වුත්තස්සෙවත්ථස්ස සමත්ථනවසෙන වුත්තං. ඉමිනා ච ඉමං දීපෙති ‘‘යං වුත්තං ‘එකූනවීසතිවස්සං සාමණෙරං නික්ඛමනීයපුණ්ණමාසිං අතික්කම්ම පාටිපදදිවසෙ උපසම්පාදෙන්තී’ති, තත්ථ ගබ්භමාසෙපි අග්ගහෙත්වා ද්වීහි මාසෙහි අපරිපුණ්ණවීසතිවස්සං සන්ධාය ‘එකූනවීසතිවස්ස’න්ති වුත්තං, තස්මා අධිකමාසෙසු ද්වීසු ගහිතෙසු වීසතිවස්සානි පරිපුණ්ණානි නාම හොන්තී’’ති. **තස්මාති** යස්මා ගබ්භමාසාපි ගණනූපගා හොන්ති, තස්මා. **එකවීසතිවස්සො හොතීති** ජාතදිවසතො පට්ඨාය වීසතිවස්සො සමානො ගබ්භමාසෙහි සද්ධිං එකවීසතිවස්සො හොති.

406. **අඤ්ඤං උපසම්පාදෙතීති** උපජ්ඣායො කම්මවාචාචරියො වා හුත්වා උපසම්පාදෙති. සෙසමෙත්ථ උත්තානමෙව. ඌනවීසතිවස්සතා, ඌනකසඤ්ඤිතා, උපසම්පාදනන්ති ඉමානි පනෙත්ථ තීණි අඞ්ගානි.

ඌනවීසතිවස්සසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

6. ථෙය්‍යසත්ථසික්ඛාපදවණ්ණනා

407. ඡට්ඨසික්ඛාපදං උත්තානත්ථමෙව. ථෙය්‍යසත්ථකභාවො, ජානනං, සංවිධානං, අවිසඞ්කෙතෙන ගමනන්ති ඉමානි පනෙත්ථ චත්තාරි අඞ්ගානි.

ථෙය්‍යසත්ථසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

412. සත්තමෙ නත්ථි කිඤ්චි වත්තබ්බං.

8. අරිට්ඨසික්ඛාපදවණ්ණනා

417. අට්ඨමෙ **බාධයිංසූති** හනිංසු. තංතංසම්පත්තියා විබන්ධනවසෙන සත්තසන්තානස්ස අන්තරෙ වෙමජ්ඣෙ එති ආගච්ඡතීති අන්තරායො, දිට්ඨධම්මිකාදිඅනත්ථො. අනතික්කමනට්ඨෙන තස්මිං අන්තරායෙ නියුත්තා, අන්තරායං වා ඵලං අරහන්ති, අන්තරායස්ස වා කරණසීලාති **අන්තරායිකා**. තෙනාහ **‘‘අන්තරායං කරොන්තීති අන්තරායිකා’’**ති. **ආනන්තරියධම්මාති** ආනන්තරිකසභාවා චෙතනාධම්මා. තත්‍රායං වචනත්ථො – චුතිඅනන්තරඵලං අනන්තරං නාම, තස්මිං අනන්තරෙ නියුත්තා, තංනිබ්බත්තනෙන අනන්තරකරණසීලා, අනන්තරප්පයොජනාති වා ආනන්තරිකා, තෙ එව **ආනන්තරියාති** වුත්තා. කම්මානි එව අන්තරායිකාති **කම්මන්තරායිකා. මොක්ඛස්සෙව අන්තරායං කරොති, න සග්ගස්සාති** මිච්ඡාචාරලක්ඛණාභාවතො වුත්තං. න හි භික්ඛුනියා ධම්මරක්ඛිතභාවො අත්ථි. පාකතිකභික්ඛුනීවසෙන චෙතං වුත්තං. අරියාය පන පවත්තං අපායසංවත්තනිකමෙව, නන්දමාණවකො චෙත්ථ නිදස්සනං. උභින්නං සමානච්ඡන්දතාවසෙන වා න සග්ගන්තරායිකතා , මොක්ඛන්තරායිකතා පන මොක්ඛත්ථාය පටිපත්තියා විදූසනතො. අභිභවිත්වා පන පවත්තියං සග්ගන්තරායිකතාපි න සක්කා නිවාරෙතුන්ති.

අහෙතුකදිට්ඨිඅකිරියදිට්ඨිනත්ථිකදිට්ඨියොව නියතභාවං පත්තා **නියතමිච්ඡාදිට්ඨිධම්මා. පටිසන්ධිධම්මා**ති පටිසන්ධිචිත්තුප්පාදමාහ. පණ්ඩකාදිග්ගහණඤ්චෙත්ථ නිදස්සනමත්තං සබ්බායපි අහෙතුකපටිසන්ධියා විපාකන්තරායිකභාවතො. යාහි අරියෙ උපවදති, තා චෙතනා **අරියූපවාදා** ජාතා. **තතො පරන්ති** ඛමාපනතො උපරි. යං පනෙත්ථ වත්තබ්බං, තං දිබ්බචක්ඛුකථායං වුත්තමෙව. **සඤ්චිච්ච ආපන්නා ආපත්තියො**ති සඤ්චිච්ච වීතික්කන්තා සත්ත ආපත්තික්ඛන්ධා. සඤ්චිච්ච වීතික්කන්තඤ්හි අන්තමසො දුක්කටදුබ්භාසිතම්පි සග්ගමග්ගඵලානං අන්තරායං කරොති. **යාව භික්ඛුභාවං පටිජානාති** පාරාජිකං ආපන්නො, **න වුට්ඨාති** සෙසගරුකාපත්තිං ආපන්නො, **න දෙසෙති** ලහුකාපත්තිං ආපන්නො.

අයං භික්ඛූති අරිට්ඨො භික්ඛු. **රසෙන රසං සංසන්දිත්වා**ති අනවජ්ජෙන පච්චයපරිභුඤ්ජනරසෙන සාවජ්ජකාමගුණපරිභොගරසං සමානෙත්වා. යොනිසො පච්චවෙක්ඛණෙන නත්ථි එත්ථ ඡන්දරාගොති **නිච්ඡන්දරාගො,** පච්චයපරිභොගො. **උපනෙන්තො වියා**ති බන්ධනං උපනෙන්තො විය. ''සටෙන්තො වියා''තිපි පාඨො. **උපසංහරන්තො වියා**ති සදිසතං උපසංහරන්තො විය එකන්තසාවජ්ජෙ අනවජ්ජභාවපක්ඛෙපනතො. **පාපකන්ති** ලාමකට්ඨෙන දුග්ගතිසම්පාපනට්ඨෙන ච පාපකං. **මහාසමුද්දං බන්ධන්තෙන වියා**ති සෙතුකරණවසෙන මහාසාගරං බන්ධන්තෙන විය. **සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණෙන සද්ධිං පටිවිරුජ්ඣන්තො**ති සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණෙන ''සාවජ්ජ''න්ති දිට්ඨං ''අනවජ්ජ''න්ති ගහණෙන තෙන සහ පටිවිරුජ්ඣන්තො. **ආණාචක්කෙති** පඨමපාරාජිකසික්ඛාපදසඞ්ඛාතෙ, ''අබ්‍රහ්මචරියං පහායා''තිආදිදෙසනාසඞ්ඛාතෙ ච ආණාචක්කෙ.

අට්ඨිකඞ්කලං නාම උරට්ඨි වා පිට්ඨිකණ්ටකං වා සීසට්ඨි වා. තඤ්හි නිම්මංසත්තා ''කඞ්කල''න්ති වුච්චති. විගතමංසාය හි අට්ඨිසඞ්ඛලිකාය එකට්ඨිම්හි වා **කඞ්කල**-සද්දො නිරුළ්හො. **අනුදහනට්ඨෙනා**ති අනුපායපටිපත්තියා සම්පති ආයතිඤ්ච අනුදහනට්ඨෙන. **මහාභිතාපනට්ඨෙන** අනවට්ඨිතසභාවතාය, **ඉත්තරපච්චුපට්ඨානට්ඨෙන** මුහුත්තකරණීයතාය, **තාවකාලිකට්ඨෙන** පරෙහි අභිභවනතාය, **සබ්බඞ්ගපච්චඞ්ගපලිභඤ්ජනට්ඨෙන** භෙදනාදිඅධිකරණභාවෙන, උග්ඝාටසදිසතාය **අධිකුට්ටනට්ඨෙන,** අවණෙ වණං උප්පාදෙත්වා අන්තො අනුපවිසනභාවතාය **විනිවිජ්ඣනට්ඨෙන,** දිට්ඨධම්මිකසම්පරායිකඅනත්ථනිමිත්තතාය **සාසඞ්කසප්පටිභයට්ඨෙන.**

පාළියං ''ථාමසා පරාමාසා''තිආදීසු එවමත්ථො වෙදිතබ්බො. **ථාමසා**ති දිට්ඨිථාමෙන, තස්සා දිට්ඨියා ථාමගතභාවෙනාති අත්ථො. **පරාමාසා**ති දිට්ඨිපරාමාසෙන, දිට්ඨිසඞ්ඛාතපරාමාසෙනාති අත්ථො. දිට්ඨියෙව හි ධම්මසභාවං අතික්කමිත්වා පරතො ආමසනෙන පරාමාසො. **අභිනිවිස්සා**ති තණ්හාභිනිවෙසපුබ්බඞ්ගමෙන දිට්ඨාභිනිවෙසෙන ''ඉදමෙත්ථ සච්ච''න්ති අභිනිවිසිත්වා. **වොහරතී**ති කථෙති. **යතො ච ඛො තෙ භික්ඛූ**ති යදා තෙ භික්ඛූ. **එවංබ්‍යාඛො අහං, භන්තෙ, භගවතා**ති ඉදං එස අත්තනො ලද්ධිං නිගූහිතුකාමතාය නත්ථීති වත්තුකාමොපි භගවතො ආනුභාවෙන සම්පටිච්ඡති. බුද්ධානං කිර සම්මුඛා ද්වෙ කථා කථෙතුං සමත්ථො නාම නත්ථි. **කස්ස නු ඛො නාම ත්වං මොඝපුරිසා**ති ත්වං මොඝපුරිස කස්ස ඛත්තියස්ස වා බ්‍රාහ්මණස්ස වා වෙස්සස්ස වා සුද්දස්ස වා ගහට්ඨස්ස වා පබ්බජිතස්ස වා දෙවස්ස වා මනුස්සස්ස වා මයා එවං ධම්මං දෙසිතං ආජානාසි. සෙසමෙත්ථ උත්තානමෙව. ධම්මකම්මතා, සමනුභාසනා, අප්පටිනිස්සජ්ජනන්ති ඉමානි පනෙත්ථ තීණි අඞ්ගානි.

අරිට්ඨසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

9. උක්ඛිත්තසම්භොගසික්ඛාපදවණ්ණනා

424. නවමෙ **පයොගගණනාය**ති දානග්ගහණප්පයොගගණනාය. සංවාසෙ කම්මපරියොසානවසෙන, සහසෙය්‍යාය එකස්මිං නිපන්නෙ ඉතරස්ස නිපජ්ජනපයොගවසෙන ආපත්තිපරිච්ඡෙදො වෙදිතබ්බො. එත්ථ ච පදභාජනෙ ''එකච්ඡන්නෙ''ති අවිසෙසෙන වුත්තත්තා නානූපචාරෙපි එකච්ඡන්නෙ නිපජ්ජන්තස්ස ආපත්ති. තෙනෙව **මාතිකාට්ඨකථායං** (කඞ්ඛා. අට්ඨ. උක්ඛිත්තසම්භොගසික්ඛාපදවණ්ණනා) වුත්තං ''සහ වා සෙය්‍යං කප්පෙය්‍යාති නානූපචාරෙපි එකච්ඡන්නෙ නිපජ්ජෙය්‍යා''ති. පණ්ණත්තිං අජානන්තෙන අරහතාපි කිරියාබ්‍යාකතචිත්තෙන ආපජ්ජිතබ්බත්තා **''තිචිත්ත''**න්ති වුත්තං. යං පන **කෙනචි** වුත්තං ''තිචිත්තන්ති එත්ථ විපාකාබ්‍යාකතචිත්තෙන සහ වා සෙය්‍යං කප්පෙය්‍යාති එවමත්ථො දට්ඨබ්බො, අඤ්ඤථා සචිත්තකත්තා සික්ඛාපදස්ස කිරියාබ්‍යාකතං සන්ධාය න යුජ්ජතී''ති, තං න ගහෙතබ්බං. න හි සචිත්තකසික්ඛාපදවීතික්කමො අරහතො න සම්භවති. තෙනෙව පථවීඛණනාදීසු සචිත්තකසික්ඛාපදෙසු තිචිත්තමෙව වුත්තං. සෙසමෙත්ථ උත්තානමෙව. අකතානුධම්මතා, ජානනා, සම්භොගාදිකරණන්ති ඉමානි පනෙත්ථ තීණි අඞ්ගානි.

උක්ඛිත්තසම්භොගසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

10. කණ්ටකසික්ඛාපදවණ්ණනා

428. දසමෙ **පිරෙති** නිපාතපදං. සම්බොධනෙ වත්තමානං පර-සද්දෙන සමානත්ථං වදන්තීති ආහ **''පර අමාමකා''**ති, අම්හාකං අනජ්ඣත්තිකභූතාති අත්ථො. **පිරෙති** වා ''පරතො''ති ඉමිනා සමානත්ථං නිපාතපදං, තස්මා

චර පිරෙති පරතො ගච්ඡ, මා ඉධ තිට්ඨාති එවම්පෙත්ථ අත්ථො වෙදිතබ්බො. සෙසමෙත්ථ පුරිමසික්ඛාපදද්වයෙ වුත්තනයමෙව.

කණ්ටකසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

නිට්ඨිතො සප්පාණකවග්ගො සත්තමො.

8. සහධම්මිකවග්ගො

1. සහධම්මිකසික්ඛාපදවණ්ණනා

434. සහධම්මිකවග්ගස්ස පඨමසික්ඛාපදෙ **වාචාය වාචාය ආපත්තීති** අනාදරියභයා ලෙසෙන එවං වදන්තස්ස ආපත්ති. සෙසමෙත්ථ උත්තානමෙව. උපසම්පන්නස්ස පඤ්ඤත්තෙන වචනං, අසික්ඛිතුකාමතාය එවං වචනන්ති ඉමානි පනෙත්ථ ද්වෙ අඞ්ගානි.

සහධම්මිකසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

2. විලෙඛනසික්ඛාපදවණ්ණනා

438. දුතියෙ විනයස්ස පරියාපුණනං **විනයපරියත්තීති** ආහ **''විනයං පරියාපුණන්තාන''**න්තිආදි. **සුගුත්තොති** යථා කරණ්ඩකෙ පක්ඛිත්තමණික්ඛන්ධො විය න නස්සති විපත්තිං න පාපුණාති, එවං සුට්ඨු ගොපිතො. **සුරක්ඛිතොති** තස්සෙව පරියායවචනං. යථා හි කිලෙසචොරෙහි අවිලුම්පනීයො හොති, එවං සබ්බදා සූපට්ඨිතස්සතිතාය සුට්ඨු රක්ඛිතො. **කුක්කුච්චපකතානන්ති** කප්පියාකප්පියං නිස්සාය උප්පන්නකුක්කුච්චෙන අභිභූතානං. සාරජ්ජනං සාරදො, බ්‍යාමොහභයං. විගතො සාරදො එතස්සාති **විසාරදො. සහධම්මෙනාති** සකාරණෙන වචනෙන. **සුනිග්ගහිතං නිග්ගණ්හාතීති** යථා න පුන සීසං උක්ඛිපන්ති, අථ ඛො අප්පටිභානා මඞ්කුභූතායෙව හොන්ති, එවං සුට්ඨු නිග්ගණ්හාති.

අලජ්ජිතාති ය-කාරලොපෙන නිද්දෙසො, අලජ්ජිතායාති වුත්තං හොති. **අඤ්ඤාණතාති**ආදීසුපි එසෙව නයො. **මන්දො මොමූහොති** අඤ්ඤාණභාවෙන **මන්දො,** අවිසයතො **මොමූහො,** මහාමූළ්හොති අත්ථො.

අත්තපච්චත්ථිකාති අත්තනො පච්චත්ථිකා. **වජ්ජිපුත්තකා** දසවත්ථුදීපකා. **පරූපහාරඅඤ්ඤාණකඞ්ඛාපරවිතාරණාදිවාදාති** එත්ථ යෙ අරහත්තං පටිජානන්තානං අප්පත්තෙ පත්තසඤ්ඤීනං අධිමානිකානං කුහකානං වා අරහත්තං පටිජානන්තානං සුක්කවිස්සට්ඨිං දිස්වා මාරකායිකා දෙවතා ''අරහතො අසුචිං උපසංහරන්තී''ති මඤ්ඤන්ති සෙය්‍යථාපි පුබ්බසෙලියා අපරසෙලියා ච, තෙ **පරූපහාරවාදා**. යෙසං පන අරහතො ඉත්ථිපුරිසාදීනං නාමගොත්තාදීසු ඤාණප්පවත්තියා අභාවෙන අත්ථි අරහතො **අඤ්ඤාණං,** තත්ථෙව සන්නිට්ඨානාභාවෙන අත්ථි අරහතො **කඞ්ඛා,** යස්මා චස්ස තානි වත්ථූනි පරෙ විතාරෙන්ති පකාසෙන්ති ආචික්ඛන්ති, තස්මා අත්ථි අරහතො **පරවිතාරණාති** ඉමා තිස්සො ලද්ධියො සෙය්‍යථාපි එතරහි පුබ්බසෙලියානං, තෙ අඤ්ඤාණකඞ්ඛාපරවිතාරණවාදා. නිග්ගහො පන නෙසං කථාවත්ථුප්පකරණෙ වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බො.

චත්තාරො මග්ගා ච ඵලානි චාති උක්කට්ඨනිද්දෙසවසෙන වුත්තං, චතස්සො පටිසම්භිදා තිස්සො විජ්ජා ඡ අභිඤ්ඤාති අයම්පි අධිගමසද්ධම්මොයෙව. **ච**-කාරො වා අවුත්තසම්පිණ්ඩනත්ථො දට්ඨබ්බො. **කෙචි ථෙරාති** ධම්මකථිකා. **ආහංසූති** පංසුකූලිකත්ථෙරා එවං ආහංසු.

කදා පනායං කථා උදපාදීති? අයඤ්හෙත්ථ අනුපුබ්බිකථා (අ. නි. අට්ඨ. 1.1.130) – ඉමස්මිං කිර දීපෙ චණ්ඩාලතිස්සමහාභයෙ සක්කො දෙවරාජා මහාඋළුම්පං මාපෙත්වා භික්ඛූනං ආරොචාපෙසි ''මහන්තං භයං භවිස්සති, න සම්මා දෙවො වස්සිස්සති, භික්ඛූ පච්චයෙහි කිලමන්තා පරියත්තිං සන්ධාරෙතුං න සක්ඛිස්සන්ති, පරතීරං ගන්ත්වා අය්‍යෙහි ජීවිතං රක්ඛිතුං වට්ටති. ඉමං මහාඋළුම්පං ආරුය්හ ගච්ඡථ භන්තෙ, යෙසං එත්ථ නිසජ්ජට්ඨානං නප්පහොති, තෙ කට්ඨඛණ්ඩෙපි උරං ඨපෙත්වා ගච්ඡන්තු, සබ්බෙසං භයං න භවිස්සතී''ති. තදා සමුද්දතීරං පත්වා සට්ඨි භික්ඛූ කතිකං කත්වා ''අම්හාකං එත්ථ ගමනකිච්චං නත්ථි, මයං ඉධෙව හුත්වා තෙපිටකං රක්ඛිස්සාමා''ති තතො නිවත්තිත්වා දක්ඛිණමලයජනපදං ගන්ත්වා කන්දමූලපණ්ණෙහි ජීවිකං කප්පෙන්තා වසිංසු, කායෙ වහන්තෙ නිසීදිත්වා සජ්ඣායං කරොන්ති, අවහන්තෙ වාලිකං උස්සාරෙත්වා පරිවාරෙත්වා සීසානි එකට්ඨානෙ කත්වා පරියත්තිං සම්මසන්ති. ඉමිනා නියාමෙන ද්වාදස සංවච්ඡරානි සාට්ඨකථං තෙපිටකං පරිපුණ්ණං කත්වා ධාරයිංසු.

භයෙ වූපසන්තෙ සත්තසතා භික්ඛූ අත්තනො ගතට්ඨානෙ සාට්ඨකථෙ තෙපිටකෙ එකක්ඛරම්පි එකබ්‍යඤ්ජනම්පි අවිනාසෙත්වා ඉමමෙව දීපමාගම්ම කල්ලගාමජනපදෙ මණ්ඩලාරාමවිහාරං පවිසිංසු. ථෙරානං ආගතපවත්තිං සුත්වා ඉමස්මිං දීපෙ ඔහීනා සට්ඨි භික්ඛූ ''ථෙරෙ පස්සිස්සාමා''ති ගන්ත්වා ථෙරෙහි සද්ධිං තෙපිටකං සොධෙන්තා එකක්ඛරම්පි එකබ්‍යඤ්ජනම්පි අසමෙන්තං නාම න පස්සිංසු. තස්මිං ඨානෙ ථෙරානං අයං කථා උදපාදි ''පරියත්ති නු

ඛො සාසනස්ස මූලං, උදාහු පටිපත්තී''ති. පංසුකූලිකත්ථෙරා ''පටිපත්ති මූල''න්ති ආහංසු, ධම්මකථිකා ''පරියත්තී''ති . අථ නෙ ථෙරා ''තුම්හාකං ද්වින්නම්පි ජනානං වචනමත්තෙනෙව න සක්කා විඤ්ඤාතුං, ජිනභාසිතං සුත්තං ආහරථා''ති ආහංසු. සුත්තං ආහරිතුං න භාරොති –

''ඉමෙ ච, සුභද්ද, භික්ඛූ සම්මා විහරෙය්‍යුං, අසුඤ්ඤො ලොකො අරහන්තෙහි අස්සා''ති (දී. නි. 2.214). ''පටිපත්තිමූලකං, මහාරාජ, සත්ථුසාසනං , පටිපත්තිසාරකං, මහාරාජ, සත්ථුසාසනං, පටිපත්ති තිට්ඨන්තී තිට්ඨතී''ති (මි. ප. 4.1.7) –

සුත්තං ආහරිංසු.

ඉමං සුත්තං සුත්වා ධම්මකථිකා අත්තනො වාදට්ඨපනත්ථාය ඉමං සුත්තං ආහරිංසු –

''යාව තිට්ඨන්ති සුත්තන්තා, විනයො යාව දිප්පති;
තාව දක්ඛන්ති ආලොකං, සූරියෙ අබ්භුට්ඨිතෙ යථා.

''සුත්තන්තෙසු අසන්තෙසු, පමුට්ඨෙ විනයම්හි ච;
තමො භවිස්සති ලොකෙ, සූරියෙ අත්ථඞ්ගතෙ යථා.

''සුත්තන්තෙ රක්ඛිතෙ සන්තෙ, පටිපත්ති හොති රක්ඛිතා;
පටිපත්තියං ඨිතො ධීරො, යොගක්ඛෙමා න ධංසතී''ති.

ඉමස්මිං සුත්තෙ ආහටෙ පංසුකූලිකත්ථෙරා තුණ්හී අහෙසුං. ධම්මකථිකත්ථෙරානංයෙව වචනං පුරතො අහොසි. යථා හි ගවසතස්ස ගවසහස්සස්ස වා අන්තරෙ පවෙණිපාලිකාය ධෙනුයා අසති සො වංසො සා පවෙණී න ඝටීයති, එවමෙව ආරද්ධවිපස්සකානං භික්ඛූනං සතෙපි සහස්සෙපි විජ්ජමානෙ පරියත්තියා අසති අරියමග්ගපටිවෙධො නාම න හොති. යථා ච නිධිකුම්භියා ජානනත්ථාය පාසාණපිට්ඨෙ අක්ඛරෙසු උපනිබද්ධෙසු යාව අක්ඛරානි ධරන්ති, තාව නිධිකුම්භී නට්ඨා නාම න හොති, එවමෙව පරියත්තියා ධරමානාය සාසනං අන්තරහිතං නාම න හොතීති. **තස්සාධෙය්‍යොති** තස්සායත්තො.

439. **සො පනාති** සො පාතිමොක්ඛො. සෙසමෙත්ථ උත්තානමෙව. ගරහිතුකාමතා, උපසම්පන්නස්ස සන්තිකෙ සික්ඛාපදවිවණ්ණනඤ්චාති ඉමානි පනෙත්ථ ද්වෙ අඞ්ගානි.

විලෙඛනසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

3. මොහනසික්ඛාපදවණ්ණනා

443. තතියං උත්තානමෙව. මොහාරොපනං, මොහෙතුකාමතා, වුත්තනයෙන සුතභාවො, මොහනන්ති ඉමානි පනෙත්ථ චත්තාරි අඞ්ගානි.

මොහනසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

4. පහාරසික්ඛාපදවණ්ණනා

452. චතුත්ථෙ **රත්තචිත්තොති** කායසංසග්ගරාගෙන රත්තචිත්තො. සචෙ පන මෙථුනරාගෙන රත්තො පහාරං දෙති, දුක්කටමෙව. සෙසමෙත්ථ උත්තානමෙව. කුපිතතා, න මොක්ඛාධිප්පායතා, උපසම්පන්නස්ස පහාරදානන්ති ඉමානි පනෙත්ථ තීණි අඞ්ගානි.

පහාරසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

5. තලසත්තිකසික්ඛාපදවණ්ණනා

457. පඤ්චමෙ **න පහරිතුකාමතාය දින්නත්තා දුක්කටන්ති** එත්ථ පහරිතුකාමතාය පහටෙ පුරිමසික්ඛාපදෙන පාචිත්තියං, උච්චාරෙතුකාමතාය කෙවලං උග්ගිරණමත්තෙ කතෙ ඉමිනා පාචිත්තියං. ඉමිනා පන විරජ්ඣිත්වා පහාරො දින්නො, තස්මා දුක්කටං. කිමිදං දුක්කටං පහාරපච්චයා, උදාහු උග්ගිරණපච්චයාති? තත්ථ කෙචි තාව වදන්ති ''පහාරපච්චයා එව දුක්කටං, උග්ගිරණපච්චයා පාචිත්තියන්ති සදුක්කටං පාචිත්තියං යුජ්ජති. පුරිමඤ්හි උග්ගිරණං, පච්ඡා පහාරො, න ච පච්ඡා පහාරං නිස්සාය පුරිමං උග්ගිරණං අනාපත්තිවත්ථුකං භවිතුමරහතී''ති.

මයං පනෙත්ථ එවං තක්කයාම ''උග්ගිරණස්ස අත්තනො සභාවෙනෙව අසණ්ඨිතත්තා තප්පච්චයා පාචිත්තියෙන න භවිතබ්බං, අසුද්ධචිත්තෙන කතපයොගත්තා පන න සක්කා එත්ථ අනාපත්තියා භවිතුන්ති දුක්කටං වුත්තං. 'න පහරිතුකාමතාය දින්නත්තා'ති ඉමිනා ච පහාරපච්චයා පුරිමසික්ඛාපදෙන පාචිත්තියාසම්භවෙ කාරණං වුත්තං, න පන පහාරපච්චයා දුක්කටසම්භවෙ. න හි අපහරිතුකාමතාය පහාරෙ දින්නෙ පුරිමසික්ඛාපදෙන පහාරපච්චයා පාචිත්තියෙන දුක්කටෙන වා භවිතුං යුත්ත''න්ති. ''තිරච්ඡානාදීනං අසුචිකරණාදිං දිස්වා කුජ්ඣිත්වාපි උග්ගිරන්තස්ස මොක්ඛාධිප්පායො එවා''ති වදන්ති. සෙසමෙත්ථ උත්තානමෙව. කුපිතතා, න මොක්ඛාධිප්පායතා, උපසම්පන්නස්ස තලසත්තිඋග්ගිරණන්ති ඉමානි පනෙත්ථ තීණි අඞ්ගානි.

තලසත්තිකසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

6. අමූලකසික්ඛාපදවණ්ණනා

459. ඡට්ඨං උත්තානත්ථමෙව. උපසම්පන්නතා, සඞ්ඝාදිසෙසස්ස අමූලකතා, අනුද්ධංසනා, තඞ්ඛණවිජානනාති ඉමානි පනෙත්ථ චත්තාරි අඞ්ගානි.

අමූලකසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

7. සඤ්චිච්චසික්ඛාපදවණ්ණනා

464. සත්තමම්පි උත්තානත්ථමෙව. උපසම්පන්නතා, අඵාසුකාමතා, කුක්කුච්චුප්පාදනන්ති ඉමානි පනෙත්ථ තීණි අඞ්ගානි.

සඤ්චිච්චසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

8. උපස්සුතිසික්ඛාපදවණ්ණනා

471. අට්ඨමෙ **සුතිසමීප**න්ති සද්දසමීපං. සුය්‍යතීති හි සුති, සද්දස්සෙතං අධිවචනං. තස්ස සමීපං **උපස්සුති,** සද්දසමීපන්ති වුත්තං හොති. **ගණ්ඨිපදෙසු** ච සුය්‍යතීති සුතීති සද්දොව වුත්තො. යත්ථ පන ඨිතෙන සක්කා හොති සද්දං සොතුං, තත්ථ තිට්ඨන්තො සද්දසමීපෙ ඨිතො නාම හොතීති ආහ **''යත්ථ ඨත්වා''**තිආදි. කෙචි පන ''සුණාති එත්ථාති සුති. යත්ථ ඨිතො සුණාති, තස්ස ඨානස්සෙතං නාමං. තස්ස සමීපං උපස්සුතී''ති වදන්ති, එවං පන ගය්හමානෙ යස්මිං ඨානෙ ඨිතො සුණාති, තස්ස ආසන්නෙ අඤ්ඤස්මිං පදෙසෙ තිට්ඨතීති ආපජ්ජති. අට්ඨකථායඤ්ච **උපස්සුති**-සද්දස්සෙව අත්ථං දස්සෙතුං ''යත්ථ ඨත්වා සක්කා හොති, තෙසං වචනං සොතු''න්ති වුත්තං, න **සුති**-සද්දස්ස. තස්මා පුබ්බනයොවෙත්ථ පසත්ථතරො. අථ වා උපෙච්ච සුය්‍යති එත්ථාති **උපස්සුති,** ඨානං. යං ඨානං උපගතෙන සක්කා හොති කථෙන්තානං සද්දං සොතුං, තත්ථාති එවමත්ථො ගහෙතබ්බො. **මන්තෙන්ත**න්ති භුම්මත්ථෙ උපයොගවචනන්ති ආහ **''මන්තයමානෙ''**ති.

473. **එකපරිච්ඡෙදානීති** ''සියා කිරියං, සියා අකිරිය''න්ති ඉමිනා නයෙන එකපරිච්ඡෙදානි. ඉමානි හි තීණි සික්ඛාපදානි කදාචි කිරියතො සමුට්ඨහන්ති, කදාචි අකිරියතො, න එකක්ඛණෙයෙව කිරියාකිරියතො සමුට්ඨහන්ති. සෙසමෙත්ථ උත්තානමෙව. උපසම්පන්නතා, චොදනාධිප්පායො, සවනන්ති ඉමානි පනෙත්ථ තීණි අඞ්ගානි.

උපස්සුතිසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

9. කම්මපටිබාහනසික්ඛාපදවණ්ණනා

474. නවමං උත්තානත්ථමෙව. ධම්මකම්මතා, ධම්මකම්මන්ති සඤ්ඤා, ඡන්දං දත්වා ඛිය්‍යනන්ති ඉමානි පනෙත්ථ තීණි අඞ්ගානි.

කම්මපටිබාහනසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

10. ඡන්දං අදත්වා ගමනසික්ඛාපදවණ්ණනා

479. දසමං උත්තානත්ථමෙව. විනිච්ඡයකථාය පවත්තමානතා, ධම්මකම්මතා, ධම්මකම්මසඤ්ඤිතා, සමානසීමායං ඨිතතා, සමානසංවාසකතා, කොපෙතුකාමතාය හත්ථපාසවිජහනන්ති ඉමානි පනෙත්ථ ඡ අඞ්ගානි.

ඡන්දං අදත්වා ගමනසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

11. දුබ්බලසික්ඛාපදවණ්ණනා

484. එකාදසමම්පි උත්තානත්ථමෙව. උපසම්පන්නතා, ධම්මෙන ලද්ධසම්මුතිතා, සඞ්ඝෙන සද්ධිං විකප්පනුපගචීවරදානං, පච්ඡා ඛීයිතුකාමතාය ඛියනාති ඉමානි පනෙත්ථ චත්තාරි අඞ්ගානි.

දුබ්බලසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

489. ද්වාදසමෙ නත්ථි කිඤ්චි වත්තබ්බං.

නිට්ඨිතො සහධම්මිකවග්ගො අට්ඨමො.

9. රාජවග්ගො

1. අන්තෙපුරසික්ඛාපදවණ්ණනා

497-499. රාජවග්ගස්ස පඨමසික්ඛාපදෙ අට්ඨකථායං සබ්බං උත්තානත්ථමෙව. පාළියං පන අයමනුත්තානපදත්ථො. **කතං වා කරිස්සන්ති** වාති මෙථුනවීතික්කමනං කතං වා කරිස්සන්ති වා. **ඉමෙසන්ති** පදං විභත්තිවිපරිණාමං කත්වා උභයත්ථ යොජෙතබ්බං ''ඉමෙහි කතං ඉමෙ කරිස්සන්ති''ති. **රතනන්ති** මණිරතනාදීසු යංකිඤ්චි. **උභතොති** ද්වීහි පක්ඛෙහි. ''උභතො සුජාතො''ති එත්තකෙ වුත්තෙ යෙහි කෙහිචි ද්වීහි භාගෙහි සුජාතතා විඤ්ඤායෙය්‍ය, **සුජාත**-සද්දො ච ''සුජාතො චාරුදස්සනො''තිආදීසු ආරොහසම්පත්තිපරියායොති ජාතිවසෙනෙව සුජාතතං විභාවෙතුං **''මාතිතො ච පිතිතො චා''**ති වුත්තං. අනොරසපුත්තවසෙනපි ලොකෙ මාතුපිතුසමඤ්ඤා දිස්සති, ඉධ පන සා ඔරසපුත්තවසෙනෙව ඉච්ඡිතාති දස්සෙතුං **''සංසුද්ධගහණිකො''**ති වුත්තං. ගබ්භං ගණ්හාති ධාරෙතීති ගහණී, ගබ්භාසයසඤ්ඤිතො මාතුකුච්ඡිප්පදෙසො. සංසුද්ධා ගහණී අස්සාති **සංසුද්ධගහණිකො,** සංසුද්ධා තස්ස මාතුකුච්ඡීති වුත්තං හොති. ''සමවෙපාකිනියා ගහණියා''ති එත්ථ පන යථාභුත්තස්ස ආහාරස්ස විපාචනවසෙන ගණ්හනතො අඡඩ්ඩනතො කම්මජතෙජොධාතු ''ගහණී''ති වුච්චති.

යාව සත්තමා පිතාමහයුගාති එත්ථ පිතු පිතා පිතාමහො, පිතාමහස්ස යුගං පිතාමහයුගං. ''යුග''න්ති ආයුප්පමාණං වුච්චති. අභිලාපමත්තමෙව චෙතං, අත්ථතො පන පිතාමහොයෙව පිතාමහයුගං. පිතා ච මාතා ච පිතරො, පිතූනං පිතරො පිතාමහා, තෙසං යුගො පිතාමහයුගො, තස්මා යාව සත්තමා පිතාමහයුගා, පිතාමහද්වන්දාති එවමෙත්ථ අත්ථො දට්ඨබ්බො. එවඤ්හි පිතාමහග්ගහණෙනෙව මාතාමහොපි ගහිතො හොති. **යුග**-සද්දො චෙත්ථ එකසෙසෙන දට්ඨබ්බො යුගො ච යුගො ච යුගොති. එවඤ්හි තත්ථ තත්ථ ද්වන්දං ගහිතමෙව හොති, තස්මා තතො උද්ධං සබ්බෙපි පුබ්බපුරිසා පිතාමහයුගග්ගහණෙනෙව ගහිතා. එවං යාව සත්තමො පිතාමහයුගො, තාව සංසුද්ධගහණිකො.

අක්ඛිත්තොති ''අපනෙථ එතං, කිං ඉමිනා''ති එවං අක්ඛිත්තො අනවක්ඛිත්තො. **අනුපකුට්ඨොති** න උපකුට්ඨො, න අක්කොසං වා නින්දං වා පත්තපුබ්බො. කෙන කාරණෙනාති ආහ **''ජාතිවාදෙනා''**ති. එත්ථ ච ''උභතො...පෙ.... පිතාමහයුගා''ති එතෙන තස්ස යොනිදොසාභාවො දස්සිතො සංසුද්ධගහණිකභාවකිත්තනතො, ''අක්ඛිත්තො''ති ඉමිනා කිරියාපරාධාභාවො. කිරියාපරාධෙන හි සත්තා ඛෙපං පාපුණන්ති. ''අනුපකුට්ඨො''ති ඉමිනා අයුත්තසංසග්ගාභාවො. අයුත්තසංසග්ගඤ්හි පටිච්ච සත්තා අක්කොසං ලභන්ති. සෙසමෙත්ථ උත්තානමෙව. ඛත්තියතා, අභිසිත්තතා, උභින්නම්පි සයනිඝරතො අනික්ඛන්තතා, අප්පටිසංවිදිතතා, ඉන්දඛීලාතික්කමොති ඉමානි පනෙත්ථ පඤ්ච අඞ්ගානි.

අන්තෙපුරසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

2. රතනසික්ඛාපදවණ්ණනා

502. දුතියෙ **මහාලතං නාමාති** පතිකුලං ගච්ඡන්තියා කිර තස්සා පිතා මහාලතාපිළන්ධනං නාම කාරාපෙසි. තස්මිං පිළන්ධනෙ චතස්සො වජිරනාළියො තත්ථ තත්ථ අප්පෙතබ්බට්ඨානෙ අප්පනවසෙන විනියොගං අගමංසු, මුත්තානං එකාදස නාළියො, පවාළස්ස ද්වාවීසති නාළියො, මණීනං තෙත්තිංස නාළියො. ඉති එතෙහි ච අඤ්ඤෙහි ච වෙළුරියලොහිතඞ්කමසාරගල්ලාදීහි සත්තවණ්ණෙහි ච රතනෙහි නිට්ඨානං අගමාසි . තං සීසෙ පටිමුක්කං යාව පාදපිට්ඨියා භස්සති, පඤ්චන්නං හත්ථීනං බලං ධාරයමානාව ඉත්ථී නං ධාරෙතුං සක්කොති. තං සන්ධායෙතං වුත්තං.

506. ආවසථස්ස පන සුප්පපාතො වා මුසලපාතො වා උපචාරො නාමාති යොජෙතබ්බං. **ආවසථොති** චෙත්ථ අන්තොආරාමෙ වා හොතු අඤ්ඤත්ථ වා, අත්තනො වසනට්ඨානං වුච්චති. **ඡන්දෙනපි භයෙනපීති** වඩ්ඪකීආදීසු ඡන්දෙන, රාජවල්ලභෙසු භයෙන. **තමෙව භික්ඛුං ආසඞ්කන්තීති** විස්සරිත්වා ගමනකාලෙ අත්තනො පච්ඡතො අඤ්ඤස්සාභාවා ආසඞ්කන්ති. **පතිරූපං** නාම රතනසම්මතෙ පංසුකූලග්ගහණං වා රතනෙ නිරුස්සුක්කගමනං වා. යදි හි තං රතනසම්මතං ආමාසං වෙ, ''නත්ථි එතස්ස සාමී''ති පංසුකූලං ගහෙස්සති. අනාමාසං වෙ, ''නත්ථි එතස්ස සාමී''ති

පංසුකූලජින්නපලිබොධො නිරපෙක්ඛො ගමිස්සති. **සමාදපෙත්වාති** අඤ්ඤං සමාදපෙත්වා, ‘‘උද්දිස්ස අරියා තිට්ඨන්ති, එසා අරියානයාචනා’’ති (ජා. 1.7.59) වුත්තනයෙන යාචිත්වාති අත්ථො. සෙසමෙත්ථ උත්තානමෙව. අනනුඤ්ඤාතකරණං, පරසන්තකතා, විස්සාසග්ගාහපංසුකූලසඤ්ඤානං අභාවො, උග්ගහණං වා උග්ගහාපනං වාති ඉමානි පනෙත්ථ චත්තාරි අඞ්ගානි.

රතනසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

3. විකාලගාමප්පවිසනසික්ඛාපදවණ්ණනා

508. තතියෙ **අරියමග්ගස්සාති** එත්ථ සග්ගමග්ගොපි සඞ්ගහෙතබ්බො. අනියානිකත්තා සග්ගමොක්ඛමග්ගානං තිරච්ඡානභූතා හි කථා **තිරච්ඡානකථා. තිරච්ඡානභූතන්ති** තිරොකරණභූතං විබන්ධනභූතං. **රාජපටිසංයුත්තං කථන්ති** (දී. නි. අට්ඨ. 1.17; ම. නි. අට්ඨ. 2.223; සං. නි. අට්ඨ. 3.5.1080; අ. නි. අට්ඨ. 3.10.69-70) රාජානං ආරබ්භ ‘‘මහාසම්මතො මන්ධාතා ධම්මාසොකො එවංමහානුභාවො’’තිආදිනා නයෙන පවත්තකථං. එත්ථ ච ‘‘අසුකො රාජා අභිරූපො දස්සනීයො’’තිආදිනා නයෙන ගෙහස්සිතකථාව තිරච්ඡානකථා හොති. ‘‘සොපි නාම එවංමහානුභාවො ඛයං ගතො’’ති එවං පවත්තා පන අනිච්චතාපටිසංයුත්තා කම්මට්ඨානභාවෙ තිට්ඨති. **චොරෙසුපි** ‘‘මූලදෙවො එවංමහානුභාවො, මෙඝමාලො එවංමහානුභාවො’’ති තෙසං කම්මං පටිච්ච ‘‘අහො සූරා’’ති ගෙහස්සිතකථාව තිරච්ඡානකථා. **යුද්ධෙපි** භරතයුද්ධාදීසු ‘‘අසුකෙන අසුකො එවං මාරිතො එවං විද්ධො’’ති කාමස්සාදවසෙනෙව කථා තිරච්ඡානකථා. ‘‘තෙපි නාම ඛයං ගතා’’ති එවං පවත්තා පන සබ්බත්ථ කම්මට්ඨානමෙව හොති.

අපිච **අන්නාදීසු** ‘‘එවං වණ්ණවන්තං ගන්ධවන්තං රසවන්තං ඵස්සසම්පන්නං ඛාදිම්හ භුඤ්ජිම්හ පිවිම්හ පරිභුඤ්ජිම්හා’’ති කාමස්සාදවසෙන කථෙතුං න වට්ටති, සාත්ථකං පන කත්වා ‘‘පුබ්බෙ එවං වණ්ණාදිසම්පන්නං අන්නං පානං වත්ථං සයනං මාලාගන්ධං සීලවන්තානං අදම්හ, චෙතියපූජං අකරිම්හා’’ති කථෙතුං වට්ටති. **ඤාතිකථාදීසුපි** ‘‘අම්හාකං ඤාතකා සූරා සමත්ථා’’ති වා ‘‘පුබ්බෙ මයං එවං විචිත්රෙහි යානෙහි විචරිම්හා’’ති වා අස්සාදවසෙන වත්තුං න වට්ටති, සාත්ථකං පන කත්වා ‘‘තෙපි නො ඤාතකා ඛයං ගතා’’ති වා ‘‘පුබ්බෙ මයං එවරූපා උපාහනා සඞ්ඝස්ස අදම්හා’’ති වා කථෙතබ්බං. **ගාමකථාපි** සුනිවිට්ඨදුන්නිවිට්ඨසුභික්ඛදුබ්භික්ඛාදිවසෙන වා ‘‘අසුකගාමවාසිනො සූරා සමත්ථා’’ති වා එවං අස්සාදවසෙන න වට්ටති, සාත්ථකං පන කත්වා ‘‘සද්ධා පසන්නා’’ති වා ‘‘ඛයවයං ගතා’’ති වා වත්තුං වට්ටති. **නිගමනගරජනපදකථාසුපි** එසෙව නයො.

ඉත්ථිකථාපි වණ්ණසණ්ඨානාදීනි පටිච්ච අස්සාදවසෙන න වට්ටති, ‘‘සද්ධා පසන්නා, ඛයං ගතා’’ති එවං වත්තුං වට්ටති. **සූරකථාපි** ‘‘නන්දිමිත්තො නාම යොධො සූරො අහොසී’’ති අස්සාදවසෙන න වට්ටති, ‘‘සද්ධො අහොසි, ඛයං ගතො’’ති එවමෙව වට්ටති. **විසිඛාකථාපි** ‘‘අසුකා විසිඛා සුනිවිට්ඨා දුන්නිවිට්ඨා සූරා සමත්ථා’’ති අස්සාදවසෙනෙව න වට්ටති, ‘‘සද්ධා පසන්නා, ඛයං ගතා’’ඉච්චෙව වට්ටති.

කුම්භට්ඨානකථාති කුටට්ඨානකථා උදකතිත්ථකථා වුච්චති, කුම්භදාසීකථා වා. සාපි ‘‘පාසාදිකා නච්චිතුං ගායිතුං ඡෙකා’’ති අස්සාදවසෙන න වට්ටති, ‘‘සද්ධා පසන්නා’’තිආදිනා නයෙනෙව වට්ටති. **පුබ්බපෙතකථාති** අතීතඤාතිකථා. තත්ථ වත්තමානඤාතිකථාසදිසොව විනිච්ඡයො.

නානත්තකථාති පුරිමපච්ඡිමකථාවිමුත්තා අවසෙසා නානාසභාවා නිරත්ථකකථා. **ලොකක්ඛායිකාති** ‘‘අයං ලොකො කෙන නිම්මිතො, අසුකෙන පජාපතිනා බ්‌රහ්මුනා ඉස්සරෙන වා නිම්මිතො, කාකො සෙතො අට්ඨීනං සෙතත්තා, බකා රත්තා ලොහිතස්ස රත්තත්තා’’ති එවමාදිකා ලොකායතවිතණ්ඩසල්ලාපකථා. උප්පත්තිඨිතිසංහාරාදිවසෙන ලොකං අක්ඛායතීති **ලොකක්ඛායිකා. සමුද්දක්ඛායිකා** නාම කස්මා සමුද්දො සාගරො, සාගරස්ස රඤ්ඤො පුත්තෙහි ඛතත්තා සාගරො. ඛතො අම්හෙහීති හත්ථමුද්දාය නිවෙදිතත්තා සමුද්දොති එවමාදිකා නිරත්ථකා සමුද්දක්ඛායිකකථා.

ඉති භවො ඉති අභවොති යං වා තං වා නිරත්ථකකාරණං වත්වා පවත්තිතකථා **ඉතිභවාභවකථා.** එත්ථ ච **භවොති** සස්සතං, **අභවොති** උච්ඡෙදං. **භවොති** වුද්ධි, **අභවොති** හානි . **භවොති** කාමසුඛං, **අභවොති** අත්තකිලමථො. ඉති ඉමාය ඡබ්බිධාය ඉතිභවාභවකථාය සද්ධිං බාත්තිංස තිරච්ඡානකථා නාම හොති. අථ වා පාළියං සරූපතො අනාගතාපි අරඤ්ඤපබ්බතනදීදීපකථා **ඉති**-සද්දෙන සඞ්ගහෙත්වා ඡත්තිංස තිරච්ඡානකථාති වුච්චති. **ඉති වාති** හි එත්ථ **ඉති**-සද්දො පකාරත්ථෙ, **වා**-සද්දො විකප්පත්ථෙ. ඉදං වුත්තං හොති – ‘‘එවංපකාරං ඉතො අඤ්ඤං වා තාදිසං නිරත්ථකකථං කථෙන්තී’’ති. ආදිඅත්ථෙ වා **ඉති**-සද්දො ‘‘ඉති වා ඉති එවරූපා නච්චගීතවාදිතවිසූකදස්සනා පටිවිරතො’’තිආදීසු (දී. නි. 1.10, 194) විය, එවමාදිං අඤ්ඤම්පි තාදිසං කථං කථෙන්තීති අත්ථො.

512. **අපරික්ඛිත්තස්ස ගාමස්ස උපචාරො අදින්නාදානෙ වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බොති** ඉමිනා දුතියලෙඩ්ඩුපාතො ඉධ උපචාරොති දස්සෙති. සෙසමෙත්ථ උත්තානමෙව. සන්තං භික්ඛුං අනාපුච්ඡනා, අනුඤ්ඤාතකාරණාභාවො, විකාලෙ ගාමප්පවිසනන්ති ඉමානි පනෙත්ථ තීණි අඞ්ගානි.

විකාලගාමප්පවිසනසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

4. සූචිඝරසික්ඛාපදවණ්ණනා

517. චතුත්ථෙ **තං අස්ස අත්ථීති** පඨමං භින්දිත්වා පච්ඡා දෙසෙතබ්බත්තා තං භෙදනකං තස්ස පාචිත්තියස්ස අත්ථීති **භෙදනකං,** පාචිත්තියං. අස්සත්ථිඅත්ථෙ අ-කාරපච්චයො දට්ඨබ්බො. **වාසිජටෙති** වාසිදණ්ඩකෙ. සෙසමෙත්ථ උත්තානමෙව. සූචිඝරතා, අට්ඨිමයාදිතා, අත්තනො අත්ථාය කරණං වා කාරාපෙත්වා වා පටිලාභොති ඉමානි පනෙත්ථ තීණි අඞ්ගානි.

සූචිඝරසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

5. මඤ්චපීඨසික්ඛාපදවණ්ණනා

522. පඤ්චමෙ **ඡෙදනකං වුත්තනයමෙවාති** ඡෙදනමෙව ඡෙදනකං, තං තස්ස අත්ථීති **ඡෙදනකන්ති** ඉමමත්ථං අතිදිස්සති. සෙසමෙත්ථ උත්තානමෙව. පමාණාතික්කන්තමඤ්චපීඨතා, අත්තනො අත්ථාය කරණං වා කාරාපෙත්වා වා පටිලාභොති ඉමානි පනෙත්ථ ද්වෙ අඞ්ගානි.

මඤ්චපීඨසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

6. තූලොනද්ධසික්ඛාපදවණ්ණනා

526. ඡට්ඨෙ **තූලං පක්ඛිපිත්වාති** හෙට්ඨා චිමිලිකං පත්ථරිත්වා තස්ස උපරි තූලං පක්ඛිපිත්වාති අත්ථො. **පොටකිතූලන්ති** එරකතූලාදි යංකිඤ්චි තිණජාතීනං තූලං. සෙසමෙත්ථ උත්තානමෙව. තූලොනද්ධමඤ්චපීඨතා, අත්තනො අත්ථාය කරණං වා කාරාපෙත්වා වා පටිලාභොති ඉමානි පනෙත්ථ ද්වෙ අඞ්ගානි. අත්තනා කාරාපිතස්ස හි පටිලාභමත්තෙනෙව පාචිත්තියං. තෙනෙව පදභාජනෙ ''පටිලාභෙන උද්දාලෙත්වා පාචිත්තියං දෙසෙතබ්බ''න්ති වුත්තං. **කෙනචි** පන ''පටිලාභෙන උද්දාලෙත්වා පාචිත්තියං දෙසෙතබ්බන්ති එත්ථ කිඤ්චාපි පටිලාභමත්තෙනෙව පාචිත්තියං විය දිස්සති, පරිභොගෙයෙව ආපත්ති දට්ඨබ්බා. 'අඤ්ඤෙන කතං පටිලභිත්වා පරිභුඤ්ජති, ආපත්ති දුක්කටස්සා'ති වචනං එත්ථ සාධක''න්ති වුත්තං, තං තස්ස මතිමත්තං. න හි ''අඤ්ඤෙන කතං පටිලභිත්වා පරිභුඤ්ජති, ආපත්ති දුක්කටස්සා''ති ඉදං අත්තනා කාරාපිතං සන්ධාය වුත්තං, කරණකාරාපනපච්චයා ච ඉමිනා සික්ඛාපදෙන පාචිත්තියං වුත්තං, න පරිභොගපච්චයා. ''න, භික්ඛවෙ, තූලොනද්ධං මඤ්චං වා පීඨං වා පරිභුඤ්ජිතබ්බං, යො පරිභුඤ්ජෙය්‍ය, ආපත්ති දුක්කටස්සා''ති හි ඛන්ධකෙ වුත්තත්තා අත්තනා වා කතං හොතු අඤ්ඤෙන වා, පරිභුඤ්ජන්තස්ස පරිභොගපච්චයා දුක්කටමෙව, න පාචිත්තියං.

තූලොනද්ධසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

7. නිසීදනසික්ඛාපදවණ්ණනා

531. සත්තමෙ යං වත්තබ්බං, තං නිසීදනසන්ථතසික්ඛාපදෙ වුත්තමෙව. නිසීදනස්ස පමාණාතික්කන්තතා, අත්තනො අත්ථාය කරණං වා කාරාපෙත්වා වා පටිලාභොති ඉමානි පනෙත්ථ ද්වෙ අඞ්ගානි.

නිසීදනසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

537-542. අට්ඨමනවමදසමෙසු නත්ථි වත්තබ්බං, අඞ්ගානිපි සත්තමෙ වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බානි.

නිට්ඨිතො රාජවග්ගො නවමො.

ඉති සමන්තපාසාදිකාය විනයට්ඨකථාය සාරත්ථදීපනියං

ඛුද්දකවණ්ණනා සමත්තා.

පාචිත්තියකණ්ඩං නිට්ඨිතං.

6. පාටිදෙසනීයකණ්ඩං

පාටිදෙසනීයසික්ඛාපදවණ්ණනා

552. පාටිදෙසනීයෙසු පඨමෙ **"ගාරය්හං ආවුසොතිආදි පටිදෙසෙතබ්බාකාරදස්සන"**න්ති වචනතො පාළියං ආගතනයෙනෙව ආපත්ති දෙසෙතබ්බා. **අසප්පායන්**ති සග්ගමොක්ඛානං අහිතං අනනුකූලං. සෙසමෙත්ථ උත්තානමෙව. පරිපුණ්ණූපසම්පන්නතා, අඤ්ඤාතිකතා, අන්තරඝරෙ ඨිතාය හත්ථතො සහත්ථා පටිග්ගහණං, යාවකාලිකතා, අජ්ඣොහරණන්ති ඉමානි පනෙත්ථ පඤ්ච අඞ්ගානි.

557-562. දුතියතතියචතුත්ථෙසු නත්ථි වත්තබ්බං, අඞ්ගෙසු පන දුතියෙ පරිපුණ්ණූපසම්පන්නතා, පඤ්චභොජනතා, අන්තරඝරෙ ඨිතාය අනුඤ්ඤාතප්පකාරතො අඤ්ඤථා වොසාසනා, අනිවාරණා, අජ්ඣොහාරොති ඉමානි පඤ්ච අඞ්ගානි.

තතියෙ සෙක්ඛසම්මතතා, පුබ්බෙ අනිමන්තිතතා, අගිලානතා, ඝරූපචාරොක්කමනං, ඨපෙත්වා නිච්චභත්තාදීනි අඤ්ඤං ආමිසං ගහෙත්වා භුඤ්ජනන්ති ඉමානි පඤ්ච අඞ්ගානි.

චතුත්ථෙ යථාවුත්තආරඤ්ඤකසෙනාසනතා, යාවකාලිකස්ස අතත්ථජාතකතා, අගිලානතා, අගිලානාවසෙසකතා, අප්පටිසංවිදිතතා, අජ්ඣාරාමෙ පටිග්ගහණං, අජ්ඣොහරණන්ති ඉමානි සත්ත අඞ්ගානි.

පාටිදෙසනීයසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

පාටිදෙසනීයකණ්ඩං නිට්ඨිතං.

7. සෙඛියකණ්ඩං

1. පරිමණ්ඩලවග්ගවණ්ණනා

සෙඛියෙසු **සික්ඛිතසික්ඛෙනාති** චතූහි මග්ගෙහි තිස්සො සික්ඛා සික්ඛිත්වා ඨිතෙන, සබ්බසො පරිනිට්ඨිතකිච්චෙනාති වුත්තං හොති. **තාදිනාති** අට්ඨහි ලොකධම්මෙහි අකම්පියට්ඨෙන තාදිනා.

576. **සික්ඛා කරණීයාති** ''එවං නිවාසෙස්සාමී''ති ආරාමෙපි අන්තරඝරෙපි සබ්බත්ථ සික්ඛා කත්තබ්බා. එත්ථ ච යස්මා වත්තක්ඛන්ධකෙ වුත්තවත්තානිපි සික්ඛිතබ්බත්තා සෙඛියානෙව හොන්ති, තස්මා පාරාජිකාදීසු විය පරිච්ඡෙදො න කතො, චාරිත්තනයදස්සනත්ථඤ්ච ''යො පන භික්ඛු ඔලම්බෙන්තො නිවාසෙය්‍ය, දුක්කට''න්ති එවං ආපත්තිනාමෙන අවත්වා ''සික්ඛා කරණීයා''ති එවං සබ්බසික්ඛාපදෙසු පාළි ආරොපිතා. පදභාජනෙ පන ''ආපත්ති දුක්කටස්සා''ති වුත්තත්තා සබ්බත්ථ අනාදරියකරණෙ දුක්කටං වෙදිතබ්බං. **වුත්තන්ති** මහාඅට්ඨකථායං වුත්තං. යස්මා අට්ඨඞ්ගුලමත්තං ඔතාරෙත්වා නිවත්ථමෙව නිසින්නස්ස චතුරඞ්ගුලමත්තං හොති, තස්මා උභොපෙතෙ අට්ඨකථාවාදා එකපරිච්ඡෙදා. **තෙ සබ්බෙති** නිවාසනදොසා.

තං පනාති තං අනාදරියං. කිඤ්චාපි කුරුන්දිවාදං පච්ඡා වදන්තෙන ''පරිමණ්ඩලං නිවාසෙතුං අජානන්තස්ස අනාපත්තී''ති අයමත්ථො පතිට්ඨාපිතො, තථාපි නිවාසනවත්තං සාධුකං උග්ගහෙතබ්බමෙව. සඤ්චිච්ච අනුග්ගණ්හන්තස්ස අනාදරියං සියා. තෙනෙව **මාතිකාට්ඨකථායං** (කඞ්ඛා. අට්ඨ. පරිමණ්ඩලසික්ඛාපදවණ්ණනා) වුත්තං ''අජානන්තස්සාති පරිමණ්ඩලං නිවාසෙතුං අජානන්තස්ස අනාපත්ති, අපිච නිවාසනවත්තං උග්ගහෙතබ්බ''න්ති.

සචිත්තකන්ති වත්ථුවිජානනචිත්තෙන පණ්ණත්තිවිජානනචිත්තෙන ච සචිත්තකං ''අනාදරියං පටිච්චා''ති වුත්තත්තා. ''පාණාතිපාතාදි විය නිවාසනදොසො ලොකගරහිතො න හොතීති පණ්ණත්තිවජ්ජ''න්ති **ධුස්සදෙවත්ථෙරො** ආහ. **උපතිස්සත්ථෙරො** පන ''යස්මා අනාදරියවසෙනෙව ආපජ්ජිතබ්බත්තා කෙවලං අකුසලමෙව, තඤ්ච පකතියා වජ්ජං, සඤ්චිච්ච වීතික්කමනඤ්ච දොමනස්සිතස්සෙව හොති, තස්මා ලොකවජ්ජං අකුසලචිත්තං දුක්ඛවෙදන''න්ති ආහ. අනාදරියං, අනාපත්තිකාරණාභාවො, අපරිමණ්ඩලනිවාසනන්ති ඉමානි පනෙත්ථ තීණි අඞ්ගානි. යථා චෙත්ථ, එවං සබ්බත්ථ පුරිමානි ද්වෙ තත්ථ තත්ථ වුත්තපටිපක්ඛකරණඤ්චාති තීණියෙව හොන්ති.

577. දුතියාදීසු **අනෙකප්පකාරං ගිහිපාරුතන්ති** සෙතපටපාරුතං පරිබ්බාජකපාරුතං එකසාටකපාරුතන්තිආදි අනෙකප්පභෙදං ගිහිපාරුතං. තස්සත්ථො ඛන්ධකෙයෙව ආවි භවිස්සති. **විහාරෙපීති** බුද්ධුපට්ඨානාදිකාලං සන්ධාය වුත්තං.

578. ''සුප්පටිච්ඡන්නො''ති වුත්තත්තා ''සසීසං පාරුතො සබ්බථා සුප්පටිච්ඡන්නත්තා සුප්පටිච්ඡන්නො නාම හොතී''ති යස්ස සියා, තං සන්ධායාහ **''න සසීසං පාරුතෙනා''**තිආදි.

582. **එකස්මිං පන ඨානෙ ඨත්වාති** එත්ථ ''ගච්ඡන්තොපි පරිස්සයාභාවං ඔලොකෙතුං ලභතියෙව, තථා ගාමෙ පූජ''න්ති තීසුපි **ගණ්ඨිපදෙසු** වුත්තං.

පරිමණ්ඩලවග්ගවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

2. උජ්ජග්ඝිකවග්ගවණ්ණනා

586. දුතියවග්ගෙ **හසනීයස්මිං වත්ථුස්මින්ති** හාසජනකෙ කාරණෙ.

උජ්ජග්ඝිකවග්ගවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

3. ඛම්භකතවග්ගවණ්ණනා

603. තතියවග්ගෙ පත්තෙ සඤ්ඤා පත්තසඤ්ඤා, සා අස්ස අත්ථීති **පත්තසඤ්ඤී,** අත්තනො භාජනෙ උපනිබන්ධසඤ්ඤී හුත්වාති අත්ථො. බ්‍යඤ්ජනං පන අනාදියිත්වා අත්ථමත්තමෙව දස්සෙතුං **''පත්තෙ සඤ්ඤං කත්වා''**ති වුත්තං.

604. **ඔලොණීති** එකා බ්‍යඤ්ජනවිකති. ''යො කොචි සුද්ධො කඤ්ජිකතක්කාදිරසො''ති කෙචි. **සාකසූපෙය්‍ය-ග්ගහණෙන** යා කාචි සූපෙය්‍යසාකෙහි කතා බ්‍යඤ්ජනවිකති වුත්තා. **මංසරසාදීනීති** ආදි-සද්දෙන අවසෙසා සබ්බාපි බ්‍යඤ්ජනවිකති සඞ්ගහිතාති දට්ඨබ්බං. තෙනෙව **මාතිකාට්ඨකථායං** (කඞ්ඛා. අට්ඨ.

සමසූපකපටිග්ගහණසික්ඛාපදවණ්ණනා) වුත්තං ‘‘ඨපෙත්වා පන සූපං අවසෙසා සබ්බාපි සූපෙය්‍යා බ්‍යඤ්ජනවිකති රසරසො නාම හොතී’’ති.

605. **සමපුණ්ණන්ති** අධිට්ඨානුපගස්ස පත්තස්ස අන්තොමුඛවට්ටිලෙඛං අනතික්කාමෙත්වා රචිතං. **සමභරිතන්ති** තස්සෙව වෙවචනං. **ථූපීකතාදීති ආදි**-සද්දෙන ඔදනාදිම්පි සඞ්ගණ්හාති. **හෙට්ඨා ඔරොහතීති** සමන්තා ඔකාසසබ්භාවතො චාලියමානං හෙට්ඨා හස්සති. මත්ථකෙ ථූපීකතං පූවමෙව වටංසකසදිසත්තා **‘‘පූවවටංසක’’**න්ති වුත්තං. **පුප්ඵවටංසකාදීසුපි** එසෙව නයො.

යස්මා ‘‘සමතිත්තිකො පිණ්ඩපාතො පටිග්ගහෙතබ්බො’’ති වචනං පිණ්ඩපාතො සම්පුණ්ණො පටිග්ගහෙතබ්බොති දීපෙති, තස්මා අත්තනො හත්ථගතෙ පත්තෙ පිණ්ඩපාතො දියමානො ථූපීකතොපි වෙ හොති, වට්ටතීති දීපෙති. ‘‘ථූපීකතං පිණ්ඩපාතං පටිග්ගණ්හාති, ආපත්ති දුක්කටස්සා’’ති හි වචනං පඨමං ථූපීකතං පිණ්ඩපාතං පච්ඡා පටිග්ගණ්හතො ආපත්තීති දීපෙති. ‘‘පත්තෙ පටිග්ගණ්හතො ච ථූපීකතං හොති, වට්ටති අථූපීකතස්ස පටිග්ගහිතත්තා, පයොගො පන නත්ථී අඤ්ඤත්‍ර පුබ්බදෙසා’’ති **කෙනචි** වුත්තං, තං න සාරතො පච්චෙතබ්බං. ‘‘න ථූපීකතං පිණ්ඩපාතං පටිග්ගණ්හාතී’’ති වචනං පඨමං ථූපීකතස්සෙව පච්ඡා පටිග්ගණ්හනං දීපෙති. න හි හත්ථගතෙපි පත්තෙ දියමානං ථූපීකතං ගණ්හන්තො ථූපීකතං පිණ්ඩපාතං පටිග්ගණ්හන්තො නාම න හොති, න ච තෙන සමතිත්තිකො පිණ්ඩපාතො පටිග්ගහිතොති සක්කා විඤ්ඤාතුං. ‘‘ථූපීකත’’න්ති ච භාවනපුංසකනිද්දෙසෙ ගය්හමානෙ අයමත්ථො සුට්ඨුතරං පාකටොයෙවාති.

ඛම්භකතවග්ගවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

4. සක්කච්චවග්ගවණ්ණනා

608. චතුත්ථවග්ගෙ **සපදානන්ති** එත්ථ දානං වුච්චති අවඛණ්ඩනං, අපෙතං දානතො අපදානං, අනවඛණ්ඩනන්ති අත්ථො. සහ අපදානෙන සපදානං, අවඛණ්ඩනවිරහිතං , අනුපටිපාටියාති වුත්තං හොති. තෙනාහ **‘‘තත්ථ තත්ථ ඔධිං අකත්වා අනුපටිපාටියා’’**ති.

611. යස්මිං සමයෙ ‘‘පාණො න හන්තබ්බො’’ති රාජානො භෙරිං චරාපෙන්ති, අයං **මාඝාතසමයො** නාම. ඉධ අනාපත්තියං ගිලානො න ආගතො, තස්මා ගිලානස්සපි ආපත්ති. සූපොදනවිඤ්ඤත්තිසික්ඛාපදෙ **අසඤ්චිච්ච අස්සතියාති** එත්ථ ‘‘මුඛෙ පක්ඛිපිත්වා පුන විප්පටිසාරී හුත්වා ඡඩ්ඩෙන්තස්ස අරුචියා පවිසන්තෙ ‘අසඤ්චිච්චා’ති වුච්චති, විඤ්ඤත්තිම්පි අවිඤ්ඤත්තිම්පි එතස්මිං ඨානෙ ඨිතං සහසා ගහෙත්වා භුඤ්ජන්තෙ ‘අස්සතියා’ති වුච්චතී’’ති තීසුපි **ගණ්ඨිපදෙසු** වුත්තං.

614-615. උජ්ඣානෙ සඤ්ඤා උජ්ඣානසඤ්ඤා, සා අස්ස අත්ථීති **උජ්ඣානසඤ්ඤී**. ‘‘මයූරණ්ඩං අතිමහන්ත’’න්ති වචනතො මයූරණ්ඩප්පමාණො කබළො න වට්ටති. කෙචි පන ‘‘මයූරණ්ඩතො මහන්තො න වට්ටතී’’ති වදන්ති, තං න ගහෙතබ්බං, ‘‘නාතිමහන්ත’’න්ති ච අතිමහන්තස්සෙව පටික්ඛිත්තත්තා ඛුද්දකෙ ආපත්ති න දිස්සති. ‘‘මයූරණ්ඩං අතිමහන්තං, කුක්කුටණ්ඩං අතිඛුද්දකං, තෙසං වෙමජ්ඣප්පමාණො’’ති ඉමිනා පන සාරුප්පවසෙන ඛුද්දකම්පි පටික්ඛිපිත්වා පරිච්ඡෙදො න දස්සිතොති වෙදිතබ්බං.

සක්කච්චවග්ගවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

5. කබළවග්ගවණ්ණනා

618. පඤ්චමවග්ගෙ **සබ්බං හත්ථන්ති** එත්ථ **හත්ථ**-සද්දො තදෙකදෙසෙසු අඞ්ගුලීසු දට්ඨබ්බො ‘‘හත්ථමුද්දා’’තිආදීසු විය, සමුදායෙ පවත්තවොහාරස්ස අවයවෙපි වත්තනතො එකඞ්ගුලිම්පි මුඛෙ පක්ඛිපිතුං න වට්ටති.

කබළවග්ගවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

6. සුරුසුරුවග්ගවණ්ණනා

627. ඡට්ඨවග්ගෙ **සීතීකතොති** සීතට්ටො, සීතපීළිතොති වුත්තං හොති. **සිලකබුද්ධොති** පරිහාසවචනමෙතං. සිලකඤ්හි කඤ්චි දිස්වා ‘‘බුද්ධො අය’’න්ති වොහරන්ති.

634. **විලීවච්ඡත්තන්ති** වෙණුවිලීවෙහි කතං ඡත්තං. **තත්ථජාතකදණ්ඩකෙන කතන්ති** තාලපණ්ණං සහ දණ්ඩකෙන ඡින්දිත්වා තමෙව ඡත්තදණ්ඩං කරොන්ති ගොපාලකාදයො විය, තං සන්ධායෙතං වුත්තං. **ඡත්තපාදුකාය වා ඨිතං හොතීති** එත්ථ ඡත්තපාදුකා වුච්චති ඡත්තාධාරො. යස්මිං ඡත්තං අපතමානං කත්වා ඨපෙන්ති, තාදිසිකාය

ඡත්තපාදුකාය ඨිතං ඡත්තං ‘‘ඡත්ත’’න්ති අජ්ඣාහරිතබ්බං. ‘‘ඡත්තං ඡත්තපාදුකාය ඨිත’’න්තිපි පඨන්ති, තත්ථාපි අයමෙවත්ථො.

637. **චාපොති** මජ්ඣෙ වඞ්කා කාචදණ්ඩසදිසා ධනුවිකති. **කොදණ්ඩොති** වට්ටලදණ්ඩා ධනුවිකති. **පටිමුක්කන්ති** පවෙසිතං ලග්ගිතං.

සුරුසුරුවග්ගවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

7. පාදුකවග්ගවණ්ණනා

647. සත්තමවග්ගෙ **පටිච්ඡන්නො හුත්වාති** සො කිර රත්තිභාගෙ උය්‍යානං ගන්ත්වා අම්බං අභිරුහිත්වා සාඛාය සාඛං අම්බං ඔලොකෙන්තො විචරි. තස්ස තථා කරොන්තස්සෙව රත්ති විභායි. සො චින්තෙසි ‘‘සචෙ ඉදානි ඔතරිත්වා ගමිස්සාමි, දිස්වා මං චොරොති ගහෙස්සන්ති, රත්තිභාගෙ ගමිස්සාමී’’ති. අථෙකං විටපං අභිරුහිත්වා නිලීනො අච්ඡි. තං සන්ධායෙතං වුත්තං. සො රුක්ඛතො ඔතරන්තො එකං ඔලම්බිනිසාඛං ගහෙත්වා තෙසං උභින්නම්පි අන්තරෙ පතිට්ඨාසි. තං සන්ධාය වුත්තං **‘‘තෙසං ද්වින්නම්පි අන්තරා රුක්ඛතො පතිතො’’**ති. **පාළියා අත්ථං න ජානන්තීති** අත්තනො ගහණස්ස අත්ථං න ජානන්ති.

ජාතකපාළියං (ජා. 1.4.33) පන අයං ගාථා –

> ‘‘සබ්බමිදං චරිමං කතං, උභො ධම්මං න පස්සරෙ;
> උභො පකතියා චුතා, යො චායං මන්තෙජ්ඣාපෙති;
> යො ච මන්තං අධීයතී’’ති. –

එවමාගතා. තස්සායමත්ථො (ජා. අට්ඨ. 3.4.33) – **සබ්බමිදං චරිමං කතන්ති** යං අම්හෙහි තීහි ජනෙහි කතං, සබ්බමිදං කිච්චං ලාමකං නිම්මරියාදං අධම්මිකං. එවං අත්තනො චොරභාවං තෙසඤ්ච මන්තෙසු අගාරවං ගරහිත්වා පුන ඉතරෙ ද්වෙයෙව ගරහන්තො **‘‘උභො ධම්මං න පස්සරෙ’’**තිආදිමාහ. තත්ථ **උභොති** ඉමෙ ද්වෙපි ජනා ගරුකාරාරහං පොරාණකධම්මං න පස්සන්ති, තතොව ධම්මපකතිතො චුතා. ධම්මො හි පඨමුප්පත්තිවසෙන **පකති** නාම. වුත්තම්පි චෙතං –

> ‘‘ධම්මො හවෙ පාතුරහොසි පුබ්බෙ,
> පච්ඡා අධම්මො උදපාදි ලොකෙ’’ති. (ජා. 1.11.28);

යො චායන්ති යො ච අයං නීචෙ නිසීදිත්වා මන්තෙ අජ්ඣාපෙති, යො ච උච්චෙ නිසීදිත්වා අධීයතීති.

සාලීනන්ති අයං ගාථාපි –

> ‘‘සාලීනං ඔදනං භුඤ්ජෙ, සුචිං මංසූපසෙචනං;
> තස්මා එතං න සෙවාමි, ධම්මං ඉසීහි සෙවිත’’න්ති. (ජා. 1.4.34) –

එවං ජාතකෙ ආගතා. තත්ථ **සුචින්ති** පණ්ඩරං පරිසුද්ධං. **මංසූපසෙචනන්ති** නානප්පකාරාය මංසවිකතියා සිත්තං භුඤ්ජෙ, භුඤ්ජාමීති අත්ථො. සෙසං පාකටමෙව.

ධිරත්ථූති ධි අත්ථු, නින්දා භවතූති අත්ථො, ගරහාම තං මයන්ති වුත්තං හොති. **ලද්ධලාභොති** ධනලාභං යසලාභඤ්ච සන්ධාය වදති. **විනිපාතනහෙතුනාති** විනිපාතනස්ස හෙතුභාවෙන. **වුත්ති නාම හොතීති** යථාවුත්තො දුවිධොපි ලාභො අපායසංවත්තනිකතාය සම්පරායෙ විනිපාතනහෙතුභාවෙන පවත්තනතො සම්පති අධම්මචරණෙන පවත්තනතො ච වුත්ති නාම හොතීති අත්ථො. **එවරූපා යා වුත්තීති** එවරූපා ධනලාභයසලාභසඞ්ඛාතා යා වුත්ති. **අධම්මචරණෙන වාති වා**-සද්දො සම්පිණ්ඩනත්ථො. **ත්වන්ති** උපයොගත්ථෙ පච්චත්තවචනං, තං ඉච්චෙව වා පාඨො. **අස්මාති** පාසාණාධිවචනමෙතං.

පාදුකවග්ගවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

සෙසං උත්තානමෙව.

සෙඛියකණ්ඩං නිට්ඨිතං.

අධිකරණසමථෙසු යං වත්තබ්බං, තං අට්ඨකථායං ආගතට්ඨානෙයෙව දස්සයිස්සාම.

ඉති සමන්තපාසාදිකාය විනයට්ඨකථාය සාරත්ථදීපනියං

භික්ඛුවිභඞ්ගවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

මහාවිභඞ්ගො නිට්ඨිතො.

නමො තස්ස භගවතො අරහතො සම්මාසම්බුද්ධස්ස

භික්ඛුනීවිභඞ්ගවණ්ණනා

1. පාරාජිකකණ්ඩං (භික්ඛුනීවිභඞ්ගවණ්ණනා)

1. පඨමපාරාජිකසික්ඛාපදවණ්ණනා

656. භික්ඛුනීවිභඞ්ගෙ **යොති** යො භික්ඛුනීනං විභඞ්ගො. **මිගාරනත්තාති** මජ්ඣපදලොපෙනෙතං වුත්තන්ති ආහ **''මිගාරමාතුයා පන නත්තා හොති''**ති. **මිගාරමාතාති** විසාඛායෙතං අධිවචනං. **නවකම්මාධිට්ඨායිකන්ති** නවකම්මසංවිධායිකං. බ්‍යඤ්ජනානං පටිවිජ්ඣිතබ්බො ආකාරො නාතිගම්භීරො, යථාසුතං ධාරණමෙව තත්ථ කරණීයන්ති සතියා බ්‍යාපාරො අධිකො, පඤ්ඤා තත්ථ ගුණීභූතාති වුත්තං **''සතිපුබ්බඞ්ගමාය පඤ්ඤාය''**ති. සති පුබ්බඞ්ගමා එතිස්සාති **සතිපුබ්බඞ්ගමා**. පුබ්බඞ්ගමතා චෙත්ථ පධානභාවො ''මනොපුබ්බඞ්ගමා''තිආදීසු විය. අත්ථග්ගහණෙ පන පඤ්ඤාය බ්‍යාපාරො අධිකො පටිවිජ්ඣිතබ්බස්ස අත්ථස්ස අතිගම්භීරත්තාති ආහ **''පඤ්ඤාපුබ්බඞ්ගමාය සතියා''**ති. **ආලසියවිරහිතාති** කොසජ්ජරහිතා. යථා අඤ්ඤා කුසීතා නිසින්නට්ඨානෙ නිසින්නාව හොන්ති, ඨිතට්ඨානෙ ඨිතාව, එවං අහුත්වා විප්ඵාරිකෙන චිත්තෙන සබ්බකිච්චං නිප්ඵාදෙති.

සබ්බා භික්ඛුනියො සත්ථුලද්ධූපසම්පදා සඞ්ඝතො ලද්ධූපසම්පදාති දුවිධා. ගරුධම්මපඅග්ගහණෙන හි ලද්ධූපසම්පදා මහාපජාපතිගොතමී සත්ථුසන්තිකාව ලද්ධූපසම්පදත්තා **සත්ථුලද්ධූපසම්පදා** නාම. සෙසා සබ්බාපි **සඞ්ඝතො ලද්ධූපසම්පදා**. තාපි එකතොඋපසම්පන්නා උභතොඋපසම්පන්නාති දුවිධා. තත්ථ යා තා මහාපජාපතිගොතමියා සද්ධිං නික්ඛන්තා පඤ්චසතා සාකියානියො, තා **එකතොඋපසම්පන්නා** භික්ඛුසඞ්ඝතො එව ලද්ධූපසම්පදත්තා, ඉතරා **උභතොඋපසම්පන්නා** උභතොසඞ්ඝෙ උපසම්පන්නත්තා. එහිභික්ඛුනීභාවෙන උපසම්පන්නා පන භික්ඛුනියො න සන්ති තාසං තථා උපසම්පදාය අභාවතො. යදි එවං ''එහි භික්ඛුනී''ති ඉධ කස්මා වුත්තන්ති? දෙසනාය සොතපතිතභාවතො. අයඤ්හි සොතපතිතතා නාම කත්ථචි ලබ්භමානස්සපි අග්ගහණෙන හොති, යථා අභිධම්මෙ මනොධාතුනිද්දෙසෙ (ධ. ස. 160-161) ලබ්භමානම්පි ඣානඞ්ගං පඤ්චවිඤ්ඤාණසොතෙ පතිතාය න උද්ධටං කත්ථචි දෙසනාය අසම්භවතො, යථා තත්ථෙව වත්ථුනිද්දෙසෙ (ධ. ස. 984 ආදයො) හදයවත්ථු. කත්ථචි අලබ්භමානස්සපි ගහණවසෙන යථාඨිතකප්පීනිද්දෙසෙ. යථාහ –

> ''කතමො ච පුග්ගලො ඨිතකප්පී? අයඤ්ච පුග්ගලො සොතාපත්තිඵලසච්ඡිකිරියාය පටිපන්නො අස්ස, කප්පස්ස ච උඩ්ඩය්හනවෙලා අස්ස, නෙව තාව කප්පො උඩ්ඩය්හෙය්‍ය, යාවායං පුග්ගලො න සොතාපත්තිඵලං සච්ඡිකරෙය්‍යා''ති (පු. ප. 17).

එවමිධාපි අලබ්භමානගහණවසෙන වෙදිතබ්බං. පරිකප්පවචනඤ්හෙතං ''සචෙ භගවා භික්ඛුනීභාවයොග්‍යං කඤ්චි මාතුගාමං 'එහි භික්ඛුනී'ති වදෙය්‍ය, එවං භික්ඛුනීභාවො සියා''ති.

කස්මා පන භගවා එවං න කථෙසීති? තථා කතාධිකාරානං අභාවතො. යෙ පන ''අනාසන්නාසන්නිහිතභාවතො''ති කාරණං වත්වා ''භික්ඛූ එව හි සත්ථු ආසන්නචාරිනො සදා සන්නිහිතා ච හොන්ති, තස්මා තෙ එව 'එහිභික්ඛූ'ති වත්තබ්බතං අරහන්ති, න භික්ඛුනියො''ති වදන්ති, තං තෙසං මතිමත්තං සත්ථු ආසන්නදූරභාවස්ස භබ්බාභබ්බභාවසිද්ධත්තා. වුත්තඤ්හෙතං භගවතා –

> ''සඞ්ඝාටිකණ්ණෙ චෙපි මෙ, භික්ඛවෙ, භික්ඛු ගහෙත්වා පිට්ඨිතො පිට්ඨිතො අනුබන්ධො අස්ස පාදෙ පාදං නික්ඛිපන්තො, සො ච හොති අභිජ්ඣාලු කාමෙසු තිබ්බසාරාගො බ්‍යාපන්නචිත්තො පදුට්ඨමනසඞ්කප්පො මුට්ඨස්සති අසම්පජානො අසමාහිතො විබ්භන්තචිත්තො පාකතින්ද්‍රියො, අථ ඛො සො ආරකාව මය්හං, අහඤ්ච තස්ස. තං කිස්ස හෙතු? ධම්මඤ්හි සො, භික්ඛවෙ, භික්ඛු න පස්සති, ධම්මං අපස්සන්තො න මං පස්සති. යොජනසතෙ චෙපි සො, භික්ඛවෙ, භික්ඛු විහරෙය්‍ය, සො ච හොති අනභිජ්ඣාලු කාමෙසු න තිබ්බසාරාගො අබ්‍යාපන්නචිත්තො අප්පදුට්ඨමනසඞ්කප්පො උපට්ඨිතස්සති සම්පජානො සමාහිතො එකග්ගචිත්තො සංවුතින්ද්‍රියො, අථ ඛො සො සන්තිකෙව මය්හං, අහඤ්ච තස්ස. තං කිස්ස හෙතු? ධම්මඤ්හි සො, භික්ඛවෙ, භික්ඛු පස්සති, ධම්මං පස්සන්තො මං පස්සතී''ති (ඉතිවු. 92).

තස්මා අකාරණං දෙසතො සත්ථු ආසන්නානාසන්නතා. අකතාධිකාරතාය පන භික්ඛුනීනං එහිභික්ඛුනූපසම්පදාය අයොග්‍යතා වෙදිතබ්බා.

යදි එවං යං තං ථෙරීගාථාසු භද්දාය කුණ්ඩලකෙසාය වුත්තං –

> ''නිහච්ච ජාණුං වන්දිත්වා, සම්මුඛා අඤ්ජලිං අකං;
> එහි භද්දෙති මං අවච, සා මෙ ආසූපසම්පදා''ති. (ථෙරීගා. 109);

තථා **අපදානෙපි** –

‘‘ආයාචිතො තදා ආහ, එහි භද්දෙති නායකො;
තදාහං උපසම්පන්නා, පරිත්තං තොයමද්දස’’න්ති. (අප. ථෙරී 2.3.44);

තං කථන්ති? නයිදං එහිභික්ඛුනීභාවෙන උපසම්පදං සන්ධාය වුත්තං, උපසම්පදාය පන හෙතුභාවතො ‘‘යා සත්ථු ආණත්ති, සා මෙ ආසූපසම්පදා’’ති වුත්තා. තථා හි වුත්තං **අට්ඨකථායං** (ථෙරීගා. අට්ඨ. 111) ‘‘එහි භද්දෙ භික්ඛුනුපස්සයං ගන්ත්වා භික්ඛුනීනං සන්තිකෙ පබ්බජ උපසම්පජ්ජස්සූති මං අවච ආණාපෙසි, සා සත්ථු ආණා මය්හං උපසම්පදාය කාරණත්තා උපසම්පදා ආසි අහොසී’’ති. **අපදානගාථායම්පි** එවමෙව අත්ථො ගහෙතබ්බො. තස්මා භික්ඛුනීනං එහිභික්ඛුනූපසම්පදා නත්ථීයෙවාති නිට්ඨමෙත්ථ ගන්තබ්බං. යථා චෙතං සොතපතිතවසෙන ‘‘එහි භික්ඛුනී’’ති වුත්තං, එවං ‘‘තීහි සරණගමනෙහි උපසම්පන්නාති භික්ඛුනී’’ති ඉදම්පි සොතපතිතවසෙනෙව වුත්තන්ති දට්ඨබ්බං සරණගමනූපසම්පදායපි භික්ඛුනීනං අසම්භවතො.

659. භික්ඛුවිභඞ්ගෙ ‘‘කායසංසග්ගං සාදියෙය්‍යා’’ති අවත්වා ‘‘සමාපජ්ජෙය්‍යා’’ති වුත්තත්තා **‘‘භික්ඛු ආපත්තියා න කාරෙතබ්බො’’**ති වුත්තං. **තබ්බහුලනයෙනාති** කිරියාසමුට්ඨානස්සෙව බහුලභාවතො. දිස්සති හි තබ්බහුලනයෙන තබ්බොහාරො යථා ‘‘බ්‍රාහ්මණගාමො’’ති. බ්‍රාහ්මණගාමෙපි හි අන්තමසො රජකාදීනි පඤ්ච කුලානි සන්ති. **සාති** කිරියාසමුට්ඨානතා.

662. **තථෙවාති** කායසංසග්ගරාගෙන අවස්සුතොයෙවාති අත්ථො. සෙසමෙත්ථ උත්තානමෙව.

පඨමපාරාජිකසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

2. දුතියපාරාජිකසික්ඛාපදවණ්ණනා

666. දුතියෙ ‘‘කිස්ස පන ත්වං අය්‍යෙ ජානං පාරාජිකං ධම්මං අජ්ඣාපන්න’’න්ති වචනතො ‘‘උද්දිට්ඨා ඛො අය්‍යායො අට්ඨ පාරාජිකා ධම්මා’’තිආදිවචනතො ච භික්ඛුනීවිභඞ්ගං පත්වා සාධාරණානි සික්ඛාපදානි භික්ඛූනං උප්පන්නවත්ථුස්මිංයෙව ‘‘යා පන භික්ඛුනී ඡන්දසො මෙථුනං ධම්මං පටිසෙවෙය්‍ය, අන්තමසො තිරච්ඡානගතෙනපි, පාරාජිකා හොති අසංවාසා’’තිආදිනා නයෙන සවිසෙසම්පි අවිසෙසම්පි මාතිකං ඨපෙත්වා අනුක්කමෙන පදභාජනං ආපත්තිභෙදං තිකච්ඡෙදං අනාපත්තිවාරඤ්ච අනවසෙසං වත්වා විත්ථාරෙසි. සඞ්ගීතිකාරකෙහි පන අසාධාරණපඤ්ඤත්තියොයෙව ඉධ විත්ථාරිතාති වෙදිතබ්බා.

අථ උපරිමෙසු ද්වීසු අපඤ්ඤත්තෙසු අට්ඨන්නං පාරාජිකානං අඤ්ඤතරන්ති ඉදං වචනං න යුජ්ජතීති ආහ **‘‘ඉදඤ්ච පාරාජිකං පච්ඡා පඤ්ඤත්ත’’**න්තිආදි. යදි එවං ඉමස්මිං ඔකාසෙ කස්මා ඨපිතන්ති ආහ **‘‘පුරිමෙන පන සද්ධිං යුගළත්තා’’**තිආදි, පුරිමෙන සද්ධිං එකසම්බන්ධභාවතො ඉධ වුත්තන්ති අධිප්පායො. ‘‘අට්ඨන්නං පාරාජිකානං අඤ්ඤතර’’න්ති වචනතො ච වජ්ජපටිච්ඡාදිකං යා පටිච්ඡාදෙති, සාපි වජ්ජපටිච්ඡාදිකායෙවාති දට්ඨබ්බං. කිඤ්චාපි වජ්ජපටිච්ඡාදනං පෙමවසෙන හොති, තථාපි සික්ඛාපදවීතික්කමචිත්තං දොමනස්සිතමෙව හොතීති කත්වා **‘‘දුක්ඛවෙදන’’**න්ති වුත්තං. සෙසමෙත්ථ උත්තානමෙව.

දුතියපාරාජිකසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

668. තතියං උත්තානත්ථමෙව.

4. චතුත්ථපාරාජිකසික්ඛාපදවණ්ණනා

675. චතුත්ථෙ **ලොකස්සාදමිත්තසන්ථවවසෙනාති** ලොකස්සාදසඞ්ඛාතස්ස මිත්තසන්ථවස්ස වසෙන. වුත්තමෙවත්ථං පරියායන්තරෙන විභාවෙතුං **‘‘කායසංසග්ගරාගෙනා’’**ති වුත්තං.

තිස්සිත්ථියො මෙථුනං තං න සෙවෙති (පරි. අට්ඨ. 481) යා තිස්සො ඉත්ථියො වුත්තා, තාසුපි යං තං මෙථුනං නාම, තං න සෙවති. **තයො පුරිසෙති** තයො පුරිසෙපි උපගන්ත්වා මෙථුනං න සෙවති. **තයො ච අනරියපණ්ඩකෙති** උභතොබ්‍යඤ්ජනසඞ්ඛාතෙ තයො අනරියෙ, තයො ච පණ්ඩකෙති ඉමෙපි ඡ ජනෙ උපගන්ත්වා මෙථුනං න සෙවති. **න චාචරෙ මෙථුනං බ්‍යඤ්ජනස්මින්ති** අනුලොමපාරාජිකවසෙනපි අත්තනො නිමිත්තෙ මෙථුනං නාචරති. **ඡෙජ්ජා සියා මෙථුනධම්මපච්චයාති** සියා මෙථුනධම්මපච්චයා පාරාජිකන්ති අයං පඤ්හො අට්ඨවත්ථුකංව සන්ධාය වුත්තො. තස්සා හි මෙථුනධම්මස්ස පුබ්බභාගකායසංසග්ගං ආපජ්ජිතුං වායමන්තියා මෙථුනධම්මපච්චයා ඡෙජ්ජං හොති. ඡෙදොයෙව ඡෙජ්ජං.

මෙථුනධම්මස්ස පුබ්බභාගත්තාති ඉමිනා මෙථුනධම්මස්ස පුබ්බභාගභූතො කායසංසග්ගොයෙව තත්ථ **මෙථුනධම්ම**-සද්දෙන වුත්තො, න ද්වයංද්වයසමාපත්තීති දීපෙති. **වණ්ණාවණ්ණොති** ද්වීහි සුක්කවිස්සට්ඨි වුත්තා.

ගමනුප්පාදනන්ති සඤ්චරිත්තං. **සබ්බපදෙසූති** ‘‘සඞ්ඝාටිකණ්ණග්ගහණං සාදියෙය්‍යා’’තිආදීසු. සෙසමෙත්ථ උත්තානමෙව. කායසංසග්ගරාගො, සඋස්සාහතා, අට්ඨමස්ස වත්ථුස්ස පූරණන්ති ඉමානි පනෙත්ථ තීණි අඞ්ගානි.

චතුත්ථපාරාජිකසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

භික්ඛුනීවිභඞ්ගෙ පාරාජිකකණ්ඩවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

පාරාජිකකණ්ඩං නිට්ඨිතං.

2. සඞ්ඝාදිසෙසකණ්ඩං (භික්ඛුනීවිභඞ්ගවණ්ණනා)

1. පඨමසඞ්ඝාදිසෙසසික්ඛාපදවණ්ණනා

679. සඞ්ඝාදිසෙසකණ්ඩස්ස පඨමසික්ඛාපදෙ **ද්වීසු ජනෙසූති** අඩ්ඩකාරකෙසු ද්වීසු ජනෙසු. **යො කොචීති** තෙසුයෙව ද්වීසු යො කොචි, අඤ්ඤො වා තෙහි ආණත්තො. **දුතියස්ස ආරොචෙතීති** එත්ථාපි ද්වීසු ජනෙසු යස්ස කස්සචි දුතියස්ස කථං යො කොචි ආරොචෙතීති එවමත්ථො ගහෙතබ්බොති ආහ **"දුතියස්ස ආරොචෙතීති එත්ථාපි එසෙව නයො"**ති. **ගතිගතන්ති** චිරකාලපවත්තං.

ආපත්තීති ආපජ්ජනං. **සහ වත්ථුජ්ඣාචාරාති** වත්ථුවීතික්කමෙන සහ. සහයොගෙ කරණවචනප්පසඞ්ගෙ ඉදං නිස්සක්කවචනං. **යන්ති** යං ධම්මං. **නිස්සාරෙතීති** ආපන්නං භික්ඛුනිසඞ්ඝම්හා නිස්සාරෙති. හෙතුම්හි චායං කත්තුවොහාරො. නිස්සාරණහෙතුභූතො හි ධම්මො **නිස්සාරණීයොති** වුත්තො. ගීවායෙව හොති, න පාරාජිකං අනාණත්තියා ගහිතත්තා. යථා දාසදාසීවාපිආදීනි සම්පටිච්ඡිතුං න වට්ටති, එවං තෙසං අත්ථාය අඩ්ඩකරණම්පි න වට්ටතීති ආහ **"අයං අකප්පියඅඩ්ඩො නාම, න වට්ටතී"**ති.

එත්ථ ච සචෙ අධිකරණට්ඨානං ගන්ත්වා "අම්හාකං එසො දාසො, දාසී, වාපි, ඛෙත්තං, ආරාමො, ආරාමවත්ථු, ගාවො, අජා, කුක්කුටා"තිආදිනා වොහරති, අකප්පියං. "අයං අම්හාකං ආරාමිකො, අයං වාපී ඉත්ථන්නාමෙන සඞ්ඝස්ස භණ්ඩධොවනත්ථාය දින්නා, ඉතො ඛෙත්තතො ආරාමතො උප්පජ්ජනකචතුපච්චයා ඉතො ගාවිතො මහිංසිතො අජාතො උප්පජ්ජනකගොරසා ඉත්ථන්නාමෙන සඞ්ඝස්ස දින්නාති පුච්ඡිතෙ වා අපුච්ඡිතෙ වා වත්තුං වට්ටතී"ති වදන්ති. සෙසමෙත්ථ උත්තානමෙව. අනාකඩ්ඪිතාය අඩ්ඩකරණං, අඩ්ඩපරියොසානන්ති ඉමානි පනෙත්ථ ද්වෙ අඞ්ගානි.

පඨමසඞ්ඝාදිසෙසසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

2. දුතියසඞ්ඝාදිසෙසසික්ඛාපදවණ්ණනා

683. දුතියෙ **මල්ලගණභටිපුත්තගණාදිකන්තිආදීසු මල්ලගණො** නාම නාරායනභත්තිකො තත්ථ තත්ථ පානීයට්ඨපනපොක්ඛරණීඛණනාදිපුඤ්ඤකම්මකාරකො ගණො, **භටිපුත්තගණො** නාම කුමාරභත්තිකගණො. **ධම්මගණොති** සාසනභත්තිගණො අනෙකප්පකාරපුඤ්ඤකම්මකාරකගණො වුච්චති. **ගන්ධිකසෙණීති** අනෙකප්පකාරසුගන්ධිවිකතිකාරකො ගණො. **දුස්සිකසෙණීති** පෙසකාරකගණො. **කප්පගතිකන්ති** කප්පියභාවං ගතං.

වුට්ඨාපෙන්තියාති උපසම්පාදෙන්තියා. "චොරිං වුත්තනයෙන අනාපුච්ඡා පබ්බාජෙන්තියා දුක්කට"න්ති වදන්ති. පණ්ණත්තිං අජානන්තා අරියාපි වුට්ඨාපෙන්තීති වා කම්මවාචාපරියොසානෙ ආපත්තික්ඛණෙ විපාකාබ්‍යාකතසමඞ්ගිතාවසෙන වා **"තිචිත්ත"**න්ති වුත්තන්ති වෙදිතබ්බං. සෙසමෙත්ථ උත්තානමෙව. චොරිතා, චොරිසඤ්ඤා, අඤ්ඤත්‍ර අනුඤ්ඤාතකාරණා වුට්ඨාපනන්ති ඉමානි පනෙත්ථ තීණි අඞ්ගානි.

දුතියසඞ්ඝාදිසෙසසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

3. තතියසඞ්ඝාදිසෙසසික්ඛාපදවණ්ණනා

692. තතියෙ **පරික්ඛෙපං අතික්කාමෙන්තියාති** සකගාමතො අඤ්ඤස්ස ගාමස්ස පරික්ඛෙපං අතික්කාමෙන්තියා. "ගාමන්තරං ගච්ඡෙය්‍යා"ති හි වචනතො අඤ්ඤස්ස ගාමස්ස පරික්ඛෙපං අතික්කාමෙන්තියා එව ආපත්ති, න සකගාමස්ස. අඤ්ඤො හි ගාමො ගාමන්තරං. **අපරික්ඛිත්තස්ස ගාමස්ස උපචාරන්ති** එත්ථ උපචාර-සද්දෙන සරූපචාරතො පඨමලෙඩ්ඩුපාතසඞ්ඛාතං පරික්ඛෙපාරහට්ඨානං ගහිතං, න තතො දුතියලෙඩ්ඩුපාතසඞ්ඛාතො උපචාරොති ආහ **"පරික්ඛෙපාරහට්ඨාන"**න්ති. තෙනෙව පාළියං "උපචාරං අතික්කාමෙන්තියා"ති වුත්තං. අඤ්ඤථා යථා විකාලගාමප්පවිසනසික්ඛාපදෙ "පරික්ඛිත්තස්ස ගාමස්ස පරික්ඛෙපං අතික්කමන්තස්ස, අපරික්ඛිත්තස්ස ගාමස්ස උපචාරං ඔක්කමන්තස්සා"ති (පාචි. 513) වුත්තං, එවමිධාපි "පරික්ඛිත්තස්ස ගාමස්ස පරික්ඛෙපං අතික්කාමෙන්තියා අපරික්ඛිත්තස්ස ගාමස්ස උපචාරං ඔක්කමන්තියා"ති වදෙය්‍යා. සඞ්ඛෙපතො වුත්තමත්ථං විභජිත්වා දස්සෙන්තො **"අපිචෙත්ථා"**තිආදිමාහ. **විහාරස්ස චතුගාමසාධාරණත්තාති** ඉමිනා "විහාරතො එකං ගාමං ගන්තුං වට්ටතී"ති එත්ථ කාරණමාහ. විහාරස්ස චතුගාමසාධාරණත්තායෙව හි චතූසු ගාමෙසු යංකිඤ්චි එකං ගාමං ගන්තුං වට්ටති.

යත්ථාති යස්සං නදියං. "පඨමං පාදං උත්තාරෙන්තියා ආපත්ති ථුල්ලච්චයස්ස, දුතියං පාදං උත්තාරෙන්තියා ආපත්ති සඞ්ඝාදිසෙසස්සා"ති වචනතො නදිං ඔතරිත්වා පදසා උත්තරන්තියා එව ආපත්තීති ආහ **"සෙතුනා ගච්ඡති, අනාපත්ති"**තිආදි. **පරතීරමෙව අක්කමන්තියා අනාපත්තීති** නදිං අනොතරිත්වා යානනාවාදීසු අඤ්ඤතරෙන ගන්ත්වා පරතීරමෙව අක්කමන්තියා අනාපත්ති. **උභයතීරෙසු විචරන්ති, වට්ටතීති** ඉදං අසතිපි නදීපාරගමනෙ උපරි

වක්ඛමානස්ස විනිච්ඡයස්ස ඵලමත්තදස්සනත්ථං වුත්තන්ති වෙදිතබ්බං. **ඔරිමතීරමෙව ආගච්ඡති, ආපත්තීති** පරතීරං ගන්තුකාමතාය ඔතිණ්ණත්තා වුත්තං. **තමෙව තීරන්ති** තමෙව ඔරිමතීරං. **අනාපත්තීති** පරතීරං ගන්තුකාමතාය අභාවතො අනාපත්ති.

තාදිසෙ අරඤ්ඤෙති ''බහිඉන්දඛීලා සබ්බමෙතං අරඤ්ඤ''න්ති (විභ. 529) එවං වුත්තලක්ඛණෙ අරඤ්ඤෙ. අථ තාදිසස්සෙව අරඤ්ඤස්ස ගහිතභාවො කථං විඤ්ඤායතීති ආහ **''තෙනෙවා''**තිආදි. ඉමිනා හි අට්ඨකථාවචනෙන ඊදිසෙපි ගාමසමීපෙ දස්සනූපචාරෙ විජහිතෙ සතිපි සවනූපචාරෙ ආපත්ති හොතීති විඤ්ඤායති. මග්ගමූළ්හා උච්චාසද්දං කරොන්තීති ආහ **''මග්ගමූළ්හසද්දෙන විය''**ති. **සද්දායන්තියාති** සද්දං කරොන්තියා. **පුරිමායොති** පුරෙතරං ගච්ඡන්තියො. **අඤ්ඤං මග්ගං ගණ්හාතීති** මග්ගමූළ්හත්තා, න ඔහාතුං, තස්මා ද්වින්නම්පි අනාපත්ති. සෙසමෙත්ථ උත්තානමෙව. අනන්තරායෙන එකභාවො, ගාමන්තරගමනාදීසු අඤ්ඤතරතාපජ්ජනං, ආපදාය අභාවොති ඉමානි පනෙත්ථ තීණි අඞ්ගානි.

තතියසඞ්ඝාදිසෙසසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

4. චතුත්ථසඞ්ඝාදිසෙසසික්ඛාපදවණ්ණනා

694. චතුත්ථෙ **කාරකගණස්සාති** උක්ඛෙපනීයකම්මකාරකගණස්ස. තෙචත්තාලීසප්පභෙදං වත්තං ඛන්ධකෙ ආවි භවිස්සති. **නෙත්ථාරවත්තෙති** නිත්ථරණහෙතුම්හි වත්තෙ. සෙසං උත්තානමෙව. ධම්මෙන කම්මෙන උක්ඛිත්තතා, අඤ්ඤත්‍ර අනුඤ්ඤාතකාරණා ඔසාරණන්ති ඉමානි පනෙත්ථ ද්වෙ අඞ්ගානි.

චතුත්ථසඞ්ඝාදිසෙසසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

5. පඤ්චමසඞ්ඝාදිසෙසසික්ඛාපදවණ්ණනා

701. පඤ්චමෙ **එතං න වුත්තන්ති** ''භික්ඛුනියා අවස්සුතභාවො දට්ඨබ්බො''ති එතං නියමනං න වුත්තං. **තන්ති** තං නියමෙත්වා අවචනං. **පාළියා සමෙතීති** ''එකතො අවස්සුතෙ''ති අවිසෙසෙත්වා වුත්තපාළියා ''අනවස්සුතොති ජානන්තී පටිග්ගණ්හාතී''ති ඉමාය ච පාළියා සමෙති. යදි හි පුග්ගලස්ස අවස්සුතභාවො නප්පමාණං, කිං ''අනවස්සුතොති ජානන්තී''ති ඉමිනා වචනෙන, ''අනාපත්ති උභතොඅනවස්සුතා හොන්ති, අනවස්සුතා පටිග්ගණ්හාතී''ති එත්තකමෙව වත්තබ්බං සියා. **''උභතොඅනවස්සුතා හොන්ති, අනවස්සුතොති ජානන්තී පටිග්ගණ්හාතී''**ති ඉමස්ස ච අනාපත්තිවාරස්ස අයමත්ථො. උභො චෙ අනවස්සුතා, සබ්බථාපි අනාපත්ති. අථ භික්ඛුනී අනවස්සුතා සමානා අවස්සුතම්පි ''අනවස්සුතො''ති සඤ්ඤාය තස්ස හත්ථතො පටිග්ගණ්හාති, එවම්පි අනාපත්ති. අථ සයං අනවස්සුතාපි අඤ්ඤං අනවස්සුතං වා අවස්සුතං වා ''අවස්සුතො''ති ජානාති, දුක්කටමෙව. වුත්තඤ්හෙතං අනන්තරසික්ඛාපදෙ ''කිස්ස ත්වං අයෙ න පටිග්ගණ්හාසීති. අවස්සුතා අයෙති. ත්වං පන අයෙ අවස්සුතාති. නාහං අයෙ අවස්සුතා''ති. සෙසමෙත්ථ උත්තානමෙව. උදකදන්තපොනතො අඤ්ඤං අජ්ඣොහරණීයං, උභතොඅවස්සුතතා, සහත්ථා ගහණං, අජ්ඣොහරණන්ති ඉමානි පනෙත්ථ චත්තාරි අඞ්ගානි.

පඤ්චමසඞ්ඝාදිසෙසසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

6. ඡට්ඨසඞ්ඝාදිසෙසසික්ඛාපදවණ්ණනා

705. ඡට්ඨෙ පරිවාරගාථාය අයමත්ථො. **න දෙති න පටිග්ගණ්හාතීති** (පරි. අට්ඨ. 481) න උය්‍යොජිකා දෙති, නාපි උය්‍යොජිතා තස්සා හත්ථතො ගණ්හාති . **පටිග්ගහො තෙන න විජ්ජතීති** තෙනෙව කාරණෙන උය්‍යොජිකාය හත්ථතො උය්‍යොජිතාය පටිග්ගහො න විජ්ජති. **ආපජ්ජති ගරුකන්ති** එවං සන්තෙපි අවස්සුතස්ස හත්ථතො පිණ්ඩග්ගහණෙ උය්‍යොජෙන්තී සඞ්ඝාදිසෙසාපත්තිං ආපජ්ජති. **තඤ්ච පරිභොගපච්චයාති** තඤ්ච පන ආපත්තිං ආපජ්ජමානා තස්සා උය්‍යොජිතාය පරිභොගපච්චයා ආපජ්ජති. තස්සා හි භොජනපරියොසානෙ උය්‍යොජිකාය සඞ්ඝාදිසෙසො හොති. සෙසමෙත්ථ උත්තානමෙව. මනුස්සපුරිසතා, අඤ්ඤත්‍ර අනුඤ්ඤාතකාරණා ඛාදනීයං භොජනීයං ගහෙත්වා භුඤ්ජාති උය්‍යොජනා, තෙන වචනෙන ගහෙත්වා ඉතරිස්සා භොජනපරියොසානන්ති ඉමානි පනෙත්ථ තීණි අඞ්ගානි.

ඡට්ඨසඞ්ඝාදිසෙසසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

7. සත්තමසඞ්ඝාදිසෙසසික්ඛාපදවණ්ණනා

709. සත්තමෙ **කින්නුමාව සමණියොති** කිං නු ඉමා එව සමණියො. **තාසාහන්ති** තාසං අහං. සෙසං උත්තානමෙව.

සත්තමසඞ්ඝාදිසෙසසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

715. අට්ඨමං උත්තානත්ථමෙව.

9. නවමසඞ්ඝාදිසෙසසික්ඛාපදවණ්ණනා

721. නවමෙ **වජ්ජප්පටිච්ඡාදිකා**ති බුද්ධානුබුද්ධකවජ්ජස්ස පටිච්ඡාදිකා. සමනුභාසනකම්මකාලෙ චෙත්ථ ද්වෙ තිස්සො එකතො සමනුභාසිතබ්බා.

නවමසඞ්ඝාදිසෙසසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

727. දසමං උත්තානත්ථමෙව.

භික්ඛුනීවිභඞ්ගෙ සඞ්ඝාදිසෙසවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

සඞ්ඝාදිසෙසකණ්ඩං නිට්ඨිතං.

3. නිස්සග්ගියකණ්ඩං (භික්ඛුනීවිභඞ්ගවණ්ණනා)

733. නිස්සග්ගියෙසු පඨමං උත්තානමෙව.

740. දුතියෙ **“අයයාය දම්මීති එවං පටිලද්ධන්ති** නිස්සට්ඨපටිලද්ධං. තෙනෙව **මාතිකාට්ඨකථායම්පි** ‘‘නිස්සට්ඨං පටිලභිත්වාපි යථාදානෙයෙව උපනෙතබ්බ’’න්ති වුත්තං. **යථාදානෙයෙව උපනෙතබ්බන්ති** යථා දායකෙන දින්නං, තථා උපනෙතබ්බං, අකාලචීවරපක්ඛෙයෙව ඨපෙතබ්බන්ති වුත්තං හොති. එත්ථ ච භාජාපිතාය ලද්ධචීවරමෙව නිස්සග්ගියං හොති, තං විනයකම්මං කත්වාපි අත්තනා න ලභති. සෙසමෙත්ථ උත්තානමෙව. අකාලචීවරතා, තථාසඤ්ඤිතා, කාලචීවරන්ති අධිට්ඨාය ලෙසෙන භාජාපනං, පටිලාභොති ඉමානි පනෙත්ථ චත්තාරි අඞ්ගානි.

743. තතියෙ **මෙතන්ති** මෙ එතං. සකසඤ්ඤාය ගහිතත්තා පාචිත්තියං දුක්කටඤ්ච වුත්තං. ඉතරථා භණ්ඩග්ඝෙන කාරෙතබ්බං. උපසම්පන්නතා, පරිවත්තිතචීවරස්ස විකප්පනුපගතා, සකසඤ්ඤාය අච්ඡින්දනං වා අච්ඡින්දාපනං වාති ඉමානි පනෙත්ථ තීණි අඞ්ගානි.

748-752. චතුත්ථෙ **ආහටසප්පිං දත්වාති** අත්තනො දත්වා. **යමකං පචිතබ්බන්ති** සප්පිඤ්ච තෙලඤ්ච එකතො කත්වා පචිතබ්බං. ලෙසෙන ගහෙතුකාමතා, අඤ්ඤස්ස විඤ්ඤාපනං, පටිලාභොති ඉමානි පනෙත්ථ තීණි අඞ්ගානි.

753. පඤ්චමෙ **සාති** ථුල්ලනන්දා. **අයන්ති** අයං සික්ඛමානා. **චෙතාපෙත්වාති ජානාපෙත්වා ඉච්චෙව අත්ථොති** ඉධ වුත්තං, **මාතිකාට්ඨකථායං** (කඞ්ඛා. අට්ඨ. අඤ්ඤචෙතාපනසික්ඛාපදවණ්ණනා) පන ‘‘අඤ්ඤං චෙතාපෙත්වාති අත්තනො කප්පියභණ්ඩෙන ඉදං නාම ආහරාති අඤ්ඤං පරිවත්තාපෙත්වා’’ති වුත්තං, තස්මා ‘‘චෙතාපෙත්වා’’ති ඉමස්ස පරිවත්තාපෙත්වාතිපි අත්ථො දට්ඨබ්බො. **අඤ්ඤං චෙතාපෙය්‍යාති** ‘‘එවං මෙ ඉදං දත්වා අඤ්ඤම්පි ආහරිස්සතී’’ති මඤ්ඤමානා ‘‘න මෙ ඉමිනා අත්ථො, ඉදං නාම මෙ ආහරා’’ති තතො අඤ්ඤං චෙතාපෙය්‍ය.

758. ඡට්ඨෙ **ධම්මකිච්චන්ති** පුඤ්ඤකම්මං. **පායාරිකස්සාති** දුස්සවාණිජකස්ස. යාය චෙතාපිතං, තස්සායෙව නිස්සග්ගියං නිස්සට්ඨපටිලාභො ච, තස්මා තාය භික්ඛුනියා නිස්සට්ඨං පටිලභිත්වා යථාදානෙ උපනෙතබ්බං, න අත්තනා ගහෙතබ්බං. **අඤ්ඤදත්ථායාති** චීවරාදීසු අඤ්ඤතරස්සත්ථාය. **අඤ්ඤුද්දිසිකෙනාති** පුරිමස්සෙවත්ථදීපනං. **පරික්ඛාරෙනාති** කප්පියභණ්ඩෙන.

764. සත්තමෙ **සයං යාචිතකෙනාති** සයං යාචිතකෙනාපීති අත්ථො. තෙනෙව පාළියං ‘‘තෙන ච පරික්ඛාරෙන සයම්පි යාචිත්වා’’ති වුත්තං, තතොයෙව **මාතිකාට්ඨකථායං** ‘‘සඤ්ඤාචිකෙනාති සයං යාචිතකෙනාපී’’ති අත්ථො වුත්තො.

768-773. අට්ඨමනවමදසමානි උත්තානත්ථානෙව.

784. එකාදසමෙ යස්මා පවාරිතට්ඨානෙ විඤ්ඤත්ති නාම න පටිසෙධෙතබ්බා, තස්මා භගවා ධම්මනිමන්තනවසෙන පවාරිතට්ඨානෙ ‘‘වදෙය්‍යාසි යෙනත්ථො’’ති වුත්තාය ‘‘චතුක්කංසපරමං විඤ්ඤාපෙතබ්බ’’න්ති පරිච්ඡෙදං දස්සෙතීති වෙදිතබ්බං. තෙනෙව **මාතිකාට්ඨකථායං** (කඞ්ඛා. අට්ඨ. ගරුපාවුරණසික්ඛාපදවණ්ණනා) ‘‘චෙතාපෙතබ්බන්ති ඨපෙත්වා සහධම්මිකෙ ච ඤාතකපවාරිතෙ ච අඤ්ඤෙන කිස්මිඤ්චිදෙව ගුණෙ පරිතුට්ඨෙන වදෙය්‍යාසි යෙනත්ථොති වුත්තාය විඤ්ඤාපෙතබ්බ’’න්ති වුත්තං.

788. ද්වාදසමං උත්තානත්ථමෙව.

භික්ඛුනීවිභඞ්ගෙ නිස්සග්ගියපාචිත්තියසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

නිස්සග්ගියකණ්ඩං නිට්ඨිතං.

4. පාචිත්තියකණ්ඩං (භික්ඛුනීවිභඞ්ගවණ්ණනා)

1. ලසුණවග්ගවණ්ණනා

793-797. පාචිත්තියෙසු ලසුණවග්ගස්ස පඨමෙ ජාතිං සරතීති **ජාතිස්සරො. සභාවෙනෙවාති** සූපසම්පාකාදිං විනාව. **බදරසාළවං** නාම බදරඵලානි සුක්ඛාපෙත්වා චුණ්ණෙත්වා කත්තබ්බා ඛාදනීයවිකති. සෙසමෙත්ථ උත්තානමෙව. ආමකලසුණඤ්චෙව අජ්ඣොහරණඤ්චාති ඉමානි පනෙත්ථ ද්වෙ අඞ්ගානි.

798-802. දුතියතතියචතුත්ථානි උත්තානත්ථානෙව.

812. පඤ්චමෙ **ද්වින්නං පබ්බානං උපරීති** එත්ථ ද්වින්නං අඞ්ගුලීනං සහ පවෙසනෙ එකෙකාය අඞ්ගුලියා එකෙකං පබ්බං කත්වා ද්වින්නං පබ්බානං උපරි. එකඞ්ගුලිපවෙසනෙ ද්වින්නං පබ්බානං උපරි න වට්ටතීති වෙදිතබ්බං. **මහාපච්චරියම්පි** අයමෙව නයො දස්සිතො. උදකසුද්ධිපච්චයෙන පන සතිපි ඵස්සසාදියනෙ යථාවුත්තපරිච්ඡෙදෙ අනාපත්ති.

815-817. ඡට්ඨෙ **ආසුම්භිත්වාති** පාතෙත්වා. **දධිමත්ථූති** දධිමණ්ඩං දධිම්හි පසන්නොදකං. භුඤ්ජන්තස්ස භික්ඛුනො හත්ථපාසෙ ඨානං, පානීයස්ස වා විධූපනස්ස වා ගහණන්ති ඉමානි පනෙත්ථ ද්වෙ අඞ්ගානි.

822. සත්තමෙ ''පටිග්ගණ්හාති, ආපත්ති දුක්කටස්සා''ති ඉදං පුබ්බපයොගදුක්කටස්ස නිදස්සනමත්තන්ති ආහ **''න කෙවලං පටිග්ගහණෙයෙව හොතී''**තිආදි. **පමාණන්ති** පාචිත්තියාපත්තියා පමාණං. ඉමෙහියෙව ද්වීහි පාචිත්තියං හොති, නාඤ්ඤෙහි භජ්ජනාදීහීති අත්ථො. වුත්තමෙවත්ථං විත්ථාරතො දස්සෙතුං **''තස්මා''**තිආදිමාහ. **තං පුබ්බාපරවිරුද්ධන්ති** පුනපි වුත්තන්ති වුත්තවාදං සන්ධායාහ. අඤ්ඤාය විඤ්ඤත්තියා ලද්ධම්පි හි අනාණත්තියා විඤ්ඤත්තියා ඉමිස්සා අවිඤ්ඤත්තියා ලද්ධපක්ඛං භජති, තස්මා හෙට්ඨා අවිඤ්ඤත්තියා ලද්ධෙ කරණකාරාපනෙසු විසෙසං අවත්වා ඉධ විසෙසවචනං පුබ්බාපරවිරුද්ධං. යදි චෙත්ථ කරණෙ පාචිත්තියං, කාරාපනෙපි පාචිත්තියෙනෙව භවිතබ්බං. අථ කාරාපනෙ දුක්කටං, කරණෙපි දුක්කටෙනෙව භවිතබ්බං. න හි කරණෙ වා කාරාපනෙ වා විසෙසො අත්ථි, තස්මා අඤ්ඤාය විඤ්ඤත්තියා ලද්ධං සයං භජ්ජනාදීනි කත්වාපි කාරාපෙත්වාපි භුඤ්ජන්තියා දුක්කටමෙවාති ඉදමෙත්ථ සන්නිට්ඨානං. **අවිසෙසෙන වුත්තන්ති** කරණකාරාපනානං සාමඤ්ඤතො වුත්තං. සෙසමෙත්ථ උත්තානමෙව. සත්තන්නං ධඤ්ඤානං අඤ්ඤතරස්ස විඤ්ඤාපනං වා විඤ්ඤාපාපනං වා, පටිලාභො, භජ්ජනාදීනි කත්වා වා කාරෙත්වා වා අජ්ඣොහරණන්ති ඉමානි පනෙත්ථ තීණි අඞ්ගානි.

824. අට්ඨමෙ **නිබ්බිට්ඨොති** පතිට්ඨාපිතො. **කෙණීති** රඤ්ඤො දාතබ්බස්ස ආයස්සෙතං අධිවචනං. **ඨානන්තරන්ති** ගාමජනපදාදිඨානන්තරං. සෙසමෙත්ථ උත්තානමෙව. උච්චාරාදිභාවො, අනවලොකනං, වළඤ්ජනට්ඨානං, තිරොකුට්ටපාකාරතා, ඡඩ්ඩනං වා ඡඩ්ඩාපනං වාති ඉමානි පනෙත්ථ පඤ්ච අඞ්ගානි.

830. නවමෙ **සබ්බෙසන්ති** භික්ඛුස්ස භික්ඛුනියා ච. ඉධ ඛෙත්තපාලකා ආරාමාදිගොපකා ච **සාමිකා** එව.

836. දසමෙ **එකපයොගෙනාති** එකදිසාවලොකනපයොගෙන. **තෙසංයෙවාති** යෙසං නච්චං පස්සති. කිඤ්චාපි සයං නච්චනාදීසු පාචිත්තියං පාළියං න වුත්තං, තථාපි අට්ඨකථාපමාණෙන ගහෙතබ්බන්ති දස්සෙතුං **''සබ්බඅට්ඨකථාසු වුත්ත''**න්ති ආහ. **''ආරාමෙ ඨත්වාති** න කෙවලං ඨත්වා, තතො තතො ගන්ත්වාපි සබ්බිරියාපථෙහි ලභති, 'ආරාමෙ ඨිතා'ති පන ආරාමපරියාපන්නභාවදස්සනත්ථං වුත්තං. ඉතරථා නිසින්නාපි න ලභෙය්‍යා''ති තීසුපි **ගණ්ඨිපදෙසු** වුත්තං. සෙසමෙත්ථ උත්තානමෙව. නච්චාදීනං අඤ්ඤතරතා, අඤ්ඤත්‍ර අනුඤ්ඤාතකාරණා ගමනං, දස්සනං වා සවනං වාති ඉමානි පනෙත්ථ තීණි අඞ්ගානි.

ලසුණවග්ගවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

2. අන්ධකාරවග්ගවණ්ණනා

841. අන්ධකාරවග්ගස්ස පඨමෙ **දානෙ වා පූජාය වාති** දානනිමිත්තං වා පූජානිමිත්තං වා. **මන්තෙතීති** කථෙති. රත්තන්ධකාරතා, පුරිසස්ස හත්ථපාසෙ ඨානං වා සල්ලපනං වා, සහායාභාවො, රහොපෙක්ඛතාති ඉමානි පනෙත්ථ චත්තාරි අඞ්ගානි.

842-846. දුතියතතියචතුත්ථානි උත්තානත්ථානෙව.

856-857. පඤ්චමෙ **අනොවස්සකං අතික්කාමෙන්තියාති** ඡන්නස්ස අන්තො නිසීදිත්වා පක්කමන්තිං සන්ධාය වුත්තං. ''උපචාරො ද්වාදසහත්ථො''ති වදන්ති. **පල්ලඞ්කස්ස අනොකාසෙති** ඌරුබද්ධාසනස්ස අනොකාසෙ

අප්පහොන්තෙ. පුරෙභත්තතා, අන්තරඝරෙ නිසජ්ජා, ආසනස්ස පල්ලඞ්කොකාසතා, අඤ්ඤත්‍ර අනුඤ්ඤාතකාරණා අනාපුච්ඡනං, වුත්තපරිච්ඡෙදාතික්කමොති ඉමානි පනෙත්ථ පඤ්ච අඞ්ගානි.

859-864. ඡට්ඨසත්තමාදීනි උත්තානත්ථානෙව.

අන්ධකාරවග්ගවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

3. නග්ගවග්ගවණ්ණනා

883-887. නග්ගවග්ගස්ස පඨමදුතියානි උත්තානත්ථානෙව.

893. තතියෙ **විසිබ්බෙත්වාති** දුස්සිබ්බිතං පුන සිබ්බනත්ථාය විසිබ්බෙත්වා විජටෙත්වා. **අඤ්ඤත්‍ර චතූහපඤ්චාහාති** විසිබ්බිතදිවසතො පඤ්ච දිවසෙ අතික්කමිත්වා. නිවාසනපාවුරණූපගචීවරතා, උපසම්පන්නාය සන්තකතා, සිබ්බනත්ථාය විසිබ්බනං වා විසිබ්බාපනං වා, අඤ්ඤත්‍ර අනුඤ්ඤාතකාරණා පඤ්චාහාතික්කමො, ධුරනික්ඛෙපොති ඉමානි පනෙත්ථ පඤ්ච අඞ්ගානි.

898. චතුත්ථෙ **පඤ්චන්නං චීවරානන්ති** තිචීවරං උදකසාටිකා සඞ්කච්චිකාති ඉමෙසං පඤ්චන්නං චීවරානං. පඤ්චන්නං චීවරානං අඤ්ඤතරතා, පඤ්චාහාතික්කමො, අනුඤ්ඤාතකාරණාභාවො, අපරිවත්තනන්ති ඉමානි පනෙත්ථ චත්තාරි අඞ්ගානි.

902. පඤ්චමං උත්තානත්ථමෙව.

907. ඡට්ඨෙ **චීවරලාභන්ති** ලභිතබ්බචීවරං. විකප්පනුපගපච්ඡිමතා, සඞ්ඝස්ස පරිණතභාවො, විනා ආනිසංසදස්සනෙන අන්තරායකරණන්ති ඉමානි පනෙත්ථ තීණි අඞ්ගානි.

911. සත්තමං උත්තානත්ථමෙව.

916. අට්ඨමෙ **කුම්භථූණං** නාම කුම්භසද්දො, තෙන චරන්ති කීළන්ති, තං වා සිප්පං එතෙසන්ති **කුම්භථූණිකා**. තෙනාහ **''ඝටකෙන කීළනකා''**ති. **දීඝනිකායට්ඨකථායං** (දී. නි. අට්ඨ. 1.13) පන ''කුම්භථූණං නාම චතුරස්සඅම්බණකතාළ''න්ති වුත්තං. **චතුරස්සඅම්බණකතාළං** නාම රුක්ඛසාරදන්තාදීසු යෙන කෙනචි චතුරස්සඅම්බණං කත්වා චතූසු පස්සෙසු චම්මෙන ඔනන්ධිත්වා කතවාදිතභණ්ඩං. **බිම්බිසකන්ති**පි තස්සෙව වෙවචනං, තං වාදෙන්ති, තං වා සිප්පං එතෙසන්ති **කුම්භථූණිකා**. තෙනාහ **''බිම්බිසකවාදකාතිපි වදන්ති''**ති. සමණචීවරතා, ඨපෙත්වා සහධම්මිකෙ මාතාපිතරො ච අඤ්ඤෙසං දානං, අතාවකාලිකතාති ඉමානි පනෙත්ථ තීණි අඞ්ගානි.

920. නවමං උත්තානත්ථමෙව.

927. දසමෙ **ධම්මිකං කඨිනුද්ධාරන්ති** සබ්බාසං භික්ඛුනීනං අකාලචීවරං දාතුකාමෙන උපාසකෙන යත්තකො අත්ථාරමූලකො ආනිසංසො, තතො අධිකං වා සමකං වා දත්වා යාචිතකෙන සමග්ගෙන භික්ඛුනිසඞ්ඝෙන යං කඨිනං ඤත්තිදුතියෙන කම්මෙන අන්තරා උද්ධරීයති, තස්ස සො උද්ධාරො ධම්මිකොති වුච්චති, එවරූපං කඨිනුද්ධාරන්ති අත්ථො. සෙසං උත්තානත්ථමෙව.

නග්ගවග්ගවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

932. තුවට්ටවග්ගෙ සබ්බං උත්තානමෙව.

5. චිත්තාගාරවග්ගවණ්ණනා

978. චිත්තාගාරවග්ගස්ස පඨමෙ **කීළනඋපවනන්ති** අන්තොනගරෙ ඨිතං සන්ධාය වුත්තං, **කීළනුය්‍යානන්ති** බහිනගරෙ ඨිතං සන්ධාය. **පාටෙක්කා ආපත්තියොති** ගීවාය පරිවට්ටනප්පයොගගණනාය ආපත්තියො, න උම්මීලනගණනාය. **''අජ්ඣාරාමෙ රාජාගාරාදීනි කරොන්ති , තානි පස්සන්තියා අනාපත්ති''**ති වචනතො ''අන්තොආරාමෙ තත්ථ තත්ථ ගන්ත්වා නච්චාදීනි පස්සිතුං ලභතී''තිපි සිද්ධං.

982. දුතියාදීනි උත්තානත්ථානෙව.

1015. නවමෙ හත්ථිආදීසු **සිප්ප**-සද්දො පච්චෙකං යොජෙතබ්බො, තථා ආථබ්බණාදීසු **මන්ත**-සද්දො. තත්ථ **ආථබ්බණමන්තො** නාම ආථබ්බණවෙදවිහිතො පරූපඝාතකරො මන්තො, **ඛීලනමන්තො** නාම දාරුසාරඛීලං

මන්තෙත්වා පථවියං පවෙසෙත්වා මාරණමන්තො, **අගදප්පයොගො** විසයොජනං. **නාගමණ්ඩලන්ති** සප්පානං පවෙසනිවාරණත්ථං මණ්ඩලබද්ධමන්තො.

1018. දසමං උත්තානත්ථමෙව.

චිත්තාගාරවග්ගවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

1021. ආරාමවග්ගෙ සබ්බං උත්තානත්ථමෙව.

1067. ගබ්භිනිවග්ගෙපි සබ්බං සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව.

8. කුමාරිභූතවග්ගවණ්ණනා

1119. කුමාරිභූතවග්ගස්ස පඨමෙ **සබ්බපඨමා ද්වෙ මහාසික්ඛමානාති** ගබ්භිනිවග්ගෙ සබ්බපඨමං වුත්තා ද්වෙ සික්ඛමානා. **සික්ඛමානා ඉච්චෙව වත්තබ්බාති** සම්මුතිකම්මාදීසු එවං වත්තබ්බා. **ගිහිගතාති වා කුමාරිභූතාති වා න වත්තබ්බාති** සචෙ වදන්ති, කම්මං කුප්පතීති අධිප්පායො. ඉතො පරං නවමපරියොසානං උත්තානත්ථමෙව.

1163. දසමෙ **අපුබ්බසමුට්ඨානසීසන්ති** පඨමපාරාජිකසමුට්ඨානාදීසු තෙරසසු සමුට්ඨානෙසු අනනුඤ්ඤාතසමුට්ඨානං සන්ධාය වුත්තං. තඤ්හි ඉතො පුබ්බෙ තාදිසස්ස සමුට්ඨානසීසස්ස අනාගතත්තා ‘‘අපුබ්බසමුට්ඨානසීස’’න්ති වුත්තං.

1166. එකාදසමාදීනි උත්තානත්ථානෙව.

කුමාරිභූතවග්ගවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

9. ඡත්තුපාහනවග්ගවණ්ණනා

1214. ඡත්තුපාහනවග්ගස්ස එකාදසමෙ **උපචාරං සන්ධායාති** සමන්තා ද්වාදසහත්ථුපචාරං සන්ධාය. සෙසං සබ්බත්ථ උත්තානමෙව.

ඡත්තුපාහනවග්ගවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

ගිරග්ගසමජ්ජාදීනි අචිත්තකානි ලොකවජ්ජානීති වුත්තත්තා නච්චන්ති වා වණ්ණකන්ති වා අජානිත්වාව පස්සන්තියා වා නහායන්තියා වා ආපත්තිසම්භවතො වත්ථුඅජානනචිත්තෙන **අචිත්තකානි,** නච්චන්ති වා වණ්ණකන්ති වා ජානිත්වා පස්සන්තියා වා නහායන්තියා වා අකුසලෙනෙව ආපජ්ජනතො **ලොකවජ්ජානීති** වෙදිතබ්බානි. චොරිවුට්ඨාපනාදීනි **චොරීති**ආදිනා වත්ථුං ජානිත්වා කරණෙ එව ආපත්තිසම්භවතො **සචිත්තකානි,** උපසම්පදාදීනං එකන්තඅකුසලචිත්තෙනෙව අකත්තබ්බත්තා **පණ්ණත්තිවජ්ජානි**. ‘‘ඉධ සචිත්තකාචිත්තකතා පණ්ණත්තිජානනාජානනතාය අග්ගහෙත්වා වත්ථුජානනාජානනතාය ගහෙතබ්බා’’ති තීසුපි **ගණ්ඨිපදෙසු** වුත්තං. සෙසමෙත්ථ උත්තානත්ථමෙව.

භික්ඛුනීවිභඞ්ගෙ ඛුද්දකවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

පාචිත්තියකණ්ඩං නිට්ඨිතං.

5. පාටිදෙසනීයකණ්ඩං (භික්ඛුනීවිභඞ්ගවණ්ණනා)

පාටිදෙසනීයසික්ඛාපදවණ්ණනා

1228. පාටිදෙසනීයා නාම යෙ අට්ඨ ධම්මා සඞ්ඛෙපෙනෙව සඞ්ගහං ආරුළ්හාති සම්බන්ධො. **පාළිවිනිමුත්තකෙසූති** පාළියං අනාගතෙසු සප්පිආදීසු.

පාටිදෙසනීයසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

පාටිදෙසනීයකණ්ඩං නිට්ඨිතං.

යෙ පන පඤ්චසත්තති සෙඛියා ධම්මා උද්දිට්ඨා, යෙ ච තෙසං අනන්තරා සත්තාධිකරණථභයා ධම්මා උද්දිට්ඨාති සම්බන්ධො. තත්ථ **තෙසන්ති** තෙසං සෙඛියානං. **සත්තාධිකරණථභයාති** සත්තාධිකරණසමථසඞ්ඛාතා. තං අත්ථවිනිච්ඡයං තාදිසංයෙව යස්මා විදූ වදන්තීති අත්ථො.

යථා නිට්ඨිතාති සම්බන්ධො. **සබ්බාසවපහං මග්ගන්ති** සබ්බාසවවිඝාතකං අරහත්තමග්ගං **පත්වා** සසන්තානෙ උප්පාදෙත්වා. **පස්සන්තු නිබ්බුතින්ති** මග්ගඤාණලොචනෙන නිබ්බානං සච්ඡිකරොන්තු, පප්පොන්තූති වා පාඨො. තත්ථ **නිබ්බුතින්ති** ඛන්ධපරිනිබ්බානං ගහෙතබ්බං.

ඉති සමන්තපාසාදිකාය විනයට්ඨකථාය සාරත්ථදීපනියං.

භික්ඛුනීවිභඞ්ගවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

උභතොවිභඞ්ගට්ඨකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

පාචිත්තියවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

නමො තස්ස භගවතො අරහතො සම්මාසම්බුද්ධස්ස

1. මහාඛන්ධකං

බොධිකථාවණ්ණනා

ඉදානි උභතොවිභඞ්ගානන්තරං සඞ්ගහමාරොපිතස්ස මහාවග්ගචූළවග්ගසඞ්ගහිතස්ස ඛන්ධකස්ස අත්ථසංවණ්ණනං ආරභිතුකාමො **“උභින්නං පාතිමොක්ඛාන”**න්තිආදිමාහ. තත්ථ **උභින්නං පාතිමොක්ඛානන්ති** උභින්නං පාතිමොක්ඛවිභඞ්ගානං. පාතිමොක්ඛග්ගහණෙන හෙත්ථ තෙසං විභඞ්ගො අභෙදෙන ගහිතො. යං ඛන්ධකං සඞ්ගායිංසූති සම්බන්ධො. ඛන්ධානං සමූහො **ඛන්ධකො,** ඛන්ධානං වා පකාසනතො දීපනතො **ඛන්ධකො.** ‘‘ඛන්ධා’’ති චෙත්ථ පබ්බජ්ජූපසම්පදාදිවිනයකම්මසඞ්ඛාතා චාරිත්තවාරිත්තසික්ඛාපදසඞ්ඛාතා ච පඤ්ඤත්තියො අධිප්පෙතා. පබ්බජ්ජාදීනි හි භගවතා පඤ්ඤත්තත්තා ‘‘පඤ්ඤත්තියො’’ති වුච්චන්ති. පඤ්ඤත්තියඤ්ච ඛන්ධසද්දො දිස්සති ‘‘දාරුක්ඛන්ධො අග්ගික්ඛන්ධො’’තිආදීසු විය. අපිච භාගරාසට්ඨතාපෙත්ථ යුජ්ජතියෙව තාසං පඤ්ඤත්තීනං භාගතො රාසිතො ච විභත්තත්තා. **ඛන්ධකොවිදාති** පඤ්ඤත්තිභාගරාසට්ඨවසෙන ඛන්ධට්ඨෙ කොවිදා.

පදභාජනීයෙ යෙසං පදානං අත්ථා යෙහි අට්ඨකථානයෙහි පකාසිතාති යොජෙතබ්බං. **තෙ චෙ පුන වදෙය්‍යාමාති** තෙ චෙ අට්ඨකථානයෙ පුනපි වදෙය්‍යාම. අථ වා පදභාජනීයෙ යෙසං පදානං යෙ අත්ථා හෙට්ඨා පකාසිතා, තෙ චෙ අත්ථෙ පුන වදෙය්‍යාමාති යොජෙතබ්බං. ඉමස්මිං පක්ඛෙ හි-සද්දො පදපූරණෙ දට්ඨබ්බො. **පරියොසානන්ති** සංවණ්ණනාපරියොසානං. **උත්තානා චෙව යෙ අත්ථාති** යෙ අත්ථා පුබ්බෙ අපකාසිතාපි උත්තානා අගම්භීරා.

1. **විසෙසකාරණං නත්ථීති** ‘‘යෙන සමයෙන ආයස්මතො සාරිපුත්තත්ථෙරස්ස සික්ඛාපදපඤ්ඤත්තියාචනහෙතුභූතො පරිවිතක්කො උදපාදි, තෙන සමයෙනා’’තිආදිනා වුත්තකාරණං විය ඉධ විසෙසකාරණං නත්ථි. **අයමභිලාපොති** ‘‘තෙන සමයෙනා’’ති අයමභිලාපො. **කිං පනෙතස්ස වචනෙ පයොජනන්ති** යදි විසෙසකාරණං නත්ථි, එතස්ස වචනෙ කිං පයොජනන්ති අධිප්පායො. නිදානදස්සනං පයොජනන්ති යොජෙතබ්බං. තමෙව විභාවෙතුං **“යා හි භගවතා”**තිආදි වුත්තං.

මහාවෙලා විය **මහාවෙලා,** විපුලවාලුකපුඤ්ජතාය මහන්තො වෙලාතටො වියාති අත්ථො. තෙනාහ **“මහන්තෙ වාලිකරාසිම්හීති අත්ථො”**ති. උරු මරු සිකතා වාලුකා වණ්ණු වාලිකාති ඉමෙ සද්දා සමානත්ථා, බ්‍යඤ්ජනමෙව නානං. තෙනාහ **“උරූති වාලිකා වුච්චතී”**ති.

ඉතො පට්ඨාය ච –

> යස්මා සුත්තන්තපාළීනං, අත්ථො සඞ්ඛෙපවණ්ණිතො;
> තස්මා මයං කරිස්සාම, තාසං අත්ථස්ස දීපනං.

නජ්ජාති (උදා. අට්ඨ. 1) නදති සන්දතීති නදී, තස්සා නජ්ජා, නදියා නින්නගායාති අත්ථො. **නෙරඤ්ජරායාති** ‘‘නෙලඤ්ජලායා’’ති වත්තබ්බෙ ල-කාරස්ස ර-කාරං කත්වා ‘‘නෙරඤ්ජරායා’’ති වුත්තං, කද්දමසෙවාලපණකාදිදොසරහිතසලිලායාති අත්ථො. කෙචි ‘‘නීලංජලායාති වත්තබ්බෙ නෙරඤ්ජරායාති වුත්ත’’න්ති වදන්ති, නාමමෙව වා එතං තස්සා නදියාති වෙදිතබ්බං. තස්සා නදියා තීරෙ යත්ථ භගවා විහාසි, තං දස්සෙතුං **“බොධිරුක්ඛමූලෙ”**ති වුත්තං. ‘‘බොධි වුච්චති චතූසු මග්ගෙසු ඤාණ’’න්ති (චූළනි. ඛග්ගවිසාණසුත්තනිද්දෙස 121) එත්ථ මග්ගඤාණං බොධීති වුත්තං, ‘‘පප්පොති බොධිං වරභූරිමෙධසො’’ති (දී. නි. 3.217) එත්ථ සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණං. තදුභයම්පි බොධිං භගවා එත්ථ පත්තොති රුක්ඛොපි ‘‘බොධිරුක්ඛො’’ත්වෙව නාමං ලභි. අථ වා සත්ත බොජ්ඣඞ්ගෙ බුජ්ඣීති භගවා **බොධි.** තෙන බුජ්ඣන්තෙන සන්නිස්සිතත්තා සො රුක්ඛො ‘‘බොධිරුක්ඛො’’ති නාමං ලභි. අට්ඨකථායං පන එකදෙසෙනෙව අත්ථං දස්සෙතුං **“බොධි වුච්චති චතූසු මග්ගෙසු ඤාණ”**න්තිආදි වුත්තං. **මූලෙති** සමීපෙ. **පඨමාභිසම්බුද්ධොති** අනුනාසිකලොපෙනායං නිද්දෙසොති ආහ **“පඨමං අභිසම්බුද්ධො”**ති. **පඨමන්ති** ච භාවනපුංසකනිද්දෙසො, තස්මා අභිසම්බුද්ධො හුත්වා සබ්බපඨමං බොධිරුක්ඛමූලෙ විහරතීති එවමෙත්ථ සම්බන්ධො වෙදිතබ්බො.

අථ ඛො භගවාති එත්ථ **අථාති** තස්මිං සමයෙති එවමත්ථො ගහෙතබ්බො අනෙකත්ථත්තා නිපාතානං, යස්මිං සමයෙ අභිසම්බුද්ධො හුත්වා බොධිරුක්ඛමූලෙ විහරති, තස්මිං සමයෙති අත්ථො. තෙනෙව **උදානපාළියං** (උදා. 2) ‘‘තෙන ඛො පන සමයෙන භගවා සත්තාහං එකපල්ලඞ්කෙන නිසින්නො හොති විමුත්තිසුඛපටිසංවෙදී’’ති වුත්තං. **අථාති** වා පච්ඡාති ඉමස්මිං අත්ථෙ නිපාතො, තස්මා අභිසම්බොධිතො පච්ඡාති එවමත්ථො ගහෙතබ්බො. **ඛොති** පදපූරණෙ නිපාතො. සත්ත අහානි **සත්තාහං.** අච්චන්තසංයොගෙ චෙතං උපයොගවචනං. යස්මා භගවා තං සත්තාහං නිරන්තරතාය අච්චන්තමෙව ඵලසමාපත්තිසුඛෙන විහාසි, තස්මා ‘‘සත්තාහ’’න්ති අච්චන්තසංයොගවසෙන උපයොගවචනං වුත්තං. **එකපල්ලඞ්කෙනාති** විසාඛපුණ්ණමාය අනත්ථඞ්ගතෙයෙව සූරියෙ අපරාජිතපල්ලඞ්කවසෙන වජිරාසනෙ නිසින්නකාලතො පට්ඨාය සකිම්පි අනුට්ඨහිත්වා යථාභුජිතෙන එකෙනෙව පල්ලඞ්කෙන.

විමුත්තිසුඛපටිසංවෙදීති එත්ථ තදඞ්ගවික්ඛම්භනසමුච්ඡෙදපටිප්පස්සද්ධිනිස්සරණවිමුත්තීසු පඤ්චසු පටිප්පස්සද්ධිවිමුත්තිසඞ්ඛාතා භගවතො ඵලවිමුත්ති අධිප්පෙතාති ආහ **''විමුත්තිසුඛං ඵලසමාපත්තිසුඛං පටිසංවෙදයමානො''**ති. **විමුත්තීති** ච උපක්කිලෙසෙහි පටිප්පස්සද්ධිවසෙන චිත්තස්ස විමුත්තභාවො, චිත්තමෙව වා තථා විමුත්තං වෙදිතබ්බං. තාය විමුත්තියා ජාතං, සම්පයුත්තං වා සුඛං විමුත්තිසුඛං. ''යායං, භන්තෙ, උපෙක්ඛා සන්තෙ සුඛෙ වුත්තා භගවතා''ති (ම. නි. 2.88) වචනතො උපෙක්ඛාපි චෙත්ථ සුඛමිච්චෙව වෙදිතබ්බා. තථා හි වුත්තං **සම්මොහවිනොදනියං** (විභ. අට්ඨ. 232) ''උපෙක්ඛා පන සන්තත්තා, සුඛමිච්චෙව භාසිතා''ති. භගවා හි චතුත්ථජ්ඣානිකං අරහත්තඵලසමාපත්තිං සමාපජ්ජති, න ඉතරං. අථ වා ''තෙසං වූපසමො සුඛො''තිආදීසු (දී. නි. 2.221, 272) යථා සඞ්ඛාරදුක්ඛවූපසමො ''සුඛො''ති වුච්චති, එවං සකලකිලෙසදුක්ඛූපසමභාවතො අග්ගඵලෙ ලබ්භමානා පටිප්පස්සද්ධිවිමුත්ති එව ඉධ ''සුඛ''න්ති වෙදිතබ්බා.

අථාති අධිකාරත්ථෙ නිපාතො, **ඛොති** පදපූරණෙ. තෙසු අධිකාරත්ථෙන ''අථා''ති ඉමිනා විමුත්තිසුඛපටිසංවෙදනතො අඤ්ඤං අධිකාරං දස්සෙති. කො පනෙසොති? පටිච්චසමුප්පාදමනසිකාරො. **රත්තියාති** අවයවසම්බන්ධෙ සාමිවචනං. **පඨමන්ති** අච්චන්තසංයොගත්ථෙ උපයොගවචනං . භගවා හි තස්සා රත්තියා සකලම්පි පඨමං යාමං තෙනෙව මනසිකාරෙන යුත්තො අහොසීති.

පච්චයාකාරන්ති අවිජ්ජාදිපච්චයධම්මං. **පටිච්චාති** පටිමුඛං ගන්ත්වා, කාරණසාමග්ගිං අපටික්ඛිපිත්වාති අත්ථො. පටිමුඛගමනඤ්ච පච්චයස්ස කාරණසාමග්ගියා අඞ්ගභාවෙන ඵලස්ස උප්පාදනමෙව. **අපටික්ඛිපිත්වාති** පන විනා තාය කාරණසාමග්ගියා අඞ්ගභාවං අගන්ත්වා සයමෙව න උප්පාදෙතීති අත්ථො. එතෙන කාරණබහුතා දස්සිතා. අවිජ්ජාදිඑකෙකහෙතුසීසෙන හි හෙතුසමූහො නිද්දිට්ඨො. **සහිතෙති** සමුදිතෙ, අවිනිබ්භුත්තෙති අත්ථො. අවිජ්ජාදිකො හි පච්චයධම්මො සහිතෙයෙව අඤ්ඤමඤ්ඤං අවිනිබ්භොගවුත්තිධම්මෙ උප්පාදෙති. ඉමිනා පච්චයුප්පන්නධම්මබහුතා දස්සිතා. උභයෙනපි ''එකං න එකතො''තිආදිනයො (විභ. අට්ඨ. 226 සඞ්ඛාරපදනිද්දෙස; විසුද්ධි. 2.617) දීපිතො හොති. එකතො හි කාරණතො න ඉධ කිඤ්චි එකං ඵලමත්ථි, න අනෙකං, නාපි අනෙකෙහි කාරණෙහි එකං, අනෙකෙහි පන කාරණෙහි අනෙකමෙව හොති. තථා හි අනෙකෙහි උතුපථවීබීජසලිලසඞ්ඛාතෙහි කාරණෙහි අනෙකමෙව රූපගන්ධරසාදිඅඞ්කුරසඞ්ඛාතං ඵලමුප්පජ්ජමානං දිස්සති. යං පනෙතං ''අවිජ්ජාපච්චයා සඞ්ඛාරා, සඞ්ඛාරපච්චයා විඤ්ඤාණ''න්ති එකෙකහෙතුඵලදීපනං කතං, තත්ථ පයොජනං න විජ්ජති.

භගවා හි කත්ථචි පධානත්තා කත්ථචි පාකටත්තා කත්ථචි අසාධාරණත්තා දෙසනාවිලාසස්ස ච වෙනෙය්‍යානඤ්ච අනුරූපතො එකමෙව හෙතුං වා ඵලං වා දීපෙති. ''ඵස්සපච්චයා වෙදනා''ති හි එකමෙව හෙතුං ඵලඤ්චාහ. ඵස්සො හි වෙදනාය පධානහෙතු යථාඵස්සං වෙදනාවවත්ථානතො. වෙදනා ච ඵස්සස්ස පධානඵලං යථාවෙදනං ඵස්සවවත්ථානතො. ''සෙම්හසමුට්ඨානා ආබාධා''ති (මහානි. 5) පාකටත්තා එකං හෙතුං ආහ. පාකටො හි එත්ථ සෙම්හො, න කම්මාදයො. ''යෙ කෙචි, භික්ඛවෙ, අකුසලා ධම්මා, සබ්බෙතෙ අයොනිසොමනසිකාරමූලකා''ති අසාධාරණත්තා එකං හෙතුං ආහ. අසාධාරණො හි අයොනිසොමනසිකාරො අකුසලානං, සාධාරණානි වත්ථාරම්මණාදීනීති. තස්මා අවිජ්ජා තාවෙත්ථ විජ්ජමානෙසුපි අඤ්ඤෙසු වත්ථාරම්මණසහජාතධම්මාදීසු සඞ්ඛාරකාරණෙසු ''අස්සාදානුපස්සිනො තණ්හා පවඩ්ඪතී''ති (සං. නි. 2.52) ච ''අවිජ්ජාසමුදයා ආසවසමුදයො''ති (ම. නි. 1.104) ච වචනතො අඤ්ඤෙසම්පි තණ්හාදීනං සඞ්ඛාරහෙතූනං හෙතූති පධානත්තා, ''අවිද්වා, භික්ඛවෙ, අවිජ්ජාගතො පුඤ්ඤාභිසඞ්ඛාරම්පි අභිසඞ්ඛරොතී''ති පාකටත්තා අසාධාරණත්තා ච සඞ්ඛාරානං හෙතුභාවෙන දීපිතාති වෙදිතබ්බා. එවං සබ්බත්ථ එකෙකහෙතුඵලදීපනෙ යථාසම්භවං නයො නෙතබ්බො. තෙනාහු පොරාණා –

> ''එකං න එකතො ඉධ, නානෙකමනෙකතොපි නො එකං;
> ඵලමත්ථි අත්ථි පන එක-හෙතුඵලදීපනෙ අත්ථො''ති.

පච්චෙතුමරහතීති **පටිච්චො**. යො හි නං පච්චෙති අභිසමෙති, තස්ස අච්චන්තමෙව දුක්ඛවූපසමාය සංවත්තති. සම්මා සහ ච උප්පාදෙතීති **සමුප්පාදො**. පච්චයධම්මො හි අත්තනො ඵලං උප්පාදෙන්තො සම්පුණ්ණමෙව උප්පාදෙති, න විකලං. යෙ ච ධම්මෙ උප්පාදෙති, තෙ සබ්බෙ සහෙව උප්පාදෙති, න එකෙකං. ඉති පටිච්චො ච සො සමුප්පාදො චාති **පටිච්චසමුප්පාදොති** එවම්පෙත්ථ අත්ථො දට්ඨබ්බො. **විත්ථාරොති** පටිච්චසමුප්පාදපදවණ්ණනාපපඤ්චො. මයම්පි තං අතිපපඤ්චභයා ඉධ න දස්සයිස්සාම, එවං පරතො වක්ඛමානම්පි විත්ථාරං. **අනුලොමපටිලොමන්ති** භාවනපුංසකනිද්දෙසො ''විසමං චන්දිමසූරියා පරිවත්තන්තී''තිආදීසු (අ. නි. 4.70) විය. **ස්වෙවාති** සො එව පච්චයාකාරො. **පුරිමනයෙන වා වුත්තොති** ''අවිජ්ජාපච්චයා සඞ්ඛාරා''තිආදිනා නයෙන වුත්තො පච්චයාකාරො. **පවත්තියාති** සංසාරප්පවත්තියා. **මනසි අකාසීති** යො යො පච්චයධම්මො යස්ස යස්ස පච්චයුප්පන්නධම්මස්ස යථා යථා හෙතුපච්චයාදිනා පච්චයභාවෙන පච්චයො හොති, තං සබ්බං අවිපරීතං අපරිහාපෙත්වා අනවසෙසතො පච්චවෙක්ඛණවසෙන චිත්තෙ අකාසීති අත්ථො.

අවිජ්ජාපච්චයාතිආදීසු (විභ. අට්ඨ. 225; විසුද්ධි. 2.586-587; උදා. අට්ඨ. 1) අවින්දියං කායදුච්චරිතාදිං වින්දතීති **අවිජ්ජා,** වින්දියං කායසුචරිතාදිං න වින්දතීති අවිජ්ජා, ධම්මානං අවිපරීතසභාවං අවිදිතං කරොතීති අවිජ්ජා, අන්තවිරහිතෙ සංසාරෙ භවාදීසු සත්තෙ ජවාපෙතීති අවිජ්ජා, අවිජ්ජමානෙසු ජවති, විජ්ජමානෙසු න ජවතීති අවිජ්ජා, විජ්ජාපටිපක්ඛාති වා අවිජ්ජා. සා ''දුක්ඛෙ අඤ්ඤාණ''න්තිආදිනා චතුබ්බිධා වෙදිතබ්බා. පටිච්ච නං න විනා ඵලං එති

උප්පජ්ජති චෙව පවත්තති චාති **පච්චයො,** උපකාරට්ඨො වා පච්චයො. අවිජ්ජා ච සා පච්චයො චාති අවිජ්ජාපච්චයො , තස්මා **අවිජ්ජාපච්චයා.** සඞ්ඛරොන්තීති **සඞ්ඛාරා,** ලොකියා කුසලාකුසලචෙතනා. තෙ පුඤ්ඤාපුඤ්ඤානෙඤ්ජාභිසඞ්ඛාරවසෙන තිවිධා වෙදිතබ්බා. විජානාතීති **විඤ්ඤාණං,** තං ලොකියවිපාකවිඤ්ඤාණවසෙන බාත්තිංසවිධං. නමතීති **නාමං,** වෙදනාදික්ඛන්ධත්තයං. රුප්පතීති **රූපං,** භූතරූපං චක්ඛාදිඋපාදාරූපඤ්ච. ආයතනන්ති, ආයතඤ්ච සංසාරදුක්ඛං නයතීති **ආයතනං** . ඵුසතීති **ඵස්සො.** වෙදයතීති **වෙදනා.** ඉදම්පි ද්වයං ද්වාරවසෙන ඡබ්බිධං, විපාකවසෙන ගහණෙ බාත්තිංසවිධං. තස්සති පරිතස්සතීති **තණ්හා,** සා කාමතණ්හාදිවසෙන සඞ්ඛෙපතො තිවිධා, විත්ථාරතො අට්ඨසතවිධා ච. උපාදියතීති **උපාදානං,** තං කාමුපාදානාදිවසෙන චතුබ්බිධං.

භවති භාවයති චාති **භවො,** සො කම්මොපපත්තිභෙදතො දුවිධො. ජනනං **ජාති.** ජීරණං **ජරා.** මරන්ති තෙනාති **මරණං.** සොචනං **සොකො.** පරිදෙවනං **පරිදෙවො.** දුක්ඛයතීති **දුක්ඛං.** උප්පාදට්ඨිතිවසෙන ද්වෙධා ඛනතීති වා **දුක්ඛං.** දුම්මනස්ස භාවො **දොමනස්සං.** භුසො ආයාසො **උපායාසො. සම්භවන්තීති** නිබ්බත්තන්ති. න කෙවලඤ්ච සොකාදීහෙව, අථ ඛො සබ්බපදෙහි ''සම්භවන්ති''ති පදස්ස යොජනා කාතබ්බා. එවඤ්හි අවිජ්ජාපච්චයා සඞ්ඛාරා සම්භවන්තීති පච්චයපච්චයුප්පන්නවවත්ථානං දස්සිතං හොති. තෙනෙවාහ **''අවිජ්ජාපච්චයා සඞ්ඛාරා සම්භවන්තීති ඉමිනා නයෙන සබ්බපදෙසු අත්ථො වෙදිතබ්බො''**ති. **එවමෙතස්ස...පෙ.... සමුදයො හොතීති** එත්ථ පන අයමත්ථො. **එවන්ති** නිද්දිට්ඨනයනිදස්සනං. තෙන අවිජ්ජාදීහෙව කාරණෙහි, න ඉස්සරනිම්මානාදීහීති දස්සෙති. **එතස්සාති** යථාවුත්තස්ස. **කෙවලස්සාති** අසම්මිස්සස්ස, සකලස්ස වා. **දුක්ඛක්ඛන්ධස්සාති** දුක්ඛසමූහස්ස, න සත්තස්ස නාපි සුභසුඛාදීනං. **සමුදයො හොතීති** නිබ්බත්ති සම්භවති.

අච්චන්තමෙව සඞ්ඛාරෙහි විරජ්ජති එතෙනාති **විරාගො,** අරියමග්ගොති ආහ **''විරාගසඞ්ඛාතෙන මග්ගෙනා''**ති. අසෙසං නිරොධා **අසෙසනිරොධා,** අසෙසෙත්වා නිස්සෙසෙත්වා නිරොධා සමුච්ඡින්දනා අනුසයප්පහානවසෙන අග්ගමග්ගෙන අවිජ්ජාය අච්චන්තසමුග්ඝාතතොති අත්ථො. යදිපි හෙට්ඨිමමග්ගෙහිපි පහීයමානා අවිජ්ජා අච්චන්තසමුග්ඝාතවසෙනෙව පහීයති, තථාපි න අනවසෙසතො පහීයති. අපායගමනීයා හි අවිජ්ජා පඨමමග්ගෙන පහීයති, තථා සකිදෙව ඉමස්මිං ලොකෙ සබ්බත්ථ ච අනරියභූමියං උපපත්තියා පච්චයභූතා අවිජ්ජා යථාක්කමං දුතියතතියමග්ගෙහි පහීයති, න ඉතරාති, අරහත්තමග්ගෙනෙව පන සා අනවසෙසං පහීයතීති. **අනුප්පාදනිරොධො හොතීති** සබ්බෙසං සඞ්ඛාරානං අනවසෙසං අනුප්පාදනිරොධො හොති. හෙට්ඨිමෙන හි මග්ගත්තයෙන කෙචි සඞ්ඛාරා නිරුජ්ඣන්ති, කෙචි න නිරුජ්ඣන්ති අවිජ්ජාය සාවසෙසනිරොධා, අග්ගමග්ගෙන පනස්සා අනවසෙසනිරොධා න කෙචි සඞ්ඛාරා න නිරුජ්ඣන්තීති. **එවං නිරුද්ධානන්ති** එවං අනුප්පාදනිරොධෙන නිරුද්ධානං. **කෙවල-සද්දො** නිරවසෙසවාචකො ච හොති ''කෙවලා අඞ්ගමගධා''තිආදීසු. අසම්මිස්සවාචකො ච ''කෙවලා සාලයො''තිආදීසු. තස්මා උභයථාපි අත්ථං වදති **''සකලස්ස, සුද්ධස්ස වා''**ති. තත්ථ **සකලස්සාති** අනවසෙසස්ස සබ්බභවාදිගතස්ස. **සත්තවිරහිතස්සාති** පරපරිකප්පිතජීවරහිතස්ස.

අපිචෙත්ථ කිඤ්චාපි ''අවිජ්ජානිරොධා සඞ්ඛාරනිරොධො, සඞ්ඛාරනිරොධා විඤ්ඤාණනිරොධො''ති එත්තාවතාපි සකලස්ස දුක්ඛක්ඛන්ධස්ස අනවසෙසතො නිරොධො වුත්තො හොති, තථාපි යථා අනුලොමෙ යස්ස යස්ස පච්චයධම්මස්ස අත්ථිතාය යො යො පච්චයුප්පන්නධම්මො න නිරුජ්ඣති පවත්තති එවාති ඉමස්ස අත්ථස්ස දස්සනත්ථං ''අවිජ්ජාපච්චයා සඞ්ඛාරා...පෙ.... සමුදයො හොතී''ති වුත්තං. එවං තප්පටිපක්ඛතො තස්ස තස්ස පච්චයස්ස අභාවෙ සො සො පච්චයුප්පන්නධම්මො නිරුජ්ඣති න පවත්තතීති දස්සනත්ථං ඉධ ''අවිජ්ජානිරොධා සඞ්ඛාරනිරොධො, සඞ්ඛාරනිරොධා විඤ්ඤාණනිරොධො, විඤ්ඤාණනිරොධා නාමරූපනිරොධො...පෙ.... දුක්ඛක්ඛන්ධස්ස නිරොධො හොතී''ති වුත්තං, න පන අනුලොමෙ විය කාලත්තයපරියාපන්නස්ස දුක්ඛක්ඛන්ධස්ස නිරොධදස්සනත්ථං. අනාගතස්සෙව හි අරියමග්ගභාවනාය අසති උප්පජ්ජනාරහස්ස දුක්ඛක්ඛන්ධස්ස අරියමග්ගභාවනාය නිරොධො ඉච්ඡිතොති අයම්පි විසෙසො වෙදිතබ්බො.

යදා හවෙති එත්ථ **හවෙති** බ්‍යත්තන්ති ඉමස්මිං අත්ථෙ නිපාතො. කෙචි පන ''හවෙති ආහවෙ යුද්ධෙ''ති අත්ථං වදන්ති, ''යොධෙථ මාරං පඤ්ඤාවුධෙනා''ති (ධ. ප. 40) හි වචනතො කිලෙසමාරෙන යුජ්ඣනසමයෙති තෙසං අධිප්පායො. **ආරම්මණූපනිජ්ඣානලක්ඛණෙනාති** ආරම්මණූපනිජ්ඣානසභාවෙන. **ලක්ඛණූපනිජ්ඣානලක්ඛණෙනාති** එත්ථාපි එසෙව නයො. තත්ථ ආරම්මණූපනිජ්ඣානං නාම අට්ඨ සමාපත්තියො කසිණාරම්මණස්ස උපනිජ්ඣායනතො. ලක්ඛණූපනිජ්ඣානං නාම විපස්සනාමග්ගඵලානි. විපස්සනා හි තීණි ලක්ඛණානි උපනිජ්ඣායතීති **ලක්ඛණූපනිජ්ඣානං,** මග්ගො විපස්සනාය ආගතකිච්චං සාධෙතීති **ලක්ඛණූපනිජ්ඣානං,** ඵලං තථලක්ඛණං නිරොධසච්චං උපනිජ්ඣායතීති **ලක්ඛණූපනිජ්ඣානං. නො කල්ලො පඤ්හොති** අයුත්තො පඤ්හො, දුප්පඤ්හො එසොති අත්ථො. **ආදිසද්දෙන** –

> ''ඵුසතීති අහං න වදාමි. ඵුසතීති චාහං වදෙය්‍යං, තත්‍රස්ස කල්ලො පඤ්හො 'කො නු ඛො, භන්තෙ, ඵුසතී'ති? එවඤ්චාහං න වදාමි, එවං මං අවදන්තං යො එවං පුච්ඡෙය්‍ය 'කිංපච්චයා නු ඛො, භන්තෙ, ඵස්සො'ති, එස කල්ලො පඤ්හො. තත්‍ර කල්ලං වෙය්‍යාකරණං 'සළායතනපච්චයා ඵස්සො, ඵස්සපච්චයා වෙදනා'ති. කො නු ඛො, භන්තෙ, වෙදයතීති? නො කල්ලො පඤ්හොති භගවා අවොච, වෙදයතීති අහං න වදාමි, වෙදයතීති චාහං වදෙය්‍යං, තත්‍රස්ස කල්ලො පඤ්හො 'කො නු ඛො, භන්තෙ, වෙදයතී'ති? එවඤ්චාහං න

වදාමි. එවං මං අවදන්තං යො එවං පුච්ඡෙය්‍ය ‘කිංපච්චයා නු ඛො, භන්තෙ, වෙදනා’ති, එස කල්ලො පඤ්හො. තත්‍ර කල්ලං වෙය්‍යාකරණං ‘ඵස්සපච්චයා වෙදනා, වෙදනාපච්චයා තණ්හා’’’ති (සං. නි. 2.12) –

එවමාදිං පාළිසෙසං සඞ්ගණ්හාති.

ආදිනා ච නයෙනාති එත්ථ **ආදි-**සද්දෙන පන ‘‘කතමා නු ඛො, භන්තෙ, ජාති, කස්ස ච පනායං ජාතීති. ‘නො කල්ලො පඤ්හො’ති භගවා අවොචා’’ති එවමාදිං සඞ්ගණ්හාති. නනු චෙත්ථ ‘‘කතමං නු ඛො, භන්තෙ, ජරාමරණ’’න්ති (සං. නි. 2.35) ඉදං සුපුච්ඡිතන්ති? කිඤ්චාපි සුපුච්ඡිතං, යථා පන සතසහස්සග්ඝනකෙ සුවණ්ණථාලකෙ වඩ්ඪිතස්ස සුභොජනස්ස මත්ථකෙ ආමලකමත්තෙ ගූථපිණ්ඩෙ ඨපිතෙ සබ්බං භොජනං දුබ්භොජනං හොති ඡඩ්ඩෙතබ්බං, එවමෙව ‘‘කස්ස ච පනිදං ජරාමරණ’’න්ති ඉමිනා සත්තූපලද්ධිවාදපදෙන ගූථපිණ්ඩෙන තං භොජනං දුබ්භොජනං විය අයම්පි සබ්බො දුප්පඤ්හො ජාතොති.

සොළස කඞ්ඛාති ‘‘අහොසිං නු ඛො අහං අතීතමද්ධානං, න නු ඛො අහොසිං, කිං නු ඛො අහොසිං, කථං නු ඛො අහොසිං, කිං හුත්වා කිං අහොසිං නු ඛො අහං අතීතමද්ධානං, භවිස්සාමි නු ඛො අහං අනාගතමද්ධානං, න නු ඛො භවිස්සාමි, කිං නු ඛො භවිස්සාමි, කථං නු ඛො භවිස්සාමි, කිං හුත්වා කිං භවිස්සාමි නු ඛො අහං අනාගතමද්ධානං, අහං නු ඛොස්මි, නො නු ඛොස්මි, කිං නු ඛොස්මි, කථං නු ඛොස්මි, අයං නු ඛො සත්තො කුතො ආගතො, සො කුහිං ගාමී භවිස්සතී’’ති (සං. නි. 2.20; ම. නි. 1.18) එවමාගතා අතීතානාගතපච්චුප්පන්නවිසයා සොළසවිධා කඞ්ඛා.

තත්ථ (ම. නි. අට්ඨ. 1.18; සං. නි. අට්ඨ. 2.2.20) **අහොසිං නු ඛො, න නු ඛොති** සස්සතාකාරඤ්ච අධිච්චසමුප්පත්තිආකාරඤ්ච නිස්සාය අතීතෙ අත්තනො විජ්ජමානතඤ්ච අවිජ්ජමානතඤ්ච කඞ්ඛති, කිං කාරණන්ති න වත්තබ්බං. උම්මත්තකො විය හි බාලපුථුජ්ජනො යථා තථා වා පවත්තති. අපිච අයොනිසොමනසිකාරොයෙවෙත්ථ කාරණං. එවං අයොනිසොමනසිකාරස්ස පන කිං කාරණන්ති? ස්වෙව පුථුජ්ජනභාවො අරියානං අදස්සනාදීනි වා. නනු ච පුථුජ්ජනොපි යොනිසො මනසි කරොතීති. කො වා එවමාහ ‘‘න මනසි කරොතී’’ති. න පන තත්ථ පුථුජ්ජනභාවො කාරණං, සද්ධම්මසවනකල්‍යාණමිත්තාදීනි තත්ථ කාරණානි . න හි මච්ඡමංසාදීනි අත්තනො පකතියා සුගන්ධානි, අභිසඞ්ඛාරපච්චයා පන සුගන්ධානිපි හොන්ති.

කිං නු ඛො අහොසින්ති ජාතිලිඞ්ගුපපත්තියො නිස්සාය ‘‘ඛත්තියො නු ඛො අහොසිං, බ්‍රාහ්මණවෙස්සසුද්දගහට්ඨපබ්බජිතදෙවමනුස්සානං අඤ්ඤතරො’’ති කඞ්ඛති.

කථං නු ඛොති සණ්ඨානාකාරං නිස්සාය ‘‘දීඝො නු ඛො අහොසිං, රස්සඔදාතකණ්හප්පමාණිකඅප්පමාණිකාදීනං අඤ්ඤතරො’’ති කඞ්ඛති. කෙචි පන ‘‘ඉස්සරනිම්මානාදිං නිස්සාය ‘කෙන නු ඛො කාරණෙන අහොසි’න්ති හෙතුතො කඞ්ඛතී’’ති වදන්ති.

කිං හුත්වා කිං අහොසින්ති ජාතිආදීනි නිස්සාය ‘‘ඛත්තියො හුත්වා නු ඛො බ්‍රාහ්මණො අහොසිං…පෙ…. දෙවො හුත්වා මනුස්සො’’ති අත්තනො පරම්පරං කඞ්ඛති. සබ්බත්ථෙව පන අද්ධානන්ති කාලාධිවචනමෙතං, තඤ්ච භුම්මත්ථෙ උපයොගවචනං දට්ඨබ්බං.

භවිස්සාමි නු ඛො, න නු ඛොති සස්සතාකාරඤ්ච උච්ඡෙදාකාරඤ්ච නිස්සාය අනාගතෙ අත්තනො විජ්ජමානතඤ්ච අවිජ්ජමානතඤ්ච කඞ්ඛති. සෙසමෙත්ථ වුත්තනයමෙව.

අහං නු ඛොස්මීති අත්තනො අත්ථිභාවං කඞ්ඛති. යුත්තං පනෙතන්ති? යුත්තං අයුත්තන්ති කා එත්ථ චින්තා. අපිචෙත්ථ ඉදං වත්ථුම්පි උදාහරන්ති, චූළමාතාය කිර පුත්තො මුණ්ඩො, මහාමාතාය පුත්තො අමුණ්ඩො. තං සුත්තං මුණ්ඩෙසුං. සො උට්ඨාය ‘‘අහං නු ඛො චූළමාතාය පුත්තො’’ති චින්තෙසි. එවං ‘‘අහං නු ඛොස්මී’’ති කඞ්ඛා හොති.

නො නු ඛොස්මීති අත්තනො නත්ථිභාවං කඞ්ඛති. තත්‍රාපි ඉදං වත්ථු – එකො කිර මච්ඡෙ ගණ්හන්තො උදකෙ චිරට්ඨානෙන සීතිභූතං අත්තනො ඌරුං ‘‘මච්ඡො’’ති චින්තෙත්වා පහරි. අපරො සුසානපස්සෙ ඛෙත්තං රක්ඛන්තො භීතො සඞ්කුටිතො සයි. සො පටිබුජ්ඣිත්වා අත්තනො ජණ්ණුකානි ‘‘ද්වෙ යක්ඛා’’ති චින්තෙත්වා පහරි, එවං ‘‘නො නු ඛොස්මී’’ති කඞ්ඛති.

කිං නු ඛොස්මීති ඛත්තියොව සමානො අත්තනො ඛත්තියභාවං කඞ්ඛති කණ්ණො විය සූතපුත්තසඤ්ඤී. එස නයො සෙසෙසු. දෙවො පන සමානො දෙවභාවං අජානන්තො නාම නත්ථි. සොපි පන ‘‘අහං රූපී නු ඛො අරූපී නු ඛො’’තිආදිනා නයෙන කඞ්ඛති. ඛත්තියාදයො කස්මා න ජානන්තීති චෙ? අප්පච්චක්ඛා තෙසං තත්ථ තත්ථ කුලෙ උප්පත්ති. ගහට්ඨාපි ච පාතලිකාදයො පබ්බජිතසඤ්ඤිනො. පබ්බජිතාපි ‘‘කුප්පං නු ඛො මෙ කම්ම’’න්තිආදිනා නයෙන ගහට්ඨසඤ්ඤිනො. මනුස්සාපි ච එකච්චෙ රාජානො විය අත්තනි දෙවසඤ්ඤිනො හොන්ති.

කථං නු ඛොස්මීති වුත්තනයමෙව. කෙවලඤ්හෙත්ථ අබ්භන්තරෙ ජීවො නාම අත්ථීති ගහෙත්වා තස්ස සණ්ඨානාකාරං නිස්සාය ''දීඝො නු ඛොස්මි, රස්සචතුරස්සඡළංසඅට්ඨංසසොළසංසාදීනං අඤ්ඤතරප්පකාරො''ති කඞ්ඛන්තො ''කථං නු ඛොස්මී''ති කඞ්ඛතීති වෙදිතබ්බො. සරීරසණ්ඨානං පන පච්චුප්පන්නං අජානන්තො නාම නත්ථි.

කුතො ආගතො, සො කුහිං ගාමී භවිස්සතීති අත්තභාවස්ස ආගතිගතිට්ඨානං කඞ්ඛති.

වපයන්තීති විඅපයන්ති, ඉකාරලොපෙනායං නිද්දෙසො. බ්‍යපයන්තීති වුත්තං හොති. තෙනාහ **''වපයන්ති අපගච්ඡන්තී''**ති. අපගමනඤ්ච අනුප්පත්තිනිරොධවසෙනාති ආහ **''නිරුජ්ඣන්තී''**ති.

3. කදා පනස්ස බොධිපක්ඛියධම්මා චතුසච්චධම්මා වා පාතුභවන්ති උප්පජ්ජන්ති පකාසන්තීති? විපස්සනාමග්ගඤාණෙසු පවත්තමානෙසු. තත්ථ **විපස්සනාඤාණෙ** තාව විපස්සනාඤාණසම්පයුත්තා සතිආදයො විපස්සනාඤාණඤ්ච යථාරහං අත්තනො අත්තනො විසයෙසු තදඞ්ගප්පහානවසෙන සුභසඤ්ඤාදිකෙ පජහන්තා කායානුපස්සනාදිවසෙන විසුං විසුං උප්පජ්ජන්ති. **මග්ගක්ඛණෙ** පන තෙ නිබ්බානමාලම්බිත්වා සමුච්ඡෙදවසෙන පටිපක්ඛෙ පජහන්තා චතූසුපි අරියසච්චෙසු අසම්මොහපටිවෙධසාධනවසෙන සකිදෙව උප්පජ්ජන්ති. එවං තාවෙත්ථ බොධිපක්ඛියධම්මානං උප්පජ්ජනට්ඨෙන පාතුභාවො වෙදිතබ්බො. අරියසච්චධම්මානං පන ලොකියානං **විපස්සනාක්ඛණෙ** විපස්සනාය ආරම්මණකරණවසෙන ලොකුත්තරානං තදධිමුත්තතාවසෙන **මග්ගක්ඛණෙ** නිරොධසච්චස්ස ආරම්මණාභිසමයවසෙන සබ්බෙසම්පි කිච්චාභිසමයවසෙන පාකටභාවතො පකාසනට්ඨෙන පාතුභාවො වෙදිතබ්බො.

ඉති භගවා සතිපි සබ්බාකාරෙන සබ්බධම්මානං අත්තනො ඤාණස්ස පාකටභාවෙ පටිච්චසමුප්පාදමුඛෙන විපස්සනාභිනිවෙසස්ස කතත්තා නිපුණගම්භීරසුදුද්දසතාය පච්චයාකාරස්ස තං පච්චවෙක්ඛිත්වා උප්පන්නබලවසොමනස්සො පටිපක්ඛසමුච්ඡෙදවිභාවනෙන සද්ධිං අත්තනො තදභිසමයානුභාවදීපකමෙවෙත්ථ උදානං උදානෙසි.

''කාමා තෙ පඨමා සෙනා''තිආදිනා නයෙන වුත්තප්පකාරං මාරසෙනන්ති –

''කාමා තෙ පඨමා සෙනා, දුතියා අරති වුච්චති;
තතියා ඛුප්පිපාසා තෙ, චතුත්ථී තණ්හා පවුච්චති.

''පඤ්චමී ථිනමිද්ධං තෙ, ඡට්ඨා භීරූ පවුච්චති;
සත්තමී විචිකිච්ඡා තෙ, මක්ඛො ථම්භො ච අට්ඨමා.

''ලාභො සිලොකො සක්කාරො, මිච්ඡාලද්ධො ච යො යසො;
යො චත්තානං සමුක්කංසෙ, පරෙ ච අවජානති.

''එසා නමුචි තෙ සෙනා, කණ්හස්සාභිප්පහාරිනී;
න නං අසූරො ජිනාති, ජෙත්වා ච ලභතෙ සුඛ''න්ති. (සු. නි. 438-441; මහානි. 28) –

ඉමිනා නයෙන වුත්තප්පකාරං මාරසෙනං.

තත්ථ (සු. නි. අට්ඨ. 2.439-41; මහානි. අට්ඨ. 28) යස්මා ආදිතොව අගාරියභූතෙ සත්තෙ වත්ථුකාමෙසු කිලෙසකාමා මොහයන්ති, තෙ අභිභුය්‍ය අනගාරියභාවං උපගතානං පන්තෙසු වා සෙනාසනෙසු අඤ්ඤතරඤ්ඤතරෙසු වා අධිකුසලෙසු ධම්මෙසු **අරති** උප්පජ්ජති. වුත්තම්පි චෙතං ''පබ්බජිතෙන ඛො, ආවුසො, අභිරති දුක්කරා''ති (සං. නි. 4.331). තතො තෙ පරපටිබද්ධජීවිකත්තා **ඛුප්පිපාසා** බාධති, තාය බාධිතානං පරියෙසන **තණ්හා** චිත්තං කිලමයති, අථ නෙසං කිලන්තචිත්තානං **ථිනමිද්ධං** ඔක්කමති, තතො විසෙසමනධිගච්ඡන්තානං දුරභිසම්භවෙසු අරඤ්ඤවනපත්ථෙසු සෙනාසනෙසු විහරතං උත්‍රාසසඤ්ඤිතා **භීරු** ජායති, තෙසං උස්සඞ්කිතපරිසඞ්කිතානං දීඝරත්තං විවෙකරසමනස්සාදයමානානං විහරතං ''න සියා නු ඛො එස මග්ගො''ති පටිපත්තියං **විචිකිච්ඡා** උප්පජ්ජති, තං විනොදෙත්වා විහරතං අප්පමත්තකෙන විසෙසාධිගමෙන **මානමක්ඛථම්භා** ජායන්ති, තෙපි විනොදෙත්වා විහරතං තතො අධිකතරං විසෙසාධිගමං නිස්සාය **ලාභසක්කාරසිලොකා** උප්පජ්ජන්ති, ලාභාදිමුච්ඡිතා ධම්මපතිරූපකානි පකාසෙන්තා **මිච්ඡායසං** අධිගන්ත්වා තත්ථ ඨිතා ජාතිආදීහි **අත්තානං උක්කංසෙන්ති පරං වම්භෙන්ති,** තස්මා කාමාදීනං පඨමසෙනාදිභාවො වෙදිතබ්බො.

එවමෙතං දසවිධං සෙනං උද්දිසිත්වා යස්මා සා කණ්හධම්මසමන්නාගතත්තා කණ්හස්ස නමුචිනො උපකාරාය සංවත්තති, තස්මා නං ''තව සෙනා''ති නිද්දිසන්තෙන ''එසා නමුචි තෙ සෙනා, කණ්හස්සාභිප්පහාරිනී''ති වුත්තං. තත්ථ **අභිප්පහාරිනීති** සමණබ්‍රාහ්මණානං ඝාතනී නිප්පොථනී, අන්තරායකරීති අත්ථො. **න නං අසූරො ජිනාති, ජෙත්වා**

ච ලභතෙ සුඛන්ති එවං තව සෙනං අසුරො කායෙ ච ජීවිතෙ ච සාපෙක්ඛො පුරිසො න ජිනාති, සූරො පන ජිනාති, ජෙත්වා ච මග්ගසුඛං ඵලසුඛඤ්ච අධිගච්ඡතීති අත්ථො. **සොපි බ්‍රාහ්මණොති** සොපි ඛීණාසවබ්‍රාහ්මණො.

ඉදානි ''තෙන ඛො පන සමයෙන භගවා සත්තාහං එකපල්ලඞ්කෙන නිසින්නො හොති විමුත්තිසුඛපටිසංවෙදී. අථ ඛො භගවා තස්ස සත්තාහස්ස අච්චයෙන තම්හා සමාධිම්හා වුට්ඨහිත්වා රත්තියා පඨමං යාමං පටිච්චසමුප්පාදං අනුලොමං සාධුකං මනසාකාසි. රත්තියා මජ්ඣිමං යාමං පටිච්චසමුප්පාදං පටිලොමං සාධුකං මනසාකාසි. රත්තියා පච්ඡිමං යාමං පටිච්චසමුප්පාදං අනුලොමපටිලොමං සාධුකං මනසාකාසී''ති එවං වුත්තාය උදානපාළියා (උදා. 1) ඉමිස්සා ච ඛන්ධකපාළියා අවිරොධං දස්සෙතුං **''උදානෙ පනා''**තිආදි ආරද්ධං. එත්ථ **තස්ස වසෙනාති** තස්ස පච්චයාකාරපජානනස්ස පච්චයක්ඛයාධිගමස්ස ච වසෙන. **එකෙකමෙව කොට්ඨාසන්ති** අනුලොමපටිලොමෙසු එකෙකමෙව කොට්ඨාසං. **පාටිපදරත්තියා එවං මනසාකාසීති** රත්තියා තීසුපි යාමෙසු අනුලොමපටිලොමංයෙව මනසාකාසි. භගවා කිර ඨපෙත්වා රතනඝරසත්තාහං සෙසෙසු ඡසු සත්තාහෙසු අන්තරන්තරා ධම්මං පච්චවෙක්ඛිත්වා යෙභුය්‍යෙන විමුත්තිසුඛපටිසංවෙදී විහාසි, රතනඝරසත්තාහෙ පන අභිධම්මපවිචයවසෙනෙව විහාසි. තස්මා අන්තරන්තරා ධම්මපච්චවෙක්ඛණවසෙන උප්පාදිතමනසිකාරෙසු පාටිපදරත්තියා උප්පාදිතං මනසිකාරං සන්ධාය ඉමිස්සං ඛන්ධකපාළියං එවං වුත්තන්ති අධිප්පායො.

බොධිකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

අජපාලකථාවණ්ණනා

4. තස්ස සත්තාහස්ස අච්චයෙනාති පල්ලඞ්කසත්තාහස්ස අපගමනෙන. **තම්හා සමාධිම්හා වුට්ඨහිත්වාති** තතො අරහත්තඵලසමාපත්තිසමාධිතො යථාකාලපරිච්ඡෙදං වුට්ඨහිත්වා. **අඤ්ඤෙපි බුද්ධත්තකරාති** විසාඛපුණ්ණමිතො පට්ඨාය රත්තින්දිවං එවං නිච්චසමාහිතභාවහෙතුභූතානං බුද්ධගුණානං උපරි අඤ්ඤෙපි බුද්ධත්තසාධකා. ''අයං බුද්ධො''ති බුද්ධභාවස්ස පරෙසං විභාවනා ධම්මා කිං නු ඛො සන්තීති යොජනා. **එකච්චානං දෙවතානන්ති** යා අධිගතමග්ගා සච්ඡිකතනිරොධා එකපදෙසෙන බුද්ධගුණෙ ජානන්ති, තා ඨපෙත්වා තදඤ්ඤාසං දෙවතානං. **අනිමිසෙහීති** ධම්මපීතිවිප්ඵාරවසෙන පසාදවිභාවනිච්චලදලතාය නිමෙසරහිතෙහි. **රතනචඞ්කමෙති** දෙවතාහි මාපිතෙ රතනමයචඞ්කමෙ. ''රතනභූතානං සත්තන්නං පකරණානං තත්ථ ච අනුත්තරස්ස ධම්මරතනස්ස සම්මසනෙන තං ඨානං රතනඝරචෙතියං නාම ජාත''න්තිපි වදන්ති. තෙනෙව **අට්ඨසාලිනියං** (ධ. ස. අට්ඨ. නිදානකථා) ''රතනඝරං නාම න රතනමයං ගෙහං, සත්තන්නං පන පකරණානං සම්මසිතට්ඨානං රතනඝරන්ති වෙදිතබ්බ''න්ති වුත්තං.

කස්මා පනායං අජපාලනිග්‍රොධො නාම ජාතොති ආහ **''තස්ස කිරා''**තිආදි. කෙචි පන ''යස්මා තත්ථ වෙදෙ සජ්ඣායිතුං අසමත්ථා මහල්ලකබ්‍රාහ්මණා පාකාරපරික්ඛෙපයුත්තානි නිවෙසනානි කත්වා සබ්බෙ වසිංසු, තස්මාස්ස 'අජපාලනිග්‍රොධො'ති නාමං ජාත''න්ති වදන්ති. තත්‍රායං වචනත්ථො – න ජපන්තීති අජපා, මන්තානං අනජ්ඣායකාති අත්ථො. අජපා ලන්ති ආදියන්ති නිවාසං එත්ථාති **අජපාලොති**. අපරෙ පන වදන්ති ''යස්මා මජ්ඣන්හිකෙ සමයෙ අන්තො පවිට්ඨෙ අජෙ අත්තනො ඡායාය පාලෙති රක්ඛති, තස්මා 'අජපාලො'තිස්ස නාමං රුළ්හ''න්ති. සබ්බථාපි නාමමෙතං තස්ස රුක්ඛස්ස.

විමුත්තිසුඛං පටිසංවෙදෙන්තොති ධම්මං විචිනන්තොයෙව අන්තරන්තරා විමුත්තිසුඛඤ්ච පටිසංවෙදෙන්තො. ''ධම්මං විචිනන්තො විමුත්තිසුඛඤ්ච පටිසංවෙදෙන්තො''ති එවං වා එත්ථ පාඨො ගහෙතබ්බො. උදානට්ඨකථායම්පි (උදා. අට්ඨ. 4) හි අයමෙව පාඨො. ධම්මං විචිනන්තො චෙත්ථ එවං අභිධම්මෙ නයමග්ගං සම්මසි පඨමං ධම්මසඞ්ගණීපකරණං නාම, තතො විභඞ්ගප්පකරණං, ධාතුකථාපකරණං, පුග්ගලපඤ්ඤත්තිප්පකරණං, කථාවත්ථුං නාම, යමකං නාම, තතො මහාපකරණං පට්ඨානං නාමාති. තත්ථස්ස සණ්හසුඛුමට්ඨානම්හි චිත්තෙ ඔතිණ්ණෙ පීති උප්පජ්ජි, පීතියා උප්පන්නාය ලොහිතං පසීදි, ලොහිතෙ පසන්නෙ ඡවි පසීදි, ඡවියා පසන්නාය පුරත්ථිමකායතො කූටාගාරාදිප්පමාණා රස්මියො උට්ඨහිත්වා ආකාසෙ පක්ඛන්දං ඡද්දන්තනාගකුලං විය පාචීනදිසාය අනන්තානි චක්කවාළානි පක්ඛන්දා. පච්ඡිමකායතො උට්ඨහිත්වා පච්ඡිමදිසාය, දක්ඛිණංසකූටතො උට්ඨහිත්වා දක්ඛිණදිසාය, වාමංසකූටතො උට්ඨහිත්වා උත්තරදිසාය අනන්තානි චක්කවාළානි පක්ඛන්දා. පාදතලෙහි පවාළඞ්කුරවණ්ණා රස්මියො නික්ඛමිත්වා මහාපථවිං විනිබ්බිජ්ඣ උදකං ද්විධා භින්දිත්වා වාතක්ඛන්ධං පදාලෙත්වා අජටාකාසං පක්ඛන්දා. සීසතො සංපරිවත්තියමානං මණිදාමං විය නීලවණ්ණරස්මිවට්ටි උට්ඨහිත්වා ඡ දෙවලොකෙ විනිවිජ්ඣිත්වා නව බ්‍රහ්මලොකෙ අතික්කම්ම අජටාකාසං පක්ඛන්දා. තස්මිං දිවසෙ අපරිමාණෙසු චක්කවාළෙසු අපරිමාණා සත්තා සබ්බෙ සුවණ්ණවණ්ණාව අහෙසුං. තං දිවසඤ්ච පන භගවතො සරීරා නික්ඛන්තා යාවජ්ජදිවසාපි කිර තා රස්මියො අනන්තලොකධාතුයො ගච්ඡන්තියෙව. න කෙවලඤ්ච ඉමස්මිංයෙව සත්තාහෙ ධම්මං විචිනන්තස්ස සරීරතො රස්මියො නික්ඛමිංසු, අථ ඛො රතනඝරසත්තාහෙපි පට්ඨානං සම්මසන්තස්ස එවමෙව සරීරතො රස්මියො නික්ඛන්තා එවාති වෙදිතබ්බං.

වුත්තඤ්හෙතං **අට්ඨසාලිනියං** (ධ. ස. අට්ඨ. නිදානකථා) –

‘‘ඉමෙසු ච එකවීසතියා දිවසෙසු එකදිවසෙපි සත්ථු සරීරතො රස්මියො න නික්ඛන්තා, චතුත්ථෙ පන සත්තාහෙ පච්ඡිමුත්තරාය දිසාය රතනඝරෙ නිසීදි. තත්ථ ධම්මසඞ්ගණිං සම්මසන්තස්සපි සරීරතො රස්මියො න නික්ඛන්තා. විභඞ්ගප්පකරණං, ධාතුකථං, පුග්ගලපඤ්ඤත්තිං, කථාවත්ථුප්පකරණං, යමකප්පකරණං සම්මසන්තස්සපි රස්මියො න නික්ඛන්තා. යදා පන මහාපකරණං ඔරුය්හ ‘හෙතුපච්චයො ආරම්මණපච්චයො…පෙ…. අවිගතපච්චයො’ති සම්මසනං ආරභි, අථස්ස චතුවීසතිසමන්තපට්ඨානං සම්මසන්තස්ස එකන්තතො සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණං මහාපකරණෙ ඔකාසං ලභි. යථා හි තිමිරපිඞ්ගලමහාමච්ඡො චතුරාසීතියොජනසහස්සගම්භීරෙ මහාසමුද්දෙයෙව ඔකාසං ලභති, එවමෙව සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණං එකන්තතො මහාපකරණෙයෙව ඔකාසං ලභි.

‘‘සත්ථු එවං ලද්ධොකාසෙන සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණෙන යථාසුඛං සණ්හසුඛුමධම්මං සම්මසන්තස්ස සරීරතො නීලපීතලොහිතොදාතමඤ්ජිට්ඨපභස්සරවසෙන ඡබ්බණ්ණරස්මියො නික්ඛමිංසු. කෙසමස්සූහි චෙව අක්ඛීනඤ්ච නීලට්ඨානෙහි **නීලරස්මියො** නික්ඛමිංසු, යාසං වසෙන ගගනතලං අඤ්ජනචුණ්ණසමොකිණ්ණං විය උමාපුප්ඵනීලුප්පලදලසඤ්ඡන්නං විය වීතිපතන්තමණිතාලවණ්ටං විය සම්පසාරිතමෙචකපටං විය ච අහොසි. ඡවිතො චෙව අක්ඛීනඤ්ච පීතට්ඨානෙහි **පීතරස්මියො** නික්ඛමිංසු, යාසං වසෙන දිසාභාගා සුවණ්ණරසනිසිඤ්චමානා විය සුවණ්ණපටපසාරිතා විය කුඞ්කුමචුණ්ණකණිකාරපුප්ඵසම්පරිකිණ්ණා විය ච විරොචිංසු. මංසලොහිතෙහි චෙව අක්ඛීනඤ්ච රත්තට්ඨානෙහි **ලොහිතරස්මියො** නික්ඛමිංසු, යාසං වසෙන දිසාභාගා චීනපිට්ඨචුණ්ණරඤ්ජිතා විය සුපක්කලාඛාරසනිසිඤ්චමානා විය රත්තකම්බලපරික්ඛිත්තා විය ජයසුමනපාරිභද්ධකබන්ධුජීවකකුසුමසම්පරිකිණ්ණා විය ච විරොචිංසු. අට්ඨීහි චෙව දන්තෙහි ච අක්ඛීනඤ්ච සෙතට්ඨානෙහි **ඔදාතරස්මියො** නික්ඛමිංසු, යාසං වසෙන දිසාභාගා රජතකුටෙහි ආසිඤ්චමානඛීරධාරාසම්පරිකිණ්ණා විය පසාරිතරජතපටවිතානා විය වීතිපතන්තරජතතාලවණ්ටා විය කුන්දකුමුදසින්ධුවාරසුමනමල්ලිකාදිකුසුමසඤ්ඡන්නා විය ච විරොචිංසු. **මඤ්ජිට්ඨපභස්සරා** පන තම්හා තම්හා සරීරප්පදෙසා නික්ඛමිංසු. ඉති තා ඡබ්බණ්ණරස්මියො නික්ඛමිත්වා ඝනමහාපථවිං ගණ්හිංසු.

‘‘චතුනහුතාධිකද්වියොජනසතසහස්සබහලා මහාපථවී නිද්ධන්තසුවණ්ණපිණ්ඩි විය අහොසි. පථවිං භින්දිත්වා හෙට්ඨා උදකං ගණ්හිංසු. පථවීසන්ධාරකං අට්ඨනහුතාධිකචතුයොජනසතසහස්සබහලං උදකං සුවණ්ණකලසෙහි ආසිඤ්චමානවිලීනසුවණ්ණං විය අහොසි. උදකං විනිවිජ්ඣිත්වා වාතං අග්ගහෙසුං. ඡන්නවුතාධිකනවයොජනසතසහස්සබහලො වාතො සමුස්සිතසුවණ්ණක්ඛන්ධො විය අහොසි. වාතං විනිවිජ්ඣිත්වා හෙට්ඨා අජටාකාසං පක්ඛන්දිංසු. උපරිභාගෙන උග්ගන්ත්වාපි චතුමහාරාජිකෙ ගණ්හිංසු. තෙ විනිවිජ්ඣිත්වා තාවතිංසෙ, තතො යාමෙ, තතො තුසිතෙ, තතො නිම්මානරතී, තතො පරනිම්මිතවසවත්තී, තතො නව බ්‍රහ්මලොකෙ, තතො වෙහප්ඵලෙ, තතො පඤ්ච සුද්ධාවාසෙ විනිවිජ්ඣිත්වා චත්තාරො ආරුප්පෙ ගණ්හිංසු. චත්තාරො ච ආරුප්පෙ විනිවිජ්ඣිත්වා අජටාකාසං පක්ඛන්දිංසු.

‘‘තිරියභාගෙහි අනන්තා ලොකධාතුයො පක්ඛන්දිංසු, එත්තකෙ ඨානෙ චන්දම්හි චන්දප්පභා නත්ථි, සූරියෙ සූරියප්පභා නත්ථි, තාරකරූපෙසු තාරකරූපප්පභා නත්ථි, දෙවතානං උය්‍යානවිමානකප්පරුක්ඛෙසු සරීරෙ ආභරණෙසූති සබ්බත්ථ පභා නත්ථි. තිසහස්සිමහාසහස්සිලොකධාතුයා ආලොකඵරණසමත්ථො මහාබ්‍රහ්මාපි සූරියුග්ගමනෙ ඛජ්ජොපනකො විය අහොසි, චන්දසූරියතාරකරූපදෙවතුය්‍යානවිමානකප්පරුක්ඛානං පරිච්ඡෙදමත්තකමෙව පඤ්ඤායිත්ථ. එත්තකං ඨානං බුද්ධරස්මීහියෙව අජ්ඣොත්ථටං අහොසි. අයඤ්ච නෙව බුද්ධානං අධිට්ඨානිද්ධි, න භාවනාමයිද්ධි. සණ්හසුඛුමධම්මං පන සම්මසතො ලොකනාථස්ස ලොහිතං පසීදි, වත්ථුරූපං පසීදි, ඡවිවණ්ණො පසීදි. චිත්තසමුට්ඨානා වණ්ණධාතු සමන්තා අසීතිහත්ථමත්තෙ පදෙසෙ නිච්චලා අට්ඨාසී’’ති.

එවං නිසින්නෙති තම්හා සමාධිම්හා වුට්ඨහිත්වා නිසින්නෙ. **එකො බ්‍රාහ්මණොති** නාමගොත්තවසෙන අනභිඤ්ඤාතො අපාකටො එකො බ්‍රාහ්මණො. **‘‘හුං හු’’න්ති කරොන්තො විචරතීති** සබ්බං අවොක්ඛජාතිකං පස්සිත්වා ජිගුච්ඡන්තො ‘‘හුං හු’’න්ති කරොන්තො විචරති. **එතදවොචාති** (උදා. අට්ඨ. 4) එතං ඉදානි වත්තබ්බං ‘‘කිත්තාවතා නු බො’’තිආදිවචනං අවොච. තත්ථ **කිත්තාවතාති** කිත්තකෙන පමාණෙන. **නු**-ති සංසයත්ථෙ නිපාතො, **බො**-ති පදපූරණෙ. **භො**-ති බ්‍රාහ්මණානං ජාතිසමුදාගතං ආලපනං. තථා හි වුත්තං ‘‘භොවාදි නාම සො හොති, සචෙ හොති සකිඤ්චනො’’ති (ධ. ප. 396; සු. නි. 625). **ගොතමාති** භගවන්තං ගොත්තෙන ආලපති. කථං පනායං බ්‍රාහ්මණො සම්පති සමාගතො භගවතො ගොත්තං ජානාතීති? නායං සම්පති සමාගතො, ඡබ්බස්සානි පධානකරණකාලෙ උපට්ඨහන්තෙහි පඤ්චවග්ගියෙහි සද්ධිං චරමානො අපරභාගෙ තං වතං ඡඩ්ඩෙත්වා උරුවෙලායං සෙනනිගමෙ එකො අදුතියො හුත්වා පිණ්ඩාය චරමානොපි තෙන බ්‍රාහ්මණෙන දිට්ඨපුබ්බො චෙව සල්ලපිතපුබ්බො ච, තෙන සො පුබ්බෙ පඤ්චවග්ගියෙහි ගය්හමානං භගවතො ගොත්තං අනුස්සරන්තො ‘‘භො ගොතමා’’ති භගවන්තං ගොත්තෙන ආලපති. යතො පට්ඨාය වා භගවා මහාභිනික්ඛමනං නික්ඛන්තො අනොමානදීතීරෙ පබ්බජි, තතො පභුති ‘‘සමණො ගොතමො’’ති චන්දො විය සූරියො විය පාකටො පඤ්ඤාතො හොති, න ච තස්ස ගොත්තජානනෙ කාරණං ගවෙසිතබ්බං. **බ්‍රාහ්මණකරණාති** බ්‍රාහ්මණං කරොන්තීති බ්‍රාහ්මණකරණා, බ්‍රාහ්මණභාවකරාති අත්ථො. එත්ථ ච ‘‘කිත්තාවතා’’ති එතෙන යෙහි ධම්මෙහි බ්‍රාහ්මණො හොති, තෙසං ධම්මානං පරිමාණං පුච්ඡති. **‘‘කතමෙ’’**ති පන ඉමිනා තෙසං සරූපං පුච්ඡති.

උදානං උදානෙසීති ''යො බ්‍රාහ්මණො''තිආදිකං උදානං උදානෙසි, න පන තස්ස බ්‍රාහ්මණස්ස ධම්මං දෙසෙසි. කස්මා? ධම්මදෙසනාය අභාජනභාවතො. තථා හි තස්ස බ්‍රාහ්මණස්ස ඉමං ගාථං සුත්වා න සච්චාභිසමයො අහොසි. යථා ච ඉමස්ස, එවං උපකස්ස ආජීවකස්ස බුද්ධගුණප්පකාසනං සුත්වා. ධම්මචක්කප්පවත්තනතො හි පුබ්බභාගෙ භගවතා භාසිතං පරෙසං සුණන්තානම්පි තපුස්සභල්ලිකානං සරණදානං විය වාසනාභාගියමෙව ජාතං, න අසෙක්ඛභාගියං වා නිබ්බෙධභාගියං වා. එසා හි ධම්මතාති. **වෙදෙහි වා අන්තන්ති** එත්ථ **අන්තං** නාම සබ්බසඞ්ඛාරපරියොසානං නිබ්බානං. **ඉමෙ උස්සදා නත්ථීති** සබ්බසො ඉමෙ පහීනත්තා න සන්ති.

අජපාලකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

මුචලින්දකථාවණ්ණනා

5. **මුචලින්දමූලෙති** (උදා. අට්ඨ. 11) එත්ථ **මුචලින්දො** වුච්චති නීපරුක්ඛො, යො ''නිචුලො''තිපි වුච්චති, තස්ස සමීපෙති අත්ථො. කෙචි පන ''මුචලොති තස්ස රුක්ඛස්ස නාමං, වනජෙට්ඨකතාය පන මුචලින්දොති වුත්ත''න්ති වදන්ති. **උදපාදීති** සකලචක්කවාළගබ්භං පූරෙන්තො මහාමෙඝො උදපාදි. එවරූපො කිර මෙඝො ද්වීසුයෙව කාලෙසු වස්සති චක්කවත්තිම්හි වා උප්පන්නෙ බුද්ධෙ වා, ඉධ බුද්ධුප්පාදකාලෙ උදපාදි. **පොක්ඛරණියා නිබ්බත්තොති** පොක්ඛරණියා හෙට්ඨා නාගභවනං අත්ථි, තත්ථ නිබ්බත්තො. **සකභවනාති** අත්තනො නාගභවනතො. **එවං භොගෙහි පරික්ඛිපිත්වාති** සත්ත වාරෙ අත්තනො සරීරභොගෙහි භගවතො කායං පරිවාරෙත්වා. **උපරිමුද්ධනි මහන්තං ඵණං විහච්චාති** භගවතො මුද්ධප්පදෙසස්ස උපරි අත්තනො මහන්තං ඵණං පසාරෙත්වා. ''ඵණං කරිත්වා''තිපි පාඨො, සොයෙවත්ථො.

තස්ස කිර නාගරාජස්ස එතදහොසි ''භගවා ච මය්හං භවනසමීපෙ රුක්ඛමූලෙ නිසින්නො, අයඤ්ච සත්තාහවද්දලිකා වත්තති, වාසාගාරමස්ස ලද්ධුං වට්ටතී''ති. සො සත්තරතනමයං පාසාදං නිම්මිනිතුං සක්කොන්තොපි ''එවං කතෙ කායසාරො ගහිතො න භවිස්සති, දසබලස්ස කායවෙය්‍යාවච්චං කරිස්සාමී''ති මහන්තං අත්තභාවං කත්වා සත්ථාරං සත්තක්ඛත්තුං භොගෙහි පරික්ඛිපිත්වා උපරි ඵණං ධාරෙසි. ''තස්ස පරික්ඛෙපබ්භන්තරං ලොහපාසාදෙ භණ්ඩාගාරගබ්භප්පමාණං අහොසී''ති ඉධ වුත්තං. **මජ්ඣිමට්ඨකථායං** (ම. නි. අට්ඨ. 1.284) පන –

> ''පරික්ඛෙපස්ස අන්තො ඔකාසො හෙට්ඨා ලොහපාසාදප්පමාණො අහොසි, 'ඉච්ඡිතිච්ඡිතෙන ඉරියාපථෙන සත්ථා විහරිස්සතී'ති නාගරාජස්ස අජ්ඣාසයො අහොසි, තස්මා එවං මහන්තං ඔකාසං පරික්ඛිපි, මජ්ඣෙ රතනපල්ලඞ්කො පඤ්ඤත්තො හොති, උපරි සුවණ්ණතාරකවිචිත්තං සමොසරිතගන්ධදාමකුසුමචෙලවිතානං අහොසි, චතූසු කොණෙසු ගන්ධතෙලෙන දීපා ජලිතා, චතූසු දිසාසු විවරිත්වා චන්දනකරණ්ඩකා ඨපිතා''ති –

වුත්තං. **ඉච්ඡිතිච්ඡිතෙන ඉරියාපථෙන විහරිස්සතීති** ච නාගරාජස්ස අජ්ඣාසයමත්තමෙතං, භගවා පන යථානිසින්නොව සත්තාහං වීතිනාමෙසි.

කිඤ්චාපි…පෙ…. චින්තෙතුං යුත්තන්ති එත්ථ කෙචි වදන්ති ''උණ්හග්ගහණං භොගපරික්ඛෙපස්ස විපුලභාවකරණෙ කාරණකිත්තනං. ඛුද්දකෙ හි තස්මිං භගවන්තං නාගරාජස්ස සරීරසම්භූතා උස්මා බාධෙය්‍ය, විපුලභාවකරණෙන පන තාදිසං මා උණ්හං බාධයිත්ථා''ති. සඋපසග්ගපදස්ස අත්ථො උපසග්ගෙන විනාපි විඤ්ඤායතීති ආහ **''විද්ධන්ති උබ්බිද්ධ''**න්ති, සා චස්ස උබ්බිද්ධතා උපක්කිලෙසවිගමෙන දූරභාවෙන උපට්ඨානන්ති ආහ **''මෙඝවිගමෙන දූරීභූත''**න්ති. ඉන්දනීලමණි විය දිබ්බති ජොතතීති **දෙවො,** ආකාසො. **විදිත්වාති** ''ඉදානි විගතවලාහකො ආකාසො, නත්ථි භගවතො සීතාදිඋපද්දවො''ති ඤත්වා. **විනිවෙඨෙත්වාති** අපනෙත්වා. **අත්තනො රූපන්ති** අත්තනො නාගරූපං. **පටිසංහරිත්වාති** අන්තරධාපෙත්වා. **මාණවකවණ්ණන්ති** කුමාරකරූපං.

එතමත්ථං විදිත්වාති ''විවෙකසුඛපටිසංවෙදිනො යත්ථ කත්ථචි සුඛමෙව හොතී''ති එතං අත්ථං සබ්බාකාරෙන ජානිත්වා. **ඉමං උදානන්ති** ඉමං විවෙකසුඛානුභාවදීපකං උදානං උදානෙසි. **සුතධම්මස්සාති** විස්සුතධම්මස්ස. තෙනාහ **''පකාසිතධම්මස්සා''**ති. **අකුප්පනභාවොති** අකුප්පනසභාවො.

මුචලින්දකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

රාජායතනකථාවණ්ණනා

6. **ඔසධහරීතකං උපනෙසීති** න කෙවලං ඔසධහරීතකමෙව, දන්තකට්ඨම්පි උපනෙසි. **පච්චග්ඝෙති** එත්ථ පුරිමං අත්ථවිකප්පං කෙචි න ඉච්ඡන්ති, තෙනෙව **ආචරියධම්මපාලත්ථෙරෙන** වුත්තං ''පච්චග්ඝෙති අභිනවෙ. පච්චෙකං මහග්ඝතාය පච්චග්ඝෙති කෙචි, තං න සුන්දරං. න හි බුද්ධා භගවන්තො මහග්ඝං පටිග්ගණ්හන්ති පරිභුඤ්ජන්ති වා''ති.

රාජායතනකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

බ්‍රහ්මයාචනකථාවණ්ණනා

7. **ආචිණ්ණසමාචිණ්ණොති** ආචරිතො චෙව ආචරන්තෙහි ච සම්මදෙව ආචරිතොති අත්ථො. එතෙන අයං පරිවිතක්කො සබ්බබුද්ධානං පඨමාභිසම්බොධියං උප්පජ්ජතෙවාති අයමෙත්ථ ධම්මතාති දස්සෙති. ගම්භීරොපි ධම්මො පටිපක්ඛවිධමනෙන සුපාකටො භවෙය්‍ය, පටිපක්ඛවිධමනං පන සම්මාපටිපත්තිපටිබද්ධං, සා සද්ධම්මසවනාධීනා, තං සත්ථරි ධම්මෙ ච පසාදායත්තං. සො විසෙසතො ලොකෙ සම්භාවනීයස්ස ගරුකාතබ්බස්ස අභිපත්ථනාහෙතුකොති පරම්පරාය සත්තානං ධම්මසම්පටිපත්තියා බ්‍රහ්මුනො යාචනානිමිත්තන්ති තං දස්සෙන්තො **“බ්‍රහ්මුනා යාචිතෙ දෙසෙතුකාමතාය”**තිආදිමාහ.

අධිගතොති පටිවිද්ධො, සයම්භුඤාණෙන ‘‘ඉදං දුක්ඛ’’න්තිආදිනා යථාභූතං අවබුද්ධොති අත්ථො. **ධම්මොති** චතුසච්චධම්මො තබ්බිනිමුත්තස්ස පටිවිජ්ඣිතබ්බධම්මස්ස අභාවතො. **ගම්භීරොති** මහාසමුද්දො විය මකසතුණ්ඩසූචියා අඤ්ඤත්‍ර සමුපචිතපරිපක්කඤාණසම්භාරෙහි අඤ්ඤෙසං ඤාණෙන අලබ්භනෙය්‍යපතිට්ඨො. ගම්භීරත්තාව **දුද්දසො** දුක්ඛෙන දට්ඨබ්බො, න සක්කා සුඛෙන දට්ඨුං. යො හි අලබ්භනෙය්‍යපතිට්ඨො, සො ඔගාහිතුං අසක්කුණෙය්‍යතාය සරූපතො ච විසෙසතො ච සුඛෙන පස්සිතුං න සක්කා, අථ ඛො කිච්ඡෙන කෙනචි කදාචිදෙව දට්ඨබ්බො. දුද්දසත්තාව **දුරනුබොධො** දුක්ඛෙන අවබුජ්ඣිතබ්බො, න සක්කා සුඛෙන අවබුජ්ඣිතුං. යඤ්හි දට්ඨුමෙව න සක්කා, තස්ස ඔගාහෙත්වා අනුබුජ්ඣනෙ කථා එව නත්ථි අවබොධස්ස දුක්කරභාවතො. ඉමස්මිං ඨානෙ ‘‘තං කිං මඤ්ඤථ, භික්ඛවෙ, කතමං නු ඛො දුක්කරතරං වා දුරභිසම්භවතරං වා’’ති (සං. නි. 5.1115) **සුත්තපදං** වත්තබ්බං.

සන්තොති අනුපසන්තසභාවානං කිලෙසානං සඞ්ඛාරානඤ්ච අභාවතො වූපසන්තසබ්බපරිළාහතාය සන්තො නිබ්බුතො, සන්තාරම්මණතාය වා සන්තො. එත්ථ ච නිරොධසච්චං සන්තං ආරම්මණන්ති සන්තාරම්මණං, මග්ගසච්චං සන්තං සන්තාරම්මණඤ්චාති සන්තාරම්මණං. පධානභාවං නීතොති **පණීතො.** අථ වා **පණීතොති** අතිත්තිකරණට්ඨෙන අතප්පකො සාදුරසභොජනං විය. සන්තපණීතභාවෙනෙව චෙත්ථ අසෙචනකතාය අතප්පකතා දට්ඨබ්බා. ඉදඤ්හි ද්වයං ලොකුත්තරමෙව සන්ධාය වුත්තං. **අතක්කාවචරොති** උත්තමඤාණවිසයත්තා තක්කෙන අවචරිතබ්බො ඔගාහිතබ්බො න හොති, ඤාණෙනෙව අවචරිතබ්බො. තතො එව නිපුණඤාණගොචරතාය සණ්හසුඛුමසභාවත්තා ච **නිපුණො සණ්හො. පණ්ඩිතවෙදනීයොති** බාලානං අවිසයත්තා සම්මාපටිපදං පටිපන්නෙහි පණ්ඩිතෙහි එව වෙදිතබ්බො.

අල්ලීයන්ති අභිරමිතබ්බට්ඨෙන සෙවියන්තීති **ආලයා,** පඤ්ච කාමගුණාති ආහ **“සත්තා පඤ්චකාමගුණෙ අල්ලීයන්ති, තස්මා තෙ ආලයාති වුච්චන්තී”**ති. තත්ථ **පඤ්චකාමගුණෙ අල්ලීයන්තීති** පඤ්චකාමගුණෙ සෙවන්තීති අත්ථො. **තෙති** පඤ්ච කාමගුණා. **රමන්තීති** රතිං වින්දන්ති කීළන්ති ලළන්ති. ආලීයන්ති අභිරමණවසෙන සෙවන්තීති ආලයා, අට්ඨසතං තණ්හාවිචරිතානි, තෙහි ආලයෙහි රමන්තීති **ආලයරාමාති** එවම්පෙත්ථ අත්ථො දට්ඨබ්බො. ඉමෙ හි සත්තා යථා කාමගුණෙ, එවං රාගම්පි අස්සාදෙන්ති අභිනන්දන්තියෙව. යථෙව හි සුසජ්ජිතපුප්ඵඵලහරිතරුක්ඛාදිසම්පන්නං උය්‍යානං පවිට්ඨො රාජා තාය තාය සම්පත්තියා රමති, සම්මුදිතො ආමොදිතපමොදිතො හොති, න උක්කණ්ඨති, සායම්පි නික්ඛමිතුං න ඉච්ඡති, එවමිමෙහි කාමාලයතණ්හාලයෙහි සත්තා රමන්ති, සංසාරවට්ටෙ සම්මොදිතා අනුක්කණ්ඨිතා වසන්ති. තෙන නෙසං භගවා දුවිධම්පි ආලයං උය්‍යානභූමිං විය දස්සෙන්තො **“ආලයරාමා”**තිආදිමාහ. **රතාති** නිරතා. **සුට්ඨු මුදිතාති** අතිවිය මුදිතා අනුක්කණ්ඨනතො.

ඨානං සන්ධායාති ඨානසද්දං සන්ධාය. අත්ථතො පන **ඨානන්ති** ච පටිච්චසමුප්පාදො එව අධිප්පෙතො . තිට්ඨති එත්ථ ඵලං තදායත්තවුත්තිතායාති **ඨානං,** සඞ්ඛාරාදීනං පච්චයභූතා අවිජ්ජාදයො. ඉමෙසං සඞ්ඛාරාදීනං පච්චයාති ඉදප්පච්චයා, අවිජ්ජාදයොව. ඉදප්පච්චයා එව **ඉදප්පච්චයතා** යථා දෙවො එව දෙවතා. ඉදප්පච්චයානං වා අවිජ්ජාදීනං අත්තනො ඵලං පටිච්ච පච්චයභාවො උප්පාදනසමත්ථතා **ඉදප්පච්චයතා.** තෙන සමත්ථපච්චයලක්ඛණො පටිච්චසමුප්පාදො දස්සිතො හොති. පටිච්ච සමුප්පජ්ජති ඵලං එතස්මාති **පටිච්චසමුප්පාදො.** පදද්වයෙනපි ධම්මානං පච්චයට්ඨො එව විභාවිතො. සඞ්ඛාරාදිපච්චයානඤ්හි අවිජ්ජාදීනං එතං අධිවචනං ඉදප්පච්චයතාපටිච්චසමුප්පාදොති. **සබ්බසඞ්ඛාරසමථොති**ආදි සබ්බං අත්ථතො නිබ්බානමෙව. යස්මා හි තං ආගම්ම පටිච්ච අරියමග්ගස්ස ආරම්මණපච්චයභාවහෙතු සබ්බසඞ්ඛාරවිප්ඵන්දිතානි සම්මන්ති වූපසම්මන්ති, තස්මා ‘‘සබ්බසඞ්ඛාරසමථො’’ති වුච්චති. සබ්බසඞ්ඛතවිසංයුත්තෙ හි නිබ්බානෙ සඞ්ඛාරවූපසමපරියායො ඤායාගතොයෙවාති. ඉදං පනෙත්ථ නිබ්බචනං – සබ්බෙ සඞ්ඛාරා සම්මන්ති එත්ථාති **සබ්බසඞ්ඛාරසමථොති.**

යස්මා ච තං ආගම්ම සබ්බෙ උපධයො පටිනිස්සට්ඨා සමුච්ඡෙදවසෙන පරිච්චත්තා හොන්ති, අට්ඨසතප්පභෙදා සබ්බාපි තණ්හා ඛීයන්ති, සබ්බෙ කිලෙසරාගා විරජ්ජන්ති, ජරාමරණාදිභෙදං සබ්බං වට්ටදුක්ඛං නිරුජ්ඣති, තස්මා **“සබ්බූපධිපටිනිස්සග්ගො තණ්හාක්ඛයො විරාගො නිරොධො”**ති වුච්චති, යා පනෙසා තණ්හා තෙන තෙන භවෙන භවන්තරං භවනිකන්තිභාවෙන විනති සංසිබ්බති, ඵලෙන වා සද්ධිං කම්මං විනති සංසිබ්බතීති කත්වා වානන්ති වුච්චති, තතො නික්ඛන්තං වානතොති **නිබ්බානං. කිලමථොති** කායකිලමථො. විහෙසාපි කායවිහෙසායෙව, චිත්තෙ පන උභයම්පෙතං බුද්ධානං නත්ථි බොධිමූලෙයෙව සමුච්ඡින්නත්තා. එත්ථ ච චිරනිසජ්ජාචිරභාසනෙහි පිට්ඨීආගිලායනතාලුගලසොසාදිවසෙන කායකිලමථො චෙව කායවිහෙසා ච වෙදිතබ්බා, සා ච ඛො දෙසනාය අත්ථං අජානන්තානඤ්ච අප්පටිපජ්ජන්තානඤ්ච වසෙන. ජානන්තානං පන පටිපජ්ජන්තානඤ්ච දෙසනාය කායපරිස්සමොපි

සත්ථු අපරිස්සමොව, තෙනාහ භගවා ''න ච මං ධම්මාධිකරණං විහෙසෙතී''ති. තෙනෙව වුත්තං **''යා අජානන්තානං දෙසනා නාම, සො මම කිලමථො අස්සා''**ති.

අපිස්සූති සම්පිණ්ඩනත්ථෙ නිපාතො. සො න කෙවලං එතදහොසි, ඉමාපි ගාථා පටිභංසූති දීපෙති. **භගවන්තන්ති** පටිසද්දයොගෙන සාමිඅත්ථෙ උපයොගවචනන්ති ආහ **''භගවතො''**ති. වුද්ධිප්පත්තා අච්ඡරියා වා **අනච්ඡරියා.** වුද්ධිඅත්ථොපි හි අ-කාරො හොති යථා ''අසෙක්ඛා ධම්මා''ති. කප්පානං චත්තාරි අසඞ්ඛෙය්‍යානි සතසහස්සඤ්ච සදෙවකස්ස ලොකස්ස ධම්මසංවිභාගකරණත්ථමෙව පාරමියො පූරෙත්වා ඉදානි සමධිගතධම්මරජ්ජස්ස තත්ථ අප්පොස්සුක්කතාපත්තිදීපනත්තා ගාථාත්ථස්ස අනුඅච්ඡරියතා තස්ස වුද්ධිප්පත්ති ච වෙදිතබ්බා. අත්ථද්වාරෙන හි ගාථානං අනච්ඡරියතා. **ගොචරා අහෙසුන්ති** උපට්ඨහංසු, උපට්ඨානඤ්ච විතක්කයිතබ්බතාති ආහ **''පරිවිතක්කයිතබ්බභාවං පාපුණිංසූ''**ති.

කිච්ඡෙනාති න දුක්ඛප්පටිපදාය. බුද්ධානඤ්හි චත්තාරොපි මග්ගා සුඛප්පටිපදාව හොන්ති. පාරමීපූරණකාලෙ පන සරාගසදොසසමොහස්සෙව සතො ආගතාගතානං යාචකානං අලඞ්කතප්පටියත්තං සීසං කන්තිත්වා ගලලොහිතං නීහරිත්වා සුඅඤ්ජිතානි අක්ඛීනි උප්පාටෙත්වා කුලවංසප්පදීපං පුත්තං මනාපචාරිනිං භරියන්ති එවමාදීනි දෙන්තස්ස අඤ්ඤානි ච ඛන්තිවාදිසදිසෙසු අත්තභාවෙසු ඡෙජ්ජභෙජ්ජාදීනි පාපුණන්තස්ස ආගමනීයපටිපදං සන්ධායෙතං වුත්තං. **හ**-ඉති වා බ්‍යත්තන්ති එතස්මිං අත්ථෙ නිපාතො. එකංසත්ථෙති කෙචි. **හ** බ්‍යත්තං එකංසෙන වා **අලං** නිප්පයොජනං එවං කිච්ඡෙන අධිගතං ධම්මං දෙසෙතුන්ති යොජනා. **හලන්ති** වා අලන්ති ඉමිනා සමානත්ථං පදං ''හලන්ති වදාමී''තිආදීසු විය. ''පකාසිත''න්තිපි පඨන්ති, දෙසිතන්ති අත්ථො. එවං කිච්ඡෙන අධිගතස්ස ධම්මස්ස අලං දෙසිතං පරියත්තං දෙසිතං, කො අත්ථො දෙසිතෙනාති වුත්තං හොති. **රාගදොසපරෙතෙහීති** රාගදොසඵුට්ඨෙහි, ඵුට්ඨවිසෙන විය සප්පෙන රාගෙන දොසෙන ච සම්ඵුට්ඨෙහි අභිභූතෙහීති අත්ථො. අථ වා **රාගදොසපරෙතෙහීති** රාගදොසානුගතෙහි, රාගෙන ච දොසෙන ච අනුබන්ධෙහීති අත්ථො.

පටිසොතගාමින්ති (දී. නි. අට්ඨ. 2.65; ම. නි. අට්ඨ. 1.281; සං. නි. අට්ඨ. 1.1.172) නිච්චගාහාදීනං පටිසොතං අනිච්චං දුක්ඛමනත්තා අසුභන්ති එවං ගතං පවත්තං චතුසච්චධම්මන්ති අත්ථො. **රාගරත්තාති** කාමරාගෙන භවරාගෙන දිට්ඨිරාගෙන ච රත්තා. **න දක්ඛන්තීති** අනිච්චං දුක්ඛමනත්තා අසුභන්ති ඉමිනා සභාවෙන න පස්සිස්සන්ති, තෙ අපස්සන්තෙ කො සක්ඛිස්සති අනිච්චන්තිආදිනා සභාවෙන යාථාවතො ධම්මං ජානාපෙතුන්ති අධිප්පායො. රාගදොසපරෙතතාපි නෙසං සම්මුළ්හභාවෙනෙවාති ආහ **''තමොඛන්ධෙන ආවුටා''**ති, අවිජ්ජාරාසිනා අජ්ඣොත්ථටාති අත්ථො.

අප්පොස්සුක්කතාය චිත්තං නමතීති කස්මා පනස්ස එවං චිත්තං නමි, නනු එස ''මුත්තොහං මොචෙස්සාමි, තිණ්ණොහං තාරෙස්සාමි,

> කිං මෙ අඤ්ඤාතවෙසෙන, ධම්මං සච්ඡිකතෙනිධ;
> සබ්බඤ්ඤුතං පාපුණිත්වා, තාරයිස්සං සදෙවක''න්ති. (බු. වං. 2.55) –

පත්ථනං කත්වා පාරමියො පූරෙත්වා සබ්බඤ්ඤුතං පත්තොති? සච්චමෙව, තදෙව පච්චවෙක්ඛණානුභාවෙන පනස්ස එවං චිත්තං නමි. තස්ස හි සබ්බඤ්ඤුතං පත්වා සත්තානං කිලෙසගහනතං ධම්මස්ස ච ගම්භීරතං පච්චවෙක්ඛන්තස්ස සත්තානං කිලෙසගහනතා ච ධම්මගම්භීරතා ච සබ්බාකාරෙන පාකටා ජාතා. අථස්ස ''ඉමෙ සත්තා කඤ්ජියපුණ්ණලාබු විය තක්කභරිතචාටි විය වසාතෙලපීතපිලොතිකා විය අඤ්ජනමක්ඛිතහත්ථා විය ච කිලෙසභරිතා අතිසංකිලිට්ඨා රාගරත්තා දොසදුට්ඨා මොහමූළ්හා, තෙ කිං නාම පටිවිජ්ඣිස්සන්තී''ති චින්තයතො කිලෙසගහනපච්චවෙක්ඛණානුභාවෙනපි එවං චිත්තං නමි.

''අයං ධම්මො පථවීසන්ධාරකඋදකක්ඛන්ධො විය **ගම්භීරො,** පබ්බතෙන පටිච්ඡාදෙත්වා ඨපිතො සාසපො විය **දුද්දසො,** සතධා භින්නස්ස වාලස්ස කොටි විය **අණු**. මයා හි ඉමං ධම්මං පටිවිජ්ඣිතුං වායමන්තෙන අදින්නං දානං නාම නත්ථි, අරක්ඛිතං සීලං නාම නත්ථි, අපරිපූරිතා කාචි පාරමී නාම නත්ථි, තස්ස මෙ නිරුස්සාහං විය මාරබලං විධමන්තස්සපි පථවී න කම්පිත්ථ, පඨමයාමෙ පුබ්බෙනිවාසං අනුස්සරන්තස්සපි න කම්පිත්ථ, මජ්ඣිමයාමෙ දිබ්බචක්ඛුං විසොධෙන්තස්සපි න කම්පිත්ථ, පච්ඡිමයාමෙ පන පටිච්චසමුප්පාදං පටිවිජ්ඣන්තස්සෙව මෙ දසසහස්සිලොකධාතු කම්පිත්ථ. ඉති මාදිසෙනපි තික්ඛඤාණෙන කිච්ඡෙනෙවායං ධම්මො පටිවිද්ධො, තං ලොකියමහාජනා කථං පටිවිජ්ඣිස්සන්තී''ති ධම්මගම්භීරතාය පච්චවෙක්ඛණානුභාවෙනපි එවං චිත්තං නමීති වෙදිතබ්බං.

අපිච බ්‍රහ්මුනා යාචිතෙ දෙසෙතුකාමතායපිස්ස එවං චිත්තං නමි. ජානාති හි භගවා ''මම අප්පොස්සුක්කතාය චිත්තෙ නමමානෙ මහාබ්‍රහ්මා ධම්මදෙසනං යාචිස්සති, ඉමෙ ච සත්තා බ්‍රහ්මගරුකා, තෙ 'සත්ථා කිර ධම්මං න දෙසෙතුකාමො අහොසි, අථ නං මහාබ්‍රහ්මා යාචිත්වා දෙසාපෙති, සන්තො වත භො ධම්මො පණීතො'ති මඤ්ඤමානා සුස්සූසිස්සන්තී''ති. ඉදම්පිස්ස කාරණං පටිච්ච අප්පොස්සුක්කතාය චිත්තං නමි, නො ධම්මදෙසනායාති වෙදිතබ්බං.

8. **සහම්පතිස්සාති** සො කිර කස්සපස්ස භගවතො සාසනෙ සහකො නාම ථෙරො පඨමජ්ඣානං නිබ්බත්තෙත්වා පඨමජ්ඣානභූමියං කප්පායුකබ්‍රහ්මා හුත්වා නිබ්බත්තො, තත්‍ර නං සහම්පති බ්‍රහ්මාති සඤ්ජානන්ති. තං සන්ධායාහ **"බ්‍රහ්මුනො සහම්පතිස්සා"**ති. **නස්සති වතාති** සො කිර ඉමං සද්දං තථා නිච්ඡාරෙති, යථා දසසහස්සිලොකධාතුබ්‍රහ්මානො සුත්වා සබ්බෙ සන්නිපතිංසු. **අප්පරජක්ඛජාතිකාති** පඤ්ඤාමයෙ අක්ඛිම්හි අප්පං පරිත්තං රාගදොසමොහරජං එතෙසං එවංසභාවාති අප්පරජක්ඛජාතිකා. අප්පං රාගාදිරජං යෙසං තෙ සභාවා අප්පරජක්ඛජාතිකාති එවමෙත්ථ අත්ථො දට්ඨබ්බො. **අස්සවනතාති** ''සයං අභිඤ්ඤා''තිආදීසු විය කරණත්ථෙ පච්චත්තවචනං, අස්සවනතායාති අත්ථො. **භවිස්සන්තීති** පුරිමබුද්ධෙසු දසපුඤ්ඤකිරියවසෙන කතාධිකාරා පරිපාකගතපදුමානි විය සූරියරස්මිසම්ඵස්සං ධම්මදෙසනංයෙව ආකඞ්ඛමානා චතුප්පදිකගාථාවසානෙ අරියභූමිං ඔක්කමනාරහා න එකො, න ද්වෙ, අනෙකසතසහස්සා ධම්මස්ස අඤ්ඤාතාරො භවිස්සන්තීති දස්සෙති.

පාතුරහොසීති පාතුභවි. **සමලෙහි චින්තිතොති** සමලෙහි පූරණකස්සපාදීහි ඡහි සත්ථාරෙහි චින්තිතො. තෙ හි පුරෙතරං උප්පජ්ජිත්වා සකලජම්බුදීපෙ කණ්ටකෙ පත්ථරමානා විය විසං සිඤ්චමානා විය ච සමලං මිච්ඡාදිට්ඨිධම්මං දෙසයිංසු. තෙ කිර බුද්ධකොලාහලානුස්සවෙන සඤ්ජාතකුතූහලා ලොකං වඤ්චෙත්වා කොහඤ්ඤෙ ඨත්වා සබ්බඤ්ඤුතං පටිජානන්තා යං කිඤ්චි අධම්මංයෙව ධම්මොති දීපෙසුං. **අපාපුරෙතන්ති** විවර එතං. **අමතස්ස ද්වාරන්ති** අමතස්ස නිබ්බානස්ස ද්වාරභූතං අරියමග්ගං. ඉදං වුත්තං හොති – එතං කස්සපස්ස භගවතො සාසනන්තරධානතො පභුති පිහිතං නිබ්බානනගරස්ස මහාද්වාරං අරියමග්ගං සද්ධම්මදෙසනාහත්ථෙන අපාපුර විවර උග්ඝාටෙහීති. **සුණන්තු ධම්මං විමලෙනානුබුද්ධන්ති** ඉමෙ සත්තා රාගාදිමලානං අභාවතො විමලෙන සම්මාසම්බුද්ධෙන අනුබුද්ධං චතුසච්චධම්මං සුණන්තු තාව භගවාති යාචති.

සෙලපබ්බතො උච්චො හොති ථිරො ච, න පංසුපබ්බතො මිස්සකපබ්බතො වාති ආහ **"සෙලෙ යථා පබ්බතමුද්ධනිට්ඨිතො"**ති. තස්සත්ථො ''සෙලමයෙ එකග්ඝනෙ පබ්බතමුද්ධනි යථාඨිතොව. න හි තත්ථ ඨිතස්ස දස්සනත්ථං ගීවුක්ඛිපනපසාරණාදිකිච්චං අත්ථී''ති. **තථූපමන්ති** තප්පටිභාගං සෙලපබ්බතූපමං. **ධම්මමයං පාසාදන්ති** ලොකුත්තරධම්මමාහ. සො හි සබ්බසො පසාදාවහො සබ්බධම්මෙ අතික්කම්ම අබ්භුග්ගතට්ඨෙන පාසාදසදිසො ච, පඤ්ඤාපරියායො වා ඉධ ධම්ම-සද්දො. පඤ්ඤා හි අබ්භුග්ගතට්ඨෙන පාසාදොති අභිධම්මෙ නිද්දිට්ඨා. තථා චාහ –

> ''පඤ්ඤාපාසාදමාරුය්හ, අසොකො සොකිනිං පජං;
> පබ්බතට්ඨොව භූමට්ඨෙ, ධීරො බාලෙ අවෙක්ඛතී''ති. (ධ. ප. 28);

අයං පනෙත්ථ සඞ්ඛෙපත්ථො – යථා සෙලපබ්බතමුද්ධනි යථාඨිතොව චක්ඛුමා පුරිසො සමන්තතො ජනතං පස්සෙය්‍ය, තථා ත්වම්පි සුමෙධ සුන්දරපඤ්ඤ සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණෙන සමන්තචක්ඛු භගවා ධම්මමයං පඤ්ඤාමයං පාසාදමාරුය්හ සයං අපෙතසොකො සොකාවතිණ්ණං ජාතිජරාභිභූතං ජනතං අවෙක්ඛස්සු උපධාරය උපපරික්ඛාති. අයං පනෙත්ථ අධිප්පායො – යථා හි පබ්බතපාදෙ සමන්තා මහන්තං ඛෙත්තං කත්වා තත්ථ කෙදාරපාළීසු කුටිකායො කත්වා රත්තිං අග්ගිං ජාලෙය්‍යුං, චතුරඞ්ගසමන්නාගතඤ්ච අන්ධකාරං අස්ස, අථ තස්ස පබ්බතස්ස මත්ථකෙ ඨත්වා චක්ඛුමතො පුරිසස්ස භූමිං ඔලොකයතො නෙව ඛෙත්තං, න කෙදාරපාළියො, න කුටියො, න තත්ථ සයිතමනුස්සා පඤ්ඤායෙය්‍යුං අනුජ්ජලභාවතො, කුටිකාසු පන අග්ගිජාලාමත්තමෙව පඤ්ඤායෙය්‍ය උජ්ජලභාවතො, එවං ධම්මපාසාදං ආරුය්හ සත්තනිකායං ඔලොකයතො තථාගතස්ස යෙ තෙ අකතකල්‍යාණා සත්තා, තෙ එකවිහාරෙ දක්ඛිණජාණුපස්සෙ නිසින්නාපි බුද්ධචක්ඛුස්ස ආපාථං නාගච්ඡන්ති ඤාණග්ගිනා අනුජ්ජලභාවතො අනුළාරභාවතො ච, රත්තිං ඛිත්තා සරා විය හොන්ති. යෙ පන කතකල්‍යාණා වෙනෙය්‍යපුග්ගලා, තෙ එවස්ස දූරෙපි ඨිතා ආපාථමාගච්ඡන්ති පරිපක්කඤාණග්ගිතාය සමුජ්ජලභාවතො උළාරසන්තානතාය ච, සො අග්ගි විය හිමවන්තපබ්බතො විය ච. වුත්තම්පි චෙතං –

> ''දූරෙ සන්තො පකාසෙන්ති, හිමවන්තොව පබ්බතො;
> අසන්තෙත්ථ න දිස්සන්ති, රත්තිං ඛිත්තා යථා සරා''ති. (ධ. ප. 304);

උට්ඨෙහීති භගවතො ධම්මදෙසනත්ථං චාරිකචරණං යාචන්තො භණති. **උට්ඨෙහීති** වා ධම්මදෙසනාය අප්පොස්සුක්කතාසඞ්ඛාතසඞ්කොචාපත්තිතො කිලාසුභාවතො උට්ඨහ. **වීරාතිආදීසු** භගවා සාතිසයචතුබ්බිධසම්මප්පධානවීරියවන්තතාය **වීරො,** දෙවපුත්තමච්චුකිලෙසාභිසඞ්ඛාරානං විජිතත්තා **විජිතසඞ්ගාමො,** ජාතිකන්තාරාදිතො වෙනෙය්‍යසත්ථං වාහනසමත්ථතාය නිබ්බානසඞ්ඛාතං ඛෙමප්පදෙසං සම්පාපනසමත්ථතාය **සත්ථවාහො,** කාමච්ඡන්දඉණස්ස අභාවතො **අණණොති** වෙදිතබ්බො. යො හි පරෙසං ඉණං ගහෙත්වා විනාසෙති, සො තෙහි ''ඉණං දෙහී''ති තජ්ජමානොපි ඵරුසං වුච්චමානොපි වම්භමානොපි වධියමානොපි කිඤ්චි පටිප්පහරිතුං න සක්කොති, සබ්බං තිතික්ඛති. තිතික්ඛකාරණඤ්හිස්ස තං ඉණං හොති, එවමෙව යො යම්හි කාමච්ඡන්දෙන රජ්ජති, තණ්හාගහණෙන තං වත්ථුං ගණ්හාති, සො තෙන ඵරුසං වුච්චමානොපි වම්භමානොපි වධියමානොපි කිඤ්චි පටිප්පහරිතුං න සක්කොති, සබ්බං තිතික්ඛති. තිතික්ඛකාරණඤ්හිස්ස සො කාමච්ඡන්දො හොති සරසාමිකෙහි විහෙඨියමානානං ඉත්ථීනං විය. කස්මා? ඉණසදිසත්තා කාමච්ඡන්දස්ස.

9. **අජ්ඣෙසනන්ති** ගරුට්ඨානීයං පයිරුපාසිත්වා ගරුතරං පයොජනං උද්දිස්ස අභිපත්ථනා අජ්ඣෙසනා, සාපි අත්ථතො යාචනා එව. **බුද්ධචක්ඛුනාති** ඉන්ද්‍රියපරොපරියත්තඤාණෙන ච ආසයානුසයඤාණෙන ච. ඉමෙසඤ්හි ද්වින්නං ඤාණානං **බුද්ධචක්ඛූති** නාමං, සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණස්ස **සමන්තචක්ඛූති** . හෙට්ඨිමානං තිණ්ණං මග්ගඤාණානං **ධම්මචක්ඛූති**. **අප්පරජක්ඛෙති**ආදීසු යෙසං වුත්තනයෙනෙව පඤ්ඤාචක්ඛුම්හි රාගාදිරජං අප්පං, තෙ **අප්පරජක්ඛා**. යෙසං තං මහන්තං, තෙ **මහාරජක්ඛා**. යෙසං සද්ධාදීනි ඉන්ද්‍රියානි තික්ඛානි, තෙ **තික්ඛින්ද්‍රියා**. යෙසං තානි මුදූනි, තෙ **මුදින්ද්‍රියා**. යෙසං තෙයෙව සද්ධාදයො ආකාරා සුන්දරා, තෙ **ස්වාකාරා**. යෙ කථිතකාරණං සල්ලක්ඛෙන්ති, සුඛෙන සක්කා හොන්ති විඤ්ඤාපෙතුං, තෙ **සුවිඤ්ඤාපයා**. යෙ පරලොකඤ්චෙව වජ්ජඤ්ච භයතො පස්සන්ති, තෙ **පරලොකවජ්ජභයදස්සාවිනො** නාම.

උප්පලානි එත්ථ සන්තීති උප්පලිනී, ගච්ඡොපි ජලාසයොපි, ඉධ පන ජලාසයො අධිප්පෙතො, තස්මා **උප්පලිනියන්ති** උප්පලවනෙති එවමත්ථො ගහෙතබ්බො. ඉතො පරෙසුපි එසෙව නයො. **අන්තොනිමුග්ගපොසීනීති** යානි උදකස්ස අන්තො නිමුග්ගානෙව හුත්වා පුස්සන්ති වඩ්ඪන්ති, තානි අන්තොනිමුග්ගපොසීනි. **උදකං අච්චුග්ගම්ම තිට්ඨන්තීති** උදකං අතික්කමිත්වා තිට්ඨන්ති. තත්ථ යානි අච්චුග්ගම්ම ඨිතානි සූරියරස්මිසම්ඵස්සං ආගමයමානානි, තානි අජ්ජ පුප්ඵනකානි. යානි සමොදකං ඨිතානි, තානි ස්වෙ පුප්ඵනකානි. යානි උදකා අනුග්ගතානි අන්තොනිමුග්ගපොසීනි, තානි තතියදිවසෙ පුප්ඵනකානි. උදකා පන අනුග්ගතානි අඤ්ඤානිපි සරොගඋප්පලාදීනි නාම අත්ථි, යානි නෙව පුප්ඵිස්සන්ති මච්ඡකච්ඡපභක්ඛානෙව භවිස්සන්ති, තානි පාළිං නාරුළ්හානි, ආහරිත්වා පන දීපෙතබ්බානීති අට්ඨකථායං පකාසිතානි. යථෙව හි තානි චතුබ්බිධානි පුප්ඵානි, එවමෙව උග්ඝටිතඤ්ඤූ විපඤ්චිතඤ්ඤූ නෙය්‍යො පදපරමොති චත්තාරො පුග්ගලා.

තත්ථ යස්ස පුග්ගලස්ස සහ උදාහටවෙලාය ධම්මාභිසමයො හොති, අයං ''චත්තාරො සතිපට්ඨානා''තිආදිනා නයෙන සඞ්ඛිත්තෙන මාතිකාය ඨපියමානාය දෙසනානුසාරෙන ඤාණං පෙසෙත්වා අරහත්තං ගණ්හිතුං සමත්ථො පුග්ගලො **උග්ඝටිතඤ්ඤූති** වුච්චති. යස්ස පුග්ගලස්ස සඞ්ඛිත්තෙන භාසිතස්ස විත්ථාරෙන අත්ථෙ විභජියමානෙ ධම්මාභිසමයො හොති, අයං වුච්චති පුග්ගලො **විපඤ්චිතඤ්ඤූ**. යස්ස පුග්ගලස්ස උද්දෙසතො පරිපුච්ඡතො යොනිසො මනසිකරොතො කල්‍යාණමිත්තෙ සෙවතො භජතො පයිරුපාසතො අනුපුබ්බෙන ධම්මාභිසමයො හොති, අයං වුච්චති පුග්ගලො **නෙය්‍යො**. යස්ස පුග්ගලස්ස බහුම්පි සුණතො බහුම්පි භණතො බහුම්පි ධාරයතො බහුම්පි වාචයතො න තාය ජාතියා ධම්මාභිසමයො හොති, තෙන අත්තභාවෙන මග්ගං වා ඵලං වා අන්තමසො ඣානං වා විපස්සනං වා නිබ්බත්තෙතුං න සක්කොති, අයං වුච්චති පුග්ගලො **පදපරමො**. තත්ථ භගවා උප්පලවනාදිසදිසං දසසහස්සිලොකධාතුං ඔලොකෙන්තො අජ්ජ පුප්ඵනකානි විය උග්ඝටිතඤ්ඤූ, ස්වෙ පුප්ඵනකානි විය විපඤ්චිතඤ්ඤූ, තතියදිවසෙ පුප්ඵනකානි විය නෙය්‍යෙ, මච්ඡකච්ඡපභක්ඛපුප්ඵානි විය පදපරමෙ ච අද්දස, පස්සන්තො ච ''එත්තකා අප්පරජක්ඛා, එත්තකා මහාරජක්ඛා, තත්‍රාපි එත්තකා උග්ඝටිතඤ්ඤූ''ති එවං සබ්බාකාරතොව අද්දස.

තත්ථ තිණ්ණං පුග්ගලානං ඉමස්මිඤ්ඤෙව අත්තභාවෙ භගවතො ධම්මදෙසනා අත්ථං සාධෙති. පදපරමානං අනාගතත්ථාය වාසනා හොති. අථ භගවා ඉමෙසං චතුන්නං පුග්ගලානං අත්ථාවහං ධම්මදෙසනං විදිත්වා දෙසෙතුකම්‍යතං උප්පාදෙත්වා පුන සබ්බෙපි තීසු භවෙසු සත්තෙ භබ්බාභබ්බවසෙන ද්වෙ කොට්ඨාසෙ අකාසි. යෙ සන්ධාය වුත්තං ''යෙ තෙ සත්තා කම්මාවරණෙන සමන්නාගතා විපාකාවරණෙන සමන්නාගතා කිලෙසාවරණෙන සමන්නාගතා අස්සද්ධා අච්ඡන්දිකා දුප්පඤ්ඤා අභබ්බා නියාමං ඔක්කමිතුං කුසලෙසු ධම්මෙසු සම්මත්තං, ඉමෙ තෙ සත්තා අභබ්බා. කතමෙ තෙ සත්තා භබ්බා? යෙ තෙ සත්තා න කම්මාවරණෙන...පෙ.... ඉමෙ තෙ සත්තා භබ්බා''ති (විභ. 826-827). තත්ථ සබ්බෙපි අභබ්බපුග්ගලෙ පහාය භබ්බපුග්ගලෙයෙව ඤාණෙන පරිග්ගහෙත්වා ''එත්තකා රාගචරිතා, එත්තකා දොස, මොහ, විතක්ක, සද්ධා, බුද්ධිචරිතා''ති ඡ කොට්ඨාසෙ අකාසි, එවං කත්වා ධම්මං දෙසෙස්සාමීති චින්තෙසි. එත්ථ ච අප්පරජක්ඛාදිභබ්බාදිවසෙන ආවජ්ජෙන්තස්ස භගවතො තෙ සත්තා පුඤ්ජපුඤ්ජාව හුත්වා උපට්ඨහන්ති, න එකෙකාති දට්ඨබ්බං.

පච්චභාසීති පතිඅභාසි. **අපාරුතාති** විවටා. **අමතස්ස ද්වාරාති** අරියමග්ගො. සො හි අමතසඞ්ඛාතස්ස නිබ්බානස්ස ද්වාරං, සො මයා විවරිත්වා ඨපිතො මහාකරුණූපනිස්සයෙන සයම්භූඤාණෙන අධිගතත්තාති දස්සෙති. ''අපාරුතං තෙසං අමතස්ස ද්වාර''න්ති කෙචි පඨන්ති. **පමුඤ්චන්තු සද්ධන්ති** සබ්බෙ අත්තනො සද්ධං මුඤ්චන්තු විස්සජ්ජෙන්තු පවෙදෙන්තු, මයා දෙසිතෙ ධම්මෙ මයි ච අත්තනො සද්දහනාකාරං උට්ඨාපෙන්තූති අත්ථො. පච්ඡිමපදද්වයෙ අයමත්ථො – අහඤ්හි අත්තනො පගුණං සුප්පවත්තිතම්පි ඉමං පණීතං උත්තමං ධම්මං කායවාචාකිලමථසඤ්ඤී හුත්වා න භාසිං, න භාසිස්සාමීති චින්තෙසිං, ඉදානි පන සබ්බො ජනො සද්ධාභාජනං උපනෙතු, පූරෙස්සාමි නෙසං සඞ්කප්පන්ති. **අන්තරධායීති** සත්ථාරං ගන්ධමාලාදීහි පූජෙත්වා අන්තරහිතො, සකට්ඨානමෙව ගතොති අත්ථො. සත්ථුසන්තිකඤ්හි උපගතානං දෙවානං බ්‍රහ්මානඤ්ච තස්ස පුරතො අන්තරධානං නාම සකට්ඨානගමනමෙව.

බ්‍රහ්මයාචනකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

පඤ්චවග්ගියකථාවණ්ණනා

10. **එතදහොසීති** එතං අහොසි, ‘‘කස්ස නු ඛො අහං පඨමං ධම්මං දෙසෙය්‍ය’’න්ති අයං ධම්මදෙසනාපටිසංයුත්තො විතක්කො උදපාදීති අත්ථො. **ආළාරොති** තස්ස නාමං. දීඝපිඞ්ගලො කිරෙස. සො හි තුඞ්ගසරීරතාය දීඝො, පිඞ්ගලචක්ඛුතාය පිඞ්ගලො, තෙනස්ස ‘‘ආළාරො’’ති නාමං අහොසි. **කාලාමොති** ගොත්තං. **පණ්ඩිතොති** (ම. නි. අට්ඨ. 1.284) පණ්ඩිච්චෙන සමන්නාගතො, සමාපත්තිපටිලාභසංසිද්ධෙන අධිගමබාහුසච්චසඞ්ඛාතෙන පණ්ඩිතභාවෙන සමන්නාගතොති අත්ථො. **බ්‍යත්තොති** වෙය්‍යත්තියෙන සමන්නාගතො, සමාපත්තිපටිලාභපච්චයෙන පාරිහාරිකපඤ්ඤාසඞ්ඛාතෙන බ්‍යත්තභාවෙන සමන්නාගතොති අත්ථො. **මෙධාවීති** ඨානුප්පත්තියා පඤ්ඤාය සමන්නාගතො. අථ වා **මෙධාවීති** තිහෙතුකපටිසන්ධිපඤ්ඤාසඞ්ඛාතාය තංතංඉතිකත්තබ්බතාපඤ්ඤාසඞ්ඛාතාය ච මෙධාය සමන්නාගතොති එවමෙත්ථ අත්ථො දට්ඨබ්බො. **අප්පරජක්ඛජාතිකොති** සමාපත්තියා වික්ඛම්භිතත්තා නික්කිලෙසජාතිකො විසුද්ධසත්තො. **ආජානිස්සතීති** සල්ලක්ඛෙස්සති පටිවිජ්ඣිස්සති.

භගවතොපි ඛො ඤාණං උදපාදීති භගවතොපි සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණං උප්පජ්ජි. භගවා කිර දෙවතාය කථිතෙනෙව නිට්ඨං අගන්ත්වා සයම්පි සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණෙන ඔලොකෙන්තො ඉතො සත්තමදිවසමත්ථකෙ කාලං කත්වා ආකිඤ්චඤ්ඤායතනෙ නිබ්බත්තොති අද්දස. තං සන්ධායාහ ‘‘භගවතොපි ඛො ඤාණං උදපාදී’’ති. **මහාජානියොති** සත්තදිවසබ්භන්තරෙ පත්තබ්බමග්ගඵලතො පරිහීනත්තා මහතී ජානි පරිහානි අස්සාති මහාජානියො. අක්ඛණෙ නිබ්බත්තත්ථා ඉධ ධම්මදෙසනට්ඨානං ආගමනපාදාපි නත්ථි, අථාහං තත්ථ ගච්ඡෙය්‍යං, ගන්ත්වා දෙසියමානං ධම්මම්පිස්ස සොතුං සොතපසාදොපි නත්ථි, එවං මහාජානියො ජාතොති දස්සෙති. කිං පන භගවතා තං අත්තනො බුද්ධානුභාවෙන ධම්මං ඤාපෙතුං න සක්කාති? ආම න සක්කා, න හි පරතොඝොසමන්තරෙන සාවකානං ධම්මාභිසමයො සම්භවති, අඤ්ඤථා ඉතරපච්චයරහිතස්සපි ධම්මාභිසමයෙන භවිතබ්බං, න ච තං අත්ථි. වුත්තඤ්හෙතං – ‘‘ද්වෙමෙ, භික්ඛවෙ, පච්චයා සම්මාදිට්ඨියා උප්පාදාය පරතො ච ඝොසො අජ්ඣත්තඤ්ච යොනිසොමනසිකාරො’’ති (අ. නි. 2.127).

උදකොති තස්ස නාමං, රාමස්ස පන පුත්තතාය **රාමපුත්තො. අභිදොසකාලකතොති** අඩ්ඪරත්තෙ කාලකතො. **භගවතොපි ඛො ඤාණං උදපාදීති** ඉධාපි කිර භගවා දෙවතාය කථිතවචනෙන සන්නිට්ඨානං අකත්වා සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණෙන ඔලොකෙන්තො ‘‘හියෝ‍යා අඩ්ඪරත්තෙ කාලං කත්වා උදකො රාමපුත්තො නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතනෙ නිබ්බත්තො’’ති අද්දස, තස්මා එවං වුත්තං. සෙසං පුරිමසදිසමෙව.

බහුපකාරාති බහුඋපකාරා. **පධානපහිතත්තං උපට්ඨහිංසූති** පධානත්ථාය පෙසිතත්තභාවං වසනට්ඨානෙ පරිවෙණසම්මජ්ජනෙන පත්තචීවරං ගහෙත්වා අනුබන්ධනෙන මුඛොදකදන්තකට්ඨදානාදිනා ච උපට්ඨහිංසු. කෙ පනෙතෙ පඤ්චවග්ගියා නාම? යෙ තෙ –

> රාමො ධජො ලක්ඛණො චාපි මන්තී;
> කොණ්ඩඤ්ඤො ච භොජො සුයාමො සුදත්තො;
> එතෙ තදා අට්ඨ අහෙසුං බ්‍රාහ්මණා;
> ඡළඞ්ගවා මන්තං වියාකරිංසූති. (ම. නි. අට්ඨ. 1.284; ජා. අට්ඨ. 1.නිදානකථා; අප. අට්ඨ. 1.අවිදූරෙනිදානකථා);

බොධිසත්තස්ස ජාතකාලෙ සුපිනපටිග්ගාහකා චෙව ලක්ඛණපටිග්ගාහකා ච අට්ඨ බ්‍රාහ්මණා. තෙසු තයො ද්වෙධා බ්‍යාකරිංසු ‘‘ඉමෙහි ලක්ඛණෙහි සමන්නාගතො අගාරං අජ්ඣාවසමානො රාජා හොති චක්කවත්තී, පබ්බජමානො බුද්ධො’’ති. පඤ්ච බ්‍රාහ්මණා එකංසබ්‍යාකරණා අහෙසුං ‘‘ඉමෙහි ලක්ඛණෙහි සමන්නාගතො අගාරෙ න තිට්ඨති, බුද්ධොව හොතී’’ති. තෙසු පුරිමා තයො යථාමන්තපදං ගතා. එතෙ හි ලක්ඛණමන්තසඞ්ඛාතවෙදවචනානුරූපං පටිපන්නා ද්වෙ ගතියො භවන්ති අනඤ්ඤාති වුත්තනියාමෙන නිච්ඡිනිතුං අසක්කොන්තා වුත්තමෙව පටිපජ්ජිංසු, න මහාපුරිසස්ස බුද්ධභාවප්පත්තිං පච්චාසීසිංසු. ඉමෙ පන කොණ්ඩඤ්ඤාදයො පඤ්ච ‘‘එකංසතො බුද්ධො භවිස්සතී’’ති ජාතනිච්ඡයත්තා මන්තපදං අතික්කන්තා. තෙ අත්තනා ලද්ධං තුට්ඨිදානං ඤාතකානං විස්සජ්ජෙත්වා ‘‘අයං මහාපුරිසො අගාරෙ න අජ්ඣාවසිස්සති, එකන්තෙන බුද්ධො භවිස්සතී’’ති නිබ්බෙමතිකා බොධිසත්තං උද්දිස්ස සමණපබ්බජ්ජං පබ්බජිතා, තෙසං පුත්තාතිපි වදන්ති, තං අට්ඨකථාය පටික්ඛිත්තං. එතෙ කිර දහරකාලෙව බහූ මන්තෙ ජානිංසු, තස්මා නෙ බ්‍රාහ්මණා ආචරියට්ඨානෙ ඨපයිංසු. තෙ ‘‘පච්ඡා අම්හෙහි පුත්තදාරජටං ඡින්දිත්වා න සක්කා භවිස්සති පබ්බජිතු’’න්ති දහරකාලෙයෙව පබ්බජිත්වා රමණීයානි සෙනාසනානි පරිභුඤ්ජන්තා විචරිංසු. කාලෙන කාලං පන ‘‘කිං භො මහාපුරිසො මහාභිනික්ඛමනං නික්ඛන්තො’’ති පුච්ඡන්ති. මනුස්සා ‘‘කුහිං තුම්හෙ මහාපුරිසං පස්සිස්සථ, තීසු පාසාදෙසු විවිධනාටකමජ්ඣෙ දෙවො විය සම්පත්තිං අනුභොතී’’ති වදන්ති. තෙ සුත්වා ‘‘න තාව මහාපුරිසස්ස ඤාණං පරිපාකං ගච්ඡතී’’ති අප්පොස්සුක්කා විහරිංසුයෙව.

කස්මා පනෙත්ථ භගවා ‘‘බහුකාරා ඛො මෙ පඤ්චවග්ගියා’’ති ආහ. කිං උපකාරකානංයෙව එස ධම්මං දෙසෙති, අනුපකාරකානං න දෙසෙතීති? නො න දෙසෙති. පරිචයවසෙන හෙස ආළාරඤ්චෙව කාලාමං උදකඤ්ච රාමපුත්තං ඔලොකෙසි. එතස්මිං පන බුද්ධක්ඛෙත්තෙ ඨපෙත්වා අඤ්ඤාසිකොණ්ඩඤ්ඤං අඤ්ඤො පඨමං ධම්මං සච්ඡිකාතුං සමත්ථො නාම නත්ථි. කස්මා? තථාවිධඋපනිස්සයත්තා. පුබ්බෙ කිර පුඤ්ඤකරණකාලෙ ද්වෙ භාතරො අහෙසුං. තෙ ච එකතො සස්සං අකංසු. තත්ථ ජෙට්ඨස්ස ‘‘එකස්මිං සස්සෙ නව වාරෙ අග්ගසස්සදානං මයා දාතබ්බ’’න්ති අහොසි.

සො වප්පකාලෙ බීජග්ගං නාම දත්වා ගබ්භකාලෙ කනිට්ඨෙන සද්ධිං මන්තෙසි ‘‘ගබ්භකාලෙ ගබ්භං ඵාලෙත්වා දස්සාමී’’ති. කනිට්ඨො ‘‘තරුණසස්සං නාසෙතුකාමොසී’’ති ආහ. ජෙට්ඨො කනිට්ඨස්ස අනනුවත්තනභාවං ඤත්වා ඛෙත්තං විභජිත්වා අත්තනො කොට්ඨාසතො ගබ්භං ඵාලෙත්වා ඛීරං නීහරිත්වා සප්පිඵාණිතෙන යොජෙත්වා අදාසි, පුථුකකාලෙ පුථුකං කාරෙත්වා අදාසි , ලායනෙ ලායනග්ගං, වෙණිකරණෙ වෙණග්ගං, වෙණියො පුරිසභාරවසෙන බන්ධිත්වා කලාපකරණෙ කලාපග්ගං, ඛලෙ කලාපානං ඨපනදිවසෙ ඛලග්ගං, මද්දිත්වා වීහීනං රාසිකරණදිවසෙ ඛලභණ්ඩග්ගං, කොට්ඨාගාරෙ ධඤ්ඤස්ස පක්ඛිපනදිවසෙ කොට්ඨග්ගන්ති එවං එකස්මිං සස්සෙ නව වාරෙ අග්ගදානං අදාසි. කනිට්ඨො පන ඛලතො ධඤ්ඤං උද්ධරිත්වා ගහණදිවසෙ අදාසි. තෙසු ජෙට්ඨො අඤ්ඤාසිකොණ්ඩඤ්ඤත්ථෙරො ජාතො, කනිට්ඨො සුභද්දපරිබ්බාජකො. ඉති එකස්මිං සස්සෙ නවන්නං අග්ගදානානං දින්නත්තා ඨපෙත්වා ථෙරං අඤ්ඤො පඨමං ධම්මං සච්ඡිකාතුං සමත්ථො නාම නත්ථි. ‘‘නවන්නං අග්ගදානානං දින්නත්තා’’ති ඉදඤ්ච තස්ස රත්තඤ්ඤූනං අග්ගභාවත්ථාය කතාභිනීහාරානුරූපං පවත්තිතසාවකපාරමියා චිණ්ණන්තෙ පවත්තිතත්තා වුත්තං. තිණ්ණම්පි හි බොධිසත්තානං තංතංපාරමියා සිඛාප්පත්තකාලෙ පවත්තිතං පුඤ්ඤං අපුඤ්ඤං වා ගරුතරවිපාකමෙව හොති, ධම්මස්ස ච සබ්බපඨමං සච්ඡිකිරියාය විනා කථං රත්තඤ්ඤූනං අග්ගභාවසිද්ධීති? ‘‘බහුකාරා ඛො මෙ පඤ්චවග්ගියා’’ති ඉදං පන උපකාරානුස්සරණමත්තකෙනෙව වුත්තං.

ඉසිපතනෙ මිගදායෙති තස්මිං කිර පදෙසෙ අනුප්පන්නෙ බුද්ධෙ පච්චෙකසම්බුද්ධා ගන්ධමාදනපබ්බතෙ සත්තාහං නිරොධසමාපත්තියා වීතිනාමෙත්වා නිරොධා වුට්ඨාය නාගලතාදන්තකට්ඨං ඛාදිත්වා අනොතත්තදහෙ මුඛං ධොවිත්වා පත්තචීවරමාදාය ආකාසෙන ආගන්ත්වා නිපතන්ති. තත්ථ චීවරං පාරුපිත්වා නගරෙ පිණ්ඩාය චරිත්වා කතභත්තකිච්චා ගමනකාලෙපි තතොයෙව උප්පතිත්වා ගච්ඡන්ති. ඉති ඉසයො එත්ථ නිපතන්ති උප්පතන්ති චාති තං ඨානං ‘‘ඉසිපතන’’න්ති සඞ්ඛං ගතං, මිගානං පන අභයත්ථාය දින්නත්තා ‘‘මිගදායො’’ති වුච්චති. තෙන වුත්තං ‘‘ඉසිපතනෙ මිගදායෙ’’ති. අඤ්ඤෙ බුද්ධා පඨමං ධම්මදෙසනත්ථාය ගච්ඡන්තා ආකාසෙන ගන්ත්වා තත්ථෙව ඔතරන්ති, අම්හාකං පන භගවා උපකස්ස ආජීවකස්ස උපනිස්සයං දිස්වා ‘‘උපකො ඉමං අද්ධානං පටිපන්නො, සො මං දිස්වා සල්ලපිත්වා ගමිස්සති, අථ පුන නිබ්බින්නො ආගම්ම අරහත්තං සච්ඡිකරිස්සතී’’ති ඤත්වා අට්ඨාරසයොජනං මග්ගං පදසාව අගමාසි. තෙන වුත්තං ‘‘යෙන බාරාණසී, තෙන චාරිකං පක්කාමී’’ති.

11. **අන්තරා ච ගයං අන්තරා ච බොධි**න්ති ගයාය ච බොධිස්ස ච විවරෙ තිගාවුතන්තරෙ ඨානෙ. බොධිමණ්ඩතො හි ගයා තීණි ගාවුතානි, බාරාණසී අට්ඨාරස යොජනානි. උපකො බොධිමණ්ඩස්ස ච ගයාය ච අන්තරෙ භගවන්තං අද්දස. අන්තරා-සද්දෙන පන යුත්තත්තා උපයොගවචනං කතං. ඊදිසෙසු ච ඨානෙසු අක්ඛරචින්තකා ‘‘අන්තරා ගාමඤ්ච නදිඤ්ච යාතී’’ති එවං එකමෙව අන්තරා-සද්දං පයුජ්ජන්ති, සො දුතියපදෙනපි යොජෙතබ්බො හොති, අයොජියමානෙ උපයොගවචනං න පාපුණාති සාමිවචනස්ස පසඞ්ගෙ අන්තරා-සද්දයොගෙන උපයොගවචනස්ස ඉච්ඡිතත්තා. ඉධ පන යොජෙත්වා එව වුත්තො. **අද්ධානමග්ග**න්ති අද්ධානසඞ්ඛාතං මග්ගං, දීඝමග්ගන්ති අත්ථො. අද්ධානගමනසමයස්ස විභඞ්ගෙ ‘‘අද්ධයොජනං ගච්ඡිස්සාමීති භුඤ්ජිතබ්බ’’න්තිආදිවචනතො (පාචි. 218) අද්ධයොජනම්පි අද්ධානමග්ගො හොති. බොධිමණ්ඩතො පන ගයා තිගාවුතං. **විප්පසන්නානී**ති සුට්ඨු පසන්නානි. **ඉන්ද්‍රියානී**ති මනච්ඡට්ඨානි ඉන්ද්‍රියානි. **පරිසුද්ධො**ති නිද්දොසො. **පරියොදාතො**ති තස්සෙව වෙවචනං. නිරුපක්කිලෙසතායෙව හි එස ‘‘පරියොදාතො’’ති වුත්තො, න සෙතභාවෙන. එතස්ස පරියොදාතතං දිස්වාව ඉන්ද්‍රියානං විප්පසන්නතං අඤ්ඤාසි, නයග්ගාහීපඤ්ඤා කිරෙසා තස්ස ආජීවකස්ස.

සබ්බාභිභූති සබ්බං තෙභූමකධම්මං අභිභවිත්වා ඨිතො. **සබ්බවිදූ**ති සබ්බං චතුභූමකධම්මං අවෙදිං අඤ්ඤාසිං සබ්බසො ඤෙය්‍යාවරණස්ස පහීනත්තා. **සබ්බෙසු ධම්මෙසු අනූපලිත්තො**ති සබ්බෙසු තෙභූමකධම්මෙසු රජ්ජනදුස්සනමුය්හනාදිනා කිලෙසලෙපෙන අලිත්තො. **සබ්බඤ්ජහො**ති සබ්බං තෙභූමකධම්මං ජහිත්වා ඨිතො. අප්පහාතබ්බම්පි හි කුසලාබ්‍යාකතං තප්පටිබද්ධකිලෙසප්පහානෙන පහීනත්තා න හොතීති ජහිතමෙව හොති. **තණ්හක්ඛයෙ විමුත්තො**ති තණ්හක්ඛයෙ නිබ්බානෙ ආරම්මණකරණවසෙන විමුත්තො. **සයං අභිඤ්ඤායා**ති සබ්බං චතුභූමකධම්මං අත්තනාව ජානිත්වා. **කමුද්දිසෙය්‍ය**න්ති කං අඤ්ඤං ‘‘අයං මෙ ආචරියො’’ති උද්දිසෙය්‍යං.

න මෙ ආචරියො අත්ථීති ලොකුත්තරධම්මෙ මය්හං ආචරියො නාම නත්ථි. කිඤ්චාපි හි ලොකියධම්මානම්පි යාදිසො ලොකනාථස්ස අධිගමො, න තාදිසො අධිගමො පරූපදෙසො අත්ථි, ලොකුත්තරධම්මෙ පනස්ස ලෙසොපි නත්ථි. **නත්ථි මෙ පටිපුග්ගලො**ති මය්හං සීලාදීහි ගුණෙහි පටිනිධිභූතො පුග්ගලො නාම නත්ථි. **සම්මාසම්බුද්ධො**ති හෙතුනා නයෙන චත්තාරි සච්චානි සයං බුද්ධො . **සීතිභූතො**ති සබ්බකිලෙසග්ගිනිබ්බාපනෙන සීතිභූතො, කිලෙසානංයෙව නිබ්බුතත්තා **නිබ්බුතො.**

කාසිනං පුරන්ති කාසිරට්ඨෙ නගරං. **ආහඤ්ඡ**න්ති ආහනිස්සාමි. **අමතදුන්දුභි**න්ති වෙනෙය්‍යානං අමතාධිගමාය උග්ඝොසනාදිං කත්වා සත්ථු ධම්මදෙසනා ‘‘අමතදුන්දුභී’’ති වුත්තා, ධම්මචක්කපටිලාභාය තං අමතභෙරිං පහරිස්සාමීති ගච්ඡාමීති වුත්තං හොති.

අරහසි අනන්තජිනොති අනන්තජිනොපි භවිතුං යුත්තොති අත්ථො. අනන්තඤාණො ජිතකිලෙසොති **අනන්තජිනො. හුපෙය්‍යපාවුසො**ති ආවුසො එවම්පි නාම භවෙය්‍ය, එවංවිධෙ නාම රූපරතනෙ ඊදිසෙන ඤාණෙන

භවිතබ්බන්ති අධිප්පායො. අයඤ්හිස්ස පබ්බජ්ජාය පච්චයො ජාතො. කතාධිකාරො හෙස. තථා හි භගවා තෙන සමාගමනත්ථං පදසාව තං මග්ගං පටිපජ්ජි. **පක්කාමී**ති වඞ්කහාරජනපදං නාම අගමාසි.

තත්ථෙකං මිගලුද්දකගාමකං නිස්සාය වාසං කප්පෙසි, ජෙට්ඨකලුද්දකො තං උපට්ඨාසි. තස්මිඤ්ච ජනපදෙ චණ්ඩා මක්ඛිකා හොන්ති. අථ නං එකාය චාටියා වසාපෙසුං. මිගලුද්දකො දූරං මිගවං ගච්ඡන්තො ‘‘අම්හාකං අරහන්තෙ මා පමජ්ජී’’ති චාපං නාම ධීතරං ආණාපෙත්වා අගමාසි සද්ධිං පුත්තභාතුකෙහි. සා චස්ස ධීතා දස්සනීයා හොති කොට්ඨාසසම්පන්නා. දුතියදිවසෙ උපකො ඝරං ආගතො තං දාරිකං සබ්බං උපචාරං කත්වා පරිවිසිතුං උපගතං දිස්වා රාගෙන අභිභූතො භුඤ්ජිතුම්පි අසක්කොන්තො භාජනෙන භත්තං ආදාය වසනට්ඨානං ගන්ත්වා භත්තං එකමන්තං නික්ඛිපිත්වා ‘‘සචෙ චාපං ලභාමි, ජීවාමි. නො චෙ, මරාමී’’ති නිරාහාරො සයි. සත්තමෙ දිවසෙ මාගවිකො ආගන්ත්වා ධීතරං උපකස්ස පවත්තිං පුච්ඡි. සා ‘‘එකදිවසමෙව ආගන්ත්වා පුන නාගතපුබ්බො’’ති ආහ.

මාගවිකො ආගතවෙසෙනෙව නං උපසඞ්කමිත්වා පුච්ඡිස්සාමීති තඞ්ඛණංයෙව ගන්ත්වා ‘‘කිං, භන්තෙ, අඵාසුක’’න්ති පාදෙ පරාමසන්තො පුච්ඡි. උපකො නිත්ථුනන්තො පරිවත්තතියෙව. සො ‘‘වද භන්තෙ, යං මයා සක්කා කාතුං, සබ්බං කරිස්සාමී’’ති ආහ. උපකො ‘‘සචෙ චාපං ලභාමි, ජීවාමි, නො චෙ, මය්හමෙව මරණං සෙය්‍යො’’ති ආහ. ජානාසි කිර, භන්තෙ, කිඤ්චි සිප්පන්ති? න ජානාමීති. න, භන්තෙ, කිඤ්චි සිප්පං අජානන්තෙන සක්කා ඝරාවාසං අධිට්ඨාතුන්ති. සො ආහ ‘‘නාහං කිඤ්චි සිප්පං ජානාමි, අපිච තුම්හාකං මංසහාරකො භවිස්සාමි, මංසඤ්ච වික්කිණිස්සාමී’’ති. මාගවිකො ‘‘අම්හාකම්පි එතදෙව රුච්චතී’’ති උත්තරසාටකං දත්වා ඝරං ආනෙත්වා ධීතරං අදාසි. තෙසං සංවාසමන්වාය පුත්තො විජායි, ‘‘සුභද්දො’’තිස්ස නාමං අකංසු. චාපා තස්ස රොදනකාලෙ ‘‘මංසහාරකස්ස පුත්ත මිගලුද්දකස්ස පුත්ත මා රොදි මා රොදී’’තිආදීනි වදමානා පුත්තතොසනගීතෙන උපකං උප්පණ්ඩෙසි. ‘‘භද්දෙ ත්වං මං අනාථොති මඤ්ඤසි, අත්ථි මෙ අනන්තජිනො නාම සහායො, තස්සාහං සන්තිකං ගමිස්සාමී’’ති ආහ. චාපා ‘‘එවමයං අට්ටීයතී’’ති ඤත්වා පුනප්පුනං කථෙසි. සො එකදිවසං අනාරොචෙත්වාව මජ්ඣිමදෙසාභිමුඛො පක්කාමි.

භගවා ච තෙන සමයෙන සාවත්ථියං විහරති ජෙතවනෙ, අථ ඛො භගවා පටිකච්චෙව භික්ඛූ ආණාපෙසි ‘‘යො, භික්ඛවෙ, අනන්තජිනොති පුච්ඡමානො ආගච්ඡති, තස්ස මං දස්සෙය්‍යාථා’’ති. උපකොපි ඛො ‘‘කුහිං අනන්තජිනො වසතී’’ති පුච්ඡන්තො අනුපුබ්බෙන සාවත්ථිං ආගන්ත්වා විහාරමජ්ඣෙ ඨත්වා ‘‘කුහිං අනන්තජිනො’’ති පුච්ඡි. තං භික්ඛූ භගවතො සන්තිකං නයිංසු. සො ච භගවන්තං දිස්වා ‘‘සඤ්ජානාථ මං භගවා’’ති ආහ. ආම උපක සඤ්ජානාමි, කුහිං පන ත්වං වසිත්ථාති. වඞ්කහාරජනපදෙ, භන්තෙති. උපක මහල්ලකොසි ජාතො, පබ්බජිතුං සක්ඛිස්සසීති. පබ්බජිස්සාමි, භන්තෙති. භගවා පබ්බාජෙත්වා තස්ස කම්මට්ඨානං අදාසි. සො කම්මට්ඨානෙ කම්මං කරොන්තො අනාගාමිඵලෙ පතිට්ඨාය කාලං කත්වා අවිහෙසු නිබ්බත්තො, නිබ්බත්තික්ඛණෙයෙව ච අරහත්තං පාපුණි. අවිහෙ නිබ්බත්තමත්තා හි සත්ත ජනා අරහත්තං පාපුණිංසු, තෙසං සො අඤ්ඤතරො. වුත්තඤ්හෙතං –

‘‘අවිහං උපපන්නාසෙ, විමුත්තා සත්ත භික්ඛවො;
රාගදොසපරික්ඛීණා, තිණ්ණා ලොකෙ විසත්තිකං.

‘‘උපකො පලගණ්ඩො ච, පුක්කුසාති ච තෙ තයො;
භද්දියො ඛණ්ඩදෙවො ච, බාහුරග්ගි ච සඞ්ගියො;
තෙ හිත්වා මානුසං දෙහං, දිබ්බයොගං උපච්චගු’’න්ති. (සං. නි. 1.50, 105);

12. **සණ්ඨපෙසු**න්ති ‘‘නෙව අභිවාදෙතබ්බො’’තිආදිනා කතිකං අකංසු. **බාහුල්ලිකො**ති චීවරබාහුල්ලාදීනං අත්ථාය පටිපන්නො. **පධානවිබ්භන්තො**ති පධානතො පුබ්බෙ අනුට්ඨිතදුක්කරචරණතො විබ්භන්තො භට්ඨො පරිහීනො. **ආවත්තො බාහුල්ලායා**ති චීවරාදිබහුභාවත්ථාය ආවත්තො. **අපිච ඛො ආසනං ඨපෙතබ්බ**න්ති අපිච ඛො පනස්ස උච්චකුලෙ නිබ්බත්තස්ස ආසනමත්තං ඨපෙතබ්බන්ති වදිංසු. **අසණ්ඨහන්තා**ති බුද්ධානුභාවෙන බුද්ධතෙජෙන අභිභූතා අත්තනො කතිකාය ඨාතුං අසක්කොන්තා. **නාමෙන ච ආවුසොවාදෙන ච සමුදාචරන්තී**ති ‘‘ගොතමා’’ති ච ‘‘ආවුසො’’ති ච වදන්ති, ‘‘ආවුසො ගොතම, මයං උරුවෙලායං පධානකාලෙ තුය්හං පත්තචීවරං ගහෙත්වා විචරිම්හ, මුඛොදකං දන්තකට්ඨං අදම්හ, වුත්ථපරිවෙණං සම්මජ්ජිම්හ, පච්ඡා තෙ කො වත්තපටිපත්තිං අකාසි, කච්චි අම්හෙසු පක්කන්තෙසු න චින්තයිත්ථා’’ති එවරූපං කථං කථෙන්තීති අත්ථො.

න චිරස්සෙවාති අචිරෙනෙව. **කුලපුත්තා**ති දුවිධා කුලපුත්තා ජාතිකුලපුත්තා ආචාරකුලපුත්තා ච, එතෙ පන උභයථාපි කුලපුත්තායෙව. **අගාරස්මා**ති ඝරා. අගාරාය හිතං අගාරියං, කසිගොරක්ඛාදි කුටුම්බපොසනකම්මං වුච්චති. නත්ථි එත්ථ අගාරියන්ති **අනගාරියං**. පබ්බජ්ජායෙතං අධිවචනං. **පබ්බජන්තී**ති උපගච්ඡන්ති උපසඞ්කමන්ති. **තදනුත්තර**න්ති තං අනුත්තරං. **බ්‍රහ්මචරියපරියොසාන**න්ති මග්ගබ්‍රහ්මචරියස්ස පරියොසානං, අරහත්තඵලන්ති වුත්තං හොති. තස්ස හි අත්ථාය කුලපුත්තා පබ්බජන්ති. **දිට්ඨෙව ධම්මෙ**ති තස්මිංයෙව අත්තභාවෙ. **සයං අභිඤ්ඤා සච්ඡිකත්වා**ති අත්තනායෙව පඤ්ඤාය පච්චක්ඛං කත්වා, අපරප්පච්චයං කත්වාති අත්ථො. **උපසම්පජ්ජ විහරිස්සථා**ති පාපුණිත්වා සම්පාදෙත්වා විහරිස්සථ.

ඉරියායාති දුක්කරඉරියාය. **පටිපදායාති** දුක්කරපටිපත්තියා. **දුක්කරකාරිකායාති** පසතපසතමුග්ගයූසාදිආහරණාදිනා දුක්කරකරණෙන. **උත්තරි මනුස්සධම්මාති** මනුස්සධම්මතො උපරි. අලං අරියං කාතුන්ති අලමරියො, අරියභාවාය සමත්ථොති වුත්තං හොති, ඤාණදස්සනමෙව ඤාණදස්සනවිසෙසො, අලමරියො ච සො ඤාණදස්සනවිසෙසො චාති **අලමරියඤාණදස්සනවිසෙසො. ඤාණදස්සනන්ති** ච දිබ්බචක්ඛුපි විපස්සනාපි මග්ගොපි ඵලම්පි පච්චවෙක්ඛණඤාණම්පි සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණම්පි වුච්චති. ‘‘අප්පමත්තො සමානො ඤාණදස්සනං ආරාධෙතී’’ති (ම. නි. 1.311) හි එත්ථ දිබ්බචක්ඛු ඤාණදස්සනං නාම. ‘‘ඤාණදස්සනාය චිත්තං අභිනීහරති අභිනින්නාමෙතී’’ති (දී. නි. 1.235) එත්ථ විපස්සනාඤාණං. ‘‘අභබ්බා තෙ ඤාණදස්සනාය අනුත්තරාය සම්බොධායා’’ති (අ. නි. 4.196) එත්ථ මග්ගො. ‘‘අයමඤ්ඤො උත්තරිමනුස්සධම්මො අලමරියඤාණදස්සනවිසෙසො අධිගතො ඵාසුවිහාරො’’ති (ම. නි. 1.328) එත්ථ ඵලං. ‘‘ඤාණඤ්ච පන මෙ දස්සනං උදපාදි ‘අකුප්පා මෙ චෙතොවිමුත්ති, අයමන්තිමා ජාති, නත්ථි දානි පුනබ්භවො’’’ති (සං. නි. 5.1081; මහාව. 16) එත්ථ පච්චවෙක්ඛණඤාණං. ‘‘ඤාණඤ්ච පන මෙ දස්සනං උදපාදි ‘සත්තාහකාලකතො ආළාරො කාලාමො’’’ති (ම. නි. 1.284; 2.340; මහාව. 10) එත්ථ සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණං. ඉධ පන සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණපදට්ඨානො අරියමග්ගො සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණමෙව වා අධිප්පෙතං.

අභිජානාථ මෙ නොති අභිජානාථ නු මෙ. **එවරූපං පභාවිතමෙතන්ති** එත්ථ එවරූපං වාක්‍යභෙදන්ති අත්ථො, අපි නු අහං උරුවෙලායං පධානෙ තුම්හාකං සඞ්ගණ්හනත්ථං අනුක්කණ්ඨනත්ථං රත්තිං වා දිවා වා ආගන්ත්වා ‘‘ආවුසො, මයං යත්ථ කත්ථචි ගමිස්සාමාති මා විතක්කයිත්ථ, මය්හං ඔභාසො වා කම්මට්ඨානනිමිත්තං වා පඤ්ඤායතී’’ති එවරූපං කඤ්චි වචනභෙදං අකාසින්ති අධිප්පායො. තෙ එකපදෙනෙව සතිං ලභිත්වා උප්පන්නගාරවා ‘‘අද්ධා එස බුද්ධො ජාතො’’ති සද්දහිත්වා ‘‘නො හෙතං භන්තෙ’’ති ආහංසු. **අසක්ඛි ඛො භගවා පඤ්චවග්ගියෙ භික්ඛූ සඤ්ඤාපෙතුන්ති** භගවා පඤ්චවග්ගියෙ භික්ඛූ ‘‘බුද්ධො අහ’’න්ති ජානාපෙතුං අසක්ඛි. **අඤ්ඤා චිත්තං උපට්ඨාපෙසුන්ති** අඤ්ඤාය අරහත්තප්පත්තියා චිත්තං උපට්ඨපෙසුං අභිනීහරිංසු.

ධම්මචක්කප්පවත්තනසුත්තවණ්ණනා

13. **ද්වෙමෙ, භික්ඛවෙ, අන්තාති** ද්වෙ ඉමෙ, භික්ඛවෙ, කොට්ඨාසා, ද්වෙ භාගාති අත්ථො. භාගවචනො හෙත්ථ අන්ත-සද්දො ‘‘පුබ්බන්තෙ ඤාණං අපරන්තෙ ඤාණ’’න්තිආදීසු (ධ. ස. 1063) විය. ඉමස්ස පන පදස්ස උච්චාරණසමකාලං පවත්තනිග්ඝොසො බුද්ධානුභාවෙන හෙට්ඨා අවීචිං උපරි භවග්ගං පත්වා දසසහස්සිලොකධාතුං ඵරිත්වා අට්ඨාසි. තස්මිංයෙව සමයෙ පරිපක්කකුසලමූලා සච්චාභිසම්බොධාය කතාධිකාරා අට්ඨාරසකොටිසඞ්ඛා බ්‍රහ්මානො සමාගච්ඡිංසු. පච්ඡිමදිසාය සූරියො අත්ථමෙති, පාචීනදිසාය ආසාළ්හනක්ඛත්තෙන යුත්තො පුණ්ණචන්දො උග්ගච්ඡති. තස්මිං සමයෙ භගවා ධම්මචක්කප්පවත්තනසුත්තං ආරභන්තො ‘‘ද්වෙමෙ, භික්ඛවෙ, අන්තා’’තිආදිමාහ.

තත්ථ **පබ්බජිතෙනාති** ගිහිබන්ධනං ඡෙත්වා පබ්බජ්ජුපගතෙන. **න සෙවිතබ්බාති** න වළඤ්ජෙතබ්බා නානුයුඤ්ජිතබ්බා. **යො චායං කාමෙසු කාමසුඛල්ලිකානුයොගොති** යො ච අයං වත්ථුකාමෙසු කිලෙසකාමසුඛස්ස අනුයොගො, කිලෙසකාමසංයුත්තස්ස සුඛස්ස අනුගතොති අත්ථො. **හීනොති** ලාමකො. **ගම්මොති** ගාමවාසීනං සන්තකො තෙහි සෙවිතබ්බතාය. **පොථුජ්ජනිකොති** පුථුජ්ජනෙන අන්ධබාලජනෙන ආචිණ්ණො. **අනරියොති** න අරියො න විසුද්ධො න උත්තමො, න වා අරියානං සන්තකො. **අනත්ථසංහිතොති** න අත්ථසංහිතො, හිතසුඛාවහකාරණං අනිස්සිතොති අත්ථො. **අත්තකිලමථානුයොගොති** අත්තනො කිලමථස්ස අනුයොගො, දුක්ඛකරණං දුක්ඛුප්පාදනන්ති අත්ථො. **දුක්ඛොති** කණ්ටකාපස්සයසෙය්‍යාදීහි අත්තබාධනෙහි දුක්ඛාවහො. **මජ්ඣිමා පටිපදාති** අරියමග්ගං සන්ධාය වුත්තං. මග්ගො හි කාමසුඛල්ලිකානුයොගො එකො අන්තො, අත්තකිලමථානුයොගො එකො අන්තො, එතෙ ද්වෙ අන්තෙ න උපෙති න උපගච්ඡති, විමුත්තො එතෙහි අන්තෙහි, තස්මා ‘‘මජ්ඣිමා පටිපදා’’ති වුච්චති. එතෙසං මජ්ඣෙ භවත්තා **මජ්ඣිමා,** වට්ටදුක්ඛනිස්සරණත්ථිකෙහි පටිපජ්ජිතබ්බතො ච **පටිපදාති**, තථා ලොභො එකො අන්තො, දොසො එකො අන්තො. සස්සතං එකං අන්තං, උච්ඡෙදො එකො අන්තොති පුරිමනයෙනෙව විත්ථාරෙතබ්බං.

චක්ඛුකරණීතිආදීහි තමෙව පටිපදං ථොමෙති. පඤ්ඤාචක්ඛුං කරොතීති චක්ඛුකරණී. සා හි චතුන්නං සච්චානං දස්සනාය සංවත්තති පරිඤ්ඤාභිසමයාදිභෙදස්ස දස්සනස්ස පවත්තනට්ඨෙනාති ‘‘චක්ඛුකරණී’’ති වුච්චති. තයිදං සතිපි පටිපදාය අනඤ්ඤත්තෙ අවයවවසෙන සිජ්ඣමානො අත්ථො සමුදායෙන කතො නාම හොතීති උපචාරවසෙන වුත්තන්ති දට්ඨබ්බං. දුතියපදං තස්සෙව වෙවචනං. **උපසමායාති** කිලෙසූපසමත්ථාය. **අභිඤ්ඤායාති** චතුන්නං සච්චානං අභිජානනත්ථාය. **සම්බොධායාති** තෙසංයෙව සම්බුජ්ඣනත්ථාය. **නිබ්බානායාති** නිබ්බානසච්ඡිකිරියාය. අථ වා **නිබ්බානායාති** අනුපාදිසෙසනිබ්බානාය. ‘‘උපසමායා’’ති හි ඉමිනා සඋපාදිසෙසනිබ්බානං ගහිතං.

ඉදානි තං මජ්ඣිමප්පටිපදං සරූපතො දස්සෙතුකාමො ‘‘කතමා ච සා’’ති පුච්ඡිත්වා ‘‘අයමෙවා’’තිආදිනා නයෙන විස්සජ්ජෙසි. තත්ථ **අයමෙවාති** අවධාරණවචනං අඤ්ඤස්ස නිබ්බානගාමිමග්ගස්ස අත්ථිභාවපටිසෙධනත්ථං. සත්තාපටික්ඛෙපො හි ඉධ පටිසෙධනං අලබ්භමානත්තා අඤ්ඤස්ස මග්ගස්ස. **අරියොති** කිලෙසානං ආරකත්තා අරියො නිරුත්තිනයෙන. අරිපහානාය සංවත්තතීතිපි **අරියො** අරයො පාපධම්මා යන්ති අපගච්ඡන්ති එතෙනාති කත්වා. අරියෙන භගවතා දෙසිතත්තා අරියස්ස අයන්තිපි **අරියො,** අරියභාවප්පටිලාභාය සංවත්තතීතිපි **අරියො**. එත්ථ පන

අරියකරො අරියොතිපි උත්තරපදලොපෙන අරිය-සද්දසිද්ධි වෙදිතබ්බා. අට්ඨහි අඞ්ගෙහි උපෙතත්තා **අට්ඨඞ්ගිකො.** මග්ගඞ්ගසමුදායෙ හි මග්ගවොහාරො, සමුදායො ච සමුදායීහි සමන්නාගතො නාම හොති. අයං පනෙත්ථ වචනත්ථො – අත්තනො අවයවභූතානි අට්ඨඞ්ගානි එතස්ස සන්තීති අට්ඨඞ්ගිකොති. පරමත්ථතො පන අඞ්ගානියෙව මග්ගො පඤ්චඞ්ගිකතූරියාදීනි විය, න ච අඞ්ගවිනිමුත්තො ඵළඞ්ගො වෙදො විය. කිලෙසෙ මාරෙන්තො ගච්ඡතීති **මග්ගො** නිරුත්තිනයෙන, නිබ්බානං මග්ගති ගවෙසතීති වා **මග්ගො.** අරියමග්ගො හි නිබ්බානං ආරම්මණං කරොන්තො ගවෙසන්තො විය හොති. නිබ්බානත්ථිකෙහි මග්ගීයතීති වා **මග්ගො** විවට්ටූපනිස්සයපුඤ්ඤකරණතො පට්ඨාය තදත්ථපටිපත්තිතො. ගම්මති වා තෙහි පටිපජ්ජීයතීති **මග්ගො.** එත්ථ පන ආදිඅන්තවිපරියායෙන සද්දසිද්ධි වෙදිතබ්බා.

සෙය්‍යථීදන්ති නිපාතො, තස්ස කතමො සො ඉති චෙති අත්ථො, කතමානි වා තානි අට්ඨඞ්ගානීති. සබ්බලිඞ්ගවිභත්තිවචනසාධාරණො හි අයං නිපාතො. එකමෙකම්පි අඞ්ගං මග්ගොයෙව. යථාහ ''සම්මාදිට්ඨි මග්ගො චෙව හෙතු චා''ති (ධ. ස. 1039). පොරාණාපි භණන්ති ''දස්සනමග්ගො සම්මාදිට්ඨි, අභිනිරොපනමග්ගො සම්මාසඞ්කප්පො…පෙ…. අවික්ඛෙපමග්ගො සම්මාසමාධී''ති. නනු ච අඞ්ගානි සමුදිතානි මග්ගො අන්තමසො සත්තඞ්ගවිකලස්ස අරියමග්ගස්ස අභාවතොති? සච්චමෙතං සච්චසම්පටිවෙධෙ, මග්ගපච්චයතාය පන යථාසකං කිච්චකරණෙන පච්චෙකම්පි තානි මග්ගොයෙව, අඤ්ඤථා සමුදිතානම්පි තෙසං මග්ගකිච්චං න සම්භවෙය්‍යාති. සම්මාදිට්ඨිආදීසු සම්මා පස්සතීති **සම්මාදිට්ඨි,** සම්මා සඞ්කප්පෙති සම්පයුත්තධම්මෙ නිබ්බානසඞ්ඛාතෙ ආරම්මණෙ අභිනිරොපෙතීති **සම්මාසඞ්කප්පො,** සම්මා වදති එතායාති **සම්මාවාචා,** සම්මා කරොති එතෙනාති සම්මාකම්මං, තදෙව **සම්මාකම්මන්තො,** සම්මා ආජීවති එතෙනාති **සම්මාආජීවො,** සම්මා වායමති උස්සහතීති **සම්මාවායාමො,** සම්මා සරති අනුස්සරතීති **සම්මාසති,** සම්මා සමාධියති චිත්තං එතෙනාති **සම්මාසමාධී**ති එවං නිබ්බචනං වෙදිතබ්බං. ඉදානි **අයං ඛො සා භික්ඛවෙ**ති තමෙව පටිපදං නිගමෙන්තො ආහ. තස්සත්ථො – ය්වායං චත්තාරොපි ලොකුත්තරමග්ගෙ එකතො කත්වා කථිතො අට්ඨඞ්ගිකො මග්ගො, අයං ඛො සා භික්ඛවෙ…පෙ…. නිබ්බානාය සංවත්තතීති.

14. එවං මජ්ඣිමපටිපදං සරූපතො දස්සෙත්වා ඉදානි චත්තාරි අරියසච්චානි දස්සෙතුං **''ඉදං ඛො පන, භික්ඛවෙ''**තිආදිමාහ. තත්ථ (විසුද්ධි. 2.530) **දුක්ඛ**න්ති එත්ථ **දු**-ඉති අයං සද්දො කුච්ඡිතෙ දිස්සති. කුච්ඡිතඤ්හි පුත්තං ''දුපුත්තො''ති වදන්ති, **ඛං**-සද්දො පන තුච්ඡෙ. තුච්ඡඤ්හි ආකාසං ''ඛ''න්ති වුච්චති. ඉදඤ්ච පඨමසච්චං කුච්ඡිතං අනෙකඋපද්දවාධිට්ඨානතො, තුච්ඡං බාලජනපරිකප්පිතධුවසුභසුඛත්තභාවවිරහිතතො, තස්මා කුච්ඡිතත්තා තුච්ඡත්තා ච ''දුක්ඛ''න්ති වුච්චති. යස්මා පනෙතං බුද්ධාදයො අරියා පටිවිජ්ඣන්ති, තස්මා **''අරියසච්ච''**න්ති වුච්චති. අරියපටිවිජ්ඣිතබ්බඤ්හි සච්චං පුරිමපදෙ උත්තරපදලොපෙන **''අරියසච්ච''**න්ති වුත්තං. අරියස්ස තථාගතස්ස සච්චන්තිපි අරියසච්චං. තථාගතෙන හි සයං අධිගතත්තා පවෙදිතත්තා තතො එව ච අඤ්ඤෙහි අධිගමනීයත්තා තං තස්ස හොතීති. අථ වා එතස්ස අභිසම්බුද්ධත්තා අරියභාවසිද්ධිතො අරියසාධකං සච්චන්තිපි **අරියසච්චං** පුබ්බෙ විය උත්තරපදලොපෙන . අවිතථභාවෙන වා අරණීයත්තා අධිගන්තබ්බත්තා අරියං සච්චන්තිපි **අරියසච්චං.** සච්චත්ථං පන චතුන්නම්පි සච්චානං පරතො එකජ්ඣං දස්සයිස්සාම.

ඉදානි තං දුක්ඛං අරියසච්චං සරූපතො දස්සෙතුං **''ජාතිපි දුක්ඛා''**තිආදිමාහ. තත්‍රායං **ජාති**-සද්දො අනෙකත්ථො. තථා හෙස ''එකම්පි ජාතිං ද්වෙපි ජාතියො''ති (දී. නි. 1.31; ම. නි. 1.148) එත්ථ භවෙ ආගතො. ''අත්ථි, විසාඛෙ, නිගණ්ඨා නාම සමණජාති''ති (අ. නි. 3.71) එත්ථ නිකායෙ. ''ජාති ද්වීහි ඛන්ධෙහි සඞ්ගහිතා''ති (ධාතු. 71) එත්ථ සඞ්ඛතලක්ඛණෙ. ''යං මාතුකුච්ඡිස්මිං පඨමං චිත්තං උප්පන්නං පඨමං විඤ්ඤාණං පාතුභූතං, තදුපාදාය සාවස්ස ජාතී''ති (මහාව. 124) එත්ථ පටිසන්ධියං. ''සම්පතිජාතො, ආනන්ද, බොධිසත්තො''ති (දී. නි. 2.31; ම. නි. 3.207) එත්ථ පසූතියං. ''අක්ඛිත්තො අනුපකුට්ඨො ජාතිවාදෙනා''ති (දී. නි. 1.303) එත්ථ කුලෙ. ස්වායමිධ ගබ්භසෙය්‍යකානං පටිසන්ධිතො පට්ඨාය යාව මාතුකුච්ඡිම්හා නික්ඛමනං, තාව පවත්තෙසු ඛන්ධෙසු, ඉතරෙසං පටිසන්ධික්ඛණෙස්වෙවාති දට්ඨබ්බො. අයම්පි ච පරියායකථාව, නිප්පරියායතො පන තත්ථ තත්ථ නිබ්බත්තමානානං සත්තානං යෙ ඛන්ධා පාතුභවන්ති, තෙසං පඨමපාතුභාවො ජාති නාම.

කස්මා පනෙසා දුක්ඛාති චෙ? අනෙකෙසං දුක්ඛානං වත්ථුභාවතො. අනෙකානි හි දුක්ඛානි. සෙය්‍යථීදං – දුක්ඛදුක්ඛං විපරිණාමදුක්ඛං සඞ්ඛාරදුක්ඛං පටිච්ඡන්නදුක්ඛං අප්පටිච්ඡන්නදුක්ඛං පරියායදුක්ඛං නිප්පරියායදුක්ඛන්ති. තත්ථ කායිකචෙතසිකා දුක්ඛා වෙදනා සභාවතො ච නාමතො ච දුක්ඛත්තා **දුක්ඛදුක්ඛ**න්ති වුච්චති. සුඛා වෙදනා විපරිණාමදුක්ඛුප්පත්තිහෙතුතො **විපරිණාමදුක්ඛං.** උපෙක්ඛා වෙදනා චෙව සෙසා ච තෙභූමකා සඞ්ඛාරා උදයබ්බයපීළිතත්තා **සඞ්ඛාරදුක්ඛං.** කණ්ණසූලදන්තසූලරාගජපරිළාහදොසජපරිළාහාදිකායිකචෙතසිකා ආබාධා පුච්ඡිත්වා ජානිතබ්බතො උපක්කමස්ස ච අපාකටභාවතො **පටිච්ඡන්නදුක්ඛං.** ද්වත්තිංසකම්මකාරණාදිසමුට්ඨානො ආබාධො අපුච්ඡිත්වාව ජානිතබ්බතො උපක්කමස්ස ච පාකටභාවතො **අප්පටිච්ඡන්නදුක්ඛං.** ඨපෙත්වා දුක්ඛදුක්ඛං සෙසදුක්ඛං සච්චවිභඞ්ගෙ ආගතං ජාතිආදි සබ්බම්පි තස්ස තස්ස දුක්ඛස්ස වත්ථුභාවතො **පරියායදුක්ඛං.** දුක්ඛදුක්ඛං පන **නිප්පරියායදුක්ඛ**න්ති වුච්චති. තත්‍රායං ජාති යං තං **බාලපණ්ඩිතසුත්තාදීසු** (ම. නි. 3.246 ආදයො) භගවතාපි උපමාවසෙන පකාසිතං ආපායිකං දුක්ඛං, යඤ්ච සුගතියම්පි මනුස්සලොකෙ ගබ්භොක්කන්තිමූලකාදිභෙදං දුක්ඛං උප්පජ්ජති, තස්ස වත්ථුභාවතො දුක්ඛා. තෙනාහු පොරාණා –

''ජායෙථ නො චෙ නරකෙසු සත්තො;
තත්ථග්ගිදාහාදිකමප්පසය්හං;

ලභෙථ දුක්ඛං න කුහිං පතිට්ඨං;
ඉච්චාහ දුක්ඛාති මුනීධ ජාතිං.

‘‘දුක්ඛං තිරච්ඡෙසු කසාපතොද-
දණ්ඩාභිඝාතාදිභවං අනෙකං;
යං තං කථං තත්ථ භවෙය්‍යා ජාතිං;
විනා තහිං ජාති තතොපි දුක්ඛා.

‘‘පෙතෙසු දුක්ඛං පන ඛුප්පිපාසා-
වාතාතපාදිප්පභවං විචිත්තං;
යස්මා අජාතස්ස න තත්ථ අත්ථි;
තස්මාපි දුක්ඛං මුනි ජාතිමාහ.

‘‘තිබ්බන්ධකාරෙ ච අසය්හ සීතෙ;
ලොකන්තරෙ යං අසුරෙසු දුක්ඛං;
න තං භවෙ තත්ථ න චස්ස ජාති;
යතො අයං ජාති තතොපි දුක්ඛා.

‘‘යඤ්චාපි ගූථනරකෙ විය මාතු ගබ්භෙ;
සත්තො වසං චිරමතො බහි නික්ඛමඤ්ච;
පප්පොති දුක්ඛමතිඝොරමිදම්පි නත්ථි;
ජාතිං විනා ඉතිපි ජාති අයඤ්හි දුක්ඛා.

‘‘කිං භාසිතෙන බහුනා නනු යං කුහිඤ්චි;
අත්ථීධ කිඤ්චිදපි දුක්ඛමිදං කදාචි;
නෙවත්ථි ජාතිවිරහෙන යතො මහෙසි;
දුක්ඛාති සබ්බපඨමං ඉමමාහ ජාති’’න්ති. (විසුද්ධි. 2.541; විභ. අට්ඨ. 191; මහානි. අට්ඨ. 5; පටි. ම. අට්ඨ. 1.1.32-33);

ජරාපි දුක්ඛාති එත්ථ පන දුවිධා ජරා සඞ්ඛතලක්ඛණඤ්ච ඛණ්ඩිච්චාදිසම්මතො සන්තතියං එකභවපරියාපන්නක්ඛන්ධපුරාණභාවො ච, සා ඉධ අධිප්පෙතා. සා පනෙසා ජරා සඞ්ඛාරදුක්ඛභාවතො චෙව දුක්ඛවත්ථුතො ච දුක්ඛා. යඤ්හි අඞ්ගපච්චඞ්ගසිථිලභාවඉන්ද්‍රියවිකාරවිරූපතායොබ්බනවිනාසවීරියාවිසාදසතිමතිවිප්පවාසපරපරිභවාදිඅනෙකපච්චයං කායිකචෙතසිකං දුක්ඛමුප්පජ්ජති, ජරා තස්ස වත්ථු. තෙනාහු පොරාණා –

‘‘අඞ්ගානං සිථිලීභාවා, ඉන්ද්‍රියානං විකාරතො;
යොබ්බනස්ස විනාසෙන, බලස්ස උපඝාතතො.

‘‘විප්පවාසා සතාදීනං, පුත්තදාරෙහි අත්තනො;
අප්පසාදනීයතො චෙව, භියො‍යා බාලත්තපත්තියා.

‘‘පප්පොති දුක්ඛං යං මච්චො, කායිකං මානසං තථා;
සබ්බමෙතං ජරාහෙතු, යස්මා තස්මා ජරා දුඛා’’ති. (විසුද්ධි. 2.542; විභ. අට්ඨ. 192; මහානි. අට්ඨ. 5; පටි. ම. අට්ඨ. 1.1.32-33);

බ්‍යාධිපි දුක්ඛොති ඉදං පදං විභඞ්ගෙ දුක්ඛසච්චනිද්දෙසපාළියං න ආගතං, තෙනෙව **විසුද්ධිමග්ගෙපි** දුක්ඛසච්චනිද්දෙසෙ තං න උද්ධටං, **ධම්මචක්කපවත්තන**සුත්තන්තපාළියංයෙව පන උපලබ්භති, තස්මා තත්ථෙවිමස්ස වචනෙ අඤ්ඤත්ථ ච අවචනෙ කාරණං වීමංසිතබ්බං.

මරණම්පි දුක්ඛන්ති එත්ථාපි දුවිධං මරණං සඞ්ඛතලක්ඛණඤ්ච. යං සන්ධාය වුත්තං ‘‘ජරාමරණං ද්වීහි ඛන්ධෙහි සඞ්ගහිත’’න්ති (ධාතු. 71). එකභවපරියාපන්නජීවිතින්ද්‍රියප්පබන්ධවිච්ඡෙදො ච. යං සන්ධාය වුත්තං ‘‘නිච්චං මරණතො භය’’න්ති (සු. නි. 581; ජා. 1.11.88), තං ඉධ අධිප්පෙතං. ජාතිපච්චයමරණං උපක්කමමරණං සරසමරණං ආයුක්ඛයමරණං පුඤ්ඤක්ඛයමරණන්තිපි තස්සෙව නාමං. තයිදං දුක්ඛස්ස වත්ථුභාවතො දුක්ඛන්ති වෙදිතබ්බං. තෙනාහු පොරාණා –

‘‘පාපස්ස පාපකම්මාදි-නිමිත්තමනුපස්සතො;
භද්දස්සාපසහන්තස්ස, වියොගං පියවත්ථුකං;

මීයමානස්ස යං දුක්ඛං, මානසං අවිසෙසතො.

‘‘සබ්බෙසඤ්චාපි යං සන්ධි-බන්ධනච්ඡෙදනාදිකං;
විතුජ්ජමානමම්මානං, හොති දුක්ඛං සරීරජං.

‘‘අසය්හමප්පටිකාරං, දුක්ඛස්සෙතස්සිදං යතො;
මරණං වත්ථු තෙනෙතං, දුක්ඛමිච්චෙව භාසිත’’න්ති. (විසුද්ධි. 2.543; විභ. අට්ඨ. 193; මහානි. අට්ඨ. 5; පටි. ම. අට්ඨ. 1.1.32-33);

ඉමස්මිඤ්ච ඨානෙ ‘‘සොකපරිදෙවදුක්ඛදොමනස්සුපායාසාපි දුක්ඛා’’ති විභඞ්ගෙ දුක්ඛසච්චනිද්දෙසෙ ආගතං, ඉධ පන තං නත්ථි, තත්ථාපි කාරණං පරියෙසිතබ්බං.

අප්පියෙහි සම්පයොගො දුක්ඛොති එත්ථ අප්පියසම්පයොගො නාම අමනාපෙහි සත්තසඞ්ඛාරෙහි සමොධානං. සොපි දුක්ඛවත්ථුතො දුක්ඛො. තෙනාහු පොරාණා –

‘‘දිස්වාව අප්පියෙ දුක්ඛං, පඨමං හොති චෙතසි;
තදුපක්කමසම්භූත-මථ කායෙ යතො ඉධ.

‘‘තතො දුක්ඛද්වයස්සාපි, වත්ථුතො සො මහෙසිනා;
දුක්ඛො වුත්තොති විඤ්ඤෙය්‍යො, අප්පියෙහි සමාගමො’’ති.

පියෙහි විප්පයොගො දුක්ඛොති එත්ථ පන පියවිප්පයොගො නාම මනාපෙහි සත්තසඞ්ඛාරෙහි විනාභාවො. සොපි සොකදුක්ඛස්ස වත්ථුතො දුක්ඛො. තෙනාහු පොරාණා –

‘‘ඤාතිධනාදිවියොගා;
සොකසරසමප්පිතා විතුජ්ජන්ති;
බාලා යතො තතොයං;
දුක්ඛොති මතො පියවිප්පයොගො’’ති.

යම්පිච්ඡං න ලභතීති එත්ථ ‘‘අහො වත මයං න ජාතිධම්මා අස්සාමා’’තිආදීසු අලබ්භනෙය්‍යවත්ථූසු ඉච්ඡාව ‘‘යම්පිච්ඡං න ලභති, තම්පි දුක්ඛ’’න්ති වුත්තා, සාපි දුක්ඛවත්ථුතො දුක්ඛා. තෙනාහු පොරාණා –

‘‘තං තං පත්ථයමානානං, තස්ස තස්ස අලාභතො;
යං විඝාතමයං දුක්ඛං, සත්තානං ඉධ ජායති.

‘‘අලබ්භනෙය්‍යවත්ථූනං, පත්ථනා තස්ස කාරණං;
යස්මා තස්මා ජිනො දුක්ඛං, ඉච්ඡිතාලාභමබ්‍රවී’’ති.

සංඛිත්තෙන පඤ්චුපාදානක්ඛන්ධා දුක්ඛාති එත්ථ පන යස්මා ඉන්ධනමිව පාවකො, ලක්ඛමිව පහරණානි, ගොරූපං විය ඩංසමකසාදයො, ඛෙත්තමිව ලායකා, ගාමං විය ගාමඝාතකා, උපාදානක්ඛන්ධපඤ්චකමෙව ජාතිආදයො නානප්පකාරෙහි විබාධෙන්තා තිණලතාදීනි විය භූමියං, පුප්ඵඵලපල්ලවානි විය රුක්ඛෙසු උපාදානක්ඛන්ධෙසුයෙව නිබ්බත්තන්ති, උපාදානක්ඛන්ධානඤ්ච ආදිදුක්ඛං ජාති, මජ්ඣෙදුක්ඛං ජරා, පරියොසානදුක්ඛං මරණං, මනොරථවිඝාතප්පත්තානඤ්ච ඉච්ඡාවිඝාතදුක්ඛං ඉච්ඡිතාලාභොති එවං නානප්පකාරතො උපපරික්ඛියමානා උපාදානක්ඛන්ධාව දුක්ඛාති යදෙතං එකමෙකං දස්සෙත්වා වුච්චමානං අනෙකෙහිපි කප්පෙහි න සක්කා අනවසෙසතො වත්තුං, තස්මා තං සබ්බම්පි දුක්ඛං එකජලබින්දුම්හි සකලසමුද්දජලරසං විය යෙසු කෙසුචි පඤ්චුපාදානක්ඛන්ධෙසු සඞ්ඛිපිත්වා දස්සෙතුං ‘‘සංඛිත්තෙන පඤ්චුපාදානක්ඛන්ධා දුක්ඛා’’ති භගවා අවොච. තෙනාහු පොරාණා –

‘‘ජාතිප්පභුතිකං දුක්ඛං, යං වුත්තමිධ තාදිනා;
අවුත්තං යඤ්ච තං සබ්බං, විනා එතෙ න විජ්ජති.

‘‘යස්මා තස්මා උපාදාන-ක්ඛන්ධා සඞ්ඛෙපතො ඉමෙ;
දුක්ඛාති වුත්තා දුක්ඛන්ත-දෙසකෙන මහෙසිනා’’ති.

එවං සරූපතො දුක්ඛසච්චං දස්සෙත්වා ඉදානි සමුදයසච්චං දස්සෙතුං **‘‘ඉදං ඛො පන, භික්ඛවෙ, දුක්ඛසමුදය’’**න්තිආදිමාහ. තත්ථ **සං-**ඉති අයං සද්දො ‘‘සමාගමො සමෙත’’න්තිආදීසු සංයොගං දීපෙති, **උ-**ඉති අයං

‘‘උප්පන්නං උදිත’’න්තිආදීසු උප්පත්තිං. **අය**-සද්දො පන කාරණං දීපෙති. ඉදඤ්චාපි දුතියසච්චං අවසෙසපච්චයසමායොගෙ සති දුක්ඛස්සුප්පත්තිකාරණන්ති දුක්ඛස්ස සංයොගෙ උප්පත්තිකාරණත්තා ‘‘දුක්ඛසමුදය’’න්ති වුච්චති. **යායං තණ්හාති** යා අයං තණ්හා. **පොනොබ්භවිකාති** පුනබ්භවකරණං පුනබ්භවො උත්තරපදලොපෙන, පුනබ්භවො සීලමෙතිස්සාති පොනොබ්භවිකා. නන්දීරාගෙන සහගතාති **නන්දීරාගසහගතා**. ඉදං වුත්තං හොති ‘‘නන්දනතො රජ්ජනතො ච නන්දීරාගභාවං සබ්බාසු අවත්ථාසු අප්පච්චක්ඛාය වුත්තියා නන්දීරාගසහගතා’’ති. **තත්‍රතත්‍රාභිනන්දිනීති** යත්‍ර යත්‍ර අත්තභාවො නිබ්බත්තති, තත්‍රතත්‍රාභිනන්දිනී.

සෙය්‍යථීදන්ති නිපාතො, තස්ස සා කතමාති චෙති අයමත්ථො. රූපතණ්හාදිභෙදෙන ඡබ්බිධායෙව තණ්හා පවත්තිආකාරභෙදතො කාමතණ්හාදිවසෙන තිවිධා වුත්තා. රූපතණ්හායෙව හි යදා චක්ඛුස්ස ආපාථමාගතං රූපාරම්මණං කාමස්සාදවසෙන අස්සාදයමානා පවත්තති, තදා **කාමතණ්හා** නාම හොති. යදා තදෙවාරම්මණං ධුවං සස්සතන්ති පවත්තාය සස්සතදිට්ඨියා සද්ධිං පවත්තති, තදා **භවතණ්හා** නාම හොති. සස්සතදිට්ඨිසහගතො හි රාගො ‘‘භවතණ්හා’’ති වුච්චති. යදා පන තදෙවාරම්මණං උච්ඡිජ්ජති විනස්සතීති පවත්තාය උච්ඡෙදදිට්ඨියා සද්ධිං පවත්තති, තදා **විභවතණ්හා** නාම හොති. උච්ඡෙදදිට්ඨිසහගතො හි රාගො ‘‘විභවතණ්හා’’ති වුච්චති. එස නයො සද්දතණ්හාදීසුපි.

කස්මා පනෙත්ථ තණ්හාව සමුදයසච්චං වුත්තාති? විසෙසහෙතුභාවතො. අවිජ්ජා හි භවෙසු ආදීනවං පටිච්ඡාදෙන්තී දිට්ඨිආදිඋපාදානඤ්ච තත්ථ තත්ථ අභිනිවිසමානං තණ්හං අභිවඩ්ඪෙති, දොසාදයොපි කම්මස්ස කාරණං හොන්ති, තණ්හා පන තංතංභවයොනිගතිවිඤ්ඤාණට්ඨිතිසත්තාවාසසත්තනිකායකුලභොගිස්සරියාදිවිචිත්තතං අභිපත්ථෙන්තී කම්මවිචිත්තතාය උපනිස්සයතං කම්මස්ස ච සහායභාවං උපගච්ඡන්තී භවාදිවිචිත්තතං නියමෙති, තස්මා දුක්ඛස්ස විසෙසහෙතුභාවතො අඤ්ඤෙසුපි අවිජ්ජාඋපාදානකම්මාදීසු සුත්තෙ අභිධම්මෙ ච අවසෙසකිලෙසාකුසලමූලාදීසු වුත්තෙසු දුක්ඛහෙතූසු විජ්ජමානෙසු තණ්හාව ‘‘සමුදයසච්ච’’න්ති වුත්තාති වෙදිතබ්බං.

ඉදානි දුක්ඛනිරොධං අරියසච්චං දස්සෙතුං **‘‘ඉදං ඛො පන, භික්ඛවෙ, දුක්ඛනිරොධ’’**න්තිආදිමාහ. තත්ථ යස්මා **නි**-සද්දො අභාවං, **රොධ**-සද්දො ච චාරකං දීපෙති, තස්මා අභාවො එත්ථ සංසාරචාරකසඞ්ඛාතස්ස දුක්ඛරොධස්ස සබ්බගතිසුඤ්ඤත්තා, සමධිගතෙ වා තස්මිං සංසාරචාරකසඞ්ඛාතස්ස දුක්ඛරොධස්ස අභාවො හොති තප්පටිපක්ඛත්තාතිපි ‘‘දුක්ඛනිරොධ’’න්ති වුච්චති. දුක්ඛස්ස වා අනුප්පාදනිරොධපච්චයත්තා **දුක්ඛනිරොධං**. දුක්ඛනිරොධං දස්සෙන්තෙන චෙත්ථ **‘‘යො තස්සායෙව තණ්හායා’’**තිආදිනා නයෙන සමුදයනිරොධො වුත්තො, සො කස්මා වුත්තොති චෙ? සමුදයනිරොධෙන දුක්ඛනිරොධො. බ්‍යාධිනිමිත්තවූපසමෙන බ්‍යාධිවූපසමො විය හි හෙතුනිරොධෙන ඵලනිරොධො, තස්මා සමුදයනිරොධෙනෙව දුක්ඛං නිරුජ්ඣති, න අඤ්ඤථා. තෙනාහ –

‘‘යථාපි මූලෙ අනුපද්දවෙ දළ්හෙ;
ඡින්නොපි රුක්ඛො පුනරෙව රූහති;
එවම්පි තණ්හානුසයෙ අනූහතෙ;
නිබ්බත්තතී දුක්ඛමිදං පුනප්පුන’’න්ති. (ධ. ප. 338);

ඉති යස්මා සමුදයනිරොධෙනෙව දුක්ඛං නිරුජ්ඣති, තස්මා භගවා දුක්ඛනිරොධං දස්සෙන්තො සමුදයනිරොධෙන දෙසෙසි. සීහසමානවුත්තිනො හි තථාගතා. තෙ දුක්ඛං නිරොධෙන්තා දුක්ඛනිරොධඤ්ච දෙසෙන්තා හෙතුම්හි පටිපජ්ජන්ති, න ඵලෙ. යථා හි සීහො යෙනත්තනි සරො ඛිත්තො, තත්ථෙව අත්තනො බලං දස්සෙති, න සරෙ, තථා බුද්ධානං කාරණෙ පටිපත්ති, න ඵලෙ. තිත්ථියා පන සුවානවුත්තිනො. තෙ දුක්ඛං නිරොධෙන්තා දුක්ඛනිරොධඤ්ච දෙසෙන්තා අත්තකිලමථානුයොගදෙසනාදීහි ඵලෙ පටිපජ්ජන්ති, න හෙතුම්හි. යථා හි සුනඛා කෙනචි ලෙඩ්ඩුප්පහාරෙ දින්නෙ භුස්සන්තා ලෙඩ්ඩුං ඛාදන්ති, න පහාරදායකෙ උට්ඨහන්ති, එවං අඤ්ඤතිත්ථියා දුක්ඛං නිරොධෙතුකාමා කායඛෙදමනුයුඤ්ජන්ති, න කිලෙසනිරොධනං, එවං තාව දුක්ඛනිරොධස්ස සමුදයනිරොධවසෙන දෙසනාය පයොජනං වෙදිතබ්බං.

අයං පනෙත්ථ අත්ථො. **තස්සායෙව තණ්හායාති** තස්සා ‘‘පොනොබ්භවිකා’’ති වත්වා කාමතණ්හාදිවසෙන විභත්තතණ්හාය. විරාගො වුච්චති මග්ගො. ‘‘විරාගා විමුච්චතී’’ති (ම. නි. 1.245; සං. නි. 3.12, 59) හි වුත්තං. විරාගෙන නිරොධො විරාගනිරොධො, අනුසයසමුග්ඝාතතො අසෙසො විරාගනිරොධො **අසෙසවිරාගනිරොධො**. අථ වා විරාගොති පහානං වුච්චති, තස්මා අනුසයසමුග්ඝාතතො අසෙසො විරාගො අසෙසො නිරොධොති එවම්පෙත්ථ යොජනා දට්ඨබ්බා, අත්ථතො පන සබ්බානෙව එතානි නිබ්බානස්ස වෙවචනානි. පරමත්ථතො හි දුක්ඛනිරොධො අරියසච්චන්ති නිබ්බානං වුච්චති. යස්මා පන තං ආගම්ම තණ්හා විරජ්ජති චෙව නිරුජ්ඣති ච, තස්මා ‘‘විරාගො’’ති ච ‘‘නිරොධො’’ති ච වුච්චති. යස්මා ච තදෙව ආගම්ම තස්සා චාගාදයො හොන්ති, කාමගුණාලයාදීසු චෙත්ථ එකොපි ආලයො නත්ථි, තස්මා **චාගො පටිනිස්සග්ගො මුත්ති අනාලයොති** වුච්චති.

ඉදානි දුක්ඛනිරොධගාමිනිපටිපදාඅරියසච්චං දස්සෙතුං **‘‘ඉදං ඛො පන, භික්ඛවෙ, දුක්ඛනිරොධගාමිනී’’**තිආදිමාහ. යස්මා පනෙතං අරියසච්චං දුක්ඛනිරොධං ගච්ඡති ආරම්මණවසෙන තදභිමුඛභූතත්තා, පටිපදා ච හොති දුක්ඛනිරොධප්පත්තියා, තස්මා ‘‘දුක්ඛනිරොධගාමිනී පටිපදා’’ති වුච්චති. සෙසමෙත්ථ වුත්තනයමෙව. කො පන නෙසං

දුක්ඛාදීනං සච්චට්ඨොති? යො පඤ්ඤාචක්ඛුනා උපපරික්ඛියමානානං මායාව විපරීතො, මරීචිව විසංවාදකො, තිත්ථියානං අත්තා විය අනුපලබ්භසභාවො ච න හොති, අථ ඛො බාධනප්පභවසන්තිනියානප්පකාරෙන තච්ඡාවිපරීතභූතභාවෙන අරියඤාණස්ස ගොචරො හොතියෙව, එස අග්ගිලක්ඛණං විය ලොකපකති විය ච තච්ඡාවිපරීතභූතභාවො සච්චට්ඨොති වෙදිතබ්බො. එත්ථ ච අග්ගිලක්ඛණං නාම උණ්හත්තං. තඤ්හි කත්ථචි කට්ඨාදිඋපාදානභෙදෙ විසංවාදකං විපරීතං අභූතං වා කදාචිපි න හොති, ‘‘ජාතිධම්මා ජරාධම්මා, අථො මරණධම්මිනො’’ති (අ. නි. 5.57) එවං වුත්තජාතිආදිකා ලොකපකතීති වෙදිතබ්බා. ‘‘එකච්චානං තිරච්ඡානානං තිරියං දීඝතා, මනුස්සාදීනං උද්ධං දීඝතා, වුද්ධිනිට්ඨප්පත්තානං පුන අවඩ්ඪනන්ති එවමාදිකා ච ලොකපකතී’’ති වදන්ති.

අපිච –

නාබාධකං යතො දුක්ඛං, දුක්ඛා අඤ්ඤං න බාධකං;
බාධකත්තනියාමෙන, තතො සච්චමිදං මතං.

තං විනා නාඤ්ඤතො දුක්ඛං, න හොති න ච තං තතො;
දුක්ඛහෙතුනියාමෙන, ඉති සච්චං විසත්තිකා.

නාඤ්ඤා නිබ්බානතො සන්ති, සන්තං න ච න තං යතො;
සන්තභාවනියාමෙන, තතො සච්චමිදං මතං.

මග්ගා අඤ්ඤං න නියානං, අනියානො න චාපි සො;
තච්ඡනියානභාවත්තා, ඉති සො සච්චසම්මතො.

ඉති තච්ඡාවිපල්ලාස-භූතභාවං චතූසුපි;
දුක්ඛාදීස්වවිසෙසෙන, සච්චට්ඨං ආහු පණ්ඩිතාති. (විභ. අට්ඨ. 189);

15. **පුබ්බෙ අනනුස්සුතෙසූති** ඉතො පුබ්බෙ ‘‘ඉදං දුක්ඛ’’න්තිආදිනා න අනුස්සුතෙසු අස්සුතපුබ්බෙසු චතුසච්චධම්මෙසු. **චක්ඛුන්ති**ආදීනි ඤාණවෙවචනානෙව. ඤාණමෙව හෙත්ථ පච්චක්ඛතො දස්සනට්ඨෙන චක්ඛු වියාති **චක්ඛු,** ඤාණට්ඨෙන **ඤාණං,** පකාරතො ජානනට්ඨෙන **පඤ්ඤා,** පටිවිජ්ඣනට්ඨෙන **විජ්ජා,** සච්චප්පටිච්ඡාදකස්ස මොහන්ධකාරස්ස විධමනතො ඔභාසනට්ඨෙන **ආලොකොති** වුත්තං. තං පනෙතං චතූසු සච්චෙසු ලොකියලොකුත්තරමිස්සකං නිද්දිට්ඨන්ති වෙදිතබ්බං.

16. **යාවකීවඤ්චාති** යත්තකං කාලං. **තිපරිවට්ටන්ති** සච්චඤාණකිච්චඤාණකතඤාණසඞ්ඛාතානං තිණ්ණං පරිවට්ටානං වසෙන තිපරිවට්ටං. සච්චඤාණාදිවසෙන හි තයො පරිවට්ටා එතස්සාති තිපරිවට්ටන්ති වුච්චති ඤාණදස්සනං. එත්ථ ච ‘‘ඉදං දුක්ඛං අරියසච්චං, ඉදං දුක්ඛසමුදය’’න්ති එවං චතූසු සච්චෙසු යථාභූතඤාණං **සච්චඤාණං** නාම. තෙසුයෙව ‘‘පරිඤ්ඤෙය්‍යං පහාතබ්බං සච්ඡිකාතබ්බං භාවෙතබ්බ’’න්ති එවං කත්තබ්බකිච්චජානනඤාණං **කිච්චඤාණං** නාම. ‘‘පරිඤ්ඤාතං පහීනං සච්ඡිකතං භාවිත’’න්ති එවං තස්ස කතභාවජානනඤාණං **කතඤාණං** නාම. **ද්වාදසාකාරන්ති** තෙසංයෙව එකෙකස්මිං සච්චෙ තිණ්ණං තිණ්ණං ආකාරානං වසෙන ද්වාදසාකාරං. **ඤාණදස්සනන්ති** එතෙසං තිපරිවට්ටානං ද්වාදසන්නං ආකාරානං වසෙන උප්පන්නඤාණසඞ්ඛාතං දස්සනං.

අනුත්තරං සම්මාසම්බොධින්ති උත්තරවිරහිතං සබ්බසෙට්ඨං සම්මා සාමඤ්ච බොධිං. අථ වා පසත්ථං සුන්දරඤ්ච බොධිං. **බොධීති** ච භගවතො අරහත්තමග්ගො ඉධාධිප්පෙතො. සාවකානං අරහත්තමග්ගො අනුත්තරා බොධි හොති, න හොතීති? න හොති. කස්මා? අසබ්බගුණදායකත්තා. තෙසඤ්හි කස්සචි අරහත්තමග්ගො අරහත්තඵලමෙව දෙති, කස්සචි තිස්සො විජ්ජා, කස්සචි ඡ අභිඤ්ඤා, කස්සචි චතස්සො පටිසම්භිදා, කස්සචි සාවකපාරමීඤාණං. පච්චෙකබුද්ධානම්පි පච්චෙකබොධිඤාණමෙව දෙති, බුද්ධානං පන සබ්බගුණසම්පත්තිං දෙති අභිසෙකො විය රඤ්ඤො සබ්බලොකිස්සරියභාවං. තස්මා අඤ්ඤස්ස කස්සචිපි අනුත්තරා බොධි න හොතීති. **අභිසම්බුද්ධොති පච්චඤ්ඤාසින්ති** අභිසම්බුද්ධො අහං පත්තො පටිවිජ්ඣිත්වා ඨිතොති එවං පටිජානිං. **ඤාණඤ්ච පන මෙ දස්සනං උදපාදීති** අධිගතගුණානං යාථාවතො දස්සනසමත්ථං පච්චවෙක්ඛණඤාණඤ්ච පන මෙ උදපාදි. **අකුප්පා මෙ විමුත්තීති** අයං මය්හං අරහත්තඵලවිමුත්ති අකුප්පා පටිපක්ඛෙහි න කොපෙතබ්බාති එවං ඤාණං උදපාදි. තත්ථ ද්වීහාකාරෙහි අකුප්පතා වෙදිතබ්බා මග්ගසඞ්ඛාතකාරණතො ච ආරම්මණතො ච. සා හි චතූහි මග්ගෙහි සමුච්ඡින්නකිලෙසානං පුන අනිවත්තනතාය **කාරණතොපි** අකුප්පා, අකුප්පධම්මං නිබ්බානං ආරම්මණං කත්වා පවත්තතාය **ආරම්මණතොපි** අකුප්පා අනාකුප්පාරම්මණානං ලොකියසමාපත්තීනං තදභාවතො. **අන්තිමාති** පච්ඡිමා. **නත්ථි දානි පුනබ්භවොති** ඉදානි පුන අඤ්ඤො භවො නාම නත්ථීති.

ඉමස්මිඤ්ච පන වෙය්‍යාකරණස්මින්ති ඉමස්මිං නිග්ගාථකෙ සුත්තෙ. නිග්ගාථකඤ්හි සුත්තං පුච්ඡාවිස්සජ්ජනසහිතං ‘‘වෙය්‍යාකරණ’’න්ති වුච්චති. **භඤ්ඤමානෙති** භණියමානෙ, දෙසියමානෙති අත්ථො. **විරජන්ති**

අපායගමනීයරාගරජාදීනං විගමෙන විරජං. **වීතමලන්ති** අනවසෙසදිට්ඨිවිචිකිච්ඡාමලාපගමෙන වීතමලං . පඨමමග්ගවජ්ඣකිලෙසරජාභාවෙන වා **විරජං,** පඤ්චවිධදුස්සීල්‍යමලාපගමෙන **වීතමලං. ධම්මචක්ඛුන්ති බ්‍රහ්මායුසුත්තෙ** (ම. නි. 2.383 ආදයො) හෙට්ඨිමා තයො මග්ගා වුත්තා, **චූළරාහුලොවාදෙ** (ම. නි. 3.416 ආදයො) ආසවක්ඛයො, ඉධ පන සොතාපත්තිමග්ගො අධිප්පෙතො. චතුසච්චසඞ්ඛාතෙසු ධම්මෙසු තෙසං දස්සනට්ඨෙන චක්ඛූති **ධම්මචක්ඛු,** හෙට්ඨිමෙසු වා තීසු මග්ගධම්මෙසු එකං සොතාපත්තිමග්ගසඞ්ඛාතං චක්ඛූති **ධම්මචක්ඛු,** සමථවිපස්සනාධම්මනිබ්බත්තතාය සීලාදිතිවිධධම්මක්ඛන්ධභූතතාය වා ධම්මමයං චක්ඛූතිපි **ධම්මචක්ඛු,** තස්ස උප්පත්තිආකාරදස්සනත්ථං **"යං කිඤ්චි සමුදයධම්මං, සබ්බං තං නිරොධධම්ම"**න්ති ආහ. නනු ච මග්ගඤාණං අසඞ්ඛතධම්මාරම්මණං, න සඞ්ඛතධම්මාරම්මණන්ති? සච්චමෙතං, යස්මා තං නිරොධං ආරම්මණං කත්වා කිච්චවසෙන සබ්බසඞ්ඛතං අසම්මොහපටිවෙධවසෙන පටිවිජ්ඣන්තං උප්පජ්ජති, තස්මා තථා වුත්තං.

17. **ධම්මචක්කෙති** පටිවෙධඤාණඤ්චෙව දෙසනාඤාණඤ්ච පවත්තනට්ඨෙන චක්කන්ති ධම්මචක්කං. බොධිපල්ලඞ්කෙ නිසින්නස්ස හි චතූසු සච්චෙසු උප්පන්නං ද්වාදසාකාරං පටිවෙධඤාණම්පි, ඉසිපතනෙ නිසින්නස්ස ද්වාදසාකාරාය සච්චදෙසනාය පවත්තකං දෙසනාඤාණම්පි ධම්මචක්කං නාම. උභයම්පි හෙතං දසබලස්ස උරෙ පවත්තඤාණමෙව. තදුභයං ඉමාය දෙසනාය පකාසෙන්තෙන භගවතා ධම්මචක්කං පවත්තිතං නාම. තං පනෙතං ධම්මචක්කං යාව අඤ්ඤාසිකොණ්ඩඤ්ඤත්ථෙරො අට්ඨාරසහි බ්‍රහ්මකොටීහි සද්ධිං සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨාති, තාව භගවා **පවත්තෙති** නාම පවත්තනකිච්චස්ස අනිට්ඨිතත්තා. පතිට්ඨිතෙ **පවත්තිතං** නාම කස්සපසම්මාසම්බුද්ධස්ස සාසනන්තරධානතො පට්ඨාය යාව බුද්ධුප්පාදො, එත්තකං කාලං අප්පවත්තපුබ්බස්ස පවත්තිතත්තා. තං සන්ධාය "පවත්තිතෙ ච පන භගවතා ධම්මචක්කෙ භුම්මා දෙවා සද්දමනුස්සාවෙසු"න්තිආදි වුත්තං. තත්ථ **භුම්මාති** භුමට්ඨකදෙවතා. **සද්දමනුස්සාවෙසුන්ති** එකප්පහාරෙනෙව සාධුකාරං දත්වා "එතං භගවතා"තිආදීනි වදන්තා අනුස්සාවයිංසු. **ඔභාසොති** සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණානුභාවෙන පවත්තො චිත්තපච්චයඋතුසමුට්ඨානො ඔභාසො. සො හි තදා දෙවානං දෙවානුභාවං අතික්කමිත්වා විරොචිත්ථ. **අඤ්ඤාසි වත භො කොණ්ඩඤ්ඤොති** ඉමස්සපි උදානස්ස උදාහරණඝොසො දසසහස්සිලොකධාතුං ඵරිත්වා අට්ඨාසි. භගවතො හි ධම්මචක්කප්පවත්තනස්ස ආරම්භෙ විය පරිසමාපනෙපි අතිවිය උළාරතමං පීතිසොමනස්සං උදපාදි.

18. දිට්ඨො අරියසච්චධම්මො එතෙනාති **දිට්ඨධම්මො.** එස නයො සෙසපදෙසුපි. එත්ථ ච දස්සනං නාම ඤාණදස්සනතො අඤ්ඤම්පි අත්ථීති තංනිවත්තනත්ථං **"පත්තධම්මො"**ති වුත්තං. පත්ති ච ඤාණසම්පත්තිතො අඤ්ඤාපි විජ්ජතීති තතො විසෙසනත්ථං **"විදිතධම්මො"**ති වුත්තං. සා පනෙසා විදිතධම්මතා එකදෙසතොපි හොතීති නිප්පදෙසතො විදිතභාවං දස්සෙතුං **"පරියොගාළ්හධම්මො"**ති වුත්තං. තෙනස්ස සච්චාභිසම්බොධිංයෙව දීපෙති. මග්ගඤාණඤ්හි එකාභිසමයවසෙන පරිඤ්ඤාදිකිච්චං සාධෙන්තං නිප්පදෙසෙන චතුසච්චධම්මං සමන්තතො ඔගාළ්හං නාම හොති. සප්පටිභයකන්තාරසදිසා සොළසවත්ථුකා අට්ඨවත්ථුකා ච තිණ්ණා විචිකිච්ඡා අනෙනාති **තිණ්ණවිචිකිච්ඡො.** පවත්තිආදීසු "එවං නුඛො න නුඛො"ති එවං පවත්තිකා විගතා සමුච්ඡින්නා කථංකථා අස්සාති **විගතකථංකථො. වෙසාරජ්ජප්පත්තොති** සාරජ්ජකරානං පාපධම්මානං පහීනත්තා තප්පටිපක්ඛෙසු ච සීලාදීසු ගුණෙසු සුප්පතිට්ඨිතත්තා විසාරදභාවං වෙය්‍යත්තියං පත්තො අධිගතො. ස්වායං වෙසාරජ්ජප්පත්තිසුප්පතිට්ඨිතභාවො කත්ථාති ආහ **"සත්ථුසාසනෙ"**ති. අත්තනා පච්චක්ඛතො අධිගතත්තා න පරං පච්චෙති, පරස්ස සද්ධාය එත්ථ නප්පවත්තතීති, න තස්ස පරො පච්චෙතබ්බො අත්ථීති **අපරප්පච්චයො.**

ලභෙය්‍යාහන්ති ලභෙය්‍යං අහං, ආයාචනවචනමෙතං. **එහීති** ආයාචිතානං පබ්බජ්ජූපසම්පදානං අනුමතභාවප්පකාසනවචනං, තස්මා එහි සම්පටිච්ඡාහි යථායාචිතං පබ්බජ්ජූපසම්පදවිසෙසන්ති අත්ථො. **ඉති**-සද්දො තස්ස එහිභික්ඛුපසම්පදාපටිලාභනිමිත්තවචනපරියොසානදස්සනො. තදවසානො හි තස්ස භික්ඛුභාවො. තෙනෙවාහ **"එහි භික්ඛූති භගවතො වචනෙන අභිනිප්ඵන්නා සාව තස්ස ආයස්මතො එහිභික්ඛූපසම්පදා අහොසී"**ති. **චර බ්‍රහ්මචරියන්ති** උපරිමග්ගත්තයසඞ්ඛාතං බ්‍රහ්මචරියං සමධිගච්ඡ. කිමත්ථං? **සම්මා දුක්ඛස්ස අන්තකිරියාය.** ඉධාපි "අවොචා"ති සම්බන්ධිතබ්බං. "නව කොටිසහස්සානී"තිආදිනා (විසුද්ධි. 1.20; පටි. ම. අට්ඨ. 1.1.37) වුත්තප්පභෙදානං අනෙකසහස්සානං සංවරවිනයානං සමාදියිත්වා වත්තනෙන උපරිභූතා අග්ගභූතා සම්පදාති **උපසම්පදා.**

19. **නීහාරභත්තොති** නීහටභත්තො, ගාමතො භික්ඛං නීහරිත්වා භික්ඛූහි දින්නභත්තොති අත්ථො . භගවා හි දහරකුමාරකෙ විය තෙ භික්ඛූ පරිහරන්තො පාටිපදදිවසතො පට්ඨාය පිණ්ඩපාතත්ථායපි ගාමං අපවිසිත්වා අන්තොවිහාරෙයෙව වසි.

ධම්මචක්කප්පවත්තනසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

අනත්තලක්ඛණසුත්තවණ්ණනා

20. **ආමන්තෙසීති** ආසාළ්හීපුණ්ණමදිවසෙ ධම්මචක්කප්පවත්තනතො පට්ඨාය අනුක්කමෙන සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨිතෙ අඤ්ඤාසිකොණ්ඩඤ්ඤප්පමුඛෙ පඤ්චවග්ගියෙ "ඉදානි තෙසං ආසවක්ඛයාය ධම්මං දෙසෙස්සාමී"ති පඤ්චමියා පක්ඛස්ස ආමන්තෙසි. **අනත්තාති** අවසවත්තනට්ඨෙන අසාමිකට්ඨෙන සුඤ්ඤතට්ඨෙන

අත්තපටික්ඛෙපට්ඨෙනාති එවං චතූහි කාරණෙහි අනත්තා. තත්ථ ''උප්පන්නං රූපං ඨිතිං මා පාපුණාතු, ඨානප්පත්තං මා ජීරතු, ජරප්පත්තං මා භිජ්ජතු, උදයබ්බයෙහි මා කිලමයතූ''ති න එත්ථ කස්සචි වසීභාවො අත්ථි, ස්වායමස්ස **අවසවත්තනට්ඨො**. සාමිභූතස්ස කස්සචි අභාවො **අසාමිකට්ඨො**. නිවාසීකාරකවෙදකඅධිට්ඨායකවිරහෙන තතො සුඤ්ඤතා **සුඤ්ඤතට්ඨො**. පරපරිකප්පිතඅත්තසභාවාභාවො එව **අත්තපටික්ඛෙපට්ඨො**. ඉදානි අනත්තතංයෙව විභාවෙතුං **''රූපඤ්ච හිදං භික්ඛවෙ''**තිආදිමාහ. තත්ථ **අත්තා අභවිස්සාති** කාරකො වෙදකො සයංවසීති එවංභූතො අත්තා අභවිස්සාති අධිප්පායො. එවඤ්හි සති රූපස්ස ආබාධාය සංවත්තනං අයුජ්ජමානකං සියා. කාමඤ්චෙත්ථ ''යස්මා ච ඛො, භික්ඛවෙ, රූපං අනත්තා, තස්මා රූපං ආබාධාය සංවත්තතී''ති රූපස්ස අනත්තතාය දුක්ඛතා විභාවිතා විය දිස්සති, තථාපි ''යස්මා රූපං ආබාධාය සංවත්තති, තස්මා අනත්තා''ති පාකටාය සාබාධතාය රූපස්ස අත්තසාරාභාවො විභාවිතො, තතො එව ච ''න ච ලබ්භති රූපෙ 'එවං මෙ රූපං හොතු, එවං මෙ රූපං මා අහොසී'ති'' රූපෙ කස්සචි අනිස්සරතා තස්ස ච අවසවත්තනාකාරො දස්සිතො. **වෙදනාදීසුපි** එසෙව නයො.

21. **තං කිංමඤ්ඤථ භික්ඛවෙති** ඉදං කස්මා ආරද්ධං? එත්තකෙන ඨානෙන අනත්තලක්ඛණමෙව කථිතං, න අනිච්චදුක්ඛලක්ඛණානි, ඉදානි තානි දස්සෙත්වා සමොධානෙත්වා තීණිපි ලක්ඛණානි දස්සෙතුං ඉදමාරද්ධන්ති වෙදිතබ්බං. **අනිච්චං භන්තෙති** භන්තෙ යස්මා හුත්වා න හොති, තස්මා අනිච්චං. යස්මා පුබ්බෙ අසන්තං පච්චයසමවායෙන හුත්වා උප්පජ්ජිත්වා පුන භඞ්ගුපගමනෙන න හොති, තස්මා න නිච්චන්ති අනිච්චං, අද්ධුවන්ති අධිප්පායො. අථ වා උප්පාදවයවන්තතාය තාවකාලිකතාය විපරිණාමකොටියා නිච්චප්පටික්ඛෙපතොති ඉමෙහිපි කාරණෙහි **අනිච්චං**. එත්ථ ඛණෙ ඛණෙ උප්පජ්ජනවසෙන නිරුජ්ඣනවසෙන ච පවත්තනතො **උප්පාදවයවන්තතා**. තඞ්ඛණිකතාය **තාවකාලිකතා**. විපරිණාමවන්තතාය **විපරිණාමකොටි**. රූපඤ්හි උප්පාදාදිවිකාරාපජ්ජනෙන විපරිණාමන්තං විනාසං පාපුණාති. නිච්චසභාවාභාවො එව **නිච්චපටික්ඛෙපො**. අනිච්චා හි ධම්මා, තෙනෙව අත්තනො අනිච්චභාවෙන අත්ථතො නිච්චතං පටික්ඛිපන්ති නාම.

දුක්ඛං භන්තෙති භන්තෙ පටිපීළනාකාරෙන දුක්ඛං. උප්පාදජරාභඞ්ගවසෙන හි රූපස්ස නිරන්තරං බාධති, පටිපීළනාකාරෙනස්ස දුක්ඛතා. අථ වා සන්තාපට්ඨෙන දුක්ඛමට්ඨෙන දුක්ඛවත්ථුකට්ඨෙන සුඛපටික්ඛෙපට්ඨෙන චාති චතූහි කාරණෙහි දුක්ඛං. එත්ථ ච **සන්තාපො** නාම දුක්ඛදුක්ඛතාදිවසෙන සන්තාපනං පරිදහනං. තතො එවස්ස දුස්සහතාය **දුක්ඛමතා**. තිස්සන්නං දුක්ඛතානං සංසාරදුක්ඛස්ස ච අධිට්ඨානතාය **දුක්ඛවත්ථුකතා**. සුඛසභාවාභාවො එව **සුඛපටික්ඛෙපො**. **විපරිණාමධම්ම**න්ති ජරාය මරණෙන ච විපරිණාමසභාවං. **කල්ලං නූති** යුත්තං නු. **තන්ති** එවං අනිච්චං දුක්ඛං විපරිණාමධම්මං රූපං. **එතං මමාති** තණ්හාගාහො මමඞ්කාරභාවතො. **එසොහමස්මීති** මානගාහො අහඞ්කාරභාවතො. **එසො මෙ අත්තාති** දිට්ඨිගාහො අත්තභාවවිපල්ලාසග්ගාහතො. **තණ්හාගාහො** චෙත්ථ අට්ඨසතතණ්හාවිචරිතවසෙන, **මානගාහො** නවවිධමානවසෙන, **දිට්ඨිගාහො** ද්වාසට්ඨිදිට්ඨිවසෙන වෙදිතබ්බො. ඉමෙසං තිණ්ණං තණ්හාමානදිට්ඨිගාහානං වසෙන යුත්තං නු තං සමනුපස්සිතුන්ති වුත්තං හොති.

ඉති භගවා අනිච්චදුක්ඛවසෙන අනත්තලක්ඛණංයෙව දස්සෙසි. භගවා හි කත්ථචි අනිච්චවසෙන අනත්තතං දස්සෙති, කත්ථචි දුක්ඛවසෙන, කත්ථචි උභයවසෙන. තථා හි ''චක්ඛු අත්තාති යො වදෙය්‍ය, තං න උපපජ්ජති, චක්ඛුස්ස උප්පාදොපි වයොපි පඤ්ඤායති. යස්ස ඛො පන උප්පාදොපි වයොපි පඤ්ඤායති, 'අත්තා මෙ උප්පජ්ජති චෙව වෙති චා'ති ඉච්චස්ස එවමාගතං හොති, තස්මා තං න උපපජ්ජති. 'චක්ඛු අත්තා'ති යො වදෙය්‍ය, ඉති චක්ඛු අනත්තා''ති ඉමස්මිඤ්ච **ඡඡක්කසුත්තෙ** (ම. නි. 3.422) අනිච්චවසෙන අනත්තතං දස්සෙසි. ''රූපඤ්ච හිදං, භික්ඛවෙ, අත්තා අභවිස්ස…පෙ…. එවං මෙ රූපං මා අහොසී''ති ඉමස්මිංයෙව අනත්තලක්ඛණසුත්තෙ දුක්ඛවසෙන අනත්තතං දස්සෙසි. ''රූපං, භික්ඛවෙ, අනිච්චං, යදනිච්චං තං දුක්ඛං, යං දුක්ඛං තදනත්තා, යදනත්තා, තං 'නෙතං මම, නෙසොහමස්මි, න මෙ සො අත්තා'ති එවමෙතං යථාභූතං සම්මප්පඤ්ඤාය දට්ඨබ්බ''න්ති ඉමස්මිං **අරහන්තසුත්තෙ** (සං. නි. 3.76-77) උභයවසෙන අනත්තතං දස්සෙසි. කස්මා? අනිච්චං දුක්ඛඤ්ච පාකටං, අනත්තා අපාකටං. පරිභොගභාජනාදීසු හි භින්නෙසු ''අහො අනිච්ච''න්ති වදන්ති, ''අහො අනත්තා''ති පන වත්තා නාම නත්ථි. සරීරෙ ගණ්ඩපිළකාසු වා උට්ඨිතාසු කණ්ටකෙන වා විද්ධා ''අහො දුක්ඛ''න්ති වදන්ති, ''අහො අනත්තා''ති පන වත්තා නාම නත්ථි. කස්මා? ඉදඤ්හි අනත්තලක්ඛණං නාම අවිභූතං දුද්දසං දුප්පඤ්ඤාපනං. තථා හි සරභඞ්ගාදයොපි සත්ථාරො නාද්දසංසු, කුතො පඤ්ඤාපනා, තෙන නං භගවා අනිච්චවසෙන වා දුක්ඛවසෙන වා උභයවසෙන වා දස්සෙසි. තයිදං ඉමස්මිම්පි තෙපරිවට්ටෙ අනිච්චදුක්ඛවසෙනෙව දස්සිතං. **වෙදනාදීසුපි** එසෙව නයො.

22. **තස්මාතිහාති** තස්මා ඉච්චෙව වුත්තං. **ති**-කාර **හ**-කාරා නිපාතා, යස්මා ඉමෙ පඤ්චක්ඛන්ධා අනිච්චා දුක්ඛා අනත්තා, තස්මාති අත්ථො. **යං කිඤ්චීති** අනවසෙසපරියාදානමෙතං. **යන්ති** හි සාමඤ්ඤෙන අනියමදස්සනං, **කිඤ්චීති** පකාරතො භෙදං ආමසිත්වා අනියමදස්සනං. උභයෙනපි අතීතං වා…පෙ…. සන්තිකෙ වා අප්පං වා බහුං වා යාදිසං වා තාදිසං වා නපුංසකනිද්දෙසාරහං සබ්බං බ්‍යාපෙත්වා සඞ්ගණ්හාති, තස්මා අනවසෙසපරියාදානමෙතං ''යං කිඤ්චී''ති. එවඤ්ච සති අඤ්ඤෙසුපි නපුංසකනිද්දෙසාරහෙසු පසඞ්ගං දිස්වා තත්ථ අධිප්පෙතත්ථං අධිච්ච පවත්තනතො අතිප්පසඞ්ගස්ස නියමනත්ථං **''රූප''**න්ති වුත්තං. එවං පදද්වයෙනපි රූපස්ස අසෙසපරිග්ගහො කතො හොති. අථස්ස අතීතාදිවිභාගං ආරභති **''අතීතානාගතපච්චුප්පන්න''**න්තිආදිනා. තඤ්හි කිඤ්චි අතීතං කිඤ්චි අනාගතාදිභෙදන්ති. එස නයො **වෙදනාදීසුපි**.

තත්ථ රූපං තාව අද්ධාසන්තතිසමයඛණවසෙන චතුධා අතීතං නාම හොති, තථා අනාගතපච්චුප්පන්නං. තත්ථ **අද්ධාවසෙන** තාව එකස්ස එකස්මිං භවෙ පටිසන්ධිතො පුබ්බෙ අතීතං, චුතිතො උද්ධමනාගතං, උභින්නමන්තරෙ පච්චුප්පන්නං. **සන්තතිවසෙන** සභාගෙකඋතුසමුට්ඨානඑකාහාරසමුට්ඨානඤ්ච පුබ්බාපරියවසෙන වත්තමානම්පි පච්චුප්පන්නං, තතො පුබ්බෙ විසභාගඋතුආහාරසමුට්ඨානං අතීතං, පච්ඡා අනාගතං. චිත්තජං එකවීථිඑකජවනඑකසමාපත්තිසමුට්ඨානං පච්චුප්පන්නං, තතො පුබ්බෙ අතීතං, පච්ඡා අනාගතං. කම්මසමුට්ඨානස්ස පාටියෙක්කං සන්තතිවසෙන අතීතාදිභෙදො නත්ථි. තෙසංයෙව පන උතුආහාරචිත්තසමුට්ඨානානං උපත්ථම්භකවසෙන තස්ස අතීතාදිභාවො වෙදිතබ්බො. **සමයවසෙන** එකමුහුත්තපුබ්බණ්හසායන්හරත්තිදිවාදීසු සමයෙසු සන්තානවසෙන පවත්තමානං තංතංසමයවන්තං රූපං පච්චුප්පන්නං නාම, තතො පුබ්බෙ අතීතං, පච්ඡා අනාගතං. **ඛණවසෙන** උප්පාදාදික්ඛණත්තයපරියාපන්නං පච්චුප්පන්නං, තතො පුබ්බෙ අතීතං, පච්ඡා අනාගතං, ඉදමෙවෙත්ථ නිප්පරියායං, සෙසා පරියායකථා.

අජ්ඣත්තං වා බහිද්ධා වාති චක්ඛාදිපඤ්චවිධං රූපං අත්තභාවං අධිකිච්ච පවත්තත්තා අජ්ඣත්තං, සෙසං තතො බාහිරත්තා බහිද්ධා. අපිච නියකජ්ඣත්තම්පි ඉධ අජ්ඣත්තං, පරපුග්ගලිකම්පි ච බහිද්ධාති වෙදිතබ්බං. **ඔළාරිකං වා සුඛුමං වාති** චක්ඛාදීනි නව, ආපොධාතුවජ්ජා තිස්සො ධාතුයො චාති ද්වාදසවිධං රූපං ඝට්ටනවසෙන ගහෙතබ්බතො ඔළාරිකං, සෙසං තතො විපරීතත්තා සුඛුමං. **හීනං වා පණීතං වාති** එත්ථ හීනපණීතභාවො පරියායතො නිප්පරියායතො ච. තත්ථ අකනිට්ඨානං රූපතො සුදස්සීනං රූපං හීනං, තදෙව සුදස්සානං රූපතො පණීතං. එවං යාව නරකසත්තානං රූපං, තාව පරියායතො හීනපණීතතා වෙදිතබ්බා. නිප්පරියායතො පන යං ආරම්මණං කත්වා අකුසලවිපාකවිඤ්ඤාණං උප්පජ්ජති, තං හීනං අනිට්ඨභාවතො. යං පන ආරම්මණං කත්වා කුසලවිපාකවිඤ්ඤාණං උප්පජ්ජති, තං පණීතං ඉට්ඨභාවතො. යථා හි අකුසලවිපාකො සයං අනිට්ඨො අනිට්ඨෙ එව උප්පජ්ජති, න ඉට්ඨෙ, එවං කුසලවිපාකොපි සයං ඉට්ඨො ඉට්ඨෙයෙව උප්පජ්ජති, න අනිට්ඨෙ. **යං දූරෙ සන්තිකෙ වාති** යං සුඛුමං, තදෙව දුප්පටිවිජ්ඣසභාවත්තා දූරෙ, ඉතරං සුප්පටිවිජ්ඣසභාවත්තා සන්තිකෙ. අපිචෙත්ථ ඔකාසතොපි උපාදායුපාදාය දූරසන්තිකතා වෙදිතබ්බා. **තං සබ්බන්ති** තං අතීතාදීහි පදෙහි විසුං නිද්දිට්ඨං සබ්බං රූපං. **සම්මප්පඤ්ඤාය දට්ඨබ්බන්ති** සහවිපස්සනාය මග්ගපඤ්ඤාය දට්ඨබ්බං.

යා කාචි වෙදනාතිආදීසු පන සන්තතිවසෙන ච ඛණවසෙන ච වෙදනාය අතීතානාගතපච්චුප්පන්නභාවො වෙදිතබ්බො. තත්ථ (විසුද්ධි. 2.497 ආදයො) **සන්තතිවසෙන** එකවීථිඑකජවනඑකසමාපත්තිපරියාපන්නා එකවිධවිසයසමායොගප්පවත්තා ච දිවසම්පි බුද්ධරූපං පස්සන්තස්ස ධම්මං සුණන්තස්ස පවත්තසද්ධාදිසහිතවෙදනා පච්චුප්පන්නා, තතො පුබ්බෙ අතීතා, පච්ඡා අනාගතා. **ඛණවසෙන** ඛණත්තයපරියාපන්නා පච්චුප්පන්නා, තතො පුබ්බෙ අතීතා, පච්ඡා අනාගතා. අජ්ඣත්තබහිද්ධාභෙදො නියකජ්ඣත්තවසෙන වෙදිතබ්බො. ඔළාරිකසුඛුමභෙදො ''අකුසලා වෙදනා ඔළාරිකා, කුසලාබ්‍යාකතා වෙදනා සුඛුමා''තිආදිනා නයෙන **විභඞ්ගෙ** (විභ. 11) වුත්තෙන ජාතිසභාවපුග්ගලලොකියලොකුත්තරවසෙන වෙදිතබ්බො. **ජාතිවසෙන** තාව අකුසලවෙදනා සාවජ්ජකිරියහෙතුතො කිලෙසසන්තාපසභාවතො ච අවූපසන්තවුත්තීති කුසලවෙදනාය ඔළාරිකා, සබ්‍යාපාරතො සඋස්සාහතො සවිපාකතො කිලෙසසන්තාපසභාවතො සාවජ්ජතො ච විපාකාබ්‍යාකතාය ඔළාරිකා, සවිපාකතො කිලෙසසන්තාපසභාවතො සබ්‍යාපජ්ජතො සාවජ්ජතො ච කිරියාබ්‍යාකතාය ඔළාරිකා, කුසලාබ්‍යාකතා පන වුත්තවිපරියායතො අකුසලාය සුඛුමා. ද්වෙපි කුසලාකුසලවෙදනා සබ්‍යාපාරතො සඋස්සාහතො සවිපාකතො ච යථායොගං දුවිධායපි අබ්‍යාකතාය ඔළාරිකා, වුත්තවිපරියායෙන දුවිධාපි අබ්‍යාකතා තාහි සුඛුමා. එවං තාව ජාතිවසෙන ඔළාරිකසුඛුමතා වෙදිතබ්බා.

සභාවවසෙන පන දුක්ඛවෙදනා නිරස්සාදතො සවිප්ඵාරතො උබ්බෙජනීයතො අභිභවනතො ච ඉතරාහි ද්වීහි ඔළාරිකා, ඉතරා පන ද්වෙ සාතතො සන්තතො පණීතතො මනාපතො මජ්ඣත්තතො ච යථායොගං දුක්ඛාය සුඛුමා. උභො පන සුඛදුක්ඛා සවිප්ඵාරතො ඛොභකරණතො පාකටතො ච අදුක්ඛමසුඛාය ඔළාරිකා, සා වුත්තවිපරියායෙන තදුභයතො සුඛුමා. එවං සභාවවසෙන ඔළාරිකසුඛුමතා වෙදිතබ්බා. **පුග්ගලවසෙන** පන අසමාපන්නස්ස වෙදනා නානාරම්මණවික්ඛිත්තභාවතො සමාපන්නස්ස වෙදනාය ඔළාරිකා, විපරියායෙන ඉතරා සුඛුමා. එවං පුග්ගලවසෙන ඔළාරිකසුඛුමතා වෙදිතබ්බා. **ලොකියලොකුත්තරවසෙන** පන සාසවා වෙදනා ලොකියා. සා ආසවුප්පත්තිහෙතුතො ඔඝනියතො යොගනියතො ගන්ථනියතො නීවරණියතො උපාදානියතො සංකිලෙසිකතො පුථුජ්ජනසාධාරණතො ච අනාසවාය ඔළාරිකා, සා විපරියායෙන සාසවාය සුඛුමා. එවං ලොකියලොකුත්තරවසෙන ඔළාරිකසුඛුමතා වෙදිතබ්බා.

තත්ථ ජාතිආදිවසෙන සම්භෙදො පරිහරිතබ්බො. අකුසලවිපාකකායවිඤ්ඤාණසම්පයුත්තා හි වෙදනා ජාතිවසෙන අබ්‍යාකතත්තා සුඛුමාපි සමානා සභාවාදිවසෙන ඔළාරිකා හොති. වුත්තඤ්හෙතං ''අබ්‍යාකතා වෙදනා සුඛුමා, දුක්ඛා වෙදනා ඔළාරිකා. අසමාපන්නස්ස වෙදනා ඔළාරිකා, සාසවා වෙදනා ඔළාරිකා''ති (විභ. 11). යථා ච දුක්ඛවෙදනා, එවං සුඛාදයොපි ජාතිවසෙන ඔළාරිකා, සභාවාදිවසෙන සුඛුමා හොන්ති. තස්මා යථා ජාතිආදිවසෙන සම්භෙදො න හොති, තථා වෙදනානං ඔළාරිකසුඛුමතා වෙදිතබ්බා. සෙය්‍යථිදං – අබ්‍යාකතා ජාතිවසෙන කුසලාකුසලාහි සුඛුමා. න තත්ථ ''කතමා අබ්‍යාකතා, කිං දුක්ඛා, කිං සුඛා, කිං සමාපන්නස්ස, කිං අසමාපන්නස්ස, කිං සාසවා, කිං අනාසවා''ති එවං සභාවාදිභෙදො පරාමසිතබ්බො. එස නයො සබ්බත්ථ.

අපිච ''තං තං වා පන වෙදනං උපාදායුපාදාය වෙදනා ඔළාරිකා සුඛුමා දට්ඨබ්බා''ති වචනතො අකුසලාදීසුපි ලොභසහගතාය දොසසහගතවෙදනා අග්ගි විය අත්තනො නිස්සයදහනතො ඔළාරිකා, ලොභසහගතා සුඛුමා.

දොසසහගතාපි නියතා ඔළාරිකා, අනියතා සුඛුමා. නියතාපි කප්පට්ඨිතිකා ඔළාරිකා, ඉතරා සුඛුමා. කප්පට්ඨිතිකාසුපි අසඞ්ඛාරිකා ඔළාරිකා, ඉතරා සුඛුමා. ලොභසහගතා පන දිට්ඨිසම්පයුත්තා ඔළාරිකා, ඉතරා සුඛුමා. සාපි නියතා කප්පට්ඨිතිකා අසඞ්ඛාරිකා ඔළාරිකා, ඉතරා සුඛුමා, අවිසෙසෙන අකුසලා බහුවිපාකා ඔළාරිකා, අප්පවිපාකා සුඛුමා. කුසලා පන අප්පවිපාකා ඔළාරිකා, බහුවිපාකා සුඛුමා.

අපිච කාමාවචරකුසලා ඔළාරිකා, රූපාවචරා සුඛුමා, තතො අරූපාවචරා, තතො ලොකුත්තරා. කාමාවචරා ච දානමයා ඔළාරිකා, සීලමයා සුඛුමා, තතො භාවනාමයා. භාවනාමයාපි දුහෙතුකා ඔළාරිකා , තිහෙතුකා සුඛුමා. තිහෙතුකාපි සසඞ්ඛාරිකා ඔළාරිකා, අසඞ්ඛාරිකා සුඛුමා. රූපාවචරා පඨමජ්ඣානිකා ඔළාරිකා…පෙ…. පඤ්චමජ්ඣානිකා සුඛුමාව. අරූපාවචරා ආකාසානඤ්චායතනසම්පයුත්තා ඔළාරිකා…පෙ…. නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතනසම්පයුත්තා සුඛුමාව. ලොකුත්තරා ච සොතාපත්තිමග්ගසම්පයුත්තා ඔළාරිකා…පෙ…. අරහත්තමග්ගසම්පයුත්තා සුඛුමාව. එස නයො තංතංභූමිවිපාකකිරියවෙදනාසු දුක්ඛාදිඅසමාපන්නාදිසාසවාදිවසෙන වුත්තවෙදනාසු ච.

ඔකාසවසෙන වාපි නිරයෙ දුක්ඛා ඔළාරිකා, තිරච්ඡානයොනියං සුඛුමා…පෙ…. පරනිම්මිතවසවත්තී සුඛුමාව. යථා ච දුක්ඛා, එවං සුඛාපි සබ්බත්ථ යථානුරූපං යොජෙතබ්බා. **වත්ථුවසෙන** වාපි හීනවත්ථුකා යා කාචි වෙදනා ඔළාරිකා, පණීතවත්ථුකා සුඛුමා. හීනප්පණීතභෙදෙ යා ඔළාරිකා, සා හීනා. යා ච සුඛුමා, සා පණීතාති වෙදිතබ්බා. දූරපදං පන අකුසලා වෙදනා කුසලාබ්‍යාකතාහි වෙදනාහි දූරෙ, සන්තිකපදං අකුසලා වෙදනා අකුසලාය වෙදනාය සන්තිකෙතිආදිනා නයෙන විභත්තං. තස්මා අකුසලා වෙදනා විසභාගතො අසංසට්ඨතො අසරික්ඛතො ච කුසලාබ්‍යාකතාහි දූරෙ, තථා කුසලාබ්‍යාකතා අකුසලාය. එස නයො සබ්බවාරෙසු. අකුසලා පන වෙදනා සභාගතො ච සංසට්ඨතො ච සරික්ඛතො ච අකුසලාය සන්තිකෙති. තංතංවෙදනාසම්පයුත්තානං පන සඤ්ඤාදීනම්පි එවමෙව වෙදිතබ්බං.

23. **සුතවාති** ආගමාධිගමසඞ්ඛාතෙන බාහුසච්චෙන සමන්නාගතත්තා සුතවා. **නිබ්බින්දතීති** උක්කණ්ඨති. එත්ථ ච **නිබ්බිදාති** වුට්ඨානගාමිනීවිපස්සනා අධිප්පෙතා. **නිබ්බින්දං විරජ්ජතීති** එත්ථ විරාගවසෙන චත්තාරො මග්ගා කථිතා. **විරාගා විමුච්චතීති** විරාගෙන මග්ගෙනෙව හෙතුභූතෙන පටිප්පස්සද්ධිවිමුත්තිවසෙන විමුච්චති. ඉමිනා චත්තාරි සාමඤ්ඤඵලානි කථිතානි. **විමුත්තස්මිං විමුත්තමිති ඤාණං හොතීති** ඉමිනා පන පච්චවෙක්ඛණඤාණං කථිතං. **ඛීණා ජාතීති**ආදීහි තස්ස භූමි. තෙන හි ඤාණෙන අරියසාවකො පච්චවෙක්ඛන්තො ''ඛීණා ජාතී''තිආදීනි පජානාති. කතමා පනස්ස ජාති ඛීණා, කථඤ්ච නං පජානාතීති? න තාවස්ස අතීතා ජාති ඛීණා පුබ්බෙව ඛීණත්තා, න අනාගතා අනාගතෙ වායාමාභාවතො, න පච්චුප්පන්නා. යා පන මග්ගස්ස අභාවිතත්තා උප්පජ්ජෙය්‍ය එකචතුපඤ්චවොකාරභවෙසු එකචතුපඤ්චක්ඛන්ධප්පභෙදා ජාති, සා මග්ගස්ස භාවිතත්තා අනුප්පාදධම්මතං ආපජ්ජනෙන ඛීණා, තං සො මග්ගභාවනාය පහීනකිලෙසෙ පච්චවෙක්ඛිත්වා කිලෙසාභාවෙ විජ්ජමානම්පි කම්මං ආයතිං අප්පටිසන්ධිකං හොතීති ජානන්තො පජානාති.

වුසිතන්ති වුත්ථං පරිවුත්ථං, කතං චරිතං නිට්ඨිතන්ති අත්ථො. **බ්‍රහ්මචරියන්ති** මග්ගබ්‍රහ්මචරියං. පුථුජ්ජනකල්‍යාණකෙන හි සද්ධිං සත්ත සෙක්ඛා මග්ගබ්‍රහ්මචරියං වසන්ති නාම, ඛීණාසවො වුත්ථවාසො, තස්මා අරියසාවකො අත්තනො බ්‍රහ්මචරියවාසං පච්චවෙක්ඛන්තො ''වුසිතං බ්‍රහ්මචරිය''න්ති පජානාති. **කතං කරණීයන්ති** චතූසු සච්චෙසු චතූහි මග්ගෙහි පරිඤ්ඤාපහානසච්ඡිකිරියාභාවනාවසෙන සොළසවිධම්පි කිච්චං නිට්ඨාපිතන්ති අත්ථො. පුථුජ්ජනකල්‍යාණකාදයො හි තං කිච්චං කරොන්ති, ඛීණාසවො කතකරණීයො. තස්මා අරියසාවකො අත්තනො කරණීයං පච්චවෙක්ඛන්තො ''කතං කරණීය''න්ති පජානාති. **නාපරං ඉත්ථත්තායාති** ඉදානි පුන ඉත්ථභාවාය එවංසොළසකිච්චභාවාය, කිලෙසක්ඛයාය වා මග්ගභාවනාකිච්චං මෙ නත්ථීති පජානාති. අථ වා **ඉත්ථත්තායාති** ඉත්ථභාවා ඉමස්මා එවංපකාරා ඉදානි වත්තමානක්ඛන්ධසන්තානා අපරං ඛන්ධසන්තානං මය්හං නත්ථි, ඉමෙ පන පඤ්චක්ඛන්ධා පරිඤ්ඤාතා තිට්ඨන්ති ඡින්නමූලකා රුක්ඛා විය. තෙ චරිමකවිඤ්ඤාණනිරොධෙන අනුපාදානො විය ජාතවෙදො නිබ්බායිස්සන්තීති පජානාති.

24. **අත්තමනා තෙ භික්ඛූ භගවතො භාසිතං අභිනන්දුන්ති** තෙ භික්ඛූ සකමනා තුට්ඨමනා, පීතිසොමනස්සෙහි වා සමත්තමනා හුත්වා කරවීකරුතමඤ්ජුනා කණ්ණසුඛෙන පණ්ඩිතජනහදයානං අමතාභිසෙකසදිසෙන බ්‍රහ්මස්සරෙන භාසතො භගවතො වචනං සුකථිතං සුලපිතං ''එවමෙතං භගවා, එවමෙතං සුගතා''ති මත්ථකෙන සම්පටිච්ඡන්තා අනුමොදිංසු චෙව සම්පටිච්ඡිංසු චාති අත්ථො. අයඤ්හි **අභිනන්ද**-සද්දො ''අභිනන්දති අභිවදතී''තිආදීසු (සං. නි. 3.5; 4.114, 118) තණ්හායපි ආගතො. ''අන්නමෙවාභිනන්දන්ති, උභයෙ දෙවමානුසා''තිආදීසු (සං. නි. 1.43) උපගමනෙපි.

''චිරප්පවාසිං පුරිසං, දූරතො සොත්ථිමාගතං;
ඤාතිමිත්තා සුහජ්ජා ච, අභිනන්දන්ති ආගත''න්ති. (ධ. ප. 219; වි. ව. 861) –

ආදීසු සම්පටිච්ඡනෙපි. ''අභිනන්දිත්වා අනුමොදිත්වා''තිආදීසු (ම. නි. 1.205) අනුමොදනෙපි. ස්වායමිධ අනුමොදනසම්පටිච්ඡනෙසු යුජ්ජති. තෙන වුත්තං ''අනුමොදිංසු චෙව සම්පටිච්ඡිංසු චා''ති. **අනුපාදාය ආසවෙහි චිත්තානි විමුච්චිංසූති** අනුප්පාදනිරොධෙන නිරුජ්ඣමානෙහි ආසවෙහි අනුපාදාය අග්ගහෙත්වා කඤ්චි ධම්මං ''අහං

මමා''ති අනාදියිත්වාව චිත්තානි විමුච්චිංසු. **ඡ අරහන්තොති** භගවතා සද්ධිං ඡ ජනා අරහන්තො. අඤ්ඤෙසං පන දෙවබ්‍රහ්මානම්පි අරහත්තප්පත්තිසම්භවතො ඉදං මනුස්සඅරහන්තෙයෙව සන්ධාය වුත්තන්ති ආහ **''ඡ මනුස්සා අරහන්තො හොන්තී''**ති.

අනත්තලක්ඛණසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

පඤ්චවග්ගියකථා නිට්ඨිතා.

යසස්ස පබ්බජ්ජාකථාවණ්ණනා

25. ඉදානි යසස්ස පබ්බජ්ජං දස්සෙතුං **''තෙන ඛො පන සමයෙනා''**තිආදි ආරද්ධං. තත්‍රායං අනුත්තානපදවණ්ණනා – **හෙමන්තිකො**තිආදීසු (දී. නි. අට්ඨ. 2.42; අ. නි. අට්ඨ. 2.3.39) යත්ථ සුඛං හොති හෙමන්තකාලෙ වසිතුං, අයං හෙමන්තිකො. ඉතරෙසුපි එසෙව නයො. අයං පනෙත්ථ වචනත්ථො – හෙමන්තෙ වාසො හෙමන්තං උත්තරපදලොපෙන, හෙමන්තං අරහතීති **හෙමන්තිකො**. ඉතරෙසුපි එසෙව නයො. තත්ථ වස්සිකො පාසාදො නාතිඋච්චො හොති නාතිනීචො, ද්වාරවාතපානානිපිස්ස නාතිබහූනි නාතිතනූනි, භූමත්ථරණපච්චත්ථරණඛජ්ජභොජ්ජානිපෙත්ථ මිස්සකානෙව වට්ටන්ති. හෙමන්තිකෙ ථම්භාපි භිත්තියොපි නීචා හොන්ති, ද්වාරවාතපානානි තනුකානි සුඛුමඡිද්දානි, උණ්හප්පවෙසනත්ථාය භිත්තිනියූහානි හරියන්ති, භූමත්ථරණපච්චත්ථරණනිවාසනපාරුපනානි පනෙත්ථ උණ්හවිරියානි කම්බලාදීනි වට්ටන්ති, ඛජ්ජභොජ්ජං සිනිද්ධං කටුකසන්නිස්සිතඤ්ච. ගිම්හිකෙ ථම්භාපි භිත්තියොපි උච්චා හොන්ති, ද්වාරවාතපානානි පනෙත්ථ බහූනි විපුලජාලානි හොන්ති, භූමත්ථරණානි සීතවිරියානි දුකූලමයානි වට්ටන්ති, ඛජ්ජභොජ්ජානි මධුරරසසීතවිරියානි, වාතපානසමීපෙසු චෙත්ථ නවා චාටියො ඨපෙත්වා උදකස්ස පූරෙත්වා නීලුප්පලාදීහි සඤ්ඡාදෙන්ති, තෙසු තෙසු පදෙසෙසු උදකයන්තානි කරොන්ති, යෙහි දෙවෙ වස්සන්තෙ විය උදකධාරා නික්ඛමන්ති.

නිප්පුරිසෙහීති පුරිසවිරහිතෙහි. න කෙවලඤ්චෙත්ථ තූරියානෙව නිප්පුරිසානි, සබ්බට්ඨානානිපි නිප්පුරිසානෙව. දොවාරිකාපි ඉත්ථියොව, නහාපනාදිපරිකම්මකරාපි ඉත්ථියොව. පිතා කිර ''තථාරූපං ඉස්සරියසුඛසම්පත්තිං අනුභවමානස්ස පුරිසං දිස්වා පරිසඞ්කා උප්පජ්ජති, සා මෙ පුත්තස්ස මා අහොසී''ති සබ්බකිච්චෙසු ඉත්ථියොව ඨපාපෙසි. **පඤ්චහි කාමගුණෙහී**ති රූපසද්දාදීහි පඤ්චහි කාමකොට්ඨාසෙහි. **සමප්පිතස්සා**ති සම්මා අප්පිතස්ස, උපෙතස්සාති අත්ථො. **සමඞ්ගීභූතස්සා**ති තස්සෙව වෙවචනං. **පරිචාරයමානස්සා**ති පරිතො චාරයමානස්ස, තස්මිං තස්මිං කාමගුණෙ ඉන්ද්‍රියානි චාරයමානස්සාති අත්ථො. **ආළම්බර**න්ති පණවං. **විකෙසික**න්ති මුත්තකෙසං, විප්පකිණ්ණකෙසන්ති අත්ථො. **වික්ඛෙළික**න්ති විස්සන්දමානලාලං. **විප්පලපන්තියො**ති විරුද්ධං පලපන්තියො වා රුදන්තියො වා. **සුසානං මඤ්ඤෙ**ති ආමකසුසානං විය අද්දස සකං පරිජනන්ති සම්බන්ධො. **උදානං උදානෙසී**ති සංවෙගවසෙන උදානං උදානෙසි, සංවෙගවසප්පවත්තං වාචං නිච්ඡාරෙසීති අත්ථො.

26. **ඉදං ඛො යසා**ති භගවා නිබ්බානං සන්ධායාහ. තඤ්හි තණ්හාදීහි කිලෙසෙහි අනුපද්දුතං අනුපස්සට්ඨඤ්ච. **අනුපුබ්බිං කථ**න්ති (දී. නි. අට්ඨ. 2.75; ම. නි. අට්ඨ. 2.69) දානානන්තරං සීලං, සීලානන්තරං සග්ගං, සග්ගානන්තරං මග්ගන්ති එවමනුපටිපාටිකථං. තත්ථ **දානකථා** නාම ''ඉදං දානං නාම සුඛානං නිදානං, සම්පත්තීනං මූලං, භොගානං පතිට්ඨා, විසමගතස්ස තාණං ලෙණං ගති පරායණං, ඉධලොකපරලොකෙසු දානසදිසො අවස්සයො පතිට්ඨා ආරම්මණං තාණං ලෙණං ගති පරායණං නත්ථි. ඉදඤ්හි අවස්සයට්ඨෙන රතනමයසීහාසනසදිසං, පතිට්ඨානට්ඨෙන මහාපථවීසදිසං, ආරම්මණට්ඨෙන ආලම්බනරජ්ජුසදිසං, ඉදඤ්හි දුක්ඛනිත්ථරණට්ඨෙන නාවා, සමස්සාසනට්ඨෙන සඞ්ගාමසූරො, භයපරිත්තාණට්ඨෙන සුසඞ්ඛතනගරං, මච්ඡෙරමලාදීහි අනුපලිත්තට්ඨෙන පදුමං, තෙසං නිදහනට්ඨෙන අග්ගි, දුරාසදට්ඨෙන ආසීවිසො, අසන්තාසනට්ඨෙන සීහො, බලවන්තට්ඨෙන හත්ථී, අභිමඞ්ගලසම්මතට්ඨෙන සෙතඋසභො, ඛෙමන්තභූමිසම්පාපනට්ඨෙන වලාහකො අස්සරාජා. දානං නාමෙතං මයා ගතමග්ගො, මය්හෙවෙසො වංසො, මයා දස පාරමියො පූරෙන්තෙන වෙලාමමහායඤ්ඤා මහාගොවින්දමහායඤ්ඤා මහාසුදස්සනමහායඤ්ඤා වෙස්සන්තරමහායඤ්ඤාති අනෙකෙ මහායඤ්ඤා පවත්තිතා, සසභූතෙන ජලිතෙ අග්ගික්ඛන්ධෙ අත්තානං නියාතෙන්තෙන සම්පත්තයාචකානං චිත්තං ගහිතං. දානඤ්හි ලොකෙ සක්කසම්පත්තිං දෙති, මාරසම්පත්තිං බ්‍රහ්මසම්පත්තිං චක්කවත්තිසම්පත්තිං සාවකපාරමිඤාණං පච්චෙකබොධිඤාණං අභිසම්බොධිඤාණං දෙතී''ති එවමාදිනා දානගුණප්පටිසංයුත්තකථා.

යස්මා පන දානං දදන්තො සීලං සමාදාතුං සක්කොති, තස්මා තදනන්තරං සීලකථං කථෙසි. දානඤ්හි නාම දක්ඛිණෙය්‍යෙසු හිතජ්ඣාසයෙන පූජනජ්ඣාසයෙන වා අත්තනො සන්තකස්ස පරෙසං පරිච්චජනං, තස්මා දායකො සත්තෙසු එකන්තහිතජ්ඣාසයො පුරිසපුග්ගලො, පරෙසං වා සන්තකං හරතීති අට්ඨානමෙතං. තස්මා දානං දදන්තො සීලං සමාදාතුං සක්කොතීති දානානන්තරං සීලං වුත්තං. අපිච **දානකථා** තාව පචුරජනෙසුපි පවත්තියා සබ්බසාධාරණත්තා සුකරත්තා සීලෙ පතිට්ඨානස්ස උපායභාවතො ච ආදිතො කථිතා. පරිච්චාගසීලො හි පුග්ගලො පරිග්ගහවත්ථූසු නිස්සඞ්ගභාවතො සුඛෙනෙව සීලානි සමාදියති, තත්ථ ච සුප්පතිට්ඨිතො හොති. සීලෙන දායකපටිග්ගාහකවිසුද්ධිතො පරානුග්ගහං වත්වා පරපීළානිවත්තිවචනතො කිරියධම්මං වත්වා අකිරියධම්මවචනතො භොගයසසම්පත්තිහෙතුං වත්වා භවසම්පත්තිහෙතුවචනතො ච දානකථානන්තරං සීලකථා කථිතා.

සීලකථා නාම ‘‘සීලං නාමෙතං අවස්සයො පතිට්ඨා ආරම්මණං තාණං ලෙණං ගති පරායණං. සීලං නාමෙතං මම වංසො, අහං සඞ්ඛපාලනාගරාජකාලෙ භූරිදත්තනාගරාජකාලෙ චම්පෙය්‍යනාගරාජකාලෙ සීලවරාජකාලෙ මාතුපොසකහත්ථිරාජකාලෙ ඡද්දන්තහත්ථිරාජකාලෙති අනන්තෙසු අත්තභාවෙසු සීලං පරිපූරෙසිං. ඉධලොකපරලොකසම්පත්තීනඤ්හි සීලසදිසො අවස්සයො සීලසදිසා පතිට්ඨා ආරම්මණං තාණං ලෙණං ගති පරායණං නත්ථි, සීලාලඞ්කාරසදිසො අලඞ්කාරො නත්ථි, සීලපුප්ඵසදිසං පුප්ඵං නත්ථි, සීලගන්ධසදිසො ගන්ධො නත්ථි. සීලාලඞ්කාරෙන හි අලඞ්කතං සීලකුසුමපිළන්ධනං සීලගන්ධානුලිත්තං සදෙවකොපි ලොකො ඔලොකෙන්තො තිත්තිං න ගච්ඡතී’’ති එවමාදිසීලගුණප්පටිසංයුත්තකථා.

ඉදං පන සීලං නිස්සාය අයං සග්ගො ලබ්භතීති දස්සනත්ථං සීලානන්තරං සග්ගකථං කථෙසි. **සග්ගකථා** නාම ‘‘අයං සග්ගො නාම ඉට්ඨො කන්තො මනාපො , නිච්චමෙත්ථ කීළා, නිච්චං සම්පත්තියො ලබ්භන්ති, චාතුමහාරාජිකා දෙවා නවුතිවස්සසතසහස්සානි දිබ්බසුඛං දිබ්බසම්පත්තිං පටිලභන්ති, තාවතිංසා තිස්සො ච වස්සකොටියො සට්ඨි ච වස්සසතසහස්සානී’’ති එවමාදිසග්ගගුණපටිසංයුත්තකථා. සග්ගසම්පත්තිං කථයන්තානඤ්හි බුද්ධානං මුඛං නප්පහොති. වුත්තම්පි චෙතං ‘‘අනෙකපරියායෙන ඛො අහං, භික්ඛවෙ, සග්ගකථං කථෙය්‍යා’’න්තිආදි.

එවං සග්ගකථාය පලොභෙත්වා පුන හත්ථිං අලඞ්කරිත්වා තස්ස සොණ්ඩං ඡින්දන්තො විය අයම්පි සග්ගො අනිච්චො අද්ධුවො, න එත්ථ ඡන්දරාගො කාතබ්බොති දස්සනත්ථං ‘‘අප්පස්සාදා කාමා බහුදුක්ඛා බහුපායාසා, ආදීනවො එත්ථ භියො’’තිආදිනා (ම. නි. 1.177; පාචි. 417) නයෙන කාමානං ආදීනවං ඔකාරං සංකිලෙසං කථෙසි. තත්ථ **ආදීනවොති** දොසො, අනිච්චතාදිනා අප්පස්සාදතාදිනා ච දූසිතභාවොති අත්ථො. අථ වා ආදීනං වාති පවත්තතීති **ආදීනවො,** පරමකපණතා. තථා ච කාමා යථාභූතං පච්චවෙක්ඛන්තානං පච්චුපතිට්ඨන්ති. **ඔකාරොති** ලාමකභාවො නිහීනභාවො අසෙට්ඨෙහි සෙවිතබ්බතා සෙට්ඨෙහි න සෙවිතබ්බතා ච. **සංකිලෙසොති** තෙහි සත්තානං සංකිලිස්සනං, විබාධෙතබ්බතා උපතාපෙතබ්බතාති අත්ථො.

එවං කාමාදීනවෙන තජ්ජෙත්වා **නෙක්ඛම්මෙ ආනිසංසං පකාසෙසි.** යත්තකා ච කාමෙසු ආදීනවා, පටිපක්ඛතො තත්තකාව නෙක්ඛම්මෙ ආනිසංසා. අපිච ‘‘නෙක්ඛම්මං නාමෙතං අසම්බාධං අසංකිලිට්ඨං, නික්ඛන්තං කාමෙහි, නික්ඛන්තං කාමසඤ්ඤාය, නික්ඛන්තං කාමවිතක්කෙහි, නික්ඛන්තං කාමපරිළාහෙහි, නික්ඛන්තං බ්‍යාපාදතො’’තිආදිනා නයෙන නෙක්ඛම්මෙ ආනිසංසං පකාසෙසි, පබ්බජ්ජාය ඣානාදීසු ච ගුණෙ විභාවෙසි වණ්ණෙසි. එත්ථ ච සග්ගං කථෙත්වා ස්වායං සග්ගො රාගාදීහි උපක්කිලිට්ඨො, සබ්බථාපි අනුපක්කිලිට්ඨො අරියමග්ගොති දස්සනත්ථං සග්ගානන්තරං මග්ගො කථෙතබ්බො. මග්ගඤ්ච කථෙන්තෙන තදධිගමුපායසන්දස්සනත්ථං සග්ගපරියාපන්නාපි පගෙව ඉතරෙ සබ්බෙපි කාමා නාම බහ්වාදීනවා අනිච්චා අද්ධුවා විපරිණාමධම්මාති කාමානං ආදීනවො, හීනා ගම්මා පොථුජ්ජනිකා අනරියා අනත්ථසඤ්හිතාති තෙසං ඔකාරො ලාමකභාවො, සබ්බෙපි භවා කිලෙසානං වත්ථුභූතාති තත්ථ සංකිලෙසො, සබ්බසංකිලෙසවිප්පමුත්තං නිබ්බානන්ති නෙක්ඛම්මෙ ආනිසංසො ච කථෙතබ්බොති කාමෙසු ආදීනවො ඔකාරො සංකිලෙසො නෙක්ඛම්මෙ ච ආනිසංසො පකාසිතොති දට්ඨබ්බං.

කල්ලචිත්තන්ති කම්මනියචිත්තං, හෙට්ඨා පවත්තිතදෙසනාය අස්සද්ධියාදීනං චිත්තදොසානං විගතත්තා උපරිදෙසනාය භාජනභාවූපගමනෙන කම්මක්ඛමචිත්තන්ති අත්ථො. අස්සද්ධියාදයො වා යස්මා චිත්තස්ස රොගභූතා තදා තස්ස විගතා, තස්මා කල්ලචිත්තං අරොගචිත්තන්ති අත්ථො. දිට්ඨිමානාදිකිලෙසවිගමෙන **මුදුචිත්තං,** කාමච්ඡන්දාදිවිගමෙන **විනීවරණචිත්තං,** සම්මාපටිපත්තියං උළාරපීතිපාමොජ්ජයොගෙන **උදග්ගචිත්තං.** තත්ථ සද්ධාසම්පත්තියා පසන්නචිත්තං යදා භගවා අඤ්ඤාසීති සම්බන්ධො. අථ වා **කල්ලචිත්තන්ති** කාමච්ඡන්දවිගමෙන අරොගචිත්තං. **මුදුචිත්තන්ති** බ්‍යාපාදවිගමෙන මෙත්තාවසෙන අකඨිනචිත්තං. **විනීවරණචිත්තන්ති** උද්ධච්චකුක්කුච්චවිගමෙන වික්ඛෙපස්ස විගතත්තා තෙන අපිහිතචිත්තං. **උදග්ගචිත්තන්ති** ථිනමිද්ධවිගමෙන සම්පග්ගහවසෙන අලීනචිත්තං. **පසන්නචිත්තන්ති** විචිකිච්ඡාවිගමෙන සම්මාපටිපත්තියං අධිමුත්තචිත්තන්ති එවම්පෙත්ථ අත්ථො වෙදිතබ්බො. **සාමුක්කංසිකාති** සාමං උක්කංසිකා, අත්තනායෙව උද්ධරිත්වා ගහිතා, සයම්භුඤාණෙන දිට්ඨා අසාධාරණා අඤ්ඤෙසන්ති අත්ථො. කා ච පන සාති? අරියසච්චදෙසනා. තෙනෙවාහ ‘‘දුක්ඛං සමුදයං නිරොධං මග්ග’’න්ති.

සෙය්‍යථාපීතිආදිනා උපමාවසෙන තස්ස කිලෙසප්පහානං අරියමග්ගුප්පාදඤ්ච දස්සෙති. **අපගතකාළකන්ති** විගතකාළකං. **සම්මදෙවාති** සුට්ඨු එව. **රජනන්ති** නීලපීතාදිරඞ්ගජාතං. **පටිග්ගණ්හෙය්‍යාති** ගණ්හෙය්‍ය, පභස්සරං භවෙය්‍ය. **තස්මිංයෙව ආසනෙති** තස්සංයෙව නිසජ්ජායං. එතෙනස්ස ලහුවිපස්සකතා තික්ඛපඤ්ඤතා සුඛපටිපදඛිප්පාභිඤ්ඤතා ච දස්සිතා හොති. **විරජන්ති**ආදි වුත්තනයමෙව. තත්‍රිදං උපමාසංසන්දනං – වත්ථං විය චිත්තං, වත්ථස්ස ආගන්තුකමලෙහි කිලිට්ඨභාවො විය චිත්තස්ස රාගාදිමලෙහි සංකිලිට්ඨභාවො, ධොවනසිලා විය අනුපුබ්බිකථා, උදකං විය සද්ධා, උදකෙන තෙමෙත්වා තෙමෙත්වා ඌසගොමයඡාරිකඛාරකෙහි කාළකපදෙසෙ සම්මද්දිත්වා වත්ථස්ස ධොවනපයොගො විය සද්ධාසිනෙහෙන තෙමෙත්වා තෙමෙත්වා සතිසමාධිපඤ්ඤාහි දොසෙ සිථිලෙ කත්වා සීලසුතාදිවිධිනා චිත්තස්ස සොධනෙ වීරියාරම්භො, තෙන පයොගෙන වත්ථෙ කාළකාපගමො විය වීරියාරම්භෙන කිලෙසවික්ඛම්භනං, රඞ්ගජාතං විය අරියමග්ගො, තෙන සුද්ධස්ස වත්ථස්ස පභස්සරභාවො විය වික්ඛම්භිතකිලෙසස්ස චිත්තස්ස මග්ගෙන පරියොදපනන්ති.

27. **අස්සදූතෙති** ආරුළ්හඅස්සෙ දූතෙ. **ඉද්ධාභිසඞ්ඛාරන්ති** ඉද්ධිකිරියං. **අභිසඞ්ඛරෙසීති** අභිසඞ්ඛරි, අකාසීති අත්ථො. කිමත්ථන්ති චෙ? උභින්නං පටිලභිතබ්බවිසෙසන්තරායනිසෙධනත්ථං. යදි හි සො පුත්තං පස්සෙය්‍ය, පුත්තස්සපි අරහත්තුප්පත්ති සෙට්ඨිස්සපි ධම්මචක්ඛුපටිලාභො න සියා. අදිට්ඨසච්චොපි හි ''දෙහි තෙ මාතුයා ජීවිත''න්ති යාචන්තො කථඤ්හි නාම වික්ඛෙපං පටිබාහිත්වා භගවතො ධම්මදෙසනානුසාරෙන ඤාණං පෙසෙත්වා ධම්මචක්ඛුං පටිලභෙය්‍ය, යසො ච එවං තෙන යාචියමානො කථං තං වික්ඛෙපං පටිබාහිත්වා අරහත්තෙ පතිට්ඨහෙය්‍ය.

එතදවොචාති භගවතො ධම්මදෙසනං අබ්භනුමොදමානො එතං ''අභික්කන්තං භන්තෙ''තිආදිවචනං අවොච. **අභික්කන්ත**-සද්දො චායමිධ අබ්භනුමොදනෙ, තස්මා සාධු සාධු භන්තෙති වුත්තං හොති.

> ''භයෙ කොධෙ පසංසායං, තුරිතෙ කොතුහලච්ඡරෙ;
> හාසෙ සොකෙ පසාදෙ ච, කරෙ ආමෙඩිතං බුධො''ති. –

ඉමිනාව ලක්ඛණෙන ඉධ පසාදවසෙන පසංසාවසෙන චායං ද්වික්ඛත්තුං වුත්තොති වෙදිතබ්බො. **සෙය්‍යථාපීති**ආදිනා චතූහි උපමාහි භගවතො දෙසනං ථොමෙති. තත්ථ **නික්කුජ්ජිතන්ති** අධොමුඛඨපිතං, හෙට්ඨාමුඛජාතං වා. **උක්කුජ්ජෙය්‍යාති** උපරිමුඛං කරෙය්‍ය. **පටිච්ඡන්නන්ති** තිණපණ්ණාදිඡාදිතං. **විවරෙය්‍යාති** උග්ඝාටෙය්‍ය. **මූළ්හස්සාති** දිසාමූළ්හස්ස. **මග්ගං ආචික්ඛෙය්‍යාති** හත්ථෙ ගහෙත්වා ''එස මග්ගො''ති වදෙය්‍ය. **අන්ධකාරෙති** කාළපක්ඛචාතුද්දසී අඩ්ඪරත්ති ඝනවනසණ්ඩමෙඝපටලෙහි චතුරඞ්ගතමෙ.

එවං දෙසනං ථොමෙත්වා ඉමාය දෙසනාය රතනත්තයෙ පසන්නචිත්තො පසන්නාකාරං කරොන්තො **''එසාහ''**න්තිආදිමාහ. තත්ථ **එසාහන්ති** එසො අහං. **උපාසකං මං භගවා ධාරෙතූති** මං භගවා ''උපාසකො අය''න්ති එවං ධාරෙතු, ජානාතූති අත්ථො. **අජ්ජතග්ගෙති** එත්ථායං **අග්ග**-සද්දො ආදිඅත්ථෙ, තස්මා **අජ්ජතග්ගෙති** අජ්ජතං ආදිං කත්වාති එවමත්ථො වෙදිතබ්බො. අජ්ජතන්ති අජ්ජභාවං. ''අජ්ජදග්ගෙ''ති වා පාඨො, ද-කාරො පදසන්ධිකරො, අජ්ජ අග්ගං කත්වාති අත්ථො. **පාණුපෙතන්ති** පාණෙහි උපෙතං. යාව මෙ ජීවිතං පවත්තති, තාව උපෙතං, අනඤ්ඤසත්ථුකං තීහි සරණගමනෙහි සරණං ගතං උපාසකං කප්පියකාරකං මං භගවා ධාරෙතු ජානාතු. අහඤ්හි සචෙපි මෙ තිඛිණෙන අසිනා සීසං ඡින්දෙය්‍ය, නෙව බුද්ධං ''න බුද්ධො''ති වා, ධම්මං ''න ධම්මො''ති වා, සඞ්ඝං ''න සඞ්ඝො''ති වා වදෙය්‍යන්ති එවං අත්තසන්නිය්‍යාතනෙන සරණං අගමාසි. එවං ''අභික්කන්ත''න්තිආදීනං අනුත්තානපදත්ථො වෙදිතබ්බො, විත්ථාරො පන හෙට්ඨා වෙරඤ්ජකණ්ඩවණ්ණනායං ආගතොයෙවාති ඉධ න දස්සිතො.

28. **භූමිං පච්චවෙක්ඛන්තස්සාති** අත්තනා දිට්ඨමත්ථං පච්චවෙක්ඛන්තස්ස. **ඉද්ධාභිසඞ්ඛාරං පටිප්පස්සම්භෙසීති** යථා තං සෙට්ඨි ගහපති තත්ථ නිසින්නොව යසං කුලපුත්තං පස්සති, තථා අධිට්ඨාසීති අත්ථො. **අධිවාසෙතූති** සම්පටිච්ඡතු. **අජ්ජතනායාති** යං මෙ තුම්හෙසු සක්කාරං කරොතො අජ්ජ භවිස්සති පුඤ්ඤඤ්ච පීතිපාමොජ්ජඤ්ච, තදත්ථාය. **අධිවාසෙසි භගවා තුණ්හීභාවෙනාති** භගවා කායඞ්ගං වා වාචඞ්ගං වා අචොපෙත්වා අබ්භන්තරෙයෙව ඛන්තිං කරොන්තො තුණ්හීභාවෙන අධිවාසෙසි, සෙට්ඨිස්ස අනුග්ගහත්ථං මනසාව සම්පටිච්ඡීති වුත්තං හොති. **''එහි භික්ඛූ''ති භගවා අවොචාති** තස්ස කිර ඉද්ධිමයපත්තචීවරස්ස උපනිස්සයං ඔලොකෙන්තො අනෙකාසු ජාතීසු චීවරාදිඅට්ඨපරික්ඛාරදානං දිස්වා ''එහි භික්ඛූ''ති අවොච. සො තාවදෙව භණ්ඩු කාසාවවසනො අට්ඨහි භික්ඛුපරික්ඛාරෙහි සරීරෙ පටිමුක්කෙහෙව වස්සසට්ඨිකත්ථෙරො විය භගවන්තං නමස්සමානොව නිසීදි. යො හි චීවරාදිකෙ අට්ඨ පරික්ඛාරෙ පත්තචීවරමෙව වා සොතාපන්නාදිඅරියස්ස පුථුජ්ජනස්සෙව වා සීලසම්පන්නස්ස දත්වා ''ඉදං පරික්ඛාරදානං අනාගතෙ එහිභික්ඛුභාවාය පච්චයො හොතූ''ති පත්ථනං පට්ඨපෙති, තස්ස තං සති අධිකාරසම්පත්තියං බුද්ධානං සම්මුඛීභාවෙ ඉද්ධිමයපරික්ඛාරලාභාය සංවත්තතීති වෙදිතබ්බං.

29. **පණීතෙනාති** උත්තමෙන. **සහත්ථාති** සහත්ථෙන. **සන්තප්පෙත්වාති** සුට්ඨු තප්පෙත්වා, පරිපුණ්ණං සුහිතං යාවදත්ථං කත්වා. **සම්පවාරෙත්වාති** සුට්ඨු පවාරෙත්වා, අලං අලන්ති හත්ථසඤ්ඤාය පටික්ඛිපාපෙත්වා. **භුත්තාවින්ති** භුත්තවන්තං . **ඔනීතපත්තපාණින්ති** පත්තතො ඔනීතපාණිං, අපනීතහත්ථන්ති වුත්තං හොති. ''ඔනිත්තපත්තපාණි''න්තිපි පාඨො, තස්සත්ථො – ඔනිත්තං නානාභූතං විනාභූතං පත්තං පාණිතො අස්සාති ඔනිත්තපත්තපාණි, තං **ඔනිත්තපත්තපාණිං,** හත්ථෙ ච පත්තඤ්ච ධොවිත්වා එකමන්තං පත්තං නික්ඛිපිත්වා නිසින්නන්ති අත්ථො. **එකමන්තං නිසීදිංසූති** භගවන්තං එවංභූතං ඤත්වා එකස්මිං ඔකාසෙ නිසීදිංසූති අත්ථො. **ධම්මියා කථායාති**ආදීසු තඞ්ඛණානුරූපාය ධම්මියා කථාය දිට්ඨධම්මිකසම්පරායිකඅත්ථං **සන්දස්සෙත්වා** කුසලෙ ච ධම්මෙ **සමාදපෙත්වා** තත්ථ ච නං **සමුත්තෙජෙත්වා** සඋස්සාහං කත්වා තාය ච සඋස්සාහතාය අඤ්ඤෙහි ච විජ්ජමානගුණෙහි **සම්පහංසෙත්වා** ධම්මරතනවස්සං වස්සිත්වා උට්ඨායාසනා පක්කාමි.

යසස්ස පබ්බජ්ජාකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

චතුගිහිසහායපබ්බජ්ජාකථාවණ්ණනා

30. ඉදානි තස්ස සහායානං පබ්බජ්ජං දස්සෙන්තො **''අස්සොසුං ඛො''**තිආදිමාහ. තත්‍රායං අනුත්තානපදවණ්ණනා – සෙට්ඨිනො ච අනුසෙට්ඨිනො ච යෙසං කුලානං තානි සෙට්ඨානුසෙට්ඨීනි කුලානි, තෙසං **සෙට්ඨානුසෙට්ඨීනං**

කුලානං, පවෙණිවසෙන ආගතෙහි සෙට්ඨීහි ච අනුසෙට්ඨීහි ච සමන්නාගතානං කුලානන්ති අත්ථො. **විමලොති**ආදීනි තෙසං පුත්තානං නාමානි. **කෙසමස්සුං ඔහාරෙත්වාති** කෙසඤ්ච මස්සුඤ්ච ඔරොපෙත්වා. **කාසායානි වත්ථානීති** කසායරසපීතානි බ්‍රහ්මචරියං චරන්තානං අනුච්ඡවිකානි වත්ථානි. **ඔරකොති** ඌනකො ලාමකො. සෙසමෙත්ථ වුත්තනයමෙව.

චතුගිහිසහායපබ්බජ්ජාකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

පඤ්ඤාසගිහිසහායපබ්බජ්ජාකථාවණ්ණනා

31. පඤ්ඤාසමත්තානං ගිහිසහායානං පබ්බජ්ජායපි යං වත්තබ්බං, තං වුත්තමෙව. ඉමෙසං පන සබ්බෙසං පුබ්බයොගො වත්තබ්බොති තං දස්සෙතුං **“යසආදීනං කුලපුත්තානං අයං පුබ්බයොගො”**තිආදිමාහ. තත්ථ **වග්ගබන්ධනෙනාති** ගණබන්ධනෙන, එකීභූතාති වුත්තං හොති. **අනාථසරීරානීති** අනාථානි මතකළෙවරානි. **පටිජග්ගන්තාති** බහි නීහරිත්වා ඣාපෙන්තා.

පඤ්ඤාසගිහිසහායපබ්බජ්ජාකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

මාරකථාවණ්ණනා

32. ඉදානි සරණගමනූපසම්පදං දස්සෙතුං **“අථ ඛො භගවා”**තිආදි ආරද්ධං. තත්‍රායං අනුපුබ්බපදවණ්ණනා (සං. නි. අට්ඨ. 1.1.141) – **මුත්තාහන්ති** මුත්තො අහං. **චාරිකන්ති** අනුපුබ්බගමනචාරිකං, ගාමනිගමරාජධානීසු අනුක්කමෙන ගමනසඞ්ඛාතං චාරිකන්ති අත්ථො. **චරථාති** දිවසං යොජනපරමං ගච්ඡන්තා චරථ. **මා එකෙන ද්වෙ අගමිත්ථාති** එකෙන මග්ගෙන ද්වීසු ගතෙසු එකස්මිං ධම්මං දෙසෙන්තෙ එකෙන තුණ්හීභූතෙන ඨාතබ්බං හොති, තස්මා එවමාහ. **ආදිකල්‍යාණන්ති** ආදිම්හි කල්‍යාණං සුන්දරං භද්දකං, තථා **මජ්ඣෙපරියොසානෙසු**. ආදිමජ්ඣපරියොසානඤ්ච නාමෙතං සාසනස්ස ච දෙසනාය ච වසෙන දුබ්බිධං. තත්ථ සාසනස්ස සීලං ආදි, සමථවිපස්සනාමග්ගා මජ්ඣං, ඵලනිබ්බානානි පරියොසානං. සීලසමාධයො වා ආදි, විපස්සනාමග්ගා මජ්ඣං, ඵලනිබ්බානානි පරියොසානං. සීලසමාධිවිපස්සනා වා ආදි, මග්ගො මජ්ඣං, ඵලනිබ්බානානි පරියොසානං. දෙසනාය පන චතුප්පදිකගාථාය තාව පඨමපාදො ආදි, දුතියතතියා මජ්ඣං, චතුත්ථො පරියොසානං. පඤ්චපදඡප්පදානං පඨමපාදො ආදි, අවසානපාදො පරියොසානං, සෙසා මජ්ඣං. එකානුසන්ධිකස්ස සුත්තස්ස නිදානං ආදි, ඉදමවොචාති පරියොසානං, සෙසං මජ්ඣං. අනෙකානුසන්ධිකස්ස සුත්තස්ස මජ්ඣෙ බහුකම්පි අනුසන්ධි මජ්ඣමෙව, නිදානං ආදි, ඉදමවොචාති පරියොසානං. **සාත්ථන්ති** සාත්ථකං කත්වා දෙසෙථ. **සබ්‍යඤ්ජනන්ති** බ්‍යඤ්ජනෙහි චෙව පදෙහි ච පරිපූරං කත්වා දෙසෙථ. **කෙවලපරිපුණ්ණන්ති** සකලපරිපුණ්ණං. **පරිසුද්ධන්ති** නිරුපක්කිලෙසං. **බ්‍රහ්මචරියන්ති** සික්ඛත්තයසඞ්ගහං සාසනබ්‍රහ්මචරියං. **පකාසෙථාති** ආවි කරොථ.

අප්පරජක්ඛජාතිකාති පඤ්ඤාචක්ඛුම්හි අප්පකිලෙසරජසභාවා, දුකූලසාණියා පටිච්ඡන්නා විය චතුප්පදිකගාථාපරියොසානෙ අරහත්තං පත්තුං සමත්ථා සත්තා සන්තීති අත්ථො. **පරිහායන්තීති** අලාභපරිහානියා ධම්මතො පරිහායන්ති. තෙනෙවාහ **“අනධිගතං නාධිගච්ඡන්තා විසෙසාධිගමතො පරිහායන්තී”**ති. **සෙනානිගමොති** සෙනාය නිගමො. පඨමකප්පිකානං කිර තස්මිං ඨානෙ සෙනානිවෙසො අහොසි, තස්මා සො පදෙසො ‘‘සෙනානිගමො’’ති වුච්චති. ‘‘සෙනානිගාමො’’තිපි පාඨො, සෙනානි නාම සුජාතාය පිතා, තස්ස ගාමොති අත්ථො. **තෙනුපසඞ්කමිස්සාමීති** නාහං තුම්හෙ උය්‍යොජෙත්වා පරිවෙණාදීනි කාරෙත්වා උපට්ඨාකාදීහි පරිවරියමානො විහරිස්සාමි, තිණ්ණං පන ජටිලානං අඩ්ඪුඩ්ඪානි පාටිහාරියසහස්සානි දස්සෙත්වා ධම්මමෙව දෙසෙතුං උපසඞ්කමිස්සාමි.

33. **මාරො පාපිමාති** අත්තනො විසයං අතික්කමිතුං පටිපන්නෙ සත්තෙ මාරෙතීති **මාරො,** පරෙ පාපෙ නියොජෙති, සයං වා පාපෙ නියුත්තොති **පාපිමා.** අඤ්ඤානිපිස්ස කණ්හො අධිපති වසවත්තී අන්තකො නමුචි පමත්තබන්ධූතිආදීනි බහූනි නාමානි, ඉධ පන නාමද්වයමෙව ගහිතං. **උපසඞ්කමීති** ‘‘අයං සමණො ගොතමො මහායුද්ධං විචාරෙන්තො විය ‘මා එකෙන ද්වෙ අගමිත්ථ, ධම්මං දෙසෙථා’ති සට්ඨි ජනෙ උය්‍යොජෙති, ඉමස්මිං පන එකස්මිම්පි ධම්මං දෙසෙන්තෙ මය්හං චිත්තස්ස සාතං නත්ථි, එවං බහූසු දෙසෙන්තෙසු කුතො භවිස්සති, පටිබාහාමි න’’න්ති චින්තෙත්වා උපසඞ්කමි.

සබ්බපාසෙහීති සබ්බෙහි කිලෙසපාසෙහි. **යෙ දිබ්බා යෙ ච මානුසාති** යෙ දිබ්බකාමගුණසඞ්ඛාතා මානුසකකාමගුණසඞ්ඛාතා ච කිලෙසපාසා නාම අත්ථි, සබ්බෙහි තෙහි ත්වං බද්ධොති වදති. **මහාබන්ධනබද්ධොති** මහතා කිලෙසබන්ධනෙන බද්ධො, මහති වා බන්ධනෙ බද්ධො, කිලෙසබන්ධනස්ස ඨානභූතෙ භවචාරකෙ බද්ධොති අත්ථො. **න මෙ සමණ මොක්ඛසීති** සමණ ත්වං මම විසයතො න මුච්චිස්සසි. ‘‘න මෙ සමණ මොක්ඛසී’’ති ච ඉදං මාරො ‘‘මුත්තාහං, භික්ඛවෙ, සබ්බපාසෙහී’’ති භගවතො වචනං අසද්දහන්තො වදති, සද්දහන්තොපි වා ‘‘එවමයං පරෙසං සත්තානං මොක්ඛාය උස්සාහං න කරෙය්‍යා’’ති සන්තජ්ජෙන්තො කොහඤ්ඤෙ ඨත්වා වදති.

නිහතොති ත්වං මයා නිහතො, නිබ්බිසෙවනභාවං ගමිතො පරාජිතොති අත්ථො. අන්තලික්ඛෙ චරන්තෙ පඤ්චාභිඤ්ඤෙපි බන්ධතීති **අන්තලික්ඛචරො.** රාගපාසො හි අන්තලික්ඛචරෙසුපි කිච්චසාධනතො ‘‘අන්තලික්ඛචරො’’ති වුච්චති, තෙනෙව නං මාරොපි අන්තලික්ඛචරොති මඤ්ඤති. මනසි ජාතොති **මානසො,** මනසම්පයුත්තොති අත්ථො. සෙසමෙත්ථ උත්තානත්ථමෙව.

මාරකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

පබ්බජ්ජූපසම්පදාකථාවණ්ණනා

34. ‘‘අනුජානාමි භික්ඛවෙ’’තිආදිකාය පන පාළියා යො පබ්බජ්ජූපසම්පදාවිනිච්ඡයො වත්තබ්බො, තං විත්ථාරතො දස්සෙතුං **‘‘පබ්බජ්ජාපෙක්ඛං කුලපුත්තං පබ්බාජෙන්තෙනා’’**තිආදිමාහ. තත්ථ යෙ පුග්ගලා පටික්ඛිත්තාති සම්බන්ධො. **සයං පබ්බාජෙතබ්බොති** කෙසච්ඡෙදනාදීනි සයං කරොන්තෙන පබ්බාජෙතබ්බො. කෙසච්ඡෙදනං කාසායච්ඡාදනං සරණදානන්ති හි ඉමානි තීණි කරොන්තො **‘‘පබ්බාජෙතී’’**ති වුච්චති. එතෙසු එකං ද්වෙ වාපි කරොන්තො තථා වොහරීයතියෙව, තස්මා **එතං පබ්බාජෙහීති** කෙසච්ඡෙදනං කාසායච්ඡාදනඤ්ච සන්ධාය වුත්තං. **උපජ්ඣායං උද්දිස්ස පබ්බාජෙතීති** එත්ථාපි එසෙව නයො. **ඛණ්ඩසීමං නෙත්වාති** භණ්ඩුකම්මාරොචනපරිහරණත්ථං වුත්තං. තෙන සභික්ඛුකෙ විහාරෙ අඤ්ඤම්පි ‘‘එතස්ස කෙසෙ ඡින්දා’’ති වත්තුං න වට්ටති. **පබ්බාජෙත්වාති** කෙසච්ඡෙදනං සන්ධාය වදති. **භික්ඛුතො අඤ්ඤො පබ්බාජෙතුං න ලභතීති** සරණදානං සන්ධාය වුත්තං. තෙනෙවාහ **‘‘සාමණෙරො පනා’’**තිආදි. **හබ්බරුපොති** හබ්බසභාවො. තමෙවත්ථං පරියායන්තරෙන විභාවෙති **‘‘සහෙතුකො’’**ති. **ඤාතොති** පාකටො. **යසස්සීති** පරිවාරසම්පත්තියා සමන්නාගතො.

වණ්ණසණ්ඨානගන්ධාසයොකාසවසෙන අසුචිජෙගුච්ඡපටිකූලභාවං පාකටං කරොන්තෙනාති සම්බන්ධො. තත්ථ **කෙසා** නාමෙතෙ වණ්ණතොපි පටිකූලා, සණ්ඨානතොපි ගන්ධතොපි ආසයතොපි ඔකාසතොපි පටිකූලා. මනුඤ්ඤෙපි (විසුද්ධි. 1.183; විභ. අට්ඨ. 356; සාරත්ථ. ටී. පාරාජිකකණ්ඩ 2.162) හි යාගුපත්තෙ වා භත්තපත්තෙ වා කෙසවණ්ණං කිඤ්චි දිස්වා ‘‘කෙසමිස්සකමිදං, හරථ න’’න්ති ජිගුච්ඡන්ති, එවං කෙසා **වණ්ණතො** පටිකූලා. රත්තිං භුඤ්ජන්තාපි කෙසසණ්ඨානං අක්කවාකං වා මකචිවාකං වා ඡුපිත්වා තථෙව ජිගුච්ඡන්ති, එවං **සණ්ඨානතො** පටිකූලා. තෙලමක්ඛනපුප්ඵධූමාදිසඞ්ඛාරවිරහිතානඤ්ච කෙසානං ගන්ධො පරමජෙගුච්ඡො හොති, තතො ජෙගුච්ඡතරො අග්ගිම්හි පක්ඛිත්තානං. කෙසා හි වණ්ණසණ්ඨානතො අප්පටිකූලාපි සියුං, **ගන්ධෙන** පන පටිකූලායෙව. යථා හි දහරස්ස කුමාරකස්ස වච්චං වණ්ණතො හලිද්දිවණ්ණං, සණ්ඨානතොපි හලිද්දිපිණ්ඩිසණ්ඨානං. සඞ්කාරට්ඨානෙ ඡඩ්ඩිතඤ්ච උද්ධුමාතකකාළසුනඛසරීරං වණ්ණතො තාලපක්කවණ්ණං, සණ්ඨානතො වට්ටෙත්වා විස්සට්ඨමුදිඞ්ගසණ්ඨානං, දාඨාපිස්ස සුමනමකුළසදිසා, තං උභයම්පි වණ්ණසණ්ඨානතො සියා අප්පටිකූලං, ගන්ධෙන පන පටිකූලමෙව, එවං කෙසාපි සියුං වණ්ණසණ්ඨානතො අප්පටිකූලා, ගන්ධෙන පන පටිකූලායෙවාති. යථා පන අසුචිට්ඨානෙ ගාමනිස්සන්දෙන ජාතානි සූපෙය්‍යපණ්ණානි නාගරිකමනුස්සානං ජෙගුච්ඡානි හොන්ති අපරිභොගානි, එවං කෙසාපි පුබ්බලොහිතමුත්තකරීසපිත්තසෙම්හාදිනිස්සන්දෙන ජාතත්තා පරමජෙගුච්ඡාති එවං **ආසයතො** පටිකූලා. ඉමෙ ච කෙසා නාම ගූථරාසිම්හි උට්ඨිතකණ්ණකං විය එකතිංසකොට්ඨාසරාසිම්හි ජාතා, තෙ සුසානසඞ්කාරට්ඨානාදීසු ජාතසාකං විය පරිඛාදීසු ජාතකමලකුවලයාදිපුප්ඵං විය ච අසුචිට්ඨානෙ ජාතත්තා පරමජෙගුච්ඡාති එවං **ඔකාසතො** පටිකූලාතිආදිනා නයෙන තචපඤ්චකස්ස වණ්ණාදිවසෙන පටිකූලභාවං පකාසෙන්තෙනාති අත්ථො.

නිජ්ජීවනිස්සත්තභාවං වා පාකටං කරොන්තෙනාති ඉමෙ කෙසා නාම සීසකටාහපලිවෙඨනචම්මෙ ජාතා. තත්ථ යථා වම්මිකමත්ථකෙ ජාතෙසු කුන්ථතිණෙසු න වම්මිකමත්ථකො ජානාති ‘‘මයි කුන්ථතිණානි ජාතානී’’ති, නාපි කුන්ථතිණානි ජානන්ති ‘‘මයං වම්මිකමත්ථකෙ ජාතානී’’ති, එවමෙව න සීසකටාහපලිවෙඨනචම්මං ජානාති ‘‘මයි කෙසා ජාතා’’ති, නාපි කෙසා ජානන්ති ‘‘මයං සීසකටාහපලිවෙඨනචම්මෙ ජාතා’’ති. අඤ්ඤමඤ්ඤං ආභොගපච්චවෙක්ඛණරහිතා එතෙ ධම්මා. ඉති කෙසා නාම ඉමස්මිං සරීරෙ පාටියෙක්කො කොට්ඨාසො අචෙතනො අබ්‍යාකතො සුඤ්ඤො නිස්සත්තො ථද්ධො පථවීධාතූතිආදිනා නයෙන නිජ්ජීවනිස්සත්තභාවං පකාසෙන්තෙන. **පුබ්බෙති** පුරිමබුද්ධානං සන්තිකෙ. **මද්දිතසඞ්ඛාරොති** නාමරූපවවත්ථානෙන චෙව පච්චයපරිග්ගහවසෙන ච ඤාණෙන පරිමද්දිතසඞ්ඛාරො. **භාවිතභාවනොති** කලාපසම්මසනාදිනා සබ්බසො කුසලභාවනාය පූරණෙන භාවිතභාවනො.

අදින්නං න වට්ටතීති එත්ථ පබ්බජ්ජා න රුහතීති වදන්ති. **අනුඤ්ඤාතඋපසම්පදාති** ඤත්තිචතුත්ථකම්මෙන අනුඤ්ඤාතඋපසම්පදා. **ඨානකරණසම්පදන්ති** එත්ථ උරාදීනි ඨානානි, සංවුතාදීනි කරණානීති වෙදිතබ්බානි. අනුනාසිකන්තං කත්වා දානකාලෙ අන්තරා විච්ඡෙදං අකත්වා දාතබ්බානීති දස්සෙතුං **‘‘එකසම්බන්ධානී’’**ති වුත්තං. **විච්ඡින්දිත්වාති** ම-කාරන්තං කත්වා දානසමයෙ විච්ඡෙදං කත්වා. **සබ්බමස්ස කප්පියාකප්පියං ආචික්ඛිතබ්බන්ති** දසසික්ඛාපදවිනිමුත්තං පරාමාසාපරාමාසාදිභෙදං කප්පියාකප්පියං ආචික්ඛිතබ්බං. **ආභිසමාචාරිකෙසු විනෙතබ්බොති** ඉමිනා සෙඛියඋපජ්ඣායවත්තාදිආභිසමාචාරිකසීලමනෙන පූරෙතබ්බං, තත්ථ ච කත්තබ්බස්ස අකරණෙ අකත්තබ්බස්ස ච කරණෙ දණ්ඩකම්මාරහො හොතීති දීපෙති.

පබ්බජ්ජූපසම්පදාකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

දුතියමාරකථාවණ්ණනා

35. **අථ ඛො භගවා වස්සංවුට්ඨොති**ආදිකාය පන පාළියා අයං අපුබ්බපදවණ්ණනා. **යොනිසොමනසිකාරාති** උපායමනසිකාරෙන, අනිච්චාදීසු අනිච්චාදිතො මනසිකරණෙනාති අත්ථො. **යොනිසො සම්මප්පධානාති** උපායවීරියෙන, අනුප්පන්නාකුසලානුප්පාදනාදිවිධිනා පවත්තවීරියෙනාති අත්ථො. **විමුත්තීති** උක්කට්ඨනිද්දෙසෙන අරහත්තඵලවිමුත්ති වුත්තා. **අජ්ඣභාසීති** ''අයං අත්තනා වීරියං කත්වා අරහත්තං පත්වාපි න තුස්සති, ඉදානි අඤ්ඤෙසම්පි 'පාපුණාථා'ති උස්සාහං කරොති, පටිබාහෙස්සාමි න''න්ති චින්තෙත්වා අභාසි. **මාරපාසෙනාති** කිලෙසපාසෙන. සෙසමෙත්ථ වුත්තනයමෙව.

දුතියමාරකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

භද්දවග්ගියකථාවණ්ණනා

36. තිංසභද්දවග්ගියවත්ථුම්හි **යථාභිරන්තං විහරිත්වාති** යථාඅජ්ඣාසයං විහරිත්වා. බුද්ධානඤ්හි එකස්මිං ඨානෙ වසන්තානං ඡායූදකාදීනං විපත්තිං වා අඵාසුකසෙනාසනං වා මනුස්සානං අස්සද්ධාදිභාවං වා ආගම්ම අනභිරති නාම නත්ථි, තෙසං සම්පත්තියා ''ඉධ ඵාසුං විහරාමා''ති අභිරමිත්වා චිරවිහාරොපි නත්ථි. යත්ථ පන තථාගතෙ විහරන්තෙ සත්තා සරණෙසු වා සීලෙසු පතිට්ඨහන්ති, සීලානි වා සමාදියන්ති, පබ්බජන්ති වා, සොතාපත්තිමග්ගාදීනං වා පරෙසං උපනිස්සයො හොති, තත්ථ බුද්ධා සත්තෙ තාසු සම්පත්තීසු පතිට්ඨාපනඅජ්ඣාසයෙන වසන්ති, තාසං අභාවෙ පක්කමන්ති. තෙන වුත්තං **''යථාඅජ්ඣාසයං විහරිත්වා''**ති. **අජ්ඣොගාහෙත්වාති** පවිසිත්වා. **තිංසමත්තාති** තිංසපමාණා. සෙසමෙත්ථ වුත්තනයමෙව.

භද්දවග්ගියකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

උරුවෙලපාටිහාරියකථාවණ්ණනා

37-38. උරුවෙලකස්සපවත්ථුම්හි **ජටිලොති** ජටාධරො. ජටා අස්ස අත්ථීති හි **ජටිලො**. නෙතීති **නායකො,** සාමං විනෙති අත්තනො ලද්ධිං සික්ඛාපෙතීති **විනායකො. සචෙ තෙ කස්සප අගරූති** කස්සප සචෙ තුය්හං භාරියං අඵාසුකං කිඤ්චි නත්ථි. **අග්‍යාගාරෙති** අග්ගිසාලායං. **උභින්නං සජොතිභූතානන්ති** උභොසු සජොතිභූතෙසු පජ්ජලිතෙසු. **යත්‍ර හි නාමාති** යො නාම.

39. **අජ්ජණ්හොති** අජ්ජ එකදිවසං. **අග්ගිසාලම්හීති** අග්‍යාගාරෙ. **සුමනමනසොති** සුන්දරචිත්තසඞ්ඛාතමනො. **තෙජොධාතූසු කුසලොති** තෙජොකසිණසමාපත්තීසු කුසලො. **උදිච්ඡරෙති** උල්ලොකෙසුං, පරිවාරෙසුන්ති වා අත්ථො. **පත්තම්හි ඔදහිත්වාති** පත්තෙ පක්ඛිපිත්වා. **ධුවභත්තෙනාති** නිච්චභත්තෙන.

40. **අභික්කන්තාය රත්තියාති** එත්ථ **අභික්කන්ත**-සද්දො ඛයෙ වත්තති, තෙන පරික්ඛීණායරත්තියාති අත්ථො. එතෙ හි චත්තාරො මහාරාජානො මජ්ඣිමයාමසමනන්තරෙ ආගතා. නියාමො කිරෙස දෙවතානං, යදිදං බුද්ධානං වා බුද්ධසාවකානං වා උපට්ඨානං ආගච්ඡන්තා මජ්ඣිමයාමසමනන්තරෙ ආගච්ඡන්ති. **අභික්කන්තවණ්ණාති** අභිරූපඡවිවණ්ණා, ඉට්ඨවණ්ණා මනාපවණ්ණාති වුත්තං හොති. දෙවතා හි මනුස්සලොකං ආගච්ඡමානා පකතිවණ්ණං පකතිඉද්ධිං ජහිත්වා ඔළාරිකං අත්තභාවං කත්වා අතිරෙකවණ්ණවත්ථාලඞ්කාරකායාදීහි ඔභාසං මුඤ්චමානාදිවසෙන ච දිබ්බං ඉද්ධානුභාවඤ්ච නිම්මිනිත්වා නටසමජ්ජාදීනි ගච්ඡන්තා මනුස්සා විය අභිසඞ්ඛතෙන කායෙන ආගච්ඡන්ති. තත්ථ කාමාවචරා අනභිසඞ්ඛතෙනපි ආගන්තුං සක්කොන්ති ඔළාරිකරූපත්තා. තථා හි තෙ කබළීකාරාහාරභක්ඛා, රූපාවචරා පන අනභිසඞ්ඛතෙන කායෙන ආගන්තුං න සක්කොන්ති සුඛුමතරරූපත්තා. තෙසඤ්හි අතිසුඛුමොව අත්තභාවො, න තෙන ඉරියාපථකප්පනං හොති. තස්මා බ්‍රහ්මලොකෙපි බ්‍රහ්මානො යෙභුය්‍යෙන නිම්මිතරූපෙනෙව පවත්තන්ති. මූලපටිසන්ධිරූපඤ්හි නෙසං අතිවිය සුඛුමමහාරූපං, කෙවලං තං චිත්තුප්පාදස්ස නිස්සයාධිට්ඨානභූතං සණ්ඨානවන්තං හුත්වා තිට්ඨති.

කෙවලකප්පන්ති එත්ථ **කෙවල**-සද්දස්ස අනවසෙසත්තං අත්ථො, **කප්ප**-සද්දස්ස සමන්තභාවො, තස්මා **කෙවලකප්පං වනසණ්ඩන්ති** අනවසෙසං සමන්තතො වනසණ්ඩන්ති අත්ථො. අනවසෙසං ඵරිතුං සමත්ථස්සපි හි ඔභාසස්ස කෙනචි කාරණෙන එකදෙසඵරණම්පි සියා, අයං පන සබ්බසො ඵරතීති දස්සෙතුං සමන්තත්ථො කප්ප-සද්දො ගහිතො. අථ වා ඊසං අසමත්ථං කෙවලකප්පං. භගවතො පභාය අනොභාසිතමෙව හි පදෙසං දෙවතා අත්තනො පභාය ඔභාසෙන්ති. න හි භගවතො පභා කායචි පභාය අභිභුය්‍යති, සූරියාදීනම්පි පන පභං සා අභිභුය්‍ය තිට්ඨතීති. **ඔභාසෙත්වාති** වත්ථාලඞ්කාරසරීරසමුට්ඨිතාය ආභාය ඵරිත්වා, චන්දො විය සූරියො විය ච එකොභාසං එකපජ්ජොතං කරිත්වාති අත්ථො. දෙවතානඤ්හි සරීරාභා දසද්වාදසයොජනමත්තට්ඨානං තතො භිය්‍යොපි ඵරිත්වා තිට්ඨති, තථා වත්ථාභරණාදීසු සමුට්ඨිතා පභා. **චතුද්දිසාති** චතූසු දිසාසු. **යත්‍ර හි නාමාති** යං නාම.

43. **අඞ්ගමගධාති** උභො අඞ්ගමගධරට්ඨවාසිනො. **ඉද්ධිපාටිහාරියන්ති** ඉද්ධිභූතං පාටිහාරියං, න ආදෙසනානුසාසනීපාටිහාරියන්ති අත්ථො. තිවිධඤ්හි පාටිහාරියං ඉද්ධිපාටිහාරියං ආදෙසනාපාටිහාරියං අනුසාසනීපාටිහාරියන්ති. තත්ථ ''ඉධ භික්ඛු එකොපි හුත්වා බහුධා හොති, බහුධාපි හුත්වා එකො හොති ආවිභාවං තිරොභාව''න්තිආදිනයප්පවත්තං (දී. නි. 1.238-239; ම. නි. 1.147; සං. නි. 2.70; 5.834) ඉද්ධිවිධමෙව **ඉද්ධිපාටිහාරියං**. ''ඉධ භික්ඛු පරසත්තානං පරපුග්ගලානං චිත්තම්පි ආදිසති, චෙතසිකම්පි ආදිසති, විතක්කිතම්පි ආදිසති, විචාරිතම්පි ආදිසති 'එවම්පි තෙ මනො, ඉත්ථම්පි තෙ මනො'''තිආදිනයප්පවත්තං (පටි. ම. 3.30) පරස්ස චිත්තං ඤත්වා කථනං **ආදෙසනාපාටිහාරියං**. ''ඉධ භික්ඛු එවමනුසාසති 'එවං විතක්කෙථ, මා එවං විතක්කයිත්ථ, එවං මනසි කරොථ, මා එවං මානසා කරිත්ථ, ඉදං පජහථ, ඉදං උපසම්පජ්ජ විහරථා'''ති (පටි. ම. 3.30) එවමාදිනයප්පවත්තා සාවකානං බුද්ධානඤ්ච සබ්බකාලං දෙසෙතබ්බධම්මදෙසනා **අනුසාසනීපාටිහාරියං**.

තත්ථ (උදා. අට්ඨ. 1) පාටිහාරියපදස්ස වචනත්ථං පටිපක්ඛහරණතො රාගාදිකිලෙසාපනයනතො **පාටිහාරියන්ති** වදන්ති. භගවතො පන පටිපක්ඛා රාගාදයො න සන්ති යෙ හරිතබ්බා, පුථුජ්ජනානම්පි විගතූපක්කිලෙසෙ අට්ඨගුණසමන්නාගතෙ චිත්තෙ හතපටිපක්ඛෙ ඉද්ධිවිධං වත්තති, තස්මා තත්ථ පවත්තවොහාරෙන ච න සක්කා ඉධ පාටිහාරියන්ති වත්තුං. සචෙ පන මහාකාරුණිකස්ස භගවතො වෙනෙය්‍යගතා ච කිලෙසා පටිපක්ඛා, තෙසං හරණතො **පාටිහාරියන්ති** වුත්තං, එවං සති යුත්තමෙතං. අථ වා භගවතො ච සාසනස්ස ච පටිපක්ඛා තිත්ථියා, තෙසං හරණතො **පාටිහාරියං**. තෙ හි දිට්ඨිහරණවසෙන දිට්ඨිප්පකාසනෙ අසමත්ථභාවෙන ච ඉද්ධිආදෙසනානුසාසනීහි හරිතා අපනීතා හොන්තීති. **පටීති** වා අයං සද්දො පච්ඡාති එතස්ස අත්ථං බොධෙති ''තස්මිං පටිපවිට්ඨම්හි, අඤ්ඤො ආගඤ්ඡි බ්‍රාහ්මණො''තිආදීසු (චූළනි. වත්ථුගාථා 4) විය, තස්මා සමාහිතෙ චිත්තෙ විගතූපක්කිලෙසෙන කතකිච්චෙන පච්ඡා හරිතබ්බං පවත්තෙතබ්බන්ති පටිහාරියං, අත්තනො වා උපක්කිලෙසෙසු චතුත්ථජ්ඣානමග්ගෙහි හරිතෙසු පච්ඡා හරණං පටිහාරියං, ඉද්ධිආදෙසනානුසාසනියො ච විගතූපක්කිලෙසෙන කතකිච්චෙන සත්තහිතත්ථං පුන පවත්තෙතබ්බා, හරිතෙසු ච අත්තනො උපක්කිලෙසෙසු පරසත්තානං උපක්කිලෙසහරණානි හොන්තීති පටිහාරියානි භවන්ති, පටිහාරියමෙව **පාටිහාරියං**. පටිහාරියෙ වා ඉද්ධිආදෙසනානුසාසනීසමුදායෙ භවං එකෙකං **පාටිහාරියන්ති** වුච්චති. පටිහාරියං වා චතුත්ථජ්ඣානං මග්ගො ච පටිපක්ඛහරණතො, තත්ථ ජාතං නිමිත්තභූතෙ, තතො වා ආගතන්ති **පාටිහාරියං. ස්වාතනායාති** ස්වෙ දාතබ්බස්ස අත්ථාය.

44. **පංසුකූලං උප්පන්නං හොතීති** පරියෙසමානස්ස පටිලාභවසෙන උප්පන්නං හොති. විචිත්තපාටිහාරියදස්සනත්ථාව සා පරියෙසනා. යස්මා පාණිනා ඵුට්ඨමත්තෙ සා පොක්ඛරණී නිම්මිතා අහොසි, තස්මා වුත්තං **''පාණිනා පොක්ඛරණිං ඛණිත්වා''**ති.

46-49. **ජටිලාති** තාපසා. තෙ හි ජටාධාරිතාය ඉධ ''ජටිලා''ති වුත්තා. **අන්තරට්ඨකාසු හිමපාතසමයෙති** හෙමන්තස්ස උතුනො අබ්භන්තරභූතෙ මාඝමාසස්ස අවසානෙ චතස්සො, ඵග්ගුණමාසස්ස ආදිම්හි චතස්සොති එවං උභින්නමන්තරෙ අට්ඨරත්තීසු හිමපතනකාලෙ. **නෙරඤ්ජරාය උම්මුජ්ජන්තීති** කෙචි තස්මිං තිත්ථසම්මතෙ උදකෙ පඨමං නිමුග්ගසකලසරීරා තතො උම්මුජ්ජන්තා වුට්ඨහන්ති උප්පිලවන්ති. **නිමුජ්ජන්තීති** සසීසං උදකෙ ඔසීදන්ති. **උම්මුජ්ජනනිමුජ්ජනම්පි කරොන්තීති** පුනප්පුනං උම්මුජ්ජනනිමුජ්ජනානිපි කරොන්ති. තත්ථ හි කෙචි ''එකුම්මුජ්ජනෙනෙව පාපසුද්ධි හොතී''ති එවංදිට්ඨිකා, තෙ උම්මුජ්ජනමෙව කත්වා ගච්ඡන්ති. උම්මුජ්ජනං පන නිමුජ්ජනමන්තරෙන නත්ථීති අවිනාභාවතො නිමුජ්ජනම්පි තෙ කරොන්තියෙව. යෙපි ''එකනිමුජ්ජනෙනෙව පාපසුද්ධි හොතී''ති එවංදිට්ඨිකා, තෙපි එකවාරමෙව නිමුජ්ජිත්වා වුත්තනයෙනෙව අවිනාභාවතො උම්මුජ්ජනම්පි කත්වා පක්කමන්ති. අපරෙ ''පුනප්පුනං උම්මුජ්ජනනිමුජ්ජනානි කත්වා නහාතෙ පාපසුද්ධි හොතී''ති එවංදිට්ඨිකා, තෙ කාලෙන කාලං උම්මුජ්ජනනිමුජ්ජනානි කරොන්ති. තෙ සබ්බෙපි සන්ධාය වුත්තං ''උම්මුජ්ජන්තිපි නිමුජ්ජන්තිපි උම්මුජ්ජනනිමුජ්ජනම්පි කරොන්තී''ති. එත්ථ ච කිඤ්චාපි නිමුජ්ජනපුබ්බකං උම්මුජ්ජනං, නිමුජ්ජනමෙව පන කරොන්තා කතිපයා, උම්මුජ්ජනං තදුභයඤ්ච කරොන්තා බහූති තෙසං යෙභුය්‍යභාවදස්සනත්ථං උම්මුජ්ජනං පඨමං වුත්තං.

50-51. **උදකවාහකොති** උදකොඝො. **රෙණුහතායාති** රජොගතාය, රජොකිණ්ණායාති වුත්තං හොති. **නෙව ච ඛො ත්වං කස්සප අරහාති** එතෙන තදා කස්සපස්ස අසෙක්ඛභාවං පටික්ඛිපති, **නාපි අරහත්තමග්ගසමාපන්නොති** එතෙන සෙක්ඛභාවං. උභයෙනපිස්ස අනරියභාවමෙව දීපෙති. **සාපි තෙ පටිපදා නත්ථි, යාය ත්වං අරහා වා අස්සසි අරහත්තමග්ගං වා සමාපන්නොති** ඉමිනා පනස්ස කල්‍යාණපුථුජ්ජනභාවම්පි පටික්ඛිපති. තත්ථ **පටිපදාති** සීලවිසුද්ධිආදයො ඡ විසුද්ධියො. පටිපජ්ජති එතාය අරියමග්ගොති **පටිපදා. අස්සසීති** භවෙය්‍යාසි. **චිරපටිකාති** චිරකාලතො පට්ඨාය, නාගදමනතො පට්ඨායාති අත්ථො. **ඛාරිකාජමිස්සන්ති** එත්ථ **ඛාරීති** අරණීකමණ්ඩලුසූචිආදයො තාපසපරික්ඛාරා, තං හරණකාජං **ඛාරිකාජං. අග්ගිහුතමිස්සන්ති** දබ්බිආදිඅග්ගිපූජොපකරණං.

52-53. **උපසග්ගොති** උපද්දවො. ඉදානි අඩ්ඪුඩ්ඪානි පාටිහාරියසහස්සානි එකතො ගණෙත්වා දස්සෙතුං **''භගවතො අධිට්ඨානෙන පඤ්ච කට්ඨසතානි න ඵාලියිංසූ''**තිආදි ආරද්ධං. නාගදමනාදීනි පන සොළස පාටිහාරියානි ඉධ න ගණිතානි, තෙහි සද්ධිං සොළසාතිරෙකඅඩ්ඪුඩ්ඪපාටිහාරියසහස්සානීති වෙදිතබ්බං.

ආදිත්තපරියායසුත්තවණ්ණනා

54. ඉදානි තස්ස භික්ඛුසහස්සස්ස ආදිත්තපරියායදෙසනාය අරහත්තප්පත්තිං දස්සෙතුං **''අථ ඛො භගවා''**තිආදි ආරද්ධං. තත්ථ **ගයායං විහරති ගයාසීසෙ**ති ගයානාමිකාය නදියා අවිදූරෙ භවත්තා ගාමො ගයා නාම, තස්සං ගයායං විහරති. සමීපත්ථෙ චෙතං භුම්මවචනං. ගයාගාමස්ස හි අවිදූරෙ ගයාති එකා පොක්ඛරණීපි අත්ථි නදීපි ගයාසීසනාමකො හත්ථිකුම්භසදිසො පිට්ඨිපාසාණොපි. යත්ථ භික්ඛුසහස්සස්ස ඔකාසො පහොති, භගවා තත්ථ විහරති. තෙන වුත්තං **''ගයාසීසෙ''**ති, ගයාගාමස්ස ආසන්නෙ ගයාසීසනාමකෙ පිට්ඨිපාසාණෙ විහරතීති වුත්තං හොති. **භික්ඛූ ආමන්තෙසී**ති තෙසං සප්පායධම්මදෙසනං විචිනිත්වා තං දෙසෙස්සාමීති ආමන්තෙසි. භගවා හි තං ඉද්ධිමයපත්තචීවරධරං සමණසහස්සං ආදාය ගයාසීසං ගන්ත්වා තෙන පරිවාරිතො නිසීදිත්වා ''කතරා නු ඛො එතෙසං ධම්මකථා සප්පායා''ති චින්තෙන්තො ''ඉමෙ සායං පාතං අග්ගිං පරිචරන්ති, ඉමෙසං ද්වාදසායතනානි ආදිත්තානි සම්පජ්ජලිතානි විය කත්වා දස්සෙස්සාමි, එවං ඉමෙ අරහත්තං පාපුණිතුං සක්ඛිස්සන්ති''ති සන්නිට්ඨානමකාසි. අථ නෙසං තථා දෙසෙතුං ''සබ්බං, භික්ඛවෙ, ආදිත්ත''න්තිආදිනා ඉමං ආදිත්තපරියායං අභාසි.

තත්ථ (සං. නි. අට්ඨ. 3.4.23) සබ්බං නාම චතුබ්බිධං සබ්බසබ්බං ආයතනසබ්බං සක්කායසබ්බං පදෙසසබ්බන්ති. තත්ථ –

> ''න තස්ස අද්දිට්ඨමිධත්ථි කිඤ්චි;
> අථො අවිඤ්ඤාතමජානිතබ්බං;
> සබ්බං අභිඤ්ඤාසි යදත්ථි නෙය්‍යං;
> තථාගතො තෙන සමන්තචක්ඛූ''ති (මහානි. 156; චූළනි. ධොතකමාණවපුච්ඡානිද්දෙස 32; පටි. ම. 1.121)
> –

ඉදං **සබ්බසබ්බං** නාම. ''සබ්බං වො, භික්ඛවෙ, දෙසෙස්සාමි, තං සුණාථා''ති (සං. නි. 4.23) ඉදං **ආයතනසබ්බං** නාම. ''සබ්බධම්මමූලපරියායං වො, භික්ඛවෙ, දෙසෙස්සාමී''ති (ම. නි. 1.1) ඉදං **සක්කායසබ්බං** නාම. ''සබ්බධම්මෙසු වා පඨමසමන්නාහාරො උප්පජ්ජති චිත්තං මනො මානසං තජ්ජා මනොවිඤ්ඤාණධාතූ''ති ඉදං **පදෙසසබ්බං** නාම. ඉති පඤ්චාරම්මණමත්තං පදෙසසබ්බං, තෙභූමකා ධම්මා සක්කායසබ්බං, චතුභූමකා ධම්මා ආයතනසබ්බං, යං කිඤ්චි නෙය්‍යං සබ්බසබ්බං. පදෙසසබ්බං සක්කායසබ්බං න පාපුණාති තස්ස තෙභූමකධම්මෙසුපි එකදෙසස්ස අසඞ්ගණ්හනතො. සක්කායසබ්බං ආයතනසබ්බං න පාපුණාති ලොකුත්තරධම්මානං අසඞ්ගණ්හනතො. ආයතනසබ්බං සබ්බසබ්බං න පාපුණාති. කස්මා? යස්මා ආයතනසබ්බෙන චතුභූමකධම්මාව පරිග්ගහිතා , න ලක්ඛණපඤ්ඤත්තියොති. ඉමස්මිං පන සුත්තෙ ආයතනසබ්බං අධිප්පෙතං, තත්ථාපි ඉධ විපස්සනුපගධම්මාව ගහෙතබ්බා.

චක්ඛූති (ධ. ස. අට්ඨ. 596; සං. නි. අට්ඨ. 3.4.1) ද්වෙ චක්ඛූනි ඤාණචක්ඛු චෙව මංසචක්ඛු ච. තත්ථ ඤාණචක්ඛු පඤ්චවිධං බුද්ධචක්ඛු ධම්මචක්ඛු සමන්තචක්ඛු දිබ්බචක්ඛු පඤ්ඤාචක්ඛූති. තෙසු **බුද්ධචක්ඛු** නාම ආසයානුසයඤාණඤ්චෙව ඉන්ද්‍රියපරොපරියත්තඤාණඤ්ච, යං ''බුද්ධචක්ඛුනා ලොකං වොලොකෙන්තො''ති (දී. නි. 2.69; ම. නි. 1.283) ආගතං. **ධම්මචක්ඛු** නාම හෙට්ඨිමා තයො මග්ගා තීණි ච ඵලානි, යං ''විරජං වීතමලං ධම්මචක්ඛුං උදපාදී''ති (දී. නි. 1.355; සං. නි. 5.1081) ආගතං. **සමන්තචක්ඛු** නාම සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණං, යං ''පාසාදමාරුය්හ සමන්තචක්ඛූ''ති (දී. නි. 2.70; ම. නි. 1.282) ආගතං. **දිබ්බචක්ඛු** නාම ආලොකවඩ්ඪනෙන උප්පන්නඤාණං, යං ''දිබ්බෙන චක්ඛුනා විසුද්ධෙනා''ති (ම. නි. 1.148, 284) ආගතං. **පඤ්ඤාචක්ඛු** නාම චතුසච්චපරිච්ඡෙදකඤාණං, යං ''චක්ඛුං උදපාදී''ති (සං. නි. 5.1081; මහාව. 15) ආගතං. මංසචක්ඛුපි දුවිධං සසම්භාරචක්ඛු පසාදචක්ඛූති. තෙසු ය්වායං අක්ඛිකූපකෙ අක්ඛිපටලෙහි පරිවාරිතො මංසපිණ්ඩො, යත්ථ චතස්සො ධාතුයො වණ්ණගන්ධරසොජා සම්භවො ජීවිතං භාවො චක්ඛුප්පසාදො කායප්පසාදොති සඞ්ඛෙපතො තෙරස සම්භාරා හොන්ති, විත්ථාරතො පන චතස්සො ධාතුයො වණ්ණගන්ධරසොජා සම්භවොති ඉමෙ නව චතුසමුට්ඨානවසෙන ඡත්තිංස, ජීවිතං භාවො චක්ඛුප්පසාදො කායප්පසාදොති ඉමෙ කම්මසමුට්ඨානා තාව චත්තාරොති චත්තාලීස සම්භාරා හොන්ති, ඉදං **සසම්භාරචක්ඛු** නාම. යං පනෙත්ථ සෙතමණ්ඩලපරිච්ඡින්නෙන කණ්හමණ්ඩලෙන පරිවාරිතෙ දිට්ඨිමණ්ඩලෙ සන්නිවිට්ඨං රූපදස්සනසමත්ථං පසාදමත්තං, ඉදං **පසාදචක්ඛු** නාම. තස්ස තතො පරෙසඤ්ච සොතාදීනං විත්ථාරකථා **විසුද්ධිමග්ගෙ** (විසුද්ධි. 2.436) වුත්තාව.

තත්ථ යදිදං පසාදචක්ඛු, තඤ්ච ගහෙත්වා භගවා **''චක්ඛු ආදිත්ත''**න්තිආදිමාහ. තත්ථ **ආදිත්ත**න්ති පදිත්තං, සම්පජ්ජලිතං එකාදසහි අග්ගීහි එකජාලීභූතන්ති අත්ථො. චක්ඛුසන්නිස්සිතං විඤ්ඤාණං **චක්ඛුවිඤ්ඤාණං,** චක්ඛුස්ස වා කාරණභූතස්ස විඤ්ඤාණං **චක්ඛුවිඤ්ඤාණං.** කාමං රූපාලොකමනසිකාරාදයොපි තස්ස විඤ්ඤාණස්ස කාරණං, තෙ පන සාධාරණකාරණං, චක්ඛු අසාධාරණන්ති අසාධාරණකාරණෙනායං නිද්දෙසො යථා ''යවඞ්කුරො''ති. **සොතවිඤ්ඤාණාදීසුපි** එසෙව නයො. චක්ඛුසන්නිස්සිතො ඵස්සො **චක්ඛුසම්ඵස්සො,** චක්ඛුවිඤ්ඤාණසම්පයුත්තඵස්සස්සෙතං අධිවචනං. **සොතසම්ඵස්සාදීසුපි** එසෙව නයො. **චක්ඛුසම්ඵස්සපච්චයා උප්පජ්ජති වෙදයිත**න්ති චක්ඛුසම්ඵස්සං මූලපච්චයං කත්වා උප්පන්නා සම්පටිච්ඡනසන්තීරණවොට්ඨබ්බනජවනවෙදනා. චක්ඛුවිඤ්ඤාණසම්පයුත්තාය පන වෙදනාය චක්ඛුසම්ඵස්සස්ස පච්චයභාවෙ වත්තබ්බමෙව නත්ථි. චක්ඛුසම්ඵස්සො හි සහජාතාය වෙදනාය සහජාතාදිවසෙන, අසහජාතාය උපනිස්සයාදිවසෙන පච්චයො හොති. තෙනෙව ''චක්ඛුසම්ඵස්සපච්චයා උප්පජ්ජති වෙදයිතං සුඛං වා දුක්ඛං වා

අදුක්ඛමසුඛං වා’’ති වුත්තං. **සොතද්වාරවෙදනාදීසුපි** එසෙව නයො. එත්ථ පන **මනොති** භවඞ්ගචිත්තං මනොද්වාරස්ස අධිප්පෙතත්තා. **ධම්මාති** ධම්මාරම්මණං. **මනොවිඤ්ඤාණ**න්ති සහාවජ්ජනකං ජවනං. **මනොසම්ඵස්සොති** භවඞ්ගසහජාතො ඵස්සො. **වෙදයිත**න්ති ආවජ්ජනවෙදනාය සද්ධිං ජවනවෙදනා. භවඞ්ගසම්පයුත්තාය පන වෙදනාය ගහණෙ වත්තබ්බමෙව නත්ථි. ආවජ්ජනං වා භවඞ්ගතො අමොචෙත්වා **මනොති** සාවජ්ජනං භවඞ්ගං දට්ඨබ්බං. **ධම්මාති** ධම්මාරම්මණමෙව. **මනොවිඤ්ඤාණ**න්ති ජවනවිඤ්ඤාණං. **මනොසම්ඵස්සොති** භවඞ්ගාවජ්ජනසහජාතො ඵස්සො. **වෙදයිත**න්ති ජවනසහජාතා වෙදනා, භවඞ්ගාවජ්ජනසහජාතාපි වට්ටතියෙව.

රාගග්ගිනාතිආදීසු රාගොව අනුදහනට්ඨෙන අග්ගීති **රාගග්ගි**. රාගො හි තිඛිණං හුත්වා උප්පජ්ජමානො සත්තෙ අනුදහති ඣාපෙති, තස්මා ‘‘අග්ගී’’ති වුච්චති. ඉතරෙසුපි ද්වීසු එසෙව නයො. තත්‍රිමානි වත්ථූනි (දී. නි. අට්ඨ. 3.305; විභ. අට්ඨ. 924) – එකා දහරභික්ඛුනී චිත්තලපබ්බතවිහාරෙ උපොසථාගාරං ගන්ත්වා ද්වාරපාලරූපං ඔලොකයමානා ඨිතා. අථස්සා අන්තො රාගො තිඛිණතරො හුත්වා උප්පන්නො, තස්මා තංසමුට්ඨානා තෙජොධාතු අතිවිය තිඛිණභාවෙන සද්ධිං අත්තනා සහජාතධම්මෙහි හදයපදෙසං ඣාපෙසි යථා තං බාහිරා තෙජොධාතු සන්නිස්සයං, තෙන සා භික්ඛුනී ඣායිත්වා කාලමකාසි. භික්ඛුනියො ගච්ඡමානා ‘‘අයං දහරා ඨිතා, පක්කොසථ න’’න්ති ආහංසු. එකා ගන්ත්වා ‘‘කස්මා ඨිතාසී’’ති හත්ථෙ ගණ්හි. ගහිතමත්තා පරිවත්තිත්වා පපතා. ඉදං තාව රාගස්ස අනුදහනතාය වත්ථු.

දොසස්ස පන අනුදහනතාය මනොපදොසිකා දෙවා දට්ඨබ්බා. තෙසු (දී. නි. අට්ඨ. 1.47-48) කිර එකො දෙවපුත්තො ‘‘නක්ඛත්තං කීළිස්සාමී’’ති සපරිවාරො රථෙන වීථිං පටිපජ්ජති. අථඤ්ඤො නික්ඛමන්තො තං පුරතො ගච්ඡන්තං දිස්වා ‘‘භො අයං කපණො අදිට්ඨපුබ්බං විය එතං දිස්වා පීතියා උද්ධුමාතො විය භිජ්ජමානො විය ච ගච්ඡතී’’ති කුජ්ඣති. පුරතො ගච්ඡන්තොපි නිවත්තිත්වා තං කුද්ධං දිස්වා කුද්ධා නාම සුවිජානා හොන්තීති කුද්ධභාවමස්ස ඤත්වා ‘‘ත්වං කුද්ධො මය්හං කිං කරිස්සසි, අයං සම්පත්ති මයා දානසීලාදීනං වසෙන ලද්ධා, න තුය්හං වසෙනා’’ති පටිකුජ්ඣති. එකස්මිඤ්හි කුද්ධෙ ඉතරො අකුද්ධො රක්ඛති. කුද්ධස්ස හි සො කොධො ඉතරස්මිං අකුජ්ඣන්තෙ අනුපාදානො එකවාරමෙව උප්පත්තියා අනාසෙවනො චාවෙතුං න සක්කොති, උදකං පත්වා අග්ගි විය නිබ්බායති, තස්මා අකුද්ධො තං චවනතො රක්ඛති. උභොසු පන කුද්ධෙසු එකස්ස කොධො ඉතරස්ස පච්චයො හොති, තස්සපි කොධො ඉතරස්ස පච්චයො හොතීති උභො කන්දන්තානංයෙව ඔරොධානං චවන්ති. උභොසු හි කුද්ධෙසු භියොයො භියොයො අඤ්ඤමඤ්ඤම්හි පරිවඩ්ඪනවසෙන තිඛිණසමුදාචාරො නිස්සයදහනරසො කොධො උප්පජ්ජමානො හදයවත්ථුං නිද්දහන්තො අච්චන්තසුඛුමාලං කරජකායං විනාසෙති, තතො සකලොපි අත්තභාවො අන්තරධායති. ඉදං දොසස්ස අනුදහනතාය වත්ථු.

මොහස්ස පන අනුදහනතාය ඛිඩ්ඩාපදොසිකා දෙවා දට්ඨබ්බා. මොහවසෙන හි තෙසං සතිසම්මොසො හොති, තස්මා ඛිඩ්ඩාවසෙන ආහාරකාලං අතිවත්තෙත්වා කාලං කරොන්ති. තෙ (දී. නි. අට්ඨ. 1.45-46) කිර පුඤ්ඤවිසෙසාධිගතෙන මහන්තෙන අත්තනො සිරිවිභවෙන නක්ඛත්තං කීළන්තා තාය සම්පත්තිමහන්තතාය ‘‘ආහාරං පරිභුඤ්ජිම්හ, න පරිභුඤ්ජිම්හා’’තිපි න ජානන්ති. අථ එකාහාරාතික්කමනතො පට්ඨාය නිරන්තරං ඛාදන්තාපි පිවන්තාපි චවන්තියෙව න තිට්ඨන්ති. කස්මා? කම්මජතෙජස්ස බලවතාය. මනුස්සානඤ්හි කම්මජතෙජො මන්දො, කරජකායො බලවා. තෙසං තෙජස්ස මන්දතාය කරජකායස්ස බලවතාය සත්තාහම්පි අතික්කමිත්වා උණ්හොදකඅච්ඡයාගුආදීහි සක්කා වත්ථුං උපත්ථම්භෙතුං. දෙවානං පන තෙජො බලවා හොති උළාරපුඤ්ඤනිබ්බත්තත්තා උළාරගරුසිනිද්ධසුධාහාරජීරණතො ච, කරජං මන්දං මුදුසුඛුමාලභාවතො. තෙනෙව හි භගවා ඉන්දසාලගුහායං පකතිපථවියං පතිට්ඨාතුං අසක්කොන්තං සක්කං දෙවරාජානං ‘‘ඔළාරිකකායං අධිට්ඨාහී’’ති ආහ, තස්මා තෙ එකං ආහාරවෙලං අතික්කමිත්වා සණ්ඨාතුං න සක්කොන්ති. යථා නාම ගිම්හානං මජ්ඣන්හිකෙ තත්තපාසාණෙ ඨපිතං පදුමං වා උප්පලං වා සායන්හසමයෙ ඝටසතෙනපි සිඤ්චියමානං පාකතිකං න හොති විනස්සතියෙව, එවමෙව පච්ඡා නිරන්තරං ඛාදන්තාපි පිවන්තාපි චවන්තියෙව න තිට්ඨන්ති.

කො පන තෙසං ආහාරො, කා ආහාරවෙලාති? සබ්බෙසම්පි කාමාවචරදෙවානං සුධා ආහාරො, සො හෙට්ඨිමෙහි හෙට්ඨිමෙහි උපරිමානං උපරිමානං පණීතතමො හොති. තං යථාසකං දිවසවසෙන දිවසෙ දිවසෙ භුඤ්ජන්ති. කෙචි පන ‘‘බිළාරපදප්පමාණං සුධාහාරං භුඤ්ජන්ති. සො ජිව්හාය ඨපිතමත්තො යාව කෙසග්ගනඛග්ගා කායං ඵරති, තෙසංයෙව දිවසවසෙන සත්තදිවසං යාපනසමත්ථොව හොතී’’ති වදන්ති.

කෙ පන තෙ ඛිඩ්ඩාපදොසිකා නාම දෙවාති? ඉමෙ නාමාති අට්ඨකථායං විචාරණා නත්ථි, ‘‘කම්මජතෙජො බලවා හොති, කරජං මන්ද’’න්ති අවිසෙසෙන වුත්තත්තා පන යෙ කෙචි කබළීකාරාහාරූපජීවිනො එවං කරොන්ති, තෙ එවං චවන්තීති වෙදිතබ්බා. කෙචි පනාහු ‘‘නිම්මානරතිපරනිම්මිතවසවත්තිනො තෙ දෙවා. ඛිඩ්ඩාය පදුස්සනමත්තෙනෙව හෙතෙ ඛිඩ්ඩාපදොසිකාති වුත්තා’’ති. මනොපදොසිකා පන චාතුමහාරාජිකාති අට්ඨකථායමෙව වුත්තං. කෙචි පන ‘‘ඛිඩ්ඩාපදොසිකාපි චාතුමහාරාජිකායෙවා’’ති වදන්ති. එවං තාව රාගාදයො තයො අනුදහනට්ඨෙන ‘‘අග්ගී’’ති වෙදිතබ්බා. ජාතිආදිත්තයං පන නානප්පකාරදුක්ඛවත්ථුභාවෙන අනුදහනතො අග්ගි. සොකාදීනං අනුදහනතා පාකටායෙව. සෙසමෙත්ථ වුත්තනයමෙව. ඉති ඉමස්මිං සුත්තෙ දුක්ඛලක්ඛණං කථිතං චක්ඛාදීනං එකාදසහි අග්ගීහි ආදිත්තභාවෙන දුක්ඛමතාය දුක්ඛභාවස්ස කථිතත්තා.

ආදිත්තපරියායසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

උරුවෙලපාටිහාරියකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

බිම්බිසාරසමාගමකථාවණ්ණනා

55. ඉදානි ‘‘අථ ඛො භගවා ගයාසීසෙ යථාභිරන්තං විහරිත්වා’’තිආදීසු යා සා අනුත්තානපදවණ්ණනා, තං දස්සෙතුං **‘‘ලට්ඨිවනෙති තාලුය්‍යානෙ’’**තිආදි ආරද්ධං. තත්ථ **තාලුය්‍යානෙති** තාලරුක්ඛානං බහුභාවතො එවංලද්ධනාමෙ උය්‍යානෙ. **අප්පෙකච්චෙ යෙන භගවා තෙනඤ්ජලිං පණාමෙත්වාති**ආදීසු **අඤ්ජලිං පණාමෙත්වාති** යෙ උභතොපක්ඛිකා, තෙ සන්ධායෙතං වුත්තං. තෙ කිර එවං චින්තයිංසු ‘‘සචෙ නො මිච්ඡාදිට්ඨිකා චොදෙස්සන්ති ‘කස්මා තුම්හෙ සමණං ගොතමං වන්දිත්ථා’ති, තෙසං ‘කිං අඤ්ජලිමත්තකරණෙනපි වන්දිතං හොතී’ති වක්ඛාම. සචෙ නො සම්මාදිට්ඨිකා චොදෙස්සන්ති ‘කස්මා භගවන්තං න වන්දිත්ථා’ති, ‘කිං සීසෙන භූමිං පහරන්තෙනෙව වන්දිතං හොති, නනු අඤ්ජලිකම්මම්පි වන්දනා එවා’ති වක්ඛාමා’’ති. **නාමගොත්තං සාවෙත්වාති** ‘‘භො ගොතම, අහං අසුකස්ස පුත්තො දත්තො නාම මිත්තො නාම ඉධ ආගතො’’ති වදන්තා නාමං සාවෙන්ති නාම, ‘‘භො ගොතම, අහං වාසෙට්ඨො නාම කච්චානො නාම ඉධාගතො’’ති වදන්තා ගොත්තං සාවෙන්ති නාම. එතෙ කිර දලිද්දා ජිණ්ණකුලපුත්තා පරිසමජ්ඣෙ නාමගොත්තවසෙන පාකටා භවිස්සාමාති එවං අකංසු. යෙ පන තුණ්හීභූතා නිසීදිංසු, තෙ කෙරාටිකා චෙව අන්ධබාලා ච. තත්ථ කෙරාටිකා ‘‘එකං ද්වෙ කථාසල්ලාපෙ කරොන්තෙ විස්සාසිකො හොති, අථ විස්සාසෙ සති එකං ද්වෙ භික්ඛා අදාතුං න යුත්ත’’න්ති තතො අත්තානං මොචෙන්තා තුණ්හී නිසීදන්ති. අන්ධබාලා අඤ්ඤාණතායෙව අවක්ඛිත්තා මත්තිකාපිණ්ඩො විය යත්ථ කත්ථචි තුණ්හීභූතා නිසීදන්ති.

කිසකොවදානොති එත්ථ කිසකානං ඔවදානො **කිසකොවදානොති** ඉමං තාව අත්ථවිකප්පං දස්සෙතුං **‘‘තාපසචරියාය කිසසරීරත්තා’’**තිආදි වුත්තං. **අග්ගිහුත්තන්ති** අග්ගිපරිචරණං. රූපාදයොව ඉධ කාමනීයට්ඨෙන ‘‘කාමා’’ති වුත්තාති ආහ **‘‘එතෙ රූපාදයො කාමෙ’’**ති. **යඤ්ඤා අභිවදන්තීති** යාගහෙතු ඉජ්ඣන්තීති වදන්ති. **උපධීසූති** එත්ථ චත්තාරො උපධී කාමුපධි ඛන්ධුපධි කිලෙසුපධි අභිසඞ්ඛාරුපධීති. කාමාපි හි ‘‘යං පඤ්ච කාමගුණෙ පටිච්ච උප්පජ්ජති සුඛං සොමනස්සං, අයං කාමානං අස්සාදො’’ති (ම. නි. 1.167) එවං වුත්තස්ස සුඛස්ස අධිට්ඨානභාවතො උපධීයති එත්ථ සුඛන්ති ඉමිනා වචනත්ථෙන ‘‘උපධී’’ති වුච්චන්ති. ඛන්ධාපි ඛන්ධමූලකස්ස දුක්ඛස්ස අධිට්ඨානභාවතො, කිලෙසාපි අපායදුක්ඛස්ස අධිට්ඨානභාවතො, අභිසඞ්ඛාරාපි භවදුක්ඛස්ස අධිට්ඨානභාවතො ‘‘උපධී’’ති වුච්චන්ති, තෙසු ඛන්ධුපධි ඉධාධිප්පෙතොති ආහ **‘‘ඛන්ධුපධීසු මලන්ති ඤත්වා’’**ති. **යඤ්ඤා මලමෙව වදන්තීති** යාගහෙතු මලමෙව ඉජ්ඣතීති වදන්ති. **යිට්ඨෙති** මහායාගෙ. **හුතෙති** දිවසෙ දිවසෙ කත්තබ්බඅග්ගිපරිචරණෙ. **කාමභවෙ අසත්තන්ති** කාමභවෙ අලග්ගං, තබ්බිනිමුත්තන්ති වුත්තං හොති.

57-58. **ආසීසනාති** පත්ථනා. දිබ්බසුවණ්ණෙසුපි සිඞ්ගීසුවණ්ණස්ස සබ්බසෙට්ඨත්තා **‘‘සිඞ්ගීනික්ඛසවණ්ණො’’**ති වුත්තං. යථෙව හි මනුස්සපරිභොගෙ සුවණ්ණෙ යුත්තිකතං හීනං, තතො රසවිද්ධං සෙට්ඨං, රසවිද්ධතො ආකරුප්පන්නං, තතො යං කිඤ්චි දිබ්බං සෙට්ඨං, එවං දිබ්බසුවණ්ණෙසුපි චාමීකරතො සාතකුම්භං, සාතකුම්භතො ජම්බුනදං, ජම්බුනදතො සිඞ්ගීසුවණ්ණං, තස්මා තං සබ්බසෙට්ඨං. **සිඞ්ගීනික්ඛ**න්ති ච නික්ඛපරිමාණෙන සිඞ්ගීසුවණ්ණෙන කතං සුවණ්ණපට්ටං. ඌනකනික්ඛෙන කතඤ්හි සට්ටනමජ්ජනක්ඛමං න හොති, අතිරෙකෙන කතං සට්ටනමජ්ජනං ඛමති, වණ්ණවන්තං පන න හොති, ඵරුසධාතුකං ඛායති, නික්ඛෙන කතං සට්ටනමජ්ජනඤ්චෙව ඛමති වණ්ණවන්තඤ්ච හොති. නික්ඛං පන වීසතිසුවණ්ණන්ති කෙචි . පඤ්චවීසතිසුවණ්ණන්ති අපරෙ. **මජ්ඣිමනිකායට්ඨකථායං** පන ‘‘නික්ඛං නාම පඤ්චසුවණ්ණා’’ති වුත්තං. **සුවණ්ණො** නාම චතුධරණන්ති වදන්ති.

දසසු අරියවාසෙසු වුත්ථවාසොති –

‘‘ඉධ, (දී. නි. 3.348; අ. නි. 10.20) භික්ඛවෙ, භික්ඛු පඤ්චඞ්ගවිප්පහීනො හොති ඡළඞ්ගසමන්නාගතො එකාරක්ඛො චතුරාපස්සෙනො පනුණ්ණපච්චෙකසච්චො සමවයසට්ඨෙසනො අනාවිලසඞ්කප්පො පස්සද්ධකායසඞ්ඛාරො සුවිමුත්තචිත්තො සුවිමුත්තපඤ්ඤො.

‘‘කථඤ්ච , භික්ඛවෙ, භික්ඛු පඤ්චඞ්ගවිප්පහීනො හොති? ඉධ, භික්ඛවෙ, භික්ඛුනො කාමච්ඡන්දො පහීනො හොති, බ්‍යාපාදො පහීනො හොති, ථිනමිද්ධං පහීනං හොති, උද්ධච්චකුක්කුච්චං පහීනං හොති, විචිකිච්ඡා පහීනා හොති. එවං ඛො, භික්ඛවෙ, භික්ඛු පඤ්චඞ්ගවිප්පහීනො හොති.

‘‘කථඤ්ච, භික්ඛවෙ, භික්ඛු ඡළඞ්ගසමන්නාගතො හොති? ඉධ, භික්ඛවෙ, භික්ඛු චක්ඛුනා රූපං දිස්වා නෙව සුමනො හොති න දුම්මනො, උපෙක්ඛකො විහරති සතො සම්පජානො. සොතෙන සද්දං සුත්වා…පෙ…. ඝානෙන ගන්ධං ඝායිත්වා… ජිව්හාය රසං සායිත්වා… කායෙන ඵොට්ඨබ්බං ඵුසිත්වා… මනසා ධම්මං විඤ්ඤාය නෙව සුමනො හොති න දුම්මනො, උපෙක්ඛකො විහරති සතො සම්පජානො. එවං ඛො, භික්ඛවෙ, භික්ඛු ඡළඞ්ගසමන්නාගතො හොති.

‘‘කථඤ්ච, භික්ඛවෙ, භික්ඛු එකාරක්ඛො හොති? ඉධ, භික්ඛවෙ, භික්ඛු සතාරක්ඛෙන චෙතසා සමන්නාගතො හොති. එවං ඛො, භික්ඛවෙ, භික්ඛු එකාරක්ඛො හොති.

‘‘කථඤ්ච, භික්ඛවෙ, භික්ඛු චතුරාපස්සෙනො හොති? ඉධ, භික්ඛවෙ, භික්ඛු සඞ්ඛායෙකං පටිසෙවති, සඞ්ඛායෙකං අධිවාසෙති, සඞ්ඛායෙකං පරිවජ්ජෙති, සඞ්ඛායෙකං විනොදෙති. එවං ඛො, භික්ඛවෙ, භික්ඛු චතුරාපස්සෙනො හොති.

‘‘කථඤ්ච, භික්ඛවෙ, භික්ඛු පනුණ්ණපච්චෙකසච්චො හොති? ඉධ, භික්ඛවෙ, භික්ඛු යානි තානි පුථුසමණබ්‍රාහ්මණානං පුථුපච්චෙකසච්චානි , සබ්බානි තානි නුණ්ණානි හොන්ති පනුණ්ණානි චත්තානි වන්තානි මුත්තානි පහීනානි පටිනිස්සට්ඨානි. එවං ඛො, භික්ඛවෙ, භික්ඛු පනුණ්ණපච්චෙකසච්චො හොති.

‘‘කථඤ්ච, භික්ඛවෙ, භික්ඛු සමවයසට්ඨෙසනො හොති? ඉධ, භික්ඛවෙ, භික්ඛුනො කාමෙසනා පහීනා හොති, භවෙසනා පහීනා හොති, බ්‍රහ්මචරියෙසනා පටිප්පස්සද්ධා. එවං ඛො, භික්ඛවෙ, භික්ඛු සමවයසට්ඨෙසනො හොති.

‘‘කථඤ්ච, භික්ඛවෙ, භික්ඛු අනාවිලසඞ්කප්පො හොති? ඉධ, භික්ඛවෙ, භික්ඛුනො කාමසඞ්කප්පො පහීනො හොති, බ්‍යාපාදසඞ්කප්පො පහීනො හොති, විහිංසාසඞ්කප්පො පහීනො හොති. එවං ඛො, භික්ඛවෙ, භික්ඛු අනාවිලසඞ්කප්පො හොති.

‘‘කථඤ්ච, භික්ඛවෙ, භික්ඛු පස්සද්ධකායසඞ්ඛාරො හොති? ඉධ, භික්ඛවෙ, භික්ඛු සුඛස්ස ච පහානා දුක්ඛස්ස ච පහානා පුබ්බෙව සොමනස්සදොමනස්සානං අත්ථඞ්ගමා අදුක්ඛමසුඛං උපෙක්ඛාසතිපාරිසුද්ධිං චතුත්ථං ඣානං උපසම්පජ්ජ විහරති. එවං ඛො, භික්ඛවෙ, භික්ඛු පස්සද්ධකායසඞ්ඛාරො හොති.

‘‘කථඤ්ච, භික්ඛවෙ, භික්ඛු සුවිමුත්තචිත්තො හොති? ඉධ, භික්ඛවෙ, භික්ඛුනො රාගාචිත්තං විමුත්තං හොති, දොසා චිත්තං විමුත්තං හොති, මොහා චිත්තං විමුත්තං හොති. එවං ඛො, භික්ඛවෙ, භික්ඛු සුවිමුත්තචිත්තො හොති.

‘‘කථඤ්ච, භික්ඛවෙ, භික්ඛු සුවිමුත්තපඤ්ඤො හොති? ඉධ, භික්ඛවෙ, භික්ඛු ‘රාගො මෙ පහීනො උච්ඡින්නමූලො තාලාවත්ථුකතො අනභාවංකතො ආයතිං අනුප්පාදධම්මො’ති පජානාති, ‘දොසො මෙ පහීනො…පෙ…. මොහො මෙ පහීනො උච්ඡින්නමූලො තාලාවත්ථුකතො අනභාවංකතො ආයතිං අනුප්පාදධම්මො’ති පජානාති. එවං ඛො, භික්ඛවෙ, භික්ඛු සුවිමුත්තපඤ්ඤො හොතී’’ති (දී. නි. 3.348; අ. නි. 10.20) –

එවමාගතෙසු දසසු අරියවාසෙසු වුත්ථවාසො.

තත්ථ වසන්ති එත්ථාති වාසා, අරියානං එව වාසාති **අරියවාසා** අනරියානං තාදිසානං වාසානං අසම්භවතො. අරියාති චෙත්ථ උක්කට්ඨනිද්දෙසෙන ඛීණාසවා ගහිතා. **එකාරක්ඛොති** එකා සතිසඞ්ඛාතා ආරක්ඛා එතස්සාති එකාරක්ඛො. ඛීණාසවස්ස (දී. නි. අට්ඨ. 3.348; අ. නි. අට්ඨ. 3.10.20) හි තීසු ද්වාරෙසු සබ්බකාලෙ සති ආරක්ඛකිච්චං සාධෙති. තෙනෙවස්ස චරතො ච තිට්ඨතො ච සුත්තස්ස ච ජාගරස්ස ච සතතං සමිතං ඤාණදස්සනං පච්චුපට්ඨිතං හොතීති වුච්චති.

චතුරාපස්සෙනොති චත්තාරි අපස්සෙනානි අපස්සයා එතස්සාති චතුරාපස්සෙනො. **සඞ්ඛායාති** ඤාණෙන (දී. නි. අට්ඨ. 3.308). **පටිසෙවතීති** ඤාණෙන ඤත්වා සෙවිතබ්බයුත්තකමෙව සෙවති. තස්ස විත්ථාරො ‘‘පටිසඞ්ඛා යොනිසො චීවරං පරිභුඤ්ජතී’’තිආදිනා (ම. නි. 1.23; අ. නි. 6.58) නයෙන වෙදිතබ්බො. **සඞ්ඛායෙකං අධිවාසෙතීති** ඤාණෙන ඤත්වා අධිවාසෙතබ්බයුත්තකමෙව අධිවාසෙති. විත්ථාරො පනෙත්ථ ‘‘පටිසඞ්ඛා යොනිසො ඛමො හොති සීතස්සා’’තිආදිනා (ම. නි. 1.24) නයෙන වෙදිතබ්බො. **පරිවජ්ජෙතීති** ඤාණෙන ඤත්වා පරිවජ්ජෙතබ්බයුත්තකමෙව පරිවජ්ජෙති. තස්ස විත්ථාරො ‘‘පටිසඞ්ඛා යොනිසො චණ්ඩං හත්ථිං පරිවජ්ජෙතී’’තිආදිනා නයෙන වෙදිතබ්බො. **විනොදෙතීති** ඤාණෙන ඤත්වා විනොදෙතබ්බමෙව විනොදෙති නුදති නීහරති අන්තො වසිතුං න දෙති. තස්ස විත්ථාරො ‘‘උප්පන්නං කාමවිතක්කං නාධිවාසෙතී’’තිආදිනා නයෙන වෙදිතබ්බො.

පනුණ්ණපච්චෙකසච්චොති (අ. නි. අට්ඨ. 2.4.38; දී. නි. අට්ඨ. 3.348) ‘‘ඉදමෙව දස්සනං සච්චං, ඉදමෙව සච්ච’’න්ති එවං පාටියෙක්කං ගහිතත්තා පච්චෙකසඞ්ඛාතානි දිට්ඨිසච්චානි පනුණ්ණානි නීහටානි පහීනානි අස්සාති පනුණ්ණපච්චෙකසච්චො. **පුථුසමණබ්‍රාහ්මණානන්ති** බහූනං සමණබ්‍රාහ්මණානං. එත්ථ ච **සමණාති** පබ්බජ්ජුපගතා. **බ්‍රාහ්මණාති** භොවාදිනො. **පුථුපච්චෙකසච්චානීති** බහූනි පාටෙක්කසච්චානි, ‘‘ඉදමෙව දස්සනං සච්චං, ඉදමෙව සච්ච’’න්ති පාටියෙක්කං ගහිතානි බහූනි සච්චානීති අත්ථො. **නුණ්ණානීති** නීහටානි. **පනුණ්ණානීති** සුට්ඨු නීහතානි. **චත්තානීති** විස්සට්ඨානි. **වන්තානීති** වමිතානි. **මුත්තානීති** ඡින්නබන්ධනානි කතානි. **පහීනානීති** පජහිතානි. **පටිනිස්සට්ඨානීති** යථා න පුන චිත්තං ආරොහන්ති, එවං පටිවිස්සජ්ජිතානි. සබ්බානෙව චෙතානි අරියමග්ගාධිගමතො පුබ්බෙ ගහිතස්ස දිට්ඨිග්ගාහස්ස විස්සට්ඨභාවවෙවචනානි.

සමවයසට්ඨෙසනොති (දී. නි. අට්ඨ. 3.348; අ. නි. අට්ඨ. 3.10.20) එත්ථ අවයාති අනූනා. **සට්ඨාති** නිස්සට්ඨා. සම්මා අවයා සට්ඨා එසනා අස්සාති **සමවයසට්ඨෙසනො,** සම්මා විස්සට්ඨසබ්බඑසනොති අත්ථො. **''රාගා චිත්තං විමුත්ත''**න්තිආදීහි මග්ගස්ස කිච්චනිප්ඵත්ති කථිතා රාගාදීනං පහීනභාවදීපනතො. **''රාගො මෙ පහීනො''**තිආදීහි පච්චවෙක්ඛණාමුඛෙන අරියඵලං කථිතං. අධිගතෙ හි අග්ගඵලෙ සබ්බසො රාගාදීනං අනුප්පාදධම්මතං පජානාති, තඤ්ච පජානනං පච්චවෙක්ඛණඤාණන්ති. තත්ථ පඤ්චඞ්ගවිප්පහානපච්චෙකසච්චාපනොදනඑසනාසමවයසජ්ජනානි ''සඞ්ඛායෙකං පටිසෙවති අධිවාසෙති පරිවජ්ජෙති විනොදෙතී''ති වුත්තෙසු අපස්සෙනෙසු විනොදනා ච මග්ගකිච්චානෙව, ඉතරෙ ච මග්ගෙනෙව සම්ජ්ඣන්ති.

දසබලොති කායබලසඞ්ඛාතානි ඤාණබලසඞ්ඛාතානි ච දස බලානි එතස්සාති දසබලො. දුවිධඤ්හි තථාගතස්ස බලං කායබලං ඤාණබලඤ්ච. තෙසු කායබලං හත්ථිකුලානුසාරෙන වෙදිතබ්බං. වුත්තඤ්හෙතං පොරාණෙහි –

> ''කාළාවකඤ්ච ගඞ්ගෙය්‍යං, පණ්ඩරං තම්බපිඞ්ගලං;
> ගන්ධමඞ්ගලහෙමඤ්ච, උපොසථඡද්දන්තිමෙ දසා''ති. (ම. නි. අට්ඨ. 1.148; සං. නි. අට්ඨ. 2.2.22; අ. නි. අට්ඨ. 3.10.21; විභ. අට්ඨ 76; උදා. අට්ඨ. 75; බු. වං. අට්ඨ. 1.39; පටි. ම. අට්ඨ. 2.2.44; චූළනි. අට්ඨ. 81);

ඉමානි හි දස හත්ථිකුලානි. තත්ථ **කාළාවකන්ති** පකතිහත්ථිකුලං දට්ඨබ්බං. යං දසන්නං පුරිසානං කායබලං, තං එකස්ස කාළාවකස්ස හත්ථිනො. යං දසන්නං කාළාවකානං බලං, තං එකස්ස ගඞ්ගෙය්‍යස්ස. යං දසන්නං ගඞ්ගෙය්‍යානං, තං එකස්ස පණ්ඩරස්ස. යං දසන්නං පණ්ඩරානං, තං එකස්ස තම්බස්ස. යං දසන්නං තම්බානං, තං එකස්ස පිඞ්ගලස්ස. යං දසන්නං පිඞ්ගලානං, තං එකස්ස ගන්ධහත්ථිනො. යං දසන්නං ගන්ධහත්ථීනං, තං එකස්ස මඞ්ගලස්ස. යං දසන්නං මඞ්ගලානං, තං එකස්ස හෙමවතස්ස. යං දසන්නං හෙමවතානං, තං එකස්ස උපොසථස්ස. යං දසන්නං උපොසථානං, තං එකස්ස ඡද්දන්තස්ස. යං දසන්නං ඡද්දන්තානං, තං එකස්ස තථාගතස්ස කායබලං. නාරායනසඞ්ඝාතබලන්තිපි ඉදමෙව වුච්චති. තත්ථ නාරා වුච්චන්ති රස්මියො, තා බහූ නානාවිධා තතො උප්පජ්ජන්තීති **නාරායනං,** වජිරං, තස්මා වජිරසඞ්ඝාතබලන්ති අත්ථො. තදෙතං පකතිහත්ථිගණනාය හත්ථීනං කොටිසහස්සානං, පුරිසගණනාය දසන්නං පුරිසකොටිසහස්සානං බලං හොති. ඉදං තාව තථාගතස්ස **කායබලං.**

ඤාණබලං පන පාළියං ආගතමෙව. තත්‍රායං පාළි (ම. නි. 1.148; අ. නි. 10.21) –

> ''දස ඛො පනිමානි, සාරිපුත්ත, තථාගතස්ස තථාගතබලානි, යෙහි බලෙහි සමන්නාගතො තථාගතො ආසභං ඨානං පටිජානාති, පරිසාසු සීහනාදං නදති, බ්‍රහ්මචක්කං පවත්තෙති. කතමානි දස? ඉධ, සාරිපුත්ත, තථාගතො ඨානඤ්ච ඨානතො අට්ඨානඤ්ච අට්ඨානතො යථාභූතං පජානාති, යම්පි, සාරිපුත්ත, තථාගතො ඨානඤ්ච ඨානතො අට්ඨානඤ්ච අට්ඨානතො යථාභූතං පජානාති. ඉදම්පි, සාරිපුත්ත, තථාගතස්ස තථාගතබලං හොති, යං බලං ආගම්ම තථාගතො ආසභං ඨානං පටිජානාති, පරිසාසු සීහනාදං නදති, බ්‍රහ්මචක්කං පවත්තෙති. (1)
>
> ''පුන චපරං, සාරිපුත්ත, තථාගතො අතීතානාගතපච්චුප්පන්නානං කම්මසමාදානානං ඨානසො හෙතුසො විපාකං යථාභූතං පජානාති…පෙ….. (2)
>
> ''පුන චපරං, සාරිපුත්ත, තථාගතො සබ්බත්ථගාමිනිං පටිපදං යථාභූතං පජානාති…පෙ….. (3)
>
> ''පුන චපරං, සාරිපුත්ත, තථාගතො අනෙකධාතුං නානාධාතුං ලොකං යථාභූතං පජානාති…පෙ….. (4)
>
> ''පුන චපරං, සාරිපුත්ත, තථාගතො සත්තානං නානාධිමුත්තිකතං යථාභූතං පජානාති…පෙ….. (5)
>
> ''පුන චපරං, සාරිපුත්ත, තථාගතො පරසත්තානං පරපුග්ගලානං ඉන්ද්‍රියපරොපරියත්තං යථාභූතං පජානාති…පෙ….. (6)
>
> ''පුන චපරං, සාරිපුත්ත, තථාගතො ඣානවිමොක්ඛසමාධිසමාපත්තීනං සංකිලෙසං වොදානං වුට්ඨානං යථාභූතං පජානාති…පෙ….. (7)
>
> ''පුන චපරං, සාරිපුත්ත, තථාගතො අනෙකවිහිතං පුබ්බෙනිවාසං අනුස්සරති. සෙය්‍යථිදං? එකම්පි ජාතිං ද්වෙපි ජාතියො…පෙ…. ඉති සාකාරං සඋද්දෙසං අනෙකවිහිතං පුබ්බෙනිවාසං අනුස්සරති…පෙ….. (8)
>
> ''පුන චපරං, සාරිපුත්ත, තථාගතො දිබ්බෙන චක්ඛුනා විසුද්ධෙන අතික්කන්තමානුසකෙන සත්තෙ පස්සති චවමානෙ උපපජ්ජමානෙ හීනෙ පණීතෙ සුවණ්ණෙ දුබ්බණ්ණෙ සුගතෙ දුග්ගතෙ, යථාකම්මූපගෙ සත්තෙ පජානාති…පෙ….. (9)

‘‘පුන චපරං, සාරිපුත්ත, තථාගතො ආසවානං ඛයා අනාසවං චෙතොවිමුත්තිං පඤ්ඤාවිමුත්තිං දිට්ඨෙව ධම්මෙ සයං අභිඤ්ඤා සච්ඡිකත්වා උපසම්පජ්ජ විහරති…පෙ…. ඉදම්පි, සාරිපුත්ත, තථාගතස්ස තථාගතබලං හොති, යං බලං ආගම්ම තථාගතො ආසභං ඨානං පටිජානාති, පරිසාසු සීහනාදං නදති, බ්‍රහ්මචක්කං පවත්තෙති. ඉමානි ඛො, සාරිපුත්ත, දස තථාගතස්ස තථාගතබලානී’’ති. (10)

තත්ථ (ම. නි. අට්ඨ. 1.148; අ. නි. අට්ඨ. 3.10.21; විභ. අට්ඨ. 760) **ඨානඤ්ච ඨානතොති** කාරණඤ්ච කාරණතො. ‘‘යෙ යෙ ධම්මා යෙසං යෙසං ධම්මානං හෙතූ පච්චයා උප්පාදාය, තං තං ඨානං. යෙ යෙ ධම්මා යෙසං යෙසං ධම්මානං න හෙතූ න පච්චයා උප්පාදාය, තං තං අට්ඨාන’’න්ති පජානන්තො ඨානඤ්ච ඨානතො අට්ඨානඤ්ච අට්ඨානතො යථාභූතං පජානාති. **යම්පීති** යෙන ඤාණෙන.

කම්මසමාදානානන්ති සමාදියිත්වා කතානං කුසලාකුසලකම්මානං, කම්මමෙව වා කම්මසමාදානං. **ඨානසො හෙතුසොති** පච්චයතො චෙව හෙතුතො ච. තත්ථ ගතිඋපධිකාලපයොගා විපාකස්ස ඨානං, කම්මං හෙතු.

සබ්බත්ථගාමිනින්ති සබ්බගතිගාමිනිඤ්ච අගතිගාමිනිඤ්ච. **පටිපදන්ති** මග්ගං. **යථාභූතං පජානාතීති** බහූසුපි මනුස්සෙසු එකමෙව පාණං ඝාතෙන්තෙසු කාමං සබ්බෙසම්පි චෙතනා තස්සෙවෙකස්ස ජීවිතින්ද්‍රියාරම්මණා, තං පන කම්මං තෙසං නානාකාරං. තෙසු හි එකො ආදරෙන ඡන්දජාතො කරොති, එකො ‘‘එහි ත්වම්පි කරොහී’’ති පරෙහි නිප්පීළිතො කරොති, එකො සමානච්ඡන්දො විය හුත්වා අප්පටිබාහියමානො විචරති, තස්මා තෙසු එකො තෙනෙව කම්මෙන නිරයෙ නිබ්බත්තති, එකො තිරච්ඡානයොනියං, එකො පෙත්තිවිසයෙ. තං තථාගතො ආයූහනක්ඛණෙයෙව ‘‘ඉමිනා නීහාරෙන ආයූහිතත්තා එස නිරයෙ නිබ්බත්තිස්සති, එස තිරච්ඡානයොනියං, එස පෙත්තිවිසයෙ’’ති ජානාති. නිරයෙ නිබ්බත්තමානම්පි ‘‘එස මහානිරයෙ නිබ්බත්තිස්සති, එස උස්සදනිරයෙ’’ති ජානාති. තිරච්ඡානයොනියං නිබ්බත්තමානම්පි ‘‘එස අපාදකො භවිස්සති, එස ද්විපාදකො, එස චතුප්පාදො, එස බහුප්පාදො’’ති ජානාති. පෙත්තිවිසයෙ නිබ්බත්තමානම්පි ‘‘එස නිජ්ඣාමතණ්හිකො භවිස්සති, එස ඛුප්පිපාසිකො, එස පරදත්තූපජීවී’’ති ජානාති. තෙසු ච කම්මෙසු ‘‘ඉදං කම්මං පටිසන්ධිං ආකඩ්ඪිස්සති, එතං අඤ්ඤෙන දින්නාය පටිසන්ධියා උපධිවෙපක්කං භවිස්සතී’’ති ජානාති.

තථා සකලගාමවාසිකෙසු එකතො පිණ්ඩපාතං දදමානෙසු කාමං සබ්බෙසම්පි චෙතනා පිණ්ඩපාතාරම්මණාව, තං පන කම්මං තෙසං නානාකාරං. තෙසු හි එකො ආදරෙන කරොතීති සබ්බං පුරිමසදිසං. තස්මා තෙසු ච කෙචි දෙවලොකෙ නිබ්බත්තන්ති, කෙචි මනුස්සලොකෙ. තං තථාගතො ආයූහනක්ඛණෙයෙව ජානාති. ‘‘ඉමිනා නීහාරෙන ආයූහිතත්තා එස මනුස්සලොකෙ නිබ්බත්තිස්සති, එස දෙවලොකෙ, තත්ථාපි එස ඛත්තියකුලෙ, එස බ්‍රාහ්මණකුලෙ, එස වෙස්සකුලෙ, එස සුද්දකුලෙ, එස පරනිම්මිතවසවත්තීසු, එස නිම්මානරතීසු, එස තුසිතෙසු, එස යාමෙසු, එස තාවතිංසෙසු, එස චාතුමහාරාජිකෙසු, එස භුම්මදෙවෙසු’’තිආදිනා තත්ථ තත්ථ හීනපණීතසුවණ්ණදුබ්බණ්ණඅප්පපරිවාරමහාපරිවාරතාදිභෙදං තං තං විසෙසං ආයූහනක්ඛණෙයෙව ජානාති.

තථා විපස්සනං පට්ඨපෙන්තෙසුයෙව ‘‘ඉමිනා නීහාරෙන එස කිඤ්චි සල්ලක්ඛෙතුං න සක්ඛිස්සති, එස මහාභූතමත්තමෙව වවත්ථපෙස්සති, එස රූපපරිග්ගහෙ එව ඨස්සති, එස අරූපපරිග්ගහෙයෙව, එස නාමරූපපරිග්ගහෙයෙව, එස පච්චයපරිග්ගහෙයෙව, එස ලක්ඛණාරම්මණිකවිපස්සනායමෙව, එස පඨමඵලෙයෙව, එස දුතියඵලෙ එව, එස තතියඵලෙ එව, එස අරහත්තං පාපුණිස්සතී’’ති ජානාති. කසිණපරිකම්මං කරොන්තෙසුපි ‘‘ඉමස්ස පරිකම්මමත්තමෙව භවිස්සති, එස නිමිත්තං උප්පාදෙස්සති, එස අප්පනං එව පාපුණිස්සති, එස ඣානං පාදකං කත්වා විපස්සනං පට්ඨපෙත්වා අරහත්තං ගණ්හිස්සතී’’ති ජානාති.

අනෙකධාතුන්ති චක්ඛුධාතුආදීහි, කාමධාතුආදීහි වා ධාතූහි බහුධාතුං. **නානාධාතුන්ති** තාසංයෙව ධාතූනං විලක්ඛණත්තා නානප්පකාරධාතුං. **ලොකන්ති** ඛන්ධායතනධාතුලොකං. **යථාභූතං පජානාතීති** තාසං ධාතූනං අවිපරීතතො සභාවං පටිවිජ්ඣති.

නානාධිමුත්තිකතන්ති හීනාදීහි අධිමුත්තීහි නානාධිමුත්තිකභාවං. **පරසත්තානන්ති** පධානසත්තානං. **පරපුග්ගලානන්ති** තතො පරෙසං හීනසත්තානං. එකත්ථමෙව වා එතං පදද්වයං, වෙනෙය්‍යවසෙන පන ද්වෙධා වුත්තං. **ඉන්ද්‍රියපරොපරියත්තන්ති** සද්ධාදීනං ඉන්ද්‍රියානං පරභාවඤ්ච අපරභාවඤ්ච, වුද්ධිඤ්ච හානිඤ්චාති අත්ථො.

ඣානවිමොක්ඛසමාධිසමාපත්තීනන්ති පඨමාදීනං චතුන්නං ඣානානං, ‘‘රූපී රූපානි පස්සතී’’තිආදීනං අට්ඨන්නං විමොක්ඛානං, සවිතක්කසවිචාරාදීනං තිණ්ණං සමාධීනං, පඨමජ්ඣානසමාපත්තිආදීනඤ්ච නවන්නං අනුපුබ්බසමාපත්තීනං. **සංකිලෙසන්ති** හානභාගියධම්මං. **වොදානන්ති** විසෙසභාගියධම්මං. **වුට්ඨානන්ති** ‘‘වොදානම්පි වුට්ඨානං, තම්හා තම්හා සමාධිම්හා වුට්ඨානම්පි වුට්ඨාන’’න්ති (විභ. 828) එවං වුත්තං පගුණජ්ඣානඤ්චෙව භවඞ්ගඵලසමාපත්තියො ච. හෙට්ඨිමං හෙට්ඨිමඤ්හි පගුණජ්ඣානං උපරිමස්ස උපරිමස්ස පදට්ඨානං හොති, තස්මා ‘‘වොදානම්පි වුට්ඨාන’’න්ති වුත්තං. භවඞ්ගෙන සබ්බඣානෙහි වුට්ඨානං හොති, ඵලසමාපත්තියා නිරොධසමාපත්තිතො වුට්ඨානං හොති. තමෙතං සන්ධාය ‘‘තම්හා තම්හා සමාධිම්හා වුට්ඨානම්පි වුට්ඨාන’’න්ති

වුත්තං. සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණකථා පන වින්ථාරකථාය විනිච්ඡයො **සම්මොහවිනොදනියං විභඞ්ගට්ඨකථායං** (විභ. අට්ඨ. 760) වුත්තො. පුබ්බෙනිවාසානුස්සතිදිබ්බචක්ඛුආසවක්ඛයඤාණකථා පන **වෙරඤ්ජකණ්ඩෙ** (පාරා. 12) විත්ථාරිතායෙව.

ඉමානි ඛො සාරිපුත්තාති යානි පුබ්බෙ ''දස ඛො පනිමානි, සාරිපුත්ත, තථාගතස්ස තථාගතබලානී''ති අවොච, ඉමානි තානීති අප්පනං කරොති. තත්ථ පරවාදිකථා හොති ''දසබලඤාණං නාම පාටියෙක්කං නත්ථි, සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණස්සෙවායං පභෙදො''ති, තං න තථා දට්ඨබ්බං. අඤ්ඤමෙව හි දසබලඤාණං, අඤ්ඤං සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණං. දසබලඤාණං සකසකකිච්චමෙව ජානාති, සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණං තම්පි තතො අවසෙසම්පි පජානාති. දසබලඤාණෙසු හි පඨමං කාරණාකාරණමෙව ජානාති, දුතියං කම්මන්තරවිපාකන්තරමෙව, තතියං කම්මපරිච්ඡෙදමෙව, චතුත්ථං ධාතුනානත්තකාරණමෙව , පඤ්චමං සත්තානං අජ්ඣාසයාධිමුත්තිමෙව, ඡට්ඨං ඉන්ද්‍රියානං තික්ඛමුදුභාවමෙව, සත්තමං ඣානාදීහි සද්ධිං තෙසං සංකිලෙසාදිමෙව, අට්ඨමං පුබ්බෙනිවුත්ථක්ඛන්ධසන්තතිමෙව, නවමං සත්තානං චුතිපටිසන්ධිමෙව, දසමං සච්චපරිච්ඡෙදමෙව. සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණං පන එතෙහි ජානිතබ්බඤ්ච තතො උත්තරිඤ්ච පජානාති, එතෙසං පන කිච්චං න සබ්බං කරොති. තඤ්හි ඣානං හුත්වා අප්පෙතුං න සක්කොති, ඉද්ධි හුත්වා විකුබ්බිතුං න සක්කොති, මග්ගො හුත්වා කිලෙසෙ ඛෙපෙතුං න සක්කොති. ඉති යථාවුත්තකායබලෙන චෙව ඤාණබලෙන ච සමන්නාගතත්තා භගවා ''දසබලො''ති වුච්චති.

දසහි අසෙක්ඛෙහි අඞ්ගෙහි උපෙතොති ''අසෙක්ඛා සම්මාදිට්ඨි, අසෙක්ඛො සම්මාසඞ්කප්පො, අසෙක්ඛා සම්මාවාචා, අසෙක්ඛො සම්මාකම්මන්තො, අසෙක්ඛො සම්මාආජීවො, අසෙක්ඛො සම්මාවායාමො, අසෙක්ඛා සම්මාසති, අසෙක්ඛො සම්මාසමාධි, අසෙක්ඛං සම්මාඤාණං, අසෙක්ඛා සම්මාවිමුත්තී''ති (දී. නි. 3.348, 360) එවං වුත්තෙහි දසහි අසෙක්ඛධම්මෙහි සමන්නාගතො. අසෙක්ඛා සම්මාදිට්ඨිආදයො ච සබ්බෙ ඵලසම්පයුත්තධම්මා එව. එත්ථ ච **සම්මාදිට්ඨි සම්මාඤාණන්ති** ද්වීසු ඨානෙසු පඤ්ඤාව කථිතා ''සම්මා දස්සනට්ඨෙන සම්මාදිට්ඨි, සම්මා පජානනට්ඨෙන සම්මාඤාණ''න්ති. අත්ථි හි දස්සනජානනානං විසයෙ පවත්තිආකාරවිසෙසො. **සම්මාවිමුත්තීති** ඉමිනා පන පදෙන වුත්තාවසෙසා ඵලසමාපත්තිසහගතධම්මා සඞ්ගහිතාති වෙදිතබ්බා . අරියඵලසම්පයුත්තධම්මාපි හි සබ්බසො පටිපක්ඛතො විමුත්තතං උපාදාය විමුත්තීති වත්තබ්බතං ලභන්ති.

59. **වචනසද්දෙන අප්පසද්දන්ති** ආරාමුපචාරෙන ගච්ඡතො අද්ධිකජනස්සපි වචනසද්දෙන අප්පසද්දං. **නගරනිග්ඝොසසද්දෙනාති** අවිභාවිතත්ථෙන නගරෙ මනුස්සානං නිග්ඝොසසද්දෙන. මනුස්සෙහි සමාගම්ම එකජ්ඣං පවත්තිතසද්දො හි නිග්ඝොසො. **අනුසඤ්චරණජනස්සාති** අන්තොසඤ්චාරිනො ජනස්ස. **මනුස්සානං රහස්සකිරියට්ඨානියන්ති** මනුස්සානං රහස්සකරණස්ස යුත්තං අනුච්ඡවිකං. **විවෙකානුරූපන්ති** එකීභාවස්ස අනුරූපං. සෙසමෙත්ථ උත්තානමෙව.

බිම්බිසාරසමාගමකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

සාරිපුත්තමොග්ගල්ලානපබ්බජ්ජාකථාවණ්ණනා

60. ඉදානි ''තෙන ඛො පන සමයෙන සඤ්චයො පරිබ්බාජකො''තිආදීසු අපුබ්බපදවණ්ණනං දස්සෙන්තො **''සාරිපුත්තමොග්ගල්ලානා''**තිආදිමාහ. තත්ථ සාරීබ්‍රාහ්මණියා පුත්තො **සාරිපුත්තො,** මොග්ගල්ලීබ්‍රාහ්මණියා පුත්තො **මොග්ගල්ලානො**. අම්හාකං කිර (අ. නි. අට්ඨ. 1.1.189-190; ධ. ප. අට්ඨ. 1.10 සාරිපුත්තත්ථෙරවත්ථු) භගවතො නිබ්බත්තිතො පුරෙතරමෙව සාරිපුත්තො රාජගහනගරස්ස අවිදූරෙ උපතිස්සගාමෙ සාරීබ්‍රාහ්මණියා නාම කුච්ඡියං පටිසන්ධිං ගණ්හි. තංදිවසමෙවස්ස සහායොපි රාජගහස්සෙව අවිදූරෙ කොලිතගාමෙ මොග්ගල්ලීබ්‍රාහ්මණියා කුච්ඡියං පටිසන්ධිං ගණ්හි. තානි කිර ද්වෙපි කුලානි යාව සත්තමා කුලපරිවට්ටා ආබද්ධපටිබද්ධසහායානෙව. තෙසං ද්වින්නං එකදිවසමෙව ගබ්භපරිහාරං අදංසු. දසමාසච්චයෙන ජාතානම්පි තෙසං ඡසට්ඨි ධාතියො උපනයිංසු. නාමග්ගහණදිවසෙ සාරීබ්‍රාහ්මණියා පුත්තස්ස උපතිස්සගාමෙ ජෙට්ඨකුලස්ස පුත්තත්තා ''උපතිස්සො''ති නාමං අකංසු, ඉතරස්ස කොලිතගාමෙ ජෙට්ඨකුලස්ස පුත්තත්තා ''කොලිතො''ති නාමං අකංසු. තෙන වුත්තං **''ගිහිකාලෙ උපතිස්සො කොලිතොති එවං පඤ්ඤායමානනාමා''**ති.

අඩ්ඪතෙය්‍යසතමාණවකපරිවාරාති එත්ථ පඤ්චපඤ්චසතමාණවකපරිවාරාතිපි වදන්ති. වුත්තඤ්හෙතං **අඞ්ගුත්තරනිකායට්ඨකථායං** (අ. නි. අට්ඨ. 1.1.189-190) –

> ''උපතිස්සමාණවකස්ස කීළනත්ථාය නදිං වා උය්‍යානං වා ගමනකාලෙ පඤ්ච සුවණ්ණසිවිකාසතානි පරිවාරානි හොන්ති, කොලිතමාණවකස්ස පඤ්ච ආජඤ්ඤරථසතානි. ද්වෙපි ජනා පඤ්චපඤ්චමාණවකසතපරිවාරා හොන්තී''ති.

රාජගහෙ ච අනුසංවච්ඡරං ගිරග්ගසමජ්ජං නාම හොති. තෙසං ද්වින්නම්පි එකට්ඨානෙයෙව මඤ්චකං බන්ධන්ති. ද්වෙපි එකතොව නිසීදිත්වා සමජ්ජං පස්සිත්වා හසිතබ්බට්ඨානෙ හසන්ති, සංවෙගට්ඨානෙ සංවිජ්ජන්ති, දායං දාතුං යුත්තට්ඨානෙ දායං දෙන්ති. තෙසං ඉමිනාව නියාමෙන එකදිවසං සමජ්ජං පස්සන්තානං පරිපාකගතත්තා ඤාණස්ස

පුරිමදිවසෙසු විය හසිතබ්බට්ඨානෙ හාසො වා සංවෙගට්ඨානෙ සංවිජ්ජනං වා දායං දාතුං යුත්තට්ඨානෙ දායදානං වා නාහොසි. ද්වෙපි පන ජනා එවං චින්තයිංසු ‘‘කිං එත්ථ ඔලොකෙතබ්බං අත්ථි, සබ්බෙපිමෙ අප්පත්තෙ වස්සසතෙ අපණ්ණත්තිකභාවං ගමිස්සන්ති, අම්හෙහි පන එකං මොක්ඛධම්මං ගවෙසිතුං වට්ටතී’’ති ආරම්මණං ගහෙත්වා නිසීදිංසු. තතො කොලිතො උපතිස්සං ආහ ‘‘සම්ම උපතිස්ස, න ත්වං අඤ්ඤදිවසෙසු විය හට්ඨපහට්ඨො, අනත්තමනධාතුකොසි, කිං තෙ සල්ලක්ඛිත’’න්ති. ‘‘සම්ම කොලිත, එතෙසං ඔලොකනෙ සාරො නත්ථි, නිරත්ථකමෙතං, අත්තනො මොක්ඛධම්මං ගවෙසිතුං වට්ටතී’’ති ඉදං චින්තයන්තො නිසින්නොම්හීති. ත්වං පන කස්මා අනත්තමනොති. සොපි තථෙව ආහ. අථස්ස අත්තනා සද්ධිං එකජ්ඣාසයතං ඤත්වා උපතිස්සො එවමාහ ‘‘අම්හාකං උභින්නං සුචින්තිතං, මොක්ඛධම්මං පන ගවෙසන්තෙහි එකා පබ්බජ්ජා ලද්ධුං වට්ටති, කස්ස සන්තිකෙ පබ්බජාමා’’ති.

තෙන ඛො පන සමයෙන සඤ්චයො පරිබ්බාජකො රාජගහෙ පටිවසති මහතියා පරිබ්බාජකපරිසාය සද්ධිං. තෙ ‘‘තස්ස සන්තිකෙ පබ්බජිස්සාමා’’ති පඤ්චහි මාණවකසතෙහි සද්ධිං සඤ්චයස්ස සන්තිකෙ පබ්බජිංසු. තෙසං පබ්බජිතකාලතො පට්ඨාය සඤ්චයො අතිරෙකලාභග්ගයසග්ගප්පත්තො අහොසි. තෙ කතිපාහෙනෙව සබ්බං සඤ්චයස්ස සමයං පරිමද්දිත්වා ‘‘ආචරිය, තුම්හාකං ජානනසමයො එත්තකොව, උදාහු උත්තරිපි අත්ථී’’ති පුච්ඡිංසු. සඤ්චයො ‘‘එත්තකොව, සබ්බං තුම්හෙහි ඤාත’’න්ති ආහ. තස්ස කථං සුත්වා චින්තයිංසු ‘‘එවං සති ඉමස්ස සන්තිකෙ බ්‍රහ්මචරියවාසො නිරත්ථකො, මයං මොක්ඛධම්මං ගවෙසිතුං නික්ඛන්තා, සො ඉමස්ස සන්තිකෙ උප්පාදෙතුං න සක්කා, මහා ඛො පන ජම්බුදීපො, ගාමනිගමරාජධානියො චරන්තා අවස්සං මොක්ඛධම්මදෙසකං ආචරියං ලභිස්සාමා’’ති. තෙ තතො පට්ඨාය ‘‘යත්ථ යත්ථ පණ්ඩිතා සමණබ්‍රාහ්මණා අත්ථී’’ති සුණන්ති, තත්ථ තත්ථ ගන්ත්වා පඤ්හසාකච්ඡං කරොන්ති, තෙහි පුට්ඨං පඤ්හං අඤ්ඤෙ කථෙතුං සමත්ථො නාම නත්ථි, තෙ පන තෙසං පඤ්හං විස්සජ්ජෙන්ති. එවං සකලජම්බුදීපං පරිග්ගණ්හිත්වා නිවත්තිත්වා සකට්ඨානමෙව ආගන්ත්වා ‘‘සම්ම කොලිත, යො පඨමං අමතං අධිගච්ඡති , සො ආරොචෙතූ’’ති කතිකං අකංසු. ඉමමෙව වත්ථුං සඞ්ඛිපිත්වා දස්සෙන්තො **‘‘තත්‍ර නෙසං මහාජනං දිස්වා…පෙ…. කතිකං අකංසූ’’**ති ආහ.

තත්ථ **ඡන්නපරිබ්බාජකස්සාති** සෙතපටධරස්ස පරිබ්බාජකස්ස. තෙන නායං නග්ගපරිබ්බාජකොති දස්සෙති. **පාසාදිකෙන අභික්කන්තෙනාති**ආදීසු **පාසාදිකෙනාති** පසාදාවහෙන සාරුප්පෙන සමණානුච්ඡවිකෙන. **අභික්කන්තෙනාති** ගමනෙන. **පටික්කන්තෙනාති** නිවත්තනෙන. **ආලොකිතෙනාති** පුරතො දස්සනෙන. **විලොකිතෙනාති** ඉතො චිතො දස්සනෙන. **සමිඤ්ජිතෙනාති** පබ්බසඞ්කොචනෙන. **පසාරිතෙනාති** තෙසංයෙව පසාරණෙන. සබ්බත්ථ ඉත්ථම්භූතලක්ඛණෙ කරණවචනං, තස්මා සතිසම්පජඤ්ඤකෙහි චභිසඞ්ඛතත්තා පාසාදිකඅභික්කන්තපටික්කන්තආලොකිතවිලොකිතසමිඤ්ජිතපසාරිතො හුත්වාති වුත්තං හොති. **ඔක්ඛිත්තචක්ඛූති** හෙට්ඨාඛිත්තචක්ඛු. **ඉරියාපථසම්පන්නොති** තාය පාසාදිකඅභික්කන්තාදිතාය සම්පන්නඉරියාපථො. **අත්ථිකෙහි උපඤ්ඤාතන්ති** ‘‘මරණෙ සති අමතෙනපි භවිතබ්බ’’න්ති එවං අනුමානඤාණෙන ‘‘අත්ථී’’ති උපගතං නිබ්බානං නාම, තං මග්ගන්තො පරියෙසන්තො යන්නූනාහං ඉමං භික්ඛුං පිට්ඨිතො පිට්ඨිතො අනුබන්ධෙය්‍යන්ති සම්බන්ධො. **සුදින්නකණ්ඩෙ වුත්තප්පකාරන්ති** ‘‘දානපතීනං ඝරෙසු සාලා හොන්ති, ආසනානි චෙත්ථ පඤ්ඤත්තානි හොන්ති, උපට්ඨාපිතං උදකකඤ්ජියං, තත්ථ පබ්බජිතා පිණ්ඩාය චරිත්වා නිසීදිත්වා භුඤ්ජන්ති. සචෙ ඉච්ඡන්ති, දානපතීනම්පි සන්තකං ගණ්හන්ති, තස්මා තම්පි අඤ්ඤතරස්ස කුලස්ස ඊදිසාය සාලාය අඤ්ඤතරං කුට්ටමූලන්ති වෙදිතබ්බ’’න්ති එවං වුත්තප්පකාරං.

අප්පං වා බහුං වා භාසස්සූති පරිබ්බාජකො ‘‘අහං උපතිස්සො නාම, ත්වං යථාසත්තියා අප්පං වා බහුං වා පාවද, එතං නයසතෙන නයසහස්සෙන පටිවිජ්ඣිතුං මය්හං භාරො’’ති චින්තෙත්වා එවමාහ. නිරොධො ච නිරොධූපායො ච එකදෙසසරූපෙකසෙසනයෙන ‘‘නිරොධො’’ති වුත්තොති දස්සෙන්තො **‘‘අථ වා’’**තිආදිමාහ. **පරිපාදෙන්තොති** නිගමෙන්තො. **ඉමං ධම්මපරියායං සුත්වා විරජං වීතමලං ධම්මචක්ඛුං උදපාදීති** එත්ථ පරිබ්බාජකො පඨමපදද්වයමෙව සුත්වා සහස්සනයසම්පන්නෙ සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨහි. ඉතරපදද්වයං සොතාපන්නකාලෙ නිට්ඨාසීති වෙදිතබ්බං.

බහුකෙහි කප්පනහුතෙහීති එත්ථ දස දසකානි සතං, දස සතානි සහස්සං, සහස්සානං සතං සතසහස්සං, සතසහස්සානං සතං කොටි, කොටිසතසහස්සානං සතං පකොටි, පකොටිසතසහස්සානං සතං කොටිපකොටි, කොටිපකොටිසතසහස්සානං සතං එකනහුතන්ති වෙදිතබ්බං.

61. **අථ ඛො සාරිපුත්තො පරිබ්බාජකො යෙන මොග්ගල්ලානො පරිබ්බාජකො තෙනුපසඞ්කමීති** (අ. නි. අට්ඨ. 1.1.189-190; ධ. ප. අට්ඨ. 1.10 සාරිපුත්තත්ථෙරවත්ථු) සොතාපන්නො හුත්වා උපරිවිසෙසෙ අප්පවත්තන්තෙ ‘‘භවිස්සති එත්ථ කාරණ’’න්ති සල්ලක්ඛෙත්වා ථෙරං ආහ ‘‘භන්තෙ, මා උපරි ධම්මදෙසනං වඩ්ඪයිත්ථ, එත්තකමෙව හොතු, කහං අම්හාකං සත්ථා වසතී’’ති. වෙළුවනෙ පරිබ්බාජකාති. ‘‘භන්තෙ, තුම්හෙ පුරතො යාථ, මය්හං එකො සහායකො අත්ථි, අම්හෙහි ච අඤ්ඤමඤ්ඤං කතිකා කතා ‘යො පඨමං අමතං අධිගච්ඡති, සො ආරොචෙතූ’ති, අහං තං පටිඤ්ඤං මොචෙත්වා සහායකං ගහෙත්වා තුම්හාකං ගතමග්ගෙනෙව සත්ථු සන්තිකං ආගමිස්සාමී’’ති පඤ්චපතිට්ඨිතෙන ථෙරස්ස පාදෙසු නිපතිත්වා තික්ඛත්තුං පදක්ඛිණං කත්වා ථෙරං උය්‍යොජෙත්වා පරිබ්බාජකාරාමාභිමුඛො අගමාසි.

62. **සාරිපුත්තං පරිබ්බාජකං එතදවොචාති** ''අජ්ජ මය්හං සහායස්ස මුඛවණ්ණො න අඤ්ඤදිවසෙසු විය, අද්ධා අනෙන අමතං අධිගතං භවිස්සතී''ති අමතාධිගමං පුච්ඡන්තො එතදවොච. සොපිස්ස ''ආමාවුසො, අමතං අධිගත''න්ති පටිජානිත්වා සබ්බං පවත්තිං ආරොචෙත්වා තමෙව ගාථං අභාසි. ගාථාපරියොසානෙ මොග්ගල්ලානො පරිබ්බාජකො සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨහි. තෙන වුත්තං **''අථ ඛො මොග්ගල්ලානස්ස පරිබ්බාජකස්ස…පෙ…. ධම්මචක්ඛුං උදපාදී''**ති. **ගච්ඡාම මයං, ආවුසො, භගවතො සන්තිකෙති** ''කහං සම්ම සත්ථා වසතී''ති පුච්ඡිත්වා ''වෙළුවනෙ කිර සම්ම, එවං නො ආචරියෙන අස්සජිත්ථෙරෙන කථිත''න්ති වුත්තෙ එවමාහ.

සාරිපුත්තත්ථෙරො ච නාමෙස සදාපි ආචරියපූජකොව, තස්මා සහායං මොග්ගල්ලානං පරිබ්බාජකං එවමාහ ''අම්හෙහි අධිගතං අමතං අම්හාකං ආචරියස්ස සඤ්චයපරිබ්බාජකස්සපි කථෙස්සාම, බුජ්ඣමානො පටිවිජ්ඣිස්සති, අප්පටිවිජ්ඣන්තො අම්හාකං සද්දහිත්වා සත්ථු සන්තිකං ගමිස්සති, බුද්ධානං දෙසනං සුත්වා මග්ගඵලප්පටිවෙධං කරිස්සතී''ති. තතො ද්වෙපි ජනා සඤ්චයස්ස සන්තිකං අගමංසු. තෙන වුත්තං **''අථ ඛො සාරිපුත්තමොග්ගල්ලානා යෙන සඤ්චයො පරිබ්බාජකො තෙනුපසඞ්කමිංසූ''**ති. උපසඞ්කමිත්වා ච ''ආචරිය, ත්වං කිං කරොසි, ලොකෙ බුද්ධො උප්පන්නො, ස්වාක්ඛාතො ධම්මො, සුප්පටිපන්නො සඞ්ඝො, ආයාම දසබලං පස්සිස්සාමා''ති. සො ''කිං වදථ තාතා''ති තෙපි වාරෙත්වා ලාභග්ගයසග්ගප්පවත්තිමෙව නෙසං දීපෙති. තෙ ''අම්හාකං එවරූපො අන්තෙවාසිකවාසො නිච්චමෙව හොතු, තුම්හාකං පන ගමනං වා අගමනං වා ජානාථා''ති ආහංසු. සඤ්චයො ''ඉමෙ එත්තකං ජානන්තා මම වචනං න කරිස්සන්තී''ති ඤත්වා ''ගච්ඡථ තුම්හෙ තාතා, අහං මහල්ලකකාලෙ අන්තෙවාසිකවාසං වසිතුං න සක්කොමී''ති ආහ. තෙ අනෙකෙහිපි කාරණසතෙහි තං බොධෙතුං අසක්කොන්තා අත්තනො ඔවාදෙ වත්තමානං ජනං ආදාය වෙළුවනං අගමංසු. පඤ්චසු අන්තෙවාසිකසතෙසු අඩ්ඪතෙය්‍යසතා නිවත්තිංසු, අඩ්ඪතෙය්‍යසතා තෙහි සද්ධිං අගමංසු. තෙන වුත්තං **''අථ ඛො සාරිපුත්තමොග්ගල්ලානා තානි අඩ්ඪතෙය්‍යානි පරිබ්බාජකසතානි ආදාය යෙන වෙළුවනං තෙනුපසඞ්කමිංසූ''**ති.

විමුත්තෙති යථාවුත්තලක්ඛණෙ නිබ්බානෙ තදාරම්මණාය ඵලවිමුත්තියා අධිමුත්තෙ නෙ සාරිපුත්තමොග්ගල්ලානෙ බ්‍යාකාසීති සම්බන්ධො.

එවං බ්‍යාකරිත්වා ච සත්ථා චතුපරිසමජ්ඣෙ ධම්මං දෙසෙන්තො නෙසං පරිසාය චරියවසෙන ධම්මදෙසනං වඩ්ඪෙසි, ඨපෙත්වා ද්වෙ අග්ගසාවකෙ සබ්බෙපි අඩ්ඪතෙය්‍යසතා පරිබ්බාජකා අරහත්තං පාපුණිංසු. සත්ථා ''එථ භික්ඛවො''ති හත්ථං පසාරෙසි, සබ්බෙසං කෙසමස්සු අන්තරධායි, ඉද්ධිමයපත්තචීවරං කායපටිබද්ධං අහොසි. අග්ගසාවකානම්පි ඉද්ධිමයපත්තචීවරං ආගතං, උපරිමග්ගත්තයකිච්චං පන න නිට්ඨාති. කස්මා? සාවකපාරමීඤාණස්ස මහන්තතාය. අථායස්මා මහාමොග්ගල්ලානො පබ්බජිතදිවසතො සත්තමෙ දිවසෙ මගධරට්ඨෙ කල්ලවාළගාමකං උපනිස්සාය සමණධම්මං කරොන්තො ථිනමිද්ධෙ ඔක්කමන්තො සත්ථාරා සංවෙජිතො ථිනමිද්ධං විනොදෙත්වා තථාගතෙන දින්නං ධාතුකම්මට්ඨානං සුණන්තොව උපරිමග්ගත්තයකිච්චං නිට්ඨාපෙත්වා සාවකපාරමීඤාණස්ස මත්ථකං පත්තො. සාරිපුත්තත්ථෙරොපි පබ්බජිතදිවසතො අද්ධමාසං අතික්කමිත්වා සත්ථාරා සද්ධිං තමෙව රාජගහං උපනිස්සාය සූකරඛතලෙණෙ විහරන්තො අත්තනො භාගිනෙය්‍යස්ස දීඝනඛපරිබ්බාජකස්ස වෙදනාපරිග්ගහසුත්තන්තෙ දෙසියමානෙ සුත්තානුසාරෙන ඤාණං පෙසෙත්වා පරස්ස වඩ්ඪිතභත්තං භුඤ්ජන්තො විය සාවකපාරමීඤාණස්ස මත්ථකං පත්තො. තෙනෙවාහ **''මහාමොග්ගල්ලානත්ථෙරො සත්තහි දිවසෙහි අරහත්තෙ පතිට්ඨිතො, සාරිපුත්තත්ථෙරො අද්ධමාසෙනා''**ති.

යදිපි මහාමොග්ගල්ලානත්ථෙරො න චිරස්සෙව අරහත්තං පත්තො, ධම්මසෙනාපති තතො චිරෙන, එවං සන්තෙපි සාරිපුත්තත්ථෙරොව මහාපඤ්ඤතරො. මහාමොග්ගල්ලානත්ථෙරො හි සාවකානං සම්මසනචාරං යට්ඨිකොටියා උප්පීළෙන්තො විය එකදෙසමෙව සම්මසන්තො සත්ත දිවසෙ වායමිත්වා අරහත්තං පත්තො. සාරිපුත්තත්ථෙරො ඨපෙත්වා බුද්ධානං පච්චෙකබුද්ධානඤ්ච සම්මසනචාරං සාවකානං සම්මසනචාරං නිප්පදෙසං සම්මසි, එවං සම්මසන්තො අද්ධමාසං වායමි. උක්කංසගතස්ස සාවකානං සම්මසනචාරස්ස නිප්පදෙසෙන පවත්තියමානත්තා සාවකපාරමීඤාණස්ස ච තථා පරිපාචෙතබ්බත්තා. යථා හි පුරිසො ''වෙණුයට්ඨිං ගණ්හිස්සාමී''ති මහාජටං වෙණුං දිස්වා ''ජටං ඡින්දන්තස්ස පපඤ්චො භවිස්සතී''ති අන්තරෙන හත්ථං පවෙසෙත්වා සම්පත්තමෙව යට්ඨිං මූලෙ ච අග්ගෙ ච ඡින්දිත්වා ආදාය පක්කමෙය්‍ය, සො කිඤ්චාපි පඨමතරං ගච්ඡති, යට්ඨිං පන සාරං වා උජුං වා න ලභති. අපරො තථාරූපමෙව වෙණුං දිස්වා සචෙ සම්පත්තයට්ඨිං ගණ්හිස්සාමි, සාරං වා උජුං වා න ලභිස්සාමීති කච්ඡං බන්ධිත්වා මහන්තෙන සත්ථෙන වෙණුජටං ඡින්දිත්වා සාරා චෙව උජූ ච යට්ඨියො උච්චිනිත්වා ආදාය පක්කමෙය්‍ය, අයං කිඤ්චාපි පච්ඡා ගච්ඡති, යට්ඨියො පන සාරා චෙව උජූ ච ලභති, එවංසම්පදමිදං ඉමෙසං ද්වින්නං ථෙරානං පධානං.

සම්මසනචාරො ච නාමෙත්ථ විපස්සනාභූමි වෙදිතබ්බා සම්මසනං චරති එත්ථාති සම්මසනචාරොති කත්වා. තත්ථ බුද්ධානං සම්මසනචාරො දසසහස්සලොකධාතුයං සත්තසන්තානගතා අනින්ද්‍රියබද්ධා ච සඞ්ඛාරාති වදන්ති. කොටිසතසහස්සචක්කවාළෙසූති අපරෙ. තථා හි අත්තනියවසෙන පටිච්චසමුප්පාදනයං ඔතරිත්වා ඡත්තිංසකොටිසතසහස්සමුඛෙන බුද්ධානං මහාවජිරඤාණං පවත්තං. පච්චෙකබුද්ධානං සසන්තානගතෙහි සද්ධිං මජ්ඣිමදෙසවාසීසත්තසන්තානගතා අනින්ද්‍රියබද්ධා ච සඞ්ඛාරා සම්මසනචාරොති වදන්ති. ජම්බුදීපවාසීසන්තානගතාති කෙචි. සසන්තානගතෙ සබ්බධම්මෙ පරසන්තානගතෙ ච සන්තානවිභාගං අකත්වා බහිද්ධාභාවසාමඤ්ඤතො සම්මසනං, අයං සාවකානං සම්මසනචාරො. මොග්ගල්ලානත්ථෙරො පන බහිද්ධා ධම්මෙපි

සසන්තානවිභාගෙන කෙචි කෙචි උද්ධරිත්වා සම්මසි, තඤ්ච ඛො ඤාණෙන ඵුට්ඨමත්තං කත්වා. තෙන වුත්තං ‘‘යට්ඨිකොටියා උප්පීළෙන්තො විය එකදෙසමෙව සම්මසන්තො’’ති. තත්ථ ඤාණෙන නාම යාවතා නෙය්‍යං වත්තිතබ්බං, තාවතා අවත්තනතො ‘‘යට්ඨිකොටියා උප්පීළෙන්තො විය’’ති වුත්තං, අනුපදධම්මවිපස්සනාය අභාවතො ‘‘එකදෙසමෙව සම්මසන්තො’’ති වුත්තං. ධම්මසෙනාපතිනොපි යථාවුත්තසාවකානං විපස්සනාය භූමියෙව සම්මසනචාරො. තත්ථ පන ථෙරො සාතිසයං නිරවසෙසං අනුපදඤ්ච සම්මා විපස්සි. තෙන වුත්තං ‘‘සාවකානං සම්මසනචාරං නිප්පදෙසං සම්මසී’’ති.

එත්ථ ච සුක්ඛවිපස්සකා ලොකියාභිඤ්ඤප්පත්තා පකතිසාවකා මහාසාවකා අග්ගසාවකා පච්චෙකබුද්ධා සම්මාසම්බුද්ධාති ඡසු ජනෙසු සුක්ඛවිපස්සකානං ඣානාභිඤ්ඤාහි අනධිගතපඤ්ඤානෙපුඤ්ඤත්තා අන්ධානං විය ඉච්ඡිතපදෙසොක්කමනං විපස්සනාකාලෙ ඉච්ඡිතිච්ඡිතධම්මභාවනා නත්ථි, තෙ යථාපරිග්ගහිතධම්මමත්තෙයෙව විපස්සනං වඩ්ඪෙන්ති. ලොකියාභිඤ්ඤප්පත්තා පන පකතිසාවකා යෙන මුඛෙන විපස්සනං ආරභන්ති, තතො අඤ්ඤෙනපි විපස්සනං විත්ථාරිකං කාතුං සක්කොන්ති විපුලඤාණත්තා. මහාසාවකා අභිනීහාරසම්පන්නත්තා තතො සාතිසයං විපස්සනං විත්ථාරිකං කාතුං සක්කොන්ති. අග්ගසාවකෙසු දුතියො අභිනීහාරසම්පත්තියා සමාධානස්ස සාතිසයත්තා විපස්සනං තතොපි විත්ථාරිකං කරොති. පඨමො පන තතොපි මහාපඤ්ඤතාය සාවකෙහි අසාධාරණං කත්වා විපස්සනං විත්ථාරිකං කරොති. පච්චෙකබුද්ධා තෙහිපි මහාභිනීහාරතාය අත්තනො අභිනීහාරානුරූපං තතොපි විත්ථාරිකං විපස්සනං කරොන්ති. බුද්ධානං සම්මදෙව පරිපූරිතපඤ්ඤාපාරමීපභාවිතා සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණාධිගමස්ස අනුරූපා යථා නාම කතවාලවෙධපරිචයෙන සරභඞ්ගසදිසෙන ධනුග්ගහෙන ඛිත්තො සරො අන්තරා රුක්ඛලතාදීසු අසජ්ජමානො ලක්ඛෙයෙව පතති, න සජ්ජති න විරජ්ජති, එවං අන්තරා අසජ්ජමානා අවිරජ්ජමානා විපස්සනා සම්මසනීයධම්මෙසු යාථාවතො නානානයෙහි පවත්තති, යං ‘‘මහාවජිරඤාණ’’න්ති වුච්චති.

එතෙසු ච සුක්ඛවිපස්සකානං විපස්සනාචාරො ඛජ්ජොතප්පභාසදිසො, අභිඤ්ඤප්පත්තපකතිසාවකානං දීපප්පභාසදිසො, මහාසාවකානං උක්කාප්පභාසදිසො, අග්ගසාවකානං ඔසධිතාරකප්පභාසදිසො, පච්චෙකබුද්ධානං චන්දප්පභාසදිසො, සම්මාසම්බුද්ධානං රස්මිසහස්සපටිමණ්ඩිතසරදසූරියමණ්ඩලසදිසො හුත්වා උපට්ඨාති. තථා සුක්ඛවිපස්සකානං විපස්සනාචාරො අන්ධානං යට්ඨිකොටියා ගමනසදිසො, ලොකියාභිඤ්ඤප්පත්තපකතිසාවකානං දණ්ඩකසෙතුගමනසදිසො, මහාසාවකානං ජඞ්ඝසෙතුගමනසදිසො, අග්ගසාවකානං සකටසෙතුගමනසදිසො, පච්චෙකබුද්ධානං මහාජඞ්ඝමග්ගගමනසදිසො, සම්මාසම්බුද්ධානං මහාසකටමග්ගගමනසදිසො. තථා බුද්ධානං පච්චෙකබුද්ධානඤ්ච විපස්සනා චින්තාමයඤාණසංවඩ්ඪිතත්තා සයම්භූඤාණභූතා, ඉතරෙසං සුතමයඤාණසංවඩ්ඪිතත්තා පරොපදෙසසම්භූතාති වෙදිතබ්බා.

ඉදානි උභින්නම්පි ථෙරානං පුබ්බයොගං දස්සෙතුං **‘‘අතීතෙ කිරා’’**තිආදිමාහ. තං සබ්බං උත්තානත්ථමෙව.

63. **ගිරිබ්බජනගරන්ති** සමන්තා පබ්බතපරික්ඛිත්තං වජසදිසං හුත්වා තිට්ඨතීති ගිරිබ්බජන්ති එවංලද්ධනාමං රාජගහනගරං. උසූයනකිරියාය කම්මභාවං සන්ධාය **‘‘උපයොගත්ථෙ වා’’**ති වුත්තං.

සාරිපුත්තමොග්ගල්ලානපබ්බජ්ජාකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

උපජ්ඣායවත්තකථාවණ්ණනා

64. වජ්ජාවජ්ජං උපනිජ්ඣායතීති උපජ්ඣායො, නත්ථි උපජ්ඣායො එතෙසන්ති **අනුපජ්ඣායකා**. තෙනාහ **‘‘වජ්ජාවජ්ජං උපනිජ්ඣායකෙන ගරුනා විරහිතා’’**ති. තත්ථ **වජ්ජාවජ්ජන්ති** ඛුද්දකං මහන්තඤ්ච වජ්ජං. වුද්ධිඅත්ථො හි අයමකාරො ‘‘ඵලාඵල’’න්තිආදීසු විය. **උත්තිට්ඨපත්තන්ති** එත්ථ උච්ඡිට්ඨ-සද්දසමානත්ථො **උත්තිට්ඨ**-සද්දො. තෙනෙවාහ **‘‘තස්මිඤ්හි මනුස්සා උච්ඡිට්ඨසඤ්ඤිනො, තස්මා උත්තිට්ඨපත්තන්ති වුත්ත’’**න්ති. **පිණ්ඩාය චරණකපත්තන්ති** ඉමිනා පන පත්තස්ස සරූපදස්සනමුඛෙන උච්ඡිට්ඨකප්පනාය කාරණං විභාවිතං. **තස්මින්ති** තස්මිං පිණ්ඩාය චරණකපත්තෙ.

65. **සගාරවා සප්පතිස්සාති** එත්ථ ගරුභාවො ගාරවං, පාසාණච්ඡත්තං විය ගරුකරණීයතා. සහ ගාරවෙනාති සගාරවා. ගරුනා කිස්මිඤ්චි වුත්තෙ ගාරවවසෙන පතිස්සවනං පතිස්සො, පතිස්සවභූතං තංසභාගඤ්ච යංකිඤ්චි ගාරවන්ති අත්ථො. සහ පතිස්සෙනාති සප්පතිස්සා, ඔවාදං සම්පටිච්ඡන්තාති අත්ථො . පතිස්සීයතීති වා පතිස්සො, ගරුකාතබ්බො. තෙන සහ පතිස්සෙනාති **සප්පතිස්සා**. අට්ඨකථායං පන බ්‍යඤ්ජනවිචාරං අකත්වා අත්ථමත්තමෙව දස්සෙතුං **‘‘ගරුකභාවඤ්චෙව ජෙට්ඨකභාවඤ්ච උපට්ඨපෙත්වා’’**ති වුත්තං. **සාහූති** සාධු. **ලහූති** අගරු, මම තුය්හං උපජ්ඣායභාවෙ භාරියං නාම නත්ථීති අත්ථො. **ඔපායිකන්ති** උපායපටිසංයුත්තං තෙ උපජ්ඣායග්ගහණං ඉමිනා උපායෙන ත්වං මෙ ඉතො පට්ඨාය භාරො ජාතොසීති වුත්තං හොති. **පතිරූපන්ති** අනුරූපං තව උපජ්ඣායග්ගහණන්ති අත්ථො. **පාසාදිකෙනාති** පසාදාවහෙන කායවචීපයොගෙන. **සම්පාදෙහීති** තිවිධසික්ඛං නිප්ඵාදෙහීති අත්ථො. **කායෙන වාති** හත්ථමුද්දාදිං දස්සෙන්තො කායෙන වා විඤ්ඤාපෙති. **ගහිතො තයා…පෙ…. විඤ්ඤාපෙතීති** ‘‘සාහූ’’තිආදීසු එකං වදන්තොයෙව ඉමමත්ථං විඤ්ඤාපෙතීති වුච්චති. තෙනෙවාහ **‘‘ඉදමෙව හී’’**තිආදි. **සාධූති සම්පටිච්ඡනං සන්ධායාති** උපජ්ඣායෙන ‘‘සාහූ’’ති වුත්තෙ සද්ධිවිහාරිකස්ස ‘‘සාධූ’’ති සම්පටිච්ඡනවචනං සන්ධාය. කස්මා නප්පමාණන්ති ආහ

‘‘ආයාචනදානමත්තෙන හී’’තිආදි, සද්ධිවිහාරිකස්ස ‘‘උපජ්ඣායො මෙ, භන්තෙ, හොහී’’ති ආයාචනමත්තෙන, උපජ්ඣායස්ස ච ‘‘සාහූ’’තිආදිනා දානවචනමත්තෙනාති අත්ථො. **න එත්ථ සම්පටිච්ඡනං අඞ්ගන්ති** සද්ධිවිහාරිකස්ස සම්පටිච්ඡනවචනං එත්ථ උපජ්ඣායග්ගහණෙ අඞ්ගං න හොති.

66. **සම්මාවත්තනාති** සම්මාපවත්ති. **අස්සාති** සද්ධිවිහාරිකස්ස. **තාදිසමෙව මුඛධොවනොදකං දාතබ්බන්ති** උතුම්හි සරීරසභාවෙ ච එකාකාරෙ තාදිසමෙව දාතබ්බං. **ද්වෙ චීවරානීති** පාරුපනං සඞ්ඝාටිඤ්ච සන්ධාය වදති. යදි එවං ‘‘සඞ්ඝාටියො’’ති කස්මා වුත්තන්ති ආහ **‘‘සබ්බඤ්හි චීවරං සඞ්ඝටිතත්තා සඞ්ඝාටීති වුච්චතී’’**ති. **පදවීතිහාරෙහීති** එත්ථ පදං වීතිහරති එත්ථාති **පදවීතිහාරො,** පදවීතිහරණට්ඨානං දුතවිලම්බිතං අකත්වා සමගමනෙ ද්වින්නං පදානං අන්තරෙ මුට්ඨිරතනමත්තං. පදානං වා වීතිහරණං අභිමුඛං හරිත්වා නික්ඛෙපො **පදවීතිහාරොති** එවමෙත්ථ අත්ථො දට්ඨබ්බො. **ඉතො පට්ඨායාති** ‘‘න උපජ්ඣායස්ස භණමානස්සා’’ති එත්ථ වුත්ත න-කාරතො පට්ඨාය. **සබ්බත්ථ දුක්කටාපත්ති වෙදිතබ්බාති** ‘‘ඊදිසෙසු ගිලානොපි න මුච්චතී’’ති දස්සනත්ථං වුත්තං. අඤ්ඤම්පි හි යථාවුත්තං උපජ්ඣායවත්තං අනාදරියෙන අකරොන්තස්ස අගිලානස්ස වත්තභෙදෙ සබ්බත්ථ දුක්කටමෙව. තෙනෙව වක්ඛති ‘‘අගිලානෙන හි සද්ධිවිහාරිකෙන සට්ඨිවස්සෙනාපි සබ්බං උපජ්ඣායවත්තං කාතබ්බං, අනාදරෙන අකරොන්තස්ස වත්තභෙදෙ දුක්කටං. න-කාරපටිසංයුත්තෙසු පන පදෙසු ගිලානස්සපි පටික්ඛිත්තකිරියං කරොන්තස්ස දුක්කටමෙවා’’ති (මහාව. අට්ඨ. 64). **ආපත්තියා ආසන්නවාචන්ති** ආපත්තිජනකමෙව වචනං සන්ධාය වදති. යාය හි වාචාය ආපත්තිං ආපජ්ජති, සා වාචා තස්සා ආපත්තියා ආසන්නාති වුච්චති.

චීවරෙන පත්තං වෙඨෙත්වාති එත්ථ ‘‘උත්තරාසඞ්ගස්ස එකෙන කණ්ණෙන වෙඨෙත්වා’’ති **ගණ්ඨිපදෙසු** වුත්තං. **ගාමෙති** ගාමපරියාපන්නෙ තාදිසෙ කිස්මිඤ්චි පදෙසෙ. **අන්තරඝරෙති** අන්තොගෙහෙ. **පටික්කමනෙති** ආසනසාලායං. තික්ඛත්තුං පානීයෙන පුච්ඡිතබ්බොති සම්බන්ධො, ආදිම්හි මජ්ඣෙ අන්තෙති එවං තික්ඛත්තුං පුච්ඡිතබ්බොති අත්ථො. **උපකට්ඨොති** ආසන්නො. **ධොතවාලිකායාති** නිරජාය පරිසුද්ධවාලිකාය. **සචෙ පහොතීති** වුත්තමෙවත්ථං විභාවෙති **‘‘න කෙනචි ගෙලඤ්ඤෙන අභිභූතො හොතී’’**ති. **පරිවෙණං ගන්ත්වාති** උපජ්ඣායස්ස පරිවෙණං ගන්ත්වා.

උපජ්ඣායවත්තකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

67. සද්ධිවිහාරිකවත්තකථා උත්තානත්ථායෙව.

නසම්මාවත්තනාදිකථාවණ්ණනා

68. නසම්මාවත්තනාදිකථායං **ගෙහස්සිතපෙමන්ති** ‘‘පිතා මෙ අය’’න්ති එවං උප්පන්නපෙමං. උපජ්ඣායම්හි පිතුචිත්තුපට්ඨානමෙව හි ඉධ ගෙහස්සිතපෙමං නාම. න හි ඉදං අකුසලපක්ඛියං ගෙහස්සිතපෙමං සන්ධාය වුත්තං පටිවිද්ධසච්චානං පහීනානුගෙධානං තදසම්භවතො, න ච භගවා භික්ඛූ සංකිලෙසෙ නියොජෙති, ගෙහස්සිතපෙමසදිසත්තා පන පෙමමුඛෙන මෙත්තාසිනෙහො ඉධ වුත්තොති වෙදිතබ්බං. ‘‘තෙසු එකො වත්තසම්පන්නො භික්ඛු…පෙ…. තෙසං අනාපත්තී’’ති වචනතො සචෙ එකො වත්තසම්පන්නො භික්ඛු ‘‘භන්තෙ, තුම්හෙ අප්පොස්සුක්කා හොථ, අහං තුම්හාකං සද්ධිවිහාරිකං අන්තෙවාසිකං වා ගිලානං උපට්ඨහිස්සාමි, ඔවදිතබ්බං ඔවදිස්සාමි, ඉති කරණීයෙසු උස්සුක්කං ආපජ්ජිස්සාමී’’ති වදති, තෙ එව වා සද්ධිවිහාරිකාදයො ‘‘භන්තෙ, තුම්හෙ කෙවලං අප්පොස්සුක්කා හොථා’’ති වදන්ති, වත්තං වා න සාදියන්ති , තතො පට්ඨාය ආචරියුපජ්ඣායානං අනාපත්තීති වදන්ති. සෙසමෙත්ථ උත්තානමෙව.

නසම්මාවත්තනාදිකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

රාධබ්‍රාහ්මණවත්ථුකථාවණ්ණනා

69. රාධබ්‍රාහ්මණවත්ථුම්හි **කිසො අහොසීති** ඛාදිතුං වා භුඤ්ජිතුං වා අසක්කොන්තො තනුකො අහොසි අප්පමංසලොහිතො. **උප්පණ්ඩුප්පණ්ඩුකජාතොති** සඤ්ජාතුප්පණ්ඩුප්පණ්ඩුකභාවො පණ්ඩුපලාසප්පටිභාගො. **ධමනිසන්ථතගත්තොති** පරියාදින්නමංසලොහිතත්තා සිරාජාලෙනෙව සන්ථරිතගත්තො. **අධිකාරන්ති** අධිකිරියං, සක්කාරන්ති වුත්තං හොති. කතං ජානන්තීති **කතඤ්ඤුනො,** කතං පාකටං කත්වා ජානන්තීති **කතවෙදිනො.** කිං පන ථෙරො භගවතා බාරාණසියං තීහි සරණගමනෙහි අනුඤ්ඤාතං පබ්බජ්ජං උපසම්පදඤ්ච න ජානාතීති? නො න ජානාති. යදි එවං ‘‘කථාහං, භන්තෙ, තං බ්‍රාහ්මණං පබ්බාජෙමි උපසම්පාදෙමී’’ති කස්මා ආහාති ඉමං අනුයොගං සන්ධායාහ **‘‘කිඤ්චාපි ආයස්මා සාරිපුත්තො’’**තිආදි. **පරිමණ්ඩලෙහීති** පරිපුණ්ණෙහි. **අඤ්ඤථා වා වත්තබ්බං අඤ්ඤථා වදතීති** ‘‘භන්තෙ’’ති වත්තබ්බං ‘‘බන්ධෙ’’ති වදති.

71-73. **සමනන්තරාති** අනන්තරං. **පණ්ණත්තිවීතික්කමං කරොතීති** සික්ඛාපදවීතික්කමං කරොති. අත්තභාවපරිහරණත්ථං නිස්සීයන්තීති **නිස්සයා,** පිණ්ඩියාලොපභොජනාදිකා චත්තාරො පච්චයා. තත්ථ **පිණ්ඩියාලොපභොජනන්ති** ජඞ්ඝපිණ්ඩියබලෙන චරිත්වා ආලොපමත්තං ලද්ධභොජනං. **අතිරෙකලාභොති** ‘‘පිණ්ඩියාලොපභොජනං නිස්සායා’’ති එවං වුත්තභික්ඛාහාරලාභතො අධිකලාභො සඞ්ඝභත්තාදි. තත්ථ සකලස්ස

සඞ්ඝස්ස දාතබ්බභත්තං **සඞ්ඝභත්තං.** කතිපයෙ භික්ඛූ උද්දිසිත්වා දාතබ්බභත්තං **උද්දෙසභත්තං.** නිමන්තෙත්වා දාතබ්බභත්තං **නිමන්තනං.** සලාකං ගාහාපෙත්වා දාතබ්බභත්තං **සලාකභත්තං.** එකස්මිං පක්ඛෙ එකදිවසං දාතබ්බභත්තං **පක්ඛිකං.** උපොසථෙ දාතබ්බභත්තං **උපොසථිකං.** පාටිපදදිවසෙ දාතබ්බභත්තං **පාටිපදිකං.** විත්ථාරකථා නෙසං සෙනාසනක්ඛන්ධකවණ්ණනායං ආවි භවිස්සති.

විහාරොති පාකාරපරිච්ඡින්නො සකලො ආවාසො. **අඩ්ඪයොගොති**

දීඝපාසාදො. ගරුළසණ්ඨානපාසාදොතිපි වදන්ති. **පාසාදොති** චතුරස්සපාසාදො. **හම්මියන්ති** මුණ්ඩච්ඡදනපාසාදො. අපරෙ පන භණන්ති ‘‘විහාරො නාම දීඝමුඛපාසාදො, අඩ්ඪයොගො එකපස්සච්ඡදනකසෙනාසනං , තස්ස කිර එකපස්සෙ භිත්ති උච්චතරා හොති, ඉතරපස්සෙ නීචා, තෙන තං එකපස්සච්ඡදනකං හොති, පාසාදො ආයතචතුරස්සපාසාදො, හම්මියං මුණ්ඩච්ඡදනං චන්දිකඞ්ගණයුත්ත’’න්ති. **ගුහාති** පබ්බතගුහා. **පූතිමුත්තන්ති** යං කිඤ්චි මුත්තං. යථා සුවණ්ණවණ්ණොපි කායො ‘‘පූතිකායො’’ති වුච්චති, එවං අභිනවම්පි මුත්තං පූතිමුත්තමෙව. සෙසමෙත්ථ උත්තානත්ථමෙව.

රාධබ්‍රාහ්මණවත්ථුකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

ආචරියවත්තකථාවණ්ණනා

75. උපසෙනවත්ථුම්හි **ආචිණ්ණන්ති** චරිතං වත්තං අනුධම්මතා. **කච්චි භික්ඛු ඛමනීයන්ති** භික්ඛු කච්චි තුය්හං ඉදං චතුචක්කං නවද්වාරං සරීරයන්තං ඛමනීයං සක්කා ඛමිතුං සහිතුං පරිහරිතුං, න කිඤ්චි දුක්ඛං උප්පාදෙතීති. **කච්චි යාපනීයන්ති** කච්චි සබ්බකිච්චෙසු යාපෙතුං සක්කා, න කිඤ්චි අන්තරායං දස්සෙතීති. **ජානන්තාපි තථාගතාති**එවමාදි යං පරතො ‘‘කති වස්සොසි ත්වං භික්ඛූ’’තිආදිනා පුච්ඡි, තස්ස පරිහාරදස්සනත්ථං වුත්තං. තත්‍රායං සඞ්ඛෙපත්ථො – තථාගතා නාම ජානන්තාපි සචෙ තාදිසං පුච්ඡාකාරණං හොති, පුච්ඡන්ති. සචෙ පන තාදිසං පුච්ඡාකාරණං නත්ථි, ජානන්තාපි න පුච්ඡන්ති. යස්මා පන බුද්ධානං අජානනං නාම නත්ථි, තස්මා ‘‘අජානන්තාපී’’ති න වුත්තං. **කාලං විදිත්වා පුච්ඡන්තීති** සචෙ තස්සා පුච්ඡාය සො කාලො හොති, එවං තං කාලං විදිත්වා පුච්ඡන්ති. සචෙ න හොති, එවම්පි කාලං විදිත්වාව න පුච්ඡන්ති. එවං පුච්ඡන්තාපි ච අත්ථසංහිතං තථාගතා පුච්ඡන්ති, යං අත්ථනිස්සිතං කාරණනිස්සිතං, තදෙව පුච්ඡන්ති, නො අනත්ථසංහිතං. කස්මා? යස්මා **අනත්ථසංහිතෙ සෙතුඝාතො තථාගතානං. සෙතු** වුච්චති මග්ගො, මග්ගෙනෙව තාදිසස්ස වචනස්ස ඝාතො සමුච්ඡෙදොති වුත්තං හොති.

ඉදානි **අත්ථසංහිතන්ති** එත්ථ යං අත්ථනිස්සිතං වචනං තථාගතා පුච්ඡන්ති, තං දස්සෙන්තො **‘‘ද්වීහි ආකාරෙහී’’**තිආදිමාහ. තත්ථ **ආකාරෙහීති** කාරණෙහි . **ධම්මං වා දෙසෙස්සාමාති** අට්ඨුප්පත්තියුත්තං සුත්තං වා පුබ්බචරිතකාරණයුත්තං ජාතකං වා කථයිස්සාම. **සාවකානං වා සික්ඛාපදං පඤ්ඤපෙස්සාමාති** සාවකානං වා තාය පුච්ඡාය වීතික්කමං පාකටං කත්වා ගරුකං වා ලහුකං වා සික්ඛාපදං පඤ්ඤපෙස්සාම ආණං ඨපෙස්සාම. **අතිලහුන්ති** අතිසීඝං.

76. අඤ්ඤතිත්ථියවත්ථුම්හි **අඤ්ඤතිත්ථියපුබ්බොති** පුබ්බෙ අඤ්ඤතිත්ථියො භූතොති අඤ්ඤතිත්ථියපුබ්බො. එත්ථ (අ. නි. අට්ඨ. 2.3.62) ච තිත්ථං ජානිතබ්බං, තිත්ථකරො ජානිතබ්බො , තිත්ථියා ජානිතබ්බා, තිත්ථියසාවකා ජානිතබ්බා. තත්ථ **තිත්ථං** නාම ද්වාසට්ඨි දිට්ඨියො. එත්ථ හි සත්තා තරන්ති උප්පිලවන්ති උම්මුජ්ජනිමුජ්ජං කරොන්ති, තස්මා ‘‘තිත්ථ’’න්ති වුච්චන්ති. තාසං දිට්ඨීනං උප්පාදෙතා **තිත්ථකරො** නාම පූරණකස්සපාදිකො. තස්ස ලද්ධිං ගහෙත්වා පබ්බජිතා **තිත්ථියා** නාම. තෙ හි තිත්ථෙ ජාතාති තිත්ථියා, යථාවුත්තං වා දිට්ඨිගතසඞ්ඛාතං තිත්ථං එතෙසං අත්ථීති තිත්ථිකා, තිත්ථිකා එව තිත්ථියා. තෙසං පච්චයදායකා **තිත්ථියසාවකාති** වෙදිතබ්බා. **සහධම්මිකං වුච්චමානොති** සහධම්මිකෙන වුච්චමානො, කරණත්ථෙ උපයොගවචනං. පඤ්චහි සහධම්මිකෙහි සික්ඛිතබ්බත්තා, තෙසං වා සන්තකත්තා ‘‘සහධම්මික’’න්ති ලද්ධනාමෙන බුද්ධපඤ්ඤත්තෙන සික්ඛාපදෙන වුච්චමානොති අත්ථො. **පසූරොති** තස්ස නාමං. **පරිබ්බාජකොති** ගිහිබන්ධනං පහාය පබ්බජ්ජුපගතො.

තංයෙව තිත්ථායතනන්ති එත්ථ ද්වාසට්ඨිදිට්ඨිසඞ්ඛාතං තිත්ථමෙව ආයතනන්ති තිත්ථායතනං, තිත්ථං වා එතෙසං අත්ථීති තිත්ථිනො, තිත්ථියා, තෙසං ආයතනන්තිපි **තිත්ථායතනං. ආයතනන්ති** ච ‘‘අස්සානං කම්බොජො ආයතනං, ගුන්නං දක්ඛිණපථො ආයතන’’න්ති එත්ථ සඤ්ජාතිට්ඨානං ආයතනං නාම.

‘‘මනොරමෙ ආයතනෙ, සෙවන්ති නං විහඞ්ගමා;
ඡායං ඡායත්ථිනො යන්ති, ඵලත්ථං ඵලභොජිනො’’ති. (අ. නි. 5.38) –

එත්ථ සමොසරණට්ඨානං. ‘‘පඤ්චිමානි, භික්ඛවෙ, විමුත්තායතනානී’’ති (අ. නි. 5.26) එත්ථ කාරණං, තං ඉධ සබ්බම්පි ලබ්භති. සබ්බෙපි හි දිට්ඨිගතිකා සඤ්ජායමානා ඉමාසුයෙව ද්වාසට්ඨියා දිට්ඨීසු සඤ්ජායන්ති, සමොසරමානාපි එතාසුයෙව සමොසරන්ති සන්නිපතන්ති, දිට්ඨිගතිකභාවෙ ච නෙසං ඉමායෙව ද්වාසට්ඨි දිට්ඨියො කාරණං, තස්මා

යථාවුත්තං තිත්ථමෙව සඤ්ජාතිආදිනා අත්ථෙන ආයතනන්ති තිත්ථායතනං, තෙනෙවත්ථෙන තිත්ථීනං ආයතනන්තිපි තිත්ථායතනං.

ආයස්මතො නිස්සාය වච්ඡාමීති එත්ථ **ආයස්මතොති** උපයොගත්ථෙ සාමිවචනං, ආයස්මන්තං නිස්සාය වසිස්සාමීති අත්ථො. **බ්‍යත්තො…පෙ…. වුත්තලක්ඛණොයෙවාති** පරිසුපට්ඨාපකබහුස්සුතං සන්ධාය වදති. **පඤ්චහුපාලි අඞ්ගෙහීති**ආදීසු යං වත්තබ්බං, තං පරතො ආවි භවිස්සති.

ආචරියවත්තකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

පණාමනාඛමාපනාකථාවණ්ණනා

80. යං පුබ්බෙ ලක්ඛණං වුත්තන්ති සම්බන්ධො, ‘‘තෙනෙව ලක්ඛණෙන නිස්සයන්තෙවාසිකස්ස ආපත්ති වෙදිතබ්බා’’ති පොත්ථකෙසු පාඨො දිස්සති, ‘‘න තෙනෙව ලක්ඛණෙන නිස්සයන්තෙවාසිකස්ස ආපත්ති වෙදිතබ්බා’’ති එවං පනෙත්ථ පාඨො වෙදිතබ්බො. සද්ධිවිහාරිකස්ස වුත්තලක්ඛණෙන නිස්සයන්තෙවාසිකස්ස ආපත්ති න වෙදිතබ්බාති එවං පනෙත්ථ අත්ථොපි වෙදිතබ්බො. අඤ්ඤථා ‘‘නිස්සයන්තෙවාසිකෙන හි යාව ආචරියං නිස්සාය වසති, තාව සබ්බං ආචරියවත්තං කාතබ්බ’’න්ති ඉදං විරුජ්ඣෙය්‍ය. ඉදඤ්හි වචනං නිස්සයන්තෙවාසිකස්ස අමුත්තනිස්සයස්සෙව වත්තං අකරොන්තස්ස ආපත්තීති දීපෙති. තස්මා සද්ධිවිහාරිකස්ස යථාවුත්තවත්තං අකරොන්තස්ස නිස්සයමුත්තකස්ස අමුත්තකස්සපි ආපත්ති, නිස්සයන්තෙවාසිකස්ස පන අමුත්තනිස්සයස්සෙව ආපත්තීති ගහෙතබ්බං. තෙනෙව **විසුද්ධිමග්ගෙපි** (විසුද්ධි. 1.41) **ඤාතිපලිබොධකථායං** –

> ‘‘ඤාතීති විහාරෙ ආචරියුපජ්ඣායසද්ධිවිහාරිකඅන්තෙවාසිකසමානුපජ්ඣායකසමානාචරියකා, ඝරෙ මාතා පිතා භගිනී භාතාති එවමාදිකා. තෙ ගිලානා ඉමස්ස පලිබොධා හොන්ති, තස්මා සො පලිබොධො උපට්ඨහිත්වා තෙසං පාකතිකකරණෙන උපච්ඡින්දිතබ්බො. තත්ථ උපජ්ඣායො තාව ගිලානො සචෙ ලහුං න වුට්ඨාති, යාවජීවං පටිජග්ගිතබ්බො. තථා පබ්බජ්ජාචරියො උපසම්පදාචරියො සද්ධිවිහාරිකො උපසම්පාදිතපබ්බාජිතඅන්තෙවාසිකසමානුපජ්ඣායකා ච. නිස්සයාචරිය උද්දෙසාචරිය නිස්සයන්තෙවාසික උද්දෙසන්තෙවාසිකසමානාචරියකා පන යාව නිස්සයඋද්දෙසා අනුපච්ඡින්නා, තාව පටිජග්ගිතබ්බා’’ති –

විභාගෙන වුත්තං. අයඤ්ච විභාගො ‘‘තෙනෙව ලක්ඛණෙන නිස්සයන්තෙවාසිකස්ස ආපත්ති වෙදිතබ්බා’’ති එවං පාඨෙ සති න යුජ්ජෙය්‍ය. අයඤ්හි පාඨො සද්ධිවිහාරිකස්ස විය නිස්සයන්තෙවාසිකස්සපි යථාවුත්තවත්තං අකරොන්තස්ස නිස්සයමුත්තකස්ස අමුත්තකස්සපි ආපත්තීති ඉමමත්ථං දීපෙති, තස්මා වුත්තනයෙනෙවෙත්ථ පාඨො ගහෙතබ්බො.

පබ්බජ්ජඋපසම්පදධම්මන්තෙවාසිකෙහි පන…පෙ…. තාව වත්තං කාතබ්බන්ති
පබ්බජ්ජාචරියඋපසම්පදාචරියධම්මාචරියානං

එතෙහි යථාවුත්තවත්තං කාතබ්බං. තත්ථ යෙන සික්ඛාපදානි දින්නානි, අයං **පබ්බජ්ජාචරියො**. යෙන උපසම්පදකම්මවාචා වුත්තා, අයං **උපසම්පදාචරියො**. යො උද්දෙසං පරිපුච්ඡං වා දෙති, අයං **ධම්මාචරියොති** වෙදිතබ්බං. සෙසමෙත්ථ උත්තානමෙව.

පණාමනාඛමාපනාකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

නිස්සයපටිප්පස්සද්ධිකථාවණ්ණනා

83. නිස්සයපටිප්පස්සද්ධිකථායං **දිසං ගතොති** පුන ආගන්තුකාමො අනාගන්තුකාමො වා හුත්වා වාසත්ථාය කඤ්චි දිසං ගතො. **භික්ඛුනො සභාගතන්ති** පෙසලභාවං. **ඔලොකෙත්වාති** උපපරික්ඛිත්වා. **විබ්භන්තෙ…පෙ…. තත්ථ ගන්තබ්බන්ති** එත්ථ සචෙ කෙනචි කරණීයෙන තදහෙව ගන්තුං අසක්කොන්තො කතිපාහෙන ගමිස්සාමීති ගමනෙ සඋස්සාහො හොති, රක්ඛතීති වදන්ති. **මා ඉධ පටික්කමීති** මා ඉධ පවිසි. **තත්‍රෙව වසිතබ්බන්ති** තත්ථෙව නිස්සයං ගහෙත්වා වසිතබ්බං. **තංයෙව විහාරං…පෙ…. වසිතුං වට්ටතීති** එත්ථ උපජ්ඣායෙන පරිච්චත්තත්තා උපජ්ඣායසමොධානපරිහාරො නත්ථි, තස්මා උපජ්ඣායෙන සමොධානගතස්සපි ආචරියස්ස සන්තිකෙ ගහිතනිස්සයො න පටිප්පස්සම්භති.

ආචරියම්හා නිස්සයපටිප්පස්සද්ධීසු ආචරියො පක්කන්තො වා හොතීති එත්ථ ‘‘පක්කන්තොති දිසං ගතො’’තිආදිනා උපජ්ඣායස්ස පක්කමනෙ යො විනිච්ඡයො වුත්තො, සො තත්ථ වුත්තනයෙනෙව ඉධාපි සක්කා විඤ්ඤාතුන්ති තං අවත්වා ‘‘කොචි ආචරියො ආපුච්ඡිත්වා පක්කමතී’’තිආදිනා අඤ්ඤොයෙව නයො ආරද්ධො, අයඤ්ච නයො උපජ්ඣායපක්කමනෙපි වෙදිතබ්බොයෙව. ඊදිසෙසු හි ඨානෙසු එකත්ථ වුත්තලක්ඛණං අඤ්ඤත්ථාපි දට්ඨබ්බං. **සචෙ ද්වෙ ලෙඩ්ඩුපාතෙ අතික්කමිත්වා නිවත්තති, පටිප්පස්සද්ධො හොතීති** එත්ථ එත්තාවතා

දිසාපක්කන්තො නාම හොතීති අන්තෙවාසිකෙ අනික්ඛිත්තධුරෙපි නිස්සයො පටිප්පස්සම්භති. **ආචරියුපජ්ඣායා ද්වෙ ලෙඩ්ඩුපාතෙ අතික්කම්ම අඤ්ඤස්මිං විහාරෙ වසන්තීති** බහිඋපචාරසීමායං අන්තෙවාසිකසද්ධිවිහාරිකානං වසනට්ඨානතො ද්වෙ ලෙඩ්ඩුපාතෙ අතික්කම්ම අඤ්ඤස්මිං සෙනාසනෙ වසන්ති, අන්තොඋපචාරසීමායං පන ද්වෙ ලෙඩ්ඩුපාතෙ අතික්කමිත්වාපි වසතො නිස්සයො න පටිප්පස්සම්භති. ''සචෙපි ආචරියො මුඤ්චිතුකාමොව හුත්වා නිස්සයපණාමනාය පණාමෙතී''තිආදි සබ්බං උපජ්ඣායස්ස ආණත්තියම්පි වෙදිතබ්බං. සෙසමෙත්ථ උත්තානමෙව.

නිස්සයපටිප්පස්සද්ධිකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

උපසම්පාදෙතබ්බපඤ්චකකථාවණ්ණනා

84. **පඤ්චහි , භික්ඛවෙ, අඞ්ගෙහි සමන්නාගතෙනාතිආදීසු න සාමණෙරො උපට්ඨාපෙතබ්බොති** උපජ්ඣායෙන හුත්වා සාමණෙරො න ගහෙතබ්බො. අයමත්ථො **අඞ්ගුත්තරනිකායට්ඨකථායං** (අ. නි. අට්ඨ. 3.5.251-253) වුත්තොයෙව.

> ''අත්තානමෙව පඨමං, පතිරූපෙ නිවෙසයෙ;
> අථඤ්ඤමනුසාසෙය්‍ය, න කිලිස්සෙය්‍ය පණ්ඩිතො''ති. (ධ. ප. 158) –

ඉමස්ස අනුරූපවසෙන පඨමං තාව අත්තසම්පත්තියං නියොජෙතුං **''න අසෙක්ඛෙන සීලක්ඛන්ධෙනා''**තිආදි වුත්තං, න ආපත්තිඅඞ්ගවසෙන. තත්ථ **අසෙක්ඛෙන සීලක්ඛන්ධෙනාති** අසෙක්ඛස්ස සීලක්ඛන්ධො අසෙක්ඛො සීලක්ඛන්ධො නාම. අසෙක්ඛස්ස අයන්ති හි අසෙක්ඛො, සීලක්ඛන්ධො. එවං සබ්බත්ථ. එවඤ්ච කත්වා විමුත්තිඤාණදස්සනසඞ්ඛාතස්ස පච්චවෙක්ඛණඤාණස්සපි අසෙක්ඛතා උපපන්නා. **අසෙක්ඛසීලන්ති** ච න මග්ගඵලමෙව අධිප්පෙතං, අථ ඛො යංකිඤ්චි අසෙක්ඛසන්තානෙ පවත්තසීලං ලොකියලොකුත්තරමිස්සකස්ස සීලස්ස ඉධාධිප්පෙතත්තා. සමාධික්ඛන්ධාදීසුපි විමුත්තික්ඛන්ධපරියොසානෙසු අයමෙව නයො. තස්මා යථා සීලසමාධිපඤ්ඤක්ඛන්ධා මිස්සකා අධිප්පෙතා, එවං විමුත්තික්ඛන්ධොපීති තදඞ්ගවිමුත්තිආදයොපි වෙදිතබ්බා, න පටිප්පස්සද්ධිවිමුත්ති එව. විමුත්තිඤාණදස්සනං පන ලොකියමෙව. තෙනෙව **සංයුත්තනිකායට්ඨකථායං** (සං. නි. අට්ඨ. 1.1.135) වුත්තං ''පුරිමෙහි චතූහි පදෙහි ලොකියලොකුත්තරසීලසමාධිපඤ්ඤාවිමුත්තියො කථිතා, විමුත්තිඤාණදස්සනං පච්චවෙක්ඛණඤාණං හොති, තං ලොකියමෙවා''ති.

අස්සද්ධොතිආදීසු තීසු වත්ථූසු සද්ධා එතස්ස නත්ථීති **අස්සද්ධො**. සුක්කපක්ඛෙ සද්දහතීති **සද්ධො,** සද්ධා වා එතස්ස අත්ථීතිපි සද්ධො. නත්ථි එතස්ස හිරීති **අහිරිකො,** අකුසලසමාපත්තියා අජිගුච්ඡමානස්සෙතං අධිවචනං. හිරී එතස්ස අත්ථීති **හිරිමා**. න ඔත්තප්පතීති **අනොත්තප්පී,** අකුසලසමාපත්තියා න භායතීති වුත්තං හොති. තබ්බිපරීතො **ඔත්තප්පී**. කුච්ඡිතං සීදතීති **කුසීතො,** හීනවීරියස්සෙතං අධිවචනං. ආරද්ධං වීරියං එතස්සාති **ආරද්ධවීරියො,** සම්මප්පධානයුත්තස්සෙතං අධිවචනං. මුට්ඨා සති එතස්සාති **මුට්ඨස්සති,** නට්ඨස්සතීති වුත්තං හොති. උපට්ඨිතා සති එතස්සාති **උපට්ඨිතස්සති,** නිච්චං ආරම්මණාභිමුඛප්පවත්තසතිස්සෙතං අධිවචනං.

අධිසීලෙ සීලවිපන්නො ච **අජ්ඣාචාරෙ ආචාරවිපන්නො** ච ආපජ්ජිත්වා අවුට්ඨිතො. සස්සතුච්ඡෙදසඞ්ඛාතං අන්තං ගණ්හාති ගාහයතීති වා **අන්තග්ගාහිකා,** මිච්ඡාදිට්ඨි. **පුරිමානි ද්වෙ පදානීති** ''න පටිබලො හොති අන්තෙවාසිං වා සද්ධිවිහාරිං වා ගිලානං උපට්ඨාතුං වා උපට්ඨාපෙතුං වා, අනභිරතං වූපකාසෙතුං වා වූපකාසාපෙතුං වා''ති ඉමානි ද්වෙ පදානි.

අභිවිසිට්ඨො උත්තමො සමාචාරොති අභිසමාචාරො, අභිසමාචාරොව සික්ඛිතබ්බතො සික්ඛාති **ආභිසමාචාරිකා සික්ඛා,** අභිසමාචාරං වා ආරබ්භ පඤ්ඤත්තා සික්ඛා **ආභිසමාචාරිකා**. මග්ගබ්‍රහ්මචරියස්ස ආදිභූතාති **ආදිබ්‍රහ්මචරියකා,** උභතොවිභඞ්ගපරියාපන්නසික්ඛායෙතං අධිවචනං. තෙනෙව ''උභතොවිභඞ්ගපරියාපන්නං ආදිබ්‍රහ්මචරියකං, ඛන්ධකවත්තපරියාපන්නං ආභිසමාචාරික''න්ති **විසුද්ධිමග්ගෙ** (විසුද්ධි. 1.11) වුත්තං. තස්මා **සෙක්ඛපණ්ණත්තියන්ති** එත්ථ සික්ඛිතබ්බතො සබ්බාපි උභතොවිභඞ්ගපරියාපන්නා පණ්ණත්තීති ගහෙතබ්බා. තෙනෙව **ගණ්ඨිපදෙපි** වුත්තං ''සෙක්ඛපණ්ණත්තියන්ති පාරාජිකමාදිං කත්වා සික්ඛිතබ්බසික්ඛාපදපඤ්ඤත්තිය''න්ති. සෙසමෙත්ථ උත්තානත්ථමෙව.

උපසම්පාදෙතබ්බපඤ්චකකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

අඤ්ඤතිත්ථියපුබ්බවත්ථුකථාවණ්ණනා

86. අඤ්ඤතිත්ථියවත්ථුම්හි ආජීවකො අචෙලකොති දුවිධො නග්ගපරිබ්බාජකොති ආහ **''නග්ගපරිබ්බාජකස්සෙව ආජීවකස්ස වා''**තිආදි. තත්ථ **ආජීවකො** උපරි එකමෙව වත්ථං උපකච්ඡකෙ පවෙසෙත්වා පරිදහති, හෙට්ඨා නග්ගො. **අචෙලකො** සබ්බෙන සබ්බං නග්ගොයෙව.

87. **ආමිසකිඤ්චික්ඛසම්පදානං** නාම අප්පමත්තකස්සෙව දෙය්‍යධම්මස්ස අනුප්පදානං. **රූපූපජීවිකාති** අත්තනො රූපංයෙව නිස්සාය ජීවන්තියො. වෙසියා ගොචරො මිත්තසන්ථවවසෙන උපසඞ්කමිතබ්බට්ඨානං අස්සාති **වෙසියාගොචරො**. එස නයො සබ්බත්ථ. **යොබ්බනප්පත්තා යොබ්බනාතීතා වාති** උභයෙනපි මහල්ලිකා අනිවිද්ධකුමාරියොව වදති. **භික්ඛුනියො** නාම උස්සන්නබ්‍රහ්මචරියා, තථා **භික්ඛූපි**. තෙසං අඤ්ඤමඤ්ඤවිසභාගවත්ථුභාවතො සන්ථවවසෙන උපසඞ්කමනෙ කතිපාහෙනෙව බ්‍රහ්මචරියන්තරායො සියාති ආහ **"තාහි සද්ධිං ඛිප්පමෙව විස්සාසො හොති, තතො සීලං භිජ්ජතී"**ති. සෙසමෙත්ථ උත්තානමෙව.

අඤ්ඤතිත්ථියපුබ්බවත්ථුකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

පඤ්චාබාධවත්ථුකථාවණ්ණනා

88. පඤ්චාබාධවත්ථුම්හි **නඛපිට්ඨිප්පමාණන්ති** එත්ථ ''කනිට්ඨඞ්ගුලිනඛපිට්ඨි අධිප්පෙතා''ති තීසුපි **ගණ්ඨිපදෙසු** වුත්තං. **"තඤ්චෙ නඛපිට්ඨිප්පමාණම්පි වඩ්ඪනකපක්ඛෙ ඨිතං හොති, න පබ්බාජෙතබ්බො"**ති ඉමිනා සාමඤ්ඤතො ලක්ඛණං දස්සිතං, තස්මා යත්ථ කත්ථචි සරීරාවයවෙසු නඛපිට්ඨිප්පමාණං වඩ්ඪනකපක්ඛෙ ඨිතඤ්චෙ, න වට්ටතීති සිද්ධං. එවඤ්ච සති නඛපිට්ඨිප්පමාණම්පි අවඩ්ඪනකපක්ඛෙ ඨිතඤ්චෙ, සබ්බත්ථ වට්ටතීති ආපන්නං, තඤ්ච න සාමඤ්ඤතො අධිප්පෙතන්ති පදෙසවිසෙසෙයෙව නියමෙත්වා දස්සෙන්තො **"සචෙ පනා"**තිආදිමාහ. සචෙ හි අවිසෙසෙන නඛපිට්ඨිප්පමාණං අවඩ්ඪනකපක්ඛෙ ඨිතං වට්ටෙය්‍ය, ''නිවාසනපාරුපනෙහි පකතිපටිච්ඡන්නෙ ඨානෙ''ති පදෙසනියමං න කරෙය්‍ය, තස්මා නිවාසනපාරුපනෙහි පකතිපටිච්ඡන්නට්ඨානතො අඤ්ඤත්ථ නඛපිට්ඨිප්පමාණං අවඩ්ඪනකපක්ඛෙ ඨිතම්පි න වට්ටතීති සිද්ධං, නඛපිට්ඨිප්පමාණතො ඛුද්දකතරං පන අවඩ්ඪනකපක්ඛෙ වඩ්ඪනකපක්ඛෙ වා ඨිතං හොතු, වට්ටති නඛපිට්ඨිප්පමාණතො ඛුද්දකතරස්ස වඩ්ඪනකපක්ඛෙ අවඩ්ඪනකපක්ඛෙ වා ඨිතස්ස මුඛාදීසුයෙව පටික්ඛිත්තත්තා.

ගණ්ඩෙපි ඉමිනාව නයෙන විනිච්ඡයො වෙදිතබ්බො. තත්ථ පන මුඛාදීසු කොලට්ඨිමත්තතො ඛුද්දකතරොපි ගණ්ඩො න වට්ටතීති විසුං න දස්සිතො. ''මුඛාදිකෙ අප්පටිච්ඡන්නට්ඨානෙ අවඩ්ඪනකපක්ඛෙ ඨිතොපි න වට්ටතී''ති එත්තකමෙව හි තත්ථ වුත්තං, තථාපි කුට්ඨෙ වුත්තනයෙන මුඛාදීසු කොලට්ඨිප්පමාණතො ඛුද්දකතරොපි ගණ්ඩො න වට්ටතීති විඤ්ඤායති, තස්මා **අවඩ්ඪනකපක්ඛෙ ඨිතොපීති** එත්ථ **පි**-සද්දො අවුත්තසම්පිණ්ඩනත්ථො. තෙන කොලට්ඨිමත්තතො ඛුද්දකතරොපි න වට්ටතීති අයමත්ථො දස්සිතොයෙවාති අයමම්හාකං ඛන්ති. **පකතිවණ්ණෙ ජාතෙති** රොගහෙතුකස්ස විකාරවණ්ණස්ස අභාවං සන්ධාය වුත්තං. **කොලට්ඨිමත්තකොති** බදරට්ඨිප්පමාණො. **සුඡවිං කාරෙත්වාති** සඤ්ජාතඡවිං කාරෙත්වා. ''සඤ්ඡවිං කාරෙත්වා''තිපි පාඨො, විජ්ජමානඡවිං කාරෙත්වාති අත්ථො. **පදුමපුණ්ඩරීකපත්තවණ්ණන්ති** රත්තපදුමසෙතපදුමවසෙන පදුමපත්තවණ්ණං. **සොසබ්‍යාධීති** ඛයරොගො.

පඤ්චාබාධවත්ථුකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

රාජභටාදිවත්ථුකථාවණ්ණනා

90-96. රාජභටාදිවත්ථූසු **ආහංසූති** මනුස්සා වදිංසු. **තස්මා…පෙ.… එවමාහාති** යස්මා සයං ධම්මස්සාමී, තස්මා භික්ඛූහි අපබ්බාජිතබ්බං චොරං අඞ්ගුලිමාලං පබ්බාජෙත්වා ආයතිං අකරණත්ථාය භික්ඛූනං සික්ඛාපදං පඤ්ඤපෙන්තො ''න, භික්ඛවෙ, ධජබන්ධො චොරො පබ්බාජෙතබ්බො, යො පබ්බාජෙය්‍ය, ආපත්ති දුක්කටස්සා''ති ආහ. **උපරමන්තීති** විරමන්ති නිවත්තන්ති. **භින්දිත්වාති** අන්දුබන්ධනං භින්දිත්වා. **ඡින්දිත්වාති** සඞ්ඛලිකබන්ධනං ඡින්දිත්වා. **මුඤ්චිත්වාති** රජ්ජුබන්ධනං මුඤ්චිත්වා. **විවරිත්වාති** ගාමබන්ධනාදීසු ගාමද්වාරාදීනි විවරිත්වා. **අපස්සමානානං වා පලායතීති** පුරිසගුත්තියං පුරිසානං අපස්සමානානං පලායති. **උපඩ්ඪුපඩ්ඪන්ති** ථොකං ථොකං.

97. අභිසෙකාදීසු බන්ධනාගාරාදීනි සොධෙන්ති, තං සන්ධායාහ **"සබ්බසාධාරණෙන වා නයෙනා"**ති. **සචෙ සයමෙව පණ්ණං ආරොපෙන්ති, න වට්ටතීති** තා භුජිස්සිත්ථියො ''මයම්පි දාසියො හොමා''ති සයමෙව දාසිපණ්ණං ලිඛාපෙන්ති, න වට්ටති. **තක්කං සීසෙ ආසිත්තකසදිසාව හොන්තීති** යථා අදාසෙ කරොන්තා තක්කෙන සීසං ධොවිත්වා අදාසං කරොන්ති, එවං ආරාමිකවචනෙන දින්නත්තා අදාසාව තෙති අධිප්පායො. තක්කාසිඤ්චනං පන සීහළදීපෙ චාරිත්තන්ති වදන්ති. **නෙව පබ්බාජෙතබ්බොති වුත්තන්ති** කප්පියවචනෙන දින්නෙපි සඞ්ඝස්ස ආරාමිකදාසත්තා එවං වුත්තං. **නිස්සාමිකදාසො** නාම යස්ස සාමිකා සපුත්තදාරාදයො මතා හොන්ති, න කොචි තස්ස පරිග්ගාහකො, සොපි පබ්බාජෙතුං න වට්ටති, තං පන අත්තනාපි භුජිස්සං කාතුං වට්ටති. යෙ වා පන තස්මිං රට්ඨෙ සාමිනො, තෙහිපි කාරාපෙතුං වට්ටති. ''දෙවදාසිපුත්තං පබ්බාජෙතුං වට්ටතී''ති **තීසු ගණ්ඨිපදෙසු** වුත්තං. දාසස්ස පබ්බජිත්වා අත්තනො සාමිකෙ දිස්වා පලායන්තස්ස ආපත්ති නත්ථීති වදන්ති. සෙසං සබ්බත්ථ උත්තානමෙව.

රාජභටාදිවත්ථුකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

නිස්සයමුච්චනකකථාවණ්ණනා

103. නිස්සයමුච්චනකස්ස වත්තෙසු පඤ්චකඡක්කෙසු පන **උභයානි ඛො පන…පෙ…. අනුබ්‍යඤ්ජනසොති** එත්ථ ‘‘සබ්බොපි චායං පභෙදො මාතිකාට්ඨකථායං ඤාතායං ඤාතො හොතී’’ති **තීසුපි ගණ්ඨිපදෙසු** වුත්තං. **ආපත්තිං ජානාතීති**ආදීසු ච ‘‘පාඨෙ අවත්තමානෙපි ‘ඉදං නාම කත්වා ඉදං ආපජ්ජතී’ති ජානාති චෙ, වට්ටතී’’ති තත්ථෙව වුත්තං. තඤ්ච ඛො පුබ්බෙ පාඨෙ පගුණෙ කතෙති ගහෙතබ්බන්ති ච ආචරියුපජ්ඣායානම්පි එසෙව නයොති ච කෙචි වදන්ති. සෙසමෙත්ථ උත්තානමෙව.

නිස්සයමුච්චනකකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

රාහුලවත්ථුකථාවණ්ණනා

105. රාහුලවත්ථුම්හි **තත්ථෙව විහරිංසූති** සබ්බෙපි තෙ අරහත්තං පත්තකාලතො පට්ඨාය අරියා නාම මජ්ඣත්තාව හොන්තීති රඤ්ඤො පහිතසාසනං දසබලස්ස අනාරොචෙත්වාව තත්ථ විහරිංසු. **එකදිවසං ජාතං කාළුදායිං නාම අමච්චන්ති** අයං කිර (අ. නි. අට්ඨ. 1.1.225) පදුමුත්තරබුද්ධකාලෙ හංසවතීනගරෙ කුලගෙහෙ නිබ්බත්තො සත්ථු ධම්මදෙසනං සුණන්තො සත්ථාරං එකං භික්ඛුං කුලප්පසාදකානං අග්ගට්ඨානෙ ඨපෙන්තං දිස්වා අධිකාරකම්මං කත්වා තං ඨානන්තරං පත්ථෙසි. සො යාවජීවං කුසලං කත්වා දෙවමනුස්සෙසු සංසරන්තො අම්හාකං බොධිසත්තස්ස මාතුකුච්ඡියං පටිසන්ධිග්ගහණදිවසෙ කපිලවත්ථුස්මිංයෙව අමච්චගෙහෙ පටිසන්ධිං ගණ්හි. ජාතදිවසෙ බොධිසත්තෙන සද්ධිංයෙව ජාතොති තං දිවසංයෙව දුකූලචුම්බටකෙ නිපජ්ජාපෙත්වා බොධිසත්තස්ස උපට්ඨානත්ථාය නයිංසු. බොධිසත්තෙන හි සද්ධිං බොධිරුක්ඛො රාහුලමාතා චතස්සො නිධිකුම්භියො ආරොහනියහත්ථී කණ්ඩකො ඡන්නො කාළුදායීති ඉමෙ සත්ත එකදිවසෙ ජාතත්තා සහජාතා නාම අහෙසුං. අථස්ස නාමග්ගහණදිවසෙ සකලනගරස්ස උදග්ගචිත්තදිවසෙ ජාතොති උදායීත්වෙව නාමං අකංසු. ථොකං කාළධාතුකත්තා පන කාළුදායී නාම ජාතො. සො බොධිසත්තෙන සද්ධිං කුමාරකීළං කීළන්තො වුද්ධිං අගමාසි.

සට්ඨිමත්තාහි ගාථාහීති –

‘‘අඞ්ගාරිනො දානි දුමා භදන්තෙ;
එලෙසිනො ඡදනං විප්පහාය;
තෙ අච්චිමන්තොව පභාසයන්ති;
සමයො මහාවීර භාගීරසානං. (ථෙරගා. 527)

‘‘නාතිසීතං නාතිඋණ්හං, නාතිදුබ්භික්ඛඡාතකං;
සද්දලා හරිතා භූමි, එස කාලො මහාමුනී’’ති. –

ආදිකාහි සට්ඨිමත්තාහි ගාථාහි. **‘‘පොක්ඛරවස්සන්ති** පොක්ඛරපත්තවණ්ණමුදක’’න්ති **ගණ්ඨිපදෙසු** වුත්තං. පොක්ඛරපත්තප්පමාණං මජ්ඣෙ උට්ඨහිත්වා අනුක්කමෙන සතපටලං සහස්සපටලං හුත්වා වස්සනකවස්සන්තිපි වදන්ති. තස්මිං කිර වස්සන්තෙ තෙමෙතුකාමාව තෙමෙන්ති, න ඉතරෙ. **එකොපි රාජා වා…පෙ…. ගතො නත්ථීති** ධම්මදෙසනං සුත්වා පක්කන්තෙසු ඤාතීසු එකොපි රාජා වා රාජමහාමත්තො වා ‘‘ස්වෙ අම්හාකං භික්ඛං ගණ්හථා’’ති නිමන්තෙත්වා ගතො නත්ථි. පිතාපිස්ස සුද්ධොදනමහාරාජා ‘‘මය්හං පුත්තො මම ගෙහං අනාගන්ත්වා කහං ගමිස්සතී’’ති අනිමන්තෙත්වාව අගමාසි, ගන්ත්වා පන ගෙහෙ වීසතියා භික්ඛුසහස්සානං යාගුආදීනි පටියාදාපෙත්වා ආසනානි පඤ්ඤාපෙසි.

කුලනගරෙති ඤාතිකුලස්ස නගරෙ. **උණ්හීසතො පට්ඨායාති** සීසතො පට්ඨාය. **උණ්හීසන්ති** හි උණ්හීසසදිසත්තා භගවතො පරිපුණ්ණනලාටස්ස පරිපුණ්ණසීසස්ස ච එතං අධිවචනං. භගවතො හි දක්ඛිණකණ්ණචූළිකතො පට්ඨාය මංසපටලං උට්ඨහිත්වා සකලනලාටං ඡාදයමානං පූරයමානං ගන්ත්වා වාමකණ්ණචූළිකාය පතිට්ඨිතං සණ්ඨානමත්තාය සුවණ්ණවණ්ණතාය පභස්සරතාය පරිපුණ්ණතාය ච රඤ්ඤො බද්ධඋණ්හීසපට්ටො විය විරොචති. භගවතො කිර ඉමං ලක්ඛණං දිස්වා රාජූනං උණ්හීසපට්ටං අකංසු. අඤ්ඤෙ පන ජනා අපරිපුණ්ණසීසා හොන්ති, කෙචි කප්පසීසා, කෙචි ඵලසීසා, කෙචි අට්ඨිසීසා, කෙචි තුම්බසීසා, කෙචි කුම්භසීසා, කෙචි පබ්භාරසීසා, භගවතො පන ආරග්ගෙන වට්ටෙත්වා ඨපිතං විය සුපරිපුණ්ණං උදකපුබ්බුළසදිසම්පි හොති. තෙනෙව උණ්හීසවෙඨිතසීසසදිසත්තා උණ්හීසං විය සබ්බත්ථ පරිමණ්ඩලසීසත්තා ච උණ්හීසසීසොති භගවා වුච්චති.

නරසීහගාථාහි නාම අට්ඨහි ගාථාහීති –

‘‘සිනිද්ධනීලමුදුකුඤ්චිතකෙසො;
සූරියනිම්මලතලාභිනලාටො;
යුත්තතුඞ්ගමුදුකායතනාසො;
රංසිජාලවිතතො නරසීහො’’ති. (ජා. අට්ඨ. 1.සන්තිකෙනිදානකථා; අප. අට්ඨ. 1.සන්තිකෙනිදානකථා) –

එවමාදිකාහි අට්ඨහි ගාථාහි. **ගණ්ඨිපදෙසු** පන –

‘‘චක්කවරඞ්කිතරත්තසුපාදො;
ලක්ඛණමණ්ඩිතආයතපණ්හි;
චාමරඡත්තවිභූසිතපාදො;
එස හි තුය්හ පිතා නරසීහො.

‘‘සක්‍යකුමාරවරො සුඛුමාලො;
ලක්ඛණචිත්තිකපුණ්ණසරීරො;
ලොකහිතාය ගතො නරවීරො;
එස හි තුය්හ පිතා නරසීහො.

‘‘පුණ්ණසසඞ්කනිභො මුඛවණ්ණො;
දෙවනරාන පියො නරනාගො;
මත්තගජින්දවිලාසිතගාමී;
එස හි තුය්හ පිතා නරසීහො.

‘‘ඛත්තියසම්භවඅග්ගකුලීනො;
දෙවමනුස්සනමස්සිතපාදො;
සීලසමාධිපතිට්ඨිතචිත්තො;
එස හි තුය්හ පිතා නරසීහො.

‘‘ආයතයුත්තසුසණ්ඨිතනාසො;
ගොපඛුමො අභිනීලසුනෙත්තො;
ඉන්දධනූඅභිනීලභමූකො;
එස හි තුය්හ පිතා නරසීහො.

‘‘වට්ටසුවට්ටසුසණ්ඨිතගීවො ;
සීහහනූ මිගරාජසරීරො;
කඤ්චනසුච්ඡවිඋත්තමවණ්ණො;
එස හි තුය්හ පිතා නරසීහො.

‘‘සිනිද්ධසුගම්භිරමඤ්ජුසඝොසො;
හිඞ්ගුලබන්ධුකරත්තසුජිව්හො;
වීසතිවීසතිසෙතසුදන්තො;
එස හි තුය්හ පිතා නරසීහො.

‘‘අඤ්ජනවණ්ණසුනීලසුකෙසො ;
කඤ්චනපට්ටවිසුද්ධනලාටො;
ඔසධිපණ්ඩරසුද්ධසුඋණ්ණො;
එස හි තුය්හ පිතා නරසීහො.

‘‘ගච්ඡතිනීලපථෙ විය චන්දො;
තාරගණාපරිවෙඨිතරූපො;
සාවකමජ්ඣගතො සමණින්දො;
එස හි තුය්හ පිතා නරසීහො’’ති. (ජා. අට්ඨ. 1.සන්තිකෙනිදානකථා) –

ඉමා නව ගාථායොපි එත්ථ දස්සිතා, තා පන ‘‘අට්ඨහි ගාථාහී’’ති වචනෙන න සමෙන්ති. උණ්හීසතො පට්ඨාය යාව පාදතලාති වුත්තානුක්කමොපි තත්ථ න දිස්සති. භික්ඛාය චරතීති **භික්ඛාචාරො.**

උත්තිට්ඨෙති උත්තිට්ඨිත්වා පරෙසං ඝරද්වාරෙ ඨත්වා ගහෙතබ්බපිණ්ඩෙ. **නප්පමජ්ජෙය්‍යාති** පිණ්ඩචාරිකවත්තං හාපෙත්වා පණීතභොජනානි පරියෙසන්තො උත්තිට්ඨෙ පමජ්ජති නාම, සපදානං පිණ්ඩාය චරන්තො පන නප්පමජ්ජති නාම, එවං කරොන්තො උත්තිට්ඨෙ නප්පමජ්ජෙය්‍ය. **ධම්මන්ති** අනෙසනං පහාය සපදානං චරන්තො තමෙව භික්ඛාචරියධම්මං සුචරිතං චරෙ. **සුඛං සෙතීති** දෙසනාමත්තමෙතං, එවං පනෙතං භික්ඛාය චරියධම්මං චරන්තො ධම්මචාරී ඉධලොකෙ ච පරලොකෙ ච චතූහිපි ඉරියාපථෙහි සුඛං විහරතීති අත්ථො.

දුතියගාථාය **න නං දුච්චරිතන්ති** වෙසියාදිභෙදෙ අගොචරෙ චරන්තො නං භික්ඛාචරියධම්මං දුච්චරිතං චරති නාම, එවං අචරිත්වා තං ධම්මං චරෙ සුචරිතං, න නං දුච්චරිතං චරෙ. සෙසමෙත්ථ වුත්තත්ථමෙව. ඉමං පන දුතියගාථං පිතු නිවෙසනං ගන්ත්වා අභාසීති වෙදිතබ්බං. තෙනෙව **ථෙරගාථාසංවණ්ණනායං** (ථෙරගා. අට්ඨ. 1.156 නන්දත්ථෙරගාථාවණ්ණනා) **ආචරියධම්මපාලත්ථෙරෙන** වුත්තං ''දුතියදිවසෙ පිණ්ඩාය පවිට්ඨො 'උත්තිට්ඨෙ නප්පමජ්ජෙය්‍යා'ති ගාථාය පිතරං සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨාපෙත්වා නිවෙසනං ගන්ත්වා 'ධම්මං චරෙ සුචරිත'න්ති ගාථාය මහාපජාපතිං සොතාපත්තිඵලෙ රාජානඤ්ච සකදාගාමිඵලෙ පතිට්ඨාපෙසී''ති. **ධම්මපදට්ඨකථායම්පි** (ධ. ප. අට්ඨ. 1.12 නන්දත්ථෙරවත්ථු) වුත්තං ''පුනදිවසෙ පිණ්ඩාය පවිට්ඨො 'උත්තිට්ඨෙ නප්පමජ්ජෙය්‍යා'ති ගාථාය පිතරං සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨාපෙත්වා 'ධම්මං චරෙ'ති ගාථාය මහාපජාපතිං සොතාපත්තිඵලෙ රාජානඤ්ච සකදාගාමිඵලෙ පතිට්ඨාපෙසී''ති.

ධම්මපාලජාතකං සුත්වා අනාගාමිඵලෙ පතිට්ඨාසීති පුනෙකදිවසං රාජනිවෙසනෙ කතපාතරාසො එකමන්තං නිසින්නෙන රඤ්ඤා ''භන්තෙ, තුම්හාකං දුක්කරකාරිකකාලෙ එකා දෙවතා මං උපසඞ්කමිත්වා 'පුත්තො තෙ කාලකතො'ති ආහ. අහං තස්සා වචනං අසද්දහන්තො 'න මය්හං පුත්තො බොධිං අප්පත්වා කාලං කරොතී'ති පටික්ඛිපින්ති වුත්තෙ ඉදානි කථං සද්දහිස්සථ, පුබ්බෙපි අට්ඨිකානි දස්සෙත්වා 'පුත්තො තෙ මතො'ති වුත්තෙ න සද්දහිත්ථා''ති ඉමිස්සා අට්ඨුප්පත්තියා මහාධම්මපාලජාතකං කථෙසි. තං සුත්වා රාජා අනාගාමිඵලෙ පතිට්ඨහි.

කෙසවිස්සජ්ජනන්ති කුලමරියාදවසෙන කෙසොරොපනං. **පට්ටබන්ධොති** යුවරාජපට්ටබන්ධො. අභිනවඝරප්පවෙසනමහො **ඝරමඞ්ගලං,** විවාහකරණමහො **ආවාහමඞ්ගලං. ඡත්තමඞ්ගලන්ති** යුවරාජඡත්තමඞ්ගලං. **ජනපදකල්‍යාණීති** (උදා. අට්ඨ. 22) ජනපදම්හි කල්‍යාණී උත්තමා ඡසරීරදොසරහිතා පඤ්චකල්‍යාණසමන්නාගතා. සා හි යස්මා නාතිදීඝා නාතිරස්සා නාතිකිසා නාතිථූලා නාතිකාළා නාච්චොදාතාති අතික්කන්තා මානුසං වණ්ණං, අප්පත්තා දිබ්බං වණ්ණං, තස්මා ඡසරීරදොසරහිතා. ඡවිකල්‍යාණං මංසකල්‍යාණං නහාරුකල්‍යාණං අට්ඨිකල්‍යාණං වයකල්‍යාණන්ති ඉමෙහි පන පඤ්චහි කල්‍යාණෙහි සමන්නාගතත්තා පඤ්චකල්‍යාණසමන්නාගතා නාම. තස්සා හි ආගන්තුකොභාසකිච්චං නත්ථි. අත්තනො සරීරොභාසෙනෙව ද්වාදසහත්ථට්ඨානෙ ආලොකං කරොති, පියඞ්ගුසාමා වා හොති සුවණ්ණසාමා වා, අයමස්සා **ඡවිකල්‍යාණතා**. චත්තාරො පනස්සා හත්ථපාදා මුඛපරියොසානඤ්ච ලාඛාරසපරිකම්මකතං විය රත්තපවාළරත්තකම්බලසදිසං හොති, අයමස්සා **මංසකල්‍යාණතා**. වීසති පන නඛපත්තානි මංසතො අමුත්තට්ඨානෙ ලාඛාරසපූරිතානි විය මුත්තට්ඨානෙ ඛීරධාරාසදිසානි හොන්ති, අයමස්සා **නහාරුකල්‍යාණතා**. ද්වත්තිංස දන්තා සුඵුසිතා සුධොතවජිරපන්ති විය ඛායන්ති, අයමස්සා **අට්ඨිකල්‍යාණතා**. වීසතිවස්සසතිකාපි සමානා සොළසවස්සුද්දෙසිකා විය හොති නිවලිපලිතා, අයමස්සා **වයකල්‍යාණතා**. ඉති ඉමෙහි පඤ්චහි කල්‍යාණෙහි සමන්නාගතත්තා ජනපදකල්‍යාණීති වුච්චති.

තුවටන්ති සීඝං. සොපි භගවන්තං ''පත්තං ගණ්හථා''ති වත්තුං අවිසහමානො විහාරංයෙව අගමාසීති. සො කිර තථාගතෙ ගාරවෙන ''පත්තං වො භන්තෙ ගණ්හථා''ති වත්තුං නාසක්ඛි. එවං පන චින්තෙසි ''සොපානසීසෙ පත්තං ගණ්හිස්සතී''ති. සත්ථා තස්මිම්පි ඨානෙ න ගණ්හි. ඉතරො ''සොපානපාදමූලෙ ගණ්හිස්සතී''ති චින්තෙසි. සත්ථා තත්ථාපි න ගණ්හි. ඉතරො ''රාජඞ්ගණෙ ගණ්හිස්සතී''ති චින්තෙසි. සත්ථා තත්ථාපි න ගණ්හි. කුමාරො නිවත්තිතුකාමො අරුචියා ගච්ඡන්තො සත්ථු ගාරවෙන ''පත්තං ගණ්හථා''ති වත්තුම්පි අසක්කොන්තො ''ඉධ ගණ්හිස්සති, එත්ථ ගණ්හිස්සතී''ති චින්තෙන්තො ගච්ඡති. ජනපදකල්‍යාණියා ච වුත්තවචනං තස්ස හදයෙ තිරියං පතිත්වා විය ඨිතං. නන්දකුමාරඤ්හි අභිසෙකමඞ්ගලං න තථා පීළෙසි, යථා ජනපදකල්‍යාණියා වුත්තවචනං, තෙනස්ස චිත්තසන්තාපො බලවා අහොසි. අථ නං ''ඉමස්මිං ඨානෙ නිවත්තිස්සති, ඉමස්මිං ඨානෙ නිවත්තිස්සතී''ති චින්තෙන්තමෙව සත්ථා විහාරං නෙත්වා ''පබ්බජිස්සසි නන්දා''ති ආහ. සො බුද්ධගාරවෙන ''න පබ්බජිස්සාමී''ති අවත්වා ''ආම පබ්බජිස්සාමී''ති ආහ. සත්ථා ''තෙන හි නන්දං පබ්බාජෙථා''ති වත්වා පබ්බාජෙසි. තෙන වුත්තං **''අනිච්ඡමානංයෙව භගවා පබ්බාජෙසී''**ති. ''සත්ථා කපිලපුරං ගන්ත්වා තතියදිවසෙ නන්දං පබ්බාජෙසී''ති **ධම්මපදට්ඨකථායං** (ධ. ප. අට්ඨ. 1.12 නන්දත්ථෙරවත්ථු) වුත්තං, **අඞ්ගුත්තරනිකායට්ඨකථායං** (අ. නි. අට්ඨ. 1.1.230) පන –

> ''මහාසත්තොපි සබ්බඤ්ඤුතං පත්වා පවත්තිතවරධම්මචක්කො ලොකානුග්ගහං කරොන්තො රාජගහතො කපිලවත්ථුං ගන්ත්වා පඨමදස්සනෙනෙව පිතරං සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨාපෙසි, පුනදිවසෙ පිතු නිවෙසනං ගන්ත්වා රාහුලමාතාය ඔවාදං කත්වා සෙසජනස්සපි ධම්මං කථෙසි, පුනදිවසෙ නන්දකුමාරස්ස අභිසෙකගෙහප්පවෙසනආවාහමඞ්ගලෙසු වත්තමානෙසු තස්ස නිවෙසනං ගන්ත්වා කුමාරං පත්තං ගාහාපෙත්වා පබ්බාජෙතුං විහාරාභිමුඛො පායාසී''ති –

වුත්තං, ඉධ පන ''භගවා කපිලපුරං ආගන්ත්වා දුතියදිවසෙ නන්දං පබ්බාජෙසී''ති වුත්තං, සබ්බම්පෙතං ආචරියෙන තංතංභාණකානං තථා තථා අනුස්සවවසෙන පරිහරිත්වා ආගතභාවතො තත්ථ තත්ථ තථා තථා වුත්තන්ති නත්ථෙත්ථ ආචරියවචනෙ පුබ්බාපරවිරොධො.

බ්‍රහ්මරූපවණ්ණන්ති බ්‍රහ්මරූපසමානරූපං. **තායස්සාති** තෙ අස්ස. **වට්ටානුගතන්ති** වට්ටපරියාපන්නං. **සවිඝාතන්ති** දුක්ඛසහිතත්තා සවිඝාතං, සදුක්ඛන්ති අත්ථො. **සත්තවිධං අරියධනන්ති** –

‘‘සද්ධාධනං සීලධනං, හිරිඔත්තප්පියං ධනං;
සුතධනඤ්ච චාගො ච, පඤ්ඤා වෙ සත්තමං ධන’’න්ති. (අ. නි. 7.5-6) –

එවං වුත්තං සත්තවිධං අරියධනං. **උඤ්ඡාචරියායාති** භික්ඛාචරියාය. පුත්තසිනෙහො උප්පජ්ජමානො සකලසරීරං ඛොභෙත්වා අට්ඨිමිඤ්ජං ආහච්ච තිට්ඨතීති ආහ **‘‘පුත්තපෙමං භන්තෙ…පෙ…. අට්ඨිමිඤ්ජං ආහච්ච තිට්ඨතී’’**ති. පුත්තසිනෙහො හි බලවභාවතො සහජාතපීතිවෙගස්ස සවිප්ඵාරතාය තංසමුට්ඨානරූපධම්මෙහි ඵරණවසෙන සකලසරීරං ආලොළෙත්වා අට්ඨිමිඤ්ජං ආහච්ච තිට්ඨති. **යත්‍ර හි නාමාති** යො නාම. සෙසමෙත්ථ උත්තානමෙව.

රාහුලවත්ථුකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

සික්ඛාපදදණ්ඩකම්මවත්ථුකථාවණ්ණනා

106. **අනුජානාමි, භික්ඛවෙ, සාමණෙරානං දස සික්ඛාපදානී**තිආදීසු සික්ඛිතබ්බානි පදානි **සික්ඛාපදානි,** සික්ඛාකොට්ඨාසාති අත්ථො. සික්ඛාය වා පදානි සික්ඛාපදානි, අධිසීලඅධිචිත්තඅධිපඤ්ඤාසික්ඛාය අධිගමූපායාති අත්ථො. අත්ථතො පන කාමාවචරකුසලචිත්තසම්පයුත්තා විරතියො, තංසම්පයුත්තධම්මා පනෙත්ථ තග්ගහණෙනෙව ගහෙතබ්බා. සරසෙනෙව පතනසභාවස්ස අන්තරා එව අතිපාතනං අතිපාතො, සණිකං පතිතුං අදත්වා සීඝං පාතනන්ති අත්ථො. අතික්කම්ම වා සත්ථාදීහි අභිභවිත්වා පාතනං අතිපාතො, පාණස්ස අතිපාතො **පාණාතිපාතො,** පාණවධො පාණඝාතොති වුත්තං හොති. **පාණොති** චෙත්ථ වොහාරතො සත්තො, පරමත්ථතො ජීවිතින්ද්‍රියං. තස්මිං පන පාණෙ පාණසඤ්ඤිනො ජීවිතින්ද්‍රියුපච්ඡෙදකඋපක්කමසමුට්ඨාපිකා කායවචීද්වාරානං අඤ්ඤතරප්පවත්තා වධකචෙතනා පාණාතිපාතො, තතො **පාණාතිපාතා.**

වෙරමණීති වෙරහෙතුතාය වෙරසඤ්ඤිතං පාණාතිපාතාදිපාපධම්මං මණති, ‘‘මයි ඉධ ඨිතාය කථමාගච්ඡසී’’ති වා තජ්ජෙන්තී විය නීහරතීති වෙරමණී. විරමති එතායාති වා විරමණීති වත්තබ්බෙ නිරුත්තිනයෙන ‘‘වෙරමණී’’ති වුත්තං. අත්ථතො පන **වෙරමණීති** කාමාවචරකුසලචිත්තසම්පයුත්තා විරතියො. සා ‘‘පාණාතිපාතාදිං විරමන්තස්ස යා තස්මිං සමයෙ පාණාතිපාතා ආරති විරති පටිවිරති වෙරමණී අකිරියා අකරණං අනජ්ඣාපත්ති වෙලානතික්කමො සෙතුඝාතො’’ති එවමාදිනා නයෙන **විභඞ්ගෙ** (විභ. 704) වුත්තා. කාමඤ්චෙසා වෙරමණී නාම ලොකුත්තරාපි අත්ථි, ඉධ පන සමාදානවසප්පවත්තා විරති අධිප්පෙතාති ලොකුත්තරාය විරතියා සමාදානවසෙන පවත්තිඅසම්භවතො කාමාවචරකුසලචිත්තසම්පයුත්තා විරතියො ගහෙතබ්බා.

අදින්නාදානා වෙරමණීතිආදීසු අදින්නස්ස ආදානං **අදින්නාදානං,** පරස්සහරණං, ථෙය්‍යං චොරිකාති වුත්තං හොති. තත්ථ **අදින්නන්ති** පරපරිග්ගහිතං. යත්ථ පරො යථාකාමකාරිතං ආපජ්ජන්තො අදණ්ඩාරහො අනුපවජ්ජො ච හොති, තස්මිං පන පරපරිග්ගහිතෙ පරපරිග්ගහිතසඤ්ඤිනො තදාදායකඋපක්කමසමුට්ඨාපිකා ථෙය්‍යචෙතනා අදින්නාදානං.

අබ්‍රහ්මචරියං නාම අසෙට්ඨචරියං ද්වයංද්වයසමාපත්ති. සා හි ‘‘අප්පස්සාදා කාමා බහුදුක්ඛා බහුපායාසා, ආදීනවො එත්ථ භියො’’තිආදිනා (ම. නි. 1.177; 2.42) හීළිතත්තා අසෙට්ඨා අප්පසත්ථා චරියාති වා අසෙට්ඨානං නිහීනානං ඉත්ථිපුරිසානං චරියාති වා අසෙට්ඨචරියං, අසෙට්ඨචරියත්තා අබ්‍රහ්මචරියන්ති ච වුච්චති , අත්ථතො පන අසද්ධම්මසෙවනාධිප්පායෙන කායද්වාරප්පවත්තා මග්ගෙනමග්ගප්පටිපත්තිසමුට්ඨාපිකා චෙතනා අබ්‍රහ්මචරියං.

මුසාති අභූතං අතච්ඡං වත්ථු, **වාදොති** තස්ස භූතතො තච්ඡතො විඤ්ඤාපනං. ලක්ඛණතො පන අතථං වත්ථුං තථතො පරං විඤ්ඤාපෙතුකාමස්ස තථාවිඤ්ඤත්තිසමුට්ඨාපිකා චෙතනා **මුසාවාදො** මුසා වදීයති වුච්චති එතායාති කත්වා.

සුරාමෙරයමජ්ජප්පමාදට්ඨානාති එත්ථ **සුරාති** පූවසුරා පිට්ඨසුරා ඔදනසුරා කිණ්ණපක්ඛිත්තා සම්භාරසංයුත්තාති පඤ්ච සුරා. **මෙරයන්ති** පුප්ඵාසවො ඵලාසවො මධ්වාසවො ගුළාසවො සම්භාරසංයුත්තොති පඤ්ච ආසවා. තත්ථ පූවෙ භාජනෙ පක්ඛිපිත්වා තජ්ජං උදකං දත්වා මද්දිත්වා කතා **පූවසුරා.** එවං සෙසසුරාපි. **කිණ්ණාති** පන තස්සා සුරාය බීජං වුච්චති, යෙ සුරාමොදකාති වුච්චන්ති, තෙ පක්ඛිපිත්වා කතා **කිණ්ණපක්ඛිත්තා.** හරීතකීසාසපාදිනානාසම්භාරෙහි සංයොජිතා **සම්භාරසංයුත්තා.** මධුකතාලනාළිකෙරාදිපුප්ඵරසො චිරපරිවාසිතො **පුප්ඵාසවො.** පනසාදිඵලරසො **ඵලාසවො.** මුද්දිකාරසො **මධ්වාසවො.** උච්ඡුරසො **ගුළාසවො.** හරිතකආමලකකටුකභණ්ඩාදිනානාසම්භාරානං රසො චිරපරිවාසිතො **සම්භාරසංයුත්තො.** තං සබ්බම්පි මදකරණවසෙන **මජ්ජං** පිවන්තං මදයතීති කත්වා. **පමාදට්ඨානන්ති** පමාදකාරණං. යාය චෙතනාය තං මජ්ජං පිවන්ති, තස්සා එතං අධිවචනං. සුරාමෙරයමජ්ජෙ පමාදට්ඨානං සුරාමෙරයමජ්ජප්පමාදට්ඨානං, තස්මා **සුරාමෙරයමජ්ජප්පමාදට්ඨානා.**

විකාලභොජනාති අරුණුග්ගමනතො පට්ඨාය යාව මජ්ඣන්හිකා. අයං බුද්ධාදීනං අරියානං ආචිණ්ණසමාචිණ්ණො භොජනස්ස කාලො නාම, තදඤ්ඤො විකාලො. භුඤ්ජිතබ්බට්ඨෙන භොජනං, යාගුභත්තාදි සබ්බං යාවකාලිකවත්ථු. යථා ච ‘‘රත්තූපරතො’’ති (දී. 1.10, 194; ම. නි. 1.293; 3.14) එත්ථ රත්තියා භොජනං

රත්තීති උත්තරපදලොපෙන වුච්චති, එවමෙත්ථ භොජනජ්ඣොහරණං භොජනන්ති. විකාලෙ භොජනං විකාලභොජනං, තතො **විකාලභොජනා,** විකාලෙ යාවකාලිකවත්ථුස්ස අජ්ඣොහරණාති අත්ථො. අථ වා න එත්ථ කම්මසාධනො භුඤ්ජිතබ්බත්ථවාචකො භොජනසද්දො, අථ ඛො භාවසාධනො අජ්ඣොහරණත්ථවාචකො ගහෙතබ්බො , තස්මා විකාලෙ භොජනං අජ්ඣොහරණං විකාලභොජනං. කස්ස පන අජ්ඣොහරණන්ති? යාමකාලිකාදීනං අනුඤ්ඤාතත්තා විකාලභොජන-සද්දස්ස වා යාවකාලිකජ්ඣොහරණෙ නිරුළ්හත්තා යාවකාලිකස්සාති විඤ්ඤායති, අත්ථතො පන කායද්වාරප්පවත්තා විකාලෙ යාවකාලිකජ්ඣොහරණචෙතනා ‘‘විකාලභොජන’’න්ති වෙදිතබ්බා.

නච්චගීතවාදිතවිසූකදස්සනාති එත්ථ සාසනස්ස අනනුලොමත්තා විසූකං පටාණීභූතං දස්සනන්ති විසූකදස්සනං. නච්චාදීනඤ්හි දස්සනං සජන්දරාගප්පවත්තිතො සඞ්ඛෙපතො ‘‘සබ්බපාපස්ස අකරණ’’න්තිආදිනයප්පවත්තං (දී. නි. 2.90; ධ. ප. 183) භගවතො සාසනං න අනුලොමෙති. නච්චඤ්ච ගීතඤ්ච වාදිතඤ්ච විසූකදස්සනඤ්ච **නච්චගීතවාදිතවිසූකදස්සනං.** අත්තනා පයොජියමානං පරෙහි පයොජාපියමානඤ්චෙත්ථ නච්චං නච්චභාවසාමඤ්ඤතො පාළියං එකෙනෙව නච්ච-සද්දෙන ගහිතං, තථා ගීතවාදිත-සද්දෙහි ගායනගායාපනවාදනවාදාපනානි, තස්මා අත්තනා නච්චනනච්චාපනාදිවසෙන නච්චා ච ගීතා ච වාදිතා ච අන්තමසො මයූරනච්චාදිවසෙනපි පවත්තානං නච්චාදීනං විසූකභූතා දස්සනා ච වෙරමණීති එවමෙත්ථ අත්ථො දට්ඨබ්බො. නච්චාදීනි අත්තනා පයොජෙතුං වා පරෙහි පයොජාපෙතුං වා පයුත්තානි පස්සිතුං වා නෙව භික්ඛූනං න භික්ඛුනීනං වට්ටති. දස්සනෙන චෙත්ථ සවනම්පි සඞ්ගහිතං විරූපෙකසෙසනයෙන. යථා සකං විසයආලොචනසභාවතාය වා පඤ්චන්නං විඤ්ඤාණානං සවනකිරියායපි දස්සනසඞ්ඛෙපසම්භවතො ‘‘දස්සනා’’ ඉච්චෙව වුත්තං. තෙනෙව වුත්තං ‘‘පඤ්චහි විඤ්ඤාණෙහි න කඤ්චි ධම්මං පටිවිජානාති අඤ්ඤත්‍ර අභිනිපාතමත්තා’’ති. දස්සනකම්‍යතාය උපසඞ්කමිත්වා පස්සතො එව චෙත්ථ වීතික්කමො හොති, ඨිතනිසින්නසයනොකාසෙ පන ආගතං ගච්ඡන්තස්ස වා ආපාථගතං පස්සතො සියා සංකිලෙසො, න වීතික්කමො.

මාලාගන්ධවිලෙපනධාරණමණ්ඩනවිභූසනට්ඨානාති එත්ථ **මාලාති** යං කිඤ්චි පුප්ඵං. කිඤ්චාපි හි මාලා-සද්දො ලොකෙ බද්ධමාලවාචකො, සාසනෙ පන රුළ්හියා පුප්ඵෙසුපි වුත්තො, තස්මා යං කිඤ්චි පුප්ඵං බද්ධමබද්ධං වා, තං සබ්බං ‘‘මාලා’’ති දට්ඨබ්බං. **ගන්ධන්ති** වාසචුණ්ණධූමාදිකං විලෙපනතො අඤ්ඤං යං කිඤ්චි ගන්ධජාතං. **විලෙපනන්ති** විලෙපනත්ථං පිසිත්වා පටියත්තං යං කිඤ්චි ඡවිරාගකරණං. පිළන්ධනං **ධාරණං,** ඌනට්ඨානපූරණං **මණ්ඩනං,** ගන්ධවසෙන ඡවිරාගවසෙන ච සාදියනං **විභූසනං.** තෙනෙව **දීඝනිකායට්ඨකථායං** (දී. නි. අට්ඨ. 1.10) **මජ්ඣිමනිකායට්ඨකථායඤ්ච** (ම. නි. අට්ඨ. 1.293) ‘‘පිළන්ධන්තො ධාරෙති නාම, ඌනට්ඨානං පූරෙන්තො මණ්ඩෙති නාම, ගන්ධවසෙන ඡවිරාගවසෙන ච සාදියන්තො විභූසෙති නාමා’’ති වුත්තං. **පරමත්ථජොතිකායං** පන **ඛුද්දකට්ඨකථායං** (ඛු. පා. අට්ඨ. 2.පච්ඡිමපඤ්චසික්ඛාපදවණ්ණනා) ‘‘මාලාදීසු ධාරණාදීනි යථාසඞ්ඛ්‍යං යොජෙතබ්බානී’’ති එත්තකමෙව වුත්තං. **ඨානං** වුච්චති කාරණං, තස්මා යාය දුස්සීල්‍යචෙතනාය තානි මාලාධාරණාදීනි මහාජනො කරොති, සා ධාරණමණ්ඩනවිභූසනට්ඨානං.

උච්චාසයනමහාසයනාති එත්ථ **උච්චාති** උච්ච-සද්දෙන සමානත්ථං එකං සද්දන්තරං. සෙති එත්ථාති සයනං, උච්චාසයනඤ්ච මහාසයනඤ්ච **උච්චාසයනමහාසයනං. උච්චාසයනං** වුච්චති පමාණාතික්කන්තං මඤ්චාදි. **මහාසයනං** අකප්පියත්ථරණෙහි අත්ථතං ආසන්දාදි. ආසනඤ්චෙත්ථ සයනෙනෙව සඞ්ගහිතන්ති දට්ඨබ්බං. යස්මා පන ආධාරෙ පටික්ඛිත්තෙ තදාධාරා කිරියා පටික්ඛිත්තාව හොති, තස්මා ‘‘උච්චාසයනමහාසයනා’’ ඉච්චෙව වුත්තං, අත්ථතො පන තදුපභොගභූතනිසජ්ජානිපජ්ජනෙහි විරති දස්සිතාති දට්ඨබ්බා. අථ වා උච්චාසයනමහාසයනසයනාති එතස්මිං අත්ථෙ එකසෙසනයෙන අයං නිද්දෙසො කතො යථා ‘‘නාමරූපපච්චයා සළායතන’’න්ති, ආසනකිරියාපුබ්බකත්තා සයනකිරියාය සයනග්ගහණෙනෙව ආසනම්පි ගහිතන්ති වෙදිතබ්බං.

ජාතරූපරජතපටිග්ගහණාති එත්ථ **ජාතරූපන්ති** සුවණ්ණං. **රජතන්ති** කහාපණො ලොහමාසකො ජතුමාසකො දාරුමාසකොති යෙ වොහාරං ගච්ඡන්ති, තස්ස උභයස්සපි පටිග්ගහණං ජාතරූපරජතපටිග්ගහණං. තිවිධඤ්චෙත්ථ පටිග්ගහණං කායෙන වාචාය මනසාති. තත්ථ කායෙන පටිග්ගහණං උග්ගණ්හනං, වාචාය පටිග්ගහණං උග්ගහාපනං, මනසා පටිග්ගහණං සාදියනං. තිවිධම්පි පටිග්ගහණං සාමඤ්ඤනිද්දෙසෙන එකසෙසනයෙන වා ගහෙත්වා ‘‘පටිග්ගහණා’’ති වුත්තං, තස්මා නෙව උග්ගහෙතුං න උග්ගහාපෙතුං න උපනික්ඛිත්තං වා සාදිතුං වට්ටති. ඉමානි පන දස සික්ඛාපදානි ගහට්ඨානම්පි සාධාරණානි. වුත්තඤ්හෙතං **විසුද්ධිමග්ගෙ** (විසුද්ධි. 13) ‘‘උපාසකඋපාසිකානං නිච්චසීලවසෙන පඤ්ච සික්ඛාපදානි, සති වා උස්සාහෙ දස, උපොසථඞ්ගවසෙන අට්ඨාති ඉදං ගහට්ඨසීල’’න්ති. එත්ථ හි **දසාති** සාමණෙරෙහි රක්ඛිතබ්බසීලමාහ සටිකාරාදීනං විය. **පරමත්ථජොතිකායං** පන **ඛුද්දකට්ඨකථායං** (ඛු. පා. අට්ඨ. 2.සාධාරණවිසෙසවවත්ථාන) ‘‘ආදිතො ද්වෙ චතුත්ථපඤ්චමානි උපාසකානං සාමණෙරානඤ්ච සාධාරණානි නිච්චසීලවසෙන, උපොසථසීලවසෙන පන උපාසකානං සත්තමට්ඨමං චෙකං අඞ්ගං කත්වා සබ්බපච්ඡිමවජ්ජානි සබ්බානිපි සාමණෙරෙහි සාධාරණානි, පච්ඡිමං පන සාමණෙරානමෙව විසෙසභූත’’න්ති වුත්තං, තං ‘‘සති වා උස්සාහෙ දසා’’ති ඉමිනා න සමෙති. **නාසනවත්ථූති** ලිඞ්ගනාසනාය වත්ථු, අධිට්ඨානං කාරණන්ති වුත්තං හොති.

107. කින්තීති කෙන නු ඛො උපායෙන. **‘‘අත්තනො පරිවෙණන්ති** ඉදං පුග්ගලිකං සන්ධාය වුත්ත’’න්ති **ගණ්ඨිපදෙසු** වුත්තං. අයමෙත්ථ ගණ්ඨිපදකාරානං අධිප්පායො – ‘‘වස්සග්ගෙන පත්තසෙනාසන’’න්ති ඉමිනා තස්ස

වස්සග්ගෙන පත්තං සඞ්ඝිකසෙනාසනං වුත්තං, ‘‘අත්තනො පරිවෙණ’’න්ති ඉමිනාපි තස්සෙව පුග්ගලිකසෙනාසනං වුත්තන්ති. අයං පනෙත්ථ අම්හාකං ඛන්ති – ‘‘යත්ථ වා වසතී’’ති ඉමිනා සඞ්ඝිකං වා හොතු පුග්ගලිකං වා, තස්ස නිබද්ධවසනකසෙනාසනං වුත්තං. ‘‘යත්ථ වා පටික්කමතී’’ති ඉමිනා පන යං ආචරියස්ස උපජ්ඣායස්ස වා වසනට්ඨානං උපට්ඨානාදිනිමිත්තං නිබද්ධං පවිසති, තං ආචරියුපජ්ඣායානං වසනට්ඨානං වුත්තං. තස්මා තදුභයං දස්සෙතුං **‘‘උභයෙනපි අත්තනො පරිවෙණඤ්ච වස්සග්ගෙන පත්තසෙනාසනඤ්ච වුත්ත’’**න්ති ආහ. තත්ථ **අත්තනො පරිවෙණ**න්ති ඉමිනා ආචරියුපජ්ඣායානං වසනට්ඨානං දස්සිතං, **වස්සග්ගෙන පත්තසෙනාසන**න්ති ඉමිනා පන තස්ස වසනට්ඨානං. තදුභයම්පි සඞ්ඝිකං වා හොතු පුග්ගලිකං වා, ආවරණං කාතබ්බමෙවාති. **මුඛද්වාරික**න්ති මුඛද්වාරෙන භුඤ්ජිතබ්බං. **දණ්ඩකම්මං කත්වාති** දණ්ඩකම්මං යොජෙත්වා. දණ්ඩෙන්ති විනෙන්ති එතෙනාති දණ්ඩො, සොයෙව කාතබ්බත්තා කම්මන්ති **දණ්ඩකම්මං,** ආවරණාදි.

සික්ඛාපදදණ්ඩකම්මවත්ථුකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

අනාපුච්ඡාවරණවත්ථුආදිකථාවණ්ණනා

108. **දණ්ඩකම්මමස්ස කරොථාති** අස්ස දණ්ඩකම්මං යොජෙථ ආණාපෙථ. **දණ්ඩකම්ම**න්ති වා නිග්ගහකම්මං, තස්මා නිග්ගහමස්ස කරොථාති වුත්තං හොති. එස නයො සබ්බත්ථ ඊදිසෙසු ඨානෙසු. **සෙනාසනගාහො ච පටිප්පස්සම්භතීති** ඉමිනා ච ඡින්නවස්සො ච හොතීති දීපෙති. **සචෙ ආකිණ්ණදොසොව හොති, ආයතිං සංවරෙ න තිට්ඨති, නික්කඩ්ඪිතබ්බොති** එත්ථ සචෙ යාවතතියං වුච්චමානො න ඔරමති, සඞ්ඝං අපලොකෙත්වා නාසෙතබ්බො. පුන පබ්බජ්ජං යාචමානොපි අපලොකෙත්වා පබ්බාජෙතබ්බොති වදන්ති. **පච්ඡිමිකාය වස්සාවාසිකං ලච්ඡතීති** පච්ඡිමිකාය පුන වස්සං උපගතත්තා ලච්ඡති. **අපලොකෙත්වා ලාභො දාතබ්බොති** ඡින්නවස්සතාය වුත්තං. **ඉතරානි පඤ්ච සික්ඛාපදානීති** විකාලභොජනාදීනි පඤ්ච. **අච්චයං දෙසාපෙතබ්බොති** ‘‘අච්චයො මං, භන්තෙ, අච්චගමා’’තිආදිනා නයෙන දෙසාපෙතබ්බො.

අනාපුච්ඡාවරණවත්ථුආදිකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

පණ්ඩකවත්ථුකථාවණ්ණනා

109. පණ්ඩකවත්ථුම්හි ‘‘යො කාළපක්ඛෙ ඉත්ථී හොති, ජුණ්හපක්ඛෙ පුරිසො, අයං **පක්ඛපණ්ඩකො’’**ති කෙචි වදන්ති, අට්ඨකථායං පන ‘‘කාළපක්ඛෙ පණ්ඩකො හොති, ජුණ්හපක්ඛෙ පනස්ස පරිළාහො වූපසම්මතී’’ති අපණ්ඩකපක්ඛෙ පරිළාහවූපසමස්සෙව වුත්තත්තා පණ්ඩකපක්ඛෙ උස්සන්නපරිළාහතා පණ්ඩකභාවාපත්තීති විඤ්ඤායති, තස්මා ඉදමෙවෙත්ථ සාරතො පච්චෙතබ්බං. ඉත්ථිභාවො පුම්භාවො වා නත්ථි එතස්සාති **අභාවකො. තස්මිං යෙවස්ස පක්ඛෙ පබ්බජ්ජා වාරිතාති** එත්ථ ‘‘අපණ්ඩකපක්ඛෙ පබ්බාජෙත්වා පණ්ඩකපක්ඛෙ නාසෙතබ්බො’’ති **තීසුපි ගණ්ඨිපදෙසු** වුත්තං. කෙචි පන ‘‘අපණ්ඩකපක්ඛෙ පබ්බජිතො සචෙ කිලෙසක්ඛයං පාපුණාති, න නාසෙතබ්බො’’ති වදන්ති, තං තෙසං මතිමත්තං පණ්ඩකස්ස කිලෙසක්ඛයාසම්භවතො ඛීණකිලෙසස්ස ච පණ්ඩකභාවානුපපත්තිතො. අහෙතුකපටිසන්ධිකථායඤ්හි අවිසෙසෙන පණ්ඩකස්ස අහෙතුකපටිසන්ධිතා වුත්තා. ආසිත්තඋසූයපක්ඛපණ්ඩකානඤ්ච පටිසන්ධිතො පට්ඨායෙව පණ්ඩකසභාවො, න පවත්තියංයෙවාති වදන්ති. තෙනෙව අහෙතුකපටිසන්ධිනිද්දෙසෙ ජච්චන්ධබධිරාදයො විය පණ්ඩකො ජාතිසද්දෙන විසෙසෙත්වා න නිද්දිට්ඨො. ඉධාපි චතුත්ථපාරාජිකසංවණ්ණනායං (පාරා. අට්ඨ. 2.233) ‘‘අභබ්බපුග්ගලෙ දස්සෙන්තෙන පණ්ඩකතිරච්ඡානගතඋභතොබ්‍යඤ්ජනකා තයො වත්ථුවිපන්නා අහෙතුකපටිසන්ධිකා, තෙසං සග්ගො අවාරිතො, මග්ගො පන වාරිතො’’ති අවිසෙසෙන වුත්තං.

පණ්ඩකවත්ථුකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

ථෙය්‍යසංවාසකවත්ථුකථාවණ්ණනා

110. ථෙය්‍යසංවාසකවත්ථුම්හි **කොලඤ්ඤාති** මාතුවංසෙ පිතුවංසෙ ච ජාතා මාතාපිතුප්පභුතිසබ්බඤාතයො. ථෙය්‍යාය සංවාසො එතස්සාති **ථෙය්‍යසංවාසකො.** සො ච න සංවාසමත්තස්සෙව ථෙනකො ඉධාධිප්පෙතො, අථ ඛො ලිඞ්ගස්ස තදුභයස්ස ච ථෙනකොපීති ආහ **‘‘තයො ථෙය්‍යසංවාසකා’’**තිආදි. **න යථාවුඩ්ඪං වන්දනං සාදියතීති** යථාවුඩ්ඪං භික්ඛූනං වා සාමණෙරානං වා වන්දනං න සාදියති. **යථාවුඩ්ඪං වන්දනං සාදියතීති** අත්තනා මුසාවාදං කත්වා දස්සිතවස්සානුරූපං යථාවුඩ්ඪං වන්දනං සාදියති. **භික්ඛුවස්සගණනාදිකොති** ඉමිනා න එකකම්මාදිකොව ඉධ සංවාසො නාමාති දස්සෙති.

රාජ…පෙ…. භයෙනාති එත්ථ **භය**-සද්දො පච්චෙකං යොජෙතබ්බො ‘‘රාජභයෙන දුබ්භික්ඛභයෙනා’’තිආදිනා . **සංවාසං නාධිවාසෙති, යාව සො සුද්ධමානසොති** රාජභයාදීහි ගහිතලිඞ්ගතාය සො සුද්ධමානසො යාව සංවාසං නාධිවාසෙතීති අත්ථො. යො හි රාජභයාදිං විනා කෙවලං භික්ඛූ වඤ්චෙත්වා තෙහි සද්ධිං සංවසිතුකාමතාය ලිඞ්ගං ගණ්හාති, සො අසුද්ධචිත්තතාය ලිඞ්ගග්ගහණෙනෙව ථෙය්‍යසංවාසකො නාම හොති. අයං පන තාදිසෙන

අසුද්ධචිත්තෙන භික්ඛූ වඤ්චෙතුකාමතාය අභාවතො යාව සංවාසං නාධිවාසෙති, තාව ථෙය්‍යසංවාසකො නාම න හොති. තෙනෙව ‘‘රාජභයාදීහි ගහිතලිඞ්ගානං ‘ගිහී මං සමණොති ජානන්තූ’ති වඤ්චනාචිත්තෙ සතිපි භික්ඛූනං වඤ්චෙතුකාමතාය අභාවා දොසො න ජාතො’’ති **තීසුපි ගණ්ඨිපදෙසු** වුත්තං. කෙචි පන ‘‘වූපසන්තභයතා ඉධ සුද්ධචිත්තතා’’ති වදන්ති, එවඤ්ච සති සො වූපසන්තභයො යාව සංවාසං නාධිවාසෙති, තාව ථෙය්‍යසංවාසකො න හොතීති අයමත්ථො විඤ්ඤායති. ඉමස්මිඤ්ච අත්ථෙ විඤ්ඤායමානෙ අවූපසන්තභයස්ස සංවාසසාදියනෙපි ථෙය්‍යසංවාසකතා න හොතීති ආපජ්ජෙය්‍ය, න ච අට්ඨකථායං අවූපසන්තභයස්ස සංවාසසාදියනෙපි අථෙය්‍යසංවාසකතා දස්සිතා. **සබ්බපාසණ්ඩියභත්තානි භුඤ්ජන්තො**ති ච ඉමිනා අවූපසන්තභයෙනපි සංවාසං අසාදියන්තෙනෙව වසිතබ්බන්ති දීපෙති. තෙනෙව **තීසුපි ගණ්ඨිපදෙසු** වුත්තං ‘‘යස්මා විහාරං ආගන්ත්වා සඞ්ඝිකං ගණ්හන්තස්ස සංවාසං පරිහරිතුං දුක්කරං, තස්මා සබ්බපාසණ්ඩියභත්තානි භුඤ්ජන්තොති ඉදං වුත්ත’’න්ති, තස්මා රාජභයාදීහි ගහිතලිඞ්ගතායෙවෙත්ථ සුද්ධචිත්තතාති ගහෙතබ්බං.

සබ්බපාසණ්ඩියභත්තානීති සබ්බසාමයිකානං සාධාරණං කත්වා වීථිචතුක්කාදීසු ඨපෙත්වා දාතබ්බභත්තානි. **කායපරිහාරියානී**ති කායෙන පරිහරිතබ්බානි. **අබ්භුග්ගච්ඡන්තී**ති අභිමුඛං ගච්ඡන්ති. **කම්මන්තානුට්ඨානෙනා**ති කසිගොරක්ඛාදිකම්මකරණෙන. **තදෙව පත්තචීවරං ආදාය විහාරං ගච්ඡතී**ති චීවරානි නිවාසනපාරුපනවසෙන ආදාය පත්තඤ්ච අංසකූටෙ ලග්ගෙත්වා විහාරං ගච්ඡති. **නාපි සයං ජානාතී**ති ‘‘යො එවං පබ්බජති, සො ථෙය්‍යසංවාසකො නාම හොතී’’ති වා ‘‘එවං කාතුං න ලභතී’’ති වා ‘‘එවං පබ්බජිතො සමණො න හොතී’’ති වා න ජානාති. **යො එවං පබ්බජති, සො ථෙය්‍යසංවාසකො නාම හොතී**ති ඉදං පන නිදස්සනමත්තං. **අනුපසම්පන්නකාලෙයෙවා**ති ඉමිනා උපසම්පන්නකාලෙ සුත්වා සචෙපි නාරොචෙති, ථෙය්‍යසංවාසකො න හොතීති දීපෙති.

සික්ඛං අප්පච්චක්ඛාය...පෙ.... ථෙය්‍යසංවාසකො න හොතීති ඉදං භික්ඛූහි දින්නලිඞ්ගස්ස අපරිච්චත්තත්තා න ලිඞ්ගථෙනකො හොති, ලිඞ්ගානුරූපස්ස සංවාසස්ස සාදිතත්තා නාපි සංවාසථෙනකො හොතීති වුත්තං. **එකො භික්ඛු කාසායෙ සඋස්සාහොව ඔදාතං නිවාසෙත්වා**ති එත්ථාපි ඉදමෙව කාරණං දට්ඨබ්බං. පරතො **සාමණෙරො සලිඞ්ගෙ ඨිතො**තිආදිනා සාමණෙරස්ස වුත්තවිධානෙසුපි අථෙය්‍යසංවාසකපක්ඛෙ අයමෙව නයො. **භික්ඛුනියාපි එසෙව නයො**ති වුත්තමෙවත්ථං **‘‘සාපි හි ගිහිභාවං පත්ථයමානා’’**තිආදිනා විභාවෙති. **යො කොචි වුඩ්ඪපබ්බජිතො**ති සාමණෙරං සන්ධාය වුත්තං. **මහාපෙළාදීසූ**ති එතෙන ගිහිසන්තකං දස්සිතං. **සයං සාමණෙරොව...පෙ.... ථෙය්‍යසංවාසකො න හොතී**ති එත්ථ කිඤ්චාපි ථෙය්‍යසංවාසකො න හොති, පාරාජිකං පන ආපජ්ජතියෙව. සෙසමෙත්ථ උත්තානමෙව.

ථෙය්‍යසංවාසකවත්ථුකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

තිත්ථියපක්කන්තකකථාවණ්ණනා

තිත්ථියපක්කන්තකකථායං **තෙසං ලිඞ්ගෙ ආදින්නමත්තෙ තිත්ථියපක්කන්තකො හොතී**ති ‘‘තිත්ථියො භවිස්සාමී’’ති ගතස්ස ලිඞ්ගග්ගහණෙනෙව තෙසං ලද්ධිපි ගහිතායෙව හොතීති කත්වා වුත්තං. **කෙනචි** පන ‘‘තෙසං ලිඞ්ගෙ ආදින්නමත්තෙ ලද්ධියා ගහිතායපි අග්ගහිතායපි තිත්ථියපක්කන්තකො හොතී’’ති වුත්තං, තං න ගහෙතබ්බං. න හි ‘‘තිත්ථියො භවිස්සාමී’’ති ගතස්ස ලිඞ්ගසම්පටිච්ඡනතො අඤ්ඤං ලද්ධිග්ගහණං නාම අත්ථි. ලිඞ්ගසම්පටිච්ඡනෙනෙව හි සො ගහිතලද්ධිකො හොති. තෙනෙව **‘‘වීමංසනත්ථං කුසචීරාදීනි...පෙ.... යාව න සම්පටිච්ඡති, තාව තං ලද්ධිං රක්ඛති. සම්පටිච්ඡිතමත්තෙ තිත්ථියපක්කන්තකො හොතී’’**ති වුත්තං. **නග්ගොව ආජීවකානං උපස්සයං ගච්ඡති, පදවාරෙ පදවාරෙ දුක්කට**න්ති ‘‘ආජීවකො භවිස්ස’’න්ති අසුද්ධචිත්තෙන ගමනපච්චයා දුක්කටං වුත්තං. නග්ගෙන හුත්වා ගමනපච්චයාපි දුක්කටා න මුච්චතියෙව. **කූටවස්සං ගණෙන්තො**ති කූටවස්සං ගණෙත්වා සංවාසං සාදියන්තොති අධිප්පායො.

තිත්ථියපක්කන්තකකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

111. තිරච්ඡානගතවත්ථු උත්තානමෙව.

මාතුඝාතකාදිවත්ථුකථාවණ්ණනා

112. මාතුඝාතකාදිවත්ථූසු **අපවාහන**න්ති අපගමනං, පතිකරණන්ති අත්ථො. යථා සමානජාතිකස්ස විකොපනෙ කම්මං ගරුතරං, න තථා විජාතිකස්සාති ආහ **‘‘මනුස්සිත්ථිභූතා’’**ති . පුත්තසම්බන්ධෙන මාතුපිතුසමඤ්ඤා , දත්තකිත්තිමාදිවසෙනපි පුත්තවොහාරො ලොකෙ දිස්සති, සො ච ඛො පරියායතොති නිප්පරියායසිද්ධතං දස්සෙතුං **‘‘ජනිකා මාතා’’**ති වුත්තං. යථා මනුස්සත්තභාවෙ ඨිතස්සෙව කුසලධම්මානං තික්ඛවිසදසූරභාවාපත්ති යථා තං තිණ්ණම්පි බොධිසත්තානං බොධිත්තයනිබ්බත්තියං, එවං මනුස්සත්තභාවෙ ඨිතස්සෙව අකුසලධම්මානම්පි තික්ඛවිසදසූරභාවාපත්තීති ආහ **‘‘සයම්පි මනුස්සජාතිකෙනෙවා’’**ති. චුතිඅනන්තරං ඵලං අනන්තරං නාම, තස්මිං අනන්තරෙ නියුත්තං, තංනිබ්බත්තනෙන අනන්තරකරණසීලං, අනන්තරපයොජනං වා ආනන්තරියං, තෙන **ආනන්තරියෙන මාතුඝාතකකම්මෙන**. පිතුඝාතකෙපි යෙන මනුස්සභූතො ජනකො පිතා සයම්පි මනුස්සජාතිකෙනෙව

සතා සඤ්චිච්ච ජීවිතා වොරොපිතො, අයං ආනන්තරියෙන පිතුඝාතකකම්මෙන පිතුඝාතකොතිආදිනා සබ්බං වෙදිතබ්බන්ති ආහ **“පිතුඝාතකෙපි එසෙව නයො”**ති.

පරිවත්තිතලිඞ්ගම්පි (ම. නි. අට්ඨ. 3.128; අ. නි. අට්ඨ. 1.1.275; විභ. අට්ඨ. 809) මාතරං පිතරං වා ජීවිතා වොරොපෙන්තස්ස ආනන්තරියකම්මං හොතියෙව. සතිපි හි ලිඞ්ගපරිවත්තෙ සො එව එකකම්මනිබ්බත්තො භවඞ්ගප්පබන්ධො ජීවිතින්ද්‍රියප්පබන්ධො ච, නාඤ්ඤොති. යො පන සයං මනුස්සො තිරච්ඡානභූතං මාතරං වා පිතරං වා, සයං වා තිරච්ඡානභූතො මනුස්සභූතං, තිරච්ඡානභූතොයෙව වා තිරච්ඡානභූතං ජීවිතා වොරොපෙති, තස්ස කම්මං ආනන්තරියං න හොති, භාරියං පන හොති, ආනන්තරියං ආහච්චෙව තිට්ඨති. එළකචතුක්කං සඞ්ගාමචතුක්කං චොරචතුක්කඤ්චෙත්ථ කථෙතබ්බං. ‘‘එළකං මාරෙමී’’ති අභිසන්ධිනාපි හි එළකට්ඨානෙ ඨිතං මනුස්සො මනුස්සභූතං මාතරං වා පිතරං වා මාරෙන්තො ආනන්තරියං ඵුසති මරණාධිප්පායෙනෙව ආනන්තරියවත්ථුනො විකොපිතත්තා. එළකාභිසන්ධිනා පන මාතාපිතිඅභිසන්ධිනා වා එළකං මාරෙන්තො ආනන්තරියං න ඵුසති ආනන්තරියවත්ථුඅභාවතො. මාතාපිතිඅභිසන්ධිනා මාතාපිතරො මාරෙන්තො ඵුසතෙව. එස නයො ඉතරස්මිම්පි චතුක්කද්වයෙ. යථා ච මාතාපිතූසු, එවං අරහන්තෙපි එතානි චතුක්කානි වෙදිතබ්බානි. සබ්බත්ථ හි පුරිමං අභිසන්ධිචිත්තං අප්පමාණං, වධකචිත්තං පන තදාරම්මණං ජීවිතින්ද්‍රියඤ්ච ආනන්තරියානානන්තරභාවෙ පමාණං. කතානන්තරියකම්මො ච ‘‘තස්ස කම්මස්ස විපාකං පටිබාහිස්සාමී’’ති සකලචක්කවාළං මහාචෙතියප්පමාණෙහි කඤ්චනථූපෙහි පූරෙත්වාපි සකලචක්කවාළං පූරෙත්වා නිසින්නස්ස භික්ඛුසඞ්ඝස්ස මහාදානං දත්වාපි බුද්ධස්ස භගවතො සඞ්ඝාටිකණ්ණං අමුඤ්චන්තො විචරිත්වාපි කායස්ස භෙදා නිරයමෙව උපපජ්ජති, පබ්බජ්ජඤ්ච න ලභති.

115. **ඉච්ඡමානන්ති** ඔදාතවත්ථවසනං ඉච්ඡමානං. තෙනෙවාහ **“ගිහිභාවෙ සම්පටිච්ඡිතමත්තෙයෙවා”**ති. සඞ්ඝභෙදකකථාවිත්ථාරො පරතො ආවි භවිස්සති. **චතුන්නං කම්මානන්ති** අපලොකනාදීනං චතුන්නං කම්මානං. **දුට්ඨචිත්තෙනාති** වුත්තමෙවත්ථං විභාවෙති **“වධකචිත්තෙනා”**ති. වධකචෙතනාය හි දූසිතචිත්තං ඉධ දුට්ඨචිත්තං නාම. **ලොහිතං උප්පාදෙතීති** එත්ථ තථාගතස්ස අභෙජ්ජකායතාය පරූපක්කමෙන චම්මච්ඡෙදං කත්වා ලොහිතපග්ඝරණං නාම නත්ථි, සරීරස්ස පන අන්තොයෙව එකස්මිං ඨානෙ ලොහිතං සමොසරති, ආඝාතෙන පකුප්පමානං සඤ්චිතං හොති. දෙවදත්තෙන පවිද්ධසිලතො භිජ්ජිත්වා ගතසක්ඛලිකාපි තථාගතස්ස පාදන්තං පහරි, ඵරසුනා පහටො විය පාදො අන්තොලොහිතොයෙව අහොසි. ජීවකො පන තථාගතස්ස රුචියා සත්ථකෙන චම්මං ඡින්දිත්වා තම්හා ඨානා දුට්ඨලොහිතං නීහරිත්වා ඵාසුමකාසි, තෙනස්ස පුඤ්ඤකම්මමෙව අහොසි. තෙනාහ **“ජීවකො විය”**තිආදි.

අථ යෙ පරිනිබ්බුතෙ තථාගතෙ චෙතියං භින්දන්ති, බොධිං ඡින්දන්ති, ධාතුම්හි උපක්කමන්ති, තෙසං කිං හොතීති? භාරියං කම්මං හොති ආනන්තරියසදිසං. සධාතුකං පන ථූපං වා පටිමං වා බාධමානං බොධිසාඛං ඡින්දිතුං වට්ටති. සචෙපි තත්ථ නිලීනා සකුණා චෙතියෙ වච්චං පාතෙන්ති, ඡින්දිතුං වට්ටතියෙව. පරිභොගචෙතියතො හි සරීරචෙතියං ගරුතරං. චෙතියවත්ථුං භින්දිත්වා ගච්ඡන්තෙ බොධිමූලෙපි ඡින්දිත්වා හරිතුං වට්ටති. යා පන බොධිසාඛා බොධිඝරං බාධති, තං ගෙහරක්ඛණත්ථං ඡින්දිතුං න ලභති. බොධිඅත්ථඤ්හි ගෙහං, න ගෙහත්ථාය බොධි. ආසනඝරෙපි එසෙව නයො. යස්මිං පන ආසනඝරෙ ධාතු නිහිතා හොති, තස්ස රක්ඛණත්ථාය බොධිසාඛං ඡින්දිතුං වට්ටති. බොධිජග්ගනත්ථං ඔජොහරණසාඛං වා පූතිට්ඨානං වා ඡින්දිතුං වට්ටතියෙව, සත්ථු රූපකායපටිජග්ගනෙ විය පුඤ්ඤම්පි හොති.

මාතුඝාතකාදිවත්ථුකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

උභතොබ්‍යඤ්ජනකවත්ථුකථාවණ්ණනා

116. **උභතො බ්‍යඤ්ජනමස්ස අත්ථීති උභතොබ්‍යඤ්ජනකොති** ඉමිනා අසමානාධිකරණවිසයො බාහිරත්ථසමාසොයං, පුරිමපදෙ ච විභත්තිඅලොපොති දස්සෙති. **බ්‍යඤ්ජනන්ති** චෙත්ථ ඉත්ථිනිමිත්තං පුරිසනිමිත්තඤ්ච අධිප්පෙතං. අථ උභතොබ්‍යඤ්ජනකස්ස එකමෙව ඉන්ද්‍රියං, උදාහු ද්වෙති? එකමෙව ‘‘යස්ස ඉත්ථින්ද්‍රියං උප්පජ්ජති, තස්ස පුරිසින්ද්‍රියං උප්පජ්ජතීති? නො. යස්ස වා පන පුරිසින්ද්‍රියං උප්පජ්ජති, තස්ස ඉත්ථින්ද්‍රියං උප්පජ්ජතීති? නො’’ති (යම. 3.ඉන්ද්‍රියයමක.188) එකස්මිං සන්තානෙ ඉන්ද්‍රියද්වයස්ස පටිසිද්ධත්තා, තඤ්ච ඛො ඉත්ථිඋභතොබ්‍යඤ්ජනකස්ස ඉත්ථින්ද්‍රියං, පුරිසඋභතොබ්‍යඤ්ජනකස්ස පුරිසින්ද්‍රියං. යදි එවං දුතියබ්‍යඤ්ජනකස්ස අභාවො ආපජ්ජති. ඉන්ද්‍රියඤ්හි බ්‍යඤ්ජනකාරණං වුත්තං, තඤ්ච තස්ස නත්ථීති? වුච්චතෙ – න තස්ස ඉන්ද්‍රියං දුතියබ්‍යඤ්ජනකාරණං. කස්මා? සදා අභාවතො. ඉත්ථිඋභතොබ්‍යඤ්ජනකස්ස හි යදා ඉත්ථියා රාගචිත්තං උප්පජ්ජති, තදා පුරිසබ්‍යඤ්ජනං පාකටං හොති, ඉත්ථිබ්‍යඤ්ජනං පටිච්ඡන්නං ගුළ්හං හොති, තථා ඉතරස්ස ඉතරං. යදි ච තෙසං ඉන්ද්‍රියං දුතියබ්‍යඤ්ජනකාරණං භවෙය්‍ය, සදාපි බ්‍යඤ්ජනද්වයං තිට්ඨෙය්‍ය, න පන තිට්ඨති, තස්මා වෙදිතබ්බමෙතං ‘‘න තස්ස තං බ්‍යඤ්ජනකාරණං, කම්මසහායං පන රාගචිත්තමෙවෙත්ථ කාරණ’’න්ති.

යස්මා චස්ස එකමෙව ඉන්ද්‍රියං හොති, තස්මා ඉත්ථිඋභතොබ්‍යඤ්ජනකො සයම්පි ගබ්භං ගණ්හාති, පරම්පි ගණ්හාපෙති. පුරිසඋභතොබ්‍යඤ්ජනකො පරං ගණ්හාපෙති, සයං පන න ගණ්හාති. යදි පටිසන්ධියං පුරිසලිඞ්ගං, යදි පටිසන්ධියං ඉත්ථිලිඞ්ගන්ති ච පටිසන්ධියං ලිඞ්ගසබ්භාවො **කුරුන්දියං**වුත්තො, සො ච අයුත්තො. පවත්තියංයෙව හි ඉත්ථිලිඞ්ගාදීනි සමුට්ඨහන්ති, න පටිසන්ධියං. පටිසන්ධියං පන ඉන්ද්‍රියමෙව සමුට්ඨාති, න ලිඞ්ගාදීනි. න ච

ඉන්ද්‍රියමෙව ලිඞ්ගන්ති සක්කා වත්තුං ඉන්ද්‍රියලිඞ්ගානං භින්නසභාවත්තා. වුත්තඤ්හෙතං **අට්ඨසාලිනියං** (ධ. ස. අට්ඨ. 632) –

> ''ඉත්ථත්තං ඉත්ථිභාවොති උභයං එකත්ථං, ඉත්ථිසභාවොති අත්ථො. අයං කම්මජො පටිසන්ධිසමුට්ඨිතො. ඉත්ථිලිඞ්ගාදි පන ඉත්ථින්ද්‍රියං පටිච්ච පවත්තෙ සමුට්ඨිතං. යථා බීජෙ සති බීජං පටිච්ච බීජපච්චයා රුක්ඛො වඩ්ඪිත්වා සාඛාවිටපසම්පන්නො හුත්වා ආකාසං පූරෙත්වා තිට්ඨති, එවමෙව ඉත්ථිභාවසඞ්ඛාතෙ ඉත්ථින්ද්‍රියෙ සති ඉත්ථිලිඞ්ගාදීනි හොන්ති. බීජං විය හි ඉත්ථින්ද්‍රියං, බීජං පටිච්ච වඩ්ඪිත්වා ආකාසං පූරෙත්වා ඨිතරුක්ඛො විය ඉත්ථින්ද්‍රියං පටිච්ච ඉත්ථිලිඞ්ගාදීනි පවත්තෙ සමුට්ඨහන්ති. තත්ථ ඉත්ථින්ද්‍රියං න චක්ඛුවිඤ්ඤෙය්‍යං, මනොවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව. ඉත්ථිලිඞ්ගාදීනි චක්ඛුවිඤ්ඤෙය්‍යානිපි මනොවිඤ්ඤෙය්‍යානිපී''ති.

තෙනෙවාහ **''තත්ථ විචාරණක්කමො විත්ථාරතො අට්ඨසාලිනියා ධම්මසඞ්ගහට්ඨකථාය වෙදිතබ්බො''**ති.

උභතොබ්‍යඤ්ජනකවත්ථුකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

අනුපජ්ඣායකාදිවත්ථුකථාවණ්ණනා

117. **සික්ඛාපදං අපඤ්ඤත්තං හොතීති** ඉධෙව පඤ්ඤත්තං සික්ඛාපදං සන්ධාය වුත්තං. **උපජ්ඣං අග්ගාහාපෙත්වාති** ''උපජ්ඣායො මෙ, භන්තෙ, හොහී''ති එවං උපජ්ඣං අග්ගාහාපෙත්වා. කම්මවාචාය පන උපජ්ඣායකිත්තනං කතංයෙවාති දට්ඨබ්බං. අඤ්ඤථා ''පුග්ගලං න පරාමසතී''ති වුත්තකම්මවිපත්තිසම්භවතො කම්මං කුප්පෙය්‍ය, තෙනෙව ''උපජ්ඣායං අකිත්තෙත්වා''ති අවත්වා ''උපජ්ඣං අග්ගාහාපෙත්වා''ඉච්චෙව වුත්තං. යථා ච අපරිපුණ්ණපත්තචීවරස්ස උපසම්පාදනකාලෙ කම්මවාචාය ''පරිපුණ්ණස්ස පත්තචීවර''න්ති අසන්තවත්ථුං කිත්තෙත්වා කම්මවාචාය කතායපි උපසම්පදා රුහති, එවං ''අයං බුද්ධරක්ඛිතො ආයස්මතො ධම්මරක්ඛිතස්ස උපසම්පදාපෙක්ඛො''ති අසන්තං පුග්ගලං කිත්තෙත්වා කෙවලං සන්තපදනීහාරෙන කම්මවාචාය කතාය උපසම්පදා රුහතියෙවාති දට්ඨබ්බං. තෙනෙවාහ **''කම්මං පන න කුප්පතී''**ති. ''න, භික්ඛවෙ, අනුපජ්ඣායකො උපසම්පාදෙතබ්බො, යො උපසම්පාදෙය්‍ය, ආපත්ති දුක්කටස්සා''ති එත්තකමෙව වත්වා ''සො ච පුග්ගලො අනුපසම්පන්නො''ති අවුත්තත්තා කම්මවිපත්තිලක්ඛණස්ස ච අසම්භවතො **''තං න ගහෙතබ්බ''**න්ති වුත්තං. ''පඤ්චවග්ගකරණඤ්චෙ, භික්ඛවෙ, කම්මං පණ්ඩකපඤ්චමො කම්මං කරෙය්‍ය, අකම්මං න ච කරණීය''න්තිආදිවචනතො (මහාව. 390) පණ්ඩකාදීනම්පි උභතොබ්‍යඤ්ජනකපරියන්තානං ගණපූරකභාවෙයෙව කම්මං කුප්පති, න අඤ්ඤථාති ආහ **''උභතොබ්‍යඤ්ජනකුපජ්ඣායපරියොසානෙසුපි එසෙව නයො''**ති.

අනුපජ්ඣායකාදිවත්ථුකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

අපත්තකාදිවත්ථුකථාවණ්ණනා

118. අඤ්ඤෙ වා භික්ඛූ දාතුකාමා හොන්තීති සම්බන්ධො. **අනාමට්ඨපිණ්ඩපාතන්ති** අග්ගහිතඅග්ගං පිණ්ඩපාතං. **සාමණෙරභාගසමකො ආමිසභාගොති** එත්ථ කිඤ්චාපි සාමණෙරානං ආමිසභාගස්ස සමකමෙව දිය්‍යමානත්තා විසුං සාමණෙරභාගො නාම නත්ථි, හෙට්ඨා ගච්ඡන්තං පන භත්තං කදාචි මන්දං භවෙය්‍ය, තස්මා උපරි අග්ගහෙත්වා සාමණෙරපාළියාව ගහෙත්වා දාතබ්බොති අධිප්පායො. නියතපබ්බජ්ජස්සෙව චායං භාගො දීයති. තෙනෙව **''අපක්කං පත්ත''**න්තිආදි වුත්තං.

අපත්තකාදිවත්ථුකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

හත්ථච්ඡින්නාදිවත්ථුකථාවණ්ණනා

119. **අජපදකෙති** අජපදසණ්ඨානෙ පදෙසෙ. **බ්‍රහ්මුජුගත්තොති** බ්‍රහ්මා විය උජුගත්තො. **අවසෙසො සත්තොති** ඉමිනා ලක්ඛණෙන රහිතසත්තො. එතෙන ඨපෙත්වා මහාපුරිසං චක්කවත්තිඤ්ච ඉතරෙ සත්තා ඛුජ්ජපක්ඛිකාති දස්සෙති. යෙභුය්‍යෙන හි සත්තා ඛන්ධෙ කටියං ජාණූසූති තීසු ඨානෙසු නමන්ති. තෙ කටියං නමන්තා පච්ඡතො නමන්ති, ඉතරෙසු ද්වීසු ඨානෙසු නමන්තා පුරතො නමන්ති. දීඝසරීරා පන එකෙන පස්සෙන වඞ්කා හොන්ති, එකෙ මුඛං උන්නාමෙත්වා නක්ඛත්තානි ගණයන්තා විය චරන්ති, එකෙ අප්පමංසලොහිතා සූලසදිසා හොන්ති, එකෙ පුරතො පබ්භාරා හොන්ති, පවෙධමානා ගච්ඡන්ති. **පරිවටුමොති** සමන්තතො වට්ටලො.

අට්ඨිසිරාචම්මසරීරොති අට්ඨිසිරාචම්මමත්තසරීරො. **කප්පසීසොති** ද්විධාභූතසීසො. **කෙකරොති** තිරියං පස්සන්තො. **''උදකතාරකා නාම උදකපුබ්බුළ''**න්ති **ගණ්ඨිපදෙසු** වුත්තං. **අක්ඛිතාරකාති** අක්ඛිභණ්ඩකා. **නිප්පඛුමක්ඛීති** අක්ඛිදලලොමෙහි විරහිතඅක්ඛිකො. පඛුම-සද්දො හි ලොකෙ අක්ඛිදලලොමෙසු නිරුළ්හො. **පටඞ්ගමණ්ඩූකො** නාම මහාමුඛමණ්ඩූකො. **එළමුඛොති** නිච්චපග්ඝරණකලාලමුඛො. **සබ්බඤ්චෙතන්ති**

''කච්ඡුගත්තො වා''තිආදිං සන්ධාය වදති. **වාතණ්ඩිකොති** අණ්ඩකෙසු වුද්ධිරොගෙන සමන්නාගතො. **විකටොති** තිරියං ගමනපාදෙහි සමන්නාගතො, යස්ස ච චඞ්කමතො ජාණුකා බහි ගච්ඡන්ති. **පණ්හොති** පච්ඡතො පරිවත්තපාදෙහි සමන්නාගතො, යස්ස චඞ්කමතො ජාණුකා අන්තො පවිසන්ති.

කුදණ්ඩපාදතාය කාරණං විභාවෙති **''මජ්ඣෙ සඞ්කුටිතපාදත්තා''**ති. අග්ගෙ සඞ්කුටිතපාදත්තාති කුණ්ඩපාදතාය කාරණනිදස්සනං. කුණ්ඩපාදස්සෙව ගමනසභාවං විභාවෙති **''පිට්ඨිපාදග්ගෙන චඞ්කමන්තො''**ති. **මම්මනන්ති** ඛලිතවචනං. යො එකමෙව අක්ඛරං චතුපඤ්චක්ඛත්තුං වදති, තස්සෙතං අධිවචනං.

හත්ථච්ඡින්නාදිවත්ථුකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

අලජ්ජීනිස්සයවත්ථුකථාවණ්ණනා

120. නිස්සයපටිසංයුත්තවත්ථූසු භික්ඛූහි සමානො සීලාදිගුණභාගො අස්සාති භික්ඛුසභාගො, තස්ස භාවො **භික්ඛුසභාගතා. ද්වෙ තීණි දිවසානි වසිත්වා ගන්තුකාමෙන අනිස්සිතෙන වසිතබ්බන්ති** එත්ථ ''යාව භික්ඛුසභාගතං ජානාමී''ති ආභොගං විනාපි අනිස්සිතෙන වසිතුං වට්ටතීති අධිප්පායො. භික්ඛුසභාගතං පන ජානන්තො ''ස්වෙ ගමිස්සාමි, කිං මෙ නිස්සයෙනා''ති අරුණං උට්ඨපෙතුං න ලභති. ''පුරාරුණා උට්ඨහිත්වාව ගමිස්සාමී''ති ආභොගෙන සයන්තස්ස සචෙ අරුණො උග්ගච්ඡති, වට්ටති. **''සත්තාහං වසිස්සාමී''ති ආලයං කරොන්තෙන පන නිස්සයො ගහෙතබ්බොති** ''සත්තාහමත්තං වසිස්සාමි, කිං භික්ඛුසභාගතාජානනෙනා''ති ජානනෙ ධුරං නික්ඛිපිත්වා වසිතුං න ලභති, භික්ඛුසභාගතං උපපරික්ඛිත්වා නිස්සයො ගහෙතබ්බොති අත්ථො.

ගමිකාදිනිස්සයවත්ථුකථාවණ්ණනා

121. **අන්තරාමග්ගෙ විස්සමන්තො වා...පෙ.... අනාපත්තීති** අසති නිස්සයදායකෙ අනාපත්ති. **තස්ස නිස්සායාති** පාළිඅනුරූපතො වුත්තං, තං නිස්සායාති අත්ථො. **සචෙ පන ආසාළ්හීමාසෙ...පෙ.... තත්ථ ගන්තබ්බන්ති** එත්ථ සචෙ සො වස්සූපනායිකාය ආසන්නාය ගන්තුකාමො සුණාති ''අසුකො මහාථෙරො ආගමිස්සතී''ති, තඤ්චෙ ආගමෙති, වට්ටති. ආගමෙන්තස්සෙව චෙ වස්සූපනායිකදිවසො හොති, හොතු, ගන්තබ්බං තත්ථ, යත්ථ නිස්සයදායකං ලභති. කෙචි පන ''සචෙ සො ගච්ඡන්තො ජීවිතන්තරායං බ්‍රහ්මචරියන්තරායං වා පස්සති, තත්ථෙව වසිතබ්බ''න්ති වදන්ති.

ගොත්තෙන අනුස්සාවනානුජානනකථාවණ්ණනා

122. ''ඉත්ථන්නාමො ඉත්ථන්නාමස්ස ආයස්මතො''ති නාමකිත්තනස්ස අනුස්සාවනාය ආගතත්තා **''නාහං උස්සහාමි ථෙරස්ස නාමං ගහෙතු''**න්ති වුත්තං, ''ආයස්මතො පිප්පලිස්ස උපසම්පදාපෙක්ඛො''ති එවං නාමං ගහෙතුං න උස්සහාමීති අත්ථො. ''ගොත්තෙනපි අනුස්සාවෙතු''න්ති වචනතො යෙන වොහාරෙන වොහරති, තෙන වට්ටතීති සිද්ධං. ''කොනාමො තෙ උපජ්ඣායො''ති පුට්ඨෙනපි ගොත්තමෙව නාමං කත්වා වත්තබ්බන්ති සිද්ධං හොති, තස්මා චතුබ්බිධෙසු නාමෙසු යෙන කෙනචි නාමෙන අනුස්සාවනා කාතබ්බාති වදන්ති. එකස්ස බහූනි නාමානි හොන්ති, තත්ථ එකං නාමං ඤත්තියා, එකං අනුස්සාවනාය කාතුං න වට්ටති, අත්ථතො බ්‍යඤ්ජනතො ච අභින්නාහි අනුස්සාවනාහි භවිතබ්බන්ති. කිඤ්චාපි ''ඉත්ථන්නාමො ඉත්ථන්නාමස්ස ආයස්මතො''ති පාළියං ''ආයස්මතො''ති පදං පච්ඡා වුත්තං, කම්මවාචාපාළියං පන ''අයං බුද්ධරක්ඛිතො ආයස්මතො ධම්මරක්ඛිතස්සා''ති පඨමං ලිඛිතන්ති තං උප්පටිපාටියා වුත්තන්ති න පච්චෙතබ්බං. පාළියඤ්හි ''ඉත්ථන්නාමො ඉත්ථන්නාමස්ස ආයස්මතො''ති අත්ථමත්තං දස්සිතං, තස්මා පාළියං අවුත්තොපි ''අයං බුද්ධරක්ඛිතො ආයස්මතො ධම්මරක්ඛිතස්සා''ති කම්මවාචාපාළියං පයොගො දස්සිතො. ''න මෙ දිට්ඨො ඉතො පුබ්බෙ ඉච්චායස්මා සාරිපුත්තො''ති ච ''ආයස්මා සාරිපුත්තො අත්ථකුසලො''ති ච පඨමං ''ආයස්මා''ති පයොගස්ස දස්සනතොති වදන්ති. කත්ථචි ''ආයස්මතො බුද්ධරක්ඛිතත්ථෙරස්සා''ති වත්වා කත්ථචි කෙවලං ''බුද්ධරක්ඛිතස්සා''ති සාවෙති, සාවනං හාපෙතීති න වුච්චති නාමස්ස අභාපිතත්තාති එකෙ. සචෙ කත්ථචි ''ආයස්මතො බුද්ධරක්ඛිතස්සා''ති වත්වා කත්ථචි ''බුද්ධරක්ඛිතස්සායස්මතො''ති සාවෙති, පාඨානුරූපත්තා ඛෙත්තමෙව ඔතිණ්ණන්තිපි එකෙ. බ්‍යඤ්ජනභෙදප්පසඞ්ගතො අනුස්සාවනානං තං න වට්ටතීති වදන්ති. සචෙ පන සබ්බට්ඨානෙපි එතෙනෙව පකාරෙන වදති, වට්ටති.

ද්වෙඋපසම්පදාපෙක්ඛාදිවත්ථුකථාවණ්ණනා

123. **එකානුස්සාවනෙති** එත්ථ එකතො අනුස්සාවනං එතෙසන්ති **එකානුස්සාවනාති** අසමානාධිකරණවිසයො බාහිරත්ථසමාසොති දට්ඨබ්බං. තෙනෙවාහ **''ද්වෙ එකතොඅනුස්සාවනෙ''**ති. තත්ථ **එකතොති** එකක්ඛණෙති අත්ථො, විභත්තිඅලොපෙන චායං නිද්දෙසො. **පුරිමනයෙනෙව එකතොඅනුස්සාවනෙ කාතුන්ති** ''එකෙන එකස්ස, අඤ්ඤෙන ඉතරස්සා''තිආදිනා පුබ්බෙ වුත්තනයෙන ද්වීහි වා තීහි වා ආචරියෙහි එකෙන වා එකතොඅනුස්සාවනෙ කාතුං.

උපසම්පදාවිධිකථාවණ්ණනා

126. **වජ්ජාවජ්ජං උපනිජ්ඣායතීති උපජ්ඣාති** ඉමිනා උපජ්ඣායසද්දසමානත්ථො උපජ්ඣාසද්දොපීති දස්සෙති.

චත්තාරොනිස්සයාදිකථාවණ්ණනා

130. **සම්භොගෙති** ධම්මසම්භොගෙ ආමිසසම්භොගෙ ච. **අනාපත්ති සම්භොගෙ සංවාසෙති** එත්ථ ච අයමධිප්පායො – යස්මා අයං ඔසාරණකම්මස්ස කතත්තා පකතත්තට්ඨානෙ ඨිතො, තස්මා න උක්ඛිත්තකෙන සද්ධිං සම්භොගාදිපච්චයා පාචිත්තියං, නාපි අලජ්ජිනා සද්ධිං පරිභොගපච්චයා දුක්කටං අලජ්ජීලක්ඛණානුපපත්තිතො. යො හි උච්ඡුරසකසටානං සත්තාහකාලිකයාවජීවිකත්තා වට්ටති විකාලෙ උච්ඡු ඛාදිතුන්ති සඤ්ඤං උප්පාදෙත්වා තං ඛාදිත්වා තප්පච්චයා පාචිත්තියං න පස්සති ''වට්ටතී''ති තථාසඤ්ඤිතාය, යො වා පන ආපත්තිමාපන්නභාවං පටිජානිත්වා ''න පටිකරොමී''ති අභිනිවිසති, අයං –

''සඤ්චිච්ච ආපත්තිං ආපජ්ජති, ආපත්තිං පරිගූහති;
අගතිගමනඤ්ච ගච්ඡති, එදිසො වුච්චති අලජ්ජීපුග්ගලො''ති. (පරි. 359) –

වුත්තලක්ඛණෙ අපතනතො අලජ්ජී නාම න හොති. තස්මා යථා පුබ්බෙ යාව උක්ඛෙපනීයකම්මං කතං, තාව තෙන සද්ධිං සම්භොගෙ සංවාසෙ ච අනාපත්ති, එවමිධාපීති සබ්බථා අනාපත්තිට්ඨානෙයෙව අනාපත්ති වුත්තාති වෙදිතබ්බං . න හි භගවා අලජ්ජිනා සද්ධිං සම්භොගපච්චයා ආපත්තිසම්භවෙ සති ''අනාපත්ති සම්භොගෙ සංවාසෙ''ති වදති. තතො යමෙත්ථ කෙනචි ''අනාපත්ති සම්භොගෙ සංවාසෙ''ති ඉමිනා පාචිත්තියෙන අනාපත්ති වුත්තා, ''අලජ්ජීපරිභොගපච්චයා දුක්කටං පන ආපජ්ජතියෙවා''ති වත්වා බහුධා පපඤ්චිතං, න තං සාරතො පච්චෙතබ්බං. සෙසමෙත්ථ උත්තානමෙව.

ඉති සමන්තපාසාදිකාය විනයට්ඨකථාය සාරත්ථදීපනියං

මහාඛන්ධකවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

2. උපොසථක්ඛන්ධකං

සන්නිපාතානුජානනාදිකථාවණ්ණනා

132. උපොසථක්ඛන්ධකෙ තරන්ති ප්ලවන්ති එත්ථ බාලාති **තිත්ථං. ඉතොති** ඉමස්මිං සාසනෙ ලද්ධිතො. **තං කථෙන්තීති** ''ඉමස්මිං නාම දිවසෙ මුහුත්තෙ වා ඉදං කත්තබ්බ''න්තිආදිනා කථෙන්ති.

134. ''සුණාතු මෙ භන්තෙ''තිආදීසු යං වත්තබ්බං, තං **මාතිකාට්ඨකථායං** (කඞ්ඛා. අට්ඨ. නිදානවණ්ණනා) විත්ථාරතො ආගතමෙවාති න ඉධ විත්ථාරයිස්සාම, අත්ථිකෙහි පන තතොයෙව ගහෙතබ්බං.

135. **ආපජ්ජිත්වා වා වුට්ඨිතොති** එත්ථ ආරොචිතාපි ආපත්ති අසන්තී නාම හොතීති වෙදිතබ්බං. තෙනෙව **මාතිකාට්ඨකථායං** (කඞ්ඛා. අට්ඨ. නිදානවණ්ණනා) වුත්තං ''යස්ස පන එවං අනාපන්නා වා ආපත්ති ආපජ්ජිත්වා ච පන වුට්ඨිතා වා දෙසිතා වා ආරොචිතා වා, තස්ස සා ආපත්ති අසන්තී නාම හොතී''ති. මුසාවාදො නාම වචීභෙදපච්චයා හොතීති ආහ **''න මුසාවාදලක්ඛණෙනා''ති. භගවතො පන වචනෙනාති** සම්පජානමුසාවාදෙ කිං හොති? ''දුක්කටං හොතී''ති ඉමිනා වචනෙන. **වචීද්වාරෙ අකිරියසමුට්ඨානා ආපත්ති හොතීති** යස්මා යස්ස භික්ඛුනො අධම්මිකාය පටිඤ්ඤාය තුණ්හීභූතස්ස නිසින්නස්ස මනොද්වාරෙ ආපත්ති නාම නත්ථි, යස්මා පන ආවි කාතබ්බං න ආවි අකාසි, තෙනස්ස වචීද්වාරෙ අකිරියසමුට්ඨානා ආපත්ති හොති.

වාචාති වාචාය, ය-කාරලොපෙනායං නිද්දෙසො. කෙනචි මනුජෙන වාචාය අනාලපන්තොති යොජෙතබ්බං. **ගිරං නො ච පරෙ භණෙය්‍යාති** ''ඉමෙ සොස්සන්තී''ති පරපුග්ගලෙ සන්ධාය සද්දම්පි න නිච්ඡාරෙය්‍ය. **ආපජ්ජෙය්‍ය වාචසිකන්ති** වාචතො සමුට්ඨිතං ආපත්තිං ආපජ්ජෙය්‍ය.

අන්තරායකරොති විප්පටිසාරවත්ථුතාය පාමොජ්ජාදිසම්භවං නිවාරෙත්වා පඨමජ්ඣානාදීනං අධිගමාය අන්තරායකරො. **තස්ස භික්ඛුනො ඵාසු හොතීති** අවිප්පටිසාරමූලකානං පාමොජ්ජාදීනං වසෙන තස්ස භික්ඛුනො සුඛා පටිපදා සම්පජ්ජතීති අත්ථො.

සන්නිපාතානුජානනාදිකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

සීමානුජානනකථාවණ්ණනා

138. **ඉතරොපීති** සුද්ධපංසුපබ්බතාදිං සන්ධාය වදති. **හත්ථිප්පමාණො නාම පබ්බතො** හෙට්ඨිමකොටියා අඩ්ඪට්ඨමරතනුබ්බෙධො. **තස්මාති** යස්මා එකෙන න වට්ටති, තස්මා. **ද්වත්තිංසපලගුළපිණ්ඩප්පමාණතා** ථූලතාය ගහෙතබ්බා, න තුලගණනාය. **අන්තොසාරමිස්සකානන්ති** අන්තොසාරරුක්ඛෙහි මිස්සකානං. **සූචිදණ්ඩකප්පමාණොති** සීහළදීපෙ ලෙඛනදණ්ඩප්පමාණොති වදන්ති, සො ච කනිට්ඨඞ්ගුලිපරිමාණොති දට්ඨබ්බං. **එතන්ති** නවමූලසාඛානිග්ගමනං. **පරභාගෙ කිත්තෙතුං වට්ටතීති** බහි නික්ඛමිත්වා ඨිතෙසු අට්ඨසු මග්ගෙසු එකිස්සා දිසාය එකං, අපරාය එකන්ති එවං චතූසු ඨානෙසු කිත්තෙතුං වට්ටති.

යත්ථ කත්ථචි උත්තරන්තියා භික්ඛුනියා අන්තරවාසකො තෙමියතීති සික්ඛාකරණීයං ආගතලක්ඛණෙන තිමණ්ඩලං පටිච්ඡාදෙත්වා අන්තරවාසකං අනුක්ඛිපිත්වා තිත්ථෙන වා අතිත්ථෙන වා උත්තරන්තියා භික්ඛුනියා එකද්වඞ්ගුලමත්තම්පි අන්තරවාසකො තෙමියති. භික්ඛුනියා එව ගහණඤ්චෙත්ථ භික්ඛුනීවිභඞ්ගෙ භික්ඛුනියා වසෙන නදීලක්ඛණස්ස පාළියං ආගතත්තා තෙනෙව නයෙන දස්සනත්ථං කතං. **සීමං බන්ධන්තානං නිමිත්තං හොතීති** අයං වුත්තලක්ඛණා නදී සමුද්දං වා පවිසතු තළාකං වා, පභවතො පට්ඨාය නිමිත්තං හොති. **අජ්ඣොත්ථරිත්වා ආවරණං පවත්තතියෙවාති** ආවරණං අජ්ඣොත්ථරිත්වා සන්දතියෙව. **අප්පවත්තමානාති** අසන්දමානුදකා. ආවරණඤ්හි පත්වා නදියා යත්තකෙ පදෙසෙ උදකං අසන්දමානං සන්තිට්ඨති, තත්ථ නදීනිමිත්තං කාතුං න වට්ටති. උපරි සන්දමානට්ඨානෙයෙව වට්ටති, අසන්දමානට්ඨානෙ පන උදකනිමිත්තං කාතුං වට්ටති. ඨිතමෙව හි උදකනිමිත්තෙ වට්ටති, න සන්දමානං. තෙනෙවාහ **''පවත්තනට්ඨානෙ නදීනිමිත්තං, අප්පවත්තනට්ඨානෙ උදකනිමිත්තං කාතුං වට්ටතී''ති. නදිං භින්දිත්වාති** මාතිකාමුඛද්වාරෙන නදීකූලං භින්දිත්වා. **උක්ඛෙපිමන්ති** කූපතො විය උක්ඛිපිත්වා ගහෙතබ්බං.

සිඞ්ඝාටකසණ්ඨානාති තිකොණරච්ඡාසණ්ඨානා. **මුදිඞ්ගසණ්ඨානාති** මුදිඞ්ගභෙරී විය මජ්ඣෙ විත්ථතා උභොසු කොටීසු සඞ්කොචිතා හොති. **උපචාරං ඨපෙත්වාති** පච්ඡා සීමං බන්ධන්තානං සීමාය ඔකාසං ඨපෙත්වා. **අන්තොනිමිත්තගතෙහි පනාති** එකස්ස ගාමස්ස උපඩ්ඪං අන්තො කත්තුකාමතාය සති සබ්බෙසං ආගමනෙ පයොජනං නත්ථීති කත්වා වුත්තං. **ආගන්තබ්බන්ති** ච සාමීචිවසෙන වුත්තං, නායං නියමො ''ආගන්තබ්බමෙවා''ති. තෙනෙවාහ **''ආගමනම්පි අනාගමනම්පි වට්ටතී''ති**. අබද්ධාය හි සීමාය නානාගාමඛෙත්තානං නානාසීමසභාවත්තා තෙසං

අනාගමනෙපි වග්ගකම්මං න හොති, තස්මා අනාගමනම්පි වට්ටති. බද්ධාය පන සීමාය එකසීමභාවතො පුන අඤ්ඤස්මිං කම්මෙ කරියමානෙ අන්තො සීමගතෙහි ආගන්තබ්බමෙවාති ආහ **"අවිප්පවාසසීමා…පෙ…. ආගන්තබ්බ"**න්ති. නිමිත්තකිත්තනකාලෙ අසොධිතායපි සීමාය නෙවත්ථි දොසො නිමිත්තකිත්තනස්ස අපලොකනාදීසු අඤ්ඤතරාභාවතො.

භණ්ඩුකම්මාපුච්ඡනං සන්ධාය **පබ්බජ්ජා**-ගහණං. **සුඛකරණත්ථ**න්ති සබ්බෙසං සන්නිපාතනපරිස්සමං පහාය අප්පතරෙහි සුඛකරණත්ථං. **එකවීසති භික්ඛූ ගණ්හාතී**ති වීසතිවග්ගකරණීයපරමත්තා සඞ්ඝකම්මස්ස කම්මාරහෙන සද්ධිං එකවීසති භික්ඛූ ගණ්හාති. ඉදඤ්ච නිසින්නානං වසෙන වුත්තං. හෙට්ඨිමන්තතො හි යත්ථ එකවීසති භික්ඛූ නිසීදිතුං සක්කොන්ති, තත්තකෙ පදෙසෙ සීමං බන්ධිතුං වට්ටති. **න සක්ඛිස්සන්තී**ති අවිප්පවාසසීමාය බද්ධභාවං අසල්ලක්ඛෙත්වා "සමානසංවාසකමෙව සමූහනිස්සාමා"ති වායමන්තා න සක්ඛිස්සන්ති. බද්ධාය හි අවිප්පවාසසීමාය තං අසමූහනිත්වා "සමානසංවාසකසීමං සමූහනිස්සාමා"ති කතායපි කම්මවාචාය අසමූහතාව හොති සීමා. පඨමඤ්හි අවිප්පවාසං සමූහනිත්වා පච්ඡා සීමා සමූහනිතබ්බා. එකරතනප්පමාණා සුවිඤ්ඤෙය්‍යතරා හොතීති කත්වා වුත්තං **"එකරතනප්පමාණා වට්ටතී"**ති. එකඞ්ගුලමත්තාපි සීමන්තරිකා වට්ටතියෙව. තත්තකෙනපි හි සීමා අසම්භින්නාව හොති.

අවසෙසනිමිත්තානීති මහාසීමාය බාහිරපස්සෙ නිමිත්තානි. ඛණ්ඩසීමතො පට්ඨාය බන්ධනං ආචිණ්ණං, ආචිණ්ණකරණෙනෙව ච සම්මොහො න හොතීති ආහ **"ඛණ්ඩසීමතොව පට්ඨාය බන්ධිතබ්බා"**ති. **කුටිගෙහෙ**ති කුටිඝරෙ, භූමිඝරෙති අත්ථො. **උදුක්ඛල**න්ති බුද්දකාවාටං. **නිමිත්තං න කාතබ්බ**න්ති තං රාජිං වා උදුක්ඛලං වා නිමිත්තං න කාතබ්බං.

හෙට්ඨා න ඔතරතීති භිත්තිතො ඔරං නිමිත්තානි ඨපෙත්වා කිත්තිතත්තා හෙට්ඨා ආකාසප්පදෙසං න ඔතරති. **හෙට්ඨාපි ඔතරතී**ති සචෙ හෙට්ඨා අන්තොභිත්තියං එකවීසතියා භික්ඛූනං ඔකාසො හොති, ඔතරති. ඔතරමානා ච උපරිසීමප්පමාණෙන න ඔතරති, සමන්තා භිත්තිප්පමාණෙන ඔතරති. **ඔතරණානොතරණං වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බ**න්ති සචෙ හෙට්ඨා එකවීසතියා භික්ඛූනං ඔකාසො හොති, ඔතරති. නො චෙ, න ඔතරතීති අධිප්පායො. **සබ්බො පාසාදො සීමට්ඨො හොතී**ති උපරිමතලෙන සද්ධිං එකාබද්ධභිත්තිකො වා හොතු මා වා, සබ්බොපි පාසාදො සීමට්ඨොව හොති.

තාලමූලකපබ්බතෙති තාලමූලසදිසෙ පබ්බතෙ. සො ච හෙට්ඨා මහන්තො හුත්වා අනුපුබ්බෙන තනුකො හොතීති දට්ඨබ්බං. **පණවසණ්ඨානො** මජ්ඣෙ තනුකො හොති මූලෙ අග්ගෙ ච විත්ථතො. **හෙට්ඨා වා මජ්ඣෙ වා**ති මුදිඞ්ගසණ්ඨානස්ස හෙට්ඨා පණවසණ්ඨානස්ස මජ්ඣෙ. **ආකාසපබ්භාර**න්ති භිත්තියා අපරික්ඛිත්තපබ්භාරං. **අන්තොලෙණං හොතී**ති පබ්බතස්ස අන්තො ලෙණං හොති. **සීමාමාළකෙ**ති ඛණ්ඩසීමාමාළකෙ. **මහාසීමං සොධෙත්වා වා කම්මං කාතබ්බ**න්ති මහාසීමගතා භික්ඛූ හත්ථපාසං වා ආනෙතබ්බා, සීමතො වා බහි කාතබ්බාති අධිප්පායො. **ගණ්ඨිපදෙසු** පන "මහාසීමගතෙහි භික්ඛූහි තං සාඛං වා පාරොහං වා අනාමසිත්වා ඨාතබ්බන්ති අධිප්පායො"ති වුත්තං, තං න ගහෙතබ්බං. **පුරිමනයෙපී**ති ඛණ්ඩසීමාය උට්ඨහිත්වා මහාසීමාය ඔණතරුක්ඛෙපි. **උක්ඛිපාපෙත්වා කාතුං න වට්ටතී**ති ඛණ්ඩසීමාය අන්තො ඨිතත්තා රුක්ඛස්ස තත්ථ ඨිතො හත්ථපාසංයෙව ආනෙතබ්බොති උක්ඛිපාපෙත්වා කාතුං න වට්ටති.

140. **පාරයතී**ති අජ්ඣොත්ථරති. **පාරා**ති සීමාපෙක්ඛො ඉත්ථිලිඞ්ගනිද්දෙසො. **අස්සා**ති භවෙය්‍ය. ඉධාධිප්පෙතනාවාය පමාණං දස්සෙන්තො ආහ **"යා සබ්බන්තිමෙන පරිච්ඡෙදෙන…පෙ…. තයො ජනෙ වහතී"**ති. ඉමිනා ච වුත්තප්පමාණතො බුද්දකා නාවා විජ්ජමානාපි ඉධ අසන්තපක්ඛං භජතීති දීපෙති. අවස්සං ලබ්භනෙය්‍යා ධුවනාවාව හොතීති සම්බන්ධො. රුක්ඛං ඡින්දිත්වා කතොති පාඨසෙසො. **පරතීරෙ සම්මුඛට්ඨානෙ**ති ඔරිමතීරෙ සබ්බපරියන්තනිමිත්තස්ස සම්මුඛට්ඨානෙ. **සබ්බනිමිත්තානං අන්තො ඨිතෙ භික්ඛූ හත්ථපාසගතෙ කත්වා**ති එත්ථ සචෙ එකං ගාමඛෙත්තං හොති, උභොසු තීරෙසු සබ්බනිමිත්තානං අන්තො ඨිතෙ භික්ඛූ හත්ථපාසගතෙ කත්වා සම්මන්නිතබ්බා. නානාගාමක්ඛෙත්තං චෙ, සමානසංවාසකසීමාබන්ධනකාලෙ අනාගන්තුම්පි වට්ටති. අවිප්පවාසසීමාසම්මුතියං පන ආගන්තබ්බමෙව. යස්මා උභොසු තීරෙසු නිමිත්තකිත්තනමත්තෙන දීපකො සඞ්ගහිතො නාම න හොති, තස්මා දීපකෙපි නිමිත්තානි විසුං කිත්තෙතබ්බානෙවාති ආහ **"දීපකස්ස ඔරිමන්තෙ ච පාරිමන්තෙ ච නිමිත්තං කිත්තෙතබ්බ"**න්ති. **දීපකසිඛර**න්ති දීපකමත්ථකං. **පබ්බතසණ්ඨානා**ති දීපකස්ස එකතො අධිකතරත්තා වුත්තං.

සීමානුජානනකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

උපොසථාගාරාදිකථාවණ්ණනා

142. වත්ථුවසෙන වුත්තන්ති "මයඤ්චම්හා අසම්මතාය භූමියා නිසින්නා පාතිමොක්ඛං අස්සුම්හා"ති වත්ථුම්හි පාතිමොක්ඛසවනස්ස ආගතත්තා වුත්තං. **උපොසථප්පමුඛං** නාම උපොසථාගාරස්ස සම්මුඛට්ඨානං. පාළියං "පඨමං

නිමිත්තා කිත්තෙතබ්බා''ති එත්තකමෙව වත්වා සීමාසම්මුතියං විය ''පබ්බතනිමිත්තං පාසාණනිමිත්ත''න්තිආදිනා විසෙසෙත්වා නිමිත්තානං අදස්සිතත්තා **''ඛුද්දකානි වා…පෙ…. යානි කානිචි නිමිත්තානී''**ති වුත්තං. කිත්තෙතුං වට්ටතීති ඉමිනා සම්බන්ධො.

අවිප්පවාසසීමානුජානනකථාවණ්ණනා

144. **අස්සාති** භික්ඛුනිසඞ්ඝස්ස. **ද්වෙපි සීමායොති** පඨමං වුත්තා අවිප්පවාසසීමා සමානසංවාසකසීමා ච. **න කම්මවාචං වග්ගං කරොන්තීති** කම්මවාචං න භින්දන්ති, කම්මං න කොපෙන්තීති අධිප්පායො. **එත්ථාති** ''ඨපෙත්වා ගාමඤ්ච ගාමූපචාරඤ්චා''ති එත්ථ. **ගාමඤ්ච ගාමූපචාරඤ්ච න ඔත්ථරතීති** ''ඨපෙත්වා ගාමඤ්ච ගාමූපචාරඤ්චා''ති වුත්තත්තා. **සීමාසඞ්ඛ්‍යමෙව ගච්ඡතීති** අවිප්පවාසසීමාසඞ්ඛං ගච්ඡති. **එකම්පි කුලං පවිට්ඨං වාති** අභිනවකතගෙහෙසු සබ්බපඨමං එකම්පි කුලං පවිට්ඨං අත්ථි. **අගතං වාති** පොරාණකගාමෙ අඤ්ඤෙසු ගෙහානි ඡඩ්ඩෙත්වා ගතෙසු එකම්පි කුලං අගතං අත්ථි.

අවිප්පවාසසීමා න සමූහන්තබ්බාති මහාසීමං සන්ධාය වදති. **නිරාසඞ්කට්ඨානෙසු ඨත්වාති** චෙතියඞ්ගණාදීනං ඛණ්ඩසීමාය අනොකාසත්තා වුත්තං. ඛණ්ඩසීමඤ්හි බන්ධන්තා තාදිසං ඨානං පහාය අඤ්ඤස්මිං විවිත්තෙ ඔකාසෙ බන්ධන්ති . **අප්පෙව නාම සමූහනිතුං සක්ඛිස්සන්තීති** අවිප්පවාසසීමංයෙව සමූහනිතුං සක්ඛිස්සන්ති, න ඛණ්ඩසීමං. **පටිබන්ධිතුං පන න සක්ඛිස්සන්තෙවාති** ඛණ්ඩසීමාය අඤ්ඤාතත්තා න සක්ඛිස්සන්ති. **න සමූහනිතබ්බාති** ඛණ්ඩසීමං අජානන්තෙහි න සමූහනිතබ්බා. උපොසථස්ස විසුං ගහිතත්තා අවසෙසකම්මවසෙන සමානසංවාසතා වෙදිතබ්බා.

ගාමසීමාදිකථාවණ්ණනා

147. **අපරිච්ඡින්නායාති** බද්ධසීමාවසෙන අකතපරිච්ඡෙදාය. **යෙන කෙනචි ඛණිත්වා අකතොති** අන්තමසො තිරච්ඡානෙනපි ඛණිත්වා අකතො. **තස්ස අන්තොහත්ථපාසං විජහිත්වා ඨිතො කම්මං කොපෙතීති** ඉමිනා බහිපරිච්ඡෙදතො යත්ථ කත්ථචි ඨිතො කම්මං න කොපෙතීති දීපෙති. යං පන වුත්තං **මාතිකාට්ඨකථායං** (කඞ්ඛා. අට්ඨ. නිදානවණ්ණනා) ''පරිච්ඡෙදබ්භන්තරෙ හත්ථපාසං විජහිත්වා ඨිතොපි පරිච්ඡෙදතො බහි අඤ්ඤං තත්තකංයෙව පරිච්ඡෙදං අනතික්කමිත්වා ඨිතොපි කම්මං කොපෙති, ඉදං සබ්බඅට්ඨකථාසු සන්නිට්ඨාන''න්ති, තත්ථ ''අඤ්ඤං තත්තකංයෙව පරිච්ඡෙදං අනතික්කමිත්වා ඨිතොපි කම්මං කොපෙතී''ති ඉදං නෙව පාළියං, න අට්ඨකථායං උපලබ්භති. යදි චෙතං ද්වින්නං සඞ්ඝානං විසුං උපොසථාදිකම්මකරණාධිකාරෙ වුත්තත්තා උදකුක්ඛෙපතො බහි අඤ්ඤං උදකුක්ඛෙපං අනතික්කමිත්වා උපොසථාදිකරණත්ථං ඨිතො සඞ්ඝො සීමාසම්භෙදසම්භවතො කම්මං කොපෙතීති ඉමිනා අධිප්පායෙන වුත්තං සියා, එවං සති යුජ්ජෙය්‍ය. තෙනෙව **මාතිකාට්ඨකථාය ලීනත්ථප්පකාසනියං** වුත්තං ''අඤ්ඤං තත්තකංයෙව පරිච්ඡෙදන්ති දුතියං උදකුක්ඛෙපං අනතික්කන්තොපි කොපෙති. කස්මා? අත්තනො උදකුක්ඛෙපසීමාය පරෙසං උදකුක්ඛෙපසීමාය අජ්ඣොත්ථටත්තා සීමාසම්භෙදො හොති, තස්මා කොපෙතී''ති. ''ඉදං සබ්බඅට්ඨකථාසු සන්නිට්ඨාන''න්ති ච ඉමිනා අධිප්පායෙන වුත්තන්ති ගහෙතබ්බං සබ්බාසුපි අට්ඨකථාසු සීමාසම්භෙදස්ස අනිච්ඡිතත්තා. තෙනෙව හි ''අත්තනො ච අඤ්ඤෙසඤ්ච උදකුක්ඛෙපපරිච්ඡෙදස්ස අන්තරා අඤ්ඤො උදකුක්ඛෙපො සීමන්තරිකත්ථාය ඨපෙතබ්බො''ති වුත්තං. අඤ්ඤෙ පනෙත්ථ අඤ්ඤථාපි පපඤ්චෙන්ති, තං න ගහෙතබ්බං.

සබ්බත්ථ සඞ්ඝො නිසීදතීති හත්ථපාසං අවිජහිත්වා නිසීදති. **උදකුක්ඛෙපසීමාකම්මං නත්ථීති** යස්මා සබ්බොපි නදීපදෙසො භික්ඛූහි අජ්ඣොත්ථටො , තස්මා සමන්තතො නදියා අභාවා උදකුක්ඛෙපෙ පයොජනං නත්ථි. උදකුක්ඛෙපප්පමාණා සීමන්තරිකා සුවිඤ්ඤෙය්‍යතරා හොති, සීමාසම්භෙදසඞ්කා න ච සියාති සාමීචිදස්සනත්ථං **''අඤ්ඤො උදකුක්ඛෙපො සීමන්තරිකත්ථාය ඨපෙතබ්බො''**ති වුත්තං. යත්තකෙන පන සීමාසම්භෙදො න හොති, තත්තකං ඨපෙතුං වට්ටතියෙව. තෙනෙවාහු පොරාණා ''යත්තකෙන සීමාසඞ්කරො න හොති, තත්තකම්පි ඨපෙතුං වට්ටතී''ති. **ඌනකං පන න වට්ටතීති** ඉදම්පි උදකුක්ඛෙපසීමාය පරිසවසෙන වඩ්ඪනතො සීමාසම්භෙදසඞ්කා සියාති තංනිවාරණත්ථමෙව වුත්තං.

ගච්ඡන්තියා පන නාවාය කාතුං න වට්ටතීති එත්ථ උදකුක්ඛෙපමනතික්කමිත්වා පරිවත්තමානාය කාතුං වට්ටතීති වෙදිතබ්බං. **සීමං වා සොධෙත්වාති** එත්ථ **සීමසොධනං** නාම ගාමසීමාදීසු ඨිතානං හත්ථපාසානයනාදි. **''නදිං විනාසෙත්වා තළාකං කරොන්තී''**ති වුත්තමෙවත්ථං විභාවෙති **''හෙට්ඨා පාළි බද්ධා''**ති, හෙට්ඨානදිං ආවරිත්වා පාළි බද්ධාති අත්ථො. **ඡඩ්ඩිතමොදකන්ති** තළාකරක්ඛණත්ථං එකමන්තෙන ඡඩ්ඩිතමුදකං. **දෙවෙ අවස්සන්තෙති** දුබ්බුට්ඨිකාලෙ වස්සානෙපි දෙවෙ අවස්සන්තෙ. **උප්පතිත්වාති** උත්තරිත්වා. **ගාමනිගමසීමං ඔත්ථරිත්වා පවත්තතීති** වුත්තප්පකාරෙ වස්සකාලෙ චත්තාරො මාසෙ අබ්බොච්ඡින්නා පවත්තති. **විහාරසීමන්ති** බද්ධසීමං සන්ධාය වදති.

අගමනපථෙති යත්ථ තදහෙව ගන්ත්වා පච්චාගන්තුං න සක්කා හොති, තාදිසෙ පදෙසෙ අරඤ්ඤසීමාසඞ්ඛමෙව ගච්ඡතීති සත්තබ්භන්තරසීමං සන්ධාය වදති. **තෙසන්ති** මච්ඡබන්ධානං. **ගමනපරියන්තස්ස ඔරතොති** ගමනපරියන්තස්ස ඔරිමභාගෙ දීපකං පබ්බතඤ්ච සන්ධාය වුත්තං, න සමුද්දප්පදෙසං.

148. **සංසට්ඨවිටපාති** ඉමිනා අඤ්ඤමඤ්ඤස්ස ආසන්නතං දීපෙති. **බද්ධා හොතීති** පච්ඡිමදිසාභාගෙ සීමං සන්ධාය වුත්තං. **තස්සා පදෙසන්ති** යත්ථ ඨත්වා භික්ඛූහි කම්මං කාතුං සක්කා හොති, තාදිසං පදෙසං. යත්ථ පන ඨිතෙහි කම්මං කාතුං න සක්කා හොති, තාදිසං පදෙසං අන්තොකරිත්වා බන්ධන්තා සීමාය සීමං සම්භින්දන්ති නාම. **ද්වින්නං සීමානං නිමිත්තං හොතීති** නිමිත්තස්ස සීමතො බාහිරත්තා සීමාසම්භෙදො න හොතීති වුත්තං. **සීමාසඞ්කරං කරොතීති** වඩ්ඪිත්වා සීමප්පදෙසං පවිට්ඨෙ ද්වින්නං සීමානං ගතට්ඨානස්ස දුවිඤ්ඤෙය්‍යත්තා වුත්තං, න පන තත්ථ කම්මං කාතුං න වට්ටතීති දස්සනත්ථං. න හි සීමා තත්තකෙන අසීමා හොති, ද්වෙ පන සීමා පච්ඡා වඩ්ඪිතෙන රුක්ඛෙන අජ්ඣොත්ථටත්තා එකාබද්ධා හොන්ති, තස්මා එකත්ථ ඨත්වා කම්මං කරොන්තෙහි ඉතරං සොධෙත්වා කාතබ්බං.

ගාමසීමාදිකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

උපොසථභෙදාදිකථාවණ්ණනා

149. **අධම්මෙන වග්ගං උපොසථකම්මන්ති** එත්ථ යත්ථ චත්තාරො වසන්ති, තත්ථ පාතිමොක්ඛුද්දෙසො අනුඤ්ඤාතො. යත්ථ ද්වෙ වා තයො වා වසන්ති, තත්ථ පාරිසුද්ධිඋපොසථො. ඉධ පන තථා අකත්වා චතුන්නං වසනට්ඨානෙ පාරිසුද්ධිඋපොසථස්ස කතත්තා තිණ්ණං වසනට්ඨානෙ ච පාතිමොක්ඛස්ස උද්දිට්ඨත්තා ''අධම්මෙනා''ති වුත්තං. යස්මා සබ්බෙව න සන්නිපතිංසු, ඡන්දපාරිසුද්ධි ච සඞ්ඝමජ්ඣංයෙව ආගච්ඡති, න ගණමජ්ඣං, තස්මා ''වග්ග''න්ති වුත්තං.

පාතිමොක්ඛුද්දෙසකථාවණ්ණනා

150. **එවමෙතං ධාරයාමීති** ''සුතා ඛො පනායස්මන්තෙහී''ති එත්ථ ''එවමෙතං ධාරයාමී''ති වත්වා ''උද්දිට්ඨං ඛො ආයස්මන්තො නිදානං, සුතා ඛො පනායස්මන්තෙහි චත්තාරො පාරාජිකා ධම්මා''ති වත්තබ්බං. තෙනෙව **මාතිකාට්ඨකථායං** (කඞ්ඛා. අට්ඨ. නිදානවණ්ණනා) ''තත්ථායස්මන්තෙ පුච්ඡාමි කච්චිත්ථ පරිසුද්ධා, දුතියම්පි පුච්ඡාමි…පෙ…. තස්මා තුණ්හී, එවමෙතං ධාරයාමීති වත්වා 'උද්දිට්ඨං ඛො ආයස්මන්තො නිදාන'න්තිආදිනා නයෙන අවසෙසෙ සුතෙන සාවිතෙ උද්දිට්ඨො හොතී''ති වුත්තං. **සුතෙනාති** සුතපදෙන. **සවරභයන්ති** වනචරකභයං. තෙනාහ **''අටවිමනුස්සභය''**න්ති. ''අවසෙසං සුතෙන සාවෙතබ්බ''න්ති වචනතො නිදානුද්දෙසෙ අනිට්ඨිතෙ සුතෙන සාවෙතබ්බං නාම නත්ථීති ආහ **''දුතියාදීසු උද්දෙසෙසූ''**ති. උද්දිට්ඨඋද්දෙසාපෙක්ඛඤ්හි අවසෙසග්ගහණං, තස්මා නිදානෙ උද්දිට්ඨෙ පාරාජිකුද්දෙසාදීසු යස්මිං විප්පකතෙ අන්තරායො උප්පජ්ජති, තෙන සද්ධිං අවසෙසං සුතෙන සාවෙතබ්බං.

තීහිපි විධීහීති ඔසාරණකථනසරභඤ්ඤෙහි. එත්ථ ච අත්ථං භණිතුකාමතාය සුත්තස්ස ඔසාරණා **ඔසාරණං** නාම. තස්සෙව අත්ථප්පකාසනා **කථනං** නාම. සුත්තස්ස තදත්ථස්ස වා සරෙන භණනං **සරභඤ්ඤං** නාම. **සජ්ඣායං අධිට්ඨහිත්වාති** ''සජ්ඣායං කරොමී''ති චිත්තං උප්පාදෙත්වා. **ඔසාරෙත්වා පන කථෙන්තෙනාති** පඨමං උස්සාරෙත්වා පච්ඡා අත්ථං කථෙන්තෙන. **මනුස්සානං පන ''භණාහී''ති වත්තුං වට්ටතීති** එත්ථ උච්චතරෙ නිසින්නෙනපි මනුස්සානං භණාහීති විසෙසෙත්වායෙව වත්තුං වට්ටති, අවිසෙසෙත්වා පන න වට්ටති. **සජ්ඣායං කරොන්තෙනාති** යත්ථ කත්ථචි නිසීදිත්වා සජ්ඣායං කරොන්තෙන. **ථෙරොති** යො කොචි අත්තනා වුඩ්ඪතරො. **එකං ආපුච්ඡිත්වාති** එකං වුඩ්ඪතරං ආපුච්ඡිත්වා. **අපරො ආගච්ඡතීති** අපරො තතොපි වුඩ්ඪතරො ආගච්ඡති.

පාතිමොක්ඛුද්දෙසකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

පාතිමොක්ඛුද්දෙසකඅජ්ඣෙසනාදිකථාවණ්ණනා

155. **චොදනාවත්ථු** නාම එකං නගරං. **සඞ්ඝඋපොසථාදිභෙදෙන නවවිධන්ති** සඞ්ඝෙ උපොසථො ගණෙ උපොසථො පුග්ගලෙ උපොසථොති එවං කාරකවසෙන තයො, සුත්තුද්දෙසො පාරිසුද්ධිඋපොසථො අධිට්ඨානුපොසථොති එවං කත්තබ්බාකාරවසෙන තයො, චාතුද්දසිකො පන්නරසිකො සාමග්ගීඋපොසථොති එවං දිවසවසෙන තයොති නවවිධං. **චතුබ්බිධං උපොසථකම්මන්ති** අධම්මෙන වග්ගං උපොසථකම්මං, අධම්මෙන සමග්ගං උපොසථකම්මං, ධම්මෙන වග්ගං උපොසථකම්මං, ධම්මෙන සමග්ගං උපොසථකම්මන්ති එවං චතුබ්බිධම්පි උපොසථකම්මං. **දුවිධං පාතිමොක්ඛන්ති** භික්ඛුපාතිමොක්ඛං භික්ඛුනීපාතිමොක්ඛන්ති දුවිධං පාතිමොක්ඛං. **නවවිධං පාතිමොක්ඛුද්දෙසන්ති** භික්ඛූනං පඤ්ච උද්දෙසා, භික්ඛුනීනං ඨපෙත්වා අනියතුද්දෙසං අවසෙසා චත්තාරොති නවවිධං පාතිමොක්ඛුද්දෙසං.

පක්ඛගණනාදිඋග්ගහණානුජානනකථාවණ්ණනා

158-161. **සමන්නාහරථාති** සල්ලක්ඛෙථ. **පරියෙසිතබ්බානීති** භික්ඛාචාරෙන පරියෙසිතබ්බානි.

දිසංගමිකාදිවත්ථුකථාවණ්ණනා

163. උතුවස්සෙයෙවාති හෙමන්තගිම්හෙසුයෙව.

පාරිසුද්ධිදානකථාවණ්ණනා

164. **යෙන කෙනචි අඞ්ගපච්චඞ්ගෙන විඤ්ඤාපෙතීති** මනසා චින්තෙත්වා හත්ථප්පයොගාදිනා යෙන කෙනචි විඤ්ඤාපෙති. **සඞ්ඝො නප්පහොතීති** ද්වින්නං ද්වින්නං අන්තරා හත්ථපාසං අවිජහිත්වා පටිපාටියා ඨාතුං නප්පහොති. **ඉතරා පන බිළාලසඞ්ඛලිකපාරිසුද්ධි නාමාති** එත්ථ කෙචි වදන්ති ''බිළාලසඞ්ඛලිකා බද්ධාව හොති අන්තොගෙහෙ එව සම්පයොජනත්තා, යථා සා න කත්ථචි ගච්ඡති, තථා සාපි න ගච්ඡතීති අධිප්පායො. ඉතරථා විසෙසනං නිරත්ථකං හොතී''ති. අපරෙ පන ''යථා බහූහි මනුස්සෙහි එකස්ස බිළාලස්ස අත්තනො අත්තනො සඞ්ඛලිකා ගීවාය ආබද්ධා බිළාලෙ ගච්ඡන්තෙ ගච්ඡන්ති ආබද්ධත්තා, න අඤ්ඤස්මිං බිළාලෙ ගච්ඡන්තෙ ගච්ඡන්ති අනාබද්ධත්තා, එවමෙවස්ස භික්ඛුස්ස බහූහි සඞ්ඛලිකසදිසා ඡන්දපාරිසුද්ධි දින්නා, සා තස්මිං භික්ඛුස්මිං ගච්ඡන්තෙ ගච්ඡති තස්මිං සඞ්ඛලිකා විය ආබද්ධත්තා, න අඤ්ඤස්මිං අනාබද්ධත්තා''ති වදන්ති. සබ්බම්පෙතං න සාරතො පච්චෙතබ්බං. අයං පනෙත්ථ සාරො – යථා සඞ්ඛලිකාය පඨමවලයං දුතියංයෙව වලයං පාපුණාති, න තතියං, එවමයම්පි පාරිසුද්ධිදායකෙන යස්ස දින්නා, තතො අඤ්ඤත්ථ න ගච්ඡතීති සඞ්ඛලිකසදිසත්තා ''බිළාලසඞ්ඛලිකා''ති වුත්තා. බිළාලසඞ්ඛලිකගහණඤ්චෙත්ථ යාසං කාසඤ්චි සඞ්ඛලිකානං උපලක්ඛණමත්තන්ති දට්ඨබ්බං.

ඡන්දදානකථාවණ්ණනා

165. ''සන්ති සඞ්ඝස්ස කරණීයානී''ති වත්තබ්බෙ වචනවිපල්ලාසෙන ''කරණීය''න්ති වුත්තං. තස්ස සම්මුතිදානකිච්චං නත්ථි. ''හත්ථපාසං ආනෙතබ්බොයෙවා''ති **ගණ්ඨිපදෙසු** වුත්තං.

සඞ්ඝුපොසථාදිකථාවණ්ණනා

168. සඞ්ඝසන්නිපාතතො පඨමං කාතබ්බං **පුබ්බකරණ**න්ති වුත්තං, පුබ්බකරණතො පච්ඡා කාතබ්බම්පි උපොසථකම්මතො පඨමං කාතබ්බත්තා **පුබ්බකිච්ච**න්ති වුත්තං. උභයම්පි චෙතං උපොසථකම්මතො පඨමං කත්තබ්බත්තා කත්ථචි **පුබ්බකිච්ච**මිච්චෙව වොහරීයති ''කිං සඞ්ඝස්ස පුබ්බකිච්ච''න්තිආදීසු විය.

උපොසථොති තීසු උපොසථදිවසෙසු අඤ්ඤතරදිවසො. තස්මිඤ්හි සති ඉදං සඞ්ඝස්ස උපොසථකම්මං පත්තකල්ලං නාම හොති, නාසති. යථාහ ''න ච, භික්ඛවෙ, අනුපොසථෙ උපොසථො කාතබ්බො''ති (මහාව. 183). **යාවතිකා ච භික්ඛූ කම්මප්පත්තාති** යත්තකා භික්ඛූ තස්ස උපොසථකම්මස්ස පත්තා යුත්තා අනුරූපා සබ්බන්තිමෙන පරිච්ඡෙදෙන චත්තාරො භික්ඛූ පකතත්තා, තෙ ච ඛො හත්ථපාසං අවිජහිත්වා එකසීමායං ඨිතා. **සභාගාපත්තියො ච න විජ්ජන්තීති** එත්ථ යං සබ්බො සඞ්ඝො විකාලභොජනාදිනා සභාගවත්ථුනා ලහුකාපත්තිං ආපජ්ජති, එවරූපා **''වත්ථුසභාගා''**ති වුච්චන්ති. එතාසු හි අවිජ්ජමානාසු විසභාගාසු විජ්ජමානාසුපි **පත්තකල්ලං** හොතියෙව.

වජ්ජනීයා ච පුග්ගලා තස්මිං න හොන්තීති ''න, භික්ඛවෙ, සගහට්ඨාය පරිසාය''ති (මහාව. 154) වචනතො ගහට්ඨො, ''න, භික්ඛවෙ, භික්ඛුනියා නිසින්නපරිසාය පාතිමොක්ඛං උද්දිසිතබ්බ''න්තිආදිනා (මහාව. 183) නයෙන වුත්තා භික්ඛුනී සික්ඛමානා සාමණෙරො සාමණෙරී සික්ඛාපච්චක්ඛාතකො අන්තිමවත්ථුඅජ්ඣාපන්නකො ආපත්තියා අදස්සනෙ උක්ඛිත්තකො ආපත්තියා අප්පටිකම්මෙ උක්ඛිත්තකො පාපිකාය දිට්ඨියා අප්පටිනිස්සග්ගෙ උක්ඛිත්තකො පණ්ඩකො ථෙය්‍යසංවාසකො තිත්ථියපක්කන්තකො තිරච්ඡානගතො මාතුඝාතකො පිතුඝාතකො අරහන්තඝාතකො භික්ඛුනිදූසකො සඞ්ඝභෙදකො ලොහිතුප්පාදකො උභතොබ්‍යඤ්ජනකොති ඉමෙ වීසති චාති එකවීසති පුග්ගලා වජ්ජනීයා නාම, තෙ හත්ථපාසතො බහිකරණවසෙන වජ්ජෙතබ්බා. එතෙසු හි තිවිධෙ උක්ඛිත්තකෙ සති උපොසථං කරොන්තො සඞ්ඝො පාචිත්තියං ආපජ්ජති, සෙසෙසු දුක්කටං. එත්ථ ච **තිරච්ඡානගතොති** යස්ස උපසම්පදා පටික්ඛිත්තා, සොව අධිප්පෙතො, තිත්ථියා ගහට්ඨෙනෙව සඞ්ගහිතා. එතෙපි හි වජ්ජනීයා. එවං පත්තකල්ලං ඉමෙහි චතූහි අඞ්ගෙහි සඞ්ගහිතන්ති වෙදිතබ්බං.

අජ්ජ මෙ උපොසථො පන්නරසොතිපීති පි-සද්දෙන පාළියං ආගතනයෙනෙව ''අජ්ජ මෙ උපොසථො''තිපි වත්තුං වට්ටතීති දීපෙති. **මාතිකාට්ඨකථායං** (කඞ්ඛා. අට්ඨ. නිදානවණ්ණනා) පන ''අජ්ජ මෙ උපොසථො චාතුද්දසොති වා පන්නරසොති වා වත්වා අධිට්ඨාමීති වත්තබ්බ''න්ති වුත්තං.

සඞ්ඝුපොසථාදිකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

ආපත්තිපටිකම්මවිධිකථාවණ්ණනා

169. නනු ච ''න, භික්ඛවෙ, සාපත්තිකෙන උපොසථො කාතබ්බො, යො කරෙය්‍ය, ආපත්ති දුක්කටස්සා''ති එවං සාපත්තිකස්ස උපොසථකරණෙ විසුං පඤ්ඤත්තා ආපත්ති න දිස්සති, තස්මා භගවතා පඤ්ඤත්තං ''න සාපත්තිකෙන උපොසථො කාතබ්බො''ති ඉදං කස්මා වුත්තන්ති ආහ **''යස්ස සියා ආපත්ති…පෙ…. පඤ්ඤත්තං හොතීති**

වෙදිතබ්බ''න්ති. කිඤ්චාපි විසුං පඤ්ඤත්තා ආපත්ති න දිස්සති, අථ ඛො ''යස්ස සියා ආපත්ති, සො ආවිකරෙය්‍යා''තිආදිං වදන්තෙන අත්ථතො පඤ්ඤත්තායෙවාති අධිප්පායො.

පාරිසුද්ධිදානපඤ්ඤාපනෙන චාති ඉමිනාව ''සාපත්තිකෙන පාරිසුද්ධිපි න දාතබ්බා''ති දීපිතං හොති. න හි සාපත්තිකො සමානො ''පාරිසුද්ධිං දම්මි, පාරිසුද්ධිං මෙ හර, පාරිසුද්ධිං මෙ ආරොචෙහී''ති වත්තුමරහති. තස්මා පාරිසුද්ධිං දෙන්තෙන පඨමං සන්තී ආපත්ති දෙසෙතබ්බා ''අහං, ආවුසො, ඉත්ථන්නාමාය ආපත්තියා වෙමතිකො, යදා නිබ්බෙමතිකො භවිස්සාමි, තදා තං ආපත්තිං පටිකරිස්සාමී''ති වත්වා උපොසථො කාතබ්බො. ''පාතිමොක්ඛං සොතබ්බ''න්ති වචනතො යාව නිබ්බෙමතිකො න හොති, තාව සභාගාපත්තිං පටිග්ගහෙතුං න ලභති, අඤ්ඤෙසඤ්ච කම්මානං පරිසුද්ධො නාම හොති. ''පුන නිබ්බෙමතිකො හුත්වා දෙසෙතබ්බං න වා''ති නෙව පාළියං න අට්ඨකථායං අත්ථි, දෙසිතෙ පන දොසො නත්ථි. ''ඉතො වුට්ඨහිත්වා පටිකරිස්සාමීති එත්ථාපි එසෙව නයො''ති **ගණ්ඨිපදෙසු** වුත්තං. යථා සබ්බො සඞ්ඝො සභාගාපත්තිං ආපජ්ජිත්වා ''සුණාතු මෙ භන්තෙ, සඞ්ඝො…පෙ…. පටිකරිස්සතී''ති ඤත්තිං ඨපෙත්වා උපොසථං කාතුං ලභති, එවං තීහි ''සුණන්තු මෙ ආයස්මන්තා, ඉමෙ භික්ඛූ සභාගං ආපත්තිං ආපන්නා. යදා අඤ්ඤං භික්ඛුං සුද්ධං අනාපත්තිකං පස්සිස්සන්ති, තදා තස්ස සන්තිකෙ තං ආපත්තිං පටිකරිස්සන්තී''ති ගණඤත්තිං ඨපෙත්වා, ද්වීහි අඤ්ඤමඤ්ඤං ආරොචෙත්වා උපොසථං කාතුං වට්ටති. එකෙනපි ''පරිසුද්ධං ලභිත්වා පටිකරිස්සාමී''ති ආභොගං කත්වා කාතුං වට්ටතීති ච වදන්ති.

ආපත්තිපටිකම්මවිධිකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

ලිඞ්ගාදිදස්සනකථාවණ්ණනා

179. **ආචාරසණ්ඨාන**න්ති ආචාරසණ්ඨිති. ආකරීයති පකාසීයති එතෙනාති **ආකාරො**. ලීනං ගමයති බොධෙතීති **ලිඞ්ගං**. නිමියන්ති පරිච්ඡිජ්ජ ඤායන්ති එතෙනාති **නිමිත්තං**. උද්දිසීයන්ති අපදිසීයන්ති එතෙනාති **උද්දෙසො**. ''අම්හාකං ඉද''න්ති අඤ්ඤාතං අවිදිතන්ති **අඤ්ඤාතකං**. තඤ්ච අත්ථතො පරසන්තකංයෙවාති ආහ **''අඤ්ඤෙසං සන්තක''**න්ති.

180. **නානාසංවාසකභාව**න්ති ලද්ධිනානාසංවාසකභාවං. තස්ස අභිභවො නාම තෙසං ලද්ධිවිස්සජ්ජාපනන්ති ආහ **''තං දිට්ඨිං න නිස්සජ්ජාපෙන්තීති අත්ථො''**ති.

නගන්තබ්බගන්තබ්බවාරකථාවණ්ණනා

181. **උපොසථාධිට්ඨානත්ථං සීමාපි නදීපි න ගන්තබ්බා**ති ගරුකං පාතිමොක්ඛුද්දෙසං විස්සජ්ජෙත්වා ලහුකස්ස අකත්තබ්බත්තා වුත්තං. **ආරඤ්ඤකෙනාපි භික්ඛුනා**ති එකචාරිකෙන ආරඤ්ඤකභික්ඛුනා, යත්ථ වා සඞ්ඝපහොනකා භික්ඛූ න සන්ති, තාදිසෙ අරඤ්ඤෙ වසන්තෙන. **තත්ථ උපොසථං කත්වාව ගන්තබ්බ**න්ති තස්ස වසනට්ඨානෙ සඞ්ඝුපොසථස්ස අප්පවත්තනතො වුත්තං. **උපොසථන්තරායො**ති අත්තනො උපොසථන්තරායො.

වජ්ජනීයපුග්ගලසන්දස්සනකථාවණ්ණනා

183. **හත්ථපාසුපගමනමෙව පමාණ**න්ති භික්ඛුනීආදයො ඨිතා වා හොන්තු නිසින්නා වා, තෙසං හත්ථපාසුපගමනමෙව ආපත්තියා පමාණන්ති අධිප්පායො, තස්මා එකසීමායම්පි හත්ථපාසං ජහාපෙත්වා උපොසථං කාතුං වට්ටති. සෙසමෙත්ථ උත්තානමෙව.

උපොසථක්ඛන්ධකවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

3. වස්සූපනායිකක්ඛන්ධකං

වස්සූපනායිකානුජානනකථාවණ්ණනා

184. වස්සූපනායිකක්ඛන්ධකෙ **ඉධ-සද්දො නිපාතමත්තොති** ඔකාසපරිදීපනස්සපි අසම්භවතො අත්ථන්තරස්ස අබොධනතො වුත්තං. **අපරජ්ජුගතාය අස්සාති** ඉමිනා අසමානාධිකරණවිසයො බාහිරත්ථසමාසොයන්ති දස්සෙති. **අපරජ්ජූති** ආසාළ්හීපුණ්ණමිතො අපරං දිනං, පාටිපදන්ති අත්ථො. **අස්සාති** ආසාළ්හීපුණ්ණමියා.

වස්සානෙ චාරිකාපටික්ඛෙපාදිකථාවණ්ණනා

185. **අනපෙක්ඛගමනෙන වා අඤ්ඤත්ථ අරුණං උට්ඨාපනෙන වා ආපත්ති වෙදිතබ්බාති** එත්ථ අනපෙක්ඛගමනෙන උපචාරාතික්කමෙ ආපත්ති වෙදිතබ්බා, සාපෙක්ඛගමනෙන අඤ්ඤත්ථ අරුණුට්ඨාපනෙන ආපත්ති වෙදිතබ්බා.

සත්තාහකරණීයානුජානනකථාවණ්ණනා

187-189. **තීණි පරිහීනානීති** භික්ඛුනීනං වච්චකුටිආදීනං පටික්ඛිත්තත්තා පහීනානි. **වාරෙය්‍යන්ති** ආවාහවිවාහමඞ්ගලං. **සුත්තන්තොති** අත්තනො පගුණසුත්තන්තො. **න පලුජ්ජතීති** න විනස්සති න අන්තරධායති.

පහිතෙයෙව අනුජානනකථාවණ්ණනා

199. **භික්ඛුගතිකොති** භික්ඛුනිස්සිතකො. සො පන යස්මා භික්ඛූහි සද්ධිං වසති, තස්මා වුත්තං **“භික්ඛූහි සද්ධිං වසනකපුරිසො”**ති. සත්තාහකරණීයෙන ගන්ත්වා බහිද්ධා අරුණුට්ඨාපනං **රත්තිච්ඡෙදො. අනිමන්තිතෙන ගන්තුං න වට්ටතීති** එත්ථ අනිමන්තිතත්තා සත්තාහකිච්චං අධිට්ඨහිත්වා ගච්ඡන්තස්සපි වස්සච්ඡෙදො චෙව දුක්කටඤ්ච හොතීති වෙදිතබ්බං. යථාවුත්තඤ්හි රත්තිච්ඡෙදකාරණං විනා තිරොවිහාරෙ වසිත්වා ආගච්ඡිස්සාමීති ගච්ඡතොපි වස්සච්ඡෙදං වදන්ති. **ගන්තුං වට්ටතීති** සත්තාහකරණීයෙන ගන්තුං වට්ටති. එවං ගච්ඡන්තෙන ච අන්තොඋපචාරසීමායං ඨිතෙනෙව ‘‘අන්තොසත්තාහෙ ආගච්ඡිස්සාමී’’ති ආභොගං කත්වා ගන්තබ්බං. සචෙ ආභොගං අකත්වා උපචාරසීමං අතික්කමති, ඡින්නවස්සොව හොතීති වදන්ති. **භණ්ඩකන්ති** චීවරං සන්ධාය වුත්තං. **පහිණන්තීති** චීවරධොවනාදිකම්මෙන පහිණන්ති. **සම්පාපුණිතුං න සක්කොති, වට්ටතීති** එත්ථ ‘‘අජ්ජෙව ආගමිස්සාමී’’ති සාමන්තවිහාරං ගන්ත්වා පුන ආගච්ඡන්තස්ස අන්තරාමග්ගෙ සචෙ අරුණුග්ගමනං හොති, වස්සච්ඡෙදොපි න හොති, රත්තිච්ඡෙදදුක්කටඤ්ච නත්ථීති වදන්ති. **“ආචරියං පස්සිස්සාමී”ති පන ගන්තුං ලභතීති** ‘‘අගිලානම්පි ආචරියං උපජ්ඣායං වා පස්සිස්සාමී’’ති සත්තාහකරණීයෙන ගන්තුං ලභති. **සචෙ පන නං ආචරියො “අජ්ජ මා ගච්ඡා”ති වදති, වට්ටතීති** එවං සත්තාහකරණීයෙන ගතං අන්තොසත්තාහෙයෙව පුන ආගච්ඡන්තං සචෙ ආචරියො උපජ්ඣායො වා ‘‘අජ්ජ මා ගච්ඡා’’ති වදති, වට්ටති, සත්තාහාතික්කමෙපි අනාපත්තීති අධිප්පායො, වස්සච්ඡෙදො පන හොතියෙවාති දට්ඨබ්බං සත්තාහස්ස බහිද්ධා වීතිනාමිතත්තා.

අන්තරායෙ අනාපත්තිවස්සච්ඡෙදකථාවණ්ණනා

201. **සචෙ දූරං ගතො හොති, සත්තාහවාරෙන අරුණො උට්ඨාපෙතබ්බොති** ඉමිනා වස්සච්ඡෙදකාරණෙ සති සත්තාහකරණීයෙන ගන්තුං වට්ටතීති දීපෙති.

වජාදීසු වස්සූපගමනකථාවණ්ණනා

203. **“ඉධ වස්සං උපෙමී”ති තික්ඛත්තුං වත්තබ්බන්ති** සත්ථස්සාවිහාරත්තා ‘‘ඉමස්මිං විහාරෙ’’ති අවත්වා ‘‘ඉධ වස්සං උපෙමී’’ති එත්තකමෙව වත්තබ්බං. **සත්ථෙ පන වස්සං උපගන්තුං න වට්ටතීති** කුටිකාදීනං අභාවෙ ‘‘ඉධ වස්සං උපෙමී’’ති වචීභෙදං කත්වා උපගන්තුං න වට්ටති, ආලයකරණමත්තෙනෙව වට්ටතීති අධිප්පායො. **විප්පකිරතීති** විසුං විසුං ගච්ඡති. **තීසු ඨානෙසු නත්ථි වස්සච්ඡෙදෙ ආපත්තීති** තෙහි සද්ධිං ගච්ඡන්තස්සෙව නත්ථි ආපත්ති, තෙහි වියුජ්ජිත්වා ගමනෙ පන ආපත්තියෙව, පවාරෙතුඤ්ච න ලභති.

වස්සං අනුපගන්තබ්බට්ඨානකථාවණ්ණනා

204. **සෙය්‍යථාපි පිසාචිල්ලිකාති** එත්ථ පිසාචා එව **පිසාචිල්ලිකා,** පිසාචදාරකාතිපි වදන්ති. **පවිසනද්වාරං යොජෙත්වාති** සකවාටබද්ධමෙව යොජෙත්වා. **පඤ්චන්නං ඡදනානන්ති** තිණපණ්ණඉට්ඨකසිලාසුධාසඞ්ඛාතානං පඤ්චන්නං ඡදනානං. ඉදඤ්ච යෙභුය්‍යෙන වුත්තන්ති වෙදිතබ්බං රුක්ඛාදීසු පදරච්ඡදනායපි කුටිකාය වස්සූපගමනස්ස

වුත්තත්තා. **න, භික්ඛවෙ, අසෙනාසනිකෙන වස්සං උපගන්තබ්බන්ති** වචීභෙදං කත්වා වස්සූපගමනං සන්ධායෙව පටික්ඛෙපො, න ආලයකරණවසෙන උපගමනං සන්ධායාති වදන්ති. පාළියං පන අවිසෙසෙන වුත්තත්තා අට්ඨකථායඤ්ච දුතියපාරාජිකසංවණ්ණනායං (පාරා. අට්ඨ. 1.84) ''වස්සං උපගච්ඡන්තෙන හි නාලකපටිපදං පටිපන්නෙනපි පඤ්චන්නං ඡදනානං අඤ්ඤතරෙන ඡන්නෙයෙව සද්වාරබන්ධෙ සෙනාසනෙ උපගන්තබ්බං. තස්මා වස්සකාලෙ සචෙ සෙනාසනං ලභති, ඉච්චෙතං කුසලං. නො චෙ ලභති, හත්ථකම්මං පරියෙසිත්වාපි කාතබ්බං. හත්ථකම්මං අලභන්තෙන සාමම්පි කාතබ්බං, න ත්වෙව අසෙනාසනිකෙන වස්සං උපගන්තබ්බ''න්ති දළ්හං කත්වා වුත්තත්තා අසෙනාසනිකස්ස නාවාදිං විනා අඤ්ඤත්ථ ආලයො න වට්ටතීති අම්හාකං ඛන්ති. නාවාසත්ථවජෙසුයෙව හි ''අනුජානාමි, භික්ඛවෙ, නාවාය වස්සං උපගන්තු''න්තිආදිනා සති අසති වා සෙනාසනෙ වස්සූපගමනස්ස විසුං අනුඤ්ඤාතත්තා ''න, භික්ඛවෙ, අසෙනාසනිකෙන වස්සං උපගන්තබ්බ''න්ති අයං පටික්ඛෙපො තත්ථ න ලබ්භතීති අසති සෙනාසනෙ ආලයවසෙනපි නාවාදීසු උපගමනං වුත්තං. **ටඞ්කිතමඤ්චො** නාම දීඝෙ මඤ්චපාදෙ මජ්ඣෙ විජ්ඣිත්වා අටනියො පවෙසෙත්වා කතො මඤ්චො. තස්ස ඉදං උපරි ඉදං හෙට්ඨාති නත්ථි, පරිවත්තෙත්වා අත්ථතොපි තාදිසොව හොති, තං සුසානෙ දෙවට්ඨානෙ ච ඨපෙන්ති, චතුන්නං පාසාණානං උපරි පාසාණං අත්ථරිත්වා කතං ගෙහම්පි ''ටඞ්කිතමඤ්චො''ති වුච්චති.

වස්සං අනුපගන්තබ්බට්ඨානකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

අධම්මිකකතිකකථාවණ්ණනා

205. **තස්සා ලක්ඛණං මහාවිභඞ්ගෙ වුත්තන්ති** චතුත්ථපාරාජිකසංවණ්ණනායං ''යො ඉමම්හා ආවාසා පඨමං පක්කමිස්සති, තං මයං අරහාති ජානිස්සාමා''ති (පාරා. 228) එත්ථ දස්සිතං අධම්මිකකතිකවත්තලක්ඛණං සන්ධාය වදති, පරතොපි සෙනාසනක්ඛන්ධකවණ්ණනායං අධම්මිකං කතිකවත්තං ආවි භවිස්සතියෙව.

පටිස්සවදුක්කටාපත්තිකථාවණ්ණනා

207. යස්මා නානාසීමායං ද්වීසු ආවාසෙසු වස්සං වසන්තස්ස දුතියෙ ''වසාමී''ති චිත්තෙ උප්පන්නෙ පඨමසෙනාසනග්ගාහො පටිප්පස්සම්භති, පුන පඨමෙයෙව ''වසාමී''ති චිත්තෙ උප්පන්නෙ දුතියො පටිප්පස්සම්භති, තස්මා **''තස්ස, භික්ඛවෙ, භික්ඛුනො පුරිමිකා ච න පඤ්ඤායතී''**ති වුත්තං. පටිස්සවස්ස විසංවාදනපච්චයා හොන්තම්පි දුක්කටං සතියෙව පටිස්සවෙ හොතීති ආහ **''තස්ස තස්ස පටිස්සවෙ දුක්කට''**න්ති. තෙනෙවාහ **''තඤ්ච ඛො…පෙ…. පච්ඡා විසංවාදනපච්චයා''**ති.

අකරණීයොති සත්තාහකරණීයෙන අකරණීයො. **සකරණීයොති** සත්තාහකරණීයෙනෙව සකරණීයො. යදි එවං ''සත්තාහකරණීයෙන අකරණීයො සකරණීයො''ති ච කස්මා න වුත්තන්ති? ''අකරණීයො''ති වුත්තෙපි සත්තාහකරණීයෙන සකරණීයාකරණීයතා විඤ්ඤායතීති කත්වා න වුත්තං. යදි එවං පරතො ''සත්තාහකරණීයෙන පක්කමතී''ති වාරද්වයෙපි ''සකරණීයො පක්කමතී''ති එත්තකමෙව කස්මා න වුත්තන්ති? වුච්චතෙ – තත්ථ ''සත්තාහකරණීයෙනා''ති අවත්වා ''සකරණීයො පක්කමතී''ති වුත්තෙ සො තං සත්තාහං බහිද්ධා වීතිනාමෙතීති න සක්කා වත්තුන්ති ''සත්තාහකරණීයෙන පක්කමතී''ති වුත්තං. එවඤ්හි වුත්තෙ සත්තාහස්ස අධිකතත්තා සො තං සත්තාහං බහි වීතිනාමෙතීති සක්කා වත්තුං.

එත්ථ ච ආදිම්හි චත්තාරො වාරා නිරපෙක්ඛගමනං සන්ධාය වුත්තා, තත්ථාපි පුරිමා ද්වෙ වාරා වස්සං අනුපගතස්ස වසෙන වුත්තා, පච්ඡිමා පන ද්වෙ වාරා වස්සං උපගතස්ස වසෙන, තතො පරං ද්වෙ වාරා සාපෙක්ඛගමනං සන්ධාය වුත්තා, තත්ථාපි පඨමවාරො සාපෙක්ඛස්සපි සත්තාහකරණීයෙන ගන්ත්වා තං සත්තාහං බහිද්ධා වීතිනාමෙන්තස්ස වස්සච්ඡෙදදස්සනත්ථං වුත්තො, ඉතරො වුත්තනයෙනෙව ගන්ත්වා අන්තොසත්තාහෙ නිවත්තන්තස්ස වස්සච්ඡෙදාභාවදස්සනත්ථං. ''සො සත්තාහං අනාගතාය පවාරණාය සකරණීයො පක්කමතී''ති අයං පන වාරො නවමිතො පට්ඨාය ගන්ත්වා සත්තාහං බහිද්ධා වීතිනාමෙන්තස්සපි වස්සච්ඡෙදාභාවදස්සනත්ථං වුත්තො. එත්ථ ච ''අකරණීයො පක්කමතී''ති දුතියවාරස්ස අනාගතත්තා නවමිතො පට්ඨාය ගච්ඡන්තෙනපි සතියෙව කරණීයෙ ගන්තබ්බං, නාසතීති දට්ඨබ්බං. ඉමෙ ච සත්ත වාරා බහිද්ධා කතඋපොසථිකස්ස වසෙන ආගතා, අපරෙ සත්ත අන්තොවිහාරං ගන්ත්වා කතඋපොසථස්ස වසෙනාති එවං පුරිමිකාය වසෙන චුද්දස වාරා වුත්තා, තතො පරං පච්ඡිමිකාය වසෙන තෙයෙව චුද්දස වාරා වුත්තාති එවමෙතෙසං නානාකරණං වෙදිතබ්බං.

ඉමෙහි පන සබ්බවාරෙහි වුත්තමත්ථං සම්පිණ්ඩෙත්වා දස්සෙතුං **''සො තදහෙව අකරණීයොතිආදීසූ''**තිආදි ආරද්ධං. **කො පන වාදො ද්වීහතීහං වසිත්වා අන්තොසත්තාහෙ නිවත්තන්තස්සාති** වස්සං උපගන්ත්වා ද්වීහතීහං වසිත්වා සත්තාහකරණීයෙන ගන්ත්වා අන්තොසත්තාහෙ නිවත්තන්තස්ස කො පන වාදො, කථා එව නත්ථීති අධිප්පායො. **අසතියා පන වස්සං න උපෙතීති** ''ඉමස්මිං විහාරෙ ඉමං තෙමාසං වස්සං උපෙමී''ති වචීභෙදං කත්වා න උපෙති.

කොමුදියා චාතුමාසිනියාති පච්ඡිමකත්තිකපුණ්ණමායං. සා හි කුමුදානං අත්ථිතාය කොමුදී, චතුන්නං වස්සිකානං මාසානං පරියොසානත්තා ''චාතුමාසිනී''ති වුච්චති. තදා හි කුමුදානි සුපුප්ඵිතානි හොන්ති, තස්මා කුමුදානං සමූහො, කුමුදානි එව වා **කොමුදා,** තෙ එත්ථ අත්ථීති **''කොමුදී''**ති වුච්චති, කුමුදවතීති වුත්තං හොති. සෙසමෙත්ථ උත්තානමෙව.

පටිස්සවදුක්කටාපත්තිකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

වස්සූපනායිකක්ඛන්ධකවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

4. පවාරණක්ඛන්ධකං

අප්ඵාසුකවිහාරකථාවණ්ණනා

209. පවාරණක්ඛන්ධකෙ ආදිතො ලාපො **ආලාපො,** වචනපටිවචනවසෙන සමං ලාපො **සල්ලාපො. පිණ්ඩාය පටික්කමෙය්‍යාති** ගාමෙ පිණ්ඩාය චරිත්වා පච්චාගච්ඡෙය්‍ය. **අවක්කාරපාතිං ධොවිත්වා උපට්ඨාපෙය්‍යාති** අතිරෙකපිණ්ඩපාතං අපනෙත්වා ඨපනත්ථාය එකං සමුග්ගපාතිං ධොවිත්වා ඨපෙය්‍ය. **සමුග්ගපාති** නාම සමුග්ගපුටසදිසා පාති. **අප්පහරිතෙති** අපරුළ්හහරිතෙ, යස්මිං ඨානෙ පිණ්ඩපාතජ්ඣොත්ථරණෙන විනස්සනධම්මානි තිණානි නත්ථි, තස්මින්ති අත්ථො. තෙන නිත්තිණඤ්ච මහාතිණගහනඤ්ච යත්ථ සකටෙනපි ඡඩ්ඩිතෙ පිණ්ඩපාතෙ තිණානි න විනස්සන්ති, තඤ්ච ඨානං පරිග්ගහිතං හොති. භූතගාමසික්ඛාපදස්ස හි අවිකොපනත්ථමෙතං වුත්තං. **අප්පාණකෙති** නිප්පාණකෙ, පිණ්ඩපාතජ්ඣොත්ථරණෙන මරිතබ්බපාණකරහිතෙ වා මහාඋදකක්ඛන්ධෙ. පරිත්තොදකෙ එව හි හත්ථපක්ඛෙපෙන ආලුළිතෙ සුඛුමපාණකා මරන්ති, න මහාතළාකාදීසූති. පාණකානුරක්ඛණත්ථඤ්හි එතං වුත්තං. **ඔපිලාපෙය්‍යාති** නිමුජ්ජාපෙය්‍ය.

වච්චඝටන්ති ආචමනකුම්භී. **රිත්තන්ති** රිත්තකං. **තුච්ඡන්ති** තස්සෙව වෙවචනං. **අවිසය්හන්ති** උක්ඛිපිතුං අසක්කුණෙය්‍යං අතිභාරිකං. **හත්ථවිකාරෙනාති** හත්ථසඤ්ඤාය. හත්ථෙහි උක්ඛිපනං හත්ථවිලඞ්ඝනං. තෙනාහ **“හත්ථුක්ඛෙපකෙනා”**ති. අථ වා විලඞ්ඝෙති දෙසන්තරං පාපෙති එතෙනාති විලඞ්ඝකො, හත්ථොව විලඞ්ඝකො හත්ථවිලඞ්ඝකො, තෙන **හත්ථවිලඞ්ඝකෙන,** අඤ්ඤමඤ්ඤං සංසිබ්බිතහත්ථෙනාති වුත්තං හොති. ද්වෙ හි ජනා හත්ථෙන හත්ථං සංසිබ්බෙත්වා ද්වීසු හත්ථෙසු ඨපෙත්වා උට්ඨපෙන්තා හත්ථවිලඞ්ඝකෙන උට්ඨපෙන්ති නාම. **තිත්ථියසමාදානන්ති** තිත්ථියෙහි සමාදාතබ්බං.

අප්ඵාසුකවිහාරකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

පවාරණාභෙදකථාවණ්ණනා

212. **ද්වෙමා , භික්ඛවෙ, පවාරණා චාතුද්දසිකා ච පන්නරසිකා චාති** එත්ථ පුරිමවස්සංවුත්ථානං පුබ්බකත්තිකපුණ්ණමා, තෙසංයෙව සචෙ භණ්ඩනකාරකෙහි උපද්දුතා පවාරණං පච්චුක්කඩ්ඪන්ති, අථ කත්තිකමාසස්ස කාළපක්ඛචාතුද්දසො වා පච්ඡිමකත්තිකපුණ්ණමා වා, පච්ඡිමවස්සංවුත්ථානඤ්ච පච්ඡිමකත්තිකපුණ්ණමා එව වාති ඉමෙ තයො පවාරණාදිවසාති වෙදිතබ්බා. ඉදඤ්ච පකතිචාරිත්තවසෙන වුත්තං, තථාරූපපච්චයෙ පන සති ද්වින්නං කත්තිකපුණ්ණමානං පුරිමෙසු චාතුද්දසෙසුපි පවාරණං කාතුං වට්ටති, තෙනෙව මහාවිහාරෙ භික්ඛූ චාතුද්දසියා පවාරෙත්වා පන්නරසියා කායසාමග්ගිං දෙන්ති, චෙතියගිරිමහදස්සනත්ථම්පි අට්ඨමියා ගච්ඡන්ති, තම්පි චාතුද්දසියං පවාරෙතුකාමානඤ්ඤෙව හොති.

පවාරණාදානානුජානනකථාවණ්ණනා

213. **සචෙ පන වුඩ්ඪතරො හොතීති** සචෙ පවාරණාදායකො භික්ඛු වුඩ්ඪතරො හොති. **තෙන ච භික්ඛුනාති** පවාරණාදායකෙන භික්ඛුනා.

අනාපත්තිපන්නරසකකථාවණ්ණනා

222. පන්නරසකෙසු **පවාරිතමත්තෙති** පවාරිතසමනන්තරං. **අවුට්ඨිතාය පරිසායාති** පවාරෙත්වා පච්ඡා අඤ්ඤමඤ්ඤං කථෙන්තියා. **එකච්චාය වුට්ඨිතායාති** එකච්චෙසු යථානිසින්නෙසු එකච්චෙසු සකසකට්ඨානං ගතෙසු. **පුන පවාරිතබ්බන්ති** පුනපි සබ්බෙහි සමාගන්ත්වා පවාරෙතබ්බං. **ආගච්ඡන්ති සමසමා, තෙසං සන්තිකෙ පවාරෙතබ්බන්ති** ගතෙ අනානෙත්වා නිසින්නානඤ්ඤෙව සන්තිකෙ පවාරෙතබ්බං. **සබ්බාය වුට්ඨිතාය පරිසාය ආගච්ඡන්ති සමසමා, තෙසං සන්තිකෙ පවාරෙතබ්බන්ති** යදි සබ්බෙ වුට්ඨහිත්වා ගතා සන්නිපාතෙතුඤ්ච න සක්කා, එකච්චෙ සන්නිපාතෙත්වා පවාරෙතුං වට්ටති, ඤත්තිං ඨපෙත්වා කත්තබ්බසඞ්ඝකම්මාභාවා වග්ගං න හොති. උපොසථෙපි එසෙව නයො.

පවාරණාඨපනකථාවණ්ණනා

237. “නත්ථි දින්න”න්තිආදිනයප්පවත්තා දසවත්ථුකා **මිච්ඡාදිට්ඨී.** “හොති තථාගතො පරං මරණා , න හොති තථාගතො පරං මරණා”තිආදිනා සස්සතුච්ඡෙදසඞ්ඛාතං අන්තං ගණ්හාතීති **අන්තග්ගාහිකා.**

භණ්ඩනකාරකවත්ථුකථාවණ්ණනා

240. **චතුත්ථෙ කතෙ සුණන්තීති** චතුත්ථෙ පන්නරසිකුපොසථෙ කතෙ අම්හාකං පවාරණං ඨපෙස්සන්තීති සුණන්ති. **එවම්පි ද්වෙ චාතුද්දසිකා හොන්තීති** තතියෙන සද්ධිං ද්වෙ චාතුද්දසිකා හොන්ති.

පවාරණාසඞ්ගහකථාවණ්ණනා

241. අයං පවාරණාසඞ්ගහො එකස්ස දින්නොපි සබ්බෙසං දින්නොව හොතීති ආහ **"එකස්සපි වසෙන දාතබ්බො"**ති. **ආගන්තුකා තෙසං සෙනාසනං ගහෙතුං න ලභන්තීති** සචෙපි සට්ඨිවස්සභික්ඛූ ආගච්ඡන්ති, තෙසං සෙනාසනං ගහෙතුං න ලභන්ති. **පවාරෙත්වා පන අන්තරාපි චාරිකං පක්කමිතුං ලභන්තීති** පවාරණාසඞ්ගහෙ කතෙ අන්තරා පක්කමිතුකාමා සඞ්ඝං සන්නිපාතාපෙත්වා පවාරෙතුං ලභන්ති. සෙසමෙත්ථ පාළිතො අට්ඨකථාතො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව.

පවාරණක්ඛන්ධකවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

5. චම්මක්ඛන්ධකං

සොණකොළිවිසවත්ථුකථාවණ්ණනා

242. චම්මක්ඛන්ධකෙ **උණ්ණපාවාරණ**න්ති උණ්ණාමයං පාවාරණං. **විහාරපච්ඡායායන්**ති විහාරපච්චන්තෙ ඡායායං. විහාරස්ස වඩ්ඪමානච්ඡායායන්තිපි වදන්ති.

සොණස්ස පබ්බජ්ජාකථාවණ්ණනා

243. සුත්තත්ථො පන සුත්තවණ්ණනාතොයෙව ගහෙතබ්බොති එත්ථායං සුත්තවණ්ණනා. **සීතවනෙ**ති (අ. නි. අට්ඨ. 3.6.55) එවංනාමකෙ වනෙ. තස්මිං කිර පටිපාටියා පඤ්ච චඞ්කමනසතානි මාපිතානි, තෙසු ථෙරො අත්තනො සප්පායං චඞ්කමනං ගහෙත්වා සමණධම්මං කරොති. තස්ස ආරද්ධවීරියස්ස හුත්වා චඞ්කමතො පාදතලානි භිජ්ජිංසු, ජාණූහි චඞ්කමතො ජාණුකානිපි හත්ථතලානිපි භිජ්ජිංසු, ඡිද්දානි අහෙසුං. එවං ආරද්ධවීරියො විහරන්තො ඔභාසනිමිත්තමත්තකම්පි දස්සෙතුං නාසක්ඛි. තස්ස වීරියෙන කිලමිතකායස්ස චඞ්කමනකොටියං පාසාණඵලකෙ නිසින්නස්ස යො විතක්කො උදපාදි, තං දස්සෙතුං **''අථ ඛො ආයස්මතො''**තිආදි වුත්තං. තත්ථ **ආරද්ධවීරියා**ති පරිපුණ්ණපග්ගහිතවීරියා. **න අනුපාදාය ආසවෙහි චිත්තං විමුච්චතී**ති ''සචෙ අහං උග්ඝටිතඤ්ඤූ වා විපඤ්චිතඤ්ඤූ වා නෙය්‍යො වා, න මෙ චිත්තං න විමුච්චෙය්‍ය, අද්ධා පන පදපරමො, යෙන මෙ චිත්තං න මුච්චතී''ති සන්නිට්ඨානං කත්වා **''සංවිජ්ජන්ති ඛො පනා''**තිආදීනි චින්තෙසි. තත්ථ **භොගා**ති උපයොගත්ථෙ පච්චත්තං.

පාතුරහොසීති ථෙරස්ස චිත්තාචාරං ඤත්වා ''අයං සොණො අජ්ජ සීතවනෙ පධානභූමියං නිසින්නො ඉමං විතක්කං විතක්කෙති, ගන්ත්වාස්ස විතක්කං සහොඩ්ඪං ගණ්හිත්වා වීණොපමකම්මට්ඨානං කථෙස්සාමී''ති සීතවනෙ පාතුරහොසි. **පඤ්ඤත්තෙ ආසනෙ**ති පධානිකභික්ඛූ අත්තනො වසනට්ඨානෙ ඔවදිතුං ආගතස්ස බුද්ධස්ස භගවතො නිසීදනත්ථං යථාලාභෙන ආසනම්පි පඤ්ඤපෙත්වාව පධානං කරොන්ති , අඤ්ඤං අලභමානා පුරාණපණ්ණානි සඞ්ඝරිත්වා උපරි සඞ්ඝාටිං පඤ්ඤපෙන්ති. ථෙරොපි ආසනං පඤ්ඤපෙත්වාව පධානං අකාසි, තං සන්ධාය වුත්තං ''පඤ්ඤත්තෙ ආසනෙ''ති.

තං කිං මඤ්ඤසීති සත්ථා ''ඉමස්ස භික්ඛුනො අවසෙසකම්මට්ඨානෙන අත්ථො නත්ථි, අයං ගන්ධබ්බසිප්පෙ ඡෙකො විණ්ණවසී, අත්තනො විසයෙ කථියමානෙ ඛිප්පමෙව සල්ලක්ඛෙස්සතී''ති වීණොපමං කථෙතුං ''තං කිං මඤ්ඤසී''තිආදිමාහ. **වීණාය තන්තිස්සරෙ කුසලතා** නාම වීණාය වාදනකුසලතා, සො ච තත්ථ කුසලො. මාතාපිතරො හිස්ස ''අම්හාකං පුත්තො අඤ්ඤං සිප්පං සික්ඛන්තො කායෙන කිලමිස්සති, ඉදං පන ආසනෙ නිසින්නෙනෙව සක්කා උග්ගණ්හිතු''න්ති ගන්ධබ්බසිප්පමෙව උග්ගණ්හාපෙසුං. තස්ස –

> ''සත්ත සරා තයො ගාමා, මුච්ඡනා එකවීසති;
> ඨානා එකූනපඤ්ඤාස, ඉච්චෙතෙ සරමණ්ඩලා''ති. –

ආදිකං ගන්ධබ්බසිප්පං සබ්බමෙව පගුණං අහොසි. **අච්චායතා**ති අතිආයතා ඛරමුච්ඡනා. **සරවතී**ති සරසම්පන්නා. **කම්මඤ්ඤා**ති කම්මක්ඛමා කම්මයොග්ගා. **අතිසිථිලා**ති මන්දමුච්ඡනා. **සමෙ ගුණෙ පතිට්ඨිතා**ති මජ්ඣිමෙ සරෙ ඨපෙත්වා මුච්ඡිතා.

අච්චාරද්ධන්ති අතිගාළ්හං. **උද්ධච්චාය සංවත්තතී**ති උද්ධතභාවාය සංවත්තති. **අතිලීන**න්ති අතිසිථිලං. **කොසජ්ජායා**ති කුසීතභාවත්ථාය. **වීරියසමථං අධිට්ඨාහී**ති වීරියසම්පයුත්තං සමථං අධිට්ඨාහි, වීරියං සමථෙන යොජෙහීති අත්ථො. **ඉන්ද්‍රියානඤ්ච සමතං අධිට්ඨාහී**ති සද්ධාදීනං ඉන්ද්‍රියානං සමතං සමභාවං අධිට්ඨාහි. තත්ථ සද්ධං පඤ්ඤාය, පඤ්ඤඤ්ච සද්ධාය, වීරියං සමාධිනා, සමාධිඤ්ච වීරියෙන යොජයතා ඉන්ද්‍රියානං සමතා අධිට්ඨිතා නාම හොති. සති පන සබ්බත්ථිකා, සා සදාපි බලවතීයෙව වට්ටති. තඤ්ච පන නෙසං යොජනාවිධානං **විසුද්ධිමග්ගෙ** (විසුද්ධි. 1.60-62) ආගතනයෙන වෙදිතබ්බං. **තත්ථ ච නිමිත්තං ගණ්හාහී**ති තස්මිඤ්ච සමභාවෙ සති යෙන ආදාසෙ මුඛබිම්බෙනෙව නිමිත්තෙන උප්පජ්ජිතබ්බං, තං සමථනිමිත්තං විපස්සනානිමිත්තං මග්ගනිමිත්තං ඵලනිමිත්තඤ්ච ගණ්හ නිබ්බත්තෙහීති එවමස්ස සත්ථා අරහත්තෙ පක්ඛිපිත්වා කම්මට්ඨානං කථෙසි.

තත්ථ ච නිමිත්තං අග්ගහෙසීති සමථනිමිත්තඤ්ච විපස්සනානිමිත්තඤ්ච අග්ගහෙසි. **එකො**ති අසහායො. **වූපකට්ඨො**ති වත්ථුකාමෙහි ච කිලෙසකාමෙහි ච කායෙන චෙව චිත්තෙන ච වූපකට්ඨො. **අප්පමත්තො**ති කම්මට්ඨානෙ සතිං අවිජහන්තො. **ආතාපී**ති කායිකචෙතසිකවීරියාතාපෙන ආතාපො. ආතප්පති කිලෙසෙහීති ආතාපො, වීරියං. **පහිතත්තො**ති කායෙ ච ජීවිතෙ ච අනපෙක්ඛතාය පෙසිතත්තො විස්සට්ඨඅත්තභාවො, නිබ්බානෙ වා පෙසිතචිත්තො. **න චිරස්සෙවා**ති කම්මට්ඨානාරම්භතො න චිරෙනෙව. **අඤ්ඤතරො**ති එකො. **අරහත**න්ති භගවතො සාවකානං අරහන්තානං අබ්භන්තරො එකො මහාසාවකො අහොසීති අත්ථො.

244. **වුසිතවා**ති වුත්ථබ්‍රහ්මචරියවාසො. **කතකරණීයො**ති චතූහි මග්ගෙහි කත්තබ්බං කත්වා ඨිතො. **ඔහිතභාරො**ති ඛන්ධභාරං කිලෙසභාරං අභිසඞ්ඛාරභාරඤ්ච ඔතාරෙත්වා ඨිතො. **අනුප්පත්තසදත්ථො**ති සදත්ථො වුච්චති අරහත්තං, තං පත්තොති අත්ථො. **පරික්ඛීණභවසංයොජනො**ති ඛීණභවබන්ධනො. **සම්මදඤ්ඤා විමුත්තො**ති සම්මා හෙතුනා කාරණෙන ජානිත්වා විමුත්තො. **ඡ ඨානානී**ති ඡ කාරණානි. **අධිමුත්තො හොතී**ති පටිවිජ්ඣිත්වා පච්චක්ඛං කත්වා ඨිතො හොති. **නෙක්ඛම්මාධිමුත්ත**ොතිආදි සබ්බං අරහත්තවසෙන වුත්තං. අරහත්තඤ්හි සබ්බකිලෙසෙහි නික්ඛන්තත්තා **නෙක්ඛම්මං,** තෙහෙව පවිවිත්තත්තා **පවිවෙකො,** බ්‍යාපජ්ජාභාවතො **අබ්‍යාපජ්ජං,** උපාදානස්ස ඛයන්තෙ උප්පන්නත්තා **උපාදානක්ඛයො,** තණ්හාය ඛයන්තෙ උප්පන්නත්තා **තණ්හක්ඛයො,** සම්මොහාභාවතො **අසම්මොහො**ති ච වුච්චති.

කෙවලං සද්ධාමත්තකන්ති පටිවෙධරහිතං කෙවලං පටිවෙධපඤ්ඤාය අසම්මිස්සං සද්ධාමත්තකං. **පටිචය**න්ති පුනප්පුනං කරණෙන වඩ්ඪිං. **වීතරාගත්තා**ති මග්ගපටිවෙධෙන රාගස්ස විහතත්තායෙව නෙක්ඛම්මසඞ්ඛාතං අරහත්තං පටිවිජ්ඣිත්වා සච්ඡිකත්වා ඨිතො හොති, ඵලසමාපත්තිවිහාරෙන විහරති, තන්නින්නමානසොයෙව හොතීති අත්ථො. සෙසපදෙසුපි එසෙව නයො.

ලාභසක්කාරසිලොකන්ති චතුපච්චයලාභඤ්ච තෙසංයෙව සුකතභාවඤ්ච වණ්ණභණනඤ්ච. **නිකාමයමානො**ති ඉච්ඡමානො පත්ථයමානො. **පවිවෙකාධිමුත්තො**ති ‘‘පවිවෙකෙ අධිමුත්තො අහ’’න්ති එවං අරහත්තං බ්‍යාකරොතීති අත්ථො.

සීලබ්බතපරාමාසන්ති සීලඤ්ච වතඤ්ච පරාමසිත්වා ගහිතග්ගහණමත්තං. **සාරතො පච්චාගච්ඡන්තො**ති සාරභාවෙන ජානන්තො. **අබ්‍යාපජ්ජාධිමුත්තො**ති අබ්‍යාපජ්ජං අරහත්තං බ්‍යාකරොති. ඉමිනාව නයෙන සබ්බවාරෙසු අත්ථො දට්ඨබ්බො. අපිචෙත්ථ ‘‘නෙක්ඛම්මාධිමුත්තොති ඉමස්මිංයෙව අරහත්තං කථිතං, සෙසෙසු පඤ්චසු නිබ්බාන’’න්ති එකෙ වදන්ති. අපරෙ ‘‘අසම්මොහාධිමුත්තොති එත්ථෙව නිබ්බානං කථිතං, සෙසෙසු අරහත්ත’’න්ති වදන්ති. අයං පනෙත්ථ සාරො – ‘‘සබ්බෙස්වෙවෙතෙසු අරහත්තම්පි නිබ්බානම්පි කථිතමෙවාති.

භුසාති බලවන්තො දිබ්බරූපසදිසා. **නෙවස්ස චිත්තං පරියාදියන්තී**ති එතස්ස ඛීණාසවස්ස චිත්තං ගහෙත්වා ඨාතුං න සක්කොන්ති. කිලෙසා හි උප්පජ්ජමානා චිත්තං ගණ්හන්ති නාම. **අමිස්සීකත**න්ති අමිස්සකතං. කිලෙසා හි ආරම්මණෙන සද්ධිං චිත්තං මිස්සං කරොන්ති, තෙසං අභාවා අමිස්සීකතං. **ඨිත**න්ති පතිට්ඨිතං. **ආනෙඤ්ජප්පත්ත**න්ති අචලනප්පත්තං. **වයඤ්චස්සානුපස්සතී**ති තස්ස චෙස චිත්තස්ස උප්පාදම්පි වයම්පි පස්සති. **භුසා වාතවුට්ඨී**ති බලවා වාතක්ඛන්ධො. **නෙව නං සඞ්කම්පෙය්‍යා**ති එකභාගෙන චාලෙතුං න සක්කුණෙය්‍ය. **න සම්පකම්පෙය්‍යා**ති ථූණං විය සබ්බභාගතො කම්පෙතුං න සක්කුණෙය්‍ය. **න සම්පවෙධෙය්‍යා**ති වෙධෙත්වා පවෙධෙත්වා පාතෙතුං න සක්කුණෙය්‍ය.

නෙක්ඛම්මං අධිමුත්තස්සාති අරහත්තං පටිවිජ්ඣිත්වා ඨිතස්ස. සෙසපදෙසුපි අරහත්තමෙව කථිතං. **උපාදානක්ඛයස්ස චා**ති උපයොගත්ථෙ සාමිවචනං. **අසම්මොහඤ්ච චෙතසො**ති චිත්තස්ස ච අසම්මොහං අධිමුත්තස්ස. **දිස්වා ආයතනුප්පාද**න්ති ආයතනානං උප්පාදඤ්ච වයඤ්ච දිස්වා. **සම්මා චිත්තං විමුච්චතී**ති සම්මා හෙතුනා නයෙන ඉමාය විපස්සනාය පටිපත්තියා ඵලසමාපත්තිවසෙන චිත්තං විමුච්චති, නිබ්බානාරම්මණෙ අධිමුච්චති. අථ වා ඉමිනා ඛීණාසවස්ස පුබ්බභාගපටිපදා කථිතා. තස්ස හි ආයතනුප්පාදං දිස්වා ඉමාය විපස්සනාය අධිගතස්ස අරියමග්ගස්ස ආනුභාවෙන සබ්බකිලෙසෙහි සම්මා චිත්තං විමුච්චති. එවං **තස්ස සම්මා විමුත්තස්ස…පෙ…. න විජ්ජති**. තත්ථ **සන්තචිත්තස්සා**ති නිබ්බුතචිත්තස්ස. සෙසමෙත්ථ උත්තානත්ථමෙව.

සොණස්ස පබ්බජ්ජාකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

සබ්බනීලිකාදිපටික්ඛෙපකථාවණ්ණනා

246. **අද්දාරිට්ඨකවණ්ණා**ති අභිනවාරිට්ඨඵලවණ්ණා. උදකෙන තින්තකාකපත්තවණ්ණාතිපි වදන්ති.

අජ්ඣාරාමෙ උපාහනපටික්ඛෙපකථාවණ්ණනා

248. අභිජීවන්ති එතෙනාති **අභිජීවනිකං**. කින්තං? සිප්පං. තෙනාහ **‘‘යෙන සිප්පෙනා’’**තිආදි.

කට්ඨපාදුකාදිපටික්ඛෙපකථාවණ්ණනා

251. **උණ්ණාහි කතපාදුකා**ති උණ්ණාලොමමයකම්බලෙහි, උණ්ණාලොමෙහි එව වා කතපාදුකා. **න, භික්ඛවෙ, ගාවීනං විසාණෙසු ගහෙතබ්බ**න්තිආදීසු ‘‘මොක්ඛාධිප්පායෙන විසාණාදීසු ගහෙතුං වට්ටතී’’ති **ගණ්ඨිපදෙසු** වුත්තං.

යානාදිපටික්ඛෙපකථාවණ්ණනා

253. **අනුජානාමි, භික්ඛවෙ, පුරිසයුත්තං හත්ථවට්ටකන්ති** එත්ථ ‘‘අනුජානාමි, භික්ඛවෙ, පුරිසයුත්තං, අනුජානාමි, භික්ඛවෙ, හත්ථවට්ටක’’න්ති එවං පච්චෙකවාක්‍යපරිසමාපනං අධිප්පෙතන්ති ආහ **‘‘පුරිසයුත්තං ඉත්ථිසාරථී වා…පෙ…. පුරිසා වා, වට්ටතියෙවා’’**ති. **පීඨකසිවිකන්ති** පීඨකයානං. **පාටඞ්කින්ති** අන්දොලිකායෙතං අධිවචනං.

උච්චාසයනමහාසයනපටික්ඛෙපකථාවණ්ණනා

254. **වාළරූපානීති** ආහරිමානි වාළරූපානි. ‘‘අකප්පියරූපාකුලො අකප්පියමඤ්චො පල්ලඞ්කො’’ති **සාරසමාසෙ** වුත්තං. **‘‘දීඝලොමකො මහාකොජවොති** චතුරඞ්ගුලාධිකලොමො කාළකොජවො. ‘‘චතුරඞ්ගුලාධිකානි කිර තස්ස ලොමානී’’ති වචනතො චතුරඞ්ගුලතො හෙට්ඨා වට්ටතීති වදන්ති. **වානචිත්‍රො උණ්ණාමයත්ථරණොති** භිත්තිච්ඡෙදාදිවසෙන විචිත්‍රො උණ්ණාමයත්ථරණො. **ඝනපුප්ඵකො උණ්ණාමයත්ථරණොති** උණ්ණාමයලොහිතත්ථරණො. **පකතිතූලිකාති** රුක්ඛතූලලතාතූලපොටකීතූලසඞ්ඛාතානං තිණ්ණං තූලානං අඤ්ඤතරපුණ්ණා තූලිකා. **‘‘උද්දලොමීති** උභතොදසං උණ්ණාමයත්ථරණං. **එකන්තලොමීති** එකතොදසං උණ්ණාමයත්ථරණ’’න්ති **දීඝනිකායට්ඨකථායං** (දී. නි. අට්ඨ. 1.15) වුත්තං, **සාරසමාසෙ** පන ‘‘උද්දලොමීති එකතො උග්ගතපුප්ඵං. එකන්තලොමීති උභතො උග්ගතපුප්ඵ’’න්ති වුත්තං. **‘‘කොසෙය්‍යකට්ටිස්සමයන්ති** කොසෙය්‍යකසටමය’’න්ති **ආචරියධම්මපාලත්ථෙරෙන** වුත්තං. **සුද්ධකොසෙය්‍යන්ති** රතනපරිසිබ්බනරහිතං. **දීඝනිකායට්ඨකථායං** පනෙත්ථ ‘‘ඨපෙත්වා තූලිකං සබ්බානෙව ගොනකාදීනි රතනපරිසිබ්බිතානි වට්ටන්තී’’ති වුත්තං. තත්ථ ‘‘ඨපෙත්වා තූලික’’න්ති එතෙන රතනපරිසිබ්බනරහිතාපි තූලිකා න වට්ටතීති දීපෙති. ‘‘රතනපරිසිබ්බිතානි වට්ටන්තී’’ති ඉමිනා පන යානි රතනපරිසිබ්බිතානි, තානි භූමත්ථරණවසෙන යථානුරූපං මඤ්චාදීසු ච උපනෙතුං වට්ටතීති දීපිතන්ති වෙදිතබ්බං. එත්ථ ච විනයපරියායං පත්වා ගරුකෙ ඨාතබ්බත්තා ඉධ වුත්තනයෙනෙවෙත්ථ විනිච්ඡයො වෙදිතබ්බො. සුත්තන්තිකදෙසනායං පන ගහට්ඨානම්පි වසෙන වුත්තත්තා තෙසං සඞ්ගණ්හනත්ථං ‘‘ඨපෙත්වා තූලිකං…පෙ…. වට්ටන්තී’’ති වුත්තන්ති අපරෙ.

අජිනචම්මෙහීති අජිනමිගචම්මෙහි. තානි කිර චම්මානි සුඛුමතරානි, තස්මා දුපට්ටතිපට්ටානි කත්වා සිබ්බන්ති. තෙන වුත්තං **‘‘අජිනපවෙණී’’**ති. උත්තරං උපරිභාගං ඡාදෙතීති **උත්තරච්ඡදො,** විතානං, තඤ්ච ලොහිතවිතානං ඉධාධිප්පෙතන්ති ආහ **‘‘උපරිබද්ධෙන රත්තවිතානෙනා’’**ති. ‘‘රත්තවිතානෙසු ච කාසාවං වට්ටති, කුසුම්භාදිරත්තමෙව න වට්ටතී’’ති **ගණ්ඨිපදෙසු** වුත්තං. **මහාඋපධානන්ති** පමාණාතික්කන්තං උපධානං. එත්ථ ච කිඤ්චාපි **දීඝනිකායට්ඨකථායං** (දී. නි අට්ඨ. 1.15) ‘‘අලොහිතකානි ද්වෙපි වට්ටන්තියෙව, තතො උත්තරි ලභිත්වා අඤ්ඤෙසං දාතබ්බානි, දාතුං අසක්කොන්තො මඤ්චෙ තිරියං අත්ථරිත්වා උපරි පච්චත්ථරණං දත්වා නිපජ්ජිතුම්පි ලභතී’’ති අවිසෙසෙන වුත්තං, **සෙනාසනක්ඛන්ධකවණ්ණනායං** (චූළව. අට්ඨ. 297) පන ‘‘අගිලානස්ස සීසූපධානඤ්ච පාදූපධානඤ්චාති ද්වයමෙව වට්ටති, ගිලානස්ස බිම්බොහනානි සන්ථරිත්වා උපරි පච්චත්ථරණං දත්වා නිපජ්ජිතුම්පි වට්ටතී’’ති වුත්තත්තා ගිලානොයෙව මඤ්චෙ තිරියං අත්ථරිත්වා නිපජ්ජිතුං ලභතීති වෙදිතබ්බං.

උච්චාසයනමහාසයනපටික්ඛෙපකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

ගිහිවිකතානුඤ්ඤාතාදිකථාවණ්ණනා

256. **අභිනිස්සාය නිසීදිතුන්ති** අපස්සාය නිසීදිතුං.

සොණකුටිකණ්ණවත්ථුකථාවණ්ණනා

257. **පපතකෙ පබ්බතෙති** එත්ථ ‘‘පවත්තෙ පබ්බතෙ’’තිපි පඨන්ති, පවත්තනාමකෙ පබ්බතෙති අත්ථො. **සොණො උපාසකොතිආදීසු** (උදා. අට්ඨ. 46) නාමෙන සොණො නාම, තීහි සරණගමනෙහි උපාසකත්තපටිවෙදනෙන උපාසකො, කොටිඅග්ඝනකස්ස කණ්ණපිළන්ධනස්ස ධාරණෙන ‘‘කොටිකණ්ණො’’ති ච වත්තබ්බෙ ‘‘කුටිකණ්ණො’’ති එවං අභිඤ්ඤාතො, න සුකුමාරසොණොති අධිප්පායො. අයඤ්හි ආයස්මතො මහාකච්චානස්ස සන්තිකෙ ධම්මං සුත්වා සාසනෙ අභිප්පසන්නො සරණෙසු ච සීලෙසු ච පතිට්ඨිතො පපතකෙ පබ්බතෙ ඡායූදකසම්පන්නෙ ඨානෙ විහාරං කාරෙත්වා ථෙරං තත්ථ වසාපෙත්වා චතූහි පච්චයෙහි උපට්ඨාති. තෙන වුත්තං **‘‘ආයස්මතො මහාකච්චානස්ස උපට්ඨාකො හොතී’’**ති.

සො කාලෙන කාලං ථෙරස්ස උපට්ඨානං ගච්ඡති, ථෙරො චස්ස ධම්මං දෙසෙති, තෙන සංවෙගබහුලො ධම්මචරියායං උස්සාහජාතො විහරති. සො එකදා සත්ථෙන සද්ධිං වාණිජ්ජත්ථාය උජ්ජෙනිං ගච්ඡන්තො අන්තරාමග්ගෙ අටවියං සත්ථෙ නිවිට්ඨෙ රත්තියං ජනසම්බාධභයෙන එකමන්තං අපක්කම්ම නිද්දං උපගඤ්ඡි. සත්ථො පච්චූසවෙලායං උට්ඨාය ගතො, න එකොපි සොණං පබොධෙසි, සබ්බෙ විස්සරිත්වා අගමිංසු. සො පභාතාය රත්තියා පබුජ්ඣිත්වා උට්ඨාය කඤ්චි අපස්සන්තො සත්ථෙන ගතමග්ගං ගහෙත්වා සීඝං සීඝං ගච්ඡන්තො එකං වටරුක්ඛං උපගඤ්ඡි. තත්ථ අද්දස එකං මහාකායං විරූපදස්සනං බීභච්ඡං පුරිසං අට්ඨීනො මුත්තානි අත්තනො මංසානි සයමෙව ඛාදන්තං, දිස්වාන ‘‘කොසි ත්ව’’න්ති පුච්ඡි. පෙතොස්මි, භන්තෙති. කස්මා එවං කරොසීති? අත්තනො

පුබ්බකම්මෙනාති. කිං පන තං කම්මන්ති? අහං පුබ්බෙ භාරුකච්ඡනගරවාසී කූටවාණිජො හුත්වා පරෙසං සන්තකං වඤ්චෙත්වා ඛාදිං, සමණෙ ච භික්ඛාය උපගතෙ ''තුම්හාකං මංසං ඛාදථා''ති අක්කොසිං, තෙන කම්මෙන එතරහි ඉමං දුක්ඛං අනුභවාමීති. තං සුත්වා සොණො අතිවිය සංවෙගං පටිලභි.

තතො පරං ගච්ඡන්තො මුඛතො පග්ඝරිතකාළලොහිතෙ ද්වෙ පෙතදාරකෙ පස්සිත්වා තථෙව පුච්ඡි, තෙපිස්ස අත්තනො කම්මං කථෙසුං. තෙ කිර භාරුකච්ඡනගරෙ දාරකකාලෙ ගන්ධවාණිජ්ජාය ජීවිකං කප්පෙන්තා අත්තනො මාතරි ඛීණාසවෙ නිමන්තෙත්වා භොජෙන්තියා ගෙහං ගන්ත්වා ''අම්හාකං සන්තකං කස්මා සමණානං දෙසි, තයා දින්නං භොජනං භුඤ්ජනකසමණානං මුඛතො කාළලොහිතං පග්ඝරතූ''ති අක්කොසිංසු. තෙ තෙන කම්මෙන නිරයෙ පච්චිත්වා තස්ස විපාකාවසෙසෙන පෙතයොනියං නිබ්බත්තිත්වා තදා ඉමං දුක්ඛං අනුභවන්ති. තම්පි සුත්වා සොණො අතිවිය සංවෙගජාතො අහොසි.

සො උජ්ජෙනිං ගන්ත්වා තං කරණීයං තීරෙත්වා කුරරඝරං පච්චාගතො ථෙරං උපසඞ්කමිත්වා කතපටිසන්ථාරො තමත්ථං ආරොචෙසි. ථෙරොපිස්ස පවත්තිනිවත්තීසු ආදීනවානිසංසෙ විභාවෙන්තො ධම්මං දෙසෙසි. සො ථෙරං වන්දිත්වා ගෙහං ගතො සායමාසං භුඤ්ජිත්වා සයනං උපගතො ථොකංයෙව නිද්දායිත්වා පබුජ්ඣිත්වා සයනතලෙ නිසජ්ජ යථාසුතං ධම්මං පච්චවෙක්ඛිතුං ආරද්ධො. තස්ස තං ධම්මං පච්චවෙක්ඛතො තෙ ච පෙතත්තභාවෙ අනුස්සරතො සංසාරදුක්ඛං අතිවිය භයානකං හුත්වා උපට්ඨාසි, පබ්බජ්ජාය චිත්තං නමි. සො විභාතාය රත්තියා සරීරපටිජග්ගනං කත්වා ථෙරං උපගන්ත්වා අත්තනො අජ්ඣාසයං ආරොචෙත්වා පබ්බජ්ජං යාචි. තෙන වුත්තං **''අථ ඛො සොණො උපාසකො...පෙ.... පබ්බාජෙතු මං, භන්තෙ, අය්‍යො මහාකච්චානො''**ති.

තත්ථ **යථා යථා**තිආදිපදානං අයං සඞ්ඛෙපත්ථො – යෙන යෙන ආකාරෙන අය්‍යො මහාකච්චානො ධම්මං දෙසෙති ආචික්ඛති පඤ්ඤපෙති පට්ඨපෙති විවරති විභජති උත්තානිං කරොති පකාසෙති, තෙන තෙන මෙ උපපරික්ඛතො එවං හොති ''යදෙතං සික්ඛත්තයබ්‍රහ්මචරියං එකම්පි දිවසං අඛණ්ඩං කත්වා චරිමකචිත්තං පාපෙතබ්බතාය **එකන්තපරිපුණ්ණං,** එකදිවසම්පි කිලෙසමලෙන අමලීනං කත්වා චරිමකචිත්තං පාපෙතබ්බතාය **එකන්තපරිසුද්ධං, සඞ්ඛලිඛිතං** ලිඛිතසඞ්ඛසදිසං ධොතසඞ්ඛසප්පටිභාගං චරිතබ්බං, ඉදං න සුකරං අගාරං අජ්ඣාවසතා අගාරමජ්ඣෙ වසන්තෙන එකන්තපරිපුණ්ණං...පෙ.... චරිතු''න්ති.

එවං අත්තනො පරිවිතක්කිතං සොණො උපාසකො ථෙරස්ස ආරොචෙත්වා තං පටිපජ්ජිතුකාමො **''ඉච්ඡාමහං භන්තෙ''**තිආදිමාහ. ථෙරො පන ''න තාවස්ස ඤාණං පරිපාකං ගත''න්ති උපධාරෙත්වා ඤාණපරිපාකං ආගමයමානො **''දුක්කරං ඛො''**තිආදිනා පබ්බජ්ජාඡන්දං නිවාරෙසි. තත්ථ **එකසෙය්‍ය**න්ති අදුතියසෙය්‍යං. එත්ථ ච සෙය්‍යාසීසෙන ''එකො තිට්ඨති, එකො ගච්ඡති, එකො නිසීදතී''තිආදිනා නයෙන වුත්තං චතූසු ඉරියාපථෙසු කායවිවෙකං දීපෙති, න එකිකා හුත්වා සයනමත්තං. **එකභත්ත**න්ති ''එකභත්තිකො හොති රත්තූපරතො විරතො විකාලභොජනා''ති (දී. නි. 1.10, 194; ම. නි. 1.293 අ. නි. 3.71) එවං වුත්තං විකාලභොජනා විරතිං සන්ධාය වදති. **බ්‍රහ්මචරිය**න්ති මෙථුනවිරතිබ්‍රහ්මචරියං, සික්ඛත්තයානුයොගසඞ්ඛාතං සාසනබ්‍රහ්මචරියං වා. **ඉඞ්ඝා**ති චොදනත්ථෙ නිපාතො. **තත්ථෙවා**ති ගෙහෙයෙව. **බුද්ධානං සාසනං අනුයුඤ්ජා**ති නිච්චසීලඋපොසථසීලනියමාදිභෙදං පඤ්චඞ්ගං අට්ඨඞ්ගං දසඞ්ගඤ්ච සීලං තදනුරූපඤ්ච සමාධිපඤ්ඤාභාවනං අනුයුඤ්ජ. එතඤ්හි උපාසකෙන පුබ්බභාගෙ අනුයුඤ්ජිතබ්බං බුද්ධසාසනං නාම. තෙනාහ **''කාලයුත්තං එකසෙය්‍යං එකභත්තං බ්‍රහ්මචරිය''**න්ති.

තත්ථ **කාලයුත්ත**න්ති චාතුද්දසීපඤ්චදසීඅට්ඨමීපාටිහාරිකපක්ඛසඞ්ඛාතෙන කාලෙන යුත්තං, යථාවුත්තකාලෙ වා තුය්හං අනුයුඤ්ජන්තස්ස යුත්තං පතිරූපං සක්කුණෙය්‍යං, න සබ්බකාලං සබ්බන්ති අධිප්පායො . සබ්බමෙතං ඤාණස්ස අපරිපක්කත්තා තස්ස කාමානං දුප්පහානතාය සම්මා පටිපත්තියං යොග්‍යං කාරාපෙතුං වදති, න පබ්බජ්ජාඡන්දං නිවාරෙතුං. **පබ්බජ්ජාභිසඞ්ඛාරො**ති පබ්බජිතුං ආරම්භො උස්සාහො. **පටිප්පස්සම්භී**ති ඉන්ද්‍රියානං අපරිපක්කත්තා සංවෙගස්ස ච නාතිතික්ඛභාවතො වූපසමි. කිඤ්චාපි පටිප්පස්සම්භි, ථෙරෙන වුත්තවිධිං පන අනුතිට්ඨන්තො කාලෙන කාලං ථෙරං උපසඞ්කමිත්වා පයිරුපාසන්තො ධම්මං සුණාති. තස්ස වුත්තනයෙනෙව දුතියම්පි පබ්බජ්ජාය චිත්තං උප්පජ්ජි, ථෙරස්ස ච ආරොචෙසි, දුතියම්පි ථෙරො පටික්ඛිපි. තතියවාරෙ පන ඤාණස්ස පරිපක්කභාවං ඤත්වා ''ඉදානි නං පබ්බාජෙතුං කාලො''ති ථෙරො පබ්බාජෙසි, පබ්බජිතඤ්ච තං තීණි සංවච්ඡරානි අතික්කමිත්වා ගණං පරියෙසිත්වා උපසම්පාදෙසි. තං සන්ධාය වුත්තං **''දුතියම්පි ඛො සොණො...පෙ.... උපසම්පාදෙසී''**ති.

තත්ථ **අප්පභික්ඛුකො**ති කතිපයභික්ඛුකො. තදා කිර භික්ඛූ යෙභුය්‍යෙන මජ්ඣිමදෙසෙයෙව වසිංසු, තස්මා තත්ථ කතිපයා එව අහෙසුං . තෙ ච එකස්මිං ගාමෙ එකො, එකස්මිං නිගමෙ ද්වෙති එවං විසුං විසුං වසිංසු. **කිච්ඡෙනා**ති දුක්ඛෙන. **කසිරෙනා**ති ආයාසෙන. **තතො තතො**ති තස්මා තස්මා ගාමනිගමාදිතො. ථෙරෙන හි කතිපයෙ භික්ඛූ ආනෙත්වා අඤ්ඤෙසු ආනීයමානෙසු පුබ්බෙ ආනීතා කෙනචිදෙව කරණීයෙන පක්කමිංසු, කඤ්චි කාලං ආගමෙත්වා පුන තෙසු ආනීයමානෙසු ඉතරෙ පක්කමිංසු. එවං පුනප්පුනං ආනයනෙන සන්නිපාතො චිරෙනෙව අහොසි. ථෙරොපි තදා එකවිහාරී අහොසි. තෙන වුත්තං **''තිණ්ණං වස්සානං...පෙ.... සන්නිපාතාපෙත්වා''**ති.

වස්සංවුත්ථස්සාති වස්සං උපගන්ත්වා වුසිතවතො. **එදිසො ච එදිසො චාති** එවරූපො ච එවරූපො ච. ''එවරූපාය නාම රූපකායසම්පත්තියා සමන්නාගතො, එවරූපාය ධම්මකායසම්පත්තියා සමන්නාගතො''ති **සුතොයෙව මෙ සො භගවා. න ච මයා සම්මුඛා දිට්ඨොති** එත්ථ පන පුථුජ්ජනසද්ධාය එව ආයස්මා සොණො භගවන්තං දට්ඨුකාමො අහොසි. අපරභාගෙ පන සත්ථාරා සද්ධිං එකගන්ධකුටියං වසිත්වා පච්චූසසමයං අජ්ඣිට්ඨො සොළස අට්ඨකවග්ගියානි සත්තුං සම්මුඛා අට්ඨිං කත්වා මනසි කත්වා සබ්බං චෙතසා සමන්නාහරිත්වා අත්ථධම්මපටිසංවෙදී හුත්වා භණන්තො ධම්මූපසඤ්හිතපාමොජ්ජාදිමුඛෙන සමාහිතො සරභඤ්ඤපරියොසානෙ විපස්සනං පට්ඨපෙත්වා සඞ්ඛාරෙ සම්මසන්තො අනුපුබ්බෙන අරහත්තං පාපුණි. එතදත්ථමෙව හිස්ස භගවතා අත්තනා සද්ධිං එකගන්ධකුටියං වාසො ආණත්තොති වදන්ති.

කෙචි පනාහු ''න ච මයා සම්මුඛා දිට්ඨොති ඉදං රූපකායදස්සනමෙව සන්ධාය වුත්තං. ආයස්මා හි සොණො පබ්බජිත්වා ථෙරස්ස සන්තිකෙ කම්මට්ඨානං ගහෙත්වා ඝටෙන්තො වායමන්තො අනුපසම්පන්නොව සොතාපන්නො හුත්වා උපසම්පජ්ජිත්වා 'උපාසකාපි සොතාපන්නා හොන්ති, අහම්පි සොතාපන්නො, කිමෙත්ථ චිත්ත'න්ති උපරිමග්ගත්ථාය විපස්සනං වඩ්ඪෙත්වා අන්තොවස්සෙයෙව ඡළභිඤ්ඤො හුත්වා විසුද්ධිපවාරණාය පවාරෙසි. අරියසච්චදස්සනෙන භගවතො ධම්මකායො දිට්ඨො නාම හොති. වුත්තඤ්හෙතං 'යො ඛො, වක්කලි, ධම්මං පස්සති, සො මං පස්සතී'ති (සං. නි. 3.87). තස්මාස්ස ධම්මකායදස්සනං පගෙව සිද්ධං, පවාරෙත්වා පන රූපකායං දට්ඨුකාමො අහොසී''ති.

පාසාදිකන්තිආදිපදානං අත්ථො අට්ඨකථායමෙව වුත්තො. තත්ථ **විසූකායිකවිප්ඵන්දිතානන්ති** පටිපක්ඛභූතානං දිට්ඨිචිත්තවිප්ඵන්දිතානන්ති අත්ථො. **පාසාදිකන්ති** (උදා. අට්ඨ. 10) වා ද්වත්තිංසමහාපුරිසලක්ඛණඅසීතිඅනුබ්‍යඤ්ජනබ්‍යාමප්පභාකෙතුමාලාලඞ්කතාය සමන්තපාසාදිකාය අත්තනො සරීරප්පභාය සම්පත්තියා රූපකායදස්සනබ්‍යාවටස්ස ජනස්ස සබ්බභාගතො පසාදාවහං. **පසාදනීයන්ති** දසබලචතුවෙසාරජ්ජඅසාධාරණඤාණඅට්ඨාරසආවෙණිකබුද්ධධම්මප්පභුතිඅපරිමාණගුණගණසමන්නාගතාය ධම්මකායසම්පත්තියා පරික්ඛකජනස්ස පසාදනීයං පසීදිතබ්බයුත්තං පසාදකං වා. **සන්තින්ද්‍රියන්ති** චක්ඛාදිපඤ්චින්ද්‍රියලොලතාවිගමෙන වූපසන්තපඤ්චින්ද්‍රියං. **සන්තමානසන්ති** ඡට්ඨස්ස මනින්ද්‍රියස්ස නිබ්බිසෙවනභාවූපගමනෙන වූපසන්තමානසං. **උත්තමදමථසමථං අනුප්පත්තන්ති** ලොකුත්තරපඤ්ඤාවිමුත්තිචෙතොවිමුත්තිසඞ්ඛාතං උත්තමං දමථං සමථඤ්ච අනුප්පත්වා අධිගන්ත්වා ඨිතං. **දන්තන්ති** සුපරිසුද්ධකායසමාචාරතාය හත්ථපාදකුක්කුච්චාභාවතො දවාදිඅභාවතො ච කායෙන දන්තං. **ගුත්තන්ති** සුපරිසුද්ධවචීසමාචාරතාය නිරත්ථකවාචාභාවතො රවාදිඅභාවතො ච වාචාය ගුත්තං. **යතින්ද්‍රියන්ති** සුපරිසුද්ධමනොසමාචාරතාය අරියිද්ධියොගෙන අබ්‍යාවටඅප්පටිසඞ්ඛුපෙක්ඛාභාවතො ච මනින්ද්‍රියවසෙන යතින්ද්‍රියං. **නාගන්ති** ඡන්දාදිවසෙන අගමනතො, පහීනානං රාගාදිකිලෙසානං අපුනාගමනතො අපච්චාගමනතො කස්සචිපි ආගුස්ස සබ්බථාපි අකරණතො, පුනබ්භවස්ස ච අගමනතොති ඉමෙහි කාරණෙහි නාගං. එත්ථ ච ''පාසාදික''න්ති ඉමිනා රූපකායෙන භගවතො පමාණභූතතං දීපෙති, ''පසාදනීය''න්ති ඉමිනා ධම්මකායෙන. ''සන්තින්ද්‍රිය''න්තිආදිනා සෙසෙහි පමාණභූතතං දීපෙති, තෙන චතුප්පමාණිකෙ ලොකසන්නිවාසෙ අනවසෙසතො සත්තානං භගවතො පමාණභාවො පකාසිතොති වෙදිතබ්බො. **එකවිහාරෙති** එකගන්ධකුටියං. ගන්ධකුටි හි ඉධ ''විහාරො''ති අධිප්පෙතො. **වත්ථුන්ති** වසිතුං.

258. **අජ්ඣොකාසෙ වීතිනාමෙත්වාති** (උදා. අට්ඨ. 46) අජ්ඣොකාසෙ නිසජ්ජාය වීතිනාමෙත්වා. ''යස්මා භගවා ආයස්මතො සොණස්ස සමාපත්තිසමාපජ්ජනෙන පටිසන්ථාරං කරොන්තො සාවකසාධාරණා සබ්බා සමාපත්තියො අනුලොමපටිලොමං සමාපජ්ජන්තො බහුදෙව රත්තිං අජ්ඣොකාසෙ නිසජ්ජාය වීතිනාමෙත්වා පාදෙ පක්ඛාලෙත්වා විහාරං පාවිසි, තස්මා ආයස්මාපි සොණො භගවතො අධිප්පායං ඤත්වා තදනුරූපං සබ්බා තා සමාපත්තියො සමාපජ්ජන්තො බහුදෙව රත්තිං අජ්ඣොකාසෙ නිසජ්ජාය වීතිනාමෙත්වා පාදෙ පක්ඛාලෙත්වා විහාරං පාවිසී''ති කෙචි වදන්ති. පවිසිත්වා ච භගවතා අනුඤ්ඤාතො චීවරං තිරොකරණීයං කත්වාපි භගවතො පාදපස්සෙ නිසජ්ජාය වීතිනාමෙසි. **අජ්ඣෙසීති** ආණාපෙසි. **පටිභාතු තං භික්ඛු ධම්මො භාසිතුන්ති** භික්ඛු තුය්හං ධම්මො භාසිතුං උපට්ඨාතු ඤාණමුඛං ආගච්ඡතු, යථාසුතං යථාපරියත්තං ධම්මං භණාහීති අත්ථො.

සබ්බානෙව අට්ඨකවග්ගිකානීති අට්ඨකවග්ගභූතානි **කාමසුත්තාදීනි** (මහානි. 1) සොළස සුත්තානි. **සරෙන අභාසීති** සුත්තුස්සාරණසරෙන අභාසි, සරභඤ්ඤවසෙන කථෙසීති අත්ථො. **සරභඤ්ඤපරියොසානෙති** උස්සාරණාවසානෙ. **සුග්ගහිතානීති** සම්මා උග්ගහිතානි. **සුමනසිකතානීති** සුට්ඨු මනසි කතානි. එකච්චො උග්ගහණකාලෙ සම්මා උග්ගහෙත්වාපි පච්ඡා සජ්ඣායාදිවසෙන මනසිකරණකාලෙ බ්‍යඤ්ජනානි වා මිච්ඡා රොපෙති, පදපච්චාභට්ඨං වා කරොති, න එවමයං. ඉමිනා පන සම්මදෙව යථුග්ගහිතං මනසි කතානි. තෙන වුත්තං ''සුමනසිකතානීති සුට්ඨු මනසි කතානී''ති. **සූපධාරිතානීති** අත්ථතොපි සුට්ඨු උපධාරිතානි. අත්ථෙ හි සුට්ඨු උපධාරිතෙ සක්කා පාළි සම්මා උස්සාරෙතුං. **කල්‍යාණියාපි වාචාය සමන්නාගතොති** සිථිලධනිතාදීනං යථාවිධානං වචනෙන පරිමණ්ඩලපදබ්‍යඤ්ජනාය පොරියා වාචාය සමන්නාගතො. **විස්සට්ඨායාති** විමුත්තාය. එතෙනස්ස විමුත්තවාදිතං දස්සෙති. **අනෙලගලායාති** එලං වුච්චති දොසො, තං න පග්ඝරතීති අනෙලගලා, තාය නිද්දොසායාති අත්ථො. අථ වා **අනෙලගලායාති** අනෙලාය ච අගලාය ච, නිද්දොසාය අගලිතපදබ්‍යඤ්ජනාය අපරිහීනපදබ්‍යඤ්ජනායාති අත්ථො. තථා

හි නං භගවා ‘‘එතදග්ගං, භික්ඛවෙ, මම සාවකානං භික්ඛූනං කල්‍යාණවාක්කරණානං යදිදං සොණො කුටිකණ්ණො’’ති (අ. නි. 1.198, 206) එතදග්ගෙ ඨපෙසි. **අත්ථස්ස විඤ්ඤාපනියා**ති යථාධිප්පෙතං අත්ථං ඤාපෙතුං සමත්ථාය.

කතිවස්සොති සො කිර මජ්ඣිමවයස්ස තතියෙ කොට්ඨාසෙ ඨිතො ආකප්පසම්පන්නො ච පරෙසං චිරතරපබ්බජිතො විය ඛායති. තං සන්ධාය භගවා පුච්ඡීති කෙචි, තං අකාරණං. එවං සන්තං සමාධිසුඛං අනුභවිතුං යුත්තො, එත්තකං කාලං කස්මා පමාදං ආපන්නොසීති පන අනුයුඤ්ජිතුං සත්ථා ‘‘කතිවස්සොසී’’ති තං පුච්ඡි. තෙනෙවාහ **‘‘කිස්ස පන ත්වං භික්ඛු එවං චිරං අකාසී’’**ති. තත්ථ **කිස්සා**ති කිංකාරණා. **එවං චිරං අකාසී**ති එවං චිරායි, කෙන කාරණෙන එවං චිරකාලං පබ්බජ්ජං අනුපගන්ත්වා අගාරමජ්ඣෙ වසීති අත්ථො. **චිරං දිට්ඨො මෙ**ති චිරෙන චිරකාලෙන මයා දිට්ඨො. **කාමෙසූ**ති වත්ථුකාමෙසු කිලෙසකාමෙසු ච. **ආදීනවො**ති දොසො. **අපි චා**ති කාමෙසු ආදීනවෙ කෙනචි පකාරෙන දිට්ඨෙපි න තාවාහං ඝරාවාසතො නික්ඛමිතුං අසක්ඛිං. කස්මා? **සම්බාධො ඝරාවාසො,** උච්චාවචෙහි කිච්චකරණීයෙහි සමුපබ්‍යූළ්හො අගාරියභාවො. තෙනෙවාහ **‘‘බහුකිච්චො බහුකරණීයො’’**ති.

එතමත්ථං විදිත්වාති කාමෙසු යථාභූතං ආදීනවදස්සිනො චිත්තං චිරායිත්වාපි ඝරාවාසෙ න පක්ඛන්දති, අඤ්ඤදත්ථු පදුමපලාසෙ උදකබින්දු විය විනිවත්තතියෙවාති එතමත්ථං සබ්බාකාරතො විදිත්වා. **ඉමං උදාන**න්ති පවත්තිං නිවත්තිඤ්ච සම්මදෙව ජානන්තො පවත්තියං තංනිමිත්තෙ ච න කදාචිපි රමතීති ඉදමත්ථදීපකං ඉමං උදානං උදානෙසි.

තත්ථ **දිස්වා ආදීනවං ලොකෙ**ති සබ්බස්මිම්පි සඞ්ඛාරලොකෙ ‘‘අනිච්චො දුක්ඛො විපරිණාමධම්මො’’තිආදීනවං දොසං පඤ්ඤාචක්ඛුනා පස්සිත්වා. එතෙන විපස්සනාවාරො කථිතො. **ඤත්වා ධම්මං නිරූපධි**න්ති සබ්බූපධිපටිනිස්සග්ගත්තා නිරූපධිං නිබ්බානධම්මං යථාභූතං ඤත්වා, නිස්සරණවිවෙකාසඞ්ඛතාමතසභාවතො මග්ගඤාණෙන පටිවිජ්ඣිත්වා. ‘‘දිස්වා ඤත්වා’’ති ඉමෙසං පදානං ‘‘සතං පිවිත්වා බලං හොති, සීහං දිස්වා භයං හොති, පඤ්ඤාය චස්ස දිස්වා ආසවා පරික්ඛීණා හොන්ති’’තිආදීසු (ම. නි. 1.271) විය හෙතුඅත්ථතා දට්ඨබ්බා. **අරියො න රමතී පාපෙ**ති කිලෙසෙහි ආරකත්තා අරියො සප්පුරිසො අණුමත්තෙපි පාපෙ න රමති. කස්මා? **පාපෙ න රමතී සුචී**ති සුවිසුද්ධකායසමාචාරාදිතාය සුචි සුද්ධපුග්ගලො රාජහංසො විය උච්චාරට්ඨානෙ පාපෙ සංකිලිට්ඨධම්මෙ න රමති නාභිනන්දති. ‘‘පාපො න රමතී සුචි’’න්තිපි පාඨො, තස්සත්ථො – පාපො පුග්ගලො සුචිං අනවජ්ජං වොදානධම්මං න රමති, අඤ්ඤදත්ථු ගාමසූකරාදයො විය උච්චාරට්ඨානං අසුචිං සංකිලෙසධම්මංයෙව රමතීති පටිපක්ඛතො දෙසනං පරිවත්තෙති.

සොණකුටිකණ්ණවත්ථුකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

259. **කාළසීහො**ති කාළමුඛවානරජාති. සෙසමෙත්ථ පාළිතො අට්ඨකථාතො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙවාති.

චම්මක්ඛන්ධකවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

6. භෙසජ්ජක්ඛන්ධකං

පඤ්චභෙසජ්ජාදිකථාවණ්ණනා

261. භෙසජ්ජක්ඛන්ධකෙ **නච්ඡාදෙන්තීති** රුච්චිං න උප්පාදෙන්ති.

262. **සුසුකාති** සමුද්දෙ භවා එකා මච්ඡජාති. කුම්භීලාතිපි වදන්ති. **සංසට්ඨන්ති** පරිස්සාවිතං. **තෙලපරිභොගෙනාති** සත්තාහකාලිකපරිභොගං සන්ධාය වුත්තං.

263. **පිට්ඨෙහීති** පිසිතෙහි. **උබ්භිදං** නාම ඌසරපංසුමයං.

264. **ඡකණන්ති** ගොමයං. **පාකතිකචුණ්ණං** නාම අපක්කකසාවචුණ්ණං. තෙන ඨපෙත්වා ගන්ධචුණ්ණං සබ්බං වට්ටතීති වදන්ති.

265. **සුවණ්ණගෙරුකොති** සුවණ්ණතුත්ථාදි. **අඤ්ජනූපපිසනන්ති** අඤ්ජනත්ථාය උපපිසිතබ්බං යං කිඤ්චි චුණ්ණජාතං.

268. **සාමං ගහෙත්වාති** එත්ථ සප්පදට්ඨස්ස අත්ථාය අඤ්ඤෙන භික්ඛුනා ගහිතම්පි සාමං ගහිතසඞ්ඛමෙව ගච්ඡතීති වෙදිතබ්බං.

269. **සරදින්නකාබාධො** නාම වසීකරණත්ථාය සරණියා දින්නභෙසජ්ජසමුට්ඨිතො ආබාධො. තෙනාහ **"වසීකරණපාණකසමුට්ඨිතරොගො"**ති. **සර**-සද්දො චෙත්ථ අභෙදෙන සරණියා වත්තමානො අධිප්පෙතො. **"අකටයූසෙනාති** අනභිසඞ්ඛතෙන මුග්ගයූසෙන. **කටාකටෙනාති** මුග්ගෙ පචිත්වා අචාලෙත්වාව පරිස්සාවිතෙන මුග්ගසූපෙනා"ති **ගණ්ඨිපදෙසු** වුත්තං.

ගුළාදිඅනුජානනකථාවණ්ණනා

272. **ගුළකරණන්ති** ගුළකරණට්ඨානං, උච්ඡුසාලන්ති වුත්තං හොති.

274. **අවිස්සත්ථාති** සාසඞ්කා.

276. **අප්පමත්තකෙපි පවාරෙන්තීති** අප්පමත්තකෙපි ගහිතෙ පවාරෙන්ති, "බහුම්හි ගහිතෙ අඤ්ඤෙසං නප්පහොතී"ති මඤ්ඤමානා අප්පමත්තකං ගහෙත්වා පවාරෙන්තීති අධිප්පායො. **පටිසඞ්ඛාපි පටික්ඛිපන්තීති** "දිවා භොජනත්ථාය භවිස්සතී"ති සල්ලක්ඛෙත්වාපි පටික්ඛිපන්ති.

279. සම්බාධෙ දහනකම්මං පටික්ඛෙපාභාවො වට්ටති.

280. **උභතොපසන්නාති** උභයතො පසන්නා. **මාසාතොති** "මා සාතෙථ පාණිනො"ති එවං මාසාතසොසිතදිවසො.

යාගුමධුගොළකාදිකථාවණ්ණනා

282. **මධුගොළකන්ති** සක්කරාදිසංයුත්තපූවං. **ආයුං දෙතීති** ආයුදානං දෙති. **වණ්ණන්ති** සරීරවණ්ණං. **සුඛන්ති** කායිකචෙතසිකසුඛං. **බලන්ති** සරීරථාමං. **පටිභානන්ති** යුත්තමුත්තපටිභානං. **වාතං අනුලොමෙතීති** වාතං අනුලොමෙත්වා හරති. **වත්ථිං සොධෙතීති** ධමනියො සුද්ධං කරොති. **ආමාවසෙසං පාචෙතීති** සචෙ ආමාවසෙසකං හොති, තං පාචෙති. **අනුප්පවෙච්ඡතීති** දෙති. වාතඤ්ච බ්‍යපනෙතීති සම්බන්ධිතබ්බං.

283. නනු ච "පරම්පරභොජනෙන කාරෙතබ්බො"ති කස්මා වුත්තං. පරම්පරභොජනඤ්හි පඤ්චන්නං භොජනානං අඤ්ඤතරෙන නිමන්තිතස්ස තං ඨපෙත්වා අඤ්ඤං පඤ්චන්නං භොජනානං අඤ්ඤතරං භුඤ්ජන්තස්ස හොති, ඉමෙ ච භික්ඛූ භොජ්ජයාගුං පරිභුඤ්ජිංසු, පඤ්චසු භොජනෙසු අඤ්ඤතරන්ති ආහ **"භොජ්ජයාගුයා හි පවාරණා හොතී"**ති. යස්මා පඤ්චන්නං භොජනානං අඤ්ඤතරං පටික්ඛිපන්තස්ස වුත්තා පවාරණා භොජ්ජයාගුං පටික්ඛිපන්තස්සපි හොතියෙව, තස්මා භොජ්ජයාගුපි ඔදනගතිකායෙවාති අධිප්පායො.

284. **සුබුමොජං පක්ඛිපිංසූති** "භගවා පරිභුඤ්ජිස්සතී"ති මඤ්ඤමානා පක්ඛිපිංසු.

පාටලිගාමවත්ථුකථාවණ්ණනා

285. **පාටලිගාමොති** (උදා. අට්ඨ. 76) එවංනාමකො මගධරට්ඨෙ එකො ගාමො. තස්ස කිර ගාමස්ස මාපනදිවසෙ ගාමඞ්ගණට්ඨානෙ ද්වෙ තයො පාටලඞ්කුරා පථවිතො උබ්භිජ්ජිත්වා නික්ඛමිංසු. තෙන තං ‘‘පාටලිගාමො’’ ත්වෙව වොහරිංසු. **තදවසරීති** තං පාටලිගාමං අවසරි අනුපාපුණි. **පාටලිගාමිකාති** පාටලිගාමවාසිනො. **උපාසකාති** තෙ කිර භගවතො පඨමදස්සනෙන කෙචි සරණෙසු ච සීලෙසු ච පතිට්ඨිතා. තෙන වුත්තං ‘‘උපාසකා’’ති. **යෙන භගවා තෙනුපසඞ්කමිංසූති** පාටලිගාමෙ කිර අජාතසත්තුනො ලිච්ඡවිරාජූනඤ්ච මනුස්සා කාලෙන කාලං ගන්ත්වා ගෙහසාමිකෙ ගෙහතො නීහරිත්වා මාසම්පි අඩ්ඪමාසම්පි වසන්ති. තෙන පාටලිගාමවාසිනො මනුස්සා නිච්චුපද්දුතා ‘‘එතෙසඤ්චෙව ආගතකාලෙ වසනට්ඨානං භවිස්සතීති එකපස්සෙ ඉස්සරානං භණ්ඩපටිසාමනට්ඨානං, එකපස්සෙ වසනට්ඨානං, එකපස්සෙ ආගන්තුකානං අද්ධිකමනුස්සානං, එකපස්සෙ දලිද්දානං කපණමනුස්සානං, එකපස්සෙ ගිලානානං වසනට්ඨානං භවිස්සතී’’ති සබ්බෙසං අඤ්ඤමඤ්ඤං අඝට්ටෙත්වා වසනප්පහොනකං නගරමජ්ඣෙ මහතිං සාලං කාරෙසුං, තස්ස නාමං **ආවසථාගාරන්ති**. ආගන්ත්වා වසන්ති එත්ථ ආගන්තුකාති ආවසථො, තදෙව ආගාරං **ආවසථාගාරං**.

තං දිවසඤ්ච තං නිට්ඨානං අගමාසි. තෙ තත්ථ ගන්ත්වා ඉට්ඨකකම්මසුධාකම්මචිත්තකම්මාදිවසෙන සුපරිනිට්ඨිතං සුසජ්ජිතං දෙවවිමානසදිසං ද්වාරකොට්ඨකතො පට්ඨාය ඔලොකෙත්වා ‘‘ඉදං ආවසථාගාරං අතිවිය මනොරමං සස්සිරිකං, කෙන නු ඛො පඨමං පරිභුත්තං අම්හාකං දීඝරත්තං හිතාය සුඛාය අස්සා’’ති චින්තෙසුං, තස්මිංයෙව ච ඛණෙ ‘‘භගවා තං ගාමං අනුප්පත්තො’’ති අස්සොසුං, තෙන තෙ උප්පන්නපීතිසොමනස්සා ‘‘අම්හෙහි භගවා ගන්ත්වාපි ආනෙතබ්බො සියා, සො සයමෙව අම්හාකං වසනට්ඨානං සම්පත්තො, අජ්ජ මයං භගවන්තං ඉධ වසාපෙත්වා පඨමං පරිභුඤ්ජාපෙස්සාම, තථා භික්ඛුසඞ්ඝං, භික්ඛුසඞ්ඝෙ ආගතෙ තෙපිටකං බුද්ධවචනං ආගතමෙව භවිස්සති, සත්ථාරං මඞ්ගලං වදාපෙස්සාම, ධම්මං කථාපෙස්සාම, ඉති තීහි රතනෙහි පරිභුත්තෙ පච්ඡා අම්හාකං පරෙසඤ්ච පරිභොගො භවිස්සති, එවං නො දීඝරත්තං හිතාය සුඛාය භවිස්සතී’’ති සන්නිට්ඨානං කත්වා එතදත්ථමෙව භගවන්තං උපසඞ්කමිංසු. තස්මා එවමාහංසු **‘‘අධිවාසෙතු නො, භන්තෙ, භගවා ආවසථාගාර’’**න්ති. **තෙනුපසඞ්කමිංසූති** (දී. නි. අට්ඨ. 3.297-298; ම. නි. අට්ඨ. 2.22) කිඤ්චාපි තං දිවසමෙව පරිනිට්ඨිතත්තා දෙවවිමානං විය සුසජ්ජිතං සුපටිජග්ගිතං, බුද්ධාරහං පන කත්වා න පඤ්ඤත්තං. බුද්ධා හි නාම අරඤ්ඤජ්ඣාසයා අරඤ්ඤාරාමා, අන්තොගාමෙ වසෙය්‍යුං වා නො වා, තස්මා භගවතො රුචිං ජානිත්වාව පඤ්ඤපෙස්සාමාති චින්තෙත්වා තෙ භගවන්තං උපසඞ්කමිංසු, ඉදානි භගවතො රුචිං ජානිත්වා තථා පඤ්ඤාපෙතුකාමා යෙනාවසථාගාරං තෙනුපසඞ්කමිංසු. **සබ්බසන්ථරිං ආවසථාගාරං සන්ථරිත්වාති** එත්ථ සන්ථරණං සන්ථරි, සබ්බො සකලො සන්ථරි එත්ථාති **සබ්බසන්ථරි**. අථ වා සන්ථතන්ති සන්ථරි, සබ්බං සන්ථරි සබ්බසන්ථරි, තං **සබ්බසන්ථරිං**. භාවනපුංසකනිද්දෙසොවායං, යථා සබ්බමෙව සන්ථතං හොති, එවං සන්ථරිත්වාති අත්ථො. සබ්බපඨමං තාව ‘‘ගොමයං නාම සබ්බමඞ්ගලෙසු වට්ටතී’’ති සුධාපරිකම්මකතම්පි භූමිං අල්ලගොමයෙන ඔපුඤ්ජාපෙත්වා පරිසුක්ඛභාවං ඤත්වා යථා අක්කන්තට්ඨානෙ පදං පඤ්ඤායති, එවං චාතුජ්ජාතියගන්ධෙහි ලිම්පෙත්වා උපරි නානාවණ්ණකටසාරකෙ සන්ථරිත්වා තෙසං උපරි මහාපිට්ඨිකකොජවෙ ආදිං කත්වා හත්ථත්ථරණාදීහි නානාවණ්ණෙහි අත්ථරණෙහි සන්ථරිතබ්බයුත්තකං සබ්බොකාසං සන්ථරාපෙසුං. තෙන වුත්තං ‘‘සබ්බසන්ථරිං ආවසථාගාරං සන්ථරිත්වා’’ති.

ආසනානීති මජ්ඣට්ඨානෙ තාව මඞ්ගලත්ථම්භං නිස්සාය මහාරහං බුද්ධාසනං පඤ්ඤපෙත්වා තත්ථ යං යං මුදුකඤ්ච මනොරමඤ්ච පච්චත්ථරණං, තං තං අත්ථරිත්වා උභතොලොහිතකං මනුඤ්ඤදස්සනං උපධානං උපදහිත්වා උපරි සුවණ්ණරජතතාරකවිචිත්තවිතානං බන්ධිත්වා ගන්ධදාමපුප්ඵදාමපත්තාදාමාදීහි අලඞ්කරිත්වා සමන්තා ද්වාදසහත්ථෙ ඨානෙ පුප්ඵජාලං කාරෙත්වා තිංසහත්ථමත්තං ඨානං පටසාණියා පරික්ඛිපාපෙත්වා පච්ඡිමභිත්තිං නිස්සාය භික්ඛුසඞ්ඝස්ස පල්ලඞ්කපීඨඅපස්සයපීඨමුණ්ඩපීඨාදීනි පඤ්ඤාපාපෙත්වා උපරි සෙතපච්චත්ථරණෙහි පච්චත්ථරාපෙත්වා සාලාය පාචීනපස්සං අත්තනො නිසජ්ජායොග්ගං කාරෙසුං. තං සන්ධාය වුත්තං ‘‘ආසනානි පඤ්ඤපෙත්වා’’ති.

උදකමණිකන්ති මහාකුච්ඡිකං සමෙඛලං උදකචාටිං. එවං භගවා භික්ඛුසඞ්ඝො ච යථාරුචියා හත්ථපාදෙ ධොවිස්සන්ති, මුඛං වික්ඛාලෙස්සන්තීති තෙසු තෙසු ඨානෙසු මණිවණ්ණස්ස උදකස්ස පූරෙත්වා වාසත්ථාය නානාපුප්ඵානි චෙව උදකවාසචුණ්ණානි ච පක්ඛිපිත්වා කදලිපණ්ණෙහි පිදහිත්වා පතිට්ඨපෙසුං. තෙන වුත්තං ‘‘උදකමණිකං පතිට්ඨාපෙත්වා’’ති.

තෙලපදීපං ආරොපෙත්වාති රජතසුවණ්ණාදිමයදණ්ඩාසු දණ්ඩදීපිකාසු යොනකරූපකාදීනං හත්ථෙ ඨපිතසුවණ්ණරජතාදිමයකපල්ලිකාසු ච තෙලපදීපෙ ජලයිත්වා. **යෙන භගවා තෙනුපසඞ්කමිංසූති** එත්ථ පන තෙ පාටලිගාමිකඋපාසකා න කෙවලං ආවසථාගාරමෙව, අථ ඛො සකලස්මිම්පි ගාමෙ වීථියො සජ්ජාපෙත්වා ධජෙ උස්සාපෙත්වා ගෙහද්වාරෙසු පුණ්ණඝටෙ ච කදලිආදයො ච ඨපාපෙත්වා සකලගාමං දීපමාලාහි විප්පකිණ්ණතාරකං විය කත්වා ‘‘ඛීරපකෙ දාරකෙ ඛීරං පායෙථ, දහරකුමාරෙ ලහුං ලහුං භොජෙත්වා සයාපෙථ, උච්චාසද්දං මා කරිත්ථ, අජ්ජ එකරත්තිං සත්ථා අන්තොගාමෙ වසිස්සති, බුද්ධා නාම අප්පසද්දකාමා හොන්තී’’ති භෙරිං චරාපෙත්වා සයං දණ්ඩදීපිකා ආදාය යෙන භගවා තෙනුපසඞ්කමිංසු.

අථ ඛො භගවා නිවාසෙත්වා පත්තචීවරමාදාය සද්ධිං භික්ඛුසඞ්ඝෙන යෙන ආවසථාගාරං තෙනුපසඞ්කමීති “යස්ස දානි, භන්තෙ, භගවා කාලං මඤ්ඤතී”ති එවං කිර තෙහි කාලෙ ආරොචිතෙ භගවා ලාඛාරසෙන තින්තරත්තකොවිළාරපුප්ඵවණ්ණං සුරත්තං දුපට්ටං කත්තරියා පදුමං කන්තෙන්තො විය, සංවිධාය තිමණ්ඩලං පටිච්ඡාදෙන්තො නිවාසෙත්වා සුවණ්ණපාමඞ්ගෙන පදුමකලාපං පරික්ඛිපන්තො විය, විජ්ජුලතාසස්සිරිකං කායබන්ධනං බන්ධිත්වා රත්තකම්බලෙන ගජකුම්භං පරියොනන්ධන්තො විය, රතනසතුබ්බෙධෙ සුවණ්ණග්ඝිකෙ පවාළජාලං ඛිපමානො විය, මහති සුවණ්ණචෙතියෙ රත්තකම්බලකඤ්චුකං පටිමුඤ්චන්තො විය, ගච්ඡන්තං පුණ්ණචන්දං රත්තවලාහකෙන පටිච්ඡාදයමානො විය, කඤ්චනගිරිමත්ථකෙ සුපක්කලාඛාරසං පරිසිඤ්චන්තො විය, චිත්තකූටපබ්බතමත්ථකං විජ්ජුලතාජාලෙන පරික්ඛිපන්තො විය ච සචක්කවාළසිනෙරුයුගන්ධරමහාපථවිං චාලෙත්වා ගහිතනිග්‍රොධපල්ලවසමානවණ්ණං රත්තවරපංසුකූලං පාරුපිත්වා වනගහනතො කෙසරසීහො විය, උදයපබ්බතකූටතො පුණ්ණචන්දො විය, බාලසූරියො විය ච අත්තනා නිසින්නතරුසණ්ඩතො නික්ඛමි.

අථස්ස කායතො මෙඝමුඛතො විජ්ජුකලාපා විය රස්මියො නික්ඛමිත්වා සුවණ්ණරසධාරාපරිසෙකපිඤ්ජරපත්තපුප්ඵඵලසාඛාවිටපෙ විය සමන්තතො රුක්ඛෙ කරිංසු. තාවදෙව අත්තනො අත්තනො පත්තචීවරමාදාය මහාභික්ඛුසඞ්ඝො භගවන්තං පරිවාරෙසි. තෙ ච නං පරිවාරෙත්වා ඨිතභික්ඛූ එවරූපා අහෙසුං අප්පිච්ඡා සන්තුට්ඨා පවිවිත්තා අසංසට්ඨා ආරද්ධවීරියා වත්තාරො වචනක්ඛමා චොදකා පාපගරහිනො සීලසම්පන්නා සමාධිසම්පන්නා පඤ්ඤාසම්පන්නා විමුත්තිසම්පන්නා විමුත්තිඤාණදස්සනසම්පන්නා. තෙහි පරිවාරිතො භගවා රත්තකම්බලපරික්ඛිත්තො විය සුවණ්ණක්ඛන්ධො, රත්තපදුමසණ්ඩමජ්ඣගතා විය සුවණ්ණනාවා, පවාළවෙදිකාපරික්ඛිත්තො විය සුවණ්ණපාසාදො විරොචිත්ථ. මහාකස්සපප්පමුඛා පන මහාථෙරා මෙඝවණ්ණං පංසුකූලචීවරං පාරුපිත්වා මණිවම්මවම්මිතා විය මහානාගා පරිවාරයිංසු වීතරාගා භින්නකිලෙසා විජටිතජටා ඡින්නබන්ධනා කුලෙ වා ගණෙ වා අලග්ගා.

ඉති භගවා සයං වීතරාගො වීතරාගෙහි, වීතදොසො වීතදොසෙහි, වීතමොහො වීතමොහෙහි , නිත්තණ්හො නිත්තණ්හෙහි, නික්කිලෙසො නික්කිලෙසෙහි, සයං බුද්ධො අනුබුද්ධෙහි පරිවාරිතො පත්තපරිවාරිතං විය කෙසරං, කෙසරපරිවාරිතා විය කණ්ණිකා, අට්ඨනාගසහස්සපරිවාරිතො විය ඡද්දන්තො නාගරාජා, නවුතිහංසසහස්සපරිවාරිතො විය ධතරට්ඨො හංසරාජා, සෙනඞ්ගපරිවාරිතො විය චක්කවත්තී, මරුගණපරිවාරිතො විය සක්කො දෙවරාජා, බ්‍රහ්මගණපරිවාරිතො විය හාරිතමහාබ්‍රහ්මා, තාරාගණපරිවුතො විය පුණ්ණචන්දො අසමෙන බුද්ධවෙසෙන අපරිමාණෙන බුද්ධවිලාසෙන පාටලිගාමිනං මග්ගං පටිපජ්ජි.

අථස්ස පුරත්ථිමකායතො සුවණ්ණවණ්ණා ඝනබුද්ධරස්මියො උට්ඨහිත්වා අසීතිහත්ථං ඨානං අග්ගහෙසුං, පච්ඡිමකායතො දක්ඛිණපස්සතො වාමපස්සතො සුවණ්ණවණ්ණා ඝනරස්මියො උට්ඨහිත්වා අසීතිහත්ථං ඨානං අග්ගහෙසුං, උපරිකෙසන්තතො පට්ඨාය සබ්බකෙසාවත්තෙහි මොරගීවවණ්ණා ඝනබුද්ධරස්මියො උට්ඨහිත්වා ගගනතලෙ අසීතිහත්ථං ඨානං අග්ගහෙසුං, හෙට්ඨාපාදතලෙහි පවාළවණ්ණා රස්මියො උට්ඨහිත්වා ඝනපථවියං අසීතිහත්ථං ඨානං අග්ගහෙසුං, දන්තතො අක්ඛීනං සෙතට්ඨානතො, නඛානඤ්ච මංසවිනිමුත්තට්ඨානතො ඔදාතා ඝනබුද්ධරස්මියො උට්ඨහිත්වා අසීතිහත්ථං ඨානං අග්ගහෙසුං, රත්තපීතවණ්ණානං සම්භින්නට්ඨානතො මඤ්ජිට්ඨවණ්ණා රස්මියො උට්ඨහිත්වා අසීතිහත්ථං ඨානං අග්ගහෙසුං, සබ්බත්ථකමෙව පභස්සරා රස්මියො උට්ඨහිංසු. එවං සමන්තා අසීතිහත්ථමත්තං ඨානං ඡබ්බණ්ණා බුද්ධරස්මියො විජ්ජොතමානා විප්ඵන්දමානා විධාවමානා කඤ්චනදණ්ඩදීපිකාහි නිච්ඡරිත්වා ආකාසං පක්ඛන්දමානා මහාපදීපජාලා විය, චාතුද්දීපිකමහාමෙඝතො නික්ඛන්තවිජ්ජුලතා විය ච දිසොදිසං පක්ඛන්දිංසු. යාහි සබ්බදිසාභාගා සුවණ්ණචම්පකපුප්ඵෙහි විකිරියමානා විය, සුවණ්ණඝටතො නික්ඛන්තසුවණ්ණරසධාරාහි ආසිඤ්චියමානා විය, පසාරිතසුවණ්ණපට්ටපරික්ඛිත්තා විය, වෙරම්භවාතසමුද්ධතකිංසුකකණිකාරකිකිරාතපුප්ඵචුණ්ණසමොකිණ්ණා විය චීනපිට්ඨචුණ්ණසම්පරිරඤ්ජිතා විය ච විරොචිංසු.

භගවතොපි අසීතිඅනුබ්‍යඤ්ජනබ්‍යාමප්පභාපරික්ඛෙපසමුජ්ජලං ද්වත්තිංසමහාපුරිසලක්ඛණපටිමණ්ඩිතං සරීරං අබ්භමහිකාදිඋපක්කිලෙසවිමුත්තං සමුජ්ජලතාරකපභාසිතං විය ගගනතලං, විකසිතං විය පදුමවනං, සබ්බපාලිඵුල්ලො විය යොජනසතිකො පාරිච්ඡත්තකො, පටිපාටියා ඨපිතානං ද්වත්තිංසචන්දානං ද්වත්තිංසසූරියානං ද්වත්තිංසචක්කවත්තීනං ද්වත්තිංසදෙවරාජානං ද්වත්තිංසමහාබ්‍රහ්මානං සිරියා සිරිං අභිභවමානං විය විරොචිත්ථ, යථා තං දසහි පාරමීහි දසහි උපපාරමීහි දසහි පරමත්ථපාරමීහීති සම්මදෙව පරිපූරිතාහි සමතිංසාය පාරමීහි අලඞ්කතං කප්පසතසහස්සාධිකානි චත්තාරි අසඞ්ඛෙය්‍යානි දින්නෙන දානෙන රක්ඛිතෙන සීලෙන කතෙන කල්‍යාණකම්මෙන එකස්මිං අත්තභාවෙ සමොසරිත්වා විපාකං දාතුං ඔකාසං අලභමානෙන සම්බාධප්පත්තෙන විය නිබ්බත්තිතං නාවාසහස්සස්ස භණ්ඩං එකං නාවං ආරොපනකාලො විය, සකටසහස්සස්ස භණ්ඩං එකං සකටං ආරොපනකාලො විය, පඤ්චවීසතියා ගඞ්ගානං සම්භිජ්ජ මුඛද්වාරෙ එකතො රාසීභූතකාලො විය ච අහොසි.

ඉමාය බුද්ධරස්මියා ඔභාසමානස්සපි භගවතො පුරතො අනෙකානි දණ්ඩදීපිකාසහස්සානි උක්ඛිපිංසු, තථා පච්ඡතො වාමපස්සෙ දක්ඛිණපස්සෙ. ජාතිසුමනචම්පකවනමාලිකාරත්තුප්පලනීලුප්පලබකුලසින්දුවාරාදිපුප්ඵානි චෙව නීලපීතාදිවණ්ණසුගන්ධගන්ධචුණ්ණානි ච චාතුද්දීපිකමහාමෙඝවිස්සට්ඨා සලිලවුට්ඨියො විය විප්පකිරිංසු. පඤ්චඞ්ගිකතූරියනිග්ඝොසා චෙව බුද්ධධම්මසඞ්ඝගුණපටිසංයුත්තා ථුතිඝොසා ච සබ්බා දිසා පූරයමානා මුඛරා විය

අකංසු. දෙවසුපණ්ණනාගයක්ඛගන්ධබ්බමනුස්සානං අක්ඛීනි අමතපානං විය ලභිංසු. ඉමස්මිං පන ඨානෙ ඨත්වා පදසහස්සෙහි ගමනවණ්ණං වත්තුං වට්ටති. තත්‍රිදං මුඛමත්තං (ම. නි. අට්ඨ. 2.22; උදා. අට්ඨ. 76) –

‘‘එවං සබ්බඞ්ගසම්පන්නො, කම්පයන්තො වසුන්ධරං;
අහෙඨයන්තො පාණානි, යාති ලොකවිනායකො.

‘‘දක්ඛිණං පඨමං පාදං, උද්ධරන්තො නරාසභො;
ගච්ඡන්තො සිරිසම්පන්නො, සොභතෙ ද්විපදුත්තමො.

‘‘ගච්ඡතො බුද්ධසෙට්ඨස්ස, හෙට්ඨාපාදතලං මුදු;
සමං සම්ඵුසතෙ භූමිං, රජසානුපලිම්පති.

‘‘නින්නං ඨානං උන්නමති, ගච්ඡන්තෙ ලොකනායකෙ;
උන්නතඤ්ච සමං හොති, පථවී ච අචෙතනා.

‘‘පාසාණා සක්ඛරා චෙව, කථලා ඛාණුකණ්ටකා;
සබ්බෙ මග්ගා විවජ්ජන්ති, ගච්ඡන්තෙ ලොකනායකෙ.

‘‘නාතිදූරෙ උද්ධරති, නාච්චාසන්නෙ ච නික්ඛිපං;
අඝට්ටයන්තො නියාති, උභො ජාණූ ච ගොප්ඵකෙ.

‘‘නාතිසීඝං පක්කමති, සම්පන්නචරණො මුනි;
න චාතිසණිකං යාති, ගච්ඡමානො සමාහිතො.

‘‘උද්ධං අධො තිරියඤ්ච, දිසඤ්ච විදිසං තථා;
න පෙක්ඛමානො සො යාති, යුගමත්තඤ්හි පෙක්ඛති.

‘‘නාගවික්කන්තචාරො සො, ගමනෙ සොභතෙ ජිනො;
චාරු ගච්ඡති ලොකග්ගො, හාසයන්තො සදෙවකෙ.

‘‘උසභරාජාව සොභන්තො, චාතුචාරීව කෙසරී;
තොසයන්තො බහූ සත්තෙ, ගාමසෙට්ඨං උපාගමී’’ති. (ම. නි. අට්ඨ. 2.22; උදා. අට්ඨ. 76);

වණ්ණකාලො නාම කිරෙස. එවංවිධෙසු කාලෙසු භගවතො සරීරවණ්ණෙ වා ගුණවණ්ණෙ වා ධම්මකථිකස්ස ථාමොයෙව පමාණං. චුණ්ණියපදෙහි ගාථාබන්ධෙහි වා යත්තකං සක්කොති, තත්තකං වත්තබ්බං, ‘‘දුක්කථිත’’න්ති වා ‘‘අතිත්ථෙන පක්ඛන්දො’’ති වා න වත්තබ්බො. අපරිමාණවණ්ණා හි බුද්ධා භගවන්තො, තෙසං බුද්ධාපි අනවසෙසතො වණ්ණං වත්තුං අසමත්ථා. සකලම්පි හි කප්පං වදන්තා පරියොසාපෙතුං න සක්කොන්ති, පගෙව ඉතරා පජාති. ඉමිනා සිරිවිලාසෙන අලඞ්කතපටියත්තං පාටලිගාමං පවිසිත්වා භගවා පසන්නචිත්තෙන ජනෙන පුප්ඵගන්ධධූමවාසචුණ්ණාදීහි පූජියමානො ආවසථාගාරං පාවිසි. තෙන වුත්තං ‘‘අථ ඛො භගවා නිවාසෙත්වා පත්තචීවරමාදාය සද්ධිං භික්ඛුසඞ්ඝෙන යෙන ආවසථාගාරං තෙනුපසඞ්කමී’’ති.

පාදෙ පක්ඛාලෙත්වාති යදිපි භගවතො පාදෙ රජොජල්ලං න උපලිම්පති, තෙසං පන උපාසකානං කුසලාභිවුද්ධිං ආකඞ්ඛන්තො පරෙසං දිට්ඨානුගතිං ආපජ්ජනත්ථං භගවා පාදෙ පක්ඛාලෙසි. අපිච උපාදින්නකසරීරං නාම සීතිකාතබ්බම්පි හොතීති තදත්ථම්පි භගවා නහානපාදධොවනානි කරොතියෙව. **භගවන්තංයෙව පුරක්ඛත්වාති** භගවන්තං පුරතො කත්වා. තත්ථ භගවා භික්ඛූනඤ්චෙව උපාසකානඤ්ච මජ්ඣෙ නිසින්නො ගන්ධොදකෙන නහාපෙත්වා දුකූලචුම්බටෙන වොදකං කත්වා ජාතිහිඞ්ගුලකෙන මජ්ජිත්වා රත්තකම්බලපලිවෙඨිතෙ පීඨෙ ඨපිතා රත්තසුවණ්ණඝනපටිමා විය අතිවිය විරොචිත්ථ. අයං පනෙත්ථ පොරාණානං වණ්ණභණනමග්ගො –

‘‘ගන්ත්වාන මණ්ඩලමාළං, නාගවික්කන්තචාරණො;
ඔභාසයන්තො ලොකග්ගො, නිසීදි වරමාසනෙ.

‘‘තහිං නිසින්නො නරදම්මසාරථී,
දෙවාතිදෙවො සතපුඤ්ඤලක්ඛණො;
බුද්ධාසනෙ මජ්ඣගතො විරොචති,
සුවණ්ණනෙක්ඛං විය පණ්ඩුකම්බලෙ.

‘‘නෙක්ඛං ජම්බොනදස්සෙව, නික්ඛිත්තං පණ්ඩුකම්බලෙ;

විරොචති වීතමලො, මණි වෙරොචනො යථා.

‘‘මහාසාලොව සම්ඵුල්ලො, මෙරුරාජාවලඞ්කතො;
සුවණ්ණයූපසඞ්කාසො, පදුමො කොසකො යථා.

‘‘ජලන්තො දීපරුක්ඛොව, පබ්බතග්ගෙ යථා සිඛී;
දෙවානං පාරිච්ඡත්තොව, සබ්බඵුල්ලො විරොචථා’’ති. (ම. නි. අට්ඨ. 2.22; උදා. අට්ඨ. 76);

පාටලිගාමිකෙ උපාසකෙ ආමන්තෙසීති යස්මා තෙසු උපාසකෙසු බහූ ජනා සීලෙ පතිට්ඨිතා, තස්මා පඨමං තාව සීලවිපත්තියා ආදීනවං පකාසෙත්වා පච්ඡා සීලසම්පදාය ආනිසංසං දස්සෙතුං **‘‘පඤ්චිමෙ ගහපතයො’’**තිආදිනා ධම්මදෙසනත්ථං ආමන්තෙසි. තත්ථ **දුස්සීලොති** නිස්සීලො (දී. නි. අට්ඨ. 2.149; අ. නි. අට්ඨ. 3.5.213; උදා. අට්ඨ. 76). අභාවත්ථො හෙත්ථ **දු**-සද්දො ‘‘දුප්පඤ්ඤො’’තිආදීසු විය. **සීලවිපන්නොති** විපන්නසීලො භින්නසංවරො. එත්ථ ච ‘‘දුස්සීලො’’ති පදෙන පුග්ගලස්ස සීලාභාවො වුත්තො. සො පනස්ස සීලාභාවො දුවිධො අසමාදානෙන වා සමාදින්නස්ස භෙදෙන වාති. තෙසු පුරිමො න තථා සාවජ්ජො, යථා දුතියො සාවජ්ජතරො. යථාධිප්පෙතාදීනවනිමිත්තං සීලාභාවං පුග්ගලාධිට්ඨානාය දෙසනාය දස්සෙතුං **‘‘සීලවිපන්නො’’**ති වුත්තං, තෙන ‘‘දුස්සීලො’’ති පදස්ස අත්ථං දස්සෙති. **පමාදාධිකරණන්ති** පමාදකාරණා. ඉදඤ්ච සුත්තං ගහට්ඨානං වසෙන ආගතං, පබ්බජිතානම්පි පන ලබ්භතෙව. ගහට්ඨො හි යෙන යෙන සිප්පට්ඨානෙන ජීවිකං කප්පෙති යදි කසියා යදි වණිජ්ජාය යදි ගොරක්ඛෙන. පාණාතිපාතාදිවසෙන පමත්තො තං තං යථාකාලං සම්පාදෙතුං න සක්කොති, අථස්ස කම්මං විනස්සති. මාඝාතකාලෙ පාණාතිපාතං පන අදින්නාදානාදීනි ච කරොන්තො දණ්ඩවසෙන මහතිං භොගජානිං නිගච්ඡති. පබ්බජිතො දුස්සීලො පමාදකාරණා සීලතො බුද්ධවචනතො ඣානතො සත්තඅරියධනතො ච ජානිං නිගච්ඡති.

පාපකො කිත්තිසද්දොති ගහට්ඨස්ස ‘‘අසුකො අසුකකුලෙ ජාතො දුස්සීලො පාපධම්මො පරිච්චත්තඉධලොකපරලොකො සලාකභත්තමත්තම්පි න දෙති’’ති චතුපරිසමජ්ඣෙ පාපකො කිත්තිසද්දො අබ්භුග්ගච්ඡති. පබ්බජිතස්ස ‘‘අසුකො නාම සත්ථුසාසනෙ පබ්බජිත්වා නාසක්ඛි සීලානි රක්ඛිතුං, න බුද්ධවචනං උග්ගහෙතුං, වෙජ්ජකම්මාදීහි ජීවති, ඡහි අගාරවෙහි සමන්නාගතො’’ති එවං පාපකො කිත්තිසද්දො අබ්භුග්ගච්ඡති.

අවිසාරදොති ගහට්ඨො තාව ‘‘අවස්සං බහූනං සන්නිපාතට්ඨානෙ කොචි මම කම්මං ජානිස්සති, අථ මං නිග්ගණ්හිස්සන්ති’’ති වා, ‘‘රාජකුලස්ස වා දස්සන්ති’’ති සභයො උපසඞ්කමති, මඞ්කුභූතො පත්තක්ඛන්ධො අධොමුඛො නිසීදති, විසාරදො හුත්වා කථෙතුං න සක්කොති. පබ්බජිතොපි ‘‘බහූ භික්ඛූ සන්නිපතිතා, අවස්සං කොචි මම කම්මං ජානිස්සති, අථ මෙ උපොසථම්පි පවාරණම්පි ඨපෙත්වා සාමඤ්ඤතො චාවෙත්වා නික්කඩ්ඪිස්සන්ති’’ති සභයො උපසඞ්කමති, විසාරදො හුත්වා කථෙතුං න සක්කොති. එකච්චො පන දුස්සීලොපි සමානො දප්පිතො විය චරති, සොපි අජ්ඣාසයෙන මඞ්කු හොතියෙව විප්පටිසාරීභාවතො.

සම්මූළ්හො කාලං කරොතීති දුස්සීලස්ස හි මරණමඤ්චෙ නිපන්නස්ස දුස්සීල්‍යකම්මානං සමාදාය වත්තිතට්ඨානානි ආපාථමාගච්ඡන්ති. සො උම්මීලෙත්වා අත්තනො පුත්තදාරාදිදස්සනවසෙන ඉධලොකං පස්සති, නිම්මීලෙත්වා ගතිනිමිත්තුපට්ඨානවසෙන පරලොකං පස්සති, තස්ස චත්තාරො අපායා කම්මානුරූපං උපට්ඨහන්ති. සත්තිසතෙන පහරියමානො විය අග්ගිජාලාය ආලිඞ්ගියමානො විය ච හොති. සො ‘‘වාරෙථ වාරෙථා’’ති විරවන්තොව මරති. තෙන වුත්තං ‘‘සම්මූළ්හො කාලං කරොතී’’ති.

කායස්ස භෙදාති උපාදින්නකක්ඛන්ධපරිච්චාගා. **පරං මරණාති** තදනන්තරං අභිනිබ්බත්තක්ඛන්ධග්ගහණෙ. අථ වා **කායස්ස භෙදාති** ජීවිතින්ද්‍රියස්ස උපච්ඡෙදා. **පරං මරණාති** චුතිතො උද්ධං. **අපායන්තිආදි** සබ්බං නිරයවෙවචනං. නිරයො හි සග්ගමොක්ඛහෙතුභූතා පුඤ්ඤසඞ්ඛාතා අයා අපෙතත්තා, සුඛානං වා ආයස්ස ආගමනස්ස අභාවා අපායො. දුක්ඛස්ස ගති පටිසරණන්ති **දුග්ගති,** දොසබහුලතාය වා දුට්ඨෙන කම්මුනා නිබ්බත්තා ගතීති **දුග්ගති.** විවසා නිපතන්ති එත්ථ දුක්කටකාරිනොති **විනිපාතො,** විනස්සන්තා වා එත්ථ නිපතන්ති සංභිජ්ජමානඞ්ගපච්චඞ්ගාති **විනිපාතො.** නත්ථි එත්ථ අස්සාදසඤ්ඤිතො අයොති **නිරයො.**

අථ වා අපායග්ගහණෙන තිරච්ඡානයොනිං දීපෙති. තිරච්ඡානයොනි හි අපායො සුගතිතො අපෙතත්තා, න දුග්ගති මහෙසක්ඛානං නාගරාජාදීනං සම්භවතො. දුග්ගතිග්ගහණෙන පෙත්තිවිසයං දීපෙති. සො හි අපායො චෙව දුග්ගති ච සුගතිතො අපෙතත්තා දුක්ඛස්ස ච ගතිභූතත්තා, න තු විනිපාතො අසුරසදිසං අවිනිපතිතත්තා. පෙතමහිද්ධිකානං විමානානිපි නිබ්බත්තන්ති. විනිපාතග්ගහණෙන අසුරකායං දීපෙති. සො හි යථාවුත්තෙනත්ථෙන අපායො චෙව දුග්ගති ච සබ්බසම්පත්තිසමුස්සයෙහි විනිපාතත්තා විනිපාතොති ච වුච්චති. නිරයග්ගහණෙන පන අවීචිආදිකං අනෙකප්පකාරං නිරයමෙව දීපෙති. **උපපජ්ජතීති** නිබ්බත්තති.

ආනිසංසකථා වුත්තවිපරියායෙන වෙදිතබ්බා. අයං පන විසෙසො – **සීලවාති** සමාදානවසෙන සීලවා. **සීලසම්පන්නොති** පරිසුද්ධං පරිපුණ්ණඤ්ච කත්වා සීලස්ස සම්පාදනෙන සීලසම්පන්නො. **භොගක්ඛන්ධන්ති** භොගරාසිං. **සුගතිං සග්ගං ලොකන්ති** එත්ථ සුගතිග්ගහණෙන මනුස්සගතිපි සඞ්ගය්හති, සග්ගග්ගහණෙන දෙවගති

එව. තත්ථ සුන්දරා ගතීති **සුගති,** රූපාදීහි විසයෙහි සුට්ඨු අග්ගොති **සග්ගො,** සො සබ්බොපි ලුජ්ජනපලුජ්ජනට්ඨෙන **ලොකොති.**

පාටලිගාමිකෙ උපාසකෙ බහුදෙව රත්තිං ධම්මියා කථායාති අඤ්ඤායපි පාළිමුත්තාය ධම්මකථාය චෙව ආවසථානුමොදනකථාය ච. තදා හි භගවා යස්මා අජාතසත්තුනා තත්ථ පාටලිපුත්තනගරං මාපෙන්තෙන අඤ්ඤාසු ගාමනිගමරාජධානීසු යෙ සීලාචාරසම්පන්නා කුටුම්බිකා, තෙ ආනෙත්වා ධනධඤ්ඤානි සරවත්ථුඛෙත්තවත්ථාදීනි චෙව පරිහාරඤ්ච දාපෙත්වා නිවෙසියන්ති, තස්මා පාටලිගාමිකා උපාසකා ආනිසංසදස්සාවිතාය විසෙසතො සීලගරුකාති සබ්බගුණානඤ්ච සීලස්ස අධිට්ඨානභාවතො තෙසං පඨමං සීලානිසංසෙ පකාසෙත්වා තතො පරං ආකාසගඞ්ගං ඔතාරෙන්තො විය පථවොජං ආකඩ්ඪන්තො විය මහාජම්බුං මත්ථකෙ ගහෙත්වා චාලෙන්තො විය යොජනප්පමාණං මහාමධුං චක්කයන්තෙන පීළෙත්වා සුමධුරරසං පායමානො විය ච පාටලිගාමිකානං උපාසකානං හිතසුඛාවහං පකිණ්ණකකථං කථෙන්තොපි ‘‘ආවාසදානං නාමෙතං ගහපතයො මහන්තං පුඤ්ඤං, තුම්හාකං ආවාසො මයා පරිභුත්තො, භික්ඛුසඞ්ඝෙන පරිභුත්තො, මයා ච භික්ඛුසඞ්ඝෙන ච පරිභුත්තෙ ධම්මරතනෙනපි පරිභුත්තොයෙව හොති, එවං තීහි රතනෙහි පරිභුත්තෙ අපරිමෙය්‍යොව විපාකො, අපිච ආවාසදානස්මිං දින්නෙ සබ්බදානං දින්නමෙව හොති, භුමට්ඨකපණ්ණසාලාය වා සාඛාමණ්ඩපස්ස වා සඞ්ඝං උද්දිස්ස කතස්ස ආනිසංසො පරිච්ඡින්දිතුං න සක්කා. ආවාසදානානුභාවෙන හි භවෙ නිබ්බත්තමානස්සපි සම්පීළිතගබ්භවාසො නාම න හොති, ද්වාදසහත්ථො ඔවරකො වියස්ස මාතුකුච්ඡි අසම්බාධොව හොතී’’ති එවං නානානයවිචිත්තං බහුං ධම්මකථං කථෙත්වා –

> ‘‘සීතං උණ්හං පටිහන්ති, තතො වාළමිගානි ච;
> සරීසපෙ ච මකසෙ, සිසිරෙ චාපි වුට්ඨියො.
>
> ‘‘තතො වාතාතපො ඝොරො, සඤ්ජාතො පටිහඤ්ඤති;
> ලෙණත්ථඤ්ච සුඛත්ථඤ්ච, ඣායිතුඤ්ච විපස්සිතුං.
>
> ‘‘විහාරදානං සඞ්ඝස්ස, අග්ගං බුද්ධෙන වණ්ණිතං;
> තස්මා හි පණ්ඩිතො පොසො, සම්පස්සං අත්ථමත්තනො.
>
> ‘‘විහාරෙ කාරයෙ රම්මෙ, වාසයෙත්ථ බහුස්සුතෙ;
> තෙසං අන්නඤ්ච පානඤ්ච, වත්ථසෙනාසනානි ච.
>
> ‘‘දදෙය්‍ය උජුභූතෙසු, විප්පසන්නෙන චෙතසා;
> තෙ තස්ස ධම්මං දෙසෙන්ති, සබ්බදුක්ඛාපනූදනං;
> යං සො ධම්මං ඉධඤ්ඤාය, පරිනිබ්බාති අනාසවො’’ති. (චූළව. 295, 315) –

එවං අයම්පි ආවාසදානෙ ආනිසංසො අයම්පි ආවාසදානෙ ආනිසංසොති බහුදෙව රත්තිං අතිරෙකදියඩ්ඪයාමං ආවාසදානානිසංසං කථෙසි. තත්ථ ඉමා ගාථාව සඞ්ගහං ආරුළ්හා, පකිණ්ණකධම්මදෙසනා පන සඞ්ගහං න ආරොහති. **සන්දස්සෙත්වාතිආදීනි** වුත්තත්ථානෙව.

අභික්කන්තාති අතික්කන්තා ද්වෙ යාමා ගතා. **යස්සදානි තුම්හෙ කාලං මඤ්ඤථාති** යස්ස ගමනස්ස තුම්හෙ කාලං මඤ්ඤථ, ගමනකාලො තුම්හාකං, ගච්ඡථාති වුත්තං හොති. කස්මා පන භගවා තෙ උය්‍යොජෙසීති? අනුකම්පාය. තියාමරත්තිඤ්හි නිසීදිත්වා වීතිනාමෙන්තානං තෙසං සරීරෙ ආබාධො උප්පජ්ජෙය්‍ය, භික්ඛුසඞ්ඝොපි ච මහා, තස්ස සයනනිසජ්ජානං ඔකාසං ලද්ධුං වට්ටතීති, ඉති උභයානුකම්පාය උය්‍යොජෙසි.

සුඤ්ඤාගාරන්ති පාටියෙක්කං සුඤ්ඤාගාරං නාම තත්ථ නත්ථි. තෙ කිර ගහපතයො තස්සෙව ආවසථාගාරස්ස එකපස්සෙ පටසාණිං පරික්ඛිපාපෙත්වා කප්පියමඤ්චං පඤ්ඤපෙත්වා තත්ථ කප්පියපච්චත්ථරණානි අත්ථරිත්වා උපරි සුවණ්ණරජතතාරකගන්ධමාලාදිදාමපටිමණ්ඩිතං විතානං බන්ධිත්වා ගන්ධතෙලපදීපං ආරොපයිංසු ‘‘අප්පෙව නාම සත්ථා ධම්මාසනතො වුට්ඨාය ථොකං විස්සමෙතුකාමො ඉධ නිපජ්ජෙය්‍ය, එවං නො ඉදං ආවසථාගාරං භගවතා චතූහි ඉරියාපථෙහි පරිභුත්තං දීඝරත්තං හිතාය සුඛාය භවිස්සතී’’ති. සත්ථාපි තදෙව සන්ධාය තත්ථ සඞ්ඝාටිං පඤ්ඤපෙත්වා සීහසෙය්‍යං කප්පෙසි. තං සන්ධාය වුත්තං ‘‘සුඤ්ඤාගාරං පාවිසී’’ති. තත්ථ පාදධොවනට්ඨානතො පට්ඨාය යාව ධම්මාසනා අගමාසි, එත්තකෙ ඨානෙ ගමනං නිප්ඵන්නං. ධම්මාසනං පත්වා ථොකං අට්ඨාසි, ඉදං තත්ථ ඨානං. ද්වෙ යාමෙ ධම්මාසනෙ නිසීදි, එත්තකෙ ඨානෙ නිසජ්ජා නිප්ඵන්නා. උපාසකෙ උය්‍යොජෙත්වා ධම්මාසනතො ඔරුය්හ යථාවුත්තෙ ඨානෙ සීහසෙය්‍යං කප්පෙසි . එතං ඨානං භගවතා චතූහි ඉරියාපථෙහි පරිභුත්තං අහොසීති.

පාටලිගාමවත්ථුකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

සුනිධවස්සකාරවත්ථුකථාවණ්ණනා

286. **සුනිධවස්සකාරාති** (දී. නි. 2.153; උදා. අට්ඨ. 76) සුනිධො ච වස්සකාරො ච ද්වෙ බ්‍රාහ්මණා. **මගධමහාමත්තාති** මගධරඤ්ඤො මහාඅමච්චා, මගධරට්ඨෙ වා මහාමත්තා, මහතියා ඉස්සරියමත්තාය සමන්නාගතාති මගධමහාමත්තා. **පාටලිගාමෙ නගරං මාපෙන්තීති** පාටලිගාමන්තසඞ්ඛාතෙ භූමිප්පදෙසෙ නගරං මාපෙන්ති, පුබ්බෙ ''පාටලිගාමො''ති ලද්ධනාමං ඨානං ඉදානි නගරං කත්වා මාපෙන්තීති අත්ථො. **වජ්ජීනං පටිබාහායාති** ලිච්ඡවිරාජූනං ආයමුඛපච්ඡින්දනත්ථං. **වත්ථූනීති** ඝරවත්ථූනි ඝරපතිට්ඨාපනට්ඨානානි. **චිත්තානි නමන්ති නිවෙසනානි මාපෙතුන්ති** රඤ්ඤො රාජමහාමත්තානඤ්ච නිවෙසනානි මාපෙතුං වත්ථුවිජ්ජාපාඨකානං චිත්තානි නමන්ති. තෙ කිර අත්තනො සිප්පානුභාවෙන හෙට්ඨාපථවියං තිංසහත්ථමත්තෙ ඨානෙ ''ඉධ නාගානං නිවාසපරිග්ගහො, ඉධ යක්ඛානං, ඉධ භූතානං නිවාසපරිග්ගහො, ඉධ පාසාණො වා ඛාණුකො වා අත්ථී''ති ජානන්ති, තෙ තදා සිප්පං ජප්පිත්වා තාදිසං සාරම්භට්ඨානං පරිහරිත්වා අනාරම්භෙ ඨානෙ තාහි වත්ථුපරිග්ගාහිකාහි දෙවතාහි සද්ධිං මන්තයමානා විය තංතංගෙහානි මාපෙන්ති.

අථ වා නෙසං සරීරෙ දෙවතා අධිමුච්චිත්වා තත්ථ තත්ථ නිවෙසනානි මාපෙතුං චිත්තං නාමෙන්ති. තා චතූසු කොණෙසු ඛාණුකෙ කොට්ටෙත්වා වත්ථුම්හි ගහිතමත්තෙ පටිවිගච්ඡන්ති. සද්ධානං කුලානං සද්ධා දෙවතා තථා කරොන්ති, අස්සද්ධානං කුලානං අස්සද්ධා දෙවතා ච. කිං කාරණා? සද්ධානඤ්හි එවං හොති ''ඉධ මනුස්සා නිවෙසනං මාපෙන්තා පඨමං භික්ඛුසඞ්ඝං නිසීදාපෙත්වා මඞ්ගලං වදාපෙස්සන්ති, අථ මයං සීලවන්තානං දස්සනං ධම්මකථං පඤ්හවිස්සජ්ජනං අනුමොදනඤ්ච සොතුං ලභිස්සාම, මනුස්සාදානං දත්වා අම්හාකං පත්තිං දස්සන්තී''ති. අස්සද්ධා දෙවතාපි ''අත්තනො ඉච්ඡානුරූපං තෙසං පටිපත්තිං පස්සිතුං කථඤ්ච සොතුං ලභිස්සාමා''ති තථා කරොන්ති.

තාවතිංසෙහීති යථා හි එකස්මිං කුලෙ එකං පණ්ඩිතං මනුස්සං, එකස්මිඤ්ච විහාරෙ එකං බහුස්සුතං භික්ඛුං උපාදාය ''අසුකකුලෙ මනුස්සා පණ්ඩිතා, අසුකවිහාරෙ භික්ඛූ බහුස්සුතා''ති සද්දො අබ්භුග්ගච්ඡති, එවමෙවං සක්කං දෙවරාජානං විස්සකම්මඤ්ච දෙවපුත්තං උපාදාය ''තාවතිංසා පණ්ඩිතා''ති සද්දො අබ්භුග්ගතො. තෙනාහ ''තාවතිංසෙහී''ති. **සෙය්‍යථාපීති**ආදිනා දෙවෙහි තාවතිංසෙහි සද්ධිං මන්තෙත්වා විය සුනිධවස්සකාරා නගරං මාපෙන්තීති දස්සෙති.

යාවතා අරියං ආයතනන්ති යත්තකං අරියමනුස්සානං ඔසරණට්ඨානං නාම අත්ථි. **යාවතා වණිප්පථොති** යත්තකං වාණිජානං ආහටභණ්ඩස්ස රාසිවසෙනෙව කයවික්කයට්ඨානං නාම, වාණිජානං වසනට්ඨානං වා අත්ථි. **ඉදං අග්ගනගරන්ති** තෙසං අරියායතනවණිප්පථානං ඉදං නගරං අග්ගං භවිස්සති ජෙට්ඨකං පාමොක්ඛං. **පුටභෙදනන්ති** භණ්ඩපුටභෙදනට්ඨානං, භණ්ඩගන්ථිකානං මොචනට්ඨානන්ති වුත්තං හොති. සකලජම්බුදීපෙ අලද්ධභණ්ඩම්පි හි ඉධෙව ලභිස්සති, අඤ්ඤත්ථ වික්කයං අගච්ඡන්තම්පි ඉධ වික්කයං ගච්ඡිස්සති, තස්මා ඉධෙව පුටං භින්දිස්සතීති අත්ථො. ආයන්ති යානි චතූසු ද්වාරෙසු චත්තාරි, සභායං එකන්ති එවං දිවසෙ දිවසෙ පඤ්චසතසහස්සානි තත්ථ උට්ඨහිස්සන්ති, තානිස්ස භාවීනි ආයානි දස්සෙති. **අග්ගිතො වාති**ආදීසු ච-කාරත්ථො වා-සද්දො, අග්ගිනා ච උදකෙන ච මිථුභෙදෙන ච නස්සිස්සතීති අත්ථො. තස්ස හි එකො කොට්ඨාසො අග්ගිනා නස්සිස්සති, නිබ්බාපෙතුම්පි නං න සක්ඛිස්සති, එකං කොට්ඨාසං ගඞ්ගා ගහෙත්වා ගමිස්සති, එකො ඉමිනා අකථිතං අමුස්ස, අමුනා අකථිතං ඉමස්ස වදන්තානං පිසුණවාචානං වසෙන භින්නානං මනුස්සානං අඤ්ඤමඤ්ඤභෙදෙන විනස්සිස්සති.

එවං වත්වා භගවා පච්චූසකාලෙ ගඞ්ගාතීරං ගන්ත්වා කතමුඛධොවනො භික්ඛාචාරකාලං ආගමයමානො නිසීදි. සුනිධවස්සකාරාපි ''අම්හාකං රාජා සමණස්ස ගොතමස්ස උපට්ඨාකො, සො අම්හෙ උපගතෙ පුච්ඡිස්සති 'සත්ථා කිර පාටලිගාමං අගමාසි, කිං තස්ස සන්තිකං උපසඞ්කමිත්ථ, න උපසඞ්කමිත්ථා'ති, 'උපසඞ්කමිම්හා'ති ච වුත්තෙ 'නිමන්තයිත්ථ, න නිමන්තයිත්ථා'ති පුච්ඡිස්සති, 'න නිමන්තයිම්හා'ති ච වුත්තෙ අම්හාකං දොසං ආරොපෙත්වා නිග්ගණ්හිස්සති, ඉදඤ්චාපි මයං අකතට්ඨානෙ නගරං මාපෙම, සමණස්ස ඛො පන ගොතමස්ස ගතගතට්ඨානෙ කාළකණ්ණිසත්තා පටික්කමන්ති, තං මයං නගරමඞ්ගලං වාචාපෙස්සාමා''ති චින්තෙත්වා සත්ථාරං උපසඞ්කමිත්වා නිමන්තයිංසු. තෙන වුත්තං **''අථ ඛො සුනිධවස්සකාරා''**තිආදි. **පුබ්බණ්හසමයන්ති** පුබ්බණ්හකාලෙ. **නිවාසෙත්වාති** ගාමප්පවෙසනනීහාරෙන නිවාසනං නිවාසෙත්වා කායබන්ධනං බන්ධිත්වා. **පත්තචීවරමාදායාති** පත්තඤ්ච චීවරඤ්ච ආදියිත්වා කායපටිබද්ධං කත්වා, චීවරං පාරුපිත්වා පත්තං හත්ථෙන ගහෙත්වාති අත්ථො.

සීලවන්තෙත්ථාති සීලවන්තෙ එත්ථ අත්තනො වසනට්ඨානෙ. **සඤ්ඤතෙති** කායවාචාචිත්තෙහි සඤ්ඤතෙ. **තාසං දක්ඛිණමාදිසෙති** සඞ්ඝස්ස දින්නෙ චත්තාරො පච්චයෙ තාසං ඝරදෙවතානං ආදිසෙය්‍ය පත්තිං දදෙය්‍ය. **පූජිතා පූජයන්තීති** ''ඉමෙ මනුස්සා අම්හාකං ඤාතකාපි න හොන්ති, තථාපි නො පත්තිං දෙන්තී''ති ආරක්ඛං සුසංවිහිතං කරොථා''ති සුට්ඨු ආරක්ඛං කරොන්ති. **මානිතා මානයන්තීති** කාලානුකාලං බලිකම්මකරණෙන මානිතා ''එතෙ මනුස්සා අම්හාකං ඤාතකාපි න හොන්ති, තථාපි චතුමාසඡමාසන්තරෙ නො බලිකම්මං කරොන්තී''ති මානෙන්ති උප්පන්නපරිස්සයං හරන්ති. **තතො නන්ති** තතො නං පණ්ඩිතජාතිකං මනුස්සං. **ඔරසන්ති** උරෙ ඨපෙත්වා සංවඩ්ඪිතං, යථා මාතා ඔරසං පුත්තං අනුකම්පති, උප්පන්නපරිස්සයහරණත්ථමෙවස්ස වායමති, එවං අනුකම්පන්තීති අත්ථො. **භද්‍රානි පස්සතීති** සුන්දරානි පස්සති.

අනුමොදිත්වාති තෙහි තදා පසුතපුඤ්ඤස්ස අනුමොදනවසෙන තෙසං ධම්මකථං කත්වා. සුනිධවස්සකාරාපි ''යා තත්ථ දෙවතා ආසුං, තාසං දක්ඛිණමාදිසෙ''ති භගවතො වචනං සුත්වා දෙවතානං පත්තිං අදංසු. **තං ගොතමද්වාරං නාම**

අහොසීති තස්ස නගරස්ස යෙන ද්වාරෙන භගවා නික්ඛමි, තං ගොතමද්වාරං නාම අහොසි. ගඞ්ගාය පන උත්තරණත්ථං අනොතිණ්ණත්තා ගොතමතිත්ථං නාම නාහොසි. **පූරාති** පුණ්ණා. **සමතිත්තිකාති** තීරසමං උදකස්ස තිත්තා භරිතා. **කාකපෙය්‍යාති** තීරෙ ඨිතකාකෙහි පාතුං සක්කුණෙය්‍යාඋදකා. තීහිපි පදෙහි උභතොකූලසමං පරිපුණ්ණභාවමෙව වදති. **උළුම්පන්ති** පාරගමනත්ථාය ලහුකෙ දාරුදණ්ඩෙ ගහෙත්වා කවාටඵලකෙ විය අඤ්ඤමඤ්ඤසම්බන්ධෙ කාතුං ආණියො කොට්ටෙත්වා නාවාසඞ්ඛෙපෙන කතං. **කුල්ලන්ති** වෙළුනළාදිකෙ සඞ්ඝරිත්වා වල්ලිආදීහි කලාපවසෙන බන්ධිත්වා කතං.

එතමත්ථං විදිත්වාති එතං මහාජනස්ස ගඞ්ගුදකමත්තස්සපි කෙවලං තරිතුං අසමත්ථතං, අත්තනො පන භික්ඛුසඞ්ඝස්ස ච අතිගම්භීරවිත්ථතං සංසාරමහණ්ණවං තරිත්වා ඨිතභාවඤ්ච සබ්බාකාරතො විදිත්වා තදත්ථපරිදීපනං ඉමං උදානං උදානෙසි. උදානගාථාය අත්ථො පන අට්ඨකථායං දස්සිතොයෙව. තත්ථ **උදකට්ඨානස්සෙතං අධිවචනන්ති** යථාවුත්තස්ස යස්ස කස්සචි උදකට්ඨානස්ස එතං අණ්ණවන්ති අධිවචනං, න සමුද්දස්සෙවාති අධිප්පායො. **සරන්ති** ඉධ නදී අධිප්පෙතා සරති සන්දතීති කත්වා. **ගම්භීරං විත්ථතන්ති** අගාධට්ඨෙන ගම්භීරං, සකලලොකත්තයබ්‍යාපිතාය විත්ථතං. **විසජ්ජාති** අනාසජ්ජ අප්පත්වා එව පල්ලලානි තෙසං අතරණතො. **කුල්ලඤ්හි ජනො බන්ධතීති** කුල්ලං බන්ධිතුං ආයාසං ආපජ්ජති. **විනා එව කුල්ලෙනාති** ඊදිසං උදකං කුල්ලෙන ඊදිසෙන විනා එව. **තිණ්ණා මෙධාවිනො ජනාති** අරියමග්ගඤාණසඞ්ඛාතාය මෙධාය සමන්නාගතත්තා මෙධාවිනො බුද්ධා ච බුද්ධසාවකා ච තිණ්ණා පරතීරෙ පතිට්ඨිතා.

සුනිධවස්සකාරවත්ථුකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

කොටිගාමෙ සච්චකථාවණ්ණනා

287. **කොටිගාමොති** මහාපනාදස්ස රඤ්ඤො පාසාදකොටියං කතගාමො, පතිතස්ස පාසාදස්ස ථූපිකාය පතිට්ඨිතට්ඨානෙ නිවිට්ඨගාමොති අත්ථො. **අරියසච්චානන්ති** යෙ පටිවිජ්ඣන්ති, තෙසං අරියභාවකරානං සච්චානං. **අනනුබොධාති** අබුජ්ඣනෙන අජානනෙන. **අප්පටිවෙධාති** අප්පටිවිජ්ඣනෙන. **අනුබොධො** චෙත්ථ පුබ්බභාගියඤාණං, **පටිවෙධො** මග්ගඤාණෙන අභිසමයො. තත්ථ යස්මා අනුබොධපුබ්බකො පටිවෙධො අනුබොධෙන විනා න හොති, අනුබොධොපි එකච්චො පටිවෙධසම්බන්ධො තදුභයාභාවහෙතුකඤ්ච වට්ටෙ සංසරණං, තස්මා වුත්තං ‘‘අනනුබොධා…පෙ…. තුම්හාකඤ්චා’’ති. තත්ථ **සන්ධාවිතන්ති** පටිසන්ධිග්ගහණවසෙන භවතො භවන්තරූපගමනෙන සන්ධාවිතං. **සංසරිතන්ති** අපරාපරං චවනුපපජ්ජනවසෙන සංසරිතං. **මමඤ්චෙව තුම්හාකඤ්චාති** මයා ච තුම්හෙහි ච. අථ වා **සන්ධාවිතං සංසරිතන්ති** සන්ධාවනං සංසරණං මමඤ්චෙව තුම්හාකඤ්ච අහොසීති එවමෙත්ථ අත්ථො වෙදිතබ්බො.

සංසිතන්ති සංසරිතං. **භවනෙත්ති සමූහතාති** දීඝරජ්ජුයා බද්ධසකුණං විය රජ්ජුහත්ථො පුරිසො දෙසන්තරං, තණ්හාරජ්ජුයා බද්ධසත්තසන්තානං අභිසඞ්ඛාරො භවන්තරං නෙති එතායාති භවනෙත්ති, සා භවතො භවං නයනසමත්ථා තණ්හාරජ්ජු අරියමග්ගසත්ථෙන සුට්ඨු හතා ඡින්නා අප්පවත්තිකතාති භවනෙත්ති සමූහතා.

අම්බපාලීවත්ථුකථාවණ්ණනා

288. **යානස්ස භූමීති** යත්ථ සක්කා හොති යානං ආරුය්හ යානෙන ගන්තුං, අයං යානස්ස භූමි නාම. **යානා පච්චොරොහිත්වාති** විහාරස්ස බහිද්වාරකොට්ඨකෙ යානතො ඔරොහිත්වා.

ලිච්ඡවීවත්ථුකථාවණ්ණනා

289. **නීලාති** ඉදං සබ්බසඞ්ගාහකවචනං. **නීලවණ්ණාති**ආදි තස්සෙව විභාගදස්සනත්ථං. තත්ථ න තෙසං පකතිවණ්ණො නීලො, නීලවිලෙපනවිලිත්තත්තා පනෙතං වුත්තං. **නීලවත්ථාති** පටදුකූලකොසෙය්‍යාදීනිපි නෙසං නීලානෙව හොන්ති. **නීලාලඞ්කාරාති** නීලමණිඅලඞ්කාරෙහි නීලපුප්ඵෙහි ච අලඞ්කතා. තෙ කිර අලඞ්කාරා සුවණ්ණවිචිත්තාපි ඉන්දනීලමණිඔභාසෙහි එකනීලා විය ඛායන්ති, රථාපි නෙසං නීලමණිඛචිතා නීලවත්ථපරික්ඛිත්තා නීලධජනීලවම්මිකෙහි නීලාභරණෙහි නීලඅස්සෙහි යුත්තා, පතොදයට්ඨියොපි නීලායෙවාති ඉමිනා නයෙන සබ්බපදෙසු අත්ථො වෙදිතබ්බො. **පටිවට්ටෙසීති** පහරි. **කිස්ස ජෙ අම්බපාලීති ජෙ**-ති ආලපනං, හොති අම්බපාලි කිංකාරණාති වුත්තං හොති. **සාහාරන්ති** එත්ථ ආහරන්ති ඉමස්මා රාජපුරිසා බලින්ති **ආහාරො,** තබ්භුත්තජනපදො. තෙන සහිතං සාහාරං, සජනපදන්ති අත්ථො. **අඞ්ගුලිං ඵොටෙසුන්ති** අඞ්ගුලිං චාලෙසුං. **අම්බකායාති** මාතුගාමෙන. උපචාරවචනඤ්හෙතං, ඉත්ථීසු යදිදං අම්බකා මාතුගාමො ජනනිකාති. **ඔලොකෙථාති** පස්සථ. **අපලොකෙථාති** අපවත්තිත්වා ඔලොකෙථ, පුනප්පුනං පස්සථාති අත්ථො. **උපසංහරථාති** උපනෙථ, ඉමං ලිච්ඡවීපරිසං තුම්හාකං චිත්තෙන තාවතිංසසදිසං උපසංහරථ උපනෙථ අල්ලීයාපෙථ. යථෙව තාවතිංසා අභිරූපා පාසාදිකා නීලාදිනානාවණ්ණා, එවමිමෙ ලිච්ඡවීරාජානොපීති තාවතිංසෙහි සමකෙ කත්වා පස්සථාති අත්ථො.

කස්මා පන භගවා අනෙකසතෙහි සුත්තෙහි චක්ඛාදීනං රූපාදීසු නිමිත්තග්ගාහං පටිසෙධෙත්වා ඉධ මහන්තෙන උස්සාහෙන නිමිත්තග්ගාහෙ නියොජෙතීති? හිතකාමතාය තෙසං භික්ඛූනං යථා ආයස්මතො නන්දස්ස හිතකාමතාය සග්ගසම්පත්තිදස්සනත්ථං. තත්‍ර කිර එකච්චෙ භික්ඛූ ඔසන්නවීරියා, තෙ සම්පත්තියා පලොභෙන්තො ''අප්පමාදෙන සමණධම්මං කරොන්තානං එවරූපා ඉස්සරියසම්පත්ති සුලභා''ති සමණධම්මෙ උස්සාහජනනත්ථං ආහ. අථ වා නයිදං නිමිත්තග්ගාහෙ නියොජනං, කෙවලං පන ''දිබ්බසම්පත්තිසදිසා එතෙසං රාජූනං ඉස්සරියසම්පත්ති''ති අනුපුබ්බිකථාය සම්පත්තිකථනං විය දට්ඨබ්බං. අනිච්චලක්ඛණවිභාවනත්ථඤ්චාපි එවමාහ. න චිරස්සෙව හි සබ්බෙපිමෙ අජාතසත්තුස්ස වසෙන විනාසං පාපුණිස්සන්ති, අථ නෙසං රජ්ජසිරිසම්පත්තිං දිස්වා ඨිතභික්ඛූ ''තථාරූපායපි නාම සිරිසම්පත්තියා විනාසො පඤ්ඤායිස්සතී''ති අනිච්චලක්ඛණං භාවෙත්වා සහ පටිසම්භිදාහි අරහත්තං පාපුණිස්සන්තීති අනිච්චලක්ඛණවිභාවනත්ථං ආහ.

අධිවාසෙතූති අම්බපාලියා නිමන්තිතභාවං ඤත්වාපි කස්මා නිමන්තෙන්තීති? අසද්දහනතාය ච වත්තසීසෙන ච. සා හි ධුත්තා ඉත්ථී අනිමන්තෙත්වාපි ''නිමන්තෙසි''න්ති වදෙය්‍යාති තෙසං අහොසි. ධම්මං සුත්වා ගමනකාලෙ ච නිමන්තෙත්වා ගමනං නාම මනුස්සානං වත්තමෙව.

ලිච්ඡවිවත්ථුකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

සීහසෙනාපතිවත්ථුකථාවණ්ණනා

290. **අභිඤ්ඤාතා**ති (අ. නි. අට්ඨ. 3.8.12) ඤාතා පඤ්ඤාතා පාකටා. **සන්ථාගාරෙ**ති මහාජනස්ස සන්ථම්භනාගාරෙ විස්සමනත්ථාය කතෙ අගාරෙ. සා කිර සන්ථාගාරසාලා නගරමජ්ඣෙ අහොසි, චතූසු ද්වාරෙසු ඨිතානං පඤ්ඤායති, චතූහි දිසාහි ආගතමනුස්සා පඨමං තත්ථ විස්සමිත්වා පච්ඡා අත්තනො අත්තනො ඵාසුකට්ඨානං ගච්ඡන්ති. රාජකුලානං රජ්ජකිච්චසන්ථරණත්ථං කතං අගාරන්තිපි වදන්තියෙව. තත්ථ හි නිසීදිත්වා ලිච්ඡවිරාජානො රජ්ජකිච්චං සන්ථරන්ති කරොන්ති විචාරෙන්ති. **සන්නිසින්නා**ති තෙසං නිසීදනත්ථංයෙව පඤ්ඤත්තෙසු මහාරහපච්චත්ථරණෙසු සමුස්සිතසෙතච්ඡත්තෙසු ආසනෙසු සන්නිසින්නා. **අනෙකපරියායෙන බුද්ධස්ස වණ්ණං භාසන්තී**ති රාජකුලකිච්චඤ්චෙව ලොකත්ථකිරියඤ්ච විචාරෙත්වා අනෙකෙහි කාරණෙහි බුද්ධස්ස වණ්ණං භාසන්ති. පණ්ඩිතා හි තෙ රාජානො සද්ධාසම්පන්නා සොතාපන්නාපි සකදාගාමිනොපි අනාගාමිනොපි අරියසාවකා, තෙ සබ්බෙපි ලොකියජටං භින්දිත්වා බුද්ධාදීනං තිණ්ණං රතනානං වණ්ණං භාසන්ති.

තත්ථ තිවිධො බුද්ධවණ්ණො නාම චරියවණ්ණො සරීරවණ්ණො ගුණවණ්ණොති. තත්‍රිමෙ රාජානො චරියාය වණ්ණං ආරභිංසු – ''දුක්කරං වත කතං සම්මාසම්බුද්ධෙන කප්පසතසහස්සාධිකානි චත්තාරි අසඞ්ඛ්‍යෙය්‍යානි දස පාරමියො දස උපපාරමියො දස පරමත්ථපාරමියොති සමතිංස පාරමියො පූරෙන්තෙන ඤාතත්ථචරියං ලොකත්ථචරියං බුද්ධත්ථචරියං මත්ථකං පාපෙත්වා පඤ්ච මහාපරිච්චාගෙ පරිච්චජන්තෙනා''ති අඩ්ඪච්ඡක්කෙහි ජාතකසතෙහි බුද්ධවණ්ණං කථෙන්තා තුසිතභවනං පාපෙත්වා ඨපයිංසු. ධම්මස්ස වණ්ණං භාසන්තා පනෙතෙ ''භගවතා ධම්මො දෙසිතො, නිකායතො පඤ්ච නිකායා හොන්ති, පිටකතො තීණි පිටකානි, අඞ්ගතො නව අඞ්ගානි, ඛන්ධතො චතුරාසීතිධම්මක්ඛන්ධසහස්සානී''ති කොට්ඨාසවසෙන ධම්මගුණං කථයිංසු. සඞ්ඝස්ස වණ්ණං භාසන්තා ''සත්ථු ධම්මදෙසනං සුත්වා පටිලද්ධසද්ධා කුලපුත්තා භොගක්ඛන්ධඤ්චෙව ඤාතිපරිවට්ටඤ්ච පහාය සෙතච්ඡත්තඋපරජ්ජසෙනාපතිසෙට්ඨිභණ්ඩාගාරිකට්ඨානන්තරාදීනි අගණයිත්වා නික්ඛම්ම සත්ථු වරසාසනෙ පබ්බජන්ති, සෙතච්ඡත්තං පහාය පබ්බජිතානං භද්දියමහාරාජමහාකප්පිනපුක්කුසාතිආදිරාජපබ්බජිතානංයෙව බුද්ධකාලෙ අසීති සහස්සානි අහෙසුං, අනෙකකොටිධනං පහාය පබ්බජිතානං පන යසකුලපුත්තසොණසෙට්ඨිපුත්තරට්ඨපාලපුත්තාදීනං පරිච්ඡෙදො නත්ථි, එවරූපා ච එවරූපා ච කුලපුත්තා සත්ථු සාසනෙ පබ්බජන්තී''ති පබ්බජ්ජාසඞ්ඛෙපවසෙන සඞ්ඝගුණං කථයිංසු.

සීහො සෙනාපතීති එවංනාමකො සෙනාය අධිපති. වෙසාලියඤ්හි සත්ත සහස්සානි සත්ත සතානි සත්ත ච රාජානො, තෙ සබ්බෙපි සන්නිපතිත්වා සබ්බෙසං මනං ගහෙත්වා ''රට්ඨං විචාරෙතුං සමත්ථං එකං විචිනථා''ති විචිනන්තා සීහරාජකුමාරං දිස්වා ''අයං සක්ඛිස්සතී''ති සන්නිට්ඨානං කත්වා තස්ස රත්තමණිවණ්ණකම්බලපරියොනද්ධං සෙනාපතිච්ඡත්තං අදංසු. තං සන්ධාය වුත්තං ''සීහො සෙනාපතී''ති. **නිගණ්ඨසාවකො**ති නිගණ්ඨස්ස නාටපුත්තස්ස පච්චයදායකො උපට්ඨාකො. ජම්බුදීපතලස්මිඤ්හි තයො ජනා නිගණ්ඨානං අග්ගුපට්ඨාකා – නාළන්දායං උපාලි ගහපති, කපිලපුරෙ වප්පො සක්කො, වෙසාලියං අයං සීහො සෙනාපතීති. **නිසින්නො හොතී**ති සෙසරාජූනම්පි පරිසාය අන්තරෙ ආසනානි පඤ්ඤාපයිංසු, සීහස්ස පන මජ්ඣෙ ඨානෙති තස්මිං පඤ්ඤත්තෙ මහාරහෙ රාජාසනෙ නිසින්නො හොති. **නිස්සංසය**න්ති නිබ්බිචිකිච්ඡං අද්ධා එකංසෙන. න හෙතෙ යස්ස වා තස්ස වා අප්පෙසක්ඛස්ස එවං අනෙකසතෙහි කාරණෙහි වණ්ණං භාසන්ති.

යෙන නිගණ්ඨො නාටපුත්තො තෙනුපසඞ්කමීති නිගණ්ඨො කිර නාටපුත්තො ''සචායං සීහො කස්සචිදෙව සමණස්ස ගොතමස්ස වණ්ණං කථෙන්තස්ස සුත්වා සමණං ගොතමං දස්සනාය උපසඞ්කමිස්සති, මය්හං පරිහානි භවිස්සතී''ති චින්තෙත්වා පඨමතරංයෙව සීහං සෙනාපතිං එතදවොච ''සෙනාපති ඉමස්මිං ලොකෙ 'අහං බුද්ධො අහං බුද්ධො'ති බහූ වදන්ති, සචෙ ත්වං කඤ්චි දස්සනාය උපසඞ්කමිතුකාමො අහොසි, මං පුච්ඡෙය්‍යාසි, අහං තෙ

යුත්තට්ඨානඤ්ඤෙව පෙසෙස්සාමි, අයුත්තට්ඨානතො නිවාරෙස්සාමී''ති. සො තං කථං අනුස්සරිත්වා ''සචෙ මං පෙසෙස්සති, ගමිස්සාමි. නො චෙ, න ගමිස්සාමී''ති චින්තෙත්වා යෙන නිගණ්ඨො නාටපුත්තො තෙනුපසඞ්කමි.

අථස්ස වචනං සුත්වා නිගණ්ඨො මහාපබ්බතෙන විය බලවසොකෙන ඔත්ථටො ''යත්ථ දානිස්සාහං ගමනං න ඉච්ඡාමි, තත්ථෙව ගන්තුකාමො ජාතො, හතොහමස්මී''ති අනත්තමනො හුත්වා ''පටිබාහනුපායමස්ස කරිස්සාමී''ති චින්තෙත්වා **''කිං පන ත්ව''**න්තිආදිමාහ. එවං වදන්තො චරන්තං ගොණං තුණ්ඩෙ පහරන්තො විය ජලමානං පදීපං නිබ්බාපෙන්තො විය භත්තභරිතං පත්තං නිකුජ්ජන්තො විය ච සීහස්ස උප්පන්නං පීතිං විනාසෙසි. **ගමිකාභිසඞ්ඛාරොති** හත්ථියානාදීනං යොජාපනගන්ධමාලාදිග්ගහණවසෙන පවත්තො පයොගො. **සො පටිප්පස්සම්භීති** සො වූපසන්තො.

දුතියම්පි ඛොති දුතියවාරම්පි. ඉමස්මිඤ්ච වාරෙ බුද්ධස්ස වණ්ණං භාසන්තා තුසිතභවනතො පට්ඨාය යාව මහාබොධිපල්ලඞ්කා දසබලස්ස හෙට්ඨා පාදතලෙහි උපරි කෙසග්ගෙහි පරිච්ඡින්දිත්වා ද්වත්තිංසමහාපුරිසලක්ඛණඅසීතිඅනුබ්‍යඤ්ජනබ්‍යාමප්පභාවසෙන සරීරවණ්ණං කථයිංසු. ධම්මස්ස වණ්ණං භාසන්තා ''එකපදෙපි එකබ්‍යඤ්ජනෙපි අවක්ඛලිතං නාම නත්ථී''ති සුකථිතවසෙනෙව ධම්මගුණං කථයිංසු. සඞ්ඝස්ස වණ්ණං භාසන්තා ''එවරූපං යසසිරිවිභවං පහාය සත්ථු සාසනෙ පබ්බජිතා න කොසජ්ජපකතිකා හොන්ති, තෙරසසු පන ධුතගුණෙසු පරිපූරකාරිනො හුත්වා සත්තසු අනුපස්සනාසු කම්මං කරොන්ති, අට්ඨතිංස ආරම්මණවිභත්තියො වළඤ්ජෙන්තී''ති පටිපදාවසෙන සඞ්ඝගුණෙ කථයිංසු.

තතියවාරෙ පන බුද්ධස්ස වණ්ණං භාසමානා ''ඉතිපි සො භගවා''ති සුත්තන්තපරියායෙනෙව බුද්ධගුණෙ කථයිංසු, ''ස්වාක්ඛාතො භගවතා ධම්මො''තිආදිනා සුත්තන්තපරියායෙනෙව ධම්මගුණෙ, ''සුප්පටිපන්නො භගවතො සාවකසඞ්ඝො''තිආදිනා සුත්තන්තපරියායෙනෙව සඞ්ඝගුණෙ ච කථයිංසු. තතො සීහො චින්තෙසි ''ඉමෙසං ලිච්ඡවීරාජකුලානං තතියදිවසතො පට්ඨාය බුද්ධධම්මසඞ්ඝගුණෙ කථෙන්තානං මුඛං නප්පහොති, අද්ධා අනොමගුණසමන්නාගතො සො භගවා, ඉමං දානි උප්පන්නං පීතිං අවිජහිත්වාව අහං අජ්ජ සම්මාසම්බුද්ධං පස්සිස්සාමී''ති. අථස්ස ''කිඤ්හි මෙ කරිස්සන්ති නිගණ්ඨා''ති විතක්කො උදපාදි. තත්ථ **කිඤ්හි මෙ කරිස්සන්තීති** කිං නාම මය්හං නිගණ්ඨා කරිස්සන්ති. **අපලොකිතා වා අනපලොකිතා වාති** ආපුච්ඡිතා වා අනාපුච්ඡිතා වා. න හි මෙ තෙ ආපුච්ඡිතා යානවාහනසම්පත්තිඉස්සරියයසවිසෙසං දස්සන්ති, නාපි අනාපුච්ඡිතා මාරෙස්සන්ති, අඵලං එතෙසං ආපුච්ඡනන්ති අධිප්පායො.

දිවා දිවස්සාති දිවස්ස දිවා මජ්ඣන්හිකෙ අතික්කන්තමත්තෙ. **වෙසාලියා නිය්‍යාසීති** යථා හි ගිම්හකාලෙ දෙවෙ වුට්ඨෙ උදකං සන්දමානං නදිං ඔතරිත්වා ථොකමෙව ගන්ත්වා තිට්ඨති නප්පවත්තති, එවං සීහස්ස පඨමදිවසෙ ''දසබලං පස්සිස්සාමී''ති උප්පන්නාය පීතියා නිගණ්ඨෙන පටිබාහිතකාලො, යථා දුතියදිවසෙ දෙවෙ වුට්ඨෙ උදකං සන්දමානං නදිං ඔතරිත්වා ථොකං ගන්ත්වා වාලිකාපුඤ්ජං පහරිත්වා අප්පවත්තං හොති, එවං සීහස්ස දුතියදිවසෙ ''දසබලං පස්සිස්සාමී''ති උප්පන්නාය පීතියා නිගණ්ඨෙන පටිබාහිතකාලො, යථා තතියදිවසෙ දෙවෙ වුට්ඨෙ උදකං සන්දමානං නදිං ඔතරිත්වා පුරාණපණ්ණසුක්ඛදණ්ඩකනළකචවරාදීනි පරිකඩ්ඪන්තං වාලිකාපුඤ්ජං භින්දිත්වා සමුද්දනින්නමෙව හොති, එවං සීහො තතියදිවසෙ තිණ්ණං වත්ථූනං ගුණකථං සුත්වා උප්පන්නෙ පීතිපාමොජ්ජෙ ''අඵලා නිගණ්ඨා, නිප්ඵලා නිගණ්ඨා, කිං මෙ ඉමෙ කරිස්සන්ති, ගමිස්සාමහං සත්ථු සන්තික''න්ති ගමනං අභිනීහරිත්වා වෙසාලියා නිය්‍යාසි. නිය්‍යන්තො ච ''චිරස්සාහං දසබලස්ස සන්තිකං ගන්තුකාමො ජාතො, න ඛො පන මෙ යුත්තං අඤ්ඤාතකවෙසෙන ගන්තු''න්ති ''යෙ කෙචි දසබලස්ස සන්තිකං ගන්තුකාමා, සබ්බෙ නික්ඛමන්තූ''ති ඝොසනං කාරෙත්වා පඤ්ච රථසතානි යොජාපෙත්වා උත්තමරථෙ ඨිතො තෙහි චෙව පඤ්චහි රථසතෙහි මහතියා ච පරිසාය පරිවුතො ගන්ධපුප්ඵචුණ්ණවාසාදීනි ගාහාපෙත්වා නිය්‍යාසි.

යෙන භගවා තෙනුපසඞ්කමීති ආරාමං පවිසන්තො දූරතොව අසීතිඅනුබ්‍යඤ්ජනබ්‍යාමප්පභාද්වත්තිංසමහාපුරිසලක්ඛණානි ඡබ්බණ්ණා ඝනබුද්ධරස්මියො දිස්වා ''එවරූපං නාම පුරිසං එවං ආසන්නෙ වසන්තං එත්තකං කාලං නාද්දසං, වඤ්චිතො වතම්හි, අලාභා වත මෙ''ති චින්තෙත්වා මහානිධිං දිස්වා දලිද්දපුරිසො විය සඤ්ජාතපීතිපාමොජ්ජො යෙන භගවා තෙනුපසඞ්කමි. **ධම්මස්ස චානුධම්මං බ්‍යාකරොන්තීති** භොතා ගොතමෙන වුත්තකාරණස්ස අනුකාරණං කථෙන්ති. කාරණවචනො හෙත්ථ **ධම්ම**-සද්දො ''හෙතුම්හි ඤාණං ධම්මපටිසම්භිදා''තිආදීසු (විභ. 720) විය. **කාරණන්ති** චෙත්ථ තථාපවත්තස්ස සද්දස්ස අත්ථො අධිප්පෙතො තස්ස පවත්තිහෙතුභාවතො. අත්ථප්පයුත්තො හි සද්දප්පයොගො. **අනුකාරණන්ති** ච සො එවං පරෙහි තථා වුච්චමානො. **සහධම්මිකො වාදානුවාදොති** පරෙහි වුත්තකාරණෙන සකාරණො හුත්වා තුම්හාකං වාදො වා තතො පරං තස්ස අනුවාදො වා කොචි අප්පමත්තකොපි විඤ්ඤූහි ගරහිතබ්බං ඨානං කාරණං න ආගච්ඡති. ඉදං වුත්තං හොති – කිං සබ්බාකාරෙනපි තව වාදෙ ගාරය්හකාරණං නත්ථීති. **අනබ්භක්ඛාතුකාමාති** න අභූතෙන වත්තුකාමා.

291-292. **අත්ථි සීහ පරියායොති**ආදීනං අත්ථො වෙරඤ්ජකණ්ඩෙ ආගතනයෙනෙව වෙදිතබ්බො. **පරමෙන අස්සාසෙනාති** චතුමග්ගචතුඵලසඞ්ඛාතෙන උත්තමඅස්සාසෙන. **අස්සාසාය ධම්මං දෙසෙතීති** අස්සාසනත්ථාය සන්ථම්භනත්ථාය ධම්මං දෙසෙති. ඉති භගවා අට්ඨහඞ්ගෙහි සීහසෙනාපතිස්ස ධම්මං දෙසෙති.

293. **අනුවිච්චකාරන්ති** අනුවිදිත්වා චින්තෙත්වා තුලයිත්වා කාතබ්බං කරොහීති වුත්ත හොති. **සාධු හොතීති** සුන්දරො හොති. තුම්හාදිසස්මිඤ්හි මං දිස්වා මං සරණං ගච්ඡන්තෙ නිගණ්ඨං දිස්වා නිගණ්ඨං සරණං ගච්ඡන්තෙ ''කිං අයං සීහො දිට්ඨදිට්ඨමෙව සරණං ගච්ඡතී''ති ගරහා උප්පජ්ජති, තස්මා අනුවිච්චකාරො තුම්හාදිසානං සාධූති දස්සෙති. **පටාකං පරිහරෙය්‍යුන්ති** තෙ කිර එවරූපං සාවකං ලභිත්වා ''අසුකො නාම රාජා වා රාජමහාමත්තො වා සෙට්ඨි වා අම්හාකං සරණං ගතො සාවකො ජාතො''ති පටාකං උක්ඛිපිත්වා නගරෙ ඝොසෙන්තා ආහිණ්ඩන්ති. කස්මා? ''එවං නො මහන්තභාවො ආවි භවිස්සතී''ති ච, සචෙ පනස්ස ''කිමහං එතෙ සරණං ගතො''ති විප්පටිසාරො උප්පජ්ජෙය්‍ය, තම්පි සො ''එතෙසං මෙ සරණගතභාවං බහු ජානන්ති, දුක්කරං දානි පටිනිවත්තිතු''න්ති විනොදෙත්වා න පටික්කමිස්සතීති ච. තෙනාහ ''පටාකං පරිහරෙය්‍යු''න්ති. **ඔපානභූතන්ති** පටියත්තඋදපානො විය ඨිතං. **කුලන්ති** තව නිවෙසනං. **දාතබ්බං මඤ්ඤෙය්‍යාසීති** පුබ්බෙපි දසපි වීසතිපි සට්ඨිපි ජනෙ ආගතෙ දිස්වා නත්ථීති අවත්වා දෙසි, ඉදානි මං සරණං ගතකාරණමත්තෙනෙව මා ඉමෙසං දෙය්‍යධම්මං උපච්ඡින්දිත්ථ, සම්පත්තානඤ්හි දාතබ්බමෙවාති ඔවදති. **සුතං මෙ තං භන්තෙති** කුතො සුතං? නිගණ්ඨානං සන්තිකා. තෙ කිර කුලඝරෙසු එවං පකාසෙන්ති ''මයං යස්ස කස්සචි සම්පත්තස්ස දාතබ්බන්ති වදාම, සමණො පන ගොතමො 'මය්හමෙව දානං දාතබ්බං…පෙ…. න අඤ්ඤෙසං සාවකානං දින්නං මහප්ඵල'න්ති එවං වදතී''ති. තං සන්ධාය අයං ''සුතං මෙ ත''න්තිආදිමාහ.

294. **පවත්තමංසන්ති** පකතියා පවත්තං කප්පියමංසං, මූලං ගහෙත්වා අන්තරාපණෙ පරියෙසාහීති අධිප්පායො. **සම්බහුලා නිගණ්ඨාති** පඤ්චසතමත්තා නිගණ්ඨා. **ථූලං පසුන්ති** ථූලං මහාසරීරං ගොකණ්ණමහිංසසූකරසඞ්ඛාතං පසුං. **උද්දිස්සකතන්ති** අත්තානං උද්දිසිත්වා කතං, මාරිතන්ති අත්ථො. **පටිච්චකම්මන්ති** එත්ථ **කම්ම**-සද්දො කම්මසාධනො අතීතකාලිකොති ආහ **''අත්තානං පටිච්ච කත''**න්ති. නිමිත්තකම්මස්සෙතං අධිවචනං ''පටිච්ච කම්මං ඵුසතී''තිආදීසු (ජා. 1.4.75) විය. **නිමිත්තකම්මස්සාති** නිමිත්තභාවෙන ලද්ධබ්බකම්මස්ස, න කරණකාරාපනවසෙන. **පටිච්චකම්මං එත්ථ අත්ථීති** මංසං පටිච්චකම්මං යථා ''බුද්ධං එතස්ස අත්ථීති බුද්ධො''ති. අථ වා පටිච්ච කම්මං ඵුසතීති පාඨසෙසො දට්ඨබ්බො, ස්වායං එතං මංසං පටිච්ච තං පාණවධකකම්මං ඵුසතීති අත්ථො. තඤ්හි අකුසලං උපඩ්ඪං දායකස්ස, උපඩ්ඪං පටිග්ගාහකස්ස හොතීති නෙසං ලද්ධි. **උපකණ්ණකෙති** කණ්ණමූලෙ. **අලන්ති** පටික්ඛෙපවචනං, හොතු කිං ඉමිනාති අත්ථො. **න ච පන තෙති** එතෙ ආයස්මන්තා දීඝරත්තං අවණ්ණකාමා හුත්වා අවණ්ණං භාසන්තාපි අබ්භාචික්ඛන්තා න ජිරිදන්ති, අබ්භක්ඛානස්ස අන්තං න ගච්ඡන්තීති අත්ථො. අථ වා ලජ්ජනත්ථෙ ඉදං **ජිරිදන්තීති** පදං දට්ඨබ්බං, න ලජ්ජන්තීති අත්ථො.

සීහසෙනාපතිවත්ථුකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

කප්පියභූමිඅනුජානනකථාවණ්ණනා

295. **අභිලාපමත්තන්ති** දෙසනාමත්තං. **ආමිසඛාදනත්ථායාති** තත්ථ තත්ථ ඡඩ්ඩිතස්ස ආමිසස්ස ඛාදනත්ථාය. **අනුප්පගෙයෙවාති** පාතොයෙව. **ඔරවසද්දන්ති** මහාසද්දං. **තං පන අවත්වාපීති අන්ධකට්ඨකථායං**වුත්තනයෙන අවත්වාපි. **පි**-සද්දෙන තථා වචනම්පි අනුජානාති. **අට්ඨකථාසු වුත්තනයෙනාති** සෙසඅට්ඨකථාසු වුත්තනයෙන. ''කප්පියකුටිං කරොමා'ති වා, 'කප්පියකුටී'ති වා වුත්තෙ සාධාරණලක්ඛණ''න්ති සබ්බඅට්ඨකථාසු වුත්තඋස්සාවනන්තිකාකුටිකරණලක්ඛණං. **චයන්ති** අධිට්ඨානං. **යතො පට්ඨායාති** යතො ඉට්ඨකතො සිලතො මත්තිකාපිණ්ඩතො වා පට්ඨාය. **පඨමිට්ඨකාදීනං හෙට්ඨා න වට්ටන්තීති** භිත්තියා පඨමිට්ඨකාදීනං හෙට්ඨා භූමියං පතිට්ඨාපියමානා ඉට්ඨකාදයො භූමිගතිකත්තා ''කප්පියකුටිං කරොමා''ති වත්වා පතිට්ඨාපෙතුං න වට්ටන්ති. යදි එවං භූමියං නිඛණිත්වා පතිට්ඨාපියමානා ථම්භා කස්මා තථා වත්වා පතිට්ඨාපෙතුං වට්ටන්තීති ආහ **''ථම්භා පන…පෙ…. වට්ටන්තී''**ති. **සඞ්ඝසන්තකමෙවාති** වාසත්ථාය කතං සඞ්ඝිකසෙනාසනං සන්ධාය වදති. **භික්ඛුසන්තකන්ති** වාසත්ථාය එව කතං භික්ඛුස්ස පුග්ගලිකසෙනාසනං. **මුඛසන්නිධීති** ඉමිනා අන්තොවුත්ථදුක්කටමෙව දීපිතං.

කප්පියභූමිඅනුජානනකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

කෙණියජටිලවත්ථුකථාවණ්ණනා

300. **යෙන ආපණං තදවසරීති**ආදීසු **ආපණන්ති** එකස්ස නිගමස්සෙතං අධිවචනං. තස්මිං කිර නිගමෙ වීසති ආපණමුඛසහස්සානි විභත්තානි අහෙසුං. ඉති සො ආපණානං උස්සන්නත්තා ''ආපණ''න්ත්වෙව සඞ්ඛං ගතො. තස්ස පන නිගමස්ස අවිදූරෙ නදීතීරෙ ඝනච්ඡායො රමණීයභූමිභාගො මහාවනසණ්ඩො, තස්මිං භගවා විහරති. **කෙණියොති** තස්ස නාමං. **ජටිලොති** ආහරිමජටාධරො තාපසො. සො කිර බ්‍රාහ්මණමහාසාලො, ධනරක්ඛණත්ථාය පන තාපසපබ්බජ්ජං සමාදාය රඤ්ඤො පණ්ණාකාරං දත්වා භූමිභාගං ගහෙත්වා තත්ථ අස්සමං කාරෙත්වා පඤ්චහි සකටසතෙහි වණිජ්ජං පයොජෙත්වා කුලසහස්සස්ස නිස්සයො හුත්වා වසති. අස්සමෙපි චස්ස එකො තාලරුක්ඛො දිවසෙ දිවසෙ එකං සොවණ්ණමයං ඵලං මුඤ්චතීති වදන්ති. සො දිවා කාසාවානි ධාරෙති, ජටා ච බන්ධති, රත්තිං කාමසම්පත්තිං අනුභවති.

පවත්තාරොති (දී. නි. අට්ඨ. 1.285; ම. නි. අට්ඨ. 2.427; අ. නි. අට්ඨ. 3.5.192) පවත්තයිතාරො , පාවචනවසෙන වත්තාරොති අත්ථො. **යෙසන්ති** යෙසං සන්තකං. **මන්තපදන්ති** මන්තසද්දෙ බහිකත්වා රහො භාසිතබ්බට්ඨෙන මන්තා

එව තංතංඅත්ථපටිපත්තිහෙතුතාය පදන්ති මන්තපදං, වෙදවචනං. **ගීතන්ති** අට්ඨකාදීහි දසහි පොරාණබ්‍රාහ්මණෙහි උදාත්තානුදාත්තාදිසරසම්පත්තිවසෙන සජ්ඣායිතං. **පවුත්තන්ති** පාවචනවසෙන අඤ්ඤෙසං වුත්තං, වාචිතන්ති අත්ථො. **සමිහිතන්ති** සමුපබ්‍යූළ්හං රාසිකතං, ඉරුවෙදයජුවෙදසාමවෙදාදිවසෙන තත්ථාපි පච්චෙකං මන්තබ්‍රාහ්මණාදිවසෙන සජ්ඣායනවාචකාදිවසෙන ච පිණ්ඩං කත්වා ඨපිතන්ති අත්ථො. **තදනුගායන්තීති** එතරහි බ්‍රාහ්මණා තං තෙහි පුබ්බෙ ගීතං අනුගායන්ති අනුසජ්ඣායන්ති. **තදනුභාසන්තීති** තං අනුභාසන්ති, ඉදං පුරිමස්සෙව වෙවචනං. **භාසිතමනුභාසන්තීති** තෙහි භාසිතං සජ්ඣායිතං අනුසජ්ඣායන්ති. **වාචිතමනුවාචෙන්තීති** තෙහි අඤ්ඤෙසං වාචිතං අනුවාචෙන්ති. **සෙය්‍යථීදන්ති** තෙ කතමෙති අත්ථො. **අට්ඨකොතිආදීනි** තෙසං නාමානි. තෙ කිර දිබ්බචක්ඛුපරිභණ්ඩෙන යථාකම්මූපගඤාණෙන සත්තානං කම්මස්සකතාදිං පුබ්බෙනිවාසඤාණෙන අතීතකප්පෙ බ්‍රාහ්මණානං මන්තජ්ඣෙනවිධිඤ්ච ඔලොකෙත්වා පරූපඝාතං අකත්වා කස්සපසම්මාසම්බුද්ධස්ස භගවතො වට්ටසන්නිස්සිතෙන වචනෙන සහ සංසන්දිත්වා මන්තෙ ගන්ථෙසුං. අපරාපරෙ පන ඔක්කාකරාජකාලාදීසු උප්පන්නබ්‍රාහ්මණා පාණාතිපාතාදීනි පක්ඛිපිත්වා තයො වෙදෙ භින්දිත්වා බුද්ධවචනෙන සද්ධිං විරුද්ධෙ අකංසු. රත්තිභොජනං රත්ති, තතො උපරතාති **රත්තූපරතා**. අතික්කන්තෙ මජ්ඣන්හිකෙ යාව සූරියත්ථඞ්ගමනා භොජනං විකාලභොජනං නාම, තතො විරතත්තා **විරතා විකාලභොජනා. පටියාදාපෙත්වාති** සප්පිමධුසක්කරාදීහි චෙව මරිචෙහි ච සුසඞ්ඛතං පානං පටියාදාපෙත්වා.

“මහා ඛො කෙණිය භික්ඛුසඞ්ඝො”ති කස්මා භගවා පුනප්පුනං පටික්ඛිපි? තිත්ථියානං පටික්ඛෙපපසන්නතාය. තිත්ථියා හි ‘‘අහො වතායං අප්පිච්ඡො, යො නිමන්තියමානොපි න සාදියතී’’ති උපනිමන්තියමානස්ස පටික්ඛෙපෙ පසීදන්තීති කෙචි, අකාරණඤ්චෙතං. නත්ථි බුද්ධානං පච්චයහෙතු එවරූපං කොහඤ්ඤං, අයං පන අඩ්ඪතෙලසානි භික්ඛුසතානි දිස්වා එත්තකානංයෙව භික්ඛං පටියාදෙස්සති, ස්වෙව සෙලො බ්‍රාහ්මණො තීහි පුරිසසතෙහි සද්ධිං පබ්බජිස්සති, අයුත්තං ඛො පන නවකෙ අඤ්ඤතො පෙසෙත්වා ඉමෙහෙව සද්ධිං ගන්තුං, ඉමෙ වා අඤ්ඤතො පෙසෙත්වා නවකෙහි සද්ධිං ගන්තුං. අථාපි සබ්බෙව ගහෙත්වා ගමිස්සාමි, භික්ඛාහාරො නප්පහොස්සති. තතො භික්ඛූසු පිණ්ඩාය චරන්තෙසු මනුස්සා උජ්ඣායිස්සන්ති ‘‘චිරස්සම්පි කෙණියො සමණං ගොතමං නිමන්තෙත්වා යාපනමත්තං දාතුං නාසක්ඛී’’ති, සයඤ්ච විප්පටිසාරී භවිස්සති. පටික්ඛෙපෙ පන කතෙ ‘‘සමණො ගොතමො පුනප්පුනං ‘ත්වඤ්ච බ්‍රාහ්මණෙසු අභිප්පසන්නො’ති බ්‍රාහ්මණානං නාමං ගණ්හාතී’’ති චින්තෙත්වා බ්‍රාහ්මණෙපි නිමන්තෙතුකාමො භවිස්සති, තතො බ්‍රාහ්මණෙ පාටියෙක්කං නිමන්තෙස්සති, තෙ තෙන නිමන්තිතා භික්ඛූ හුත්වා භුඤ්ජිස්සන්ති, එවමස්ස සද්ධා අනුරක්ඛිතා භවිස්සතීති පුනප්පුනං පටික්ඛිපි. **කිඤ්චාපි ඛො භො ගොතමාති** ඉමිනා ඉදං දීපෙති ‘‘භො ගොතම, කිං ජාතං, යදි අහං බ්‍රාහ්මණෙසු අභිප්පසන්නො, අධිවාසෙතු භවං ගොතමො, අහං බ්‍රාහ්මණානම්පි දාතුං සක්කොමි තුම්හාකම්පී’’ති. **ඨපෙත්වා ධඤ්ඤඵලරසන්ති** එත්ථ තණ්ඩුලධොවනොදකම්පි ධඤ්ඤරසොයෙවාති වදන්ති. **අනුජානාමි, භික්ඛවෙ, උච්ඡුරසන්ති** එත්ථ නික්කසටො උච්ඡුරසො සත්තාහකාලිකොති වෙදිතබ්බං.

ඉමාහි ගාථාහීති (ම. නි. අට්ඨ. 2.400) ඉමාහි කෙණියස්ස චිත්තානුකූලාහි ගාථාහි. තත්ථ අග්ගිපාරිචරියං විනා බ්‍රාහ්මණානං යඤ්ඤාභාවතො **“අග්ගිහුත්තමුඛා යඤ්ඤා”**ති වුත්තං, අග්ගිහුත්තසෙට්ඨා අග්ගිජුහනප්පධානාති අත්ථො. බ්‍රාහ්මණා හි ‘‘අග්ගිමුඛා දෙවා’’ති අග්ගිජුහනපුබ්බකං යඤ්ඤං විදහන්ති. වෙදෙ සජ්ඣායන්තෙහි පඨමං සජ්ඣායිතබ්බතො සාවිත්තී ‘‘ඡන්දසො මුඛ’’න්ති වුත්තා, සාවිත්තී වෙදස්ස පුබ්බඞ්ගමාති අත්ථො තංපුබ්බකත්තා වෙදසවනස්ස. මනුස්සානං සෙට්ඨභාවතො රාජා ‘‘මුඛ’’න්ති වුත්තො. ඔගාහන්තීනං නදීනං ආධාරභාවතො ගන්තබ්බට්ඨානභාවෙන පටිසරණතො ච සාගරො ‘‘මුඛ’’න්ති වුත්තො. චන්දසමායොගෙන ‘‘අජ්ජ කත්තිකා, අජ්ජ රොහිණී’’ති සඤ්ඤායනතො නක්ඛත්තානි අභිභවිත්වා ආලොකකරණතො නක්ඛත්තෙහි අතිවිසෙසසොම්මභාවතො ච ‘‘නක්ඛත්තානං මුඛං චන්දො’’ති වුත්තං. ‘‘දීපසිඛා අග්ගිජාලා අසනිවිචක්ක’’න්ති එවමාදීනං තපන්තානං විජ්ජුලතානං අග්ගත්තා ආදිච්චො ‘‘තපතං මුඛ’’න්ති වුත්තො. දක්ඛිණෙය්‍යානං පන අග්ගත්තා විසෙසෙන තස්මිං සමයෙ බුද්ධප්පමුඛං සඞ්ඝං සන්ධාය ‘‘පුඤ්ඤං ආකඞ්ඛමානානං, සඞ්ඝො වෙ යජතං මුඛ’’න්ති වුත්තං. තෙන සඞ්ඝො පුඤ්ඤස්ස ආයමුඛං අග්ගදක්ඛිණෙය්‍යභාවෙනාති දස්සෙති.

කෙණියජටිලවත්ථුකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

රොජමල්ලවත්ථුකථාවණ්ණනා

301. රොජවත්ථුම්හි **විහාරොති** ගන්ධකුටිං සන්ධාය ආහංසු. **අතරමානොති** අතුරන්තො, සණිකං පදප්පමාණට්ඨානෙ පදං නික්ඛිපන්තො වත්තං කත්වා සුසම්මට්ඨං මුත්තාදලසින්දුවාරසන්ථරසදිසං වාලිකං අවිනාසෙන්තොති අත්ථො. **ආළින්දන්ති** පමුඛං. **උක්කාසිත්වාති** උක්කාසිතසද්දං කත්වා. **අග්ගළන්ති** කවාටං. **ආකොටෙහීති** අග්ගනඛෙන ඊසකං කුඤ්චිකඡිද්දසමීපෙ කොටෙහීති වුත්තං හොති. ද්වාරං කිර අතිඋපරි අමනුස්සා, අතිහෙට්ඨා තිරච්ඡානජාතිකා කොටෙන්ති, තථා අකොටෙත්වා මජ්ඣෙ ඡිද්දසමීපෙ මනුස්සා කොටෙන්ති, ඉදං ද්වාරකොටකවත්තන්ති දීපෙන්තා වදන්ති. **විවරි භගවා ද්වාරන්ති** න භගවා උට්ඨාය ද්වාරං විවරි, විවරතූති පන හත්ථං පසාරෙසි. තතො ‘‘භගවා තුම්හෙහි අනෙකාසු කප්පකොටීසු දානං දදමානෙහි න සහත්ථා ද්වාරවිවරණකම්මං කත’’න්ති සයමෙව ද්වාරං විවටං. තං පන යස්මා භගවතො මනෙන විවටං, තස්මා ‘‘විවරි භගවා ද්වාර’’න්ති වුත්තං.

රොජමල්ලවත්ථුකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

වුඩ්ඪපබ්බජිතවත්ථුකථාවණ්ණනා

303. ආතුමාවත්ථුම්හි **අඤ්ඤතරො වුඩ්ඪපබ්බජිතොති** සුභද්දො නාම අඤ්ඤතරො භික්ඛු වුඩ්ඪකාලෙ පබ්බජිතත්තා ''වුඩ්ඪපබ්බජිතො''ති වුත්තො. **ද්වෙ දාරකාති** සාමණෙරභූමියං ඨිතා ද්වෙ පුත්තා. **නාළියාවාපකෙනාති** නාළියා චෙව ථවිකාය ච. **සංහරිංසූති** යස්මා මනුස්සා තෙ දාරකෙ මඤ්ජුභාණිනෙ පටිභානවන්තෙ දිස්වා කාරෙතුකාමාපි අකාරෙතුකාමාපි කාරෙන්තියෙව, කතකාලෙ ච ''කිං ගණ්හිස්සථ තාතා''ති පුච්ඡන්ති. තෙ වදන්ති ''න අම්හාකං අඤ්ඤෙන කෙනචි අත්ථො, පිතා පන නො භගවතො ආගතකාලෙ යාගුදානං කාතුකාමො''ති. තං සුත්වා මනුස්සා අපරිගණෙත්වාව යං තෙ සක්කොන්ති හරිතුං, සබ්බං දෙන්ති. යම්පි න සක්කොන්ති, මනුස්සෙහි පෙසෙන්ති. තස්මා තෙ දාරකා බහුං ලොණම්පි තෙලම්පි සප්පිම්පි තණ්ඩුලම්පි ඛාදනීයම්පි සංහරිංසු.

ආතුමායං විහරතීති ආතුමං නිස්සාය විහරති. **භුසාගාරෙති** භුසමයෙ අගාරකෙ. තත්ථ කිර මහන්තං පලාලපුඤ්ජං අබ්භන්තරතො පලාලං නික්කඩ්ඪිත්වා සාලාසදිසං පබ්බජිතානං වසනයොග්ගට්ඨානසදිසං කතං, තදා භගවා තත්ථ වසි. අථ භගවති ආතුමං ආගන්ත්වා භුසාගාරකං පවිට්ඨෙ සුභද්දො සායන්හසමයං ගාමද්වාරං ගන්ත්වා මනුස්සෙ ආමන්තෙසි ''උපාසකා නාහං තුම්හාකං සන්තිකා අඤ්ඤං කිඤ්චි පච්චාසීසාමි, මය්හං දාරකෙහි ආනීතතෙලාදීනියෙව සඞ්ඝස්ස පහොන්ති, හත්ථකම්මමත්තං මෙ දෙථා''ති. කිං, භන්තෙ, කරොමාති? ''ඉදඤ්චිදඤ්ච ගණ්හථා''ති සබ්බූපකරණානි ගාහෙත්වා විහාරෙ උද්ධනානි කාරෙත්වා එකං කාළකං කාසාවං නිවාසෙත්වා තාදිසමෙව පාරුපිත්වා ''ඉදං කරොථ, ඉදං කරොථා''ති සබ්බරත්තිං විචාරෙන්තො සතසහස්සං විස්සජ්ජෙත්වා භොජ්ජයාගුඤ්ච මධුගොළකඤ්ච පටියාදාපෙසි. **භොජ්ජයාගු** නාම පඨමං භුඤ්ජිත්වා පාතබ්බයාගු, තත්ථ සප්පිමධුඵාණිතමච්ඡමංසපුප්ඵඵලරසාදි යංකිඤ්චි ඛාදනීයං නාම, සබ්බං පවිසති, කීළිතුකාමානං සීසමක්ඛනයොග්ගා හොති සුගන්ධගන්ධා.

අථ භගවා කාලස්සෙව සරීරපටිජග්ගනං කත්වා භික්ඛුසඞ්ඝපරිවුතො පිණ්ඩාය චරිතුං ආතුමගාමනගරාභිමුඛො පායාසි. මනුස්සා තස්ස ආරොචෙසුං ''භගවා පිණ්ඩාය ගාමං පවිසති, තයා කස්ස යාගු පටියාදිතා''ති. සො යථානිවත්ථපාරුතෙහෙව තෙහි කාළකකාසාවෙහි එකෙන හත්ථෙන දබ්බිඤ්ච කටච්ඡුඤ්ච ගහෙත්වා බ්‍රහ්මා විය දක්ඛිණජාණුමණ්ඩලං භූමියං පතිට්ඨාපෙත්වා වන්දිත්වා ''පටිග්ගණ්හාතු මෙ, භන්තෙ, භගවා යාගු''න්ති ආහ. තෙන වුත්තං **''අථ ඛො සො වුඩ්ඪපබ්බජිතො තස්සා රත්තියා අච්චයෙන බහුතරං යාගුං පටියාදාපෙත්වා භගවතො උපනාමෙසී''**ති. **ජානන්තාපි තථාගතා පුච්ඡන්තී**තිආදි වුත්තනයමෙව. **කුතායන්ති** කුතො අයං. සෙසමෙත්ථ උත්තානමෙව.

304. **දසභාගං දත්වාති** දසමභාගං දත්වා. තෙනෙවාහ **''දස කොට්ඨාසෙ කත්වා එකො කොට්ඨාසො භූමිසාමිකානං දාතබ්බො''**ති.

වුඩ්ඪපබ්බජිතවත්ථුකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

චතුමහාපදෙසකථාවණ්ණනා

305. **පරිමද්දන්තාති** උපපරික්ඛන්තා. පත්තුණ්ණදෙසෙ සඤ්ජාතවත්ථං **පත්තුණ්ණං**. කොසෙය්‍යවිසෙසොති හි අභිධානකොසෙ වුත්තං. චීනදෙසෙ සොමාරදෙසෙ ච සඤ්ජාතවත්ථානි **චීනසොමාරපටානි**. පත්තුණ්ණාදීනි තීණි කොසෙය්‍යස්ස අනුලොමානි පාණකෙහි කතසුත්තමයත්තා. **ඉද්ධිමයිකං** එහිභික්ඛූනං පුඤ්ඤිද්ධියා නිබ්බත්තචීවරං. තං ඛොමාදීනං අඤ්ඤතරං හොතීති තෙසංයෙව අනුලොමං. දෙවතාහි දින්නචීවරං **දෙවදත්තියං**. තං කප්පරුක්ඛෙ නිබ්බත්තං ජාලිනීදෙවකඤ්ඤාය අනුරුද්ධත්ථෙරස්ස දින්නවත්ථසදිසං. තම්පි ඛොමාදීනඤ්ඤෙව අනුලොමං හොති තෙසු අඤ්ඤතරභාවතො. **ද්වෙ පටා දෙසනාමෙනෙව වුත්තාති** තෙසං සරූපදස්සනපරමෙතං, නාඤ්ඤං නිවත්තනපරං පත්තුණ්ණපටස්සපි දෙසනාමෙනෙව වුත්තත්තා. **තුම්බාති** භාජනානි . **ඵලතුම්බොති** ලාබුආදි. **උදකතුම්බොති** උදකුක්ඛිපනකකුටකො. **කිලඤ්ජච්ඡත්තන්ති** වෙළුවිලීවෙහි වායිත්වා කතඡත්තං. **සම්භින්නරසන්ති** සම්මිස්සිතරසං. **පානකං පටිග්ගහිතං හොතීති** අම්බපානාදිපානකං පටිග්ගහිතං හොති, තං විකාලෙපි කප්පති අසම්භින්නරසත්තා. **තෙන තදහුපටිග්ගහිතෙන සද්ධින්ති** තෙන සත්තාහකාලිකෙන තදහුපටිග්ගහිතෙන සද්ධිං. සෙසමෙත්ථ සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව.

චතුමහාපදෙසකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

භෙසජ්ජක්ඛන්ධකවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

7. කඨිනක්ඛන්ධකං

කඨිනානුජානනකථාවණ්ණනා

306. කඨිනක්ඛන්ධකෙ **සීසවසෙනාති** පධානඞ්ගවසෙන. **“කඨිනන්ති** පඤ්චානිසංසෙ අන්තොකරණසමත්ථතාය ථිරන්ති අත්ථො’’ති **ගණ්ඨිපදෙසු** වුත්තං. **“සො නෙසං භවිස්සතී’’ති යුජ්ජතීති** ‘‘සො තුම්හාක’’න්ති අවත්වා ‘‘නෙස’’න්ති වචනං යුජ්ජති. **යෙ අත්ථතකඨිනාති** න කෙවලං තුම්හාකමෙව, යෙ අඤ්ඤෙපි අත්ථතකඨිනා, තෙසම්පි භවිස්සතීති අත්ථො. **අනාමන්තෙත්වා චරණන්ති** චාරිත්තසික්ඛාපදෙ වුත්තනයෙන අනාපුච්ඡිත්වා කුලෙසු චරණං. **මතකචීවරන්ති** මතස්ස සන්තකං චීවරං. **තතුප්පාදෙන ආභතන්ති** විහාරසන්තකෙන ඛෙත්තවත්ථුආදිනා ආනීතං.

පඨමපවාරණාය පවාරිතාති ඉදං වස්සච්ඡෙදං අකත්වා වස්සංවුත්ථභාවසන්දස්සනත්ථං වුත්තං අන්තරායෙන අප්පවාරිතානම්පි වුත්ථවස්සානං කඨිනත්ථාරසම්භවතො. තෙනෙව ‘‘අප්පවාරිතා වා’’ති අවත්වා ‘‘ඡින්නවස්සා වා පච්ඡිමිකාය උපගතා වා න ලභන්තී’’ති එත්තකමෙව වුත්තං. **අඤ්ඤස්මිං විහාරෙ වුත්ථවස්සාපි න ලභන්තීති** නානාසීමාය අඤ්ඤස්මිං විහාරෙ වුත්ථවස්සා ඉමස්මිං විහාරෙ කඨිනත්ථාරං න ලභන්තීති අත්ථො. **ඛලිමක්ඛිතසාටකොති** අහතවත්ථං සන්ධාය වුත්තං. **දානකම්මවාචාති** කඨිනදුස්සදානකම්මවාචා. **අකාතුං න ලබ්භතීති** ඉමිනා අනාදරියෙන අකරොන්තස්ස දුක්කටන්ති දීපෙති. **කම්මවාචා පන එකායෙව වට්ටතීති** කඨිනත්ථාරසාටකස්ස දානකාලෙ වුත්තා එකායෙව කම්මවාචා වට්ටති. පුන තස්ස අඤ්ඤස්මිං වත්ථෙ දියයමානෙ කම්මවාචාය දාතබ්බකිච්චං නත්ථි, අපලොකනමෙව අලන්ති අධිප්පායො.

308. **මහාභූමිකන්ති** මහාවිසයං, චතුවීසතිආකාරවන්තතාය මහාවිත්ථාරිකන්ති වුත්තං හොති. **පඤ්චකන්ති** පඤ්චඛණ්ඩං. එස නයො සෙසෙසුපි. **පඨමචිමිලිකාති** කඨිනවත්ථතො අඤ්ඤා අත්තනො පකතිචිමිලිකා. **“කුච්ඡිචිමිලිකං කත්වා සිබ්බිතමත්තෙනාති** ථිරජිණ්ණානං චිමිලිකානං එකතො කත්වා සිබ්බනස්සෙතං අධිවචන’’න්ති **ගණ්ඨිපදෙසු** වුත්තං. **මහාපච්චරියං කුරුන්දියඤ්ච** ‘‘වුත්තවචනනිදස්සනං බ්‍යඤ්ජනෙ එව භෙදො, අත්ථෙ නත්ථීති දස්සනත්ථං කත’’න්ති වදන්ති. **පිට්ඨිඅනුවාතාරොපනමත්තෙනාති** දීඝතො අනුවාතස්ස ආරොපනමත්තෙන. **කුච්ඡිඅනුවාතාරොපනමත්තෙනාති** පුථුලතො අනුවාතස්ස ආරොපනමත්තෙන. **සාරුප්පං හොතීති** සමණසාරුප්පං හොති. **රත්තිනිස්සග්ගියෙනාති** රත්තිඅතික්කන්තෙන.

කඨිනානුජානනකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

ආදායසත්තකාදිකථාවණ්ණනා

311. **අයන්ති** ආසාවච්ඡෙදිකො කඨිනුද්ධාරො. **ඉධ න වුත්තොති** පාළියං මාතිකාපදභාජනෙ සවනන්තිකානන්තරං න වුත්තො. **තත්ථාති** තස්මිං සීමාතික්කන්තිකෙ කඨිනුද්ධාරෙ. ‘‘සීමාතික්කන්තිකො නාම චීවරකාලසීමාතික්කන්තිකො’’ති **කෙනචි** වුත්තං. ‘‘බහිසීමායං චීවරකාලසමයස්ස අතික්කන්තත්තා සීමාතික්කන්තිකො’’ති අයං අම්හාකං ඛන්ති. සහුබ්භාරෙ ‘‘සො කතචීවරො’’ති පාඨො දිස්සති, එවඤ්ච සති චීවරපලිබොධො පඨමං ඡිජ්ජතීති විඤ්ඤායති, ඉධ පන පරිවාරපාළියඤ්ච ‘‘ද්වෙ පලිබොධා අපුබ්බං අචරිමං ඡිජ්ජන්තී’’ති (පරි. 415) වචනතො තං න සමෙති, තස්මා වීමංසිතබ්බමෙත්ථ කාරණං.

312. ‘‘සමාදායවාරො ආදායවාරසදිසො, උපසග්ගමත්තමෙත්ථ විසෙසො’’ති **ගණ්ඨිපදෙසු** වුත්තං. කෙචි පන ‘‘සබ්බං අත්තනො පරික්ඛාරං අනවසෙසෙත්වා පක්කමන්තො ‘සමාදාය පක්කමතී’ති වුච්චතී’’ති වදන්ති. පුන සමාදායවාරෙපි තෙයෙව දස්සිතාති සම්බන්ධො. විප්පකතචීවරෙ පක්කමනන්තිකස්ස කඨිනුද්ධාරස්ස අසම්භවතො **“යථාසම්භව’’**න්ති වුත්තං. පක්කමනන්තිකො හි කඨිනුද්ධාරො නිට්ඨිතචීවරස්සෙව වසෙන වුත්තො ‘‘භික්ඛු අත්ථතකඨිනො කතචීවරං ආදාය පක්කමතී’’ති වුත්තත්තා, තස්මා සො විප්පකතචීවරො න සම්භවතීති ඡළෙව උබ්භාරා තත්ථ දස්සිතා.

තත්‍රායං ආදිතො පට්ඨාය වාරවිභාවනා – ආදායවාරා සත්ත, තථා සමාදායවාරාති ද්වෙ සත්තකවාරා, තතො පක්කමනන්තිකං වජ්ජෙත්වා විප්පකතචීවරස්ස ආදායසමාදායවාරවසෙන ද්වෙ ඡක්කවාරා, තතො පරං නිට්ඨානසන්නිට්ඨානනාසනන්තිකානං වසෙන තීණි තිකානි දස්සිතානි. තත්ථ පඨමත්තිකං අන්තොසීමායං ‘‘පච්චෙස්සං න පච්චෙස්ස’’න්ති ඉමං විධිං අනාමසිත්වා බහිසීමායමෙව ‘‘න පච්චෙස්ස’’න්ති පවත්තං, තස්මා පක්කමනන්තිකසීමාතික්කන්තිකසඋබ්භාරා තත්ථ න යුජ්ජන්ති. දුතියත්තිකං අන්තොසීමායං ‘‘න පච්චෙස්ස’’න්ති පවත්තං. තතියත්තිකං **අනධිට්ඨිත**-පදෙන විසෙසෙත්වා පවත්තං, අත්ථතො පඨමත්තිකෙන සමෙති. **අනධිට්ඨිතෙනාති** ච ‘‘පච්චෙස්සං න පච්චෙස්ස’’න්ති එවං අනධිට්ඨිතෙන, අනියමිතෙනාති අත්ථො. තතියත්තිකානන්තරං චතුත්ථත්තිකං සම්භවන්තං අන්තොසීමායං ‘‘පච්චෙස්ස’’න්ති වචනවිසෙසෙන සම්භවති. තථා ච යොජියමානං ඉතරෙහි සවනන්තිකාදීහි අවිරුද්ධං හොතීති චතුත්ථත්තිකං අහුත්වා ඡක්කං ජාතන්ති වෙදිතබ්බං. එවං තීණි තිකානි එකං ඡක්කඤ්චාති පඨමං පන්නරසකං වෙදිතබ්බං.

316-320. තතො ඉදමෙව පන්නරසකං උපසග්ගවිසෙසෙන දුතියං සමාදායපන්නරසකං නාම කතං. පුන ‘‘විප්පකතචීවරං ආදායා’’ති තතියං පන්නරසකං, ‘‘සමාදායා’’ති චතුත්ථං පන්නරසකං දස්සිතන්ති එවං චත්තාරි පන්නරසකානි වෙදිතබ්බානි. තත්ථ පඨමදුතියෙසු පන්නරසකෙසු සබ්බෙන සබ්බං අකතචීවරං අධිප්පෙතං, ඉතරෙසු ද්වීසු විප්පකතන්ති වෙදිතබ්බං. තතො පරං ‘‘චීවරාසාය පක්කමතී’’තිආදිනා නයෙන නිට්ඨානසන්නිට්ඨානනාසනආසාවච්ඡෙදිකවසෙන එකො වාරොති ඉදමෙකං චතුක්කං ජාතං, තස්මා පුබ්බෙ වුත්තානි තිකානි ආසාවච්ඡෙදිකානි තීණි ච තිකානීති එතං අනාසායද්වාදසකන්ති වෙදිතබ්බං. තදනන්තරෙ ආසායද්වාදසකෙ කිඤ්චාපි පඨමං ද්වාදසකං ලබ්භති, තථාපි තං නිබ්බිසෙසන්ති තමෙකං ද්වාදසකං අවුත්තසිද්ධං කත්වා විසෙසතො දස්සෙතුං ආදිතො පට්ඨාය ‘‘අන්තොසීමායං පච්චෙස්ස’’න්ති වුත්තං. තං දුතියචතුක්කෙ ‘‘සො බහිසීමගතො සුණාතී’’තිආදිවචනස්ස තතියචතුක්කෙ සවනන්තිකාදීනඤ්ච ඔකාසකරණත්ථන්ති වෙදිතබ්බං. ඉදං පන ද්වාදසකං අනාසායවසෙනපි ලබ්භමානං ඉමිනා අවුත්තසිද්ධං කත්වා න දස්සිතන්ති වෙදිතබ්බං. එවමෙත්ථ ද්වෙ ද්වාදසකානි උද්ධරිතබ්බානි. කරණීයද්වාදසකෙපි යථාදස්සිතං අනාසායද්වාදසකං අවුත්තසිද්ධං ආසායද්වාදසකඤ්චාති ද්වෙ ද්වාදසකානි උද්ධරිතබ්බානි.

321-322. යස්මා දිසංගමිකනවකෙ ‘‘දිසංගමිකො පක්කමතී’’ති වචනෙනෙව ‘‘න පච්චෙස්ස’’න්ති ඉදං අවුත්තසිද්ධමෙව, තස්මා තං න වුත්තං. එත්තාවතා ච ආවාසපලිබොධාභාවො දස්සිතො. **චීවරපටිවීසං අපවිලායමානොති** ඉමිනා චීවරපලිබොධසමඞ්ගිතමස්ස දස්සෙති. තත්ථ **චීවරපටිවීසන්ති** අත්තනො පත්තබ්බචීවරභාගං. **අපවිලායමානොති** ආකඞ්ඛමානො. තස්ස චීවරලාභෙ සති වස්සංවුත්ථාවාසෙ නිට්ඨානසන්නිට්ඨානනාසනන්තිකානං වසෙන එකං තිකං, තෙසංයෙව වසෙන අන්තරාමග්ගෙ එකං, ගතට්ඨානෙ එකන්ති තිණ්ණං තිකානං වසෙන එකං නවකං වෙදිතබ්බං.

324. තතො පරං නිට්ඨානසන්නිට්ඨානනාසනන්තිකසීමාතික්කන්තිකසඋබ්භාරානං වසෙන ඵාසුවිහාරපඤ්චකං වුත්තං. සෙසමෙත්ථ පාළිතො අට්ඨකථාතො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව.

ආදායසත්තකාදිකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

කඨිනක්ඛන්ධකවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

8. චීවරක්ඛන්ධකං

ජීවකවත්ථුකථාවණ්ණනා

329-330. චීවරක්ඛන්ධකෙ **කම්මවිපාකන්ති** කම්මජරොගං. **සංයමස්සාති** ආනිසංසස්ස, උපයොගත්ථෙ වෙතං සාමිවචනං.

පජ්ජොතරාජවත්ථුකථාදිවණ්ණනා

334-336. **විච්ඡිකස්ස ජාතොති** තස්ස කිර මාතුයා උතුසමයෙ සයනගතාය විච්ඡිකො නාභිප්පදෙසං ආරුළ්හො, සා තස්ස සම්ඵස්සෙන ගබ්භං ගණ්හි. තං සන්ධාය වුත්තං ‘‘විච්ඡිකස්ස ජාතො’’ති. **උස්සන්නදොසොති** සඤ්චිතපිත්තාදිදොසො.

වරයාචනකථාවණ්ණනා

337. **ඉතරීතරෙනාති** ඉතරෙන ඉතරෙන. **ඉතර**-සද්දො පන අනියමවචනො ද්වික්ඛත්තුං වුච්චමානො යංකිඤ්චි-සද්දෙහි සමානත්ථො හොතීති වුත්තං **‘‘අප්පග්ඝෙනපි මහග්ඝෙනපි යෙන කෙනචී’’**ති. **මහාපිට්ඨියකොජවන්ති** හත්ථිපිට්ඨීසු අත්ථරිතබ්බතාය මහාපිට්ඨියන්ති ලද්ධසමඤ්ඤං චතුරඞ්ගුලපුප්ඵං කොජවං.

කම්බලානුජානනාදිකථාවණ්ණනා

340. **උපචාරෙති** සුසානස්ස ආසන්නෙ පදෙසෙ. **ඡඩ්ඩෙත්වා ගතාති** කිඤ්චි අවත්වායෙව ඡඩ්ඩෙත්වා ගතා. **සො එව සාමීති** අකතාය කතිකාය යෙන ගහිතං, සොව සාමී.

චීවරපටිග්ගාහකසම්මුතිආදිකථාවණ්ණනා

342-343. ධුරවිහාරට්ඨානෙති විහාරද්වාරස්ස සම්මුඛට්ඨානෙ. **විහාරමජ්ඣෙයෙව සම්මන්නිතබ්බන්ති** සබ්බෙසං ජානනත්ථාය විහාරමජ්ඣෙයෙව නිසින්නෙහි සම්මන්නිතබ්බං. **තුලාභූතොති** තුලාසදිසො. **වණ්ණාවණ්ණං කත්වාති** සබ්බකොට්ඨාසෙ අග්ඝතො සමකෙ කත්වා. තෙනෙවාහ **‘‘සමෙ පටිවීසෙ ඨපෙත්වා’’**ති. **ඉදන්ති** සාමණෙරානං උපඩ්ඪපටිවීසස්ස දානං. **එාතිකම්මන්ති** සම්මුඤ්ජනීබන්ධනාදිහත්ථකම්මං . **උක්කුට්ඨිං කරොන්තීති** මහාසද්දං කරොන්ති. **සමපටිවීසො දාතබ්බොති** කරිස්සාමාති යාචන්තානං පටිඤ්ඤාමත්තෙනපි සමකොට්ඨාසො දාතබ්බො.

චීවරරජනකථාවණ්ණනා

344. **රජනකුම්භියා මජ්ඣෙ ඨපෙත්වාති** අන්තොරජනකුම්භියා මජ්ඣෙ ඨපෙත්වා එවං වට්ටාධාරකෙ අන්තොරජනකුම්භියා පක්ඛිත්තෙ මජ්ඣෙ උදකං තිට්ඨති, වට්ටාධාරකතො බහි සමන්තා අන්තොකුම්භියං රජනච්ඡල්ලි. **රජනං පක්කිපිතුන්ති** රජනච්ඡල්ලිං පක්ඛිපිතුං.

තිචීවරානුජානනකථාවණ්ණනා

346. **උද්ධස්තෙ අරුණෙති** උග්ගතෙ අරුණසීසෙ. **නන්දිමුඛියාති** තුට්ඨමුඛියා.

අතිරෙකචීවරාදිකථාවණ්ණනා

348. **අච්ඡුපෙය්‍යන්ති** පතිට්ඨපෙය්‍යං. **හතවත්ථකානන්ති** කාලාතීතවත්ථානං. **උද්ධරිත්වා අල්ලීයාපනඛණ්ඩන්ති** දුබ්බලට්ඨානං අපනෙත්වා අල්ලීයාපනවත්ථඛණ්ඩං.

විසාඛාවත්ථුකථාවණ්ණනා

349-351. විසාඛාවත්ථුම්හි **කල්ලකායාති** අකිලන්තකායා පීතිසොමනස්සෙහි ඵුටසරීරා. **ගතීති** ඤාණගති ඤාණාධිගමො. **අභිසම්පරායොති** ඤාණාභිසම්පරායො ඤාණසහිතො පෙච්චභාවො.

තං භගවා බ්‍යාකරිස්සතීති ‘‘සො භික්ඛු සොතාපන්නො සකදාගාමී’’තිආදිනා තස්ස තං ඤාණගතිං, තතො පරං ‘‘නියතො සම්බොධිපරායණො සකිදෙව ඉමං ලොකං ආගන්ත්වා දුක්ඛස්සන්තං කරිස්සතී’’තිආදිනා (සං. නි. 5.1004)

ඤාණාභිසම්පරායඤ්ච ආවි කරිස්සති. **සොවග්ගිකන්ති** සග්ගසංවත්තනිකං. සොකං නුදති විනොදෙතීති **සොකනුදං**.

නිසීදනාදිඅනුජානනකථාවණ්ණනා

353. **දුක්ඛං සුපතීති** නානාවිධසුපිනං පස්සන්තො දුක්ඛං සුපති. **දුක්ඛං පටිබුජ්ඣතීති** පටිබුජ්ඣන්තොපි උත්තසිත්වා සලොමහංසො දුක්ඛං පටිබුජ්ඣති.

පච්ඡිමවිකප්පනුපගචීවරාදිකථාවණ්ණනා

359-362. **අට්ඨපදකච්ඡන්නෙන පත්තමුඛං සිබ්බිතුන්ති** අට්ඨපදඵලකාකාරෙන පත්තමුඛෙ තත්ථ තත්ථ ගබ්භං දස්සෙත්වා සිබ්බිතුං. **අග්ගළගුත්තියෙව පමාණන්ති** ඉමෙහි චතූහි නික්ඛෙපකාරණෙහි ඨපෙන්තෙනපි අග්ගළගුත්තිවිහාරෙයෙව ඨපෙතුං වට්ටතීති අධිප්පායො.

සඞ්ඝිකචීවරුප්පාදකථාවණ්ණනා

363. **පඤ්ච මාසෙති** අච්චන්තසංයොගෙ උපයොගවචනං. **වඩ්ඪිං පයොජෙත්වා ඨපිතඋපනික්ඛෙපතොති** වස්සාවාසිකත්ථාය වෙයාවච්චකරෙහි වඩ්ඪිං පයොජෙත්වා ඨපිතඋපනික්ඛෙපතො. **තත්‍රුප්පාදතොති** නාළිකෙරආරාමාදිතත්‍රුප්පාදතො. ‘‘වස්සාවාසිකලාභවසෙන වා මතකචීවරවසෙන වා තත්‍රුප්පාදවසෙන වා අඤ්ඤෙන වා කෙනචි ආකාරෙන සඞ්ඝං උද්දිස්ස උප්පන්නචීවරං, සබ්බං තස්සෙව අත්ථතකඨිනස්ස පඤ්ච මාසෙ, අනත්ථතකඨිනස්ස එකං චීවරමාසං පාපුණාතී’’ති අවිසෙසතො වත්වාපි පුන වස්සාවාසිකලාභවසෙන උප්පන්නෙ ලබ්භමානවිසෙසං දස්සෙතුං **‘‘යං පන ඉද’’**න්තිආදි ආරද්ධං. තත්ථ **ඉධාති** අභිලාපමත්තමෙතං. ‘‘වස්සංවුත්ථසඞ්ඝස්ස දෙමා’’ති වුත්තෙපි සොයෙව නයො. **අනත්ථතකඨිනස්සපි පඤ්ච මාසෙ පාපුණාතීති** වස්සාවාසිකලාභවසෙන උප්පන්නත්තා අනත්ථතකඨිනස්සපි වුත්ථවස්සස්ස පඤ්ච මාසෙ පාපුණාති. **කෙනචි** පන ‘‘ඉධ-සද්දෙන නියමිතත්තා’’ති කාරණං වුත්තං, තං අකාරණං. තථා හි ඉධ-සද්දෙන අනියමෙත්වාපි ‘‘වස්සංවුත්ථසඞ්ඝස්ස දෙමා’’ති වා ‘‘වස්සාවාසිකං දෙමා’’ති වා අන්තොහෙමන්තෙ වස්සාවාසිකලාභවසෙන දින්නං චීවරං අනත්ථතකඨිනස්සපි වුත්ථවස්සස්ස පඤ්ච මාසෙ පාපුණාති, තෙනෙව පරතො අට්ඨකථායං මාතිකාසු ‘‘වස්සංවුත්ථසඞ්ඝස්ස දෙතී’’ති ඉමස්ස මාතිකාපදස්ස විනිච්ඡයෙ (මහාව. අට්ඨ. 379) ‘‘චීවරමාසතො පට්ඨාය යාව හෙමන්තස්ස පච්ඡිමො දිවසො, තාව වස්සාවාසිකං දෙමාති වුත්තෙ කඨිනං අත්ථතං වා හොතු අනත්ථතං වා, අතීතවස්සංවුත්ථානමෙව පාපුණාතී’’ති වුත්තං. **තතො පරන්ති** පඤ්චමාසතො පරං, ගිම්හානස්ස පඨමදිවසතො පට්ඨායාති අත්ථො.

‘‘කස්මා? පිට්ඨිසමයෙ උප්පන්නත්තා’’ති ඉදං ‘‘උදාහු අනාගතවස්සෙ’’ති ඉමස්සානන්තරං දට්ඨබ්බං. ගිම්හානස්ස පඨමදිවසතො පට්ඨාය උප්පන්නමෙව හි පිට්ඨිසමයෙ උප්පන්නත්තා ‘‘කිං අතීතවස්සෙ ඉදං වස්සාවාසික’’න්තිආදිනා පුච්ඡිතබ්බං, තෙනෙව පරතොපි වක්ඛති ‘‘ගිම්හානං පඨමදිවසතො පට්ඨාය වුත්තෙ පන මාතිකා ආරොපෙතබ්බා ‘අතීතවස්සාවාසස්ස පඤ්ච මාසා අතික්කන්තා, අනාගතො චාතුමාසච්චයෙන භවිස්සති, කතරවස්සාවාසස්ස දෙසී’ති. සචෙ ‘අතීතවස්සංවුත්ථානං දම්මී’ති වදති, තංඅන්තොවස්සංවුත්ථානමෙව පාපුණාතී’’ති (මහාව. අට්ඨ. 379). පොත්ථකෙසු පන ‘‘අනත්ථතකඨිනස්සපි පඤ්ච මාසෙ පාපුණාතී’’ති ඉමස්සානන්තරං ‘‘කස්මා? පිට්ඨිසමයෙ උප්පන්නත්තා’’ති ඉදං ලිඛන්ති, තං න යුජ්ජති. න හි පිට්ඨිසමයෙ උප්පන්නං සන්ධාය ‘‘අනත්ථතකඨිනස්සපි පඤ්ච මාසෙ පාපුණාතී’’ති වුත්තං, න ච පිට්ඨිසමයෙ උප්පන්නං වුත්ථවස්සස්සෙව පාපුණාති, සම්මුඛීභූතානං සබ්බෙසං පාපුණාති, තෙනෙව පරතො වක්ඛති ‘‘අසුකවිහාරෙ වස්සංවුත්ථසඞ්ඝස්සාති වදති, තත්‍ර වස්සංවුත්ථානමෙව යාව කඨිනස්සුබ්භාරා පාපුණාති. සචෙ පන ගිම්හානං පඨමදිවසතො පට්ඨාය එවං වදති, තත්‍ර සම්මුඛීභූතානං සබ්බෙසං පාපුණාති. කස්මා? පිට්ඨිසමයෙ උප්පන්නත්තා’’ති (මහාව. අට්ඨ. 379).

ඨිතිකා පන න තිට්ඨතීති එත්ථ අට්ඨිතාය ඨිතිකාය පුන අඤ්ඤස්මිං චීවරෙ උප්පන්නෙ සචෙ එකො භික්ඛු ආගච්ඡති, මජ්ඣෙ ඡින්දිත්වා ද්වීහිපි ගහෙතබ්බං. ඨිතාය පන ඨිතිකාය පුන අඤ්ඤස්මිං චීවරෙ උප්පන්නෙ සචෙ නවකතරො ආගච්ඡති, ඨිතිකා හෙට්ඨා ගච්ඡති. සචෙ වුඩ්ඪතරො ආගච්ඡති, ඨිතිකා උද්ධමාරොහති. අථ අඤ්ඤො නත්ථි, පුන අත්තනො පාපෙත්වා ගහෙතබ්බං. **දුග්ගහිතානි හොන්තීති** එත්ථ සඞ්ඝිකානෙව හොන්තීති අධිප්පායො. **ගහිතමෙව නාමාති** ‘‘ඉමස්ස ඉදං පත්ත’’න්ති කිඤ්චාපි න විදිතං, තෙ පන භාගා අත්ථතො තෙසං පත්තායෙවාති අධිප්පායො. **ඉතොචාති** ථෙරානං දාතබ්බතොයෙව.

සඞ්ඝිකචීවරුප්පාදකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

උපනන්දසක්‍යපුත්තවත්ථුකථාවණ්ණනා

364. **සත්තාහවාරෙන අරුණමෙව උට්ඨාපෙතීති** එතං වචනමත්තමෙව එකස්මිං විහාරෙ සත්තාහකිච්චාභාවතො. **ඉදන්ති** එකාධිප්පායදානං. **නානාලාභෙහීතිආදීසු** නානා විසුං විසුං ලාභො එතෙසූති නානාලාභා, ද්වෙ විහාරා, තෙහි

නානාලාභෙහි. නානා විසුං විසුං පාකාරාදීහි පරිච්ඡින්නො උපචාරො එතෙසන්ති නානූපචාරා, තෙහි **නානූපචාරෙහි. එකසීමවිහාරෙහීති** එකූපචාරසීමායං ද්වීහි විහාරෙහි.

ගිලානවත්ථුකථාවණ්ණනා

365. පලිපන්නොති නිමුග්ගො, මක්ඛිතොති අත්ථො. **උච්චාරෙත්වාති** උක්ඛිපිත්වා. **සමානාචරියකොති** එත්ථ සචෙපි එකස්ස ආචරියස්ස එකො අන්තෙවාසිකො හොති, එකො සද්ධිවිහාරිකො, එතෙපි අඤ්ඤමඤ්ඤං සමානාචරියකා එවාති වදන්ති.

366. භෙසජ්ජං යොජෙතුං අසමත්ථො හොතීති වෙජ්ජෙන ''ඉදඤ්චිදඤ්ච භෙසජ්ජං ගහෙත්වා ඉමිනා යොජෙත්වා දාතබ්බ''න්ති වුත්තෙ තථා කාතුං අසමත්ථොති අත්ථො. **නීහාතුන්ති** නීහරිතුං, ඡඩ්ඩෙතුන්ති අත්ථො.

මතසන්තකකථාවණ්ණනා

367-369. භික්ඛුස්ස කාලකතෙති එත්ථ **කාලකත**-සද්දො භාවසාධනොති ආහ **''කාලකිරියායා''**ති. **තත්ථ තත්ථ සඞ්ඝස්සාති** තස්මිං තස්මිං විහාරෙ සඞ්ඝස්ස.

සඞ්ඝෙ භින්නෙ චීවරුප්පාදකථාවණ්ණනා

376. යත්ථ පන දක්ඛිණොදකං පමාණන්ති භික්ඛූ යස්මිං රට්ඨෙ දක්ඛිණොදකපටිග්ගහණමත්තෙනපි දෙය්‍යධම්මස්ස සාමිනො හොන්තීති අධිප්පායො. **පරසමුද්දෙති** ජම්බුදීපෙ.

378. මතකචීවරං අධිට්ඨාතීති එත්ථ මග්ගං ගච්ඡන්තො තස්ස කාලකිරියං සුත්වා අවිහාරට්ඨානෙ ච ද්වාදසරතනබ්භන්තරෙ අඤ්ඤෙසං භික්ඛූනං අභාවං ඤත්වා ''ඉදං චීවරං මය්හං පාපුණාතී''ති අධිට්ඨාති, ස්වාධිට්ඨිතං.

අට්ඨචීවරමාතිකාකථාවණ්ණනා

379. පුග්ගලාධිට්ඨානනයෙන වුත්තන්ති ''සීමායදාන''න්තිආදිනා වත්තබ්බෙ ''සීමාය දෙතී''තිආදි පුග්ගලාධිට්ඨානනයෙන වුත්තං. **පරික්ඛෙපාරහට්ඨානෙන පරිච්ඡින්නාති** ඉමිනා අපරික්ඛිත්තස්ස විහාරස්ස ධුවසන්නිපාතට්ඨානාදිතො පඨමලෙඩ්ඩුපාතස්ස අන්තො උපචාරසීමාති දස්සෙති. ඉදානි දුතියලෙඩ්ඩුපාතස්ස අන්තොපි උපචාරසීමායෙවාති දස්සෙතුං **''අපිචා''**තිආදි ආරද්ධං. ධුවසන්නිපාතට්ඨානම්පි පරියන්තගතමෙව ගහෙතබ්බං. භික්ඛුනීනං ආරාමප්පවෙසනසෙනාසනාපුච්ඡනාදි පරිවාසමානත්තාරොචනවස්සච්ඡෙදනිස්සයසෙනාසනග්ගාහාදි විධානන්ති ඉදං සබ්බං ඉමිස්සායෙව උපචාරසීමාය වසෙන වෙදිතබ්බං. ලාභත්ථාය ඨපිතසීමා **ලාභසීමා.** සමානසංවාසඅවිප්පවාසසීමාසු දින්නස්ස ඉදං නානත්තං – ''අවිප්පවාසසීමාය දම්මී''ති දින්නං ගාමට්ඨානං න පාපුණාති. කස්මා? ''ඨපෙත්වා ගාමඤ්ච ගාමූපචාරඤ්චා''ති වුත්තත්තා. ''සමානසංවාසකසීමාය දම්මී''ති දින්නං පන ගාමෙ ඨිතානම්පි පාපුණාතීති.

බුද්ධාධිවුත්ථොති බුද්ධෙන භගවතා අධිවුත්ථො. **එකස්මින්ති** එකස්මිං විහාරෙ. **පාකවට්ටන්ති** දානවට්ටං. **වත්තතීති** පවත්තති. **පංසුකූලිකානම්පි වට්ටතීති** ''තුය්හං දෙමා''ති අවත්වා ''භික්ඛූනං දෙම, ථෙරානං දෙමා''ති වුත්තත්තා පංසුකූලිකානං වට්ටති. **විචාරිතමෙවාති** උපාහනත්ථවිකාදීනමත්ථාය විචාරිතමෙව.

උපඩ්ඪං දාතබ්බන්ති යං උභතොසඞ්ඝස්ස දින්නං, තතො උපඩ්ඪං භික්ඛූනං, උපඩ්ඪං භික්ඛුනීනං දාතබ්බං. සචෙපි එකො භික්ඛු හොති එකා වා භික්ඛුනී, අන්තමසො අනුපසම්පන්නස්සපි උපඩ්ඪමෙව දාතබ්බං. **''භික්ඛුසඞ්ඝස්ස ච භික්ඛුනීනඤ්ච තුය්හඤ්චා''ති වුත්තෙ පන පුග්ගලො විසුං න ලභතීති** ඉදං අට්ඨකථාපමාණෙනෙව ගහෙතබ්බං. න හෙත්ථ විසෙසකාරණං උපලබ්භති. තථා හි ''උභතොසඞ්ඝස්ස ච තුය්හඤ්ච දම්මී''ති වුත්තෙ සාමඤ්ඤවිසෙසවචනෙහි සඞ්ගහිතත්තා යථා පුග්ගලො විසුං ලභති, එවමිධාපි ''භික්ඛුසඞ්ඝස්ස ච තුය්හඤ්චා''ති සාමඤ්ඤවිසෙසවචනසබ්භාවතො භවිතබ්බමෙව විසුං පුග්ගලපටිවීසෙනාති විඤ්ඤායති, තස්මා අට්ඨකථාවචනමෙවෙත්ථ පමාණං. **පාපුණනට්ඨානතො එකමෙව ලභතීති** අත්තනො වස්සග්ගෙන පත්තට්ඨානතො එකමෙව කොට්ඨාසං ලභති. තත්ථ කාරණමාහ **''කස්මා? භික්ඛුසඞ්ඝග්ගහණෙන ගහිතත්තා''**ති, භික්ඛුසඞ්ඝග්ගහණෙනෙව පුග්ගලස්සපි ගහිතත්තාති අධිප්පායො. **භික්ඛුසඞ්ඝස්ස හරාති වුත්තෙපි හරිතබ්බන්ති** ඊදිසං ගිහිවෙය්‍යාවච්චං න හොතීති කත්වා වුත්තං.

ලක්ඛණඤ්ඤූ වදන්තීති ඉදං සන්නිට්ඨානවචනං, අට්ඨකථාසු අනාගතත්තා පන එවං වුත්තං. **බහිඋපචාරසීමායං... පෙ.... සබ්බෙසං පාපුණාතීති** යත්ථ කත්ථචි වුත්ථවස්සානං සබ්බෙසං පාපුණාතීති අධිප්පායො. තෙනෙව **මාතිකාට්ඨකථායම්පි** (කඞ්ඛා. අට්ඨ. අකාලචීවරසික්ඛාපදවණ්ණනා) ''සචෙ පන බහිඋපචාරසීමායං ඨිතො

‘වස්සංවුත්ථසඞ්ඝස්සා’ති වදති, යත්ථ කත්ථචි වුත්ථවස්සානං සබ්බෙසං සම්පත්තානං පාපුණාතී’’ති වුත්තං. **ගණ්ඨිපදෙසු** පන ‘‘වස්සාවාසස්ස අනනුරූපෙ පදෙසෙ ඨත්වා වුත්තත්තා වස්සංවුත්ථානං අවුත්ථානඤ්ච සබ්බෙසං පාපුණාතී’’ති වුත්තං, තං න ගහෙතබ්බං. න හි ‘‘වස්සංවුත්ථසඞ්ඝස්ස දම්මී’’ති වුත්තෙ අවුත්ථවස්සානං පාපුණාති. **එවං වදතීති** ‘‘වස්සංවුත්ථසඞ්ඝස්ස දම්මී’’ති වදති. **උද්දෙසං ගහෙතුං ආගතොති** තස්ස සන්තිකෙ උද්දෙසං අගහිතපුබ්බස්සපි උද්දෙසං ගණ්හිස්සාමීති ආගතකාලතො පට්ඨාය අන්තෙවාසිකභාවූපගමනතො වුත්තං. සෙසමෙත්ථ සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව.

අට්ඨචීවරමාතිකාකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

චීවරක්ඛන්ධකවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

9. චම්පෙය්‍යක්ඛන්ධකං

කස්සපගොත්තභික්ඛුවත්ථුකථාවණ්ණනා

380. චම්පෙය්‍යක්ඛන්ධකෙ **චම්පායන්ති** එවංනාමකෙ නගරෙ. තස්ස හි නගරස්ස ආරාමපොක්ඛරණීආදීසු තෙසු තෙසු ඨානෙසු චම්පකරුක්ඛාව උස්සන්නා අහෙසුං, තස්මා ‘‘චම්පා’’ති සඞ්ඛං අගමාසි. **ගග්ගරාය පොක්ඛරණියා තීරෙති** තස්ස චම්පානගරස්ස අවිදූරෙ ගග්ගරාය නාම රාජමහෙසියා ඛණිතත්තා ‘‘ගග්ගරා’’ති ලද්ධවොහාරා පොක්ඛරණී අත්ථි, තස්සා තීරෙ සමන්තතො නීලාදිපඤ්චවණ්ණකුසුමපටිමණ්ඩිතං මහන්තං චම්පකවනං, තස්මිං භගවා කුසුමගන්ධසුගන්ධෙ චම්පකවනෙ විහරති. තං සන්ධාය ‘‘ගග්ගරාය පොක්ඛරණියා තීරෙ’’ති වුත්තං. **තන්තිබද්ධොති තන්ති** වුච්චති බ්‍යාපාරො, තත්ථ බද්ධො පසුතො උස්සුක්කං ආපන්නොති අත්ථො, තස්මිං ආවාසෙ අකතං සෙනාසනං කරොති, ජිණ්ණං පටිසඞ්ඛරොති, කතෙ ඉස්සරො හොතීති අධිප්පායො. තෙනාහ **‘‘තස්මිං ආවාසෙ කත්තබ්බත්තා තන්තිපටිබද්ධො’’**ති, කත්තබ්බකම්මෙ උස්සාහමාපන්නොති අත්ථො.

ඤත්තිවිපන්නකම්මාදිකථාවණ්ණනා

385-387. **පටික්කොසන්තෙසූති** නිවාරෙන්තෙසු. **ඨපනං වා අඤ්ඤථා කරණං වා නත්ථීති** ඤත්තිකම්මස්ස එකාය එව ඤත්තියා කත්තබ්බත්තා තතො ඨපනං න සම්භවති, අනුස්සාවනාය අභාවතො පච්ඡා ඤත්තිඨපනවසෙන ද්වීහි ඤත්තීහි කරණවසෙන ච අඤ්ඤථා කරණං නත්ථි.

චතුවග්ගකරණාදිකථාවණ්ණනා

389. උක්ඛෙපනීයකම්මකතො **කම්මනානාසංවාසකො,** උක්ඛිත්තානුවත්තකො **ලද්ධිනානාසංවාසකො.**

ද්වෙනිස්සාරණාදිකථාවණ්ණනා

395. **අප්පත්තො නිස්සාරණන්ති** එත්ථ **නිස්සාරණකම්මං** නාම කුලදූසකානඤ්ඤෙව අනුඤ්ඤාතං, අයඤ්ච ‘‘බාලො හොති අබ්‍යත්තො’’තිආදිනා නිද්දිට්ඨො කුලදූසකො න හොති, තස්මා ‘‘අප්පත්තො’’ති වුත්තො . යදි එවං කථං සුනිස්සාරිතො හොතීති? බාලඅබ්‍යත්තතාදියුත්තස්සපි කම්මක්ඛන්ධකෙ ‘‘ආකඞ්ඛමානො සඞ්ඝො පබ්බාජනීයකම්මං කරෙය්‍යා’’ති (චූළව. 27) වුත්තත්තා. තෙනෙවාහ **‘‘තඤ්චෙස...පෙ.... තස්මා සුනිස්සාරිතො හොතී’’**ති. තත්ථ **තන්ති** පබ්බාජනීයකම්මං. **එසොති** ‘‘බාලො’’තිආදිනා නිද්දිට්ඨො. **ආවෙණිකෙන ලක්ඛණෙනාති** පබ්බාජනීයකම්මස්ස ආවෙණිකභූතෙන කුලදූසකභාවලක්ඛණෙන.

තඤ්චෙ සඞ්ඝො නිස්සාරෙති, සුනිස්සාරිතොති එත්ථ අධිප්පෙතස්ස පබ්බාජනීයකම්මස්ස වසෙන අත්ථං දස්සෙත්වා ඉදානි යදි ‘‘තඤ්චෙ සඞ්ඝො නිස්සාරෙතී’’ති තජ්ජනීයාදිකම්මවසෙන නිස්සාරණා අධිප්පෙතා, තදා නිස්සාරණං සම්පත්තොයෙව තජ්ජනීයාදිවසෙන සුනිස්සාරිතොති බ්‍යතිරෙකමුඛෙන අත්ථං දස්සෙතුං පුන **‘‘තඤ්චෙ සඞ්ඝො නිස්සාරෙතී’’**ති උල්ලිඞ්ගෙත්වා අත්ථො කථිතො. නත්ථි එතස්ස අපදානං අවඛණ්ඩනං ආපත්තිපරියන්තොති **අනපදානො. එකෙකෙනපි අඞ්ගෙන නිස්සාරණා අනුඤ්ඤාතාති** කම්මක්ඛන්ධකෙ අනුඤ්ඤාතා. සෙසමෙත්ථ පාළිතො අට්ඨකථාතො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව.

ද්වෙනිස්සාරණාදිකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

චම්පෙය්‍යක්ඛන්ධකවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

10. කොසම්බකක්ඛන්ධකං

කොසම්බකවිවාදකථාවණ්ණනා

451. කොසම්බකක්ඛන්ධකෙ **සචෙ හොති, දෙසෙස්සාමීති** සුබ්බචතාය සික්ඛාකාමතාය ච ආපත්තිං පස්සි. **නත්ථි ආපත්තීති** අනාපත්තිපක්ඛොපි එත්ථ සම්භවතීති අධිප්පායෙනාහ. සා පනාපත්ති එව. තෙනාහ **"සො තස්සා ආපත්තියා අනාපත්තිදිට්ඨී අහොසී"**ති.

453-454. **සම්භමඅත්ථවසෙනාති** තුරිතත්ථවසෙන. **"අකාරණෙ තුම්හෙහි සො භික්ඛු උක්ඛිත්තො"ති වදෙය්‍යාති** යස්මා පුබ්බෙ විනයධරස්ස වචනෙන ''සචෙ ආපත්ති හොති, දෙසෙස්සාමී''ති අනෙන පටිඤ්ඤාතං, ඉදානිපි තස්සෙව වචනෙන ''අසඤ්චිච්ච අස්සතියා කතත්තා නත්ථෙත්ථ ආපත්ති''ති අනාපත්තිසඤ්ඤී, තස්මා ''අකාරණෙ තුම්හෙහි සො භික්ඛු උක්ඛිත්තො''ති උක්ඛෙපකෙ භික්ඛූ යදි වදෙය්‍යාති අධිප්පායො. **උක්ඛිත්තානුවත්තකෙ වා "තුම්හෙ ආපත්තිං ආපන්නා"ති වදෙය්‍යාති** යස්මා වත්ථුජානනචිත්තෙනායං සචිත්තකා ආපත්ති, අයඤ්ච උදකාවසෙසෙ උදකාවසෙසසඤ්ඤී, තස්මා සාපත්තිකස්සෙව ''තුම්හෙ ඡන්දාගතිං ගච්ඡථා''ති අධිප්පායෙන ''තුම්හෙ ආපත්තිං ආපන්නා''ති උක්ඛිත්තානුවත්තකෙ වදෙය්‍ය.

455-456. **කම්මං කොපෙතීති** ''නානාසංවාසකචතුත්ථො චෙ, භික්ඛවෙ, කම්මං කරෙය්‍ය, අකම්මං න ච කරණීය''න්තිආදිවචනතො (මහාව. 389) සචෙ සඞ්ඝො තං ගණපූරකං කත්වා කම්මං කරෙය්‍ය, අයං තත්ථ නිසින්නොපි තං කම්මං කොපෙතීති අධිප්පායො. **උපචාරං මුඤ්චිත්වාති** එත්ථ **උපචාරො** නාම අඤ්ඤමඤ්ඤං හත්ථෙන පාපුණනට්ඨානං.

457. **භණ්ඩනජාතාති**ආදීසු කලහස්ස පුබ්බභාගො භණ්ඩනං නාම, තං ජාතං එතෙසන්ති **භණ්ඩනජාතා,** හත්ථපරාමාසාදිවසෙන මත්ථකං පත්තො කලහො ජාතො එතෙසන්ති **කලහජාතා,** විරුද්ධවාදභූතං වාදං ආපන්නාති **විවාදාපන්නා. මුඛසත්තීහීති** වාචාසත්තීහි. **විතුදන්තාති** විජ්ඣන්තා . **භගවන්තං එතදවොචාති** ''ඉධ, භන්තෙ, කොසම්බියං භික්ඛූ භණ්ඩනජාතා''තිආදිවචනං අවොච, තඤ්ච ඛො නෙව පියකම්‍යතාය, න භෙදාධිප්පායෙන, අථ ඛො අත්ථකාමතාය හිතකාමතාය. සාමග්ගීකාරකො කිරෙස භික්ඛු, තස්මාස්ස එතදහොසි ''යථා ඉමෙ භික්ඛූ විවාදං ආරද්ධා, න සක්කා මයා, නාපි අඤ්ඤෙන භික්ඛුනා සමග්ගෙ කාතුං, අප්පෙව නාම සදෙවකෙ ලොකෙ අග්ගපුග්ගලො භගවා සයං වා ගන්ත්වා අත්තනො වා සන්තිකං පක්කොසාපෙත්වා එතෙසං භික්ඛූනං ඛන්තිමෙත්තාපටිසංයුත්තං සාරණීයධම්මදෙසනං කථෙත්වා සාමග්ගිං කරෙය්‍යා''ති අත්ථකාමතාය හිතකාමතාය ගන්ත්වා අවොච. **තස්මා එවමාහාති** අත්ථකාමත්තා එවමාහ, න භගවතො වචනං අනාදියන්තො. යෙ පන තදා සත්ථු වචනං න ගණ්හිංසු, තෙ කිඤ්චි අවත්වා තුණ්හීභූතා මඞ්කුභූතා අට්ඨංසු, තස්මා උභයෙසම්පි සත්ථරි අගාරවපටිපත්ති නාහොසි.

කොසම්බකවිවාදකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

දීඝාවුවත්ථුකථාවණ්ණනා

458. **අථ ඛො භගවා භික්ඛූ ආමන්තෙසීති**ආදීසු **භූතපුබ්බන්ති** ඉදං භගවා පථවීගතං නිධිං උද්ධරිත්වා පුරතො රාසිං කරොන්තො විය භවපටිච්ඡන්නං පුරාවුත්ථං දස්සෙන්තො ආහ. **අඩ්ඪොති** ඉස්සරො. යො කොචි අත්තනො සන්තකෙන විභවෙන අඩ්ඪො හොති, අයං පන න කෙවලං අඩ්ඪොයෙව, මහද්ධනො මහතා අපරිමාණසඞ්ඛෙන ධනෙන සමන්නාගතොති ආහ **"මහද්ධනො"**ති. භුඤ්ජිතබ්බතො පරිභුඤ්ජිතබ්බතො විසෙසතො කාමා භොගා නාම, තස්මා පඤ්චකාමගුණවසෙන මහන්තා උළාරා භොගා අස්සාති **මහාභොගො**. මහන්තං සෙනාබලඤ්චෙව ථාමබලඤ්ච එතස්සාති **මහබ්බලො**. මහන්තො හත්ථිඅස්සාදිවාහනො එතස්සාති **මහාවාහනො**. මහන්තං විජිතං රට්ඨං එතස්සාති **මහාවිජිතො. පරිපුණ්ණකොසකොට්ඨාගාරොති කොසො** වුච්චති භණ්ඩාගාරසාරගබ්භො, **කොට්ඨං** වුච්චති ධඤ්ඤස්ස ඨපනට්ඨානං, කොට්ඨභූතං අගාරං **කොට්ඨාගාරං,** නිදහිත්වා ඨපිතෙන ධනෙන පරිපුණ්ණකොසො ධඤ්ඤානඤ්ච පරිපුණ්ණකොට්ඨාගාරොති අත්ථො.

අථ වා චතුබ්බිධො කොසො හත්ථී අස්සා රථා පත්තීති. යථා හි අසිනො තික්ඛභාවපරිපාලකො පරිච්ඡදො ''කොසො''ති වුච්චති, එවං රඤ්ඤො තික්ඛභාවපරිපාලකත්තා චතුරඞ්ගිනී සෙනා ''කොසො''ති වුච්චති. තිවිධං කොට්ඨාගාරං ධනකොට්ඨාගාරං ධඤ්ඤකොට්ඨාගාරං වත්ථකොට්ඨාගාරන්ති. තං සබ්බම්පි පරිපුණ්ණමස්සාති **පරිපුණ්ණකොසකොට්ඨාගාරො. චතුරඞ්ගිනිං සෙනන්ති** හත්ථිඅස්සරථපත්තිසඞ්ඛාතෙහි චතූහි අඞ්ගෙහි සමන්නාගතං සෙනං. **සන්නය්හිත්වාති** චම්මපටිමුඤ්චනාදීහි සන්නාහං කාරෙත්වා. **අබ්භුය්‍යාසීති** අභිඋය්‍යාසි, අභිමුඛො හුත්වා නික්ඛමීති අත්ථො. **එකසඞ්ඝාතම්පීති** එකප්පහාරම්පි. **ධොවනන්ති** ධොවනුදකං. **පරිනෙත්වාති** නීහරිත්වා. ''අනත්ථදො''ති වත්තබ්බෙ ද-කාරස්ස ත-කාරං කත්වා ''අනත්ථතො''ති වුත්තන්ති ආහ **"අථ වා"**තිආදි.

464. වග්ගභාවෙන වා පුථු නානා සද්දො අස්සාති **පුථුසද්දො. සමජනොති** භණ්ඩනෙ සමජ්ඣාසයො ජනො. **තත්ථාති** තස්මිං ජනකායෙ. **අහං බාලොති න මඤ්ඤිත්ථාති** බාලලක්ඛණෙ ඨිතොපි ''අහං බාලො''ති න මඤ්ඤි. **භියොයා චාති** අත්තනො බාලභාවස්ස අජානනතො භියොයා ච භණ්ඩනස්ස උපරිථොටො විය සඞ්ඝභෙදස්ස අත්තනො කාරණභාවම්පි උප්පජ්ජමානං න මඤ්ඤිත්ථ නාඤ්ඤාසි.

කලහවසෙන පවත්තවාචායෙව ගොචරා එතෙසන්ති **වාචාගොචරා. මුඛායාමන්ති** විවදනවසෙන මුඛං ආයාමෙත්වා භාණිනො. **න තං ජානන්තීති** තං කලහං න ජානන්ති. කලහං කරොන්තො ච තං න ජානන්තො නාම නත්ථි. යථා පන න ජානන්ති, තං දස්සෙතුං ආහ **''එවං සාදීනවො අය''**න්ති, අයං කලහො නාම අත්තනො පරෙසඤ්ච අත්ථභාපනතො අනත්ථුප්පාදනතො දිට්ඨෙව ධම්මෙ සම්පරායෙ ච සාදීනවො සදොසොති අත්ථො. **තං න ජානන්තීති** තං කලහං න ජානන්ති. කථං න ජානන්තීති ආහ **''එවං සාදීනවො අය''**න්ති, ''එවං සාදීනවො අයං කලහො''ති එවං තං කලහං න ජානන්තීති අත්ථො.

අක්කොච්ඡි මන්තිආදීසු අක්කොච්ඡීති අක්කොසි. **අවධීති** පහරි. **අජිනීති** කූටසක්ඛිඔතාරණෙන වා වාදපටිවාදෙන වා කරණුත්තරියකරණෙන වා අජෙසි. **අහාසීති** මම සන්තකං පත්තාදීසු කිඤ්චිදෙව අවහරි . **යෙ ච තන්ති** යෙ කෙචි දෙවා වා මනුස්සා වා ගහට්ඨා වා පබ්බජිතා වා තං ''අක්කොච්ඡි ම''න්තිආදිවත්ථුකං කොධං සකටධුරං විය නද්ධිනා පූතිමච්ඡාදීනි විය ච කුසාදීහි පුනප්පුනං වෙඨෙන්තා **උපනය්හන්ති** උපනාහවසෙන අනුබන්ධන්ති, තෙසං සකිං උප්පන්නං වෙරං න සම්මතීති අත්ථො.

යෙ ච තං නුපනය්හන්තීති අස්සතියා අමනසිකාරවසෙන වා කම්මපච්චවෙක්ඛණාදිවසෙන වා යෙ තං අක්කොසාදිවත්ථුකං කොධං ''තයාපි කොචි නිද්දොසො පුරිමභවෙ අක්කුට්ඨො භවිස්සති, පහටො භවිස්සති, කූටසක්ඛිං ඔතාරෙත්වා ජිතො භවිස්සති, කස්සචි තෙ පසය්හ කිඤ්චි අච්ඡින්නං භවිස්සති, තස්මා නිද්දොසො හුත්වාපි අක්කොසාදීනි පාපුණාසී''ති එවං න උපනය්හන්ති , තෙසු පමාදෙන උප්පන්නම්පි වෙරං ඉමිනා අනුපනය්හනෙන නිරින්ධනො විය ජාතවෙදො උපසම්මති.

න හි වෙරෙන වෙරානීති යථා හි ඛෙළසිඞ්ඝාණිකාදිඅසුචිමක්ඛිතං ඨානං තෙහෙව අසුචීහි ධොවන්තො සුද්ධං නිග්ගන්ධං කාතුං න සක්කොති, අථ ඛො තං ඨානං භියොයාසො මත්තාය අසුද්ධතරඤ්ච දුග්ගන්ධතරඤ්ච හොති, එවමෙව අක්කොසන්තං පච්චක්කොසන්තො පහරන්තං පටිපහරන්තො වෙරෙන වෙරං වූපසමෙතුං න සක්කොති, අථ ඛො භියොයා වෙරමෙව කරොති. ඉති වෙරානි නාම වෙරෙන කිස්මිඤ්චිපි කාලෙ න සම්මන්ති, අථ ඛො වඩ්ඪන්තියෙව. **අවෙරෙන ච සම්මන්තීති** යථා පන තානි ඛෙළාදීනි අසුචීනි විප්පසන්නෙන උදකෙන ධොවියමානානි නස්සන්ති, තං ඨානං සුද්ධං හොති නිග්ගන්ධං, එවමෙව අවෙරෙන ඛන්තිමෙත්තොදකෙන යොනිසොමනසිකාරෙන පටිසඞ්ඛානෙන පච්චවෙක්ඛණෙන වෙරානි වූපසම්මන්ති පටිප්පස්සම්භන්ති අභාවං ගච්ඡන්ති. **එස ධම්මො සනන්තනොති** එස අවෙරෙන වෙරූපසමනසඞ්ඛාතො පොරාණකො ධම්මො සබ්බෙසං බුද්ධපච්චෙකබුද්ධඛීණාසවානං ගතමග්ගො.

න ජානන්තීති අනිච්චසඤ්ඤං න පච්චුපට්ඨාපෙන්තීති අධිප්පායො. **තතො සම්මන්ති මෙධගාති** තතො තස්මා කාරණා මෙධගා කලහා සම්මන්ති වූපසමං ගච්ඡන්ති. කථං තෙ සම්මන්තීති ආහ **''එවඤ්හී''**තිආදි. තත්ථ **එවඤ්හි තෙ ජානන්තාති** තෙ පණ්ඩිතා ''මයං මච්චුසමීපං ගච්ඡාමා''ති එවං ජානන්තා යොනිසොමනසිකාරං උප්පාදෙත්වා මෙධගානං කලහානං වූපසමාය පටිපජ්ජන්ති, අථ තෙසං තාය පටිපත්තියා තෙ මෙධගා සම්මන්තීති අධිප්පායො.

තෙසම්පි හොති සඞ්ගතීති යෙ මාතාපිතූනං අට්ඨීනි ඡින්දන්ති, පාණෙ හරන්ති, ගවාදීනි ච පසය්හ ගණ්හන්ති, එවං රට්ඨං විලුම්පමානානං තෙසම්පි සඞ්ගති හොති, කිමඞ්ගං පන තුම්හාකං න සියාති අධිප්පායො.

වණ්ණාවණ්ණදීපනත්ථං වුත්තාති ''බාලසහායතාය ඉමෙ භික්ඛූ කලහපසුතා, පණ්ඩිතසහායානං පන ඉදං න සියා''ති පණ්ඩිතසහායස්ස බාලසහායස්ස ච වණ්ණාවණ්ණදීපනත්ථං වුත්තා. **නිපකන්ති** නෙපක්කපඤ්ඤාය සමන්නාගතං. **සාධුවිහාරි ධීරන්ති** භද්දකවිහාරිං පණ්ඩිතං. **පාකටපරිස්සයෙ ච පටිච්ඡන්නපරිස්සයෙ ච අභිභවිත්වාති** සීහබ්‍යග්ඝාදයො පාකටපරිස්සයෙ ච රාගභයදොසභයාදයො පටිච්ඡන්නපරිස්සයෙ චාති සබ්බෙව පරිස්සයෙ අභිභවිත්වා.

එකකා චරිංසූති ''ඉදං රජ්ජං නාම මහන්තං පමාදට්ඨානං, කිං අම්හාකං රජ්ජෙන කාරිතෙනා''ති රට්ඨං පහාය තතො මහාඅරඤ්ඤං පවිසිත්වා තාපසපබ්බජ්ජං පබ්බජිත්වා චතූසු ඉරියාපථෙසු එකකා චරිංසූති අත්ථො.

එකස්ස චරිතං සෙයොයාති පබ්බජිතස්ස පබ්බජිතකාලතො පට්ඨාය එකීභාවාභිරතස්ස එකකස්සෙව චරිතං සෙයොයාති අත්ථො. **නත්ථි බාලෙ සහායතාති** චූළසීලං මජ්ඣිමසීලං මහාසීලං දස කථාවත්ථූනි තෙරස ධුතගුණා විපස්සනාඤාණං චත්තාරො මග්ගා චත්තාරි ඵලානි තිස්සො විජ්ජා ඡ අභිඤ්ඤා අමතමහානිබ්බානන්ති අයං සහායතා නාම, සා බාලං නිස්සාය අධිගන්තුං න සක්කාති නත්ථි බාලෙ සහායතා. මාතඞ්ගො අරඤ්ඤෙ **මාතඞ්ගරඤ්ඤෙති** සරලොපෙන සන්ධි. ''මාතඞ්ගරඤ්ඤො''තිපි පාඨො, අරඤ්ඤකො මාතඞ්ගො වියාති අත්ථො. **මාතඞ්ග**-සද්දෙනෙව

හත්ථිභාවස්ස වුත්තත්තා නාගවචනං තස්ස මහත්තවිභාවනත්ථන්ති ආහ **‘‘නාගොති මහන්තාධිවචනමෙත’’**න්ති. මහන්තපරියායො හි **නාග**-සද්දො හොති ‘‘එතං නාගස්ස නාගෙන, ඊසාදන්තස්ස හත්ථිනො’’තිආදීසු (උදා. 35).

දීඝාවුවත්ථුකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

බාලකලොණකගමනකථාවණ්ණනා

465. **බාලකලොණකාරගාමොති** උපාලිගහපතිස්ස එවංනාමකො භොගගාමො. **තෙනුපසඞ්කමීති** ධම්මසෙනාපතිමහාමොග්ගල්ලානත්ථෙරෙසු වා අසීතිමහාසාවකෙසු වා අන්තමසො ධම්මභණ්ඩාගාරිකං ආනන්දත්ථෙරම්පි කඤ්චි අනාමන්තෙත්වා සයමෙව පත්තචීවරමාදාය අනීකනිස්සටො හත්ථී විය යූථනිස්සටො කාළසීහො විය වාතච්ඡින්නො වලාහකො විය ච එකකොව උපසඞ්කමි. කස්මා උපසඞ්කමි? ගණෙ කිරස්ස ආදීනවං දිස්වා එකවිහාරිං භික්ඛුං පස්සිතුකාමතා උදපාදි, තස්මා සීතාදිපීළිතො උණ්හාදිං පත්ථයමානො විය උපසඞ්කමි. අථ වා භගවතා සො ආදීනවො පගෙව පරිඤ්ඤාතො, න තෙන සත්ථා නිබ්බින්නො, තස්මිං පන අන්තොවස්සෙ කෙචි බුද්ධවෙනෙය්‍යා නාහෙසුං, තෙන අඤ්ඤත්ථ ගමනං තෙසං භික්ඛූනං දමනූපායොති පාලිලෙය්‍යකං උද්දිස්ස ගච්ඡන්තො එකවිහාරිං ආයස්මන්තං භගුං සම්පහංසෙතුං තත්ථ ගතො. එවං ගතෙ ච සත්ථරි පඤ්චසතා භික්ඛූ ආයස්මන්තං ආනන්දං ආහංසු ‘‘ආවුසො ආනන්ද සත්ථා එකකොව ගතො, මයං අනුබන්ධිස්සාමා’’ති. ‘‘ආවුසො, යදා භගවා සාමං සෙනාසනං සංසාමෙත්වා පත්තචීවරමාදාය අනාමන්තෙත්වා උපට්ඨාකෙ අනපලොකෙත්වා භික්ඛුසඞ්ඝං අදුතියො ගච්ඡති, තදා එකචාරිකං චරිතුං භගවතො අජ්ඣාසයො, සාවකෙන නාම සත්ථු අජ්ඣාසයානුරූපං පටිපජ්ජිතබ්බං, තස්මා න ඉමෙසු දිවසෙසු භගවා අනුගන්තබ්බො’’ති නිවාරෙසි, සයම්පි නානුගඤ්ඡි. **ධම්මියා කථායාති** එකීභාවෙ ආනිසංසපටිසංයුත්තාය ධම්මකථාය.

බාලකලොණකගමනකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

පාචීනවංසදායගමනකථාවණ්ණනා

466. **යෙන පාචීනවංසදායොති** තත්ථ කස්මා උපසඞ්කමි? යථා නාම ජිඝච්ඡිතස්ස භොජනෙ, පිපාසිතස්ස පානීයෙ, සීතෙන ඵුට්ඨස්ස උණ්හෙ, උණ්හෙන ඵුට්ඨස්ස සීතෙ, දුක්ඛිතස්ස සුඛෙ අභිරුචි උප්පජ්ජති, එවමෙව භගවතො කොසම්බකෙ භික්ඛූ අඤ්ඤමඤ්ඤං විවාදාපන්නෙ අසමග්ගවාසං වසන්තෙ, සමග්ගවාසං වසන්තෙ ආවජ්ජෙන්තස්ස ඉමෙ තයො කුලපුත්තා ආපාථමාගමිංසු, අථ නෙසං පග්ගණ්හිතුකාමො උපසඞ්කමි ‘‘එවායං පටිපත්තිඅනුක්කමෙන කොසම්බකානං භික්ඛූනං විනයනූපායො හොතී’’ති. **විහරන්තීති** සාමග්ගිරසං අනුභවමානා විහරන්ති.

දායපාලොති (ම. නි. අට්ඨ. 1.325) අරඤ්ඤපාලො. සො අරඤ්ඤං යථා ඉච්ඡිතිච්ඡිතප්පදෙසෙන මනුස්සා පවිසිත්වා තත්ථ පුප්ඵං වා ඵලං වා නිය්‍යාසං වා දබ්බසම්භාරං වා න හරන්ති, එවං වතියා පරික්ඛිත්තස්ස අරඤ්ඤස්ස යොජිතෙ ද්වාරෙ නිසීදිත්වා අරඤ්ඤං රක්ඛති, තස්මා ‘‘දායපාලො’’ති වුත්තො. **අත්තකාමරූපා විහරන්තීති** අත්තනො හිතං කාමයමානසභාවා හුත්වා විහරන්ති. යො හි ඉමස්මිං සාසනෙ පබ්බජිත්වාපි වෙජ්ජකම්මදූතකම්මපහිණගමනාදීනං වසෙන එකවීසතිඅනෙසනාහි ජීවිකං කප්පෙති, අයං න අත්තකාමරූපො නාම. යො පන ඉමස්මිං සාසනෙ පබ්බජිත්වා එකවීසතිඅනෙසනං පහාය චතුපාරිසුද්ධිසීලෙ පතිට්ඨාය බුද්ධවචනං උග්ගණ්හිත්වා සප්පායධුතඞ්ගං අධිට්ඨාය අට්ඨතිංසාය ආරම්මණෙසු චිත්තරුචියං කම්මට්ඨානං ගහෙත්වා ගාමන්තං පහාය අරඤ්ඤං පවිසිත්වා සමාපත්තියො නිබ්බත්තෙත්වා විපස්සනාය කම්මං කුරුමානො විචරති, අයං අත්තකාමො නාම. තෙපි තයො කුලපුත්තා එවරූපා අහෙසුං. තෙන වුත්තං ‘‘අත්තකාමරූපා විහරන්තී’’ති.

මා තෙසං අඵාසුමකාසීති තෙසං අඵාසුකං මා අකාසීති භගවන්තං වාරෙසි. එවං කිරස්ස අහොසි ‘‘ඉමෙ කුලපුත්තා සමග්ගා විහරන්ති, එකච්චස්ස ච ගතට්ඨානෙ භණ්ඩනකලහවිවාදා වත්තන්ති, තිඛිණසිඞ්ගො චණ්ඩගොණො විය ඔවිජ්ඣන්තො විචරති, අථෙකමග්ගෙන ද්වින්නං ගමනං න හොති, කදාචි අයම්පි එවං කරොන්තො ඉමෙසං කුලපුත්තානං සමග්ගවාසං භින්දෙය්‍ය, පාසාදිකො ච පනෙස සුවණ්ණවණ්ණො රසගිද්ධො මඤ්ඤෙ, ගතකාලතො පට්ඨාය පණීතදායකානං අත්තනො උපට්ඨාකානං වණ්ණකථනාදීහි ඉමෙසං කුලපුත්තානං අප්පමාදවිහාරං භින්දෙය්‍ය, වසනට්ඨානානි චාපි එතෙසං කුලපුත්තානං නිබද්ධානි පරිච්ඡින්නානි තිස්සොව පණ්ණසාලා තයො චඞ්කමා තීණි දිවාට්ඨානානි තීණි මඤ්චපීඨානි, අයං පන සමණො මහාකායො වුඩ්ඪතරො මඤ්ඤෙ භවිස්සති, සො අකාලෙ ඉමෙ කුලපුත්තෙ සෙනාසනා වුට්ඨාපෙස්සති, එවං සබ්බථාපි එතෙසං අඵාසු භවිස්සතී’’ති. තං අනිච්ඡන්තො ‘‘මා තෙසං අඵාසුමකාසී’’ති භගවන්තං වාරෙති.

කිං පනෙස ජානන්තො වාරෙසි අජානන්තොති? අජානන්තො. සම්මාසම්බුද්ධො හි නාම යදා අනෙකභික්ඛුසහස්සපරිවාරො බ්‍යාමප්පභාය අසීතිඅනුබ්‍යඤ්ජනෙහි ද්වත්තිංසමහාපුරිසලක්ඛණසිරියා ච බුද්ධානුභාවං දස්සෙන්තො විචරති, තදා ‘‘කො එසො’’ති අපුච්ඡිත්වාව ජානිතබ්බො හොති. තදා පන භගවා ‘‘මාස්සු කොචි මම බුද්ධානුභාවං අඤ්ඤාසී’’ති තථාරූපෙන ඉද්ධාභිසඞ්ඛාරෙන සබ්බම්පි තං බුද්ධානුභාවං චීවරගබ්භෙන විය පටිච්ඡාදෙත්වා වලාහකගබ්භෙන පටිච්ඡන්නො පුණ්ණචන්දො විය සයමෙව පත්තචීවරමාදාය අඤ්ඤාතකවෙසෙන අගමාසි. ඉති තං අජානන්තොව දායපාලො වාරෙසි.

එතදවොචාති ථෙරො කිර “මා සමණා”ති දායපාලස්ස කථං සුත්වා චින්තෙසි “මයං තයො ජනා ඉධ විහරාම, අඤ්ඤො පබ්බජිතො නාම නත්ථි, අයඤ්ච දායපාලො පබ්බජිතෙන විය සද්ධිං කථෙති, කො නු ඛො භවිස්සතී”ති දිවාට්ඨානතො උට්ඨාය ද්වාරෙ ඨත්වා මග්ගං ඔලොකෙන්තො භගවන්තං අද්දස. භගවාපි ථෙරස්ස සහ දස්සනෙනෙව සරීරොභාසං මුඤ්චි, අසීතිඅනුබ්‍යඤ්ජනවිරාජිතා බ්‍යාමප්පභා පසාරිතසුවණ්ණපටො විය විරොචිත්ථ. ථෙරො “අයං දායපාලො ඵණකතආසීවිසං ගීවාය ගහෙතුං හත්ථං පසාරෙන්තො විය ලොකෙ අග්ගපුග්ගලෙන සද්ධිං කථෙන්තොව න ජානාති, අඤ්ඤතරභික්ඛුනා විය සද්ධිං කථෙතී”ති නිවාරෙන්තො එතං “මාවුසො, දායපාලා”තිආදිවචනං අවොච.

තෙනුපසඞ්කමීති කස්මා භගවතො පච්චුග්ගමනං අකත්වාව උපසඞ්කමි? එවං කිරස්ස අහොසි “මයං තයො ජනා සමග්ගවාසං වසාම, සචාහං එකකොව පච්චුග්ගමනං කරිස්සාමි, සමග්ගවාසො නාම න භවිස්සති, පියමිත්තෙ ගහෙත්වාව පච්චුග්ගමනං කරිස්සාමි. යථා ච භගවා මය්හං පියො, එවං සහායානම්පි මෙ පියො”ති තෙහි සද්ධිං පච්චුග්ගමනං කාතුකාමො සයං අකත්වා උපසඞ්කමි. කෙචි පන “තෙසං ථෙරානං පණ්ණසාලද්වාරෙ චඞ්කමනකොටියා භගවතො ආගමනමග්ගො හොති, තස්මා ථෙරො තෙසං සඤ්ඤං දදමානොව ගතො”ති වදන්ති. **අභික්කමථාති** ඉතො ආගච්ඡථ. **පාදෙ පක්ඛාලෙසීති** විකසිතපදුමසන්නිභෙහි ජාලහත්ථෙහි මණිවණ්ණං උදකං ගහෙත්වා සුවණ්ණවණ්ණෙසු පිට්ඨීපාදෙසු උදකං ආසිඤ්චිත්වා පාදෙන පාදං සංසෙන්තො පක්ඛාලෙසි. බුද්ධානං කායෙ රජොජල්ලං නාම න උපලිම්පති, කස්මා පක්ඛාලෙසීති? සරීරස්ස උතුග්ගහණත්ථං තෙසඤ්ච චිත්තසම්පහංසනත්ථං. අම්හෙහි අභිහටෙන උදකෙන භගවා පාදෙ පක්ඛාලෙසි, පරිභොගං අකාසීති තෙසං භික්ඛූනං බලවසොමනස්සවසෙන චිත්තං පීණිතං හොති, තස්මා පක්ඛාලෙසි.

ආයස්මන්තං අනුරුද්ධං භගවා එතදවොචාති සො කිර තෙසං වුඩ්ඪතරො, තස්ස සඞ්ගහෙ කතෙ සෙසානං කතොව හොතීති ථෙරඤ්ඤෙව එතං “කච්චි වො අනුරුද්ධා”තිආදිවචනං අවොච. **අනුරුද්ධාති** වා එකසෙසනයෙන වුත්තං විරූපෙකසෙසස්සපි ඉච්ඡිතබ්බත්තා, එවඤ්ච කත්වා බහුවචනනිද්දෙසො ච සමත්ථිතො හොති. **කච්චීති** පුච්ඡනත්ථෙ නිපාතො. **වොති** සාමිවචනං. ඉදං වුත්තං හොති – කච්චි අනුරුද්ධා තුම්හාකං ඛමනීයං, ඉරියාපථො වො ඛමති, කච්චි යාපනීයං, කච්චි වො ජීවිතං යාපෙති සටියති, කච්චි පිණ්ඩකෙන න කිලමථ, කච්චි තුම්හාකං සුලභපිණ්ඩං, සම්පත්තෙ වො දිස්වා මනුස්සා උළුඞ්කයාගුං වා කටච්ඡුභික්ඛං වා දාතබ්බං මඤ්ඤන්තීති භික්ඛාචාරවත්තං පුච්ඡති. කස්මා? යස්මා පච්චයෙන අකිලමන්තෙන සක්කා සමණධම්මො කාතුං, වත්තමෙව වා එතං පබ්බජිතානං.

අථ තෙන පටිවචනෙ දින්නෙ “අනුරුද්ධා තුම්හෙ රාජපබ්බජිතා මහාපුඤ්ඤා, මනුස්සා තුම්හාකං අරඤ්ඤෙ වසන්තානං අදත්වා කස්ස අඤ්ඤස්ස දාතබ්බං මඤ්ඤිස්සන්ති, තුම්හෙ පන එතං භුඤ්ජිත්වා කිං නු ඛො මිගපොතකා විය අඤ්ඤමඤ්ඤං සට්ටෙන්තා විහරථ, උදාහු සාමග්ගිභාවො වො අත්ථී”ති සාමග්ගිරසං පුච්ඡන්තො **“කච්චි පන වො අනුරුද්ධා සමග්ගා”**තිආදිමාහ. තත්ථ **ඛීරොදකීභූතාති** යථා ඛීරඤ්ච උදකඤ්ච අඤ්ඤමඤ්ඤං සංසන්දති, විසුං න හොති, එකත්තං විය උපෙති, කච්චි එවං සාමග්ගිවසෙන එකත්තුපගතචිත්තුප්පාදා විහරථාති පුච්ඡති. **පියචක්ඛූහීති** මෙත්තචිත්තං පච්චුපට්ඨාපෙත්වා ඔලොකනතො පියභාවදීපකානි චක්ඛූනි පියචක්ඛූනි නාම, “කච්චි තථාරූපෙහි චක්ඛූහි අඤ්ඤමඤ්ඤං පස්සන්තා විහරථා”ති පුච්ඡති. **තග්සාති** එකංසත්ථෙ නිපාතො, එකංසෙන මයං භන්තෙති වුත්තං හොති. **යථා කථං පනාති** එත්ථ **යථාති** නිපාතමත්තං, **කථන්ති** කාරණපුච්ඡා, කථං පන තුම්හෙ එවං විහරථ, කෙන කාරණෙන විහරථ, තං මෙ කාරණං බ්‍රූහීති වුත්තං හොති.

මෙත්තං කායකම්මන්ති මෙත්තචිත්තවසෙන පවත්තං කායකම්මං. **ආවි චෙව රහො චාති** සම්මුඛා චෙව පරම්මුඛා ච. ඉතරෙසුපි එසෙව නයො. තත්ථ සම්මුඛා කායවචීකම්මානි සහවාසෙ ලබ්භන්ති, ඉතරානි විප්පවාසෙ, මනොකම්මං සබ්බත්ථ ලබ්භති. යඤ්හි සහෙව වසන්තෙසු එකෙන මඤ්චපීඨං වා දාරුභණ්ඩං වා මත්තිකාභණ්ඩං වා බහි දුන්නික්ඛිත්තං හොති, තං දිස්වා “කෙනිදං වළඤ්ජිත”න්ති අවඤ්ඤං අකත්වා අත්තනා දුන්නික්ඛිත්තං විය ගහෙත්වා පටිසාමෙන්තස්ස පටිජග්ගිතබ්බයුත්තං වා පන ඨානං පටිජග්ගන්තස්ස සම්මුඛා මෙත්තං කායකම්මං නාම හොති. එකස්මිං පක්කන්තෙ තෙන දුන්නික්ඛිත්තං සෙනාසනපරික්ඛාරං තථෙව නික්ඛිපන්තස්ස පටිජග්ගිතබ්බයුත්තං වා පන ඨානං පටිජග්ගන්තස්ස පරම්මුඛා මෙත්තං කායකම්මං නාම හොති. සහවසන්තස්ස පන ථෙරෙහි සද්ධිං මධුරං සම්මොදනීයකථං පටිසන්ථාරකථං සාරණීයකථං ධම්මකථං සරභඤ්ඤං සාකච්ඡං පඤ්හපුච්ඡනං පඤ්හවිස්සජ්ජනන්ති එවමාදිකරණෙ සම්මුඛා මෙත්තං වචීකම්මං නාම හොති. ථෙරෙසු පන පක්කන්තෙසු “මය්හං පියසහායො නන්දියත්ථෙරො කිමිලත්ථෙරො එවං සීලසම්පන්නො එවං ආචාරසම්පන්නො”තිආදිගුණකථනෙ පරම්මුඛා මෙත්තං වචීකම්මං නාම හොති. “මය්හං පියමිත්තො නන්දියත්ථෙරො කිමිලත්ථෙරො අවෙරො හොතු අබ්‍යාපජ්ජො සුඛී”ති එවං සමන්නාහරතො පන සම්මුඛාපි පරම්මුඛාපි මෙත්තං මනොකම්මං හොතියෙව.

නානා හි ඛො නො භන්තෙ කායාති අයඤ්හි කායො පිට්ඨං විය මත්තිකා විය ච ඔමද්දිත්වා එකතො කාතුං න සක්කා. **එකඤ්ච පන මඤ්ඤෙ චිත්තන්ති** චිත්තං පන නො අත්තනො විය අඤ්ඤමඤ්ඤස්ස හිතභාවෙන අවිරොධභාවෙන හෙදාභාවෙන සමග්ගභාවෙන එකමෙවාති දස්සෙති. කථං පනෙතෙ සකං චිත්තං නික්ඛිපිත්වා ඉතරෙසං චිත්තවසෙන වත්තිංසූති? එකස්ස පත්තෙ මලං උට්ඨහති, එකස්ස චීවරං කිලිට්ඨං හොති, එකස්ස පරිභණ්ඩකම්මං හොති. තත්ථ යස්ස පත්තෙ මලං උට්ඨිතං, තෙන “මමාවුසො පත්තෙ මලං උට්ඨිතං, පචිතුං වට්ටතී”ති වුත්තෙ ඉතරෙ “මය්හං චීවරං කිලිට්ඨං ධොවිතබ්බං, මය්හං පරිභණ්ඩං කාතබ්බ”න්ති අවත්වා අරඤ්ඤං පවිසිත්වා දාරූනි ආහරිත්වා භින්දිත්වා පත්තකටාහෙ බහලතනුමත්තිකාහි ලෙපං කත්වා පත්තං පචිත්වා තතො පරං චීවරං වා

ධොවන්ති, පරිභණ්ඩං වා කරොන්ති. ‘‘මමාවුසො චීවරං කිලිට්ඨං, ධොවිතුං වට්ටතී’’ති ‘‘මම පණ්ණසාලා උක්ලාපා, පරිභණ්ඩං කාතුං වට්ටතී’’ති පඨමතරං ආරොචිතෙපි එසෙව නයො.

ඉදානි තෙසං අප්පමාදලක්ඛණං පුච්ඡන්තො **‘‘කච්චි පන වො අනුරුද්ධා’’**තිආදිමාහ. තත්ථ **වොති** නිපාතමත්තං, පච්චත්තවචනං වා, කච්චි තුම්හෙති අත්ථො. **අම්හාකන්ති** අම්හෙසු තීසු ජනෙසු. **පිණ්ඩාය පටික්කමතීති** ගාමෙ පිණ්ඩාය චරිත්වා පච්චාගච්ඡති. **අවක්කාරපාතින්ති** අතිරෙකපිණ්ඩපාතං අපනෙත්වා ඨපනත්ථාය එකං සමුග්ගපාතිං ධොවිත්වා ඨපෙති. **යො පච්ඡාති** තෙ කිර ථෙරා න එකතොව භික්ඛාචාරං පවිසන්ති. ඵලසමාපත්තිරතා හෙතෙ පාතොව සරීරපටිජග්ගනං කත්වා වත්තපටිපත්තිං පූරෙත්වා සෙනාසනං පවිසිත්වා කාලපරිච්ඡෙදං කත්වා ඵලසමාපත්තිං අප්පෙත්වා නිසීදන්ති. තෙසු යො පඨමතරං නිසින්නො අත්තනො කාලපරිච්ඡෙදවසෙන පඨමතරං උට්ඨාති, සො පිණ්ඩාය චරිත්වා පටිනිවත්තො භත්තකිච්චට්ඨානං ආගන්ත්වා ජානාති ‘‘ද්වෙ භික්ඛූ පච්ඡතො, අහං පඨමතරං ආගතො’’ති. අථ පත්තං පිදහිත්වා ආසනපඤ්ඤාපනාදීනි කත්වා යදි පත්තෙ පටිවීසමත්තමෙව හොති, නිසීදිත්වා භුඤ්ජති, යදි අතිරෙකං හොති, අවක්කාරපාතියං පක්ඛිපිත්වා පාතිං පිධාය භුඤ්ජති, කතභත්තකිච්චො පත්තං ධොවිත්වා වොදකං කත්වා ථවිකාය ඔසාපෙත්වා පත්තචීවරං ගහෙත්වා අත්තනො වසනට්ඨානං පවිසති.

දුතියොපි ආගන්ත්වාව ජානාති ‘‘එකො පඨමං ආගතො, එකො පච්ඡතො’’ති. සො සචෙ පත්තෙ භත්තං පමාණමෙව හොති, භුඤ්ජති. සචෙ මන්දං, අවක්කාරපාතිතො ගහෙත්වා භුඤ්ජති. සචෙ අතිරෙකං හොති, අවක්කාරපාතියං පක්ඛිපිත්වා පමාණමෙව භුඤ්ජිත්වා පුරිමත්ථෙරො විය වසනට්ඨානං පවිසති. තතියොපි ආගන්ත්වාව ජානාති ‘‘ද්වෙ පඨමං ආගතා, අහං පච්ඡිමො’’ති. සොපි දුතියත්ථෙරො විය භුඤ්ජිත්වා කතභත්තකිච්චො පත්තං ධොවිත්වා වොදකං කත්වා ථවිකාය ඔසාපෙත්වා ආසනානි උක්ඛිපිත්වා පටිසාමෙති, පානීයඝටෙ වා පරිභොජනීයඝටෙ වා අවසෙසඋදකං ඡඩ්ඩෙත්වා ඝටෙ නිකුජ්ජිත්වා අවක්කාරපාතියං සචෙ අවසෙසභත්තං හොති, තං වුත්තනයෙන ජහිත්වා පාතිං ධොවිත්වා පටිසාමෙති, භත්තග්ගං සම්මජ්ජති, සො කචවරං ඡඩ්ඩෙත්වා සම්මජ්ජනිං උක්ඛිපිත්වා උපචිකාහි මුත්තට්ඨානෙ ඨපෙත්වා පත්තචීවරමාදාය වසනට්ඨානං පවිසති. ඉදං ථෙරානං බහිවිහාරෙ අරඤ්ඤෙ භත්තකිච්චකරණට්ඨානෙ භොජනසාලාය වත්තං. ඉදං සන්ධාය ‘‘යො පච්ඡා’’තිආදි වුත්තං.

යො පස්සතීතිආදි පන නෙසං අන්තොවිහාරෙ වත්තන්ති වෙදිතබ්බං. තත්ථ **වච්චඝටන්ති** ආචමනකුම්භිං. **රිත්තන්ති** රිත්තකං. **තුච්ඡන්ති** තස්සෙව වෙවචනං. **අවිසය්හන්ති** උක්ඛිපිතුං අසක්කුණෙය්‍යං අතිභාරියං. **හත්ථවිකාරෙනාති** හත්ථසඤ්ඤාය. තෙ කිර පානීයඝටාදීසු යංකිඤ්චි තුච්ඡකං ගහෙත්වා පොක්ඛරණිං ගන්ත්වා අන්තො ච බහි ච ධොවිත්වා උදකං පරිස්සාවෙත්වා තීරෙ ඨපෙත්වා අඤ්ඤං භික්ඛුං හත්ථවිකාරෙන ආමන්තෙන්ති, ඔදිස්ස වා අනොදිස්ස වා සද්දං න කරොන්ති. කස්මා ඔදිස්ස න කරොන්ති? තඤ්හි භික්ඛුං සද්දො බාධෙය්‍යාති. කස්මා අනොදිස්ස න කරොන්ති? අනොදිස්ස සද්දෙ දින්නෙ ‘‘අහං පුරෙ, අහං පුරෙ’’ති ද්වෙපි නික්ඛමෙය්‍යුං. තතො ද්වීහි කත්තබ්බකම්මෙ තතියස්ස කම්මච්ඡෙදො භවෙය්‍ය. සංයතපදසද්දො පන හුත්වා අපරස්ස භික්ඛුනො දිවාට්ඨානසන්තිකං ගන්ත්වා තෙන දිට්ඨභාවං ඤත්වා හත්ථසඤ්ඤං කරොති, තාය සඤ්ඤාය ඉතරො ආගච්ඡති, තතො ද්වෙ ජනා හත්ථෙන හත්ථං සංසිබ්බන්තා ද්වීසු හත්ථෙසු ඨපෙත්වා උට්ඨාපෙන්ති. තං සන්ධායාහ **‘‘හත්ථවිකාරෙන දුතියං ආමන්තෙත්වා හත්ථවිලඞ්ඝකෙන උපට්ඨාපෙමා’’**ති.

පඤ්චාහිකං ඛො පනාති චාතුද්දසෙ පන්නරසෙ අට්ඨමියන්ති ඉදං තාව පකතිධම්මස්සවනමෙව, තං අඛණ්ඩං කත්වා පඤ්චමෙ පඤ්චමෙ දිවසෙ ද්වෙ ථෙරා නාතිවිකාලෙ නහායිත්වා අනුරුද්ධත්ථෙරස්ස වසනට්ඨානං ගච්ඡන්ති. තත්ථ තයොපි නිසීදිත්වා තිණ්ණං පිටකානං අඤ්ඤතරස්මිං අඤ්ඤමඤ්ඤං පඤ්හං පුච්ඡන්ති, අඤ්ඤමඤ්ඤං විස්සජ්ජෙන්ති. තෙසං එවං කරොන්තානංයෙව අරුණං උග්ගච්ඡති. තං සන්ධායෙතං වුත්තං. එත්තාවතා ථෙරෙන භගවතා අප්පමාදලක්ඛණං පුච්ඡිතෙන පමාදට්ඨානෙසුයෙව අප්පමාදලක්ඛණං විස්සජ්ජිතං හොති. අඤ්ඤෙසඤ්හි භික්ඛූනං භික්ඛාචාරපවිසනකාලො නික්ඛමනකාලො නිවාසනපරිවත්තනං චීවරපාරුපනං අන්තොගාමෙ පිණ්ඩාය චරණං ධම්මකථනං අනුමොදනං අන්තොගාමතො නික්ඛමිත්වා භත්තකිච්චකරණං පත්තධොවනං පත්තඔසාපනං පත්තචීවරපටිසාමනන්ති පපඤ්චකරණට්ඨානානි එතානි. තස්මා ථෙරො ‘‘අම්හාකං එත්තකං ඨානං මුඤ්චිත්වා විස්සට්ඨකථාපවත්තනෙන කම්මට්ඨානෙ පමජ්ජනට්ඨානානි, තත්ථාපි මයං, භන්තෙ, කම්මට්ඨානවිරුද්ධං න පටිපජ්ජාමා’’ති අඤ්ඤෙසං පමාදට්ඨානෙසුයෙව සිඛාප්පත්තං අත්තනො අප්පමාදලක්ඛණං විස්සජ්ජෙසි. ඉමිනාව එතානි ඨානානි මුඤ්චිත්වා අඤ්ඤත්ථ විහාරසමාපත්තීනං අවළඤ්ජනවසෙන පමාදකාලො නාම අම්හාකං නත්ථීති දීපෙති.

පාචීනවංසදායගමනකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

පාලිලෙය්‍යකගමනකථාවණ්ණනා

467. **ධම්මියා කථායාති** සමග්ගවාසෙ ආනිසංසපටිසංයුත්තාය ධම්මකථාය. **අනුපුබ්බෙන** (උදා. අට්ඨ. 35) **චාරිකං චරමානොති** අනුක්කමෙන ගාමනිගමපටිපාටියා චාරිකං චරමානො. **යෙන පාලිලෙය්‍යකං තදවසරීති** එකකොව යෙන පාලිලෙය්‍යකගාමො, තං අවසරි. පාලිලෙය්‍යකගාමවාසිනොපි පච්චුග්ගන්ත්වා භගවතො දානං දත්වා පාලිලෙය්‍යකගාමස්ස අවිදූරෙ රක්ඛිතවනසණ්ඩො නාම අත්ථි, තත්ථ භගවතො පණ්ණසාලං කත්වා ‘‘එත්ථ භගවා

වසතූ''ති යාචිත්වා වාසයිංසු. **භද්දසාලොති** පන තත්‍රෙකො මනාපො ලට්ඨිකො සාලරුක්ඛො. භගවා තං ගාමං උපනිස්සාය වනසණ්ඩෙ පණ්ණසාලාය සමීපෙ තස්මිං රුක්ඛමූලෙ විහාසි. තෙන වුත්තං **''පාලිලෙය්‍යකෙ විහරති රක්ඛිතවනසණ්ඩෙ භද්දසාලමූලෙ''**ති.

අථ ඛො භගවතො රහොගතස්සාතිආදි භගවතො විවෙකසුඛපච්චවෙක්ඛණදස්සනං. **ආකිණ්ණො න ඵාසු විහාසින්**ති සම්බාධප්පත්තො ආකිණ්ණො විහාසිං. කිං පන භගවතො සම්බාධො අත්ථි සංසග්ගො වාති? නත්ථි. න හි කොචි භගවන්තං අනිච්ඡාය උපසඞ්කමිතුං සක්කොති. දුරාසදා හි බුද්ධා භගවන්තො සබ්බත්ථ ච අනුපලිත්තා, හිතෙසිතාය පන සත්තෙසු අනුකම්පං උපාදාය ''මුත්තො මොචෙස්සාමී''ති පටිඤ්ඤානුරූපං චතුරොඝනිත්ථරණත්ථං අට්ඨන්නං පරිසානං අත්තනො සන්තිකං කාලෙන කාලං උපසඞ්කමනං අධිවාසෙති, සයඤ්ච මහාකරුණාසමුස්සාහිතො කාලඤ්ඤූ හුත්වා තත්ථ උපසඞ්කමීති ඉදං සබ්බබුද්ධානං ආචිණ්ණං. නායමිධ ආකිණ්ණවිහාරො අධිප්පෙතො, ඉධ පන තෙහි කලහකාරකෙහි කොසම්බකභික්ඛූහි සද්ධිං එකවිහාරෙ වාසං විහාසි, තදා විනෙතබ්බාභාවතො ආකිණ්ණවිහාරං කත්වා වුත්තං ''අහං ඛො පුබ්බෙ ආකිණ්ණො න ඵාසු විහාසි''න්ති. තෙනෙවාහ **''තෙහි කොසම්බකෙහි භික්ඛූහි භණ්ඩනකාරකෙහී''**තිආදි.

දහරපොතකෙහීති දහරෙහි හත්ථිපොතකෙහි, යෙ භිඞ්කාතිපි වුච්චන්ති. **තෙහී**ති හත්ථිආදීහි. **කද්දමොදකානී**ති කද්දමමිස්සානි උදකානි. **ඔගාහා**ති එත්ථ ''ඔගාහ''න්තිපි පාළි. **අස්සා**ති හත්ථිනාගස්ස. **උපනිසංසන්තියො**ති සට්ටෙන්තියො. උපනිසංසියමානොපි අත්තනො උළාරභාවෙන න කුජ්ඣති, තෙන තා සංසන්තියෙව. **වූපකට්ඨො**ති වූපකට්ඨො දූරීභූතො.

යූථාති හත්ථිඝටාය. **යෙන භගවා තෙනුපසඞ්කමී**ති සො කිර හත්ථිනාගො යූථවාසෙ උක්කණ්ඨිතො තං වනසණ්ඩං පවිට්ඨො. තත්ථ භගවන්තං දිස්වා ඝටසහස්සෙන නිබ්බාපිතසන්තාපො විය නිබ්බුතො හුත්වා පසන්නචිත්තො භගවතො සන්තිකෙ අට්ඨාසි, තතො පට්ඨාය වත්තසීසෙ ඨත්වා භද්දසාලස්ස පණ්ණසාලාය ච සමන්තතො අප්පහරිතං කත්වා සාඛාභඞ්ගෙන සම්මජ්ජති, භගවතො මුඛධොවනං දෙති, නහානොදකං ආහරති, දන්තකට්ඨං දෙති, අරඤ්ඤතො මධුරානි ඵලාඵලානි ආහරිත්වා සත්ථු උපනෙති. සත්ථා තානි පරිභුඤ්ජති. තෙන වුත්තං **''සොණ්ඩාය භගවතො පානීයං පරිභොජනීයං උපට්ඨාපෙතී''**තිආදි. සො කිර සොණ්ඩාය දාරූනි ආහරිත්වා අඤ්ඤමඤ්ඤං සංඝට්ටෙත්වා අග්ගිං උට්ඨාපෙත්වා දාරූනි ජාලාපෙත්වා තත්ථ පාසාණඛණ්ඩානි තාපෙත්වා තානි දණ්ඩකෙහි වට්ටෙත්වා සොණ්ඩියං ඛිපිත්වා උදකස්ස තත්තභාවං ඤත්වා භගවතො සන්තිකං උපගන්ත්වා තිට්ඨති. භගවා ''හත්ථිනාගො මම නහානං ඉච්ඡතී''ති තත්ථ ගන්ත්වා නහානකිච්චං කරොති. පානීයෙපි එසෙව නයො. තස්මිං පන සීතලෙ ජාතෙ උපසඞ්කමති. තං සන්ධාය වුත්තං **''සොණ්ඩාය භගවතො පානීයං පරිභොජනීයං උපට්ඨාපෙතී''**ති.

අත්තනො ච පවිවෙකං විදිත්වාති කෙහිචි අනාකිණ්ණභාවලද්ධං කායවිවෙකං ජානිත්වා. ඉතරෙ පන විවෙකා භගවතො සබ්බකාලං විජ්ජන්තියෙව. **ඉමං උදානං උදානෙසී**ති ඉමං අත්තනො හත්ථිනාගස්ස ච විවෙකාභිරතියා සමානජ්ඣාසයභාවදීපනං උදානං උදානෙසි.

ගාථාය පන එවමත්ථයොජනා වෙදිතබ්බා (උදා. අට්ඨ. 35) – **එතං ඊසාදන්තස්ස** රථඊසාසදිසදන්තස්ස හත්ථිනාගස්ස **චිත්තං නාගෙන** බුද්ධනාගස්ස **චිත්තෙන සමෙති** සංසන්දති. කථං සමෙති චෙ? **යදෙකො රමතී වනෙ,** යස්මා බුද්ධනාගො ''අහං ඛො පුබ්බෙ ආකිණ්ණො විහාසි''න්ති පුරිමං ආකිණ්ණවිහාරං ජිගුච්ඡිත්වා විවෙකං උපබ්‍රූහයමානො ඉදානි යථා **එකො** අදුතියො **වනෙ** අරඤ්ඤෙ **රමති** අභිරමති, එවං අයම්පි හත්ථිනාගො පුබ්බෙ අත්තනො හත්ථිආදීහි ආකිණ්ණවිහාරං ජිගුච්ඡිත්වා ඉදානි **එකො** අසහායො වනෙ එකවිහාරං **රමති** අභිනන්දති, තස්මාස්ස **චිත්තං නාගෙන සමෙති,** තස්ස චිත්තෙන සමෙතීති කත්වා එකීභාවරතියා එකසදිසං හොතීති අත්ථො.

පාලිලෙය්‍යකගමනකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

අට්ඨාරසවත්ථුකථාවණ්ණනා

473. **යො පටිබාහෙය්‍ය, ආපත්ති දුක්කටස්සා**ති එත්ථ යො සෙනාසනාරහස්ස සෙනාසනං පටිබාහති, තස්සෙව ආපත්ති. කලහකාරකාදීනං පනෙත්ථ ''ඔකාසො නත්ථී''තිආදිකං සඞ්ඝස්ස කතිකං ආරොචෙත්වා න පඤ්ඤපෙන්තස්ස ''අහං වුඩ්ඪො''ති පසය්හ අත්තනාව අත්තනො පඤ්ඤපෙත්වා ගණ්හන්තං ''යුත්තියා ගණ්හථා''ති වත්වා වාරෙන්තස්ස ච නත්ථි ආපත්ති. ''භණ්ඩනකාරකං නික්කඩ්ඪතීති වචනතො කුලදූසකස්ස පබ්බාජනීයකම්මානුඤ්ඤාය ච ඉධ කලහවූපසමනත්ථං ආගතානං කොසම්බකානම්පි 'යථාවුඩ්ඪ'න්ති අවත්වා 'විවිත්තෙ අසති විවිත්තං කත්වාපි දාතබ්බ'න්ති වුත්තත්තා විවිත්තං කත්වා දෙන්තං පටිබාහන්තස්සෙව ආපත්තී''ති **ගණ්ඨිපදෙසු** වුත්තං.

උපාලිසඞ්ඝසාමග්ගීපුච්ඡාවණ්ණනා

476. **න මූලා මූලං ගන්ත්වා**ති මූලතො මූලං අගන්ත්වා. **අත්ථතො අපගතා**ති සාමග්ගිසඞ්ඛාතඅත්ථතො අපගතා.

477. යෙන නං පච්චත්ථිකා වදෙය්‍යුං, තං න හි හොතීති සම්බන්ධො. **අනපගතන්ති** කාරණතො අනපෙතං, සකාරණන්ති වුත්තං හොති.

උසූයායාති ඉමිනා දොසාගතිගමනස්ස සඞ්ගහිතත්තා **"අගතිගමනෙනා"**ති අවසෙසඅගතිගමනං දස්සිතන්ති වෙදිතබ්බං. **අට්ඨහි දූතඞ්ගෙහීති** ''සොතා ච හොති සාවෙතා ච උග්ගහෙතා ච ධාරෙතා ච විඤ්ඤාපෙතා ච කුසලො ච සහිතාසහිතදස්සනො ච අකලහකාරකො චා''ති එවං වුත්තෙහි අට්ඨහි දූතඞ්ගෙහි. සෙසමෙත්ථ පාළිතො අට්ඨකථාතො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව.

කොසම්බකක්ඛන්ධකවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

ඉති සමන්තපාසාදිකාය විනයට්ඨකථාය සාරත්ථදීපනියං

මහාවග්ගවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

නමො තස්ස භගවතො අරහතො සම්මාසම්බුද්ධස්ස

1. කම්මක්ඛන්ධකං

තජ්ජනීයකම්මකථාවණ්ණනා

1. චූළවග්ගස්ස පඨමෙ කම්මක්ඛන්ධකෙ තාව ‘‘යට්ඨිං පවෙසය, කුන්තෙ පවෙසයා’’තිආදීසු විය සහචරණඤායෙන ‘‘මඤ්චා උක්කුට්ඨිං කරොන්තී’’තිආදීසු විය නිස්සිතෙසු නිස්සයවොහාරවසෙන වා පණ්ඩුකලොහිතකනිස්සිතා පණ්ඩුකලොහිතකසද්දෙන වුත්තාති ආහ **‘‘තෙසං නිස්සිතකාපි පණ්ඩුකලොහිතකාත්වෙව පඤ්ඤායන්තී’’**ති. **පටිවදථාති** පටිවචනං දෙථ.

අධම්මකම්මද්වාදසකකථාවණ්ණනා

4. **තීහි අඞ්ගෙහි සමන්නාගතන්ති** පච්චෙකං සමුදිතෙහි වා තීහි අඞ්ගෙහි සමන්නාගතං. න හි තිණ්ණං එව අඞ්ගානං සමොධානෙන අධම්මකම්මං හොති, එකෙනපි හොතියෙව. ‘‘අප්පටිඤ්ඤාය කතං හොතීති ලජ්ජිං සන්ධාය වුත්ත’’න්ති **ගණ්ඨිපදෙසු** කථිතං.

නනු ච ‘‘අදෙසනාගාමිනියා ආපත්තියා කතං හොතී’’ති ඉදං පරතො ‘‘තීහි, භික්ඛවෙ, අඞ්ගෙහි සමන්නාගතස්ස භික්ඛුනො ආකඞ්ඛමානො සඞ්ඝො තජ්ජනීයකම්මං කරෙය්‍ය, අධිසීලෙ සීලවිපන්නො හොතී’’ති ඉමිනා විරුජ්ඣති. අදෙසනාගාමිනිං ආපන්නො හි ‘‘අධිසීලෙ සීලවිපන්නො’’ති වුච්චතීති? තත්ථ කෙචි වදන්ති ‘‘තජ්ජනීයකම්මස්ස හි විසෙසෙන භණ්ඩනකාරකත්තං අඞ්ග’න්ති අට්ඨකථායං වුත්තං, තං පාළියා ආගතනිදානෙන සමෙති, තස්මා සබ්බත්ථකෙසුපි භණ්ඩනං ආරොපෙත්වා භණ්ඩනපච්චයා ආපන්නාපත්තිවසෙන ඉදං කම්මං කාතබ්බං. තස්මා ‘අධිසීලෙ සීලවිපන්නො’ති එත්ථාපි පුබ්බභාගෙ වා පරභාගෙ වා චොදනාසාරණාදිකාලෙ භණ්ඩනපච්චයා ආපන්නාපත්තිවසෙනෙව කාතබ්බං, න කෙවලං සඞ්ඝාදිසෙසපච්චයා කාතබ්බ’’න්ති. අපරෙ පන වදන්ති ‘‘අදෙසනාගාමිනියාති ඉදං පාරාජිකාපත්තිංයෙව සන්ධාය වුත්තං, න සඞ්ඝාදිසෙසං. අට්ඨකථායං පන ‘අදෙසනාගාමිනියාති පාරාජිකාපත්තියා වා සඞ්ඝාදිසෙසාපත්තියා වා’ති වුත්තං. තත්ථ සඞ්ඝාදිසෙසාපත්තියා වාති අත්ථුද්ධාරවසෙන වුත්තං, ‘අධිසීලෙ සීලවිපන්නො’ති ච ඉදං සඞ්ඝාදිසෙසංයෙව සන්ධාය වුත්තං, න පාරාජිකං. තස්මා පාරාජිකාපත්තිපච්චයා න තජ්ජනීයකම්මං කාතබ්බං පයොජනාභාවා, සඞ්ඝාදිසෙසපච්චයා කාතබ්බන්ති අයමත්ථො සිද්ධො හොති. සුක්කපක්ඛෙ ‘දෙසනාගාමිනියා ආපත්තියා කතං හොතී’ති ඉමිනා විරුජ්ඣතීති චෙ? න එකෙන පරියායෙන සඞ්ඝාදිසෙසස්සපි දෙසනාගාමිනීවොහාරසම්භවතො’’ති, තං යුත්තං විය දිස්සති.

නප්පටිප්පස්සම්භෙතබ්බඅට්ඨාරසකකථාවණ්ණනා

8. **ලොමං පාතෙන්තීති**ආදි සම්මාවත්තනාය පරියායවචනං.

නියස්සකම්මකථාවණ්ණනා

11. නියස්සකම්මෙ **‘‘නිස්සාය තෙ වත්ථබ්බන්ති** ගරුනිස්සයං සන්ධාය වුත්තං, න ඉතර’’න්ති **කෙනචි** ලිඛිතං. **ගණ්ඨිපදෙ** පන ‘‘නියස්සකම්මං යස්මා බාලවසෙන කරීයති, තස්මා නිස්සාය වත්ථබ්බන්ති නිස්සයං ගාහාපෙතබ්බො’’ති වුත්තං, වීමංසිත්වා යුත්තතරං ගහෙතබ්බං. **අපිස්සූති** එත්ථ **සු**ඉති නිපාතමත්තං, භික්ඛූ අපි නිච්චබ්‍යාවටා හොන්තීති වුත්තං හොති.

පබ්බාජනීයකම්මකථාවණ්ණනා

29. පබ්බාජනීයකම්මෙ **තෙන හි, භික්ඛවෙ, සඞ්ඝො පබ්බාජනීයකම්මං පටිප්පස්සම්භෙතූති** ඉදං තෙසු විබ්භමන්තෙසුපි පක්කමන්තෙසුපි සම්මාවත්තන්තෙයෙව සන්ධාය වුත්තං.

පටිසාරණීයකම්මකථාවණ්ණනා

33. සුධම්මවත්ථුස්මිං **මච්ඡිකාසණ්ඩෙති** එවංනාමකෙ නගරෙ. තත්ථ කිර (ධ. ප. අට්ඨ. 1.72 චිත්තගහපතිවත්ථු) චිත්තො ගහපති පඤ්චවග්ගියානං අබ්භන්තරං මහානාමත්ථෙරං පිණ්ඩාය චරමානං දිස්වා තස්ස ඉරියාපථෙ පසීදිත්වා පත්තං ආදාය ගෙහං පවෙසෙත්වා භොජෙත්වා භත්තකිච්චාවසානෙ ධම්මකථං සුණන්තො සොතාපත්තිඵලං පත්වා අචලසද්ධො හුත්වා අම්බාටකවනං නාම අත්තනො උය්‍යානං සඞ්ඝාරාමං කාතුකාමො ථෙරස්ස හත්ථෙ උදකං පාතෙත්වා නිය්‍යාතෙසි. තස්මිං ඛණෙ ‘‘පතිට්ඨිතං බුද්ධසාසන’’න්ති උදකපරියන්තං කත්වා මහාපථවී කම්පි, මහාසෙට්ඨි උය්‍යානෙ මහාවිහාරං කාරෙසි. තත්ථායං සුධම්මො භික්ඛු ආවාසිකො අහොසි. තං සන්ධාය වුත්තං **‘‘ආයස්මා සුධම්මො මච්ඡිකාසණ්ඩෙ චිත්තස්ස ගහපතිනො ආවාසිකො හොතී’’**තිආදි. තත්ථ **ධුවභත්තිකොති** නිච්චභත්තිකො.

අපරෙන සමයෙන චිත්තස්ස ගුණකථං සුත්වා භික්ඛුසහස්සෙන සද්ධිං ද්වෙ අග්ගසාවකා තස්ස සඞ්ගහං කත්තුකාමා මච්ඡිකාසණ්ඩං අගමංසු. තං සන්ධාය වුත්තං **''තෙන ඛො පන සමයෙන සම්බහුලා ථෙරා''**තිආදි. චිත්තො ගහපති තෙසං ආගමනං සුත්වා අඩ්ඪයොජනමත්තං පච්චුග්ගන්ත්වා තෙ ආදාය අත්තනො විහාරං පවෙසෙත්වා ආගන්තුකවත්තං කත්වා ''භන්තෙ, ථොකං ධම්මකථං සොතුකාමොම්හී''ති ධම්මසෙනාපතිං යාචි. අථ නං ථෙරො ''උපාසක, අද්ධානෙනාම්හා කිලන්තරූපා, අපිච ථොකං සුණාහී''ති තස්ස ධම්මකථං කථෙසි. තෙන වුත්තං **''එකමන්තං නිසින්නං ඛො චිත්තං ගහපතිං ආයස්මා සාරිපුත්තො ධම්මියා කථාය සන්දස්සෙසී''**තිආදි. සො ථෙරස්ස ධම්මකථං සුණන්තොව අනාගාමිඵලං පාපුණි.

41. **නාසක්ඛි චිත්තං ගහපතිං ඛමාපෙතුන්ති** සො තත්ථ ගන්ත්වා ''ගහපති, මය්හමෙව සො දොසො , ඛමාහි මෙ''ති වත්වාපි ''නාහං ඛමාමී''ති තෙන පටික්ඛිත්තො මඞ්කුභූතො තං ඛමාපෙතුං නාසක්ඛි. පුනදෙව සත්ථු සන්තිකං පච්චාගමාසි. සත්ථා ''නාස්ස උපාසකො ඛමිස්සතී''ති ජානන්තොපි ''මානත්ථද්ධො එස තිංසයොජනං ගන්ත්වාව පච්චාගච්ඡතූ''ති ඛමනූපායං අනාචික්ඛිත්වාව උය්යොජෙසි. අථස්ස පුන ආගතකාලෙ නිහතමානස්ස අනුදූතං දත්වා ''ගච්ඡ, ඉමිනා සද්ධිං ගන්ත්වා උපාසකං ඛමාපෙහී''ති වත්වා ''සමණෙන නාම 'මය්හං විහාරො, මය්හං නිවාසට්ඨානං, මය්හං උපාසකො, මය්හං උපාසිකා'ති මානං වා ඉස්සං වා කාතුං න වට්ටති. එවං කරොන්තස්ස හි ඉච්ඡාමානාදයො කිලෙසා වඩ්ඪන්තී''ති ඔවදන්තො –

> ''අසන්තං භාවනමිච්ඡෙය්‍ය, පුරෙක්ඛාරඤ්ච භික්ඛුසු;
> ආවාසෙසු ච ඉස්සරියං, පූජා පරකුලෙසු ච.
>
> ''මමෙව කත මඤ්ඤන්තු, ගිහී පබ්බජිතා උභො;
> මමෙවාතිවසා අස්සු, කිච්චාකිච්චෙසු කිස්මිචි;
> ඉති බාලස්ස සඞ්කප්පො, ඉච්ඡා මානො ච වඩ්ඪතී''ති. (ධ. ප. 73-74) –

ධම්මපදෙ ඉමා ගාථා අභාසි.

සුධම්මත්ථෙරොපි ඉමං ඔවාදං සුත්වා සත්ථාරං වන්දිත්වා උට්ඨායාසනා පදක්ඛිණං කත්වා තෙන අනුදූතෙන භික්ඛුනා සද්ධිං ගන්ත්වා උපාසකස්ස චක්ඛුපථෙ ආපත්තිං පටිකරිත්වා උපාසකං ඛමාපෙසි. සො උපාසකෙන ''ඛමාමහං භන්තෙ, සචෙ මය්හං දොසො අත්ථි, ඛමථ මෙ''ති පටිඛමාපිතො සත්ථාරා දින්නඔවාදෙ ඨත්වා කතිපාහෙනෙව සහ පටිසම්භිදාහි අරහත්තං පාපුණි.

ආපත්තියා අදස්සනෙ උක්ඛෙපනීයකම්මකථාවණ්ණනා

50. **තස්සා අදස්සනෙයෙව කම්මං කාතබ්බන්ති** තස්සා අදස්සනෙයෙව උක්ඛෙපනීයකම්මං කාතබ්බං. තජ්ජනීයාදිකම්මං පන ආපත්තිං ආරොපෙත්වා තස්සා අදස්සනෙ අප්පටිකම්මෙ වා භණ්ඩනකාරකාදිඅඞ්ගෙහි කාතබ්බං. සෙසමෙත්ථ උත්තානමෙව.

කම්මක්ඛන්ධකවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

2. පාරිවාසිකක්ඛන්ධකං

පාරිවාසිකවත්තකථාවණ්ණනා

75. පාරිවාසිකක්ඛන්ධකෙ **නවකතරං පාරිවාසිකන්ති** අත්තනො නවකතරං පාරිවාසිකං. පාරිවාසිකස්ස හි අත්තනො නවකතරං පාරිවාසිකං ඨපෙත්වා අඤ්ඤෙ මූලායපටිකස්සනාරහමානත්තාරහමානත්තචාරිකඅබ්භානාරහාපි පකතත්තට්ඨානෙයෙව තිට්ඨන්ති. තෙනාහ **"අන්තමසො මූලායපටිකස්සනාරහාදීනම්පී"**ති. පාදෙ සංඝසෙන්ති එතෙනාති **පාදසංඝසනං,** සක්ඛරකථලාදි. ''අනුජානාමි, භික්ඛවෙ, තිස්සො පාදසංඝසනියො සක්ඛරං කථලං සමුද්දඵෙණක''න්ති (චූළව. 269) හි වුත්තං. **සද්ධිවිහාරිකාදීනම්පි සාදියන්තස්සාති** සද්ධිවිහාරිකානම්පි අභිවාදනාදිං සාදියන්තස්ස. ''මා මං ගාමප්පවෙසනං ආපුච්ඡථා''ති වුත්තෙ අනාපුච්ඡාපි ගාමං පවිසිතුං වට්ටති. **යො යො වුඩ්ඪොති** පාරිවාසිකෙසු භික්ඛුසු යො යො වුඩ්ඪො. **නවකතරස්ස සාදිතුන්ති** පාරිවාසිකනවකතරස්ස අභිවාදනාදිං සාදිතුං.

තත්ථෙවාති සඞ්ඝනවකට්ඨානෙයෙව. **අත්තනො පාළියා පවාරෙතබ්බන්ති** අත්තනො වස්සග්ගෙන පත්තපාළියා පවාරෙතබ්බං, න පන සබ්බෙසු පවාරිතෙසූති අත්ථො. **යදි පන න ගණ්හාති න විස්සජ්ජෙතීති** යදි පුරිමදිවසෙ අත්තනො න ගණ්හාති ගහෙත්වා ච න විස්සජ්ජෙති. **චතුස්සාලභත්තන්ති** භොජනසාලායං පටිපාටියා දියමානභත්තං. **හත්ථපාසෙ ඨිතෙනාති** දායකස්ස හත්ථපාසෙ ඨිතෙන.

76. **අඤ්ඤො සාමණෙරො න ගහෙතබ්බොති** උපජ්ඣායෙන හුත්වා අඤ්ඤො සාමණෙරො න ගහෙතබ්බො. **උපජ්ඣං දත්වා ගහිතසාමණෙරාපීති** පකතත්තකාලෙ උපජ්ඣං දත්වා ගහිතසාමණෙරාපි. ලද්ධසම්මුතිකෙන ආණත්තොපි ගරුධම්මෙහි අඤ්ඤෙහි වා ඔවදිතුං ලභතීති ආහ **"පටිබලස්ස වා භික්ඛුස්ස භාරො කාතබ්බො"**ති. ආගතා භික්ඛුනියො වත්තබ්බාති සම්බන්ධො. **සවචනීයන්ති** සදොසං . **ජෙට්ඨකට්ඨානං න කාතබ්බන්ති** පධානට්ඨානං න කාතබ්බං. කිං තන්ති ආහ **"පාතිමොක්ඛුද්දෙසකෙන වා"**තිආදි.

රජෙහි හතා උපහතා භූමි එතිස්සාති **රජොහතභූමි,** රජොකිණ්ණභූමීති අත්ථො. **පච්චයන්ති** වස්සාවාසිකලාභං සන්ධාය වුත්තං. **එකපස්සෙ ඨත්වාති** පාළිං විහාය භික්ඛූනං පච්ඡතො ඨත්වා. **සෙනාසනං න ලභතීති** සෙය්‍යාපරියන්තභාගිතාය වස්සග්ගෙන ගණ්හිතුං න ලභති. **අස්සාති** භවෙය්‍ය. ''ආගන්තුකෙන ආරොචෙතබ්බං, ආගන්තුකස්ස ආරොචෙතබ්බ''න්ති අවිසෙසෙන වුත්තත්තා සචෙ ද්වෙ පාරිවාසිකා ගතට්ඨානෙ අඤ්ඤමඤ්ඤං පස්සන්ති, උභොහිපි අඤ්ඤමඤ්ඤස්ස ආරොචෙතබ්බං. යථා බහි දිස්වා ආරොචිතස්ස භික්ඛුනො විහාරං ආගතෙ පුන ආරොචනකිච්චං නත්ථි, එවං අඤ්ඤං විහාරං ගතෙනපි තත්ථ පුබ්බෙ ආරොචිතස්ස පුන ආරොචනකිච්චං නත්ථීති වදන්ති.

81. **අවිසෙසෙනාති** පාරිවාසිකස්ස උක්ඛිත්තකස්ස ච අවිසෙසෙන. **ඔබද්ධන්ති** පලිබුද්ධං.

83. **සහවාසොති** වුත්තප්පකාරෙ ඡන්නෙ පකතත්තෙන භික්ඛුනා සද්ධිං සයනමෙව අධිප්පෙතං, න සෙසඉරියාපථකප්පනං. සෙසමෙත්ථ සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව.

පාරිවාසිකක්ඛන්ධකවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

3. සමුච්චයක්ඛන්ධකං

සුක්කවිස්සට්ඨිකථාවණ්ණනා

97. සමුච්චයක්ඛන්ධකෙ **වුත්තනයෙන වත්තං සමාදාතබ්බන්ති** පාරිවාසිකක්ඛන්ධකවණ්ණනායං වුත්තනයෙන ද්වීහි පදෙහි එකෙන වා සමාදාතබ්බං. **වෙදියාමීති** චිත්තෙන සම්පටිච්ඡිත්වා සුඛං අනුභවාමි, න තප්පච්චයා අහං දුක්ඛිතොති අධිප්පායො. **වුත්තනයෙනෙව සඞ්ඝමජ්ඣෙ නික්ඛිපිතබ්බන්ති** පාරිවාසිකක්ඛන්ධකෙ වුත්තනයෙන ''මානත්තං නික්ඛිපාමි, වත්තං නික්ඛිපාමී''ති ඉමෙහි ද්වීහි එකෙන වා නික්ඛිපිතබ්බං. **තස්ස ආරොචෙත්වා නික්ඛිපිතබ්බන්ති** අනාරොචනෙන වත්තභෙදදුක්කටපරිමොචනත්ථං වුත්තං. **ද්වෙ ලෙඩ්ඩුපාතෙ අතික්කමිත්වාති** භික්ඛූනං සජ්ඣායනසද්දසවනූපචාරවිජහනත්ථං වුත්තං, **මහාමග්ගතො ඔක්කම්මාති** මග්ගප්පටිපන්නභික්ඛූනං උපචාරවිජහනත්ථං, **ගුම්බෙන වා වතියා වා පටිච්ඡන්නට්ඨානෙති** දස්සනූපචාරවිජහනත්ථං. අනික්ඛිත්තවත්තෙන අන්තොඋපචාරගතානං සබ්බෙසම්පි ආරොචෙතබ්බත්තා **''අයං නික්ඛිත්තවත්තස්ස පරිහාරො''**ති වුත්තං. තත්ථ **නික්ඛිත්තවත්තස්සාති** වත්තං නික්ඛිපිත්වා පරිවසන්තස්සාති අත්ථො. අයං පනෙත්ථ ථෙරස්ස අධිප්පායො – වත්තං නික්ඛිපිත්වා පරිවසන්තස්ස උපචාරගතානං සබ්බෙසං ආරොචනකිච්චං නත්ථි, දිට්ඨරූපානං සුතසද්දානං ආරොචෙතබ්බං, අදිට්ඨඅසුතානම්පි අන්තොද්වාදසහත්ථගතානං ආරොචෙතබ්බං. ඉදං වත්තං නික්ඛිපිත්වා පරිවසන්තස්ස ලක්ඛණන්ති.

පරිවාසකථාවණ්ණනා

102. ''සතියෙව අන්තරායෙ අන්තරායිකසඤ්ඤී ඡාදෙති, අච්ඡන්නා හොති. අන්තරායිකස්ස පන අනන්තරායිකසඤ්ඤාය ඡාදයතො අච්ඡන්නාවා''තිපි පාඨො. **අවෙරීති** හිතකාමො. **උද්ධස්තෙ අරුණෙති** උට්ඨිතෙ අරුණෙ. **සුද්ධස්ස සන්තිකෙති** සභාගසඞ්ඝාදිසෙසං අනාපන්නස්ස සන්තිකෙ. **වත්ථුන්ති** අසුචිමොචනාදිවීතික්කමං.

සුක්කවිස්සට්ඨීති වත්ථු චෙව ගොත්තඤ්චාති සුක්කවිස්සට්ඨීති ඉදං අසුචිමොචනලක්ඛණස්ස වීතික්කමස්ස පකාසනතො වත්ථු චෙව හොති, සජාතියසාධාරණවිජාතියවිනිවත්තසභාවාය සුක්කවිස්සට්ඨියා එව පකාසනතො ගොත්තඤ්ච හොතීති අත්ථො. ගං තායතීති හි ගොත්තං. **සඞ්ඝාදිසෙසොති නාමඤ්චෙව ආපත්ති චාති සඞ්ඝාදිසෙසොති** තෙන තෙන වීතික්කමෙන ආපන්නස්ස ආපත්තිනිකායස්ස නාමප්පකාසනතො නාමඤ්චෙව හොති ආපත්තිසභාගත්තා ආපත්ති ච.

තදනුරූපං කම්මවාචං කත්වා මානත්තං දාතබ්බන්ති –

''සුණාතු මෙ, භන්තෙ, සඞ්ඝො, අයං ඉත්ථන්නාමො භික්ඛු එකං ආපත්තිං ආපජ්ජි සඤ්චෙතනිකං සුක්කවිස්සට්ඨිං එකාහපටිච්ඡන්නං, සො සඞ්ඝං එකිස්සා ආපත්තියා සඤ්චෙතනිකාය සුක්කවිස්සට්ඨියා එකාහපටිච්ඡන්නාය එකාහපරිවාසං යාචි. සඞ්ඝො ඉත්ථන්නාමස්ස භික්ඛුනො එකිස්සා ආපත්තියා සඤ්චෙතනිකාය සුක්කවිස්සට්ඨියා එකාහපටිච්ඡන්නාය එකාහපරිවාසං අදාසි. සො පරිවුත්ථපරිවාසො. අයං ඉත්ථන්නාමො භික්ඛු එකං ආපත්තිං ආපජ්ජි සඤ්චෙතනිකං සුක්කවිස්සට්ඨිං අප්පටිච්ඡන්නං, සො සඞ්ඝං තාසං ආපත්තීනං සඤ්චෙතනිකානං සුක්කවිස්සට්ඨීනං පටිච්ඡන්නාය ච අප්පටිච්ඡන්නාය ච ඡාරත්තං මානත්තං යාචති. යදි සඞ්ඝස්ස පත්තකල්ලං, සඞ්ඝො ඉත්ථන්නාමස්ස භික්ඛුනො ද්වින්නං ආපත්තීනං සඤ්චෙතනිකානං සුක්කවිස්සට්ඨීනං පටිච්ඡන්නාය ච අප්පටිච්ඡන්නාය ච ඡාරත්තං මානත්තං දදෙය්‍ය, එසා ඤත්ති.

සුණාතු මෙ, භන්තෙ…පෙ…. සො පරිවුත්ථපරිවාසො. අයං ඉත්ථන්නාමො භික්ඛු එකං ආපත්තිං ආපජ්ජි සඤ්චෙතනිකං සුක්කවිස්සට්ඨිං අප්පටිච්ඡන්නං, සො සඞ්ඝං තාසං…පෙ…. යාචති. සඞ්ඝො ඉත්ථන්නාමස්ස භික්ඛුනො ද්වින්නං ආපත්තීනං සඤ්චෙතනිකානං සුක්කවිස්සට්ඨීනං පටිච්ඡන්නාය ච අප්පටිච්ඡන්නාය ච ඡාරත්තං මානත්තං දෙති. යස්සායස්මතො ඛමති ඉත්ථන්නාමස්ස භික්ඛුනො ද්වින්නං ආපත්තීනං සඤ්චෙතනිකානං සුක්කවිස්සට්ඨීනං පටිච්ඡන්නාය ච අප්පටිච්ඡන්නාය ච ඡාරත්තං මානත්තස්ස දානං, සො තුණ්හස්ස. යස්ස නක්ඛමති, සො භාසෙය්‍ය.

දුතියම්පි එතමත්ථං වදාමි…පෙ…. තතියම්පි එතමත්ථං වදාමි…පෙ….

දින්නං සඞ්ඝෙන ඉත්ථන්නාමස්ස භික්ඛුනො ද්වින්නං ආපත්තීනං සඤ්චෙතනිකානං සුක්කවිස්සට්ඨීනං පටිච්ඡන්නාය ච අප්පටිච්ඡන්නාය ච ඡාරත්තං මානත්තං, ඛමති සඞ්ඝස්ස, තස්මා තුණ්හී. එවමෙතං ධාරයාමීති –

එවං කම්මවාචං කත්වා මානත්තං දාතබ්බං. **චිණ්ණමානත්තස්ස ච** ඉමිනාව නයෙන කම්මවාචං යොජෙත්වා අබ්භානං කාතබ්බං.

අඤ්ඤස්මින්ති සුද්ධන්තපරිවාසවසෙන ආපත්තිවුට්ඨානතො අඤ්ඤස්මිං. දසසතං ආපත්තියො රත්තිසතං ඡාදයිත්වාති යොජෙතබ්බං.

පරිවාසකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

අත්තනො සීමං සොධෙත්වා විහාරසීමායාති විහාරෙ බද්ධසීමමෙව සන්ධාය වුත්තං. **විහාරූපචාරතොපි ද්වෙ ලෙඩ්ඩුපාතා අතික්කමිතබ්බා**ති භික්ඛුවිහාරං සන්ධාය වදති ගාමූපචාරාතික්කමෙනෙව භික්ඛුනීවිහාරූපචාරාතික්කමස්ස සිද්ධත්තා. **විහාරස්ස චා**ති භික්ඛුවිහාරස්ස. **ගාමස්සාති න වුත්තන්**ති ගාමස්ස උපචාරං මුඤ්චිතුං වට්ටතීති න වුත්තං, තස්මා ගාමූපචාරෙපි වට්ටතීති අධිප්පායො.

තත්ථෙව ඨානං පච්චාසීසන්තීති භික්ඛූනං ඨානං පච්චාසීසන්ති. **පරිවාසවත්තාදීනන්**ති පරිවාසනිස්සයපටිප්පස්සද්ධිආදීනං. **යුත්තතරං දිස්සතී**ති ඉමිනා අනික්ඛිත්තවත්තභික්ඛුනා විය භික්ඛුනියාපි අන්තොඋපචාරසීමගතානංයෙව ආරොචෙතබ්බං, න ගාමෙ ඨිතානම්පි ගන්ත්වා ආරොචෙතබ්බන්ති දීපෙති. **තස්මිං ගාමෙ**ති යස්මිං ගාමෙ භික්ඛුනුපස්සයො හොති, තස්මිං ගාමෙ. **බහි උපචාරසීමාය ඨත්වා**ති උපචාරසීමතො බහි ඨත්වා. **සම්මන්නිත්වා දාතබ්බා**ති එත්ථ සම්මන්නිත්වා දින්නාය සහවාසෙපි රත්තිච්ඡෙදො න හොති.

පටිච්ඡන්නපරිවාසකථාවණ්ණනා

108. **විසුං මානත්තං චරිතබ්බන්**ති මූලායපටිකස්සනං අකත්වා විසුං කම්මවාචාය මානත්තං ගහෙත්වා චරිතබ්බං.

සුක්කවිස්සට්ඨිකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

අග්ඝසමොධානපරිවාසකථාවණ්ණනා

134. **එකාපත්තිමූලකන්**ති ''එකා ආපත්ති එකාහප්පටිච්ඡන්නා, එකා ආපත්ති ද්වීහප්පටිච්ඡන්නා''තිආදිනා වුත්තනයං සන්ධාය වදති. **ආපත්තිවඩ්ඪනකන්**ති ''එකා ආපත්ති එකාහප්පටිච්ඡන්නා, ද්වෙ ආපත්තියො ද්වීහප්පටිච්ඡන්නා''තිආදිනා වුත්තං ආපත්තිවඩ්ඪනකනයං සන්ධාය.

ද්වෙභික්ඛුවාරඑකාදසකාදිකථාවණ්ණනා

181. **ථුල්ලච්චයාදීහි මිස්සකන්**ති එකවත්ථුම්හි පුබ්බභාගෙ ආපන්නථුල්ලච්චයදුක්කටෙහි මිස්සකං. **මක්ඛධම්මො** නාම ඡාදෙතුකාමතා.

182. **සම්බහුලා සඞ්ඝාදිසෙසා ආපත්තියො ආපජ්ජති පරිමාණම්පී**තිආදි ජාතිවසෙනෙකවචනං, භාවනපුංසකනිද්දෙසො වා. සෙසමෙත්ථ පාළිතො අට්ඨකථාතො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව.

සමුච්චයක්ඛන්ධකවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

4. සමථක්ඛන්ධකං

සම්මුඛාවිනයකථාවණ්ණනා

187. සමථක්ඛන්ධකෙ **සඤ්ඤාපෙතීති** එත්ථ සං-සද්දූපපදො ඤා-සද්දො තොසනවිසිට්ඨෙ අවබොධනෙ වත්තතීති ආහ **"පරිතොසෙත්වා ජානාපෙතී"**ති.

සතිවිනයාදිකථාවණ්ණනා

195-200. **දෙසනාමත්තමෙවෙතන්ති** ''පඤ්චිමානී''ති එතං දෙසනාමත්තං. සතිවෙපුල්ලප්පත්තස්ස ඛීණාසවස්ස දාතබ්බො විනයො **සතිවිනයො**. අමූළ්හස්ස දාතබ්බො විනයො **අමූළ්හවිනයො**. පටිඤ්ඤාතෙන කරණං **පටිඤ්ඤාතකරණං**.

212. **තිණවත්ථාරකසදිසත්තාති** තංසදිසතාය තබ්බොහාරොති දස්සෙති යථා ''එස බ්‍රහ්මදත්තො''ති.

අධිකරණකථාවණ්ණනා

216. **විවාදාධිකරණස්ස කිං මූලන්තිආදීසු විවාදමූලානීති** විවාදස්ස මූලානි. **කොධනොති** කුජ්ඣනලක්ඛණෙන කොධෙන සමන්නාගතො. **උපනාහීති** වෙරඅප්පටිනිස්සග්ගලක්ඛණෙන උපනාහෙන සමන්නාගතො. **අගාරවොති** (දී. නි. අට්ඨ. 3.323; ම. නි. අට්ඨ. 3.44) ගාරවවිරහිතො. **අප්පතිස්සොති** අප්පතිස්සයො අනීචවුත්ති. එත්ථ පන යො භික්ඛු සත්ථරි ධරමානෙ තීසු කාලෙසු උපට්ඨානං න යාති, සත්ථරි අනුපාහනෙ චඞ්කමන්තෙ සඋපාහනො චඞ්කමති, නීචෙ චඞ්කමෙ චඞ්කමන්තෙ උච්චෙ චඞ්කමති, හෙට්ඨා වසන්තෙ උපරි වසති, සත්ථු දස්සනට්ඨානෙ උභො අංසෙ පාරුපති, ඡත්තං ධාරෙති, උපාහනං ධාරෙති, නහායති, උච්චාරං වා පස්සාවං වා කරොති, පරිනිබ්බුතෙ වා පන චෙතියං වන්දිතුං න ගච්ඡති, චෙතියස්ස පඤ්ඤායනට්ඨානෙ සත්ථුදස්සනට්ඨානෙ වුත්තං සබ්බං කරොති, අඤ්ඤෙහි ච භික්ඛූහි ''කස්මා එවං කරොසි, න ඉදං වට්ටති, සම්මාසම්බුද්ධස්ස නාම ලජ්ජිතුං වට්ටතී''ති වුත්තෙ ''තුණ්හී හොහි, බුද්ධො බුද්ධොති වදසි, කිං බුද්ධො නාමා''ති භණති, අයං **සත්ථරි අගාරවො** නාම.

යො පන ධම්මසවනෙ සඞ්ඝුට්ඨෙ සක්කච්චං න ගච්ඡති, සක්කච්චං ධම්මං න සුණාති, නිද්දායති වා සල්ලපන්තො වා නිසීදති, සක්කච්චං න ගණ්හාති න වාචෙති, ''කිං ධම්මෙ අගාරවං කරොසී''ති වුත්තෙ ''තුණ්හී හොහි, ධම්මො ධම්මොති වදසි, කිං ධම්මො නාමා''ති වදති, අයං **ධම්මෙ අගාරවො** නාම. යො පන ථෙරෙන භික්ඛුනා අනජ්ඣිට්ඨො ධම්මං දෙසෙති උද්දිසති පඤ්හං කථෙති, වුඩ්ඪෙ භික්ඛූ ඝට්ටෙන්තො ගච්ඡති තිට්ඨති නිසීදති, දුස්සපල්ලත්ථිකං වා හත්ථපල්ලත්ථිකං වා කරොති, සඞ්ඝමජ්ඣෙ උභො අංසෙ පාරුපති, ඡත්තුපාහනං ධාරෙති, ''භික්ඛුසඞ්ඝස්ස ලජ්ජිතුං වට්ටතී''ති වුත්තෙපි ''තුණ්හී හොහි, සඞ්ඝො සඞ්ඝොති වදසි, කිං සඞ්ඝො, මිගසඞ්ඝො අජසඞ්ඝො''තිආදීනි වදති, අයං **සඞ්ඝෙ අගාරවො** නාම. එකභික්ඛුස්මිම්පි හි අගාරවෙ කතෙ සඞ්ඝෙ කතොයෙව හොති. තිස්සො සික්ඛා පන අපූරයමානො **සික්ඛාය න පරිපූරකාරී** නාම.

අහිතාය දුක්ඛාය දෙවමනුස්සානන්ති (දී. නි. අට්ඨ. 3.325; ම. නි. අට්ඨ. 3.42; අ. නි. අට්ඨ. 3.6.36) එකස්මිං විහාරෙ ද්වින්නං භික්ඛූනං උප්පන්නවිවාදො කථං දෙවමනුස්සානං අහිතාය දුක්ඛාය සංවත්තති? කොසම්බකක්ඛන්ධකෙ විය හි ද්වීසු භික්ඛූසු විවාදං ආපන්නෙසු තස්මිං විහාරෙ තෙසං අන්තෙවාසිකා විවදන්ති, තෙසං ඔවාදං ගණ්හන්තො භික්ඛුනිසඞ්ඝො විවදති, තතො තෙසං උපට්ඨාකා විවදන්ති, අථ මනුස්සානං ආරක්ඛදෙවතා ද්වෙ කොට්ඨාසා හොන්ති. තත්ථ ධම්මවාදීනං ආරක්ඛදෙවතා ධම්මවාදිනියො හොන්ති, අධම්මවාදීනං අධම්මවාදිනියො. තතො ආරක්ඛදෙවතානං මිත්තා භුම්මදෙවතා භිජ්ජන්ති. එවං පරම්පරාය යාව බ්‍රහ්මලොකා ඨපෙත්වා අරියසාවකෙ සබ්බෙ දෙවමනුස්සා ද්වෙ කොට්ඨාසා හොන්ති. ධම්මවාදීහි පන අධම්මවාදිනොව බහුතරා හොන්ති. තතො ''යං බහුකෙහි ගහිතං, තං තච්ඡ''න්ති ධම්මං විස්සජ්ජෙත්වා බහුතරා අධම්මං ගණ්හන්ති. තෙ අධම්මං පුරක්ඛත්වා විහරන්තා අපායෙසු නිබ්බත්තන්ති. එවං එකස්මිං විහාරෙ ද්වින්නං භික්ඛූනං උප්පන්නො විවාදො බහූනං අහිතාය දුක්ඛාය හොති. **අජ්ඣත්තං වාති** අත්තනි වා අත්තනො පරිසාය වා. **බහිද්ධා වාති** පරස්මිං වා පරස්ස පරිසාය වා. **ආයතිං අනවස්සවායාති** ආයතිං අනුප්පාදාය.

මක්ඛීති පරෙසං ගුණමක්ඛනලක්ඛණෙන මක්ඛෙන සමන්නාගතො. **පළාසීති** යුගග්ගාහලක්ඛණෙන පළාසෙන සමන්නාගතො. **ඉස්සුකීති** පරසක්කාරාදීනං ඉස්සායනලක්ඛණාය ඉස්සාය සමන්නාගතො. **මච්ඡරීති** ආවාසමච්ඡරියාදීහි සමන්නාගතො. **සඨොති** කෙරාටිකො. **මායාවීති** කතපාපපටිච්ඡාදකො. **පාපිච්ඡොති** අසන්තසම්භාවනිච්ඡකො දුස්සීලො. **මිච්ඡාදිට්ඨීති** නත්ථිකවාදී අහෙතුකවාදී අකිරියවාදී. **සන්දිට්ඨිපරාමාසීති** සයං දිට්ඨමෙව පරාමසති ගණ්හාති. **ආධානග්ගාහීති** දළ්හග්ගාහී. **දුප්පටිනිස්සග්ගීති** න සක්කා හොති ගහිතං නිස්සජ්ජාපෙතුං. එත්ථ ච **කොධනො හොති උපනාහීතිආදිනා** පුග්ගලාධිට්ඨානනයෙන කොධුපනාහාදයො අකුසලධම්මා විවාදමූලානීති දස්සිතානි, තථා **දුට්ඨචිත්තා විවදන්තීතිආදිනා** ලොභදොසමොහා. **අදුට්ඨචිත්තා විවදන්තීතිආදිනා** ච අලොභාදයො විවාදමූලානීති දස්සිතානි.

217. **දුබ්බණ්ණොති** පංසුපිසාචකො විය ඣාමඛාණුවණ්ණො. **දුද්දසිකොති** විජාතමාතුයාපි අමනාපදස්සනො. **ඔකොටිමකොති** ලකුණ්ඩකො. **කාණොති** එකක්ඛිකාණො වා උභයක්ඛිකාණො වා. **කුණීති** එකහත්ථකුණී වා උභයහත්ථකුණී වා. **ඛඤ්ජොති** එකපාදඛඤ්ජො වා උභයපාදඛඤ්ජො වා. **පක්ඛහතොති** හතපක්ඛො පීඨසප්පී.

220. **විවාදාධිකරණං කුසලං අකුසලං අබ්‍යාකතන්ති** විවාදාධිකරණං කිං කුසලං අකුසලං උදාහු අබ්‍යාකතන්ති පුච්ඡති. **විවාදාධිකරණං සියා කුසලන්ති**ආදි විස්සජ්ජනං. එස නයො සෙසෙසුපි. විවදන්ති එතෙනාති **විවාදොති** ආහ **''යෙන විවදන්ති, සො චිත්තුප්පාදො විවාදො''**ති. කථං පන සො චිත්තුප්පාදො අධිකරණං නාමාති ආහ **''සමථෙහි ච අධිකරණීයතාය අධිකරණ''**න්ති, සමථෙහි සමෙතබ්බතාය අධිකරණන්ති අත්ථො. විවාදහෙතුභූතස්ස හි චිත්තුප්පාදස්ස වූපසමෙන තප්පභවස්ස සද්දස්සපි වූපසමො හොතීති චිත්තුප්පාදස්ස සමථෙහි අධිකරණීයතා පරියායො සම්භවති.

222. **ආපත්තාධිකරණං සියා අකුසලං සියා අබ්‍යාකතන්ති** අයං විකප්පො පඤ්ඤත්තිවජ්ජංයෙව සන්ධාය වුත්තො, න ලොකවජ්ජන්ති දස්සෙතුං **''සන්ධායභාසිතවසෙනා''**තිආදිමාහ. කස්මා පනෙත්ථ සන්ධායභාසිතවසෙන අත්ථො වෙදිතබ්බොති ආහ **''යස්මිං හී''**තිආදි. **පථවිඛණනාදිකෙති** එත්ථ **ආදි**-සද්දෙන භූතගාමපාතබ්‍යතාදිපඤ්ඤත්තිවජ්ජං සික්ඛාපදං සඞ්ගණ්හාති. යො විනයෙ අපකතඤ්ඤුතාය වත්තසීසෙන සම්මුඤ්ජනිආදිනා පථවිඛණනාදීනි කරොති, තදා තස්සුප්පන්නචිත්තං සන්ධාය වුත්තං **''කුසලචිත්තං අඞ්ගං හොතී''**ති. **අඞ්ගං හොතීති** ච වත්තසීසෙන කරොන්තස්සපි ''ඉමං පථවිං ඛණාමී''තිආදිනා වීතික්කමජානනවසෙන පවත්තත්තා තං කුසලචිත්තං ආපත්තාධිකරණං, කුසලචිත්තං ආපත්තියා කාරණං හොතීති අත්ථො. න හි වීතික්කමං අජානන්තස්ස පථවිඛණනාදීසු ආපත්ති සම්භවති. **තස්මිං සතීති** තස්මිං කුසලචිත්තෙ ආපත්තිභාවෙන ගහිතෙ සතීති අධිප්පායො. **තස්මාති** යස්මා කුසලචිත්තෙ ආපත්තිභාවෙන ගහිතෙ සති ''නත්ථි ආපත්තාධිකරණං කුසල''න්ති න සක්කා වත්තුං, තස්මා. **නයිදං අඞ්ගප්පහොනකචිත්තං සන්ධාය වුත්තන්ති** ''ආපත්තාධිකරණං සියා අකුසලං සියා අබ්‍යාකතං, නත්ථි ආපත්තාධිකරණං කුසල''න්ති ඉදං ආපත්තිසමුට්ඨාපකභාවෙන අඞ්ගප්පහොනකං ආපත්තියා කාරණභූතං චිත්තං සන්ධාය න වුත්තං. කිං පන සන්ධාය වුත්තන්ති ආහ **''ඉදං පනා''**තිආදි. භික්ඛුම්හි කම්මට්ඨානගතචිත්තෙන නිපන්නෙ නිද්දායන්තෙ වා මාතුගාමො චෙ සෙය්‍යං කප්පෙති, තස්මිං ඛණෙ සෙය්‍යාකාරෙන වත්තමානරූපමෙව ආපත්ති, න කුසලාදිවසප්පවත්තං චිත්තන්ති ආහ **''අසඤ්චිච්ච...පෙ.... සහසෙය්‍යාදිවසෙන ආපජ්ජතො** (පරි. 323 අත්ථතො සමානං) **අබ්‍යාකතං හොතී''**ති. තස්මිඤ්හි ඛණෙ උට්ඨාතබ්බෙ ජාතෙ අනුට්ඨානතො තදාකාරපවත්තො රූපක්ඛන්ධොව ආපත්ති.

''ආපත්තිං ආපජ්ජන්තො කුසලචිත්තො වා ආපජ්ජති අකුසලාබ්‍යාකතචිත්තො වා''ති වචනතො කුසලම්පි ආපත්තාධිකරණං සියාති චෙ? න. යො හි ආපත්තිං ආපජ්ජතීති වුච්චති, සො තීසු චිත්තෙසු අඤ්ඤතරචිත්තසමඞ්ගී හුත්වා ආපජ්ජති, න අඤ්ඤථාති දස්සනත්ථං **''කුසලචිත්තො වා''**තිආදි වුත්තං. අයඤ්හෙත්ථ අත්ථො – පථවිඛණනාදීසු කුසලචිත්තක්ඛණෙ වීතික්කමාදිවසෙන පවත්තරූපසම්භවතො කුසලචිත්තො වා තථාපවත්තරූපසඞ්ඛාතං අබ්‍යාකතාපත්තිං ආපජ්ජති, තථා අබ්‍යාකතචිත්තො වා අබ්‍යාකතරූපසඞ්ඛාතං අබ්‍යාකතාපත්තිං ආපජ්ජති. පාණාතිපාතාදිං අකුසලචිත්තො වා අකුසලාපත්තිං ආපජ්ජති, රූපං පනෙත්ථ අබ්බොහාරිකං. සුපිනන්තෙ ච පාණාතිපාතාදිං කරොන්තො සහසෙය්‍යාදිවසෙන ආපජ්ජිතබ්බාපත්තිං ආපජ්ජන්තො අකුසලචිත්තො අබ්‍යාකතාපත්තිං ආපජ්ජතීති.

කුසලචිත්තං ආපජ්ජෙය්‍යාති එළකලොමං ගහෙත්වා කම්මට්ඨානමනසිකාරෙන තියොජනං අතික්කමන්තස්ස පඤ්ඤත්තිං අජානිත්වා පදසො ධම්මං වාචෙන්තස්ස ච ආපජ්ජිතබ්බාපත්තියා කුසලචිත්තං ආපජ්ජෙය්‍ය. **න ච තත්ථ විජ්ජමානම්පි කුසලචිත්තං ආපත්තියා අඞ්ගන්ති** තස්මිං විජ්ජමානම්පි කුසලචිත්තං ආපත්තියා අඞ්ගං න හොති, සයං ආපත්ති න හොතීති අත්ථො. **චලිතප්පවත්තානන්ති** චලිතානං පවත්තානඤ්ච. චලිතො කායො, පවත්තා වාචා. **අඤ්ඤතරමෙව අඞ්ගන්ති** කායවාචානං අඤ්ඤතරමෙව ආපත්තීති අත්ථො. **තඤ්ච රූපක්ඛන්ධපරියාපන්නත්තා අබ්‍යාකතන්ති** ඉමිනා අබ්‍යාකතමාපත්තාධිකරණං, නාඤ්ඤන්ති දස්සෙති.

යදි එවං ''සාපත්තිකස්ස, භික්ඛවෙ, නිරයං වා වදාමි තිරච්ඡානයොනිං වා''ති වචනතො අබ්‍යාකතස්සපි විපාකධම්මතා ආපජ්ජෙය්‍යාති? නාපජ්ජෙය්‍ය. අසඤ්චිච්ච ආපන්නා හි ආපත්තියො යාව සො න ජානාති, තාව අනන්තරායකරා, ජානිත්වා ඡාදෙන්තො පන ඡාදනප්පච්චයා අඤ්ඤං දුක්කටසඞ්ඛාතං අකුසලමාපත්තාධිකරණමාපජ්ජති, තඤ්ච අකුසලසභාවත්තා සග්ගමොක්ඛානං අන්තරායකරණන්ති සාපත්තිකස්ස අපායගාමිතා වුත්තා. අබ්‍යාකතං පන ආපත්තාධිකරණං අවිපාකධම්මමෙවාති නිට්ඨමෙත්ථ ගන්තබ්බං. තෙනෙව **පොරාණගණ්ඨිපදෙසුපි** ''පුථුජ්ජනො කල්‍යාණපුථුජ්ජනො සෙක්ඛො අරහාති චත්තාරො පුග්ගලෙ දස්සෙත්වා තෙසු අරහතො ආපත්තාධිකරණං අබ්‍යාකතමෙව, තථා සෙක්ඛානං, තථා කල්‍යාණපුථුජ්ජනස්ස අසඤ්චිච්ච වීතික්කමකාලෙ අබ්‍යාකතමෙව. ඉතරස්ස අකුසලම්පි හොති අබ්‍යාකතම්පි. යස්මා චස්ස සඤ්චිච්ච වීතික්කමකාලෙ අකුසලමෙව හොති, තස්මා වුත්තං 'නත්ථි ආපත්තාධිකරණං කුසල'න්ති. සබ්බත්ථ එවං අබ්‍යාකතන්ති විපාකාභාවමත්තං සන්ධාය වුත්ත''න්ති ලිඛිතං. යඤ්ච ආපත්තාධිකරණං අකුසලං, තම්පි දෙසිතං වුට්ඨිතං වා අනන්තරායකරං. යථා හි අරියූපවාදකම්මං අකුසලම්පි සමානං අච්චයං දෙසෙත්වා ඛමාපනෙන පයොගසම්පත්තිපටිබාහිතත්තා අවිපාකධම්මතං ආපන්නං අහොසිකම්මං හොති, එවමිදම්පි දෙසිතං වුට්ඨිතං වා පයොගසම්පත්තිපටිබාහිතත්තා අවිපාකධම්මතාය

අහොසිකම්මභාවෙන අනන්තරායකරං ජාතං. තෙනෙව ‘‘සාපත්තිකස්ස, භික්ඛවෙ, නිරයං වා වදාමි තිරච්ඡානයොනිං වා’’ති සාපත්තිකස්සෙව අපායගාමිතා වුත්තා.

අධිකරණවූපසමනසමථකථාවණ්ණනා

228. විවාදසඞ්ඛාතෙ අත්ථෙ පච්චත්ථිකා **අත්ථපච්චත්ථිකා.**

229. **සම්මුඛාවිනයස්මි**න්ති සම්මුඛාවිනයභාවෙ.

230. **අන්තරෙනා**ති කාරණෙන.

231. උබ්බාහිකාය ඛීයනකෙ පාචිත්ති න වුත්තා තත්ථ ඡන්දදානස්ස නත්ථිතාය.

236. **තස්ස ඛො තන්ති** එත්ථ **ඛො තන්ති** නිපාතමත්තං.

238. ‘‘කා ච තත්ථ තස්සපාපියසිකායා’’ති පොත්ථකෙසු ලිඛන්ති. ‘‘කා ච තස්සපාපියසිකා’’ති එවං පනෙත්ථ පාඨො වෙදිතබ්බො.

242. **කිච්චාධිකරණං එකෙන සමථෙන සම්මතී**ති එත්ථ ‘‘කිච්චමෙව කිච්චාධිකරණ’’න්ති (පාරා. අට්ඨ. 2.385-86) වචනතො අපලොකනකම්මාදීනමෙතං අධිවචනං. තං විවාදාධිකරණාදීනි විය සමථෙහි සමෙතබ්බං න හොති, කින්තු සම්මුඛාවිනයෙන සම්පජ්ජති, තස්මා **සම්මතී**ති එත්ථ සම්පජ්ජතීති අත්ථො ගහෙතබ්බො. සෙසමෙත්ථ සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව.

සමථක්ඛන්ධකවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

5. ඛුද්දකවත්ථුක්ඛන්ධකං

ඛුද්දකවත්ථුකථාවණ්ණනා

243. ඛුද්දකවත්ථුක්ඛන්ධකෙ **අට්ඨපදාකාරෙනාති** අට්ඨපදඵලකාකාරෙන, ජූතඵලකසදිසන්ති වුත්තං හොති. **මල්ලකමූලසණ්ඨානෙනාති** ඛෙළමල්ලකමූලසණ්ඨානෙන.

245. **මුත්තොලම්බකාදීනන්ති** ආදි-සද්දෙන කුණ්ඩලාදිං සඞ්ගණ්හාති. **පලම්බකසුත්තන්ති** යඤ්ඤොපවීතාකාරෙන ඔලම්බකසුත්තං.

246. **චික්කලෙනාති** සිලෙසෙන.

248. **සාධුගීතන්ති** අනිච්චතාදිපටිසංයුත්තගීතං.

249. **චතුරස්සෙන වත්තෙනාති** පරිපුණ්ණෙන උච්චාරණවත්තෙන. තරඞ්ගවත්තාදීනං උච්චාරණවිධානානි නට්ඨප්පයොගානි. **බාහිරලොමින්ති** භාවනපුංසකනිද්දෙසො, යථා තස්ස උණ්ණපාවාරස්ස බහිද්ධා ලොමානි දිස්සන්ති, තථා ධාරෙන්තස්ස දුක්කටන්ති වුත්තං හොති.

251. **ඉමානි චත්තාරි අහිරාජකුලානීති** (අ. නි. අට්ඨ. 2.4.67) ඉදං දට්ඨවිසෙ සන්ධාය වුත්තං. යෙ හි කෙචි දට්ඨවිසා, සබ්බෙ තෙ ඉමෙසං චතුන්නං අහිරාජකුලානං අබ්භන්තරගතාව හොන්ති. **අත්තගුත්තියාති** අත්තනො ගුත්තත්ථාය. **අත්තරක්ඛායාති** අත්තනො රක්ඛණත්ථාය. **අත්තපරිත්තං කාතුන්ති** අත්තනො පරිත්තාණත්ථාය අත්තපරිත්තං නාම කාතුං අනුජානාමීති අත්ථො.

ඉදානි යථා තං පරිත්තං කාතබ්බං, තං දස්සෙතුං **''එවඤ්ච පන භික්ඛවෙ''**තිආදිමාහ. තත්ථ (ජා. අට්ඨ. 2.2.105) **විරූපක්ඛෙහීති** විරූපක්ඛනාගකුලෙහි. සෙසෙසුපි එසෙව නයො. සහයොගෙ චෙතං කරණවචනං, එතෙහි සහ මය්හං මිත්තභාවොති වුත්තං හොති **අපාදකෙහීති** අපාදකසත්තෙහි. සෙසෙසුපි එසෙව නයො. **සබ්බෙ සත්තාති** ඉතො පුබ්බෙ එත්තකෙන ඨානෙන ඔදිස්සකමෙත්තං කථෙත්වා ඉදානි අනොදිස්සකමෙත්තං කථෙතුං ඉදමාරද්ධං. තත්ථ **සත්තා පාණා භූතාති** සබ්බානෙතානි පුග්ගලවෙවචනානෙව. **භද්‍රානි පස්සන්තූති** භද්‍රානි ආරම්මණානි පස්සන්තු. **මා කඤ්චි පාපමාගමාති** කඤ්චි සත්තං පාපකං ලාමකං මා ආගච්ඡතු.

අප්පමාණො බුද්ධොති එත්ථ **බුද්ධොති** බුද්ධගුණා වෙදිතබ්බා, තෙ හි අප්පමාණා නාම. සෙසද්වයෙසුපි එසෙව නයො, **පමාණවන්තානීති** ගුණප්පමාණෙන යුත්තානි. **උණ්ණනාභීති** ලොමසනාභිකො මක්කටකො. **සරබූති** සරගොළිකා. **කතා මෙ රක්ඛා කතං මෙ පරිත්තන්ති** මයා එත්තකස්ස ජනස්ස රක්ඛා ච පරිත්තාණඤ්ච කතං. **පටික්කමන්තු භූතානීති** සබ්බෙපි මෙ කතපරිත්තාණා සත්තා අපගච්ඡන්තු, මා මං විහෙඨයිංසූති අත්ථො. **සොහන්ති** යස්ස මම එතෙහි සබ්බෙහිපි මෙත්තං, සො අහං භගවතො නමො කරොමි, විපස්සීආදීනඤ්ච සත්තන්නං සම්මාසම්බුද්ධානං නමො කරොමීති සම්බන්ධො.

අඤ්ඤම්හි ඡෙතබ්බම්හීති රාගානුසයං සන්ධාය වදති. **තාදිසං වා දුක්ඛන්ති** මුට්ඨිආදීහි දුක්ඛං උප්පාදෙන්තස්ස.

252. **ජාලානි පරික්ඛිපාපෙත්වාති** පරිස්සයමොචනත්ථඤ්චෙව පමාදෙන ගළිතානං ආභරණාදීනං රක්ඛණත්ථඤ්ච ජාලානි කරණ්ඩකාකාරෙන පරික්ඛිපාපෙත්වා. **චන්දනගණ්ඨි ආගන්ත්වා ජාලෙ ලග්ගාති** එකො කිර රත්තචන්දනරුක්ඛො ගඞ්ගාය උපරිතීරෙ ජාතො ගඞ්ගොදකෙන ධොතමූලො පතිත්වා තත්ථ තත්ථ පාසාණෙසු සම්භිජ්ජමානො විප්පකිරි. තතො එකා ඝටප්පමාණා ඝටිකා පාසාණෙසු සංඝංසියමානා උදකඌමීහි පොථියමානා මට්ඨා හුත්වා අනුපුබ්බෙන වුය්හමානා සෙවාලපරියොනද්ධා ආගන්ත්වා තස්මිං ජාලෙ ලග්ගි. තං සන්ධායෙතං වුත්තං. **ලෙඛන්ති** ලිඛිතගහිතං චුණ්ණං. **උඞ්ඩිත්වාති** වෙළුපරම්පරාය උද්ධං පාපෙත්වා, උට්ඨාපෙත්වාති වුත්තං හොති. **ඔහරතූති** ඉද්ධියා ඔතාරෙත්වා ගණ්හතු.

පූරණකස්සපාදයො **ඡ සත්ථාරො**. තත්ථ (දී. නි. අට්ඨ. 1.151-152; ම. නි. අට්ඨ. 1.312) **පූරණොති** තස්ස සත්ථුපටිඤ්ඤස්ස නාමං. **කස්සපොති** ගොත්තං. සො කිර අඤ්ඤතරස්ස කුලස්ස එකූනදාසසතං පූරයමානො ජාතො. තෙනස්ස ''පූරණො''ති නාමං අකංසු. මඞ්ගලදාසත්තා චස්ස කතං ''දුක්කට''න්ති වත්තා නත්ථි, අකතං වා ''න කත''න්ති . සො ''කිමහං එත්ථ වසාමී''ති පලායි. අථස්ස චොරා වත්ථානි අච්ඡින්දිංසු. සො පණ්ණෙන වා තිණෙන වා පටිච්ඡාදෙතුම්පි අජානන්තො ජාතරූපෙනෙව එකං ගාමං පාවිසි. මනුස්සා තං දිස්වා ''අයං සමණො අරහා අප්පිච්ඡො, නත්ථි ඉමිනා සදිසො''ති පූවභත්තාදීනි ගහෙත්වා උපසඞ්කමන්ති. සො ''මය්හං සාටකං අනිවත්ථභාවෙන ඉදං උප්පන්න''න්ති තතො පට්ඨාය සාටකං ලභිත්වාපි න නිවාසෙසි, තදෙව පබ්බජ්ජං අග්ගහෙසි. තස්ස සන්තිකෙ

අඤ්ඤෙපි අඤ්ඤෙපීති පඤ්චසතා මනුස්සා පබ්බජිංසු. එවමයං ගණාචරියො හුත්වා ‘‘සත්ථා’’ති ලොකෙ පාකටො අහොසි.

මක්ඛලීති තස්ස නාමං. ගොසාලාය ජාතත්තා **ගොසාලො**ති දුතියනාමං. තං කිර සකද්දමාය භූමියා තෙලඝටං ගහෙත්වා ගච්ඡන්තං ‘‘තාත මා ඛලී’’ති සාමිකො ආහ. සො පමාදෙන ඛලිත්වා පතිත්වා සාමිකස්ස භයෙන පලායිතුං ආරද්ධො. සාමිකො උපධාවිත්වා සාටකකණ්ණෙ අග්ගහෙසි, සො සාටකං ඡඩ්ඩෙත්වා අචෙලකො හුත්වා පලායි. සෙසං පූරණසදිසමෙව.

අජිතොති තස්ස නාමං. කෙසකම්බලං ධාරෙතීති **කෙසකම්බලො**. ඉති නාමද්වයං සංසන්දිත්වා ‘‘අජිතො කෙසකම්බලො’’ති වුච්චති. තත්ථ **කෙසකම්බලො** නාම මනුස්සානං කෙසෙහි කතකම්බලො. තතො පටිකිට්ඨතරං වත්ථං නාම නත්ථි. යථාහ ‘‘සෙය්‍යථාපි, භික්ඛවෙ, යානි කානිචි තන්තාවුතානං වත්ථානං, කෙසකම්බලො තෙසං පටිකිට්ඨො අක්ඛායති. කෙසකම්බලො, භික්ඛවෙ, සීතෙ සීතො උණ්හෙ උණ්හො දුබ්බණ්ණො දුග්ගන්ධො දුක්ඛසම්ඵස්සො’’ති (අ. නි. 3.138).

පකුධොති තස්ස නාමං. **කච්චායනො**ති ගොත්තං. ඉති නාමගොත්තං සංසන්දිත්වා ‘‘පකුධො කච්චායනො’’ති වුච්චති. සීතුදකපටික්ඛිත්තකො එස, වච්චං කත්වාපි උදකකිච්චං න කරොති, උණ්හොදකං වා කඤ්ජියං වා ලභිත්වා කරොති, නදිං වා මග්ගොදකං වා අතික්කම්ම ‘‘සීලං මෙ භින්න’’න්ති වාලිකථූපං කත්වා සීලං අධිට්ඨාය ගච්ඡති. එවරූපනිස්සිරිකලද්ධිකො එස.

සඤ්චයොති තස්ස නාමං. බෙලට්ඨස්ස පුත්තො **බෙලට්ඨපුත්තො**. ‘‘අම්හාකං ගණ්ඨනකිලෙසො පලිබුන්ධනකිලෙසො නත්ථි, කිලෙසගණ්ඨිරහිතා මය’’න්ති එවංවාදිතාය ලද්ධනාමවසෙන **නිගණ්ඨො**. නාටස්ස පුත්තොති **නාටපුත්තො**.

පිණ්ඩොලභාරද්වාජොති (උදා. අට්ඨ. 36) පිණ්ඩං උලමානො පරියෙසමානො පබ්බජිතොති **පිණ්ඩොලො**. සො කිර පරිජිණ්ණභොගො බ්‍රාහ්මණො හුත්වා මහන්තං භික්ඛුසඞ්ඝස්ස ලාභසක්කාරං දිස්වා පිණ්ඩත්ථාය නික්ඛමිත්වා පබ්බජිතො. සො මහන්තං කපල්ලපත්තං ‘‘පත්ත’’න්ති ගහෙත්වා චරති, කපල්ලපූරං යාගුං පිවති, භත්තං භුඤ්ජති, පූවඛජ්ජකඤ්ච ඛාදති. අථස්ස මහග්ඝසභාවං සත්ථු ආරොචයිංසු. සත්ථා තස්ස පත්තත්ථවිකං නානුජානි. ථෙරො හෙට්ඨාමඤ්චෙ පත්තං නිකුජ්ජිත්වා ඨපෙති. සො ඨපෙන්තොපි සංසෙන්තොව පණාමෙත්වා ඨපෙති, ගණ්හන්තොපි සංසෙන්තොව ආකඩ්ඪිත්වා ගණ්හාති. තං ගච්ඡන්තෙ ගච්ඡන්තෙ කාලෙ සංසනෙන පරික්ඛීණං නාළිකොදනමත්තස්සෙව ගණ්හනකං ජාතං. තතො සත්ථු ආරොචෙසුං. අථස්ස සත්ථා පත්තත්ථවිකං අනුජානි. ථෙරො අපරෙන සමයෙන ඉන්ද්‍රියභාවනං භාවෙන්තො අග්ගඵලෙ අරහත්තෙ පතිට්ඨාසි. ඉති සො පුබ්බෙ සවිසෙසං පිණ්ඩත්ථාය උලතීති **පිණ්ඩොලො**. ගොත්තෙන පන **භාරද්වාජො**ති උභයං එකතො කත්වා ‘‘පිණ්ඩොලභාරද්වාජො’’ති වුච්චති.

‘‘අථ ඛො ආයස්මා පිණ්ඩොලභාරද්වාජො…පෙ…. එතදවොචා’’ති කස්මා එවමාහංසු? සො කිර (ධ. ප. අට්ඨ. 2.180 දෙවොරොහණවත්ථු) සෙට්ඨි නෙව සම්මාදිට්ඨි, න මිච්ඡාදිට්ඨි, මජ්ඣත්තධාතුකො. සො චින්තෙසි ‘‘මය්හං ගෙහෙ චන්දනං බහු, කිං නු ඛො ඉමිනා කරිස්සාමී’’ති. අථස්ස එතදහොසි ‘‘ඉමස්මිං ලොකෙ ‘මයං අරහන්තො, මයං අරහන්තො’ති වත්තාරො බහූ, අහං එකං අරහන්තම්පි න ජානාමි, ගෙහෙ භමං යොජෙත්වා පත්තං ලිඛාපෙත්වා සික්කාය ඨපෙත්වා වෙළුපරම්පරාය සට්ඨිහත්ථමත්තෙ ආකාසෙ ඔලම්බාපෙත්වා ‘සචෙ අරහා අත්ථි, ආකාසෙනාගන්ත්වා ගණ්හාතූ’ති වක්ඛාමි. යො තං ගහෙස්සති, තස්ස සපුත්තදාරො සරණං ගමිස්සාමී’’ති. සො චින්තිතනියාමෙනෙව පත්තං ලිඛාපෙත්වා වෙළුපරම්පරාය උස්සාපෙත්වා ‘‘යො ඉමස්මිං ලොකෙ අරහා, සො ආකාසෙන ආගන්ත්වා ඉමං පත්තං ගණ්හාතූ’’ති ආහ.

තදා ඡ සත්ථාරො ‘‘අම්හාකං එස අනුච්ඡවිකො, අම්හාකමෙව නං දෙහී’’ති වදිංසු. සො ‘‘ආකාසෙනාගන්ත්වා ගණ්හථා’’ති ආහ. ඡට්ඨෙ දිවසෙ නිගණ්ඨො නාටපුත්තො අන්තෙවාසිකෙ පෙසෙසි ‘‘ගච්ඡථ සෙට්ඨිං එවං වදෙථ ‘අම්හාකං ආචරියස්සෙව අනුච්ඡවිකො, මා අප්පමත්තකස්ස කාරණා ආකාසෙන ආගමනං කරි, දෙහි කිර තෙ පත්ත’න්ති’’. තෙ ගන්ත්වා සෙට්ඨිං තථා වදිංසු. සෙට්ඨි ‘‘ආකාසෙනාගන්ත්වා ගණ්හිතුං සමත්ථොව ගණ්හාතූ’’ති ආහ. නාටපුත්තො සයං ගන්තුකාමො හුත්වා අන්තෙවාසිකානං සඤ්ඤං අදාසි ‘‘අහං එකං හත්ථඤ්ච පාදඤ්ච උක්ඛිපිත්වා උප්පතිතුකාමො විය භවිස්සාමි, තුම්හෙ මං ‘ආචරිය කිං කරොථ, දාරුමයපත්තස්ස කාරණා පටිච්ඡන්නං අරහත්තගුණං මහාජනස්ස මා දස්සයිත්ථා’ති වත්වා මං හත්ථෙසු ච පාදෙසු ච ගහෙත්වා ආකඩ්ඪන්තා භූමියං පාතෙය්‍යාථා’’ති. සො තත්ථ ගන්ත්වා සෙට්ඨිං ආහ ‘‘මහාසෙට්ඨි අයං පත්තො අඤ්ඤෙසං නානුච්ඡවිකො, මා තෙ අප්පමත්තකස්ස කාරණා මම ආකාසෙ උප්පතනං රුච්චි, දෙහි මෙ පත්ත’’න්ති. භන්තෙ, ආකාසෙන උප්පතිත්වාව ගණ්හථාති. තතො නාටපුත්තො ‘‘තෙන හි අපෙථ අපෙථා’’ති අන්තෙවාසිකෙ අපනෙත්වා ‘‘ආකාසෙ උප්පතිස්සාමී’’ති එකං හත්ථඤ්ච පාදඤ්ච උක්ඛිපි. අථ නං අන්තෙවාසිකා ‘‘ආචරිය, කිං නාමෙතං කරොථ, ඡවස්ස දාරුමයපත්තස්ස කාරණා පටිච්ඡන්නගුණෙන තුම්හෙහි මහාජනස්ස දස්සිතෙන කො අත්ථො’’ති තං හත්ථපාදෙසු ගහෙත්වා ආකඩ්ඪිත්වා භූමියං පාතෙසුං. සො සෙට්ඨිං ආහ ‘‘මහාසෙට්ඨි, ඉමෙ මෙ උප්පතිතුං න දෙන්ති, දෙහි මෙ පත්ත’’න්ති. උප්පතිත්වාව ගණ්හථ භන්තෙති. එවං තිත්ථියා ඡ දිවසානි වායමිත්වාපි පත්තං න ලභිංසුයෙව.

අථ සත්තමෙ දිවසෙ ආයස්මතො ච මොග්ගල්ලානස්ස ආයස්මතො ච පිණ්ඩොලභාරද්වාජස්ස ‘‘රාජගහෙ පිණ්ඩාය චරිස්සාමා’’ති ගන්ත්වා එකස්මිං පිට්ඨිපාසාණෙ ඨත්වා චීවරං පාරුපනකාලෙ ධුත්තකා කථං සමුට්ඨාපෙසුං ‘‘හම්භො පුබ්බෙ ඡ සත්ථාරො ‘මයං අරහන්තාම්හා’ති විචරිංසු, රාජගහසෙට්ඨිනො පන අජ්ජ සත්තමො දිවසො පත්තං උස්සාපෙත්වා ඨපයතො ‘සචෙ අරහා අත්ථි, ආකාසෙනාගන්ත්වා ගණ්හාතූ’ති වදන්තස්ස, එකොපි ‘අහං අරහා’ති ආකාසෙ උප්පතන්තො නත්ථි, අජ්ජ නො ලොකෙ අරහන්තානං නත්ථිභාවො ඤාතො’’ති. තං කථං සුත්වා ආයස්මා මහාමොග්ගල්ලානො ආයස්මන්තං පිණ්ඩොලභාරද්වාජං ආහ ‘‘සුතං තෙ, ආවුසො භාරද්වාජ, ඉමෙසං වචනං, ඉමෙ බුද්ධසාසනං පරිග්ගණ්හන්තා විය වදන්ති, ත්වඤ්ච මහිද්ධිකො මහානුභාවො, ගච්ඡෙතං පත්තං ආකාසෙන ගන්ත්වා ගණ්හාහී’’ති. ‘‘ආවුසො මොග්ගල්ලාන, ත්වං ‘ඉද්ධිමන්තානං අග්ගො’ති පාකටො, ත්වං එතං ගණ්හ, තයි පන අග්ගණ්හන්තෙ අහං ගණ්හිස්සාමී’’ති ආහ. අථ ආයස්මා මහාමොග්ගල්ලානො ‘‘ගණ්හාවුසො’’ති ආහ. ඉති තෙ ලොකස්ස අරහන්තෙහි අසුඤ්ඤභාවදස්සනත්ථං එවමාහංසු.

තික්ඛත්තුං රාජගහං අනුපරියායීති තික්ඛත්තුං රාජගහං අනුගන්ත්වා පරිබ්භමි. ‘‘සත්තක්ඛත්තු’’න්තිපි වදන්ති. ථෙරො කිර අභිඤ්ඤාපාදකං ඣානං සමාපජ්ජිත්වා උට්ඨාය තිගාවුතං පිට්ඨිපාසාණං අන්තන්තෙන පරිච්ඡින්දන්තො තූලපිචු විය ආකාසෙ උට්ඨාපෙත්වා රාජගහනගරස්ස උපරි සත්තක්ඛත්තුං අනුපරියායි. සො තිගාවුතප්පමාණස්ස නගරස්ස අපිධානං විය පඤ්ඤායි. නගරවාසිනො ‘‘පාසාණො නො අවත්ථරිත්වා ගණ්හාතී’’ති භීතා සුප්පාදීනි මත්ථකෙ කත්වා තත්ථ තත්ථ නිලීයිංසු. සත්තමෙ වාරෙ ථෙරො පිට්ඨිපාසාණං භින්දිත්වා අත්තානං දස්සෙසි. මහාජනො ථෙරං දිස්වා ‘‘භන්තෙ පිණ්ඩොලභාරද්වාජ, තව පාසාණං ගාළ්හං කත්වා ගණ්හ, මා නො සබ්බෙ නාසයී’’ති ආහ. ථෙරො පාසාණං පාදන්තෙන ඛිපිත්වා විස්සජ්ජෙසි. සො ගන්ත්වා යථාඨානෙයෙව පතිට්ඨාසි. ථෙරො සෙට්ඨිස්ස ගෙහමත්ථකෙ අට්ඨාසි. තං දිස්වා සෙට්ඨි උරෙන නිපජ්ජිත්වා ‘‘ඔතර සාමී’’ති වත්වා ආකාසතො ඔතිණ්ණං ථෙරං නිසීදාපෙත්වා පත්තං ගහෙත්වා චතුමධුරපූණ්ණං කත්වා ථෙරස්ස අදාසි. ථෙරො පත්තං ගහෙත්වා විහාරාභිමුඛො පායාසි. අථස්ස යෙ අරඤ්ඤගතා පාටිහාරියං නාද්දසංසු, තෙ සන්නිපතිත්වා ‘‘භන්තෙ, අම්හාකම්පි පාටිහාරියං දස්සෙහී’’ති ථෙරං අනුබන්ධිංසු. සො තෙසං තෙසං පාටිහාරියං දස්සෙන්තො විහාරං අගමාසි. සත්ථා තං අනුබන්ධිත්වා උන්නාදෙන්තස්ස මහාජනස්ස සද්දං සුත්වා ‘‘ආනන්ද, කස්සෙසො සද්දො’’ති පුච්ඡි. තෙන වුත්තං **‘‘අස්සොසි ඛො භගවා…පෙ…. කිං නු ඛො සො, ආනන්ද, උච්චාසද්දො මහාසද්දො’’**ති.

විකුබ්බනිද්ධියා පාටිහාරියං පටික්ඛිත්තන්ති එත්ථ **විකුබ්බනිද්ධි** නාම ‘‘සො පකතිවණ්ණං විජහිත්වා කුමාරකවණ්ණං වා දස්සෙති නාගවණ්ණං වා, විවිධම්පි සෙනාබ්‍යූහං දස්සෙතී’’ති (පටි. ම. 3.13) එවමාගතා පකතිවණ්ණවිජහනවිකාරවසෙන පවත්තා ඉද්ධි. **අධිට්ඨානිද්ධි** පන ‘‘පකතියා එකො බහුකං ආවජ්ජති සතං වා සහස්සං වා සතසහස්සං වා, ආවජ්ජිත්වා ඤාණෙන අධිට්ඨාති ‘බහුකො හොමී’’’ති (පටි. ම. 3.10 දසඉද්ධිනිද්දෙස) එවං විභජිත්වා දස්සිතා අධිට්ඨානවසෙන නිප්ඵන්නා ඉද්ධි.

253-254. **න අච්ඡුපියන්තීති** න සුඵස්සිතානි හොන්ති. **රූපකාකිණ්ණානීති** ඉත්ථිරූපාදීහි ආකිණ්ණානි. **භූමිආධාරකෙති** වලයාධාරකෙ. **දාරුආධාරකදණ්ඩාධාරකෙසූති** එකදාරුනා කතආධාරකෙ බහූහි දණ්ඩකෙහි කතආධාරකෙ චාති අත්ථො, තීහි දණ්ඩෙහි කතො පන න වට්ටති. **භූමියං පන නික්කුජ්ජිත්වා එකමෙව ඨපෙතබ්බන්ති** එත්ථ ද්වෙ ඨපෙන්තෙන උපරි ඨපිතපත්තං එකෙන පස්සෙන භූමියං ඵුසාපෙත්වා ඨපෙතුං වට්ටතීති වදන්ති. **ආලින්දකමිඩ්ඪිකාදීනන්ති** පමුඛමිඩ්ඪිකානං. **පරිවත්තිත්වා තත්ථෙව පතිට්ඨාතීති** එත්ථ ‘‘පරිවත්තිත්වා තතියවාරෙ තත්ථෙව මිඩ්ඪියා පතිට්ඨාතී’’ති **ගණ්ඨිපදෙසු** වුත්තං. **පරිභණ්ඩං** නාම ගෙහස්ස බහි කුට්ටපාදස්ස ථිරභාවත්ථං කතා තනුකමිඩ්ඪිකා වුච්චති. **තනුකමිඩ්ඪිකායාති** ඛුද්දකමිඩ්ඪිකාය. මිඩ්ඪන්තෙපි ආධාරකෙ ඨපෙතුං වට්ටති. ‘‘අනුජානාමි, භික්ඛවෙ, ආධාරක’’න්ති හි වචනතො මිඩ්ඪාදීසු යත්ථ කත්ථචි ආධාරකං ඨපෙත්වා තත්ථ පත්තං ඨපෙතුං වට්ටති ආධාරකෙ ඨපනොකාසස්ස අනියමිතත්තාති වදන්ති. ‘‘පත්තමාළො නාම වට්ටෙත්වා පත්තානං අගමනත්ථං වට්ටං වා චතුරස්සං වා ඉට්ඨකාදීහි පරික්ඛිපිත්වා කතො’’ති **ගණ්ඨිපදෙසු** වුත්තං.

255. **සටිකන්ති** උපරි යොජිතං අග්ගළං. **තාවකාලිකං පරිභුඤ්ජිතුං වට්ටතීති** සකිදෙව ගහෙත්වා තෙන ආමිසං පරිභුඤ්ජිත්වා ඡඩ්ඩෙතුං වට්ටතීති අධිප්පායො. **සටිකටාහෙති** භාජනකපාලෙ. **අභූං මෙති** එත්ථ භවතීති **භූ**, වඩ්ඪි. න භූති **අභූ**, අවඩ්ඪි. භයවසෙන පන සා ඉත්ථී ‘‘අභූ’’න්ති ආහ, විනාසො මය්හන්ති අත්ථො. **ඡවසීසස්ස පත්තන්ති** ඡවසීසමයං පත්තං. පකතිවිකාරසම්බන්ධෙ චෙතං සාමිවචනං, අහෙදෙපි වා හෙදූපචාරෙනායං වොහාරො ‘‘සිලාපුත්තකස්ස සරීර’’න්තිආදීසු විය.

චබ්බෙත්වාති ඛාදිත්වා. **එකං උදකගණ්ඩුසං ගහෙත්වාති** වාමහත්ථෙනෙව පත්තං උක්ඛිපිත්වා මුඛෙන ගණ්ඩුසං ගහෙත්වා. **උච්ඡිට්ඨහත්ථෙනාති** සාමිසෙන හත්ථෙන. **එත්තාවතාති** එකගණ්ඩුසගහණමත්තෙන. **ලුඤ්චිත්වාති** තතො මංසං උද්ධරිත්වා. එතෙසු සබ්බෙසු පණ්ණත්තිං ජානාතු වා මා වා, ආපත්තියෙව.

256. **කිණ්ණචුණ්ණෙනාති** සුරාකිණ්ණචුණ්ණෙන. **‘‘අනුවාතං පරිභණ්ඩන්ති කිලඤ්ජාදීසු කරොන්තී’’**ති **ගණ්ඨිපදෙසු** වුත්තං. **බිදලකන්ති** දුගුණකරණසඞ්ඛාතස්ස කිරියාවිසෙසස්ස අධිවචනං. කස්ස දුගුණකරණං? යෙන කිලඤ්ජාදිනා මහන්තං කථිනං අත්ථතං, තස්ස. තඤ්හි දණ්ඩකථිනප්පමාණෙන පරියන්තෙ සංහරිත්වා දුගුණං කාතබ්බං. **පටිග්ගහන්ති** අඞ්ගුලිකඤ්චුකං.

257-259. **පාති** නාම පටිග්ගහණසණ්ඨානෙන කතො භාජනවිසෙසො. **න සම්මතීති** නප්පහොති.

260-262. **නීචවත්ථුකං චිනිතුන්ති** බහිකුට්ටස්ස සමන්තතො නීචවත්ථුකං කත්වා චිනිතුං. **අරහටඝටියන්තං** නාම සකටචක්කසණ්ඨානං අරෙ අරෙ ඝටිකානි බන්ධිත්වා එකෙන ද්වීහි වා පරිබ්භමියමානං යන්තං.

263. **ආවිද්ධපක්ඛපාසකන්ති** කණ්ණිකමණ්ඩලස්ස සමන්තා ඨපිතපක්ඛපාසකං. **මණ්ඩලෙති** කණ්ණිකමණ්ඩලෙ. **පක්ඛපාසකෙ ඨපෙත්වාති** සමන්තා පක්ඛපාසකඵලකානි ඨපෙත්වා.

264. ‘‘නමතකං සන්ථතසදිස’’න්ති **ගණ්ඨිපදෙසු** වුත්තං. **චම්මඛණ්ඩපරිහාරෙන පරිභුඤ්ජිතබ්බන්ති** අනධිට්ඨහිත්වා පරිභුඤ්ජිතබ්බං. **එත්ථෙව පවිට්ඨානීති** මලොරිකාය එව අන්තොගධානි. පුබ්බෙ පත්තසඞ්ගොපනත්ථං ආධාරකො අනුඤ්ඤාතො, ඉදානි භුඤ්ජනත්ථං.

265. **නික්කුජ්ජිතබ්බොති** තෙන දින්නස්ස දෙය්‍යධම්මස්ස අප්පටිග්ගහණත්ථං පත්තනික්කුජ්ජනකම්මවාචාය නික්කුජ්ජිතබ්බො, න අධොමුඛඨපනෙන. තෙනෙවාහ **‘‘එවඤ්ච පන, භික්ඛවෙ, නික්කුජ්ජිතබ්බො’’**තිආදි. **අලාභායාති** චතුන්නං පච්චයානං අලාභත්ථාය. **අනත්ථායාති** උපද්දවාය අවඩ්ඪීයා.

266. **පසාදෙස්සාමාති** ආයාචිස්සාම. **එතදවොචාති** ‘‘අප්පතිරූපං මයා කතං, භගවා පන මහන්තෙපි අගුණෙ අචින්තෙත්වා මය්හං අච්චයං පටිග්ගණ්හිස්සතී’’ති මඤ්ඤමානො එතං ‘‘අච්චයො මං භන්තෙ’’තිආදිවචනං අවොච . තත්ථ ඤායපටිපත්තිං අතිච්ච එති පවත්තතීති **අච්චයො,** අපරාධො. **මං අච්චගමාති** මං අතික්කම්ම අභිභවිත්වා පවත්තො. පුරිසෙන මද්දිත්වා අභිභවිත්වා පවත්තිතොපි හි අපරාධො අත්ථතො පුරිසං අතිච්ච අභිභවිත්වා පවත්තො නාම හොති. **පටිග්ගණ්හාතූති** ඛමතු. **ආයතිං සංවරායාති** අනාගතෙ සංවරණත්ථාය පුන එවරූපස්ස අපරාධස්ස දොසස්ස ඛලිතස්ස අකරණත්ථාය. **තග්ඝාති** එකංසෙන. **යථාධම්මං පටිකරොසීති** යථා ධම්මො ඨිතො, තථෙව කරොසි, ඛමාපෙසීති වුත්තං හොති. **තං තෙ මයං පටිග්ගණ්හාමාති** තං තව අපරාධං මයං ඛමාම. **වුඩ්ඪී හෙසා, ආවුසො වඩ්ඪ, අරියස්ස විනයෙති** එසා, ආවුසො වඩ්ඪ, අරියස්ස විනයෙ බුද්ධස්ස භගවතො සාසනෙ වුඩ්ඪී නාම. කතමා? අච්චයං අච්චයතො දිස්වා යථාධම්මං පටිකරිත්වා ආයතිං සංවරාපජ්ජනා. දෙසනං පන පුග්ගලාධිට්ඨානං කරොන්තො **‘‘යො අච්චයං අච්චයතො දිස්වා යථාධම්මං පටිකරොති, ආයතිං සංවරං ආපජ්ජතී’’**ති ආහ.

268. බොධිරාජකුමාරවත්ථුම්හි (ම. නි. අට්ඨ. 2.324 ආදයො) **කොකනදොති කොකනදං** වුච්චති පදුමං, සො ච මඞ්ගලපාසාදො ඔලොකනපදුමං දස්සෙත්වා කතො, තස්මා ‘‘කොකනදො’’ති සඞ්ඛං ලභි. **යාව පච්ඡිමසොපානකළෙවරාති** එත්ථ **පච්ඡිමසොපානකළෙවරන්ති** පඨමසොපානඵලකං වුත්තං තස්ස සබ්බපච්ඡා දුස්සෙන සන්ථතත්තා. උපරිමසොපානඵලකතො පට්ඨාය හි සොපානං සන්ථතං. **අද්දසා ඛොති** ඔලොකනත්ථංයෙව ද්වාරකොට්ඨකෙ ඨිතො අද්දස.

භගවා තුණ්හී අහොසීති ‘‘කිස්ස නු ඛො අත්ථාය රාජකුමාරෙන අයං මහාසක්කාරො කතො’’ති ආවජ්ජෙන්තො පුත්තපත්ථනාය කතභාවං අඤ්ඤාසි. සො හි රාජපුත්තො අපුත්තකො. සුතඤ්චානෙන අහොසි ‘‘බුද්ධානං කිර අධිකාරං කත්වා මනසා ඉච්ඡිතං ලභන්තී’’ති. සො ‘‘සචාහං පුත්තං ලභිස්සාමි, සම්මාසම්බුද්ධො ඉමං චෙලපටිකං අක්කමිස්සති. නො චෙ ලභිස්සාමි, න අක්කමිස්සතී’’ති පත්ථනං කත්වා සන්ථරාපෙසි. අථ භගවා ‘‘නිබ්බත්තිස්සති නු ඛො එතස්ස පුත්තො’’ති ආවජ්ජෙත්වා ‘‘න නිබ්බත්තිස්සතී’’ති අද්දස. පුබ්බෙ කිර සො එකස්මිං දීපෙ වසමානො සමානච්ඡන්දෙන සකුණපොතකෙ ඛාදි. සචස්ස මාතුගාමො පුඤ්ඤවා භවෙය්‍ය, පුත්තං ලභෙය්‍ය. උභොහි පන සමානච්ඡන්දෙහි හුත්වා පාපකම්මං කතං, තෙනස්ස පුත්තො න නිබ්බත්තිස්සතීති අඤ්ඤාසි. දුස්සෙ පන අක්කන්තෙ ‘‘බුද්ධානං අධිකාරං කත්වා පත්ථිතං ලභන්තීති ලොකෙ අනුස්සවො, මයා ච මහාඅධිකාරො කතො, න ච පුත්තං ලභාමි, තුච්ඡං ඉදං වචන’’න්ති මිච්ඡාගහණං ගණ්හෙය්‍ය. තිත්ථියාපි ‘‘නත්ථි සමණානං අකත්තබ්බං නාම, චෙලපටිකං මද්දන්තා ආහිණ්ඩන්තී’’ති උජ්ඣායෙය්‍යුං. එතරහි ච අක්කමන්තෙසු බහූ භික්ඛූ පරචිත්තවිදුනො, තෙ භබ්බතං ජානිත්වා අක්කමිස්සන්ති, අභබ්බතං ජානිත්වා න අක්කමිස්සන්ති. අනාගතෙ පන උපනිස්සයො මන්දො භවිස්සති, අනාගතං න ජානිස්සන්ති, තෙසු අක්කමන්තෙසු සචෙ පත්ථිතං ඉජ්ඣිස්සති, ඉච්චෙතං කුසලං. නො චෙ ඉජ්ඣිස්සති, ‘‘පුබ්බෙ භික්ඛුසඞ්ඝස්ස අධිකාරං කත්වා ඉච්ඡිතිච්ඡිතං ලභන්ති, ඉදානි න ලභන්ති, තෙයෙව මඤ්ඤෙ භික්ඛූ පටිපත්තිපූරකා අහෙසුං, ඉමෙ පන පටිපත්තිං පූරෙතුං න සක්කොන්තී’’ති මනුස්සා විප්පටිසාරිනො භවිස්සන්තීති ඉමෙහි තීහි කාරණෙහි භගවා අක්කමිතුං අනිච්ඡන්තො තුණ්හී අහොසි. **පච්ඡිමං ජනතං තථාගතො අනුකම්පතීති** ඉදං පන ථෙරො වුත්තෙසු කාරණෙසු තතියං කාරණං සන්ධායාහ. මඞ්ගලං ඉච්ඡන්තීති **මඞ්ගලිකා.**

269. **බීජනින්ති** චතුරස්සබීජනිං. **තාලවණ්ටන්ති** තාලපත්තාදීහි කතං මණ්ඩලිකබීජනිං.

270-275. **‘‘එකපණ්ණච්ඡත්තං** නාම තාලපත්ත’’න්ති **ගණ්ඨිපදෙසු** වුත්තං. **කම්මසතෙනාති** එත්ථ **සත**-සද්දො අනෙකපරියායො, අනෙකෙන කම්මෙනාති අත්ථො, මහතා උස්සාහෙනාති වුත්තං හොති. **රුධීති** ඛුද්දකවණං.

278. ‘‘අකායබන්ධනෙන සඤ්චිච්ච අසඤ්චිච්ච වා ගාමප්පවෙසනෙ ආපත්ති. සරිතට්ඨානතො බන්ධිත්වා පවිසිතබ්බං නිවත්තිතබ්බං වා’’ති **ගණ්ඨිපදෙසු** වුත්තං. **මුරජවට්ටිසණ්ඨානං වෙඨෙත්වා කතන්ති** බහූ රජ්ජුකෙ එකතො කත්වා නානාවණ්ණෙහි සුත්තෙහි වෙඨෙත්වා මුරජවට්ටිසදිසං කතං. තෙනෙව **දුතියපාරාජිකවණ්ණනායං** (පාරා. අට්ඨ. 1.85 පාළිමුත්තකවිනිච්ඡය) වුත්තං ‘‘බහූ රජ්ජුකෙ එකතො කත්වා එකෙන නිරන්තරං වෙඨෙත්වා කතං බහුරජ්ජුකන්ති න වත්තබ්බං, තං වට්ටතී’’ති. තත්ථ යං වත්තබ්බං, තං හෙට්ඨා වුත්තමෙව. **මුද්දිකකායබන්ධනං** නාම චතුරස්සං අකත්වා සජ්ජිතං. **පාමඞ්ගදසා** චතුරස්සා. **මුදිඞ්ගසණ්ඨානෙනාති** වරකසීසාකාරෙන. **පාසන්තොති** දසාමූලං.

280-282. **මුණ්ඩවට්ටීති** මල්ලකම්මකරාදයො. **පමාණඞ්ගුලෙනාති** වඩ්ඪකීඅඞ්ගුලං සන්ධාය වුත්තං. සෙසමෙත්ථ පාළිතො අට්ඨකථාතො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව.

ඛුද්දකවත්ථුක්ඛන්ධකවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

6. සෙනාසනක්ඛන්ධකං

විහාරානුජානනකථාවණ්ණනා

294. සෙනාසනක්ඛන්ධකෙ **සෙනාසනං අපඤ්ඤත්තං හොතීති** විහාරසෙනාසනං සන්ධාය වුත්තං. චතුබ්බිධඤ්හි (ම. නි. අට්ඨ. 1.296) සෙනාසනං විහාරසෙනාසනං මඤ්චපීඨසෙනාසනං සන්ථතසෙනාසනං ඔකාසසෙනාසනන්ති. තත්ථ ‘‘මඤ්චොපි සෙනාසනං, පීඨම්පි භිසිපි බිම්බොහනම්පි විහාරොපි අඩ්ඪයොගොපි පාසාදොපි හම්මියම්පි ගුහාපි අට්ටොපි මාළොපි ලෙණම්පි වෙළුගුම්බොපි රුක්ඛමූලම්පි මණ්ඩපොපි සෙනාසනං. යත්ථ වා පන භික්ඛූ පටික්කමන්ති, සබ්බමෙතං සෙනාසන’’න්ති (විභ. 527) වචනතො විහාරො අඩ්ඪයොගො පාසාදො හම්මියං ගුහාති ඉදං **විහාරසෙනාසනං** නාම. මඤ්චො පීඨං භිසි බිම්බොහනන්ති ඉදං **මඤ්චපීඨසෙනාසනං** නාම. චිමිලිකා චම්මඛණ්ඩො තිණසන්ථාරො පණ්ණසන්ථාරොති ඉදං **සන්ථතසෙනාසනං** නාම. යත්ථ වා පන භික්ඛූ පටික්කමන්තීති ඉදං **ඔකාසසෙනාසනං** නාම.

රුක්ඛමූලෙතිආදීසු **රුක්ඛමූලසෙනාසනං** නාම යංකිඤ්චි සන්දච්ඡායං විවිත්තං රුක්ඛමූලං. **පබ්බතො** නාම සෙලො. තත්ථ හි උදකසොණ්ඩීසු උදකකිච්චං කත්වා සීතාය රුක්ඛච්ඡායාය නිසින්නා නානාදිසාසු ඛායමානාසු සීතෙන වාතෙන බීජියමානා සමණධම්මං කරොන්ති. **කන්දරෙති කං** වුච්චති උදකං, තෙන දාරිතො උදකෙන භින්නො පබ්බතප්පදෙසො **කන්දරං**. යං ‘‘නිතම්බ’’න්තිපි ‘‘නදීකුඤ්ජ’’න්තිපි වදන්ති. තත්ථ හි රජතපට්ටසදිසා වාලිකා හොති, මත්ථකෙ මණිවිතානං විය වනගහනං, මණික්ඛන්ධසදිසං උදකං සන්දති, එවරූපං කන්දරං ඔරුය්හ පානීයං පිවිත්වා ගත්තානි සීතං කත්වා වාලිකං උස්සාපෙත්වා පංසුකූලචීවරං පඤ්ඤපෙත්වා තත්ථ නිසින්නා තෙ භික්ඛූ සමණධම්මං කරොන්ති. **ගිරිගුහා** නාම ද්වින්නං පබ්බතානං අන්තරා, එකස්මිංයෙව වා උමඞ්ගසදිසං මහාවිවරං.

‘‘වනපත්ථන්ති දූරානමෙතං සෙනාසනානං අධිවචන’’න්තිආදිවචනතො (විභ. 531) යත්ථ න කසන්ති න වපන්ති, තාදිසං මනුස්සානං උපචාරට්ඨානං අතික්කමිත්වා ඨිතං අරඤ්ඤකසෙනාසනං ‘‘වනපත්ථ’’න්ති වුච්චති. **අජ්ඣොකාසො** නාම කෙනචි අච්ඡන්නො පදෙසො. ආකඞ්ඛමානා පනෙත්ථ චීවරකුටිං කත්වා වසන්ති. **පලාලපුඤ්ජෙති** පලාලරාසිම්හි. මහාපලාලපුඤ්ජතො හි පලාලං නික්කඩ්ඪිත්වා පබ්භාරලෙණසදිසෙ ආලයෙ කරොන්ති, ගච්ඡගුම්බාදීනම්පි උපරි පලාලං පරික්ඛිපිත්වා හෙට්ඨා නිසින්නා සමණධම්මං කරොන්ති, තං සන්ධායෙතං වුත්තං. **පඤ්ච ලෙණානීති** පඤ්ච ලීයනට්ඨානානි. නිලීයන්ති එත්ථ භික්ඛූති ලෙණානි, විහාරාදීනමෙතං අධිවචනං. **සුපණ්ණවඞ්කගෙහන්ති** ගරුළපක්ඛසණ්ඨානෙන කතගෙහං.

295. අනුමොදනගාථාසු **සීතන්ති** අජ්ඣත්තධාතුක්ඛොභවසෙන වා බහිද්ධඋතුවිපරිණාමවසෙන වා උප්පජ්ජනකසීතං. **උණ්හන්ති** අග්ගිසන්තාපං, තස්ස වනදාහාදීසු වා සම්භවො දට්ඨබ්බො. **පටිහන්තීති** බාධති. යථා තදුභයවසෙන කායචිත්තානං බාධනං න හොති, එවං කරොති. සීතුණ්හබ්භාහතෙ හි සරීරෙ වික්ඛිත්තචිත්තො භික්ඛු යොනිසො පදහිතුං න සක්කොති. **වාළමිගානීති** සීහබ්‍යග්ඝාදිවාළමිගෙ. ගුත්තසෙනාසනඤ්හි පවිසිත්වා ද්වාරං පිධාය නිසින්නස්ස තෙ පරිස්සයා න හොන්ති. **සරීසපෙති** යෙ කෙචි සරන්තෙ ගච්ඡන්තෙ දීඝජාතිකෙ. **මකසෙති** නිදස්සනමත්තමෙතං, ඩංසාදීනම්පි එතෙනෙව සඞ්ගහො දට්ඨබ්බො. **සිසිරෙති** සිසිරකාලවසෙන සත්තාහවද්දලිකාදිවසෙන ච උප්පන්නෙ සිසිරසම්ඵස්සෙ. **වුට්ඨියොති** යදා තදා උප්පන්නා වස්සවුට්ඨියො.

වාතාතපො සොරොති රුක්ඛගච්ඡාදීනං උම්මූලභඤ්ජනාදිවසෙන පවත්තියා සොරො සරජඅරජාදිභෙදො වාතො චෙව ගිම්හපරිළාහසමයෙසු උප්පත්තියා සොරො සූරියාතපො ච **පටිහඤ්ඤති** පටිබාහීයති. **ලෙණත්ථන්ති** නානාරම්මණතො චිත්තං නිවත්තෙත්වා පටිසල්ලානාරාමත්ථං. **සුඛත්ථන්ති** වුත්තපරිස්සයාභාවෙන ඵාසුවිහාරත්ථං. **ඣායිතුන්ති** අට්ඨතිංසාරම්මණෙසු යත්ථ කත්ථචි චිත්තං උපනිජ්ඣායිතුං. **විපස්සිතුන්ති** අනිච්චාදිතො සඞ්ඛාරෙ සම්මසිතුං.

විහාරෙති පතිස්සයෙ. **කාරයෙති** කාරාපෙය්‍ය. **රම්මෙති** මනොරමෙ නිවාසසුඛෙ. **වාසයෙත්ථ බහුස්සුතෙති** කාරෙත්වා පන එත්ථ විහාරෙසු බහුස්සුතෙ සීලවන්තෙ කල්‍යාණධම්මෙ නිවාසෙය්‍ය. තෙ නිවාසෙන්තො පන තෙසං බහුස්සුතානං යථා පච්චයෙහි කිලමථො න හොති, එවං අන්නඤ්ච පානඤ්ච වත්ථසෙනාසනානි ච දදෙය්‍ය උජුභූතෙසු අජ්ඣාසයසම්පන්නෙසු කම්මඵලානං රතනත්තයගුණානඤ්ච සද්දහනෙන විප්පසන්නෙන චෙතසා.

ඉදානි ගහට්ඨපබ්බජිතානං අඤ්ඤමඤ්ඤූපකාරිතං දස්සෙතුං **‘‘තෙ තස්සා’’**ති ගාථමාහ. තත්ථ **තෙති** තෙ බහුස්සුතා. **තස්සාති** උපාසකස්ස. **ධම්මං දෙසෙන්තීති** සකලවට්ටදුක්ඛාපනූදනං සද්ධම්මං දෙසෙන්ති. **යං සො ධම්මං ඉධඤ්ඤායාති** සො පුග්ගලො යං සද්ධම්මං ඉමස්මිං සාසනෙ සම්මා පටිපජ්ජනෙන ජානිත්වා අග්ගමග්ගාධිගමෙන අනාසවො හුත්වා පරිනිබ්බායති.

සො ච සබ්බදදො හොතීති ආවාසදානස්මිං දින්නෙ සබ්බදානං දින්නමෙව හොතීති කත්වා වුත්තං. තථා හි (සං. නි. අට්ඨ. 1.1.42) ද්වෙ තයො ගාමෙ පිණ්ඩාය චරිත්වා කිඤ්චි අලද්ධා ආගතස්සපි ඡායූදකසම්පන්නං ආරාමං පවිසිත්වා

නහායිත්වා පතිස්සයෙ මුහුත්තං නිපජ්ජිත්වා උට්ඨාය නිසින්නස්ස කායෙ බලං ආහරිත්වා පක්ඛිත්තං විය හොති, බහි විචරන්තස්ස ච කායෙ වණ්ණධාතු වාතාතපෙහි කිලමති, පතිස්සයං පවිසිත්වා ද්වාරං පිධාය මුහුත්තං නිපන්නස්ස විසභාගසන්තති වූපසම්මති, සභාගසන්තති පතිට්ඨාති, වණ්ණධාතු ආහරිත්වා පක්ඛිත්තා විය හොති, බහි විචරන්තස්ස ච පාදෙ කණ්ටකො විජ්ඣති, ඛාණු පහරති, සරීසපාදිපරිස්සයා චෙව චොරභයඤ්ච උප්පජ්ජති, පතිස්සයං පවිසිත්වා ද්වාරං පිධාය නිපන්නස්ස සබ්බෙ පරිස්සයා න හොන්ති, සජ්ඣායන්තස්ස ධම්මපීතිසුඛං, කම්මට්ඨානං මනසිකරොන්තස්ස උපසමසුඛඤ්ච උප්පජ්ජති බහිද්ධාවික්ඛෙපාභාවතො, බහි විචරන්තස්ස ච සෙදා මුච්චන්ති, අක්ඛීනි ඵන්දන්ති, සෙනාසනං පවිසනක්ඛණෙ මඤ්චපීඨානි න පඤ්ඤායන්ති, මුහුත්තං නිසින්නස්ස පන අක්ඛිපසාදො ආහරිත්වා පක්ඛිත්තො විය හොති, ද්වාරවාතපානමඤ්චපීඨාදීනි පඤ්ඤායන්ති, එතස්මිඤ්ච ආවාසෙ වසන්තං දිස්වා මනුස්සා චතූහි පච්චයෙහි සක්කච්චං උපට්ඨහන්ති. තෙන වුත්තං ‘‘සො ච සබ්බදදො හොති, යො දදාති උපස්සය’’න්ති.

296. **ආවිඤ්ඡනච්ඡිද්දන්ති** යත්ථ අඞ්ගුලිං පවෙසෙත්වා ද්වාරං ආකඩ්ඪන්තා ද්වාරබාහං ඵුසාපෙන්ති, තස්සෙතං අධිවචනං. **ආවිඤ්ඡනරජ්ජුන්ති** කවාටෙයෙව ඡිද්දං කත්වා තත්ථ පවෙසෙත්වා යෙන රජ්ජුකෙන කඩ්ඪන්තා ද්වාරං ඵුසාපෙන්ති, තං ආවිඤ්ඡනරජ්ජුකං. සෙනාසනපරිභොගෙ අකප්පියචම්මං නාම නත්ථීති දස්සනත්ථං **‘‘සචෙපි දීපිනඞ්ගුට්ඨෙන කතා හොති, වට්ටතියෙවා’’**ති වුත්තං. **චෙතියෙ වෙදිකාසදිසන්ති** වාතපානබාහාසු චෙතියෙ වෙදිකාය විය පට්ටිකාදීහි දස්සෙත්වා කතං. **ථම්භකවාතපානං** නාම තිරියං දාරූනි අදත්වා උජුකං ඨිතෙහි එව වෙණුසලාකාදීහි කතං.

විහාරානුජානනකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

මඤ්චපීඨාදිඅනුජානනකථාවණ්ණනා

297. **පොටකිතූලන්ති** එරකතිණතූලං. පොටකිගහණඤ්චෙත්ථ තිණජාතීනං නිදස්සනමත්තන්ති ආහ **‘‘යෙසං කෙසඤ්චි තිණජාතිකාන’’**න්ති. **පඤ්චවිධං උණ්ණාදිතූලම්පි වට්ටතීති** එත්ථාපි ‘‘බිම්බොහනෙ’’ති ආනෙත්වා සම්බන්ධිතබ්බං. ‘‘තූලපූරිතං භිසිං අපස්සයිතුං න වට්ටතී’’ති කෙචි වදන්ති, වට්ටතීති අපරෙ. **උපදහන්තීති** ඨපෙන්ති. **සීසප්පමාණන්ති** යත්ථ ගලවාටකතො පට්ඨාය සබ්බසීසං උපදහන්ති, තං සීසප්පමාණං. තඤ්ච උක්කට්ඨපරිච්ඡෙදතො තිරියං මුට්ඨිරතනං හොතීති දස්සෙතුං **‘‘යස්ස විත්ථාරතො තීසු කණ්ණෙසූ’’**තිආදිමාහ. **මජ්ඣට්ඨානං මුට්ඨිරතනං හොතීති** බිම්බොහනස්ස මජ්ඣට්ඨානං තිරියතො මුට්ඨිරතනප්පමාණං හොති. **මසූරකෙති** චම්මමයභිසියං. **ඵුසිතානි දාතුන්ති** සඤ්ඤාකරණත්ථං බින්දූනි දාතුං.

298. න නිබන්ධතීති **අනිබන්ධනීයො,** න අල්ලීයතීති අත්ථො. **පටිබාහෙත්වාති** මට්ඨං කත්වා.

ඉට්ඨකාචයාදිඅනුජානනකථාවණ්ණනා

300. **රුක්ඛං විජ්ඣිත්වාති** රුක්ඛදාරුං විජ්ඣිත්වා. **ඛාණුකෙ ආකොටෙත්වාති** ද්වෙ ද්වෙ ඛාණුකෙ ආකොටෙත්වා. **තං ආහරිමං භිත්තිපාදන්ති** වුත්තනයෙන ඛාණුකෙ ආකොටෙත්වා කතංයෙව සන්ධාය වුත්තං. **භූමියං පතිට්ඨාපෙතුන්ති** මූලෙන භූමියං පතිට්ඨාපෙත්වා භිත්තිපාදස්ස උපත්ථම්භනවසෙන උස්සාපෙත්වා ඛාණුකෙහි භිත්තිපාදං උස්සාපෙත්වා ඨපෙතුන්ති අධිප්පායො. **උභතො කුට්ටං නීහරිත්වා කතපදෙසස්සාති** යථා අන්තොද්වාරසමීපෙ නිසින්නෙහි උජුකං බහි ඔලොකෙතුං න සක්කා හොති, එවං උභොහි පස්සෙහි කුට්ටං නීහරිත්වා අභිමුඛෙ භිත්තිං උපට්ඨපෙත්වා කතපදෙසස්ස. **සමන්තා පරියාගාරොති** සමන්තතො ආවිද්ධපමුඛං. **උග්ඝාටනකිටිකන්ති** දණ්ඩෙහි උක්ඛිපිත්වා ඨපනකපදරකිටිකං.

අනාථපිණ්ඩිකවත්ථුකථාවණ්ණනා

304. අනාථපිණ්ඩිකසෙට්ඨිවත්ථුම්හි (සං. නි. අට්ඨ. 1.1.242) **කෙනචිදෙව කරණීයෙනාති** වාණිජ්ජකම්මං අධිප්පෙතං. අනාථපිණ්ඩිකො කිර රාජගහසෙට්ඨී ච අඤ්ඤමඤ්ඤං භගිනිපතිකා හොන්ති. යදා රාජගහෙ උට්ඨානකභණ්ඩං සමග්ඝං හොති, තදා රාජගහසෙට්ඨී තං ගහෙත්වා සකටසතෙහි සාවත්ථිං ගන්ත්වා යොජනමත්තෙ ඨිතො අත්තනො ආගතභාවං ජානාපෙති. අනාථපිණ්ඩිකො පච්චුග්ගන්ත්වා තස්ස මහාසක්කාරං කත්වා එකං යානං ආරොපෙත්වා සාවත්ථිං පවිසති. සො සචෙ භණ්ඩං ලහුකං වික්කීයති, වික්කිණාති. නො චෙ, භගිනිඝරෙ ඨපෙත්වා පක්කමති. අනාථපිණ්ඩිකොපි තථෙව කරොති. ස්වායං තදාපි තෙනෙව කරණීයෙන අගමාසි. තං සන්ධායෙතං වුත්තං.

තං දිවසං පන රාජගහසෙට්ඨී යොජනමත්තෙ ඨිතෙන අනාථපිණ්ඩිකෙන ආගතභාවජානනත්ථං පෙසිතං පණ්ණං න සුණි, ධම්මස්සවනත්ථාය විහාරං අගමාසි. සො ධම්මකථං සුත්වා ස්වාතනාය බුද්ධප්පමුඛං භික්ඛුසඞ්ඝං නිමන්තෙත්වා අත්තනො ඝරෙ උද්ධනඛණාපනදාරුඵාලනාදීනි කාරෙසි. අනාථපිණ්ඩිකොපි ‘‘ඉදානි මය්හං පච්චුග්ගමනං කරිස්සති, ඉදානි කරිස්සතී’’ති ඝරද්වාරෙපි පච්චුග්ගමනං අලභිත්වා අන්තොඝරං පවිට්ඨො පටිසන්ථාරම්පි න බහුං අලත්ථ. ‘‘කිං මහාසෙට්ඨි කුසලං දාරකරූපානං, නසි මග්ගෙ කිලන්තො’’ති එත්තකොව පටිසන්ථාරො අහොසි. තෙන වුත්තං **‘‘අථ ඛො අනාථපිණ්ඩිකස්ස ගහපතිස්ස එතදහොසී’’**තිආදි.

බුද්ධොති ත්වං ගහපති වදෙසීති තස්ස කිර මුඛතො බුද්ධසද්දං සුත්වා අනාථපිණ්ඩිකො පඤ්චවණ්ණං පීතිං පටිලභති, සා තස්ස සීසෙ උට්ඨහිත්වා යාව පාදපිට්ඨියා, පාදපිට්ඨියා උට්ඨාය යාව සීසා ගච්ඡති, උභතො උට්ඨාය මජ්ඣෙ ඔසරති, මජ්ඣෙ උට්ඨාය උභතො ගච්ඡති. සො පීතියා නිරන්තරං ඵුටො "බුද්ධොති ත්වං ගහපති වදෙසී"ති එවං තික්ඛත්තුං පුච්ඡි. **අකාලො ඛො, ගහපති, ඉමං කාලං තං භගවන්තං දස්සනාය උපසඞ්කමිතුන්ති** "බුද්ධා නාම දුරාසදා ආසීවිසසදිසා හොන්ති, සත්ථා ච සිවථිකාය සමීපෙ වසති, න සක්කා තත්ථ ඉමාය වෙලාය ඉමිනා ගන්තු"න්ති මඤ්ඤමානො එවමාහ. **බුද්ධගතාය සතියා නිපජ්ජීති** අඤ්ඤං කිඤ්චි අචින්තෙත්වා බුද්ධගතාය එව සතියා නිපජ්ජි. තං දිවසං කිරස්ස භණ්ඩසකටෙසු වා උපට්ඨාකෙසු වා චිත්තම්පි නුප්පජ්ජි, සායමාසම්පි න අකාසි. සත්තභූමිකං පන පාසාදං ආරුය්හ සුපඤ්ඤත්තාලඞ්කතවරසයනෙ "බුද්ධො බුද්ධො"ති සජ්ඣායං කරොන්තොව නිපජ්ජිත්වා නිද්දං ඔක්කමි. **තික්ඛත්තුං වුට්ඨාසි පභාතං මඤ්ඤමානොති** පඨමයාමෙ තාව වීතිවත්තෙ උට්ඨාය බුද්ධං අනුස්සරි, අථස්ස බලවප්පසාදො උදපාදි, පීතිආලොකො අහොසි, සබ්බතමං විගච්ඡි, දීපසහස්සුජ්ජලනං විය චන්දුට්ඨානසූරියුට්ඨානං විය ච ජාතං. සො "පමාදං ආපන්නොම්හි, වඤ්චිතොම්හි, සූරියො උග්ගතො"ති උට්ඨාය ආකාසතලෙ ඨත්වා චන්දං ඔලොකෙත්වා "එකොව යාමො ගතො, අඤ්ඤෙ ද්වෙ අත්ථී"ති පුන පවිසිත්වා නිපජ්ජි, එතෙනුපායෙන මජ්ඣිමයාමාවසානෙපි පච්ඡිමයාමාවසානෙපි තික්ඛත්තුං උට්ඨාසි. පච්ඡිමයාමාවසානෙ පන බලවපච්චූසෙයෙව උට්ඨාය ආකාසතලං ආගන්ත්වා මහාද්වාරාභිමුඛො අහොසි, සත්තභූමිකද්වාරං සයමෙව විවටං අහොසි, පාසාදා ඔරුය්හ අන්තරවීථිං පටිපජ්ජි.

305. **අමනුස්සාති** අධිගතවිසෙසා දෙවතා. තථා හි තා සෙට්ඨිස්ස භාවිනිසම්පත්තිං පච්චක්ඛතො සම්පස්සමානා "අයං මහාසෙට්ඨී 'බුද්ධුපට්ඨානං ගමිස්සාමී'ති නික්ඛන්තො පඨමදස්සනෙනෙව සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨාය තිණ්ණං රතනානං අග්ගුපට්ඨාකො හුත්වා අසදිසං සඞ්ඝාරාමං කත්වා චාතුද්දිසස්ස අරියසඞ්ඝස්ස අනාවටද්වාරො භවිස්සති, න යුත්තමස්ස ද්වාරං පිදහිතු"න්ති චින්තෙත්වා ද්වාරං විවරිංසු. **අන්තරධායීති** රාජගහං කිර ආකිණ්ණමනුස්සං, අන්තොනගරෙ නව කොටියො බහිනගරෙ නවාති තං උපනිස්සාය අට්ඨාරස මනුස්සකොටියො වසන්ති. අවෙලාය මතමනුස්සෙ බහි නීහරිතුං අසක්කොන්තා අට්ටාලකෙ ඨත්වා බහිද්වාරෙ ඛිපන්ති. මහාසෙට්ඨී නගරතො බහි නික්ඛන්තමත්තොව අල්ලසරීරං පාදෙන අක්කමි, අපරම්පි පිට්ඨිපාදෙන පහරි, මක්ඛිකා උප්පතිත්වා පකිරිංසු, දුග්ගන්ධො නාසාපුටං අභිහනි, බුද්ධප්පසාදො තනුත්තං ගතො. තෙනස්ස ආලොකො අන්තරධායි අන්ධකාරො පාතුරහොසි පීතිවෙගස්ස තනුභාවෙ තංසමුට්ඨිතරූපානං පරිදුබ්බලභාවතො . **සද්දමනුස්සාවෙසීති** "සෙට්ඨිස්ස උස්සාහං ජනෙස්සාමී"ති සුවණ්ණකිඞ්කිණිකං ඝට්ටෙන්තො විය මධුරස්සරෙන සද්දං අනුස්සාවෙසි.

සතං කඤ්ඤාසහස්සානීති පුරිමපදානිපි ඉමිනාව සහස්ස-පදෙන සද්ධිං සම්බන්ධිතබ්බානි. යථෙව හි සතං කඤ්ඤාසහස්සානි, එවං සතං සහස්සානි හත්ථී, සතං සහස්සානි අස්සා, සතං සහස්සානි රථාති අයමෙත්ථ අත්ථො, ඉති එකෙකං සතසහස්සං දීපිතං හොති. **පදවීතිහාරස්සාති** පදං වීතිහරති එත්ථාති **පදවීතිහාරො**. සො දුතවිලම්බිතං අකත්වා සමගමනෙ ද්වින්නං පදානං අන්තරෙ මුට්ඨිරතනමත්තං. **කලං නාග්ඝන්ති සොළසින්ති** තං එකං පදවීතිහාරං සොළස භාගෙ කත්වා තතො එකො කොට්ඨාසො පුන සොළසධා, තතො එකො සොළසධාති එවං සොළස වාරෙ සොළසධා භින්නස්ස එකො කොට්ඨාසො සොළසී කලා නාම, තං සොළසිං කලං එතානි චත්තාරි සතසහස්සානි න අග්ඝන්ති. ඉදං වුත්තං හොති – සතං හත්ථිසහස්සානි සතං අස්සසහස්සානි සතං රථසහස්සානි සතං කඤ්ඤාසහස්සානි, තා ච ඛො ආමුක්කමණිකුණ්ඩලා සකලජම්බුදීපරාජධීතරොවාති ඉමස්මා එත්තකා ලාභා විහාරං ගච්ඡන්තස්ස තස්මිං සොළසිකලාසඞ්ඛාතෙ පදෙසෙ ලද්ධසනසාධනවසෙන පවත්තචෙතනාව උත්තරිතරාති. පදං වා වීතිහරති එතෙනාති **පදවීතිහාරො,** තථාපවත්තා කුසලචෙතනා, තස්සා ඵලං සොළසධා කත්වාති ච වදන්ති. ඉදං පන විහාරගමනං කස්ස වසෙන ගහිතන්ති? විහාරං ගන්ත්වා අනන්තරායෙන සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨහන්තස්ස වසෙන ගහිතං. "ගන්ධමාලාදීහි පූජං කරිස්සාමි, චෙතියං වන්දිස්සාමි, ධම්මං සොස්සාමි, දීපපූජං කරිස්සාමි, සඞ්ඝං නිමන්තෙත්වා දානං දස්සාමි, සික්ඛාපදෙසු වා සරණෙසු වා පතිට්ඨහිස්සාමී"ති ගච්ඡතොපි වසෙන වට්ටතියෙව.

අන්ධකාරො අන්තරධායීති සො කිර චින්තෙසි "අහං එකකොති සඤ්ඤං කරොමි, අමනුස්සා ච මෙ අනුගාමිනො සහායා අත්ථි, කස්මා භායාමී"ති සූරො අහොසි. අථස්ස බලවා බුද්ධප්පසාදො උදපාදි, තස්මා අන්ධකාරො අන්තරධායි. සෙසවාරෙසුපි එසෙව නයො. **ආලොකො පාතුරහොසීති** පුරිමබුද්ධෙසු චිරකාලපරිචයසම්භූතස්ස බලවතො පසාදස්ස වසෙන උප්පන්නාය උළාරාය බුද්ධාරම්මණාය පීතියා සමුට්ඨාපිතො විපස්සනොභාසසදිසො සාතිසයො චිත්තපච්චයඋතුසමුට්ඨානො ආලොකො පාතුරහොසි. දෙවතාහි කතොතිපි වදන්ති, පුරිමොයෙවෙත්ථ යුත්තතරො. **එහි සුදත්තාති** සො කිර සෙට්ඨී ගච්ඡමානොව චින්තෙසි "ඉමස්මිං ලොකෙ බහූ පූරණකස්සපාදයො තිත්ථියා 'මයං බුද්ධා, මයං බුද්ධා'ති වදන්ති, කථං නු ඛො අහං සත්ථු බුද්ධභාවං ජානෙය්‍යා"න්ති. අථස්ස එතදහොසි "මය්හං ගුණවසෙන උප්පන්නං නාමං මහාජනො ජානාති, කුලදත්තියං පන මෙ නාමං අඤ්ඤත්‍ර මයා න කොචි ජානාති, සචෙ බුද්ධො භවිස්සති, කුලදත්තිකනාමෙන මං ආලපිස්සතී"ති. සත්ථා තස්ස චිත්තං ඤත්වා එවමාහ.

පරිනිබ්බුතොති කිලෙසපරිනිබ්බානෙන පරිනිබ්බුතො. **ආසත්තියොති** රූපාදීසු ආසඤ්ජනට්ඨෙන ආසත්තියො, තණ්හායො. **සන්තින්ති** කිලෙසවූපසමං. **පප්පුය්‍යාති** අග්ගමග්ගෙන පත්වා. සෙසමෙත්ථ පාළිඅනුසාරෙනෙව වෙදිතබ්බං. යඤ්චෙත්ථ අනුත්තානමත්ථං, තං අට්ඨකථායං වුත්තමෙව.

306. වයමෙව **වෙය්‍යායිකන්ති** ආහ **"වෙය්‍යායිකන්ති වයකරණං වුච්චතී"**ති.

අනාථපිණ්ඩිකවත්ථුකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

අග්ගාසනාදිඅනුජානනකථාවණ්ණනා

310-311. **දක්ඛිණොදකන්ති** අග්ගතො උපනීයමානං දක්ඛිණොදකං. **අථ ඛො භගවා භික්ඛූ ආමන්තෙසීති** (ජා. අට්ඨ. 1.1.36 තිත්තිරජාතකවණ්ණනා) තෙහි භික්ඛූහි අත්තනො අත්තනො රුච්චිවසෙන අග්ගාසනාදිරහානං කථිතකාලෙ ''න, භික්ඛවෙ, මය්හං සාසනෙ අග්ගාසනාදීනි පත්වා ඛත්තියකුලා පබ්බජිතො පමාණං, න බ්‍රාහ්මණකුලා, න ගහපතිකුලා පබ්බජිතො, න විනයධරො, න සුත්තන්තිකො, න ආභිධම්මිකො, න පඨමජ්ඣානාදිලාභිනො, න සොතාපන්නාදයො පමාණං, අථ ඛො, භික්ඛවෙ, ඉමස්මිං සාසනෙ යථාවුඩ්ඪං අභිවාදනං පච්චුට්ඨානං අඤ්ජලිකම්මං සාමීචිකම්මං කත්තබ්බං, අග්ගාසනං අග්ගොදකං අග්ගපිණ්ඩො ලද්ධබ්බො, ඉදමෙත්ථ පමාණං, තස්මා වුඩ්ඪතරො භික්ඛු එතෙසං අනුච්ඡවිකො. ඉදානි ඛො පන, භික්ඛවෙ, සාරිපුත්තො මය්හං අග්ගසාවකො අනුධම්මචක්කප්පවත්තකො මමානන්තරසෙනාසනං ලද්ධුං අරහති. සො ඉමං රත්තිං සෙනාසනං අලභන්තො රුක්ඛමූලෙ වීතිනාමෙසි. තුම්හෙ ඉදානෙව එවං අගාරවා අප්පතිස්සා, ගච්ඡන්තෙ ගච්ඡන්තෙ කාලෙ කින්ති කත්වා විහරිස්සථා''ති වත්වා අථ නෙසං ඔවාදදානත්ථාය ''පුබ්බෙ, භික්ඛවෙ, තිරච්ඡානගතාපි 'න ඛො පනෙතං අම්හාකං පතිරූපං, යං මයං අඤ්ඤමඤ්ඤං අගාරවා අප්පතිස්සා අසභාගවුත්තිනො විහරෙය්‍යාම, අම්හෙසු මහල්ලකතරං ජානිත්වා තස්ස අභිවාදනාදීනි කරිස්සාමා'ති සාධුකං වීමංසිත්වා 'අයං මහල්ලකො'ති ඤත්වා තස්ස අභිවාදනාදීනි කත්වා දෙවපථං පූරයමානා ගතා''ති වත්වා අතීතං ආහරිත්වා දස්සෙතුං භික්ඛූ ආමන්තෙසි.

යෙ වුඩ්ඪමපචායන්තීති ජාතිවුඩ්ඪො වයොවුඩ්ඪො ගුණවුඩ්ඪොති තයො වුඩ්ඪා. තෙසු ජාතිසම්පන්නො **ජාතිවුඩ්ඪො** නාම, වයෙ ඨිතො **වයොවුඩ්ඪො** නාම, ගුණසම්පන්නො **ගුණවුඩ්ඪො** නාම. තෙසු ගුණසම්පන්නො වයොවුඩ්ඪො ඉමස්මිං ඨානෙ වුඩ්ඪොති අධිප්පෙතො. **අපචායන්තීති** ජෙට්ඨාපචායිකකම්මෙන පූජෙන්ති. **ධම්මස්ස කොවිදාති** ජෙට්ඨාපචායනධම්මස්ස කොවිදා කුසලා. **දිට්ඨෙව ධම්මෙති** ඉමස්මිංයෙව අත්තභාවෙ. **පාසංසාති** පසංසාරහා. **සම්පරායෙ ච සුග්ගතීති** සම්පරෙතබ්බෙ ඉමං ලොකං හිත්වා ගන්තබ්බෙ පරලොකෙපි තෙසං සුගතියෙව හොතීති අත්ථො. අයං පනෙත්ථ පිණ්ඩත්ථො – භික්ඛවෙ, ඛත්තියා වා හොන්තු බ්‍රාහ්මණා වා වෙස්සා වා සුද්දා වා ගහට්ඨා වා පබ්බජිතා වා තිරච්ඡානගතා වා, යෙ කෙචි සත්තා ජෙට්ඨාපචිතිකම්මෙ ඡෙකා කුසලා ගුණසම්පන්නානං වයොවුඩ්ඪානං අපචිතිං කරොන්ති, තෙ ඉමස්මිඤ්ච අත්තභාවෙ ජෙට්ඨාපචිතිකාරකාති පසංසං වණ්ණනං ථොමනං ලභන්ති, කායස්ස ච භෙදා සග්ගෙ නිබ්බත්තන්තීති.

අග්ගාසනාදිඅනුජානනකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

ආසනප්පටිබාහනාදිකථාවණ්ණනා

313-4. උද්දිස්සකතන්ති ගිහීහි සඞ්ඝං උද්දිස්ස කතං. **ගිහිවිකතන්ති** ගිහීහි කතං පඤ්ඤත්තං, ගිහිසන්තකන්ති වුත්තං හොති. **අතිසමීපං අගන්ත්වාති** භික්ඛූනං ආසන්නතරං ඨානං අගන්ත්වා.

සෙනාසනග්ගාහාපකසම්මුතිකථාවණ්ණනා

318. **පච්චයෙනෙව හි තං පටිජග්ගනං ලභිස්සතීති** තස්මිං සෙනාසනෙ මහාථෙරා තස්ස පච්චයස්ස කාරණා අඤ්ඤත්ථ අගන්ත්වා වසන්තායෙව නං පටිජග්ගිස්සන්තීති අත්ථො. **උබ්භණ්ඩිකා භවිස්සන්තීති** උක්ඛිත්තභණ්ඩා භවිස්සන්ති, අත්තනො අත්තනො පරික්ඛාරෙ ගහෙත්වා තත්ථ තත්ථ විචරිස්සන්තීති අත්ථො. **දීඝසාලාති** චඞ්කමනසාලා. **මණ්ඩලමාළො** උපට්ඨානසාලා. **අනුදහතීති** පීළෙති. **ජම්බුදීපෙ පනාති** අරියදෙසෙ භික්ඛූ සන්ධාය වුත්තං. තෙ කිර තථා පඤ්ඤාපෙන්ති. **න ගොචරගාමො ඝට්ටෙතබ්බොති** වුත්තමෙවත්ථං විභාවෙති **''න තත්ථ මනුස්සා වත්තබ්බා''**තිආදිනා. **විතක්කං ඡින්දිත්වාති** ''ඉමිනා නීහාරෙන ගච්ඡන්තං දිස්වා නිවාරෙත්වා පච්චයෙ දස්සන්තී''ති එවරූපං විතක්කං අනුප්පාදෙත්වා. **තෙසු වෙ එකොති** තෙසු මනුස්සෙසු එකො පණ්ඩිතපුරිසො. **භණ්ඩපටිච්ඡාදනන්ති** පටිච්ඡාදනකභණ්ඩං, සරීරපටිච්ඡාදනං චීවරන්ති අත්ථො.

පටිජග්ගිතබ්බානීති සම්මජ්ජනාදීහි පටිජග්ගිතබ්බානි. **මුණ්ඩවෙදිකායාති** චෙතියස්ස හම්මියවෙදිකාය. **හම්මියවෙදිකාති** ච චෙතියස්ස උපරි චතුරස්සවෙදියො වුච්චති. **පටික්කම්මාති** විහාරතො අපසක්කිත්වා. **උපනික්ඛෙපන්ති** ඛෙත්තං වා නාළිකෙරාදිආරාමං වා කහාපණාදීනි වා ආරාමිකාදීනං නිය්‍යාතෙත්වා ''ඉතො උප්පන්නා වඩ්ඪී වස්සාවාසිකත්ථාය හොතූ''ති දින්නං. **වත්තං කත්වාති** තස්මිං සෙනාසනෙ කත්තබ්බවත්තං කත්වා.

පුග්ගලවසෙනෙව කාතබ්බන්ති පරතො වක්ඛමානනයෙන ''භික්ඛූ චීවරෙන කිලමන්ති, එත්තකං නාම තණ්ඩුලභාගං භික්ඛූනං චීවරං කාතුං රුච්චතී''තිආදිනා පුග්ගලපරාමාසවසෙනෙව කාතබ්බං, ''සඞ්ඝො චීවරෙන කිලමතී''තිආදිනා පන සඞ්ඝපරාමාසවසෙන න කාතබ්බං. **චීවරපච්චයන්ති** චීවරසඞ්ඛාතං පච්චයං. **වුත්තන්ති මහාඅට්ඨකථායං**වුත්තං. කස්මා එවං වුත්තන්ති ආහ **''එවඤ්හි නවකො වුඩ්ඪතරස්ස, වුඩ්ඪො ච නවකස්ස ගාහෙස්සතී''**ති, යස්මා අත්තනාව අත්තනො පාපෙතුං න සක්කා, තස්මා ද්වීසු සම්මතෙසු නවකො වුඩ්ඪතරස්ස,

වුඩ්ඪො ච නවකස්සාති උභො අඤ්ඤමඤ්ඤං ගාහෙස්සන්තීති අධිප්පායො. සම්මතසෙනාසනග්ගාහාපකස්ස ආණත්තියා අඤ්ඤෙන ගාහිතෙපි ගාහො රුහතියෙවාති වෙදිතබ්බං. **අට්ඨපි සොළසපි ජනෙ සම්මන්නිතුං වට්ටතීති** කිං විසුං විසුං සම්මන්නිතුං වට්ටති, උදාහු එකතොති? එකතොපි වට්ටති. නිග්ගහකම්මමෙව හි සඞ්ඝො සඞ්ඝස්ස න කරොති, සම්මුතිදානං පන බහූනම්පි එකතො කාතුං වට්ටති, තෙනෙව සත්තසතිකක්ඛන්ධකෙ උබ්බාහිකසම්මුතියං අට්ඨපි ජනා එකතො සම්මතාති.

මග්ගොති මග්ගෙ කතදීඝසාලා. **පොක්ඛරණීති** නහායන්තානං පොක්ඛරණියං කතසාලා. **රුක්ඛමූලාදයො** ඡන්නා කවාටබද්ධාව සෙනාසනං. **විජටෙත්වාති** වියොජෙත්වා, විසුං විසුං කත්වාති අත්ථො. **ආවාසෙසූති** සෙනාසනෙසු. **පක්ඛිපිත්වාති** එත්ථ **පක්ඛිපනං** නාම තෙසු වසන්තානං ඉතො උප්පන්නවස්සාවාසිකදානං. **පවිසිතබ්බන්ති** අඤ්ඤෙහි භික්ඛූහි තස්මිං මහාලාභෙ පරිවෙණෙ වසිත්වා චෙතියෙ වත්තං කත්වාව ලාභො ගහෙතබ්බොති අධිප්පායො.

පච්චයං විස්සජ්ජෙතීති චීවරපච්චයං නාධිවාසෙති. **අයම්පීති** තෙන විස්සට්ඨපච්චයොපි. **උපනිබන්ධිත්වා ගාහෙතබ්බන්ති** ''ඉමස්මිං රුක්ඛෙ වා මණ්ඩපෙ වා වසිත්වා චෙතියෙ වත්තං කත්වා ගණ්හථා''ති එවං උපනිබන්ධිත්වා ගාහෙතබ්බං. ''කත්ථ නු ඛො වසිස්සාමි, කත්ථ වසන්තස්ස ඵාසු භවිස්සති, කත්ථ වා පච්චයො භවිස්සතී''ති එවං උප්පන්නෙන විතක්කෙන චරතීති **විතක්කචාරිකො.** අරඤ්ඤවිහාරෙසු පරිස්සයවිජානනත්ථං ඉච්ඡිතබ්බත්තා **''පඤ්ච පඤ්ච උක්කා කොට්ටෙතබ්බා''**ති වුත්තං.

වත්තන්ති කතිකවත්තං. **තිවිධම්පීති** පරියත්තිපටිපත්තිපටිවෙධවසෙන තිවිධම්පි. **සොධෙත්වා පබ්බාජෙථාති** භබ්බෙ ආචාරකුලපුත්තෙ උපපරික්ඛිත්වා පබ්බාජෙථ. **දසවත්ථුකකථා** නාම අප්පිච්ඡකථා සන්තුට්ඨිකථා පවිවෙකකථා අසංසග්ගකථා වීරියාරම්භකථා සීලකථා සමාධිකථා පඤ්ඤාකථා විමුත්තිකථා විමුත්තිඤාණදස්සනකථා.

විග්ගහසංවත්තනිකවචනං **විග්ගාහිකං. චතුරාරක්ඛං අහාපෙන්තාති** බුද්ධානුස්සති මෙත්තා අසුභං මරණස්සතීති ඉමං චතුරාරක්ඛං අපරිහාපෙන්තා. **දන්තකට්ඨඛාදනවත්තං ආචික්ඛිතබ්බන්ති** එත්ථ **දන්තකට්ඨඛාදනවත්තං** යො දෙවසිකං සඞ්ඝමජ්ඣෙ ඔසරති, තෙන සාමණෙරාදීහි ආහරිත්වා භික්ඛූනං යථාසුඛං පරිභුඤ්ජනත්ථාය දන්තකට්ඨමාළකෙ නික්ඛිත්තෙසු දන්තකට්ඨෙසු දිවසෙ දිවසෙ එකමෙව දන්තකට්ඨං ගහෙතබ්බං. යො පන දෙවසිකං න ඔසරති, පධානඝරෙ වසිත්වා ධම්මස්සවනෙ වා උපොසථග්ගෙ වා දිස්සති, තෙන පමාණං සල්ලක්ඛෙත්වා චත්තාරි පඤ්ච දන්තකට්ඨානි අත්තනො වසනට්ඨානෙ ඨපෙත්වා ඛාදිතබ්බානි. තෙසු ඛීණෙසු සචෙ පුනපි දන්තකට්ඨමාළකෙ බහූනි හොන්තියෙව, පුනපි ආහරිත්වා ඛාදිතබ්බානි. යදි පන පමාණං අසල්ලක්ඛෙත්වා ආහරති, තෙසු අඛීණෙසුයෙව මාළකෙ ඛීයති, තතො කෙචි ථෙරා ''යෙහි ගහිතානි, තෙ පටිහරන්තූ''ති වදෙය්‍යුං, කෙචි ''ඛාදන්තු, පුන සාමණෙරා ආහරිස්සන්තී''ති. තස්මා විවාදපරිහාරත්ථං පමාණං සල්ලක්ඛෙතබ්බං. ගහණෙ පන දොසො නත්ථි, මග්ගං ගච්ඡන්තෙනපි එකං වා ද්වෙ වා ථවිකාය පක්ඛිපිත්වා ගන්තබ්බන්ති. **භික්ඛාචාරවත්තං** වත්තක්ඛන්ධකෙ පිණ්ඩචාරිකවත්තෙ ආවි භවිස්සති.

පත්තට්ඨානෙති වස්සග්ගෙන ආගන්තුකභික්ඛුනො පත්තට්ඨානෙ. තෙසං ඡින්නවස්සත්තා ''සාදියන්තාපි හි තෙ නෙව වස්සාවාසිකස්ස සාමිනො''ති වුත්තං, පඨමංයෙව කතිකාය කතත්තා ඛීයන්තාපි ච ආවාසිකා නෙව අදාතුං ලභන්තීති වුත්තං. **හතිනිවිට්ඨන්ති** හතිං කත්වා විය නිවිට්ඨං පරියිට්ඨං. **සඞ්ඝිකං පන අපලොකනකම්මං කත්වා ගාහිතන්ති** තත්‍රුප්පාදං සන්ධාය වුත්තං. **පච්චයවසෙන ගාහිතන්ති** දායකානං වස්සාවාසිකපච්චයවසෙන ගාහිතං සන්ධාය වුත්තං. ''ඉධ, භික්ඛවෙ, වස්සංවුත්ථො භික්ඛු විබ්භමති, සඞ්ඝස්සෙවෙත''න්ති (මහාව. 374-375) වචනතො **''ගතට්ඨානෙ...පෙ.... සඞ්ඝිකං හොතී''**ති වුත්තං. **මනුස්සෙති** දායකමනුස්සෙ. **වරභාගං සාමණෙරස්සාති** පඨමභාගස්ස ගාහිතත්තා වුත්තං.

සෙනාසනග්ගාහාපකසම්මුතිකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

උපනන්දවත්ථුකථාවණ්ණනා

319. **යං තයා තත්ථ සෙනාසනං ගහිතං...පෙ.... ඉධ මුත්තං හොතීති** යං තයා තත්ථ ගාමකාවාසෙ පච්ඡා සෙනාසනං ගහිතං, තං තෙ ගණ්හන්තෙනෙව ඉධ සාවත්ථියං පඨමගහිතසෙනාසනං මුත්තං හොති. **ඉධ දානාහං ...පෙ. ... තත්‍රාපි මුත්තන්ති** ''ඉදානාහං, ආවුසො, ඉමස්මිං ගාමකාවාසෙ ගහිතසෙනාසනං මුඤ්චාමී''ති වදන්තෙන තත්‍රාපි ගාමකාවාසෙ ගහිතසෙනාසනං මුත්තං.

320. **දීඝාසනං** නාම මඤ්චපීඨවිනිමුත්තං යං කිඤ්චි එකතො සුඛං නිසීදිතුං පහොති. හත්ථිම්හි නඛො අස්සාති **හත්ථිනඛො.** ''පාසාදස්ස නඛො නාම හෙට්ඨිමපරිච්ඡෙදො, සො ච හත්ථිකුම්භෙ පතිට්ඨිතො''ති **ගණ්ඨිපදෙසු** වුත්තං. **ගිහිවිකතනීහාරෙන ලබ්භන්තීති** ගිහිවිකතනීහාරෙන පරිභුඤ්ජිතුං ලබ්භන්ති, තෙහි අත්ථරිත්වා දින්නානෙව නිසීදිතුං ලබ්භන්ති, න සයං අත්ථතානි අත්ථරාපිතානි වා.

අවිස්සජ්ජියවත්ථුකථාවණ්ණනා

321. **අරඤ්ජරොති** බහුඋදකගණ්හනකා මහාචාටි. ජලං ගණ්හිතුං අලන්ති **අරඤ්ජරො**. ‘‘චට්ටචාටි විය හුත්වා ථොකං දීඝමුඛො මජ්ඣෙ පරිච්ඡෙදං දස්සෙත්වා කතො’’ති **ගණ්ඨිපදෙසු** වුත්තං. **පඤ්චනිම්මලලොචනොති** මංසදිබ්බධම්මබුද්ධසමන්තචක්ඛුවසෙන පඤ්චලොචනො.

ථාවරෙන ච ථාවරං ගරුභණ්ඩෙන ච ගරුභණ්ඩන්ති එත්ථ පඤ්චසු කොට්ඨාසෙසු පුරිමද්වයං ථාවරං, පච්ඡිමත්තයං ගරුභණ්ඩන්ති වෙදිතබ්බං. **ඡාතාපෙත්වාති** භික්ඛුසඞ්ඝං ජානාපෙත්වා. **කප්පියමඤ්චා සම්පටිච්ඡිතබ්බාති** ‘‘සඞ්ඝස්ස දෙමා’’ති දින්නං සන්ධාය වුත්තං. සචෙ පන ‘‘විහාරස්ස දෙමා’’ති වදන්ති, සුවණ්ණරජතමයාදිඅකප්පියමඤ්චෙපි සම්පටිච්ඡිතුං වට්ටති. **න කෙවලං...පෙ.... පරිවත්තෙතුං වට්ටන්තීති** ඉමිනා අථාවරෙන ථාවරම්පි අථාවරම්පි පරිවත්තෙතුං වට්ටතීති දස්සෙති. ථාවරෙන අථාවරමෙව හි පරිවත්තෙතුං න වට්ටති. **අකප්පියං වා මහග්ඝං කප්පියං වාති** එත්ථ **අකප්පියං** නාම සුවණ්ණමයමඤ්චාදි අකප්පියභිසිබිම්බොහනානි ච. **මහග්ඝං කප්පියං** නාම දන්තමයමඤ්චාදි පාවාරාදිකප්පියඅත්ථරණාදීනි ච.

පාරිහාරියං න වට්ටතීති අත්තනො සන්තකං විය ගහෙත්වා පරිහරිතුං න වට්ටති. ‘‘ගිහිවිකතනීහාරෙනෙව පරිභුඤ්ජිතබ්බ’’න්ති ඉමිනා සචෙ ආරාමිකාදයො පටිසාමෙත්වා පටිදෙන්ති, පරිභුඤ්ජිතුං වට්ටතීති දස්සෙති. **‘‘පණ්ණසූචි** නාම ලෙඛනී’’ති **මහාගණ්ඨිපදෙ** වුත්තං.

‘‘අඩ්ඪබාහූති කප්පරතො පට්ඨාය යාව අංසකූට’’න්ති **ගණ්ඨිපදෙසු** වුත්තං. **අඩ්ඪබාහු** නාම විදත්ථිචතුරඞ්ගුලන්තිපි වදන්ති. **තත්ථජාතකාති** සඞ්ඝිකභූමියං ජාතා. **අට්ඨඞ්ගුලසූචිදණ්ඩමත්තොති** දීඝතො අට්ඨඞ්ගුලමත්තො පරිණාහතො පණ්ණසූචිදණ්ඩමත්තො. මුඤ්ජපබ්බජානංයෙව පාළියං විසුං ආගතත්තා **‘‘මුඤ්ජං පබ්බජඤ්ච ඨපෙත්වා’’**ති වුත්තං. **අට්ඨඞ්ගුලප්පමාණොති** දීඝතො අට්ඨඞ්ගුලප්පමාණො. **ඝට්ටනඵලකං** නාම යත්ථ ඨපෙත්වා රජිතචීවරං හත්ථෙන ඝට්ටෙන්ති. **ඝට්ටනමුග්ගරො** නාම අනුවාතාදිඝට්ටනත්ථං කතොති වදන්ති. **අම්බණන්ති** ඵලකෙහි පොක්ඛරණීසදිසං කතපානීයභාජනං. **රජනදොණීති** යත්ථ පක්කරජනං ආකිරිත්වා ඨපෙන්ති. **භූමත්ථරණං කාතුං වට්ටතීති** අකප්පියචම්මං සන්ධාය වුත්තං. **පච්චත්ථරණගතිකන්ති** ඉමිනා මඤ්චපීඨෙපි අත්ථරිතුං වට්ටතීති දීපෙති. පාවාරාදිපච්චත්ථරණම්පි ගරුභණ්ඩන්ති එකෙ, නොති අපරෙ, වීමංසිත්වා ගහෙතබ්බං. **මුට්ඨිපණ්ණන්ති** තාලපණ්ණං සන්ධාය වුත්තං.

නවකම්මදානකථාවණ්ණනා

323. **කිඤ්චිදෙව සමාදපෙත්වා කාරෙස්සතීති** සාමිකොයෙව කඤ්චි භික්ඛුං සමාදපෙත්වා කාරෙස්සති. **උතුකාලෙ පටිබාහිතුං න ලභතීති** හෙමන්තගිම්හෙසු අඤ්ඤෙ සම්පත්තභික්ඛූ පටිබාහිතුං න ලභති. **තිභාගන්ති** තතියභාගං. **සචෙ සද්ධිවිහාරිකානං දාතුකාමො හොතීති** සචෙ සො සඞ්ඝස්ස භණ්ඩකඨපනට්ඨානං වා නවකානං වා වසනට්ඨානං දාතුං න ඉච්ඡති, අත්තනො සද්ධිවිහාරිකානඤ්ඤෙව දාතුකාමො හොතීති අත්ථො. **එතඤ්හි සද්ධිවිහාරිකානං දාතුං ලභතීති** එතං තතියභාගං උපඩ්ඪභාගං වා දාතුං ලභති. **අකතට්ඨානෙති** සෙනාසනතො බහි චයාදීනං අකතට්ඨානෙ. **බහිකුට්ටෙති** කුට්ටතො බහි.

අඤ්ඤත්‍රපරිභොගපටික්ඛෙපාදිකථාවණ්ණනා

324. **චක්කලිකන්ති** කම්බලාදීහි වෙඨෙත්වා චක්කසණ්ඨානෙන පාදපුඤ්ඡනයොග්ගං කතං. **පරිභණ්ඩකතා භූමි** නාම සණ්හමත්තිකාහි කතා කාළවණ්ණාදිභූමි. **සෙනාසනං** මඤ්චපීඨාදි. **තථෙව වළඤ්ජෙතුං වට්ටතීති** අඤ්ඤෙහි ආවාසිකභික්ඛූහි පරිභුත්තනීහාරෙන පරිභුඤ්ජිතුං වට්ටති. ‘‘නෙවාසිකා පකතියා අනත්ථතාය භූමියා ඨපෙන්ති චෙ, තෙසම්පි අනාපත්තියෙවා’’ති **ගණ්ඨිපදෙසු** වුත්තං. **ද්වාරම්පීති**ආදිනා වුත්තද්වාරවාතපානාදයො අපරිකම්මකතාපි න අපස්සයිතබ්බා. **ලොමෙසූති** ලොමෙසු ඵුසන්තෙසු.

සඞ්ඝභත්තාදිඅනුජානනකථාවණ්ණනා

325. **උද්දෙසභත්තං නිමන්තනන්ති ඉමං වොහාරං පත්තානීති** එත්ථ **ඉති**-සද්දො ආදිඅත්ථො, ‘‘උද්දෙසභත්තං නිමන්තන’’න්තිආදිවොහාරං පත්තානීති අයමෙත්ථ අත්ථො. **තම්පි අන්තො කත්වාති** ආයතිං භික්ඛූනං කුක්කුච්චවිනොදනත්ථාය තම්පි සඞ්ඝභත්තං අන්තො කත්වා.

උද්දෙසභත්තකථාවණ්ණනා

අත්තනො විහාරද්වාරෙති විහාරස්ස ද්වාරකොට්ඨකසමීපං සන්ධාය වුත්තං. **භොජනසාලායාති** භත්තුද්දෙසට්ඨානභූතාය භොජනසාලාය. **‘‘දින්නං පනා’’**ති වත්වා යථා සො දායකො දෙති, තං විධිං දස්සෙතුං **‘‘සඞ්ඝතො භන්තෙ’’**තිආදිමාහ. **අන්තරඝරෙති** අන්තොගෙහෙ. **අන්තොඋපචාරගතානන්ති** එත්ථ ගාමද්වාරවීථිචතුක්කෙසු ද්වාදසහත්ථබ්භන්තරං අන්තොඋපචාරො නාම. අන්තරඝරස්ස උපචාරෙ පන

ලබ්භමානවිසෙසං දස්සෙතුං **“සරූපවාරෙො චෙත්ථා”**තිආදිමාහ. **එකවළඤ්ජන්ති** එකෙන ද්වාරෙන වළඤ්ජිතබ්බං. **නානානිවෙසනෙසූති** නානාකුලස්ස නිවෙසනෙසු. ලජ්ජී පෙසලො අගතිගමනං වජ්ජෙත්වා මෙධාවී ච උපපරික්ඛිත්වා උද්දිසිස්සතීති ආහ **“පෙසලො ලජ්ජී මෙධාවී ඉච්ඡිතබ්බො”**ති. **නිසින්නස්සපි නිද්දායන්තස්සපීති** අනාදරෙ සාමිවචනං. **තිචීවරපරිවාරන්ති** එත්ථ ‘‘උදකපත්තලාභී විය අඤ්ඤොපි උද්දෙසභත්තං අලභිත්වා වත්ථාදිමනෙකප්පකාරකං ලභති චෙ, තස්සෙව ත’’න්ති **ගණ්ඨිපදෙසු** වුත්තං. අත්තනො රුචිවසෙන යං කිඤ්චි වත්වා ආහරිතුං විස්සජ්ජිතත්තා **විස්සට්ඨදූතො** නාම. **යං ඉච්ඡතීති** ‘‘උද්දෙසපත්තං දෙථා’’තිආදීනි වදන්තො යං ඉච්ඡති. **පුච්ඡාසභාගෙනාති** පුච්ඡාසදිසෙන.

“එකා කූටට්ඨිතිකා නාම හොතී”ති වත්වා තමෙව ඨිතිකං විභාවෙන්තො **“රඤ්ඤො වා හී”**තිආදිමාහ. අඤ්ඤෙහි උද්දෙසභත්තෙහි අමිස්සෙත්වා විසුංයෙව ඨිතිකාය ගහෙතබ්බත්තා **“එකචාරිකභත්තානී”**ති වුත්තං. **ථෙය්‍යාය හරන්තීති** පත්තහාරකා හරන්ති. **ගීවා හොතීති** ආණාපකස්ස ගීවා හොති. **“මනුස්සානං වචනං කාතුං වට්ටතී”ති ගච්ඡන්තීති** ‘‘මනුස්සානං වචනං කාතුං වට්ටතී’’ති තෙන භික්ඛුනා වුත්තා ගච්ඡන්ති. **අකතභාගො නාමාති** ආගන්තුකභාගො නාම. **“සබ්බො සඞ්ඝො පරිභුඤ්ජතූ”ති වුත්තෙති** එත්ථ ‘‘පඨමමෙව ‘සබ්බං සඞ්ඝිකං පත්තං දෙථා’ති වත්වා පච්ඡා ‘සබ්බො සඞ්ඝො පරිභුඤ්ජතූ’ති අවුත්තෙපි භාජෙත්වාව පරිභුඤ්ජිතබ්බ’’න්ති **ගණ්ඨිපදෙසු** වුත්තං.

නිමන්තනභත්තකථාවණ්ණනා

‘‘එත්තකෙ භික්ඛූ සඞ්ඝතො උද්දිසිත්වා දෙථා’’තිආදීනි අවත්වා ‘‘එත්තකානං භික්ඛූනං භත්තං ගණ්හථා’’ති වත්වා දින්නං **සඞ්ඝිකං නිමන්තනං** නාම. **පිණ්ඩපාතිකානම්පි වට්ටතීති** භික්ඛාපරියායෙන වුත්තත්තා වට්ටති. **පටිපාටියාති** ලද්ධපටිපාටියා. **විච්ඡින්දිත්වාති** ‘‘භත්තං ගණ්හථා’’ති පදං අවත්වා. තෙනෙවාහ **“භත්තන්ති අවදන්තෙනා”**ති. **ආලොපසඞ්ඛෙපෙනාති** එකෙකපිණ්ඩවසෙන. අයඤ්ච නයො නිමන්තනෙයෙව, න උද්දෙසභත්තෙ. තත්ථ හි එකස්ස පහොනකප්පමාණංයෙව භාජෙතබ්බං, තස්මා උද්දෙසභත්තෙ ආලොපට්ඨිතිකා නාම නත්ථි. **අච්ඡතීති** තිට්ඨති. **“එකවාරන්ති** යාව තස්මිං ආවාසෙ වසන්ති භික්ඛූ, සබ්බෙ ලභන්ති’’ති **ගණ්ඨිපදෙසු** වුත්තං. අයං පනෙත්ථ අධිප්පායො – එකවාරන්ති න එකදිවසං සන්ධාය වුත්තං, යත්තකා පන භික්ඛූ තස්මිං ආවාසෙ වසන්ති, තෙ සබ්බෙ. එකස්මිං දිවසෙ ගහිතභික්ඛූ අඤ්ඤදා අග්ගහෙත්වා යාව එකවාරං සබ්බෙ භික්ඛූ භොජිතා හොන්ති, තාව යෙ ජානන්ති, තෙ ගහෙත්වා ගන්තබ්බන්ති.

සලාකභත්තකථාවණ්ණනා

උපනිබන්ධිත්වාති ලිඛිත්වා. **නිග්ගහෙන දත්වාති** අනිච්ඡන්තම්පි නිග්ගහෙන සම්පටිච්ඡාපෙත්වා . **එකගෙහවසෙනාති** එකාය සරපාළියා වසෙන. **උද්දිසිත්වාති** ‘‘තුය්හඤ්ච තුය්හඤ්ච පාපුණාතී’’ති වත්වා. දූරත්තා නිග්ගහෙත්වාපි වාරෙන ගාහෙතබ්බගාමො **වාරගාමො.** විහාරවාරෙ නියුත්තා **විහාරවාරිකා,** වාරෙන විහාරරක්ඛණකා. **අඤ්ඤථත්තන්ති** පසාදඤ්ඤථත්තං. **එතිකම්මමෙව භවන්තීති** විහාරරක්ඛණත්ථාය සඞ්ඝෙන දාතබ්බඅතිරෙකලාභා හොන්ති. **සඞ්ඝනවකෙන ලද්ධකාලෙති** දිවසෙ දිවසෙ එකෙකස්ස පාපිතානි ද්වෙ තීණි එකචාරිකභත්තානි තෙනෙව නියාමෙන අත්තනො පාපුණනට්ඨානෙ සඞ්ඝනවකෙන ලද්ධකාලෙ. **යස්ස කස්සචි සම්මුඛීභූතස්ස පාපෙත්වාති** එත්ථ ‘‘යෙභුය්‍යෙන චෙ භික්ඛූ බහිසීමගතා හොන්ති, සම්මුඛීභූතස්ස යස්ස කස්සචි පාපෙතබ්බං සභාගත්තා එකෙන ලද්ධං සබ්බෙසං හොති, තස්මිම්පි අසති අත්තනො පාපෙත්වා දාතබ්බ’’න්ති **ගණ්ඨිපදෙසු** වුත්තං. **රසසලාකන්ති** උච්ඡුරසසලාකං.

‘‘සඞ්ඝතො නිරාමිසසලාකාපි විහාරෙ පක්කභත්තම්පි වට්ටතියෙවා’’ති සාධාරණං කත්වා **විසුද්ධිමග්ගෙ** (විසුද්ධි. 1.26) වුත්තත්තා ‘‘එවං ගාහිතෙ සාදිතබ්බං, එවං න සාදිතබ්බ’’න්ති විසෙසෙත්වා අවුත්තත්තා ච භෙසජ්ජාදිසලාකායො චෙත්ථ කිඤ්චාපි පිණ්ඩපාතිකානම්පි වට්ටන්ති, සලාකවසෙන ගාහිතත්තා පන න සාදිතබ්බාති එත්ථ අධිප්පායො වීමංසිතබ්බො. යදි හි භෙසජ්ජාදිසලාකා සලාකවසෙන ගාහිතා න සාදිතබ්බා සියා, සඞ්ඝතො නිරාමිසසලාකා වට්ටතියෙවාති න වදෙය්‍ය, ‘‘අතිරෙකලාභො සඞ්ඝභත්තං උද්දෙසභත්ත’’න්තිආදිවචනතො (මහාව. 128) ‘‘අතිරෙකලාභං පටික්ඛිපාමී’’ති සලාකවසෙන ගාහෙතබ්බං භත්තමෙව පටික්ඛිත්තං, න භෙසජ්ජං. සඞ්ඝභත්තාදීනි හි චුද්දස භත්තානියෙව තෙන න සාදිතබ්බානීති වුත්තානි, ඛන්ධකභාණකානං වා මතෙන ඉධ එවං වුත්තන්ති ගහෙතබ්බං. අග්ගතො දාතබ්බභික්ඛා **අග්ගභික්ඛා. ලද්ධා වා අලද්ධා වාති** ලභිත්වා වා අලභිත්වා වා. නිබද්ධාය අග්ගභික්ඛාය අප්පමත්තිකාය එව සම්භවතො ලභිත්වාපි පුනදිවසෙ ගණ්හිතුං වුත්තං. **අග්ගභික්ඛාමත්තන්ති** හි එත්ථ **මත්ත**-සද්දො බහුභාවං නිවත්තෙති.

සලාකභත්තං නාම විහාරෙයෙව උද්දිසීයති විහාරමෙව සන්ධාය දීයමානත්තාති ආහ **“විහාරෙ අපාපිතං පනා”**තිආදි. **තත්‍ර ආසනසාලායාති** තස්මිං ගාමෙ ආසනසාලාය. **විහාරං ආනෙත්වා ගාහෙතබ්බන්ති** තථා වත්වා තස්මිං දිවසෙ දින්නභත්තං විහාරමෙව ආනෙත්වා ඨිතිකාය ගාහෙතබ්බං. **තත්ථාති** තස්මිං දිසාභාගෙ. **තං ගහෙත්වාති** තං වාරගාමසලාකං අත්තනා ගහෙත්වා. **තෙනාති** යො අත්තනො පත්තං වාරගාමසලාකං දිසංගමිකස්ස අදාසි, තෙන.

අනතික්කන්තෙයෙව තස්මිං තස්ස සලාකා ගාහෙතබ්බාති යස්මා උපචාරසීමට්ඨස්සෙව සලාකා පාපුණාති, තස්මා තස්මිං දිසංගමිකෙ උපචාරසීමං අනතික්කන්තෙයෙව තස්ස දිසංගමිකස්ස පත්තසලාකා අත්තනො පාපෙත්වා ගහෙතබ්බා.

අනාගතදිවසෙති එත්ථ කථං තෙසං භික්ඛූනං ආගතානාගතභාවො විඤ්ඤායතීති චෙ? යස්මා තතො තතො ආගතා භික්ඛූ තස්මිං ගාමෙ ආසනසාලාය සන්නිපතන්ති, තස්මා තෙසං ආගතානාගතභාවො සක්කා විඤ්ඤාතුං. **අම්භාකං ගොචරගාමෙති** සලාකභත්තදායකානං ගාමෙ. **භුඤ්ජිතුං ආගච්ඡන්තීති** ''මහාථෙරො එකකොව විහාරෙ ඔහීනො අවස්සං සබ්බසලාකා අත්තනො පාපෙත්වා ඨිතො''ති මඤ්ඤමානා ආගච්ඡන්ති.

පක්ඛිකභත්තාදිකථාවණ්ණනා

අභිලක්ඛිතෙසු චතුසු පක්ඛදිවසෙසු දාතබ්බභත්තං **පක්ඛිකං. අභිලක්ඛිතෙසූති** එත්ථ **අභීති** උපසග්ගමත්තං, ලක්ඛණීයෙසු ඉච්චෙව අත්ථො, උපොසථසමාදානධම්මස්සවනපූජාසක්කාරාදිකරණත්ථං ලක්ඛිතබ්බෙසු සල්ලක්ඛෙතබ්බෙසු උපලක්ඛෙතබ්බෙසූති වුත්තං හොති. **ස්වෙ පක්ඛොති** ''අජ්ජ පක්ඛිකං න ගාහෙතබ්බ''න්ති පක්ඛිකස්ස අනියමත්තා වුත්තං. ''ස්වෙ අම්භාකං ඝරෙ ලූඛභත්තං භවිස්සතී''ති පොත්ථකෙසු ලිඛන්ති, ''පක්ඛභත්තං භවිස්සතී''ති පාඨෙන භවිතබ්බං. උපොසථෙ දාතබ්බං භත්තං **උපොසථිකං. නිබන්ධාපිතන්ති** ''අසුකවිහාරස්සා''ති නියමිතං. **ගාහෙත්වා භුඤ්ජිතබ්බන්ති** තස්මිං සෙනාසනෙ වසන්තෙහි ඨිතිකාය ගාහෙත්වා භුඤ්ජිතබ්බං. **තණ්ඩුලාදීනිපෙසෙන්ති...පෙ.... වට්ටතීති** අභිහටභික්ඛත්තා වට්ටති. **තථා පටිග්ගහිතත්තාති** භික්ඛානාමෙන පටිග්ගහිතත්තා. **පත්තං පූරෙත්වා ථකෙත්වා දින්නන්ති** ''ගුළකභත්තං දෙමා''ති දින්නං. **ගුළපිණ්ඩෙපි...පෙ.... දාතබ්බොති** එත්ථ **ගුළපිණ්ඩං** තාලපක්කප්පමාණන්ති වෙදිතබ්බං. සෙසමෙත්ථ සුවිඤ්ඤෙය්‍යාමෙවාති.

සෙනාසනක්ඛන්ධකවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

7. සඞ්ඝභෙදකක්ඛන්ධකං

ඡසක්‍යපබ්බජ්ජාකථාවණ්ණනා

330. සඞ්ඝභෙදකක්ඛන්ධකෙ **අනුපියායන්**තිආදීසු ''අනුපියා නාමා''ති වත්තබ්බෙ ආකාරස්ස රස්සත්තං අනුනාසිකස්ස ච ආගමං කත්වා **''අනුපියං නාමා''**ති වුත්තං. **මල්ලානන්**ති මල්ලරාජූනං. **න හෙට්ඨා පාසාදා ඔරොහතී**ති උපරිපාසාදතො හෙට්ඨිමතලං න ඔරොහති, ''හෙට්ඨාපාසාද''න්තිපි පඨන්ති. අනුරුද්ධො වා පබ්බාජෙය්‍යාති යොජෙතබ්බං. **සරාවාසත්ථ**න්ති සරාවාසස්ස අනුච්ඡවිකං කම්මං. **උදකං අභිනෙතබ්බ**න්ති උදකං ආහරිතබ්බං. **නින්නෙතබ්බ**න්ති ආහතමුදකං පුන නීහරිතබ්බං. **නිද්ධාපෙතබ්බ**න්ති අන්තරන්තරා උට්ඨිතතිණානි උද්ධරිත්වා අපනෙතබ්බං. **ලවාපෙතබ්බ**න්ති පරිපක්කකාලෙ ලවාපෙතබ්බං. **උබ්බාහාපෙතබ්බ**න්ති බලමණ්ඩලං හරාපෙතබ්බං. **උජුං කාරාපෙතබ්බ**න්ති පුඤ්ජං කාරාපෙතබ්බං. **පලාලානි උද්ධරාපෙතබ්බානී**ති පලාලානි අපනෙතබ්බානි. **භුසිකා උද්ධරාපෙතබ්බා**ති ගුන්නං ඛුරග්ගෙහි සඤ්ඡින්නා භුසසඞ්ඛාතා නාළදණ්ඩා අපනෙතබ්බා. **ඔපුනාපෙතබ්බ**න්ති වාතමුඛෙ ඔපුනාපෙත්වා පලාලං අපනෙතබ්බං. **අතිහරාපෙතබ්බ**න්ති අන්තොකොට්ඨාගාරං උපනෙතබ්බං. **න කම්මා**ති න කම්මානි. **සරාවාසත්ථෙනා**ති උපයොගත්ථෙ කරණවචනං. **උපජානාහී**ති ච උපසග්ගමත්තො උප-සද්දො. තෙනාහ **''සරාවාසත්ථං ජානාහී''**ති. **ජානාහී**ති වෙත්ථ පටිපජ්ජාති අත්ථො වෙදිතබ්බො. **අකාමකා**ති අනිච්ඡමානා.

331-332. **යං න නිවත්තතො**ති යස්මා න නිවත්තො. **සුඤ්ඤාගාරගතො**ති (උදා. අට්ඨ. 20) ''ඨපෙත්වා ගාමඤ්ච ගාමූපචාරඤ්ච අවසෙසං අරඤ්ඤ''න්ති (පාරා.92) වුත්තං අරඤ්ඤං රුක්ඛමූලඤ්ච ඨපෙත්වා අඤ්ඤං පබ්බතකන්දරාදි පබ්බජිතසාරුප්පං නිවාසට්ඨානං ජනසම්බාධාභාවතො ඉධ ''සුඤ්ඤාගාර''න්ති අධිප්පෙතං. අථ වා ඣානකණ්ටකානං සද්දානං අභාවතො විවිත්තං යං කිඤ්චි අගාරම්පි ''සුඤ්ඤාගාර''න්ති වෙදිතබ්බං. තං සුඤ්ඤාගාරං උපගතො. **අභික්ඛණ**න්ති බහුලං. **උදානං උදානෙසී**ති සො හි ආයස්මා අරඤ්ඤෙ දිවාවිහාරං උපගතොපි රත්තිවාසූපගතොපි යෙභුය්‍යෙන ඵලසමාපත්තිසුඛෙන නිරොධසමාපත්තිසුඛෙන ච වීතිනාමෙසි, තස්මා තං සුඛං සන්ධාය පුබ්බෙ අත්තනා අනුභූතං සභයං සපරිළාහං රජ්ජසුඛං ජිගුච්ඡිත්වා ''අහො සුඛං අහො සුඛ''න්ති සොමනස්සසහිතඤාණසමුට්ඨානං පීතිසමුග්ගාරං සමුග්ගිරති. **තෙ භික්ඛූ භගවන්තං එතදවොචු**න්ති තෙ සම්බහුලා භික්ඛූ උල්ලුම්පනසභාවසණ්ඨිතා තස්ස අනුග්ගණ්හනාධිප්පායෙන භගවන්තං එතදවොචුං, න උජ්ඣානවසෙන. **නිස්සංසය**න්ති අසන්දෙහෙන, එකන්තෙනාති අත්ථො. තෙ කිර භික්ඛූ පුථුජ්ජනා තස්ස ආයස්මතො විවෙකසුඛං සන්ධාය උදානං අජානන්තා එවමාහංසු. **සමනුස්සරන්තො**ති උක්කණ්ඨනවසෙන අනුස්සරන්තො.

අඤ්ඤතරන්ති නාමගොත්තෙන අපාකටං එකං භික්ඛුං. **ආමන්තෙසී**ති ආණාපෙසි තෙ භික්ඛූ සඤ්ඤාපෙතුකාමො. **එව**න්ති වචනසම්පටිග්ගහෙ, සාධූති අත්ථො. **එවං භන්තෙ**ති එත්ථ පන **එවං**-සද්දො පටිඤ්ඤායං. ''අභික්ඛණං 'අහො සුඛං අහො සුඛ'න්ති ඉමං උදානං උදානෙසී''ති යථා තෙ භික්ඛූ වදන්ති, තං එවං තථෙවාති අත්තනො උදානං පටිජානාති. **''කිං පන ත්වං භද්දියා''**ති කස්මා භගවා පුච්ඡති, කිං තස්ස චිත්තං න ජානාතීති? නො න ජානාති, තෙනෙව පන තමත්ථං වදාපෙත්වා තෙ භික්ඛූ සඤ්ඤාපෙතුං පුච්ඡති. වුත්තඤ්හෙතං ''ජානන්තාපි තථාගතා පුච්ඡන්ති, ජානන්තාපි න පුච්ඡන්තී''තිආදි (පාරා. 16, 194). **අත්ථවස**න්ති කාරණං.

අන්තොපි අන්තෙපුරෙති ඉත්ථාගාරස්ස සඤ්චරණට්ඨානභූතෙ රාජගෙහස්ස අබ්භන්තරෙ, යත්ථ රාජා නහානභොජනසයනාදිං කප්පෙති. **රක්ඛා සුසංවිහිතා**ති ආරක්ඛාදිකතපුරිසෙහි ගුත්ති සුට්ඨු සමන්තතො විහිතා. **බහිපි අන්තෙපුරෙ**ති අට්ටකරණට්ඨානාදිකෙ අන්තෙපුරතො බහිභූතෙ රාජගෙහෙ. **එවං රක්ඛිතො ගොපිතො සන්තො**ති එවං රාජගෙහරාජධානීරජ්ජදෙසෙසු අන්තො බහි ච අනෙකෙසු ඨානෙසු අනෙකසතෙහි සුසංවිහිතරක්ඛාවරණගුත්තියා මමෙව නිබ්භයත්ථං ඵාසුවිහාරත්ථං රක්ඛිතො ගොපිතො සමානො. **භීතො**තිආදීනි පදානි අඤ්ඤමඤ්ඤවෙවචනානි. අථ වා **භීතො**ති පරරාජූහි භායමානො. **උබ්බිග්ගො**ති සකරජ්ජෙපි පකතික්ඛොභතො උප්පජ්ජනකභයුබ්බෙගෙන උබ්බිග්ගො චලිතො. **උස්සඞ්කී**ති ''රඤ්ඤා නාම සබ්බකාලං අවිස්සත්ථෙන භවිතබ්බ''න්ති වචනතො සබ්බත්ථ අවිස්සාසනවසෙන තෙසං තෙසං කිච්චකරණීයානං අච්චයතො උප්පජ්ජනකපරිසඞ්කාය ච උද්ධමුද්ධං සඞ්කමානො. **උත්‍රාසී**ති ''සන්තිකාවචරෙහිපි අජානන්තස්සෙව මෙ කදාචි අනත්ථො භවෙය්‍යා''ති උප්පන්නෙන සරීරකම්පම්පි උප්පාදනසමත්ථෙන තාසෙන උත්‍රාසි. ''උත්‍රස්තො''තිපි පඨන්ති. **විහරාමී**ති එවංභූතො හුත්වා විහරාමි.

එතරහීති ඉදානි පබ්බජිතකාලතො පට්ඨාය. **එකො**ති අසහායො. තෙන විවෙකට්ඨකායතං දස්සෙති. **අභීතො**තිආදීනං පදානං වුත්තවිපරියායෙන අත්ථො වෙදිතබ්බො. භයාදිනිමිත්තස්ස පරිග්ගහස්ස තංනිමිත්තස්ස ච කිලෙසගහනස්ස අභාවෙනෙවස්ස අභීතාදිතාති එතෙන චිත්තවිවෙකං දස්සෙති. **අප්පොස්සුක්කො**ති සරීරගුත්තියං නිරුස්සුක්කො. **පන්නලොමො**ති ලොමහංසුප්පාදකස්ස ඡම්භිතත්තස්ස අභාවෙන අනුග්ගතලොමො. පදද්වයෙනපි සෙරිවිහාරං දස්සෙති. **පරදත්තවුත්තො**ති පරෙහි දින්නෙන චීවරාදිනා වත්තමානො. එතෙන සබ්බසො සඞ්ගාහාවදීපනමුඛෙන අනවසෙසභයහෙතුවිරහං දස්සෙති. **මිගභූතෙන චෙතසා**ති විස්සත්ථවිහාරිතාය මිගස්ස විය ජාතෙන චිත්තෙන. මිගො හි අමනුස්සපථෙ අරඤ්ඤෙ වසමානො විස්සත්ථො තිට්ඨති නිසීදති නිපජ්ජති යෙනකාමඤ්ච පක්කමති අප්පටිහතචාරො, එවං අහම්පි විහරාමීති දස්සෙති. වුත්තඤ්හෙතං පච්චෙකසම්බුද්ධෙන –

‘‘මිගො අරඤ්ඤම්හි යථා අබද්ධො;
යෙනිච්ඡකං ගච්ඡති ගොචරාය;
විඤ්ඤූ නරො සෙරිත පෙක්ඛමානො;
එකො චරෙ ඛග්ගවිසාණකප්පො’’ති. (සු. නි. 39; අප. ථෙර 1.1.95);

ඉමං ඛො අහං, භන්තෙ, අත්ථවසන්ති භගවා යදිදං මම එතරහි පරමං විවෙකසුඛං ඵලසමාපත්තිසුඛං, ඉදමෙව කාරණං සම්පස්සමානො ‘‘අහො සුඛං, අහො සුඛ’’න්ති උදානෙමි. **එතමත්ථන්ති** එතං භද්දියත්ථෙරස්ස පුථුජ්ජනවිසයාතීතං විවෙකසුඛසඞ්ඛාතං අත්ථං සබ්බාකාරතො විදිත්වා. **ඉමං උදානන්ති** ඉමං සහෙතුකභයසොකවිගමානුභාවදීපකං උදානං උදානෙසි.

යස්සන්තරතො න සන්ති කොපාති යස්ස අරියපුග්ගලස්ස අන්තරතො අබ්භන්තරෙ අත්තනො චිත්තෙ චිත්තකාලුස්සියකරණතො චිත්තප්පකොපා රාගාදයො ආඝාතවත්ථුආදිකාරණභෙදතො අනෙකභෙදා දොසකොපා එව වා න සන්ති, මග්ගෙන පහීනත්තා න විජ්ජන්ති. අයඤ්හි **අන්තර**-සද්දො කිඤ්චාපි ‘‘මඤ්ච ත්වඤ්ච කිමන්තර’’න්තිආදීසු (සං. නි. 1.228) කාරණෙ දිස්සති, ‘‘අන්තරට්ඨකෙ හිමපාතසමයෙ’’තිආදීසු (මහාව. 346) වෙමජ්ඣෙ, ‘‘අන්තරා ච ජෙතවනං අන්තරා ච සාවත්ථි’’න්තිආදීසු (උදා. 13, 44) විවරෙ, ‘‘භයමන්තරතො ජාත’’න්තිආදීසු (ඉතිවු. 88; මහානි. 5) චිත්තෙ, ඉධාපි චිත්තෙ එව දට්ඨබ්බො. තෙනෙවාහ **‘‘යස්ස චිත්තෙ කොපා න සන්තී’’**ති.

අභව-සද්දස්ස **විභව**-සද්දෙන අත්ථුද්ධාරෙ කාරණමාහ **‘‘විභවොති ච අභවොති ච අත්ථතො එක’’**න්ති. **ඉති**-සද්දො පකාරවචනොති ආහ **‘‘ඉති අනෙකප්පකාරා භවාභවතා’’**ති. **වීතිවත්තොති** අතික්කන්තො . එත්ථ ච ‘‘යස්සා’’ති ඉදං යො වීතිවත්තොති විභත්තිවිපරිණාමවසෙන යොජෙතබ්බං. **තං විගතභයන්ති** තං එවරූපං යථාවුත්තගුණසමන්නාගතං ඛීණාසවං චිත්තකොපාභාවතො ඉතිභවාභවසමතික්කමනතො ච භයහෙතුවිගමෙන විගතභයං. විවෙකසුඛෙන අග්ගඵලසුඛෙන ච **සුඛිං,** විගතභයත්තා එව **අසොකං. දෙවා නානුභවන්ති දස්සනායාති** අධිගතමග්ගෙ ඨපෙත්වා සබ්බෙපි උපපත්තිදෙවා වායමන්තාපි චිත්තචාරදස්සනවසෙන දස්සනාය දට්ඨුං නානුභවන්ති න අභිසම්භුණන්ති න සක්කොන්ති, පගෙව මනුස්සා. සෙක්ඛාපි හි පුථුජ්ජනා විය අරහතො චිත්තප්පවත්තිං න ජානන්ති. **තස්ස දස්සනං දෙවානම්පි දුල්ලභන්ති** එත්ථාපි චිත්තචාරදස්සනවසෙන තස්ස දස්සනං දෙවානම්පි දුල්ලභං අලබ්භනීයං, දෙවෙහිපි තං දස්සනං න සක්කා පාපුණිතුන්ති එවමත්ථො ගහෙතබ්බො. අභාවත්ථො හෙත්ථ **දු**-සද්දො ‘‘දුප්පඤ්ඤො’’තිආදීසු විය.

333. **භත්තාභිහාරොති** අභිහරිතබ්බභත්තං. තස්ස පන පමාණං දස්සෙතුං **‘‘පඤ්ච ච ථාලිපාකසතානී’’**ති වුත්තං. තත්ථ එකො ථාලිපාකො දසන්නං පුරිසානං භත්තං ගණ්හාති. **ලාභසක්කාරසිලොකෙනාති** එත්ථ **ලාභො** නාම චතුපච්චයලාභො. **සක්කාරොති** තෙසංයෙව සුකතානං සුසඞ්ඛතානං ලාභො. **සිලොකොති** වණ්ණඝොසො. **මනොමයං කායන්ති** ඣානමනෙන නිබ්බත්තං බ්‍රහ්මකායං. **උපපන්නොති** උපගතො. **අත්තභාවප්පටිලාභොති** සරීරපටිලාභො. **ද්වෙ වා තීණි වා මාගධකානි ගාමඛෙත්තානීති** එත්ථ **මාගධකං ගාමඛෙත්තං** අත්ථි ඛුද්දකං, අත්ථි මජ්ඣිමං, අත්ථි මහන්තං. **ඛුද්දකං ගාමඛෙත්තං** ඉතො චත්තාලීස උසභානි, එත්තො චත්තාලීස උසභානීති ගාවුතං හොති. **මජ්ඣිමං** ඉතො ගාවුතං, එත්තො ගාවුතන්ති අඩ්ඪයොජනං හොති. **මහන්තං** ඉතො දියඩ්ඪගාවුතං, එත්තො දියඩ්ඪගාවුතන්ති තිගාවුතං හොති. තෙසු ඛුද්දකෙන ගාමඛෙත්තෙන තීණි, ඛුද්දකෙන ච මජ්ඣිමෙන ච ද්වෙ ගාමඛෙත්තානි තස්ස අත්තභාවො. තිගාවුතඤ්හිස්ස සරීරං. **පරිහරිස්සාමීති** පටිජග්ගිස්සාමි ගොපයිස්සාමි. **රක්ඛස්සෙතන්ති** රක්ඛස්සු එතං.

පඤ්චවත්ථුකථාවණ්ණනා

334. **සත්ථාරොති** ගණසත්ථාරො. **නාස්සස්සාති** න එතස්ස භවෙය්‍ය. **තන්ති** තං සත්ථාරං. **තෙනාති** අමනාපෙන. **සමුදාචරෙය්‍යාමාති** කථෙය්‍යාම. **සම්මන්නතීති** අම්හාකං සම්මානං කරොති. තෙනාහ **‘‘සම්මානෙතී’’**ති, **සම්මන්නතීති** වා පරෙහි සම්මානීයතීති අත්ථො.

335. **නාසාය පිත්තං භින්දෙය්‍යුන්ති** අච්ඡපිත්තං වා මච්ඡපිත්තං වා නාසාපුටෙ පක්ඛිපෙය්‍යුං. **පරාභවායාති** අවඩ්ඪියා විනාසාය. **අස්සතරීති** වළවාය කුච්ඡිස්මිං ගද්‍රභස්සජාතා, තං අස්සෙන සද්ධිං සම්පයොජෙන්ති, සා ගබ්භං ගණ්හිත්වා කාලෙ සම්පත්තෙ විජායිතුං න සක්කොති, පාදෙහි භූමිං පහරන්තී තිට්ඨති, අථස්සා චත්තාරො පාදෙ චතූසු ඛාණුකෙසු බන්ධිත්වා කුච්ඡිං ඵාලෙත්වා පොතකං නීහරන්ති, සා තත්ථෙව මරති. තෙන වුත්තං **‘‘අත්තවධාය ගබ්භං ගණ්හාතී’’**ති.

339. **පොත්ථනිකන්ති** ඡුරිකං, යං ඛරන්තිපි වුච්චති.

නාළාගිරිපෙසනකථාවණ්ණනා

342. **මා කුඤ්ජර නාගමාසදො**ති හො, කුඤ්ජර, බුද්ධනාගං වධකචිත්තෙන මා උපගච්ඡ. **දුක්ඛ**න්ති දුක්ඛකාරණත්තා දුක්ඛං. කථං තං දුක්ඛන්ති ආහ **''න හි නාගහතස්සා''**තිආදි. නාගහතස්ස සුගතිපටික්ඛෙපෙන බුද්ධනාගස්ස ඝාතො දුග්ගතිදුක්ඛකාරණන්ති දස්සෙති. **ඉතො**ති ඉතො ජාතිතො. **යතො**ති යස්මා. **ඉතො පරං යතො**ති ඉතො පරං ගච්ඡන්තස්සාති වා අත්ථො. **මදො**ති මානමදො. **පමාදො**ති පමත්තභාවො. **පටිකුටිතො**ති සඞ්කුටිතො. **අලක්ඛිකො**ති අහිරිකො. **යත්‍ර හි නාමා**ති යො නාම.

පඤ්චවත්ථුයාචනකථාවණ්ණනා

343. **තිකභොජන**න්ති තීහි භුඤ්ජිතබ්බභොජනං, තිණ්ණං එකතො පටිග්ගහෙත්වා භුඤ්ජිතුං පඤ්ඤපෙස්සාමීති අත්ථො. **කොකාලිකො**තිආදීනි චතුන්නං දෙවදත්තපක්ඛියානං ගණපාමොක්ඛානං නාමානි. **ආයුකප්ප**න්ති එකං මහාකප්පං අසීතිභාගං කත්වා තතො එකභාගමත්තං කාලං අන්තරකප්පසඞ්ඛිතං කාලං.

ආයස්මන්තං ආනන්දං එතදවොචාති (උදා. අට්ඨ. 48) දෙවදත්තො සබ්බං සඞ්ඝභෙදස්ස පුබ්බභාගං නිප්ඵාදෙත්වා ''එකංසෙනෙව අජ්ජ ආවෙණිකං උපොසථං සඞ්ඝකම්මඤ්ච කරිස්සාමී''ති චින්තෙත්වා එතං **''අජ්ජතග්ගෙ''**තිආදිවචනං අවොච. තත්ථ **අඤ්ඤත්‍රෙව භගවතා**ති විනා එව භගවන්තං, තං සත්ථාරං අකත්වාති අත්ථො. **අඤ්ඤත්‍ර භික්ඛුසඞ්ඝා උපොසථං කරිස්සාමි සඞ්ඝකම්මානි** **චා**ති භගවතො ඔවාදකාරකං භික්ඛුසඞ්ඝං විනා මං අනුවත්තන්තෙහි භික්ඛූහි සද්ධිං ආවෙණිකං උපොසථං සඞ්ඝකම්මානි ච කරිස්සාමි. **අජ්ජතග්ගෙ, භන්තෙ, දෙවදත්තො සඞ්ඝං භින්දිස්සතී**ති භෙදකාරකානං සබ්බෙසං දෙවදත්තෙන සජ්ජිතත්තා ''එකංසෙනෙව දෙවදත්තො අජ්ජ සඞ්ඝං භින්දිස්සතී''ති මඤ්ඤමානො එවමාහ. **භින්දිස්සතී**ති ද්විධා කරිස්සති.

එතමත්ථං විදිත්වාති එතං අවීචිමහානිරයුප්පත්තිසංවත්තනියං කප්පට්ඨියං අතෙකිච්ඡං දෙවදත්තෙන නිබ්බත්තියමානං සඞ්ඝභෙදකම්මං සබ්බාකාරතො විදිත්වා. **ඉමං උදාන**න්ති කුසලාකුසලෙසු යථාක්කමං සප්පුරිසාසප්පුරිසානං සුකරා පටිපත්ති, න පන නෙසං අකුසලකුසලෙසූති ඉදමත්ථවිභාවනං උදානං උදානෙසි.

තත්ථ **සුකරං සාධුනා සාධූ**ති අත්තනො පරෙසඤ්ච හිතං සාධෙතීති **සාධු,** සම්මාපටිපන්නො. තෙන සාධුනා සාරිපුත්තාදිනා සාවකෙන පච්චෙකසම්බුද්ධෙන සම්මාසම්බුද්ධෙන අඤ්ඤෙන වා ලොකියසාධුනා සාධු සුන්දරං භද්දකං අත්තනො පරෙසඤ්ච හිතසුඛාවහං සුකරං සුඛෙන කාතුං සක්කා. **සාධු පාපෙන දුක්කර**න්ති තදෙව පන වුත්තලක්ඛණං සාධු පාපෙන දෙවදත්තාදිනා පාපපුග්ගලෙන දුක්කරං කාතුං න සක්කා, න සො තං කාතුං සක්කොතීති අත්ථො. **පාපං පාපෙන සුකර**න්ති පාපං අසුන්දරං අත්තනො පරෙසඤ්ච අනත්ථාවහං පාපෙන යථාවුත්තපාපපුග්ගලෙන සුකරං සුඛෙන කාතුං සක්කුණෙය්‍යං. **පාපමරියෙහි දුක්කර**න්ති අරියෙහි පන බුද්ධාදීහි තං පාපං දුක්කරං දුරභිසම්භවං. සෙතුඝාතොයෙව හි තෙසං තත්ථාති දීපෙති.

සඞ්ඝභෙදකථාවණ්ණනා

345. **අථ ඛො ආයස්මා සාරිපුත්තො ආදෙසනාපාටිහාරියානුසාසනියා**තිආදීසු පරස්ස චිත්තං ඤත්වා කථනං **ආදෙසනාපාටිහාරියං,** සාවකානඤ්ච බුද්ධානඤ්ච සතතං ධම්මදෙසනං **අනුසාසනීපාටිහාරියං,** ඉද්ධිවිධං **ඉද්ධිපාටිහාරියං**. තත්ථ ඉද්ධිපාටිහාරියෙන සද්ධිං අනුසාසනීපාටිහාරියං මහාමොග්ගල්ලානත්ථෙරස්ස ආචිණ්ණං, ආදෙසනාපාටිහාරියෙන සද්ධිං අනුසාසනීපාටිහාරියං ධම්මසෙනාපතිස්ස. තෙන වුත්තං ''ආයස්මා සාරිපුත්තො ආදෙසනාපාටිහාරියානුසාසනියා භික්ඛූ ධම්මියා කථාය ඔවදී''තිආදි. තදා හි ද්වීසු අග්ගසාවකෙසු ධම්මසෙනාපති තෙසං භික්ඛූනං චිත්තචාරං ඤත්වා ධම්මං දෙසෙසි, මහාමොග්ගල්ලානත්ථෙරො විකුබ්බනං දස්සෙත්වා ධම්මං දෙසෙසි, පාළියඤ්චෙත්ථ ද්වින්නම්පි ථෙරානං දෙසනාය ධම්මචක්ඛුපටිලාභොව දස්සිතො. දීඝභාණකා පන එවං වදන්ති ''භගවතා පෙසිතෙසු ද්වීසු අග්ගසාවකෙසු ධම්මසෙනාපති තෙසං චිත්තචාරං ඤත්වා ධම්මං දෙසෙසි, ථෙරස්ස ධම්මදෙසනං සුත්වා පඤ්චසතාපි භික්ඛූ සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨහිංසු. අථ නෙසං මහාමොග්ගල්ලානත්ථෙරො විකුබ්බනං දස්සෙත්වා ධම්මං දෙසෙසි, තං සුත්වා සබ්බෙ අරහත්තඵලෙ පතිට්ඨහිංසූ''ති. **දෙවදත්තං උට්ඨාපෙසී**ති ජණ්ණුකෙන හදයමජ්ඣෙ පහරිත්වා උට්ඨාපෙසි.

346. **සරසී**ති සරො. **සුවික්ඛාලිත**න්ති සුට්ඨු වික්ඛාලිතං, සුවිසොධිතං කත්වාති අත්ථො. **සංඛාදිත්වා**ති සුට්ඨු ඛාදිත්වා. **මහිං විකුබ්බතො**ති මහිං දන්තෙහි විලිඛන්තස්ස. නදීසු භිසං ඝසානස්සාති යොජෙතබ්බං. **නදී**ති චෙත්ථ මහාසරො අධිප්පෙතො. **ජග්ගතො**ති හත්ථියූථං පාලෙන්තස්ස. **භිඞ්කො**වාති හත්ථිපොතකො විය. **මමානුකුබ්බ**න්ති මං අනුකරොන්තො.

347. **දූතෙය්‍ය**න්ති දූතකම්මං. **ගන්තුමරහතී**ති දූතෙය්‍යසඞ්ඛාතං සාසනං හරිතුං ධාරෙත්වා හරිතුං අරහති. **සොතා**ති යං අස්ස සාසනං දෙන්ති, තස්ස සොතා. **සාවෙතා**ති තං උග්ගණ්හිත්වා ''ඉදං නාම තුම්හෙහි වුත්ත''න්ති පටිසාවෙතා. **උග්ගහෙතා**ති සුඋග්ගහිතං කත්වා උග්ගහෙතා. **ධාරෙතා**ති සුධාරිතං කත්වා ධාරෙතා. **විඤ්ඤාතා**ති අත්තනා තස්ස අත්ථං ජානිතා. **විඤ්ඤාපෙතා**ති පරං විජානාපෙතා. **සහිතාසහිතස්සා**ති ''ඉදං සහිතං, ඉදං අසහිත''න්ති එවං

සහිතාසහිතස්ස **කුසලො** උපගතානුපගතෙසු ඡෙකො සාසනං ආරොචෙන්තො සහිතාසහිතං සල්ලක්ඛෙත්වා ආරොචෙති. **න බ්‍යථතීති** න වෙධති න ඡම්භති. **උග්ගවාදිනින්ති** ඵරුසවචනෙන සමන්නාගතං. **පුච්ඡිතොති** පටිඤ්ඤත්ථාය පුච්ඡිතො.

348. **අට්ඨහි, භික්ඛවෙ, අසද්ධම්මෙහීති**ආදීසු **අසද්ධම්මෙහීති** (ඉතිවු. අට්ඨ. 89) අසතං ධම්මෙහි, අසන්තෙහි වා අසොභනෙහි වා ධම්මෙහි. **අභිභූතොති** අජ්ඣොත්ථටො. **පරියාදින්නචිත්තොති** ඛෙපිතචිත්තො ලාභාදිහෙතුකෙන ඉච්ඡාචාරෙන මානමදාදිනා ච ඛයං පාපිතකුසලචිත්තො. අථ වා **පරියාදින්නචිත්තොති** පරිතො ආදින්නචිත්තො, වුත්තප්පකාරෙන අකුසලකොට්ඨාසෙන යථා කුසලචිත්තස්ස උප්පත්තිවාරො න හොති, එවං සමන්තතො ගහිතචිත්තසන්තානොති අත්ථො. අපායෙ නිබ්බත්තනාරහතාය **ආපායිකො.** තත්ථපි අවීචිසඞ්ඛාතෙ මහානිරයෙ උප්පජ්ජතීති **නෙරයිකො.** එකං අන්තරකප්පං පරිපුණ්ණමෙව කත්වා තත්ථ තිට්ඨතීති **කප්පට්ඨො. අතෙකිච්ඡොති** බුද්ධෙහිපි අනිවත්තනීයත්තා අවීචිනිබ්බත්තියා තිකිච්ඡාභාවතො අතෙකිච්ඡො, අතිකිච්ජනීයොති අත්ථො. **ලාභෙනාති** ලාභෙන හෙතුභූතෙන. අථ වා ලාභහෙතුකෙන මානාදිනා. ලාභඤ්හි නිස්සාය ඉධෙකච්චෙ පුග්ගලා පාපිච්ඡා ඉච්ඡාපකතා ඉච්ඡාචාරෙ ඨත්වා ''ලාභං නිබ්බත්තෙස්සාමා''ති අනෙකවිහිතං අනෙසනං අප්පතිරූපං ආපජ්ජිත්වා ඉතො චුතා අපායෙසු නිබ්බත්තන්ති. අපරෙ යථාලාභං ලභිත්වා තංනිමිත්තං මානාතිමානමදමච්ඡරියාදිවසෙන පමාදං ආපජ්ජිත්වා ඉතො චුතා අපායෙසු නිබ්බත්තන්ති, අයඤ්ච තාදිසො. තෙන වුත්තං ''ලාභෙන, භික්ඛවෙ, අභිභූතො පරියාදින්නචිත්තො දෙවදත්තො ආපායිකො''තිආදි. **අසක්කාරෙනාති** හීළෙත්වා පරිභවිත්වා පරෙහි අත්තනි පවත්තිතෙන අසක්කාරෙන, අසක්කාරහෙතුකෙන වා මානාදිනා. අසන්තගුණසම්භාවනාධිප්පායෙන පවත්තා පාපා ඉච්ඡා එතස්සාති පාපිච්ඡො, තස්ස භාවො **පාපිච්ඡතා,** තාය. ''අහං බුද්ධො භවිස්සාමි, භික්ඛුසඞ්ඝං පරිහරිස්සාමී''ති හි තස්ස ඉච්ඡා උප්පන්නා. කොකාලිකාදයො පාපා ලාමකා මිත්තා එතස්සාති පාපමිත්තො, තස්ස භාවො **පාපමිත්තතා,** තාය.

349. **අභිභුය්‍යාති** අභිභවිත්වා මද්දිත්වා.

350. **තීහි, භික්ඛවෙ, අසද්ධම්මෙහීති**ආදි වුත්තනයමෙව. **ඔරමත්තකෙන විසෙසාධිගමෙන අන්තරා වොසානං ආපාදීති** එත්ථ පන අයමත්ථො. **ඔරමත්තකෙනාති** අප්පමත්තකෙන ඣානාභිඤ්ඤාමත්තෙන. **විසෙසාධිගමෙනාති** උත්තරිමනුස්සධම්මාධිගමෙන. **අන්තරාති** වෙමජ්ඣෙ. **වොසානං ආපාදීති** අකතකිච්චොව සමානො ''කතකිච්චොම්හී''ති මඤ්ඤමානො සමණධම්මතො විගමං ආපජ්ජි. ඉදං වුත්තං හොති – ඣානාභිඤ්ඤාහි උත්තරිකරණීයෙ අධිගන්තබ්බෙ මග්ගඵලෙ අනධිගතෙ සතියෙව තං අනධිගන්ත්වා සමණධම්මතො විගමං ආපජ්ජීති. ඉති භගවා ඉමිනා සුත්තෙන විසෙසතො පුථුජ්ජනභාවෙ ආදීනවං පකාසෙති ''භාරියො පුථුජ්ජනභාවො, යත්‍ර හි නාම ඣානාභිඤ්ඤාපරියොසානා සම්පත්තියො නිබ්බත්තෙත්වාපි අනෙකානත්ථාවහං නානාවිධදුක්ඛහෙතුඅසන්තගුණසම්භාවනං අසප්පුරිසසංසග්ගං ආලසියානුයොගඤ්ච අවිජහන්තො අවීචිසංවත්තනිකං කප්පට්ඨියං අතෙකිච්ඡං කිබ්බිසං පසවතී''ති.

ගාථාසු **මාති** පටිසෙධෙ නිපාතො. **ජාතූති** එකංසෙන. **කොචීති** සබ්බසඞ්ගාහකවචනං. **ලොකස්මින්ති** සත්තලොකෙ. ඉදං වුත්තං හොති – ඉමස්මිං සත්තලොකෙ කොචි පුග්ගලො එකංසෙන පාපිච්ඡො මා හොතූති. **තදමිනාපි ජානාථ, පාපිච්ඡානං යථා ගතීති** පාපිච්ඡානං පුග්ගලානං යථාගති යාදිසී නිබ්බත්ති යාදිසො අභිසම්පරායොති ඉමිනාපි කාරණෙන ජානාථාති දෙවදත්තං නිදස්සෙන්තො එවමාහ.

පණ්ඩිතොති සමඤ්ඤාතොති පරියත්තිබාහුසච්චෙන පණ්ඩිතොති ඤාතො. **භාවිතත්තොති සම්මතොති** ඣානාභිඤ්ඤාහි භාවිතචිත්තොති සම්භාවිතො. තථා හි සො ''මහිද්ධිකො ගොධිපුත්තො, මහානුභාවො ගොධිපුත්තො''ති ධම්මසෙනාපතිනාපි පසංසිතො අහොසි. **ජලංව යසසා අට්ඨා, දෙවදත්තොති විස්සුතොති** අත්තනො කිත්තියා පරිවාරෙන ච ජලන්තො විය ඔභාසන්තො විය ඨිතො දෙවදත්තොති එවං විස්සුතො පාකටො අහොසි. ''මෙ සුත''න්තිපි පාඨො, මයා සුතං සුතමත්තං, කතිපාහෙනෙව අතථාභූතත්තා තස්ස තං පණ්ඩිච්චාදිසවනමත්තමෙවාති අත්ථො.

සො පමාදං අනුචිණ්ණො, ආසජ්ජ නං තථාගතන්ති සො එවංභූතො දෙවදත්තො ''බුද්ධොපි සාකියපුත්තො, අහම්පි සාකියපුත්තො, බුද්ධොපි සමණො, අහම්පි සමණො, බුද්ධොපි ඉද්ධිමා, අහම්පි ඉද්ධිමා, බුද්ධොපි දිබ්බචක්ඛුකො, දිබ්බසොතචෙතොපරියඤාණලාභී, බුද්ධොපි අතීතානාගතපච්චුප්පන්නෙ ධම්මෙ ජානාති, අහම්පි තෙ ජානාමී''ති අත්තනො පමාණං අජානිත්වා සම්මාසම්බුද්ධං අත්තනා සමසමට්ඨපනෙන පමාදං ආපජ්ජන්තො ''ඉදානාහං බුද්ධො භවිස්සාමි, භික්ඛුසඞ්ඝං පරිහරිස්සාමී''ති අභිමාරපයොජනාදිනා තථාගතං ආසජ්ජ ආසාදෙත්වා විහෙඨෙත්වා. ''පමාදමනුජිණ්ණො''තිපි පඨන්ති. තස්සත්ථො – පමාදං වුත්තනයෙන පමජ්ජන්තො පමාදං නිස්සාය භගවතා සද්ධිං යුගග්ගාහචිත්තුප්පාදෙන සහෙව ඣානාභිඤ්ඤාහි අනුජිණ්ණො පරිහීනොති. **අවීචිනිරයං පත්තො, චතුද්වාරං භයානකන්ති** ජාලානං තත්ථ උප්පන්නසත්තානං වා නිරන්තරතාය ''අවීචී''ති ලද්ධනාමං චතූසු පස්සෙසු චතුමහාද්වාරයොගෙන චතුද්වාරං අතිභයානකං මහානිරයං පටිසන්ධිග්ගහණවසෙන පත්තො. තථා හි වුත්තං –

''චතුක්කණ්ණො චතුද්වාරො, විභත්තො භාගසො මිතො;

අයොපාකාරපරියන්තො, අයසා පටිකුජ්ජිතො.

‘‘තස්ස අයොමයා භූමි, ජලිතා තෙජසා යුතා;
සමන්තා යොජනසතං, ඵරිත්වා තිට්ඨති සබ්බදා’’ති. (ම. නි. 3.250, 267; අ. නි. 3.36);

අදුට්ඨස්සාති අදුට්ඨචිත්තස්ස. **දුබ්භෙති** දූසෙය්‍ය. **තමෙව පාපං ඵුසතීති** තමෙව අදුට්ඨදූබ්භිං පාපපුග්ගලං පාපං නිහීනං පාපඵලං ඵුසති පාපුණාති අභිභවති. **හෙස්මාති** විපුලභාවෙන ගම්භීරභාවෙන ච හිංසාපනො, හිංසාපෙන්තො විය විපුලගම්භීරොති අත්ථො. **වාදෙනාති** දොසෙන. **උපහිංසතීති** බාධති ආසාදෙති. **වාදො තම්හි න රූහතීති** තස්මිං තථාගතෙ පරෙන ආරොපියමානො දොසො න රුහති න තිට්ඨති, විසකුම්භො විය සමුද්දස්ස න තස්ස විකාරං ජනෙතීති අත්ථො.

එවං ඡහි ගාථාහි පාපිච්ඡතාදිසමන්නාගතස්ස නිරයූපගභාවදස්සනෙන දුක්ඛතො අපරිමුත්තිං දස්සෙත්වා ඉදානි තප්පටිපක්ඛධම්මසමන්නාගතස්ස දුක්ඛක්ඛයං දස්සෙන්තො **‘‘තාදිසං මිත්ත’’**න්ති ඔසානගාථමාහ. තස්සත්ථො – **යස්ස** සම්මා පටිපන්නස්ස **මග්ගානුගො** පටිපත්තිමග්ගං අනුගතො සම්මා පටිපන්නො අප්පිච්ඡතාදිගුණසමන්නාගමෙන සකලස්ස වට්ටදුක්ඛස්ස **ඛයං** පරියොසානං පාපුණෙය්‍ය, තාදිසං බුද්ධං බුද්ධසාවකං වා **පණ්ඩිතො සප්පඤ්ඤො** අත්තනො **මිත්තං කුබ්බෙථ** තෙන මෙත්තිං කරෙය්‍ය, **තඤ්ච සෙවෙථ** තමෙව පයිරුපාසෙය්‍යාති.

කිං පනෙතං සුත්තං දෙවදත්තස්ස නිරයූපපත්තිතො පුබ්බෙ භාසිතං, උදාහු පච්ඡාති? **ඉතිවුත්තකට්ඨකථායං** (ඉතිවු. අට්ඨ. 89) තාව –

> ‘‘දෙවදත්තෙ හි අවීචිමහානිරයං පවිට්ඨෙ දෙවදත්තපක්ඛිකා අඤ්ඤතිත්ථියා ‘සමණෙන ගොතමෙන අභිසපිතො දෙවදත්තො පථවිං පවිට්ඨො’ති අබ්භාචික්ඛිංසු. තං සුත්වා සාසනෙ අනභිප්පසන්නා මනුස්සා ‘සියා නු ඛො එතදෙවං, යථා ඉමෙ භණන්තී’ති ආසඞ්කං උප්පාදෙසුං. තං පවත්තිං භික්ඛූ භගවතො ආරොචෙසුං. අථ ඛො භගවා ‘න, භික්ඛවෙ, තථාගතා කස්සචි අභිසපං දෙන්ති, තස්මා න දෙවදත්තො මයා අභිසපිතො, අත්තනො කම්මෙනෙව නිරයං පවිට්ඨො’ති වත්වා තෙසං මිච්ඡාගාහං පටිසෙධෙන්තො ඉමාය අට්ඨුප්පත්තියා ඉදං සුත්තං අභාසී’’ති –

වුත්තං, තස්මා තෙසං මතෙන තස්ස නිරයූපපත්තිතො පච්ඡාපි භගවා ඉදං සුත්තමභාසීති වෙදිතබ්බං. ඉධ පන තස්ස නිරයූපපත්තිතො පඨමමෙව උප්පන්නෙ වත්ථුම්හි භාසිතං පාළිආරුළ්හන්ති දට්ඨබ්බං. තෙනෙව ‘‘අවීචිනිරයං පත්තො’’ති ඉදං පන ආසංසායං අතීතවචනන්ති වුත්තං, **ආසංසාති** චෙත්ථ අවස්සම්භාවිනී අත්ථසිද්ධි අධිප්පෙතා. අවස්සම්භාවිනිඤ්හි අත්ථසිද්ධිමපෙක්ඛිත්වා අනාගතම්පි භූතං විය වොහරන්ති, තඤ්ච සද්දලක්ඛණානුසාරෙන වෙදිතබ්බං.

සඞ්ඝභෙදකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

උපාලිපඤ්හකථාවණ්ණනා

351. උපාලිපඤ්හෙ යං වත්තබ්බං, තං අට්ඨකථායං දස්සිතමෙව. තත්ථ **අනුනයන්තොති** අනුජානාපෙන්තො, භෙදස්ස අනුරූපං වා බොධෙන්තො, යථා භෙදො හොති, එවං භින්දිතබ්බෙ භික්ඛූ විඤ්ඤාපෙන්තොති අත්ථො. තෙනාහ **‘‘න තුම්හාක’’**න්තිආදි.

352. අට්ඨාරසභෙදකරවත්ථුම්හි දස අකුසලකම්මපථා සංකිලිට්ඨධම්මතාය වොදානධම්මපඅපක්ඛත්තා ‘‘අධම්මො’’ති දස්සිතා, තථා උපාදානාදයො, බොධිපක්ඛියධම්මානං එකන්තානවජ්ජභාවතො නත්ථි අධම්මභාවො, භගවතා පන දෙසිතාකාරෙන භාපෙත්වා වඩ්ඪෙත්වා වා කථනං යථාධම්මං අකථනන්ති කත්වා අධම්මභාවොති දස්සෙන්තො ආහ **‘‘තයො සතිපට්ඨානා’’**තිආදි. **නිය්‍යානිකන්ති** සපාටිහීරං අප්පටිහතං හුත්වා පවත්තතීති අත්ථො. **තථෙවාති** ඉමිනා ‘‘එවං අම්හාක’’න්තිආදිනා වුත්තමත්ථං ආකඩ්ඪති. **කාතබ්බං කම්මං ධම්මො නාමාති** යථාධම්මං කරණතො **ධම්මො** නාම, ඉතරං වුත්තවිපරියායතො **අධම්මො** නාම.

රාගවිනයො…පෙ…. අයං විනයො නාමාති රාගාදීනං විනයනතො සංවරණතො පජහනතො පටිසඞ්ඛානතො ච **විනයො** නාම, වුත්තවිපරියායෙන ඉතරො **අවිනයො**. වත්ථුසම්පත්තිආදිවසෙන සබ්බෙසං විනයකම්මානං අකුප්පතාති ආහ **‘‘වත්ථුසම්පත්ති…පෙ…. අයං විනයො නාමා’’**ති. තප්පටිපක්ඛතො **අවිනයො** වෙදිතබ්බො. තෙනාහ **‘‘වත්ථුවිපත්තී’’**තිආදි. යාසං ආපන්නස්ස පබ්බජ්ජා සාවසෙසා, තා ආපත්තියො **සාවසෙසා**.

354. **ආපායිකොතිආදිගාථාසු** (ඉතිවු. අට්ඨ. 18) සඞ්ඝස්ස භෙදසඞ්ඛාතෙ වග්ගෙ රතොති **වග්ගරතො**. අධම්මිකතාය අධම්මෙ භෙදකරවත්ථුම්හි සඞ්ඝභෙදසඞ්ඛාතෙ එව ච අධම්මෙ ඨිතොති **අධම්මට්ඨො. යොගක්ඛෙමා**

පධංසතීති භිතතො පරිහායති, චතූහිපි යොගෙහි අනුපද්දුතත්තා **යොගක්ඛෙමං** නාම අරහත්තං නිබ්බානඤ්ච, තතො පනස්ස ධංසනෙ වත්තබ්බමෙව නත්ථි. දිට්ඨිසීලසාමඤ්ඤතො සඞ්ඝතට්ඨෙන **සඞ්ඝං,** තතො එව එකකම්මාදිවිධානයොගෙන **සමග්ගං** සහිතං **භින්දිත්වා** පුබ්බෙ වුත්තලක්ඛණෙන සඞ්ඝභෙදෙන භින්දිත්වා. **කප්පන්ති** අන්තරකප්පසඞ්ඛාතං ආයුකප්පං. **නිරයම්හීති** අවීචිමහානිරයම්හි.

සුඛා සඞ්ඝස්ස සාමග්ගීති (ඉතිවු. අට්ඨ. 19) සුඛස්ස පච්චයභාවතො සාමග්ගී ''සුඛා''ති වුත්තා යථා ''සුඛො බුද්ධානමුප්පාදො''ති (ධ. ප. 194). **සමග්ගානඤ්චනුග්ගහොති** සමග්ගානං සාමග්ගිඅනුමොදනෙන අනුග්ගණ්හනං සාමග්ගිඅනුරූපං වා, යථා තෙ සාමග්ගිං න විජහන්ති, තථා ගහණං ඨපනං අනුබලප්පදානන්ති අත්ථො. **සමග්ගං කත්වානාති** භින්නං සඞ්ඝං සඞ්ඝරාජිප්පත්තං වා සමග්ගං සහිතං කත්වා. **කප්පන්ති** ආයුකප්පමෙව. **සග්ගම්හි මොදතීති** කාමාවචරදෙවලොකෙ අඤ්ඤෙ දෙවෙ දසහි ඨානෙහි අභිභවිත්වා දිබ්බසුඛං අනුභවන්තො ඉච්ඡිතනිබ්බත්තියා ච මොදති පමොදති ලළති කීළති.

355. **සියා නු ඛො, භන්තෙ, සඞ්ඝභෙදකොති**ආදි පාළිඅනුසාරෙනෙව වෙදිතබ්බං. ''පඤ්චහි, උපාලි, ආකාරෙහි සඞ්ඝො භිජ්ජති කම්මෙන උද්දෙසෙන වොහරන්තො අනුස්සාවනෙන සලාකග්ගාහෙනා''ති එවං **පරිවාරෙ** (පරි. 458) ආගතම්පි සඞ්ඝභෙදලක්ඛණං ඉධ වුත්තෙන කිං නානාකරණන්ති දස්සෙතුං **''පරිවාරෙ පනා''**තිආදිමාහ. එත්ථ ච සීමට්ඨකසඞ්ඝෙ අසන්නිපතිතෙ විසුං පරිසං ගහෙත්වා කතවොහාරානුස්සාවනසලාකග්ගාහස්ස කම්මං වා කරොන්තස්ස උද්දෙසං වා උද්දිසන්තස්ස භෙදො ච හොති ආනන්තරියකම්මඤ්ච. සමග්ගසඤ්ඤාය පන ''වට්ටතී''ති සඤ්ඤාය වා කරොන්තස්ස භෙදොව හොති, න ආනන්තරියකම්මං. තතො ඌනපරිසාය කරොන්තස්ස නෙව සඞ්ඝභෙදො න ආනන්තරියං. සබ්බන්තිමෙන හි පරිච්ඡෙදෙන නවන්නං ජනානං යො සඞ්ඝං භින්දති, තස්ස ආනන්තරියකම්මං හොති, අනුවත්තකානං අධම්මවාදීනං මහාසාවජ්ජං කම්මං, ධම්මවාදිනො අනවජ්ජා. සෙසමෙත්ථ උත්තානමෙවාති.

උපාලිපඤ්හකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

සඞ්ඝභෙදකක්ඛන්ධකවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

8. වත්තක්ඛන්ධකං

ආගන්තුකවත්තකථාවණ්ණනා

356-357. වත්තක්ඛන්ධකෙ **උපරිපිට්ඨිතොති** පිට්ඨිසඞ්ඝාටස්ස උපරිභාගතො, ද්වාරබාහස්ස උපරිපදෙසතොති අත්ථො. **විස්සජ්ජෙතබ්බන්ති** සුක්ඛාපනත්ථං ආතපෙ විස්සජ්ජිතබ්බං. **අභිවාදාපෙතබ්බොති** තස්ස වස්සෙ පුච්ඡිතෙ යදි දහරො හොති, සයමෙව වන්දිස්සති, තදා ඉමිනාව වන්දාපිතො නාම හොති. **නිල්ලොකෙතබ්බොති** ඔලොකෙතබ්බො. **යථාභාගන්ති** පුබ්බෙ පඤ්ඤත්තං පදෙසභාගං අනතික්කමිත්වා. **සන්තානකන්ති** උණ්ණනාභිසුත්තං. **උල්ලොකාති** ගෙහස්ස උපරිභාගතො පට්ඨාය, පඨමං උපරිභාගො සම්මජ්ජිතබ්බොති වුත්තං හොති.

ආවාසිකවත්තකථාවණ්ණනා

359. **මහාආවාසෙති** මහාවිහාරසදිසෙ මහාආවාසෙ.

අනුමොදනවත්තකථාවණ්ණනා

362. **පඤ්චමෙ නිසින්නෙති** අනුමොදනත්ථාය නිසින්නෙ. **උපනිසින්නකථා** නාම බහූසු සන්නිපතිතෙසු පරිකථාකථනං.

භත්තග්ගවත්තකථාවණ්ණනා

364. **මනුස්සානං පරිවිසනට්ඨානන්ති** යත්ථ මනුස්සා සපුත්තදාරා ආවසිත්වා දෙන්ති. **හත්ථධොවනඋදකං සන්ධායාති** භුත්තාවිස්ස භොජනාවසානෙ හත්ථධොවනඋදකං සන්ධාය. තෙනෙවාහ **''අන්තරා පිපාසිතෙන පන…පෙ.… හත්ථා න ධොවිතබ්බා''**ති. පොත්ථකෙසු පන ''පානීයං පිවිත්වා හත්ථා න ධොවිතබ්බා''ති ලිඛන්ති, ''හත්ථා ධොවිතබ්බා''ති පාඨෙන භවිතබ්බන්ති අම්හාකං ඛන්ති. අඤ්ඤථා ''න තාව උදකන්ති ඉදං හත්ථධොවනඋදකං සන්ධාය වුත්ත''න්ති වත්වා ''අන්තරා පිපාසිතෙන පනා''තිආදිනා වුත්තවිසෙසො න උපලබ්භති. අථ මතං **''න තාව ථෙරෙන උදකං පටිග්ගහෙතබ්බ**න්ති ඉදං කිං පානීයපටිග්ගහණං සන්ධාය වුත්තං, උදාහු හත්ථධොවනඋදකග්ගහණං සන්ධායාති ආසඞ්කානිවත්තනත්ථං 'ඉදං හත්ථධොවනඋදකං සන්ධාය වුත්ත'න්තිආදි කථිත''න්ති, තඤ්ච න, තත්ථ ආසඞ්කාය එව අසම්භවතො. න හි භගවා ''යාව අඤ්ඤෙ න භුත්තාවිනො හොන්ති, තාව පානීයං න පාතබ්බ''න්ති වක්ඛතීති සක්කා විඤ්ඤාතුං. යදි චෙතං පානීයපටිග්ගහණං සන්ධාය වුත්තං, ''න තාව ථෙරෙන උදකං පටිග්ගහෙතබ්බ''න්ති උදකසද්දප්පයොගො ච න කත්තබ්බො සියා, අට්ඨකථායඤ්ච ''ඉදං හත්ථධොවනඋදකං සන්ධාය වුත්ත''න්ති වත්වා තෙන නිවත්තිතබ්බමත්ථං දස්සෙන්තෙන ''අන්තරා පිපාසිතෙන පන ගලෙ විලග්ගාමිසෙන වා පානීයං පිවිතබ්බ''න්ති එත්තකමෙව වත්තබ්බං, ''පානීයං පිවිත්වා හත්ථා න ධොවිතබ්බා''ති එවං පන න වත්තබ්බන්ති. **ධුරෙ නිසින්නා හොන්තීති** ද්වාරසමීපෙ නිසින්නා හොන්ති.

පිණ්ඩචාරිකවත්තකථාවණ්ණනා

366. **පරාමසතීති** ගණ්හාති. **ඨපෙති වාති** ''තිට්ඨථ, භන්තෙ''ති වදන්තී ඨපෙති නාම.

ආරඤ්ඤිකවත්තකථාවණ්ණනා

367. **කෙනජ්ජ, භන්තෙ, යුත්තන්ති** කෙන නක්ඛත්තෙන අජ්ජ චන්දො යුත්තොති එවං වදන්තෙන නක්ඛත්තං පුච්ඡිතං හොති.

සෙනාසනවත්තකථාවණ්ණනා

369-370. **අඞ්ගණෙති** අබ්භොකාසෙ. **න වුඩ්ඪං අනාපුච්ඡාති** එත්ථ තස්ස ඔවරකෙ තදූපචාරෙ ච ආපුච්ඡිතබ්බන්ති වදන්ති. **භොජනසාලාදීසුපි එවමෙව පටිපජ්ජිතබ්බන්ති** භොජනසාලාදීසුපි උද්දෙසදානාදි ආපුච්ඡිත්වාව කාතබ්බන්ති අත්ථො.

වච්චකුටිවත්තකථාවණ්ණනා

373-374. **ඉදං අතිවිවටන්ති** ඉදං ඨානං ගුම්බාදීහි අප්පටිච්ඡන්නත්තා අතිවිය පකාසනං. **නිබද්ධගමනත්ථායාති** අත්තනො නිබද්ධගමනත්ථාය. **පුග්ගලිකට්ඨානං වාති** අත්තනො විහාරං සන්ධාය වුත්තං. සෙසමෙත්ථ

සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව.

ඉමස්මිං වත්තක්ඛන්ධකෙ ආගතානි ආගන්තුකාවාසිකගමියානුමොදනභත්තග්ගපිණ්ඩචාරිකාරඤ්ඤික සෙනාසන ජන්තාඝර වච්චකුටි උපජ්ඣාචරිය සද්ධිවිහාරික අන්තෙවාසිකවත්තානි **චුද්දස මහාවත්තානි** නාම, ඉතො අඤ්ඤානි පන කදාචි තජ්ජනීයකම්මකතාදිකාලෙයෙව චරිතබ්බානි **අසීති ඛන්ධකවත්තානී**ති වෙදිතබ්බානි. **ගණ්ඨිපදෙසු** පන ‘‘ඉමානියෙව චුද්දස මහාවත්තානි අග්ගහිතග්ගහණෙන ගහියමානානි අසීති ඛන්ධකවත්තානී’’ති වුත්තං, තං න ගහෙතබ්බං.

වත්තක්ඛන්ධකවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

9. පාතිමොක්ඛට්ඨපනක්ඛන්ධකං

පාතිමොක්ඛුද්දෙසයාචනකථාවණ්ණනා

383. පාතිමොක්ඛට්ඨපනක්ඛන්ධකෙ **තදහූති** (උදා. අට්ඨ. 45) තස්මිං අහනි තස්මිං දිවසෙ. **උපොසථෙති** එත්ථ උපවසන්ති එත්ථාති **උපොසථො, උපවසන්තීති** සීලෙන වා අනසනෙන වා උපෙතා හුත්වා වසන්තීති අත්ථො. අයඤ්හි **උපොසථ**-සද්දො ''අට්ඨඞ්ගසමන්නාගතං උපොසථං උපවසාමී''තිආදීසු (අ. නි. 3.71; 10.46) සීලෙ ආගතො. ''උපොසථො වා පවාරණා වා''තිආදීසු (මහාව. 155) පාතිමොක්ඛුද්දෙසාදිවිනයකම්මෙ. ''ගොපාලකූපොසථො නිගණ්ඨුපොසථො''තිආදීසු (අ. නි. 3.71) උපවාසෙ. ''උපොසථො නාම නාගරාජා''තිආදීසු (දී. නි. 2.246; ම. නි. 3.258) පඤ්ඤත්තියං. ''අජ්ජුපොසථො පන්නරසො''තිආදීසු (මහාව. 168) දිවසෙ. ඉධාපි දිවසෙයෙව දට්ඨබ්බො. තස්මා **තදහුපොසථෙති** තස්මිං උපොසථදිවසභූතෙ අහනීති අත්ථො. **නිසින්නො හොතීති** මහාභික්ඛුසඞ්ඝපරිවුතො ඔවාදපාතිමොක්ඛං උද්දිසිතුං උපාසිකාය රතනපාසාදෙ නිසින්නො හොති. නිසජ්ජ පන භික්ඛූනං චිත්තානි ඔලොකෙන්තො එකං දුස්සීලපුග්ගලං දිස්වා ''සචාහං ඉමස්මිං පුග්ගලෙ ඉධ නිසින්නෙයෙව පාතිමොක්ඛං උද්දිසිස්සාමි, සත්තධාවස්ස මුද්ධා ඵලිස්සතී''ති තස්මිං අනුකම්පාය තුණ්හීයෙව අහොසි.

අභික්කන්තාති අතික්කන්තා පරික්ඛීණා. **උද්ධස්තෙ අරුණෙති** උග්ගතෙ අරුණසීසෙ. **නන්දිමුඛියාති** තුට්ඨිමුඛියා. **උද්ධස්තං අරුණන්ති** අරුණුග්ගමනං පත්වාපි ''උද්දිසතු, භන්තෙ, භගවා භික්ඛූනං පාතිමොක්ඛ''න්ති ථෙරො භගවන්තං පාතිමොක්ඛුද්දෙසං යාචි තස්මිං කාලෙ ''න, භික්ඛවෙ, අනුපොසථෙ උපොසථො කාතබ්බො''ති (මහාව. 183) සික්ඛාපදස්ස අපඤ්ඤත්තත්තා. **අපරිසුද්ධා, ආනන්ද, පරිසාති** තික්ඛත්තුං ථෙරෙන පාතිමොක්ඛුද්දෙසස්ස යාචිතත්තා අනුද්දෙසස්ස කාරණං කථෙන්තො ''අසුකපුග්ගලො අපරිසුද්ධො''ති අවත්වා ''අපරිසුද්ධා, ආනන්ද, පරිසා''ති ආහ . කස්මා පන භගවා තියාමරත්තිං තථා වීතිනාමෙසි? තතො පට්ඨාය ඔවාදපාතිමොක්ඛං අනුද්දිසිතුකාමො තස්ස වත්ථුං පාකටං කාතුං.

අද්දසාති කථං අද්දස. අත්තනො චෙතොපරියඤාණෙන තස්සං පරිසති භික්ඛූනං චිත්තානි පරිජානන්තො තස්ස පුරිසස්ස දුස්සීලාචිත්තං පස්සි. යස්මා පන චිත්තෙ දිට්ඨෙ තංසමඞ්ගීපුග්ගලො දිට්ඨො නාම හොති, තස්මා **''අද්දසා ඛො ආයස්මා මහාමොග්ගල්ලානො තං පුග්ගලං දුස්සීල''**න්ති වුත්තං. යථෙව හි අනාගතෙ සත්තසු දිවසෙසු පවත්තං පරෙසං චිත්තං චෙතොපරියඤාණලාභී පජානාති, එවං අතීතෙපීති. **දුස්සීලන්ති** නිස්සීලං, සීලවිරහිතන්ති අත්ථො. **පාපධම්මන්ති** දුස්සීලත්තා එව හීනජ්ඣාසයතාය ලාමකසභාවං. **අසුචින්ති** අපරිසුද්ධෙහි කායකම්මාදීහි සමන්නාගතත්තා න සුචිං. **සඞ්කස්සරසමාචාරන්ති** කිඤ්චිදෙව අසාරුප්පං දිස්වා ''ඉදං ඉමිනා කතං භවිස්සතී''ති එවං පරෙසං ආසඞ්කනීයතාය සඞ්කාය සරිතබ්බසමාචාරං. අථ වා කෙනචිදෙව කරණීයෙන මන්තයන්තෙ භික්ඛූ දිස්වා ''කච්චි නු ඛො ඉමෙ මයා කතකම්මං ජානිත්වා මන්තෙන්තී''ති අත්තනොයෙව සඞ්කාය සරිතබ්බසමාචාරං. ලජ්ජිතබ්බතාය පටිච්ඡාදෙතබ්බස්ස කරණතො පටිච්ඡන්නං කම්මන්තං එතස්සාති **පටිච්ඡන්නකම්මන්තං**. කුච්ඡිතසමණවෙසධාරිතාය න සමණන්ති **අස්සමණං**. සලාකග්ගහණාදීසු ''කිත්තකා සමණා''ති ගණනාය ''අහම්පි සමණොම්හී''ති මිච්ඡාපටිඤ්ඤාය **සමණපටිඤ්ඤං**. අසෙට්ඨචාරිතාය **අබ්‍රහ්මචාරිං**. අඤ්ඤෙ බ්‍රහ්මචාරිනො සුනිවත්ථෙ සුපාරුතෙ කුසුම්භකපටධරෙ ගාමනිගමාදීසු පිණ්ඩාය චරිත්වා ජීවිකං කප්පෙන්තෙ දිස්වා අබ්‍රහ්මචාරී සමානො සයම්පි තාදිසෙන ආකාරෙන පටිපජ්ජන්තො උපොසථාදීසු ච සන්දිස්සන්තො ''අහම්පි බ්‍රහ්මචාරී''ති පටිඤ්ඤං දෙන්තො විය හොතීති **බ්‍රහ්මචාරිපටිඤ්ඤං**. පූතිනා කම්මෙන සීලවිපත්තියා අන්තො අනුපවිට්ඨත්තා **අන්තොපූතිං**. ඡහි ද්වාරෙහි රාගාදිකිලෙසාවස්සවෙන තින්තත්තා **අවස්සුතං**. සඤ්ජාතරාගාදිකචවරත්තා සීලවන්තෙහි ඡඩ්ඩෙතබ්බත්තා ච **කසම්බුජාතං. මජ්ඣෙ භික්ඛුසඞ්ඝස්ස නිසින්නන්ති** සඞ්ඝපරියාපන්නො විය භික්ඛුසඞ්ඝස්ස අන්තො නිසින්නං.

දිට්ඨොසීති ''අයං න පකතත්තො''ති භගවතා දිට්ඨො අසි. යස්මා ච එවං දිට්ඨො, තස්මා නත්ථි තෙ තව භික්ඛූහි සද්ධිං එකකම්මාදිසංවාසො. යස්මා පන සො සංවාසො තව නත්ථි, තස්මා උට්ඨෙහි ආවුසොති එවමෙත්ථ පදයොජනා වෙදිතබ්බා. **තතියම්පි ඛො සො පුග්ගලො තුණ්හී අහොසීති** අනෙකවාරං වත්වාපි ''ථෙරො සයමෙව නිබ්බින්නො ඔරමිස්සති, ඉදානි ඉමෙසං පටිපත්තිං ජානිස්සාමී''ති වා අධිප්පායෙන තුණ්හී අහොසි. **බාහායං ගහෙත්වාති** ''භගවතා මයා ච යාථාවතො දිට්ඨො, යාවතතියං 'උට්ඨෙහී'ති ච වුත්තො න උට්ඨාති, ඉදානිස්ස නික්කඩ්ඪනකාලො , මා සඞ්ඝස්ස උපොසථන්තරායො අහොසී''ති බාහායං අග්ගහෙසි. **බහි ද්වාරකොට්ඨකා නික්ඛාමෙත්වාති** ද්වාරකොට්ඨකා ද්වාරසාලතො නික්ඛාමෙත්වා, **බහීති** පන නික්ඛාමිතට්ඨානදස්සනං. අථ වා **බහිද්වාරකොට්ඨකාති** බහිද්වාරකොට්ඨකතොපි නික්ඛාමෙත්වා, න අන්තොද්වාරකොට්ඨකතො එව. උභයථාපි විහාරතො බහිකත්වාති අත්ථො. **සූචිඝටිකං දත්වාති** අග්ගළසූචිඤ්ච උපරිඝටිකඤ්ච ආදහිත්වා, සුට්ඨු කවාටං ථකෙත්වාති අත්ථො. **යාව බාහාගහණාපි නාමාති** ''අපරිසුද්ධා, ආනන්ද, පරිසා''ති වචනං සුත්වා එව හි තෙන පක්කමිතබ්බං සියා, එවං අපක්කමිත්වා යාව බාහාගහණාපි නාම සො මොඝපුරිසො ආගමිස්සති, අච්ඡරියමිදන්ති දස්සෙති. ඉදඤ්ච ගරහණච්ඡරියමෙවාති වෙදිතබ්බං.

මහාසමුද්දෙ අට්ඨච්ඡරියකථාවණ්ණනා

384. **අට්ඨිමෙ, භික්ඛවෙ, මහාසමුද්දෙති** (උදා. අට්ඨ. 45) කො අනුසන්ධි? ය්වායං අපරිසුද්ධාය පරිසාය පාතිමොක්ඛස්ස අනුද්දෙසො, සො ඉමස්මිං ධම්මවිනයෙ අච්ඡරියො අබ්භුතො ධම්මොති තං අපරෙහි සත්තහි අච්ඡරියඅබ්භුතධම්මෙහි සද්ධිං විභජිත්වා දස්සෙතුකාමො පඨමං තාව තෙසං උපමාභාවෙන මහාසමුද්දෙ අච්ඡරියඅබ්භුතධම්මෙ දස්සෙන්තො සත්ථා **''අට්ඨිමෙ, භික්ඛවෙ, මහාසමුද්දෙ''**තිආදිමාහ. **අසුරාති** දෙවා විය න සුරන්ති න ඊසන්ති න විරොචන්තීති අසුරා. සුරා නාම දෙවා, තෙසං පටිපක්ඛාති වා **අසුරා,** වෙපචිත්තිපහාරාදාදයො. තෙසං භවනං සිනෙරුස්ස හෙට්ඨාභාගෙ, තෙ තත්ථ පවිසන්තා නික්ඛමන්තා සිනෙරුපාදෙ මණ්ඩපාදීනි නිම්මිනිත්වා කීළන්තාව අභිරමන්ති. සා තත්ථ තෙසං අභිරති ඉමෙ ගුණෙ දිස්වාති ආහ **''යෙ දිස්වා දිස්වා අසුරා මහාසමුද්දෙ අභිරමන්තී''**ති. තත්ථ **අභිරමන්තීති** රතිං වින්දන්ති, අනුක්කණ්ඨමානා වසන්තීති අත්ථො.

අනුපුබ්බනින්නොතිආදීනි සබ්බානි අනුපටිපාටියා නින්නභාවස්සෙව වෙවචනානි. **න ආයතකෙනෙව පපාතොති** නච්ඡින්නතටමහාසොබ්භො විය ආදිතො එව පපාතො. සො හි තීරදෙසතො පට්ඨාය එකඞ්ගුලද්වඞ්ගුලවිදත්ථිරතනයට්ඨිඋසභඅඩ්ඪගාවුතගාවුතඅඩ්ඪයොජනයොජනාදිවසෙන ගම්භීරො හුත්වා ගච්ඡන්තො ගච්ඡන්තො සිනෙරුපාදමූලෙ චතුරාසීතියොජනසහස්සගම්භීරො හුත්වා ඨිතොති දස්සෙති.

ඨිතධම්මොති ඨිතසභාවො අවට්ඨිතසභාවො. **කුණපෙනාති** යෙන කෙනචි හත්ථිඅස්සාදිකළෙවරෙන. **වාහෙතීති** හත්ථෙන ගහෙත්වා විය වීචිප්පහාරෙනෙව ථලෙ ඛිපති. **ගඞ්ගා යමුනාති** අනොතත්තදහස්ස දක්ඛිණමුඛතො නික්ඛන්තනදී පඤ්චධාරා හුත්වා පවත්තට්ඨානෙ ගඞ්ගාතිආදිනා පඤ්චධා සඞ්ඛං ගතා. තත්ථ **නදී නින්නගාතිආදිකං** ගොත්තං, **ගඞ්ගා යමුනාතිආදිකං** නාමං. **සවන්තියොති** යා කාචි සවමානා සන්දමානා ගච්ඡන්තියො මහානදියො වා කුන්නදියො වා. **අප්පෙන්තීති** අල්ලීයන්ති ඔසරන්ති. ධාරාති වුට්ඨිධාරා. **පූරත්තන්ති** පුණ්ණභාවො. මහාසමුද්දස්ස හි අයං ධම්මතා – ''ඉමස්මිං කාලෙ දෙවො මන්දො ජාතො, ජාලක්ඛිපාදීනි ආදාය මච්ඡකච්ඡපෙ ගණ්හිස්සාමී''ති වා ''ඉමස්මිං කාලෙ අතිමහන්තා වුට්ඨි, ලභිස්සාම නු ඛො පිට්ඨිපසාරණට්ඨාන''න්ති වා න සක්කා වත්තුං. පඨමකප්පිකකාලතො පට්ඨාය හි තීරං හස්සිත්වා සිනෙරුමෙඛලං ආහච්ච උදකං ඨිතං, තතො එකඞ්ගුලමත්තම්පි උදකං නෙව හෙට්ඨා ඔතරති, න උද්ධං උත්තරති. **එකරසොති** අසම්භින්නරසො.

මුත්තාති ඛුද්දකමහන්තවට්ටදීඝාදිභෙදා අනෙකවිධමුත්තා. **මණීති** රත්තනීලාදිභෙදො අනෙකවිධො මණි. **වෙළුරියොති** වංසවණ්ණසිරීසපුප්ඵවණ්ණාදිසණ්ඨානතො අනෙකවිධො. **සඞ්ඛොති** දක්ඛිණාවට්ටකතුම්බකුච්ඡිධමනසඞ්ඛාදිභෙදො අනෙකවිධො. **සිලාති** සෙතකාළමුග්ගවණ්ණාදිභෙදා අනෙකවිධා. **පවාළම්පි** ඛුද්දකමහන්තරත්තඝනරත්තාදිභෙදං අනෙකවිධං. **ලොහිතකො** පදුමරාගාදිභෙදො අනෙකවිධො. **මසාරගල්ලං** කබරමණි. චිත්තඵලිකන්තිපි වදන්ති. **මහතං භූතානන්ති** මහන්තානං සත්තානං. **තිමි තිමිඞ්ගලො තිමිතිමිඞ්ගලොති** තිස්සො මච්ඡජාතියො. තිමිං ගිලනසමත්ථො **තිමිඞ්ගලො,** තිමිඤ්ච තිමිඞ්ගලඤ්ච ගිලනසමත්ථො තිමිතිමිඞ්ගලොති වදන්ති. **නාගාති** ඌමිපිට්ඨිවාසිනොපි විමානට්ඨකනාගාපි.

ඉමස්මිං ධම්මවිනයෙ අට්ඨච්ඡරියකථාවණ්ණනා

385. **එවමෙව ඛොති** කිඤ්චාපි සත්ථා ඉමස්මිං ධම්මවිනයෙ සොළසපි බාත්තිංසපි තතො භියොපි අච්ඡරියබ්භුතධම්මෙ විභජිත්වා දස්සෙතුං සක්කොති, උපමාභාවෙන පන ගහිතානං අට්ඨන්නං අනුරූපවසෙන අට්ඨෙව තෙ උපමෙතබ්බධම්මෙ විභජිත්වා දස්සන්තො **''එවමෙව ඛො, භික්ඛවෙ, ඉමස්මිං ධම්මවිනයෙ අට්ඨ අච්ඡරියා අබ්භුතා ධම්මා''**ති ආහ. තත්ථ **අනුපුබ්බසික්ඛාය** තිස්සො සික්ඛා ගහිතා, **අනුපුබ්බකිරියාය** තෙරස ධුතධම්මා, **අනුපුබ්බපටිපදාය** සත්ත අනුපස්සනා අට්ඨාරස මහාවිපස්සනා අට්ඨතිංස ආරම්මණවිභත්තියො සත්තතිංස බොධිපක්ඛියධම්මා ච ගහිතා. **න ආයතකෙනෙව අඤ්ඤාපටිවෙධොති** මණ්ඩූකස්ස උප්පතිත්වා ගමනං විය ආදිතොව සීලපූරණාදීනි අකත්වා අරහත්තපටිවෙධො නාම නත්ථි, පටිපාටියා පන සීලසමාධිපඤ්ඤායො පූරෙත්වාව අරහත්තප්පත්තීති අත්ථො.

මම සාවකාති සොතාපන්නාදිකෙ අරියපුග්ගලෙ සන්ධාය වදති. **න සංවසතීති** උපොසථකම්මාදිවසෙන සංවාසං න කරොති. **උක්ඛිපතීති** අපනෙති. **ආරකාවාති** දූරෙ එව. **තථාගතප්පවෙදිතෙති** තථාගතෙන භගවතා සාවකෙසු දෙසිතෙ අක්ඛාතෙ පකාසිතෙ. **න තෙන නිබ්බානධාතුයා ඌනත්තං වා පූරත්තං වාති** අසඞ්ඛ්‍යෙයොපි මහාකප්පෙ බුද්ධෙසු අනුප්පජ්ජන්තෙසු එකසත්තොපි පරිනිබ්බාතුං න සක්කොති, තදාපි ''තුච්ඡා නිබ්බානධාතූ''ති න සක්කා වත්තුං, බුද්ධකාලෙ පන එකෙකස්මිං සමාගමෙ අසඞ්ඛ්‍යෙය්‍යාපි සත්තා අමතං ආරාධෙන්ති, තදාපි න සක්කා වත්තුං ''පූරා නිබ්බානධාතූ''ති. **විමුත්තිරසොති** කිලෙසෙහි විමුච්චනරසො. සබ්බා හි සාසනසම්පත්ති යාවදෙව අනුපාදාය ආසවෙහි චිත්තස්ස විමුත්තීති අත්ථො.

රතනානීති රතිජනනට්ඨෙන රතනානි. සතිපට්ඨානාදයො හි භාවියමානා පුබ්බභාගෙපි අනෙකවිධං පීතිපාමොජ්ජං නිබ්බත්තෙන්ති, පගෙව අපරභාගෙ. වුත්තඤ්හෙතං –

''යතො යතො සම්මසති, ඛන්ධානං උදයබ්බයං;
ලභතී පීතිපාමොජ්ජං, අමතං තං විජානත''න්ති. (ධ. ප. 374);

ලොකියරතනනිමිත්තං පන පීතිපාමොජ්ජං න තස්ස කලභාගම්පි අග්ඝති. අපිච –

> චිත්තීකතං මහග්ඝඤ්ච, අතුලං දුල්ලභදස්සනං;
> අනොමසත්තපරිභොගං, රතනන්ති පවුච්චති. (දී. නි. අට්ඨ. 2.33);

යදි ච චිත්තීකතාදිභාවෙන රතනං නාම හොති, සතිපට්ඨානාදීනඤ්ඤෙව භූතො රතනභාවො. බොධිපක්ඛියධම්මානඤ්හි සො ආනුභාවො, යං සාවකා සාවකපාරමීඤාණං, පච්චෙකසම්බුද්ධා පච්චෙකබොධිඤාණං, සම්මාසම්බුද්ධා සම්මාසම්බොධිං අධිගච්ඡන්ති ආසන්නකාරණත්තා. පරම්පරකාරණඤ්හි දානාදිඋපනිස්සයොති එවං රතිජනනට්ඨෙන චිත්තීකතාදිඅත්ථෙන ච රතනභාවො බොධිපක්ඛියධම්මානං සාතිසයො. තෙන වුත්තං **"තත්‍රිමානි රතනානි, සෙය්‍යථිදං – චත්තාරො සතිපට්ඨානා"**තිආදි.

ආරම්මණෙ ඔක්කන්දිත්වා උපට්ඨානට්ඨෙන පට්ඨානං, සතියෙව පට්ඨානං **සතිපට්ඨානං**. ආරම්මණස්ස පන කායාදිවසෙන චතුබ්බිධත්තා වුත්තං **"චත්තාරො සතිපට්ඨානා"**ති. තථා හි කායවෙදනාචිත්තධම්මෙසු සුභසුඛනිච්චඅත්තසඤ්ඤානං පහානතො අසුභදුක්ඛානිච්චානත්තභාවග්ගහණතො ච නෙසං කායානුපස්සනාදිභාවො විභත්තො.

සම්මා පදහන්ති එතෙන, සයං වා සම්මා පදහති, පසත්ථං සුන්දරං වා පදහනන්ති **සම්මප්පධානං,** පුග්ගලස්ස වා සම්මදෙව පධානභාවකරණතො **සම්මප්පධානං,** වීරියස්සෙතං අධිවචනං. තම්පි අනුප්පන්නුප්පන්නානං අකුසලානං අනුප්පාදනපහානවසෙන අනුප්පන්නුප්පන්නානං කුසලානං උප්පාදනඨපනවසෙන ච චතුකිච්චසාධකත්තා වුත්තං **"චත්තාරො සම්මප්පධානා"**ති.

ඉජ්ඣතීති **ඉද්ධි,** සමිජ්ඣති නිප්ඵජ්ජතීති අත්ථො. ඉජ්ඣන්ති තාය වා සත්තා ඉද්ධා වුද්ධා උක්කංසගතා හොන්තීති **ඉද්ධි**. පඨමෙන අත්ථෙන ඉද්ධි එව පාදො **ඉද්ධිපාදො,** ඉද්ධිකොට්ඨාසොති අත්ථො. දුතියෙන අත්ථෙන ඉද්ධියා පාදො පතිට්ඨා අධිගමුපායොති **ඉද්ධිපාදො**. තෙන හි උපරූපරිවිසෙසසඞ්ඛාතං ඉද්ධිං පජ්ජන්ති පාපුණන්ති. ස්වායං ඉද්ධිපාදො යස්මා ඡන්දාදිකෙ චත්තාරො අධිපතිධම්මෙ ධුරෙ ජෙට්ඨකෙ කත්වා නිබ්බත්තීයති, තස්මා වුත්තං **"චත්තාරො ඉද්ධිපාදො"**ති.

පඤ්චින්ද්‍රියානීති සද්ධාදීනි පඤ්ච ඉන්ද්‍රියානි. තත්ථ අස්සද්ධියං අභිභවිත්වා අධිමොක්ඛලක්ඛණෙ ඉන්දට්ඨං කාරෙතීති **සද්ධා ඉන්ද්‍රියං**. කොසජ්ජං අභිභවිත්වා පග්ගහලක්ඛණෙ, පමාදං අභිභවිත්වා උපට්ඨානලක්ඛණෙ, වික්ඛෙපං අභිභවිත්වා අවික්ඛෙපලක්ඛණෙ, අඤ්ඤාණං අභිභවිත්වා දස්සනලක්ඛණෙ ඉන්දට්ඨං කාරෙතීති **පඤ්ඤා ඉන්ද්‍රියං**.

තානියෙව අස්සද්ධියාදීහි අනභිභවනීයතො අකම්පියට්ඨෙන සම්පයුත්තධම්මෙසු ථිරභාවෙන ච **බලානි** වෙදිතබ්බානි.

සත්ත බොජ්ඣඞ්ගාති බොධියා, බොධිස්ස වා අඞ්ගාති **බොජ්ඣඞ්ගා**. යා හි එසා ධම්මසාමග්ගී, යාය ලොකුත්තරමග්ගක්ඛණෙ උප්පජ්ජමානාය ලීනුද්ධච්චපතිට්ඨානායූහනකාමසුඛත්තකිලමථානුයොගඋච්ඡෙදසස්සතාභිනිවෙසාදීනං අනෙකෙසං උපද්දවානං පටිපක්ඛභූතාය සතිධම්මවිචයවීරියපීතිපස්සද්ධිසමාධිඋපෙක්ඛාසඞ්ඛාතාය ධම්මසාමග්ගියා අරියසාවකො බුජ්ඣති කිලෙසනිද්දාය උට්ඨහති, චත්තාරි වා අරියසච්චානි පටිවිජ්ඣති, නිබ්බානමෙව වා සච්ඡිකරොතීති **"බොධී"**ති වුච්චති, තස්සා ධම්මසාමග්ගිසඞ්ඛාතාය බොධියා අඞ්ගාති **බොජ්ඣඞ්ගා** ඣානඞ්ගමග්ගඞ්ගාදයො විය. යොපෙස වුත්තප්පකාරාය ධම්මසාමග්ගියා බුජ්ඣතීති කත්වා අරියසාවකො **"බොධී"**ති වුච්චති, තස්ස බොධිස්ස වා අඞ්ගාතිපි **බොජ්ඣඞ්ගා** සෙනඞ්ගරථඞ්ගාදයො විය. තෙනාහු පොරාණා ''බුජ්ඣනකස්ස පුග්ගලස්ස අඞ්ගාති බොජ්ඣඞ්ගා''ති (සං. නි. අට්ඨ. 3.5.182; විභ. අට්ඨ. 466; පටි. ම. අට්ඨ. 1.1.25), ''බොධාය සංවත්තන්තීති බොජ්ඣඞ්ගා''තිආදිනා (පටි. ම. 2.17) නයෙනපි බොජ්ඣඞ්ගට්ඨො වෙදිතබ්බො.

අරියො අට්ඨඞ්ගිකො මග්ගොති තංතංමග්ගවජ්ඣෙහි කිලෙසෙහි ආරකත්තා අරියභාවකරත්තා අරියඵලපටිලාභකරත්තා ච **අරියො**. සම්මාදිට්ඨිආදීනි අට්ඨඞ්ගානි අස්ස අත්ථි, අට්ඨඞ්ගානියෙව වා **අට්ඨඞ්ගිකො.** මාරෙන්තො කිලෙසෙ ගච්ඡති, නිබ්බානත්ථිකෙහි වා මග්ගීයති, සයං වා නිබ්බානං මග්ගතීති **මග්ගො**ති එවමෙතෙසං සතිපට්ඨානාදීනං අත්ථවිභාගො වෙදිතබ්බො.

සොතාපන්නොති මග්ගසඞ්ඛාතං සොතං ආපජ්ජිත්වා පාපුණිත්වා ඨිතො, සොතාපත්තිඵලට්ඨොති අත්ථො. **සොතාපත්තිඵලසච්ඡිකිරියාය පටිපන්නො**ති සොතාපත්තිඵලස්ස අත්තපච්චක්ඛකරණත්ථාය පටිපජ්ජමානො පඨමමග්ගට්ඨො , යො අට්ඨමකොතිපි වුච්චති. **සකදාගාමී**ති සකිදෙව ඉමං ලොකං පටිසන්ධිග්ගහණවසෙන ආගමනසීලො දුතියඵලට්ඨො. **අනාගාමී**ති පටිසන්ධිග්ගහණවසෙන කාමලොකං අනාගමනසීලො තතියඵලට්ඨො. යො

පන සද්ධානුසාරී ධම්මානුසාරී එකබීජීති එවමාදිකො අරියපුග්ගලවිභාගො, සො තෙසංයෙව භෙදොති. සෙසං වුත්තනයමෙව.

එතමත්ථං විදිත්වාති එතං අත්තනො ධම්මවිනයෙ මතකුණපසදිසෙන දුස්සීලපුග්ගලෙන සද්ධිං සංවාසාභාවසඞ්ඛාතං අත්ථං විදිත්වා. **ඉමං උදානන්ති** ඉමං අසංවාසාරහසංවාසාරහභාවානං කාරණපරිදීපනං උදානං උදානෙසි.

තත්ථ **ඡන්නමතිවස්සතීති** ආපත්තිං ආපජ්ජිත්වා පටිච්ඡාදෙන්තො අඤ්ඤං නවං ආපත්තිං

ආපජ්ජති, තතො අපරන්ති එවං ආපත්තිවස්සං කිලෙසවස්සං අතිවිය වස්සති. **විවටං නාතිවස්සතීති** ආපත්තිං ආපන්නො තං අප්පටිච්ඡාදෙත්වා විවරන්තො සබ්‍රහ්මචාරීනං පකාසෙන්තො යථාධම්මං යථාවිනයං පටිකරොන්තො දෙසෙන්තො වුට්ඨහන්තො අඤ්ඤං නවං ආපත්තිං නාපජ්ජති, තෙනස්ස තං විවටං පුන ආපත්තිවස්සං කිලෙසවස්සං න වස්සති. යස්මා ච එතදෙව, තස්මා **ඡන්නං** ඡාදිතං ආපත්තිං විවරෙථ. **එවං තං නාතිවස්සතීති** එවං සන්තෙ තං ආපත්තිං ආපජ්ජනපුග්ගලානං අත්තභාවං අතිවිජ්ඣිත්වා කිලෙසවස්සනෙන න වස්සති න තෙමෙති, එවං සො කිලෙසෙහි අනවස්සුතො පරිසුද්ධසීලො සමාහිතො හුත්වා විපස්සනං පට්ඨපෙත්වා සම්මසන්තො අනුක්කමෙන නිබ්බානං පාපුණාතීති අධිප්පායො.

ඉමස්මිං ධම්මවිනයෙ අට්ඨච්ඡරියකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

පාතිමොක්ඛසවනාරහකථාවණ්ණනා

386. අථ භගවා චින්තෙසි ‘‘ඉදානි භික්ඛුසඞ්ඝෙ අබ්බුදො ජාතො, අපරිසුද්ධා පුග්ගලා උපොසථං ආගච්ඡන්ති, න ච තථාගතො අපරිසුද්ධාය පරිසාය උපොසථං උද්දිසති, අනුද්දිසන්තෙ ච භික්ඛුසඞ්ඝස්ස උපොසථො පච්ඡිජ්ජති, යන්නූනාහං ඉතො පට්ඨාය භික්ඛූනඤ්ඤෙව පාතිමොක්ඛුද්දෙසං අනුජානෙය්‍යා’’න්ති, එවං පන චින්තෙත්වා භික්ඛූනඤ්ඤෙව පාතිමොක්ඛුද්දෙසං අනුජානි . තෙන වුත්තං **‘‘අථ ඛො භගවා…පෙ…. පාතිමොක්ඛං උද්දිසෙය්‍යාථා’’**ති. තත්ථ **නදානාහන්ති** න ඉදානි අහං. උපොසථං න කරිස්සාමි, පාතිමොක්ඛං න උද්දිසිස්සාමීති පච්චෙකං **න**-කාරෙන සම්බන්ධො. දුවිධං පාතිමොක්ඛං ආණාපාතිමොක්ඛං ඔවාදපාතිමොක්ඛන්ති. තෙසු ‘‘සුණාතු මෙ භන්තෙ’’තිආදිකං **ආණාපාතිමොක්ඛං,** තං සාවකාව උද්දිසන්ති, න බුද්ධා, යං අන්වද්ධමාසං උද්දිසීයති. ‘‘ඛන්තී පරමං…පෙ…. සබ්බපාපස්ස අකරණං…පෙ…. අනූපවාදො අනූපඝාතො…පෙ…. එතං බුද්ධාන සාසන’’න්ති (දී. නි. 2.90; ධ. ප. 183-185) ඉමා පන තිස්සො ගාථා **ඔවාදපාතිමොක්ඛං** නාම, තං බුද්ධාව උද්දිසන්ති, න සාවකා. ඡන්නම්පි වස්සානං අච්චයෙන උද්දිසන්ති. දීඝායුකබුද්ධානඤ්හි ධරමානකාලෙ අයමෙව පාතිමොක්ඛුද්දෙසො, අප්පායුකබුද්ධානං පන පඨමබොධියංයෙව, තතො පරං ඉතරො, තඤ්ච ඛො භික්ඛූ එව උද්දිසන්ති, න බුද්ධා. තස්මා අම්හාකම්පි භගවා වීසතිවස්සමත්තං ඉමං ඔවාදපාතිමොක්ඛං උද්දිසිත්වා ඉමං අන්තරායං දිස්වා තතො පරං න උද්දිසි.

අට්ඨානන්ති අකාරණං. **අනවකාසොති** තස්සෙව වෙවචනං. කාරණඤ්හි තිට්ඨති එත්ථ ඵලං තදායත්තවුත්තිතායාති ‘‘ඨාන’’න්ති වුච්චති, එවං ‘‘අවකාසො’’තිපි වුච්චති. **යන්ති** කිරියාපරාමසනං. **න ච, භික්ඛවෙ, සාපත්තිකෙන පාතිමොක්ඛං සොතබ්බන්තිආදි** පදත්ථතො සුවිඤ්ඤෙය්‍යං. විනිච්ඡයතො පනෙත්ථ යං වත්තබ්බං, තං අට්ඨකථාය වුත්තමෙව. තත්ථ **පුරෙ වා පච්ඡා වාති** ඤත්තිතො පුබ්බෙ වා පච්ඡා වා.

ධම්මිකාධම්මිකපාතිමොක්ඛට්ඨපනකථාවණ්ණනා

387. **කතඤ්ච අකතඤ්ච උභයං ගහෙත්වාති** යස්ස එකන්තෙන කතාපි අත්ථි, අකතාපි අත්ථි, තස්ස තදුභයං ගහෙත්වා.

ධම්මිකපාතිමොක්ඛට්ඨපනකථාවණ්ණනා

389. **පරිසා වුට්ඨාතීති** යස්මිං වත්ථුස්මිං පාතිමොක්ඛං ඨපිතං, තං වත්ථුං අවිනිච්ඡිනිත්වා කෙනචි අන්තරායෙන වුට්ඨාති.

393. **පච්චාදියතීති** පති ආදියති, ‘‘අකතං කම්ම’’න්තිආදිනා පුන ආරභතීති අත්ථො.

අත්තාදානඅඞ්ගකථාවණ්ණනා

398. පරං චොදෙතුං අත්තනා ආදාතබ්බං ගහෙතබ්බං අධිකරණං **අත්තාදානං**. තෙනාහ **‘‘සාසනං සොධෙතුකාමො’’**තිආදි. **වස්සාරත්තොති** වස්සකාලො.

චොදකෙන පච්චවෙක්ඛිතබ්බධම්මකථාවණ්ණනා

399. **පටිමාසිතුන්ති** පරාමසිතුං. **පලිබොධෙ ඡින්දිත්වා…පෙ…. අධිගතං මෙත්තචිත්තන්ති** ඉමිනා අප්පනාප්පත්තං මෙත්තාභාවනං දස්සෙති. තෙනෙවාහ **“වික්ඛම්භනවසෙන විහතාඝාත”**න්ති.

චොදකෙන උපට්ඨාපෙතබ්බධම්මකථාවණ්ණනා

400. **නො දොසන්තරොති** එත්ථ චිත්තපරියායො **අන්තර-සද්දොති** ආහ **“න දුට්ඨචිත්තො හුත්වා”**ති.

චොදකවුදිතකපටිසංයුත්තකථාවණ්ණනා

401. **කරුණන්ති** අප්පනාප්පත්තං කරුණජ්ඣානං. **කරුණාපුබ්බභාගන්ති** පරිකම්මුපචාරවසප්පවත්තං කරුණං. **මෙත්තඤ්ච මෙත්තාපුබ්බභාගඤ්චාති** එත්ථාපි එසෙව නයො. සෙසමෙත්ථ සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙවාති.

පාතිමොක්ඛට්ඨපනක්ඛන්ධකවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

10. භික්ඛුනික්ඛන්ධකං

මහාපජාපතිගොතමීවත්ථුකථාවණ්ණනා

402. භික්ඛුනික්ඛන්ධකෙ **සක්කෙසු විහරතීති** පඨමගමනෙන ගන්ත්වා විහරති. **මහාපජාපති ගොතමීති** එත්ථ **ගොතමීති** ගොත්තං. නාමකරණදිවසෙ පනස්සා ලද්ධසක්කාරා බ්‍රාහ්මණා ලක්ඛණසම්පත්තිං දිස්වා ''සචෙ අයං ධීතරං ලභිස්සති, චක්කවත්තිරඤ්ඤො මහෙසී භවිස්සති. සචෙ පුත්තං ලභිස්සති, චක්කවත්තිරාජා භවිස්සතීති උභයථාපි මහතීයෙවස්සා පජා භවිස්සතී''ති බ්‍යාකරිංසු, තස්මා පුත්තපජාය චෙව ධීතුපජාය ච මහන්තතාය ''මහාපජාපතී''ති නාමං අකංසු, ඉධ පන ගොත්තෙන සද්ධිං සංසන්දිත්වා ''මහාපජාපති ගොතමී''ති වුත්තං. **යෙන භගවා තෙනුපසඞ්කමීති** භගවා කපිලපුරං ගන්ත්වා පඨමමෙව නන්දං පබ්බාජෙසි, සත්තමෙ දිවසෙ රාහුලකුමාරං. **චුම්බටකකලහෙ** පන උභයනගරවාසිකෙසු යුද්ධත්ථාය නික්ඛන්තෙසු සත්ථා ගන්ත්වා තෙ රාජානො සඤ්ඤාපෙත්වා **අත්තදණ්ඩසුත්තං** (සු. නි. 941 ආදයො) කථෙසි. රාජානො පසීදිත්වා අඩ්ඪතෙය්‍යසතෙ අඩ්ඪතෙය්‍යසතෙ දාරකෙ අදංසු. තානි පඤ්ච කුමාරසතානි සත්ථු සන්තිකෙ පබ්බජිංසු. අථ නෙසං පජාපතියො සාසනං පෙසෙත්වා අනභිරතිං උප්පාදයිංසු. සත්ථා තෙසං අනභිරතියා උප්පන්නභාවං ඤත්වා තෙ පඤ්චසතෙ දහරභික්ඛූ කුණාලදහං නෙත්වා අත්තනො කුණාලකාලෙ නිසින්නපුබ්බෙ පාසාණතලෙ නිසීදිත්වා **කුණාලජාතකකථාය** (ජා. 2.21.කුණාලජාතක) තෙසං අනභිරතිං විනොදෙත්වා සබ්බෙපි තෙ සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨාපෙසි, පුන මහාවනං ආනෙත්වා අරහත්තඵලෙ. තෙසං චිත්තජානනත්ථං පුනපි පජාපතියො සාසනං පහිණිංසු. තෙ ''අභබ්බා මයං඾ඝරාවාසස්සා''ති පටිසාසනං පහිණිංසු. තා ''න දානි අම්හාකං පරඝරං ගන්තුං යුත්තං, මහාපජාපතියා සන්තිකං ගන්ත්වා පබ්බජ්ජං අනුජානාපෙත්වා පබ්බජිස්සාමා''ති පඤ්චසතාපි මහාපජාපතිං උපසඞ්කමිත්වා ''අය්‍යෙ, අම්හාකං පබ්බජ්ජං අනුජානාපෙථා''ති ආහංසු. මහාපජාපති ච තා ඉත්ථියො ගහෙත්වා යෙන භගවා තෙනුපසඞ්කමි, සෙතච්ඡත්තස්ස හෙට්ඨා රඤ්ඤො පරිනිබ්බුතකාලෙ උපසඞ්කමීතිපි වදන්තියෙව. **පක්කාමීති** පුන කපිලපුරමෙව පාවිසි.

යථාභිරන්තං විහරිත්වාති බොධනෙය්‍යසත්තානං උපනිස්සයං ඔලොකෙන්තො යථාජ්ඣාසයෙන විහරිත්වා. **චාරිකං පක්කාමීති** මහාජනසඞ්ගහං කරොන්තො උත්තමාය බුද්ධසිරියා අනොපමෙන බුද්ධවිලාසෙන අතුරිතචාරිකං පක්කාමි. **සම්බහුලාහි සාකියානීහි සද්ධින්ති** අන්තොනිවෙසනස්මිංයෙව දසබලං උද්දිස්ස පබ්බජ්ජාවෙසං ගහෙත්වා තාපි පඤ්චසතා සාකියානියො පබ්බජ්ජාවෙසංයෙව ගාහාපෙත්වා සබ්බාහිපි තාහි සම්බහුලාහි සාකියානීහි සද්ධිං. **පක්කාමීති** ගමනං අභිනීහරි. ගමනාභිනීහරණකාලෙ පනස්සා ''සුකුමාරා රාජිත්ථියො පදසා ගන්තුං න සක්ඛිස්සන්තී''ති සාකියකොලියරාජානො සුවණ්ණසිවිකායො උපට්ඨාපයිංසු, තා පන ''යානෙ ආරුය්හ ගච්ඡන්තීහි සත්ථරි අගාරවො කතො හොතී''ති එකපණ්ණාසයොජනිකං මග්ගං පදසාව පටිපජ්ජිංසු. රාජානොපි පුරතො ච පච්ඡතො ච ආරක්ඛං සංවිදහාපෙත්වා තණ්ඩුලසප්පිතෙලාදීනං සකටානි පූරෙත්වා ''ගතගතට්ඨානෙ ආහාරං පටියාදෙථා''ති පුරිසෙ පෙසයිංසු. **සූනෙහි පාදෙහීති** තාසඤ්හි සුඛුමාලත්තා පාදෙසු එකො ඵොටො උට්ඨෙති, එකො භිජ්ජති, උභො පාදා කටකට්ඨිසම්පරිකිණ්ණා විය හුත්වා උද්ධුමාතා. තෙන වුත්තං ''සූනෙහි පාදෙහී''ති. **බහිද්වාරකොට්ඨකෙති** ද්වාරකොට්ඨකස්ස බහි. කස්මා පනෙවං ඨිතාති? එවං කිරස්සා අහොසි ''අහං තථාගතෙන අනුඤ්ඤාතා සයමෙව පබ්බජ්ජාවෙසං අග්ගහෙසිං, එවං ගහිතභාවො ච පන මෙ සකලජම්බුදීපෙ පාකටො ජාතො, සචෙ සත්ථා පබ්බජ්ජං අනුජානිස්සති, ඉච්චෙතං කුසලං. සචෙ නානුජානිස්සති, මහතී ගරහා භවිස්සතී''ති විහාරං පවිසිතුං අසක්කොන්තී රොදමානා අට්ඨාසි. **කිං නු ත්වං ගොතමීති** කිං නු රාජකුලානං විපත්ති උප්පන්නා, කෙන නු ත්වං කාරණෙන එවං විවණ්ණභාවං පත්තා සූනෙහි පාදෙහි...පෙ.... ඨිතාති.

අඤ්ඤෙනපි පරියායෙනාති අඤ්ඤෙනපි කාරණෙන. **ආපාදිකාති** සංවඩ්ඪිකා, තුම්හාකං හත්ථපාදෙසු හත්ථපාදකිච්චං අසාධෙන්තෙසු හත්ථෙ ච පාදෙ ච වඩ්ඪෙත්වා පටිජග්ගිකාති අත්ථො. **පොසිකාති** දිවසස්ස ද්වෙ තයො වාරෙ නහාපෙත්වා භොජෙත්වා පායෙත්වා තුම්හෙ පොසෙසි. **ථඤ්ඤං පායෙසීති** නන්දකුමාරො කිර බොධිසත්තතො කතිපාහෙනෙව දහරතරො. තස්මිං ජාතෙ මහාපජාපති අත්තනො පුත්තං ධාතීනං දත්වා සයං බොධිසත්තස්ස ධාතිකිච්චං සාධයමානා අත්තනො ථඤ්ඤං පායෙසි. තං සන්ධාය ථෙරො එවමාහ. **සාධු භන්තෙති** ''බහුකාරා''තිආදීහි තස්සා ගුණං කථෙත්වා පුන පබ්බජ්ජං යාචන්තො එවමාහ.

මහාපජාපතිගොතමීවත්ථුකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

අට්ඨගරුධම්මකථාවණ්ණනා

403. සත්ථාපි ''ඉත්ථියො නාම පරිත්තසද්ධා, එකායාචිතමත්තෙයෙව පබ්බජ්ජාය අනුඤ්ඤාතාය න මම සාසනං ගරුං කත්වා ගණ්හිස්සන්තී''ති තික්ඛත්තුං පටික්ඛිපිත්වා ඉදානි ගරුං කත්වා ගාහාපෙතුකාමතාය **''සචෙ, ආනන්ද, මහාපජාපති ගොතමී අට්ඨ ගරුධම්මෙ පටිග්ගණ්හාති, සාවස්සා හොතු උපසම්පදා''**තිආදිමාහ. තත්ථ **සාවස්සාති** සා එව අස්සා පබ්බජ්ජාපි උපසම්පදාපි හොතු.

තදහුපසම්පන්නස්සාති තං දිවසම්පි උපසම්පන්නස්ස. **අභිවාදනං පච්චුට්ඨානං අඤ්ජලිකම්මං සාමීචිකම්මං කාතබ්බ**න්ති මානාතිමානං අකත්වා පඤ්චපතිට්ඨිතෙන අභිවාදනං, ආසනා උට්ඨාය පච්චුග්ගමනවසෙන පච්චුට්ඨානං, දසනඛෙ සමොධානෙත්වා අඤ්ජලිකම්මං, ආසනපඤ්ඤාපනබීජනාදිකං අනුච්ඡවිකකම්මසඞ්ඛාතං සාමීචිකම්මඤ්ච කත්තබ්බං. **අභික්ඛුකෙ ආවාසෙති** යත්ථ වසන්තියා අනන්තරායෙන ඔවාදත්ථාය උපසඞ්කමනාරහෙ ඨානෙ ඔවාදදායකො ආචරියො නත්ථි, අයං අභික්ඛුකො ආවාසො නාම, එවරූපෙ ආවාසෙ වස්සං න උපගන්තබ්බං. **අන්වද්ධමාසන්ති** අනුපොසථිකං. **ඔවාදූපසඞ්කමනන්ති** ඔවාදත්ථාය උපසඞ්කමනං. **දිට්ඨෙනාති** චක්ඛුනා දිට්ඨෙන. **සුතෙනාති** සොතෙන සුතෙන. **පරිසඞ්කායාති** දිට්ඨසුතවසෙන පරිසඞ්කිතෙන. **ගරුධම්මන්ති** ගරුකං සඞ්ඝාදිසෙසාපත්තිං. **පක්ඛමානත්තන්ති** අනූනානි පන්නරස දිවසානි මානත්තං. **ඡසු ධම්මෙසූති** විකාලභොජනච්ඡට්ඨෙසු සික්ඛාපදෙසු. **සික්ඛිතසික්ඛායාති** එකසික්ඛම්පි අඛණ්ඩං කත්වා පූරිතසික්ඛාය.

න අක්කොසිතබ්බො න පරිභාසිතබ්බොති දසන්නං අක්කොසවත්ථූනං අඤ්ඤතරෙන අක්කොසවත්ථුනා න අක්කොසිතබ්බො, භයූපදංසනාය කායචි පරිභාසාය න පරිභාසිතබ්බො. **ඔවටො භික්ඛුනීනං භික්ඛූසු වචනපථොති** ඔවාදානුසාසනිධම්මකථාසඞ්ඛාතො වචනපථො භික්ඛුනීනං භික්ඛූසු ඔවටො පිහිතො, න භික්ඛුනියා කොචි භික්ඛු ඔවදිතබ්බො වා අනුසාසිතබ්බො වා, ''භන්තෙ පොරාණකත්ථෙරා ඉදඤ්චිදඤ්ච වත්තං පූරයිංසූ''ති එවං පන පවෙණිවසෙන කථෙතුං වට්ටති. **අනොවටො භික්ඛූනං භික්ඛුනීසූති** භික්ඛූනං පන භික්ඛුනීසු වචනපථො අනිවාරිතො, යථාරුචියා ඔවදන්තු අනුසාසන්තු ධම්මකථං කථෙන්තූති අයමෙත්ථ සඞ්ඛෙපො, විත්ථාරතො පනෙසා ගරුධම්මකථා මහාවිභඞ්ගෙ වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බා.

ඉමෙ පන අට්ඨ ගරුධම්මෙ සත්ථු සන්තිකෙ උග්ගහෙත්වා ථෙරෙන අත්තනො ආරොචියමානෙ සුත්වා මහාපජාපතියා තාවමහන්තං දොමනස්සං ඛණෙන පටිප්පස්සම්භි. අනොතත්තදහතො ආභතෙන සීතුදකස්ස ඝටසතෙන මත්ථකෙ පරිසිත්තා විය විගතපරිළාහා අත්තමනා හුත්වා ගරුධම්මපටිග්ගහණෙන උප්පන්නපීතිපාමොජ්ජං ආවි කරොන්තී **''සෙය්‍යථාපි, භන්තෙ''**තිආදිකං උදානං උදානෙසි. තත්ථ **දහරොති** තරුණො. **යුවාති** යොබ්බඤ්ඤභාවෙ ඨිතො. **මණ්ඩනකජාතිකොති** අලඞ්කාරසභාවො. තත්ථ කොචි තරුණොපි යුවා න හොති යථා අතිතරුණො. කොචි යුවාපි මණ්ඩනකජාතිකො න හොති යථා උපසන්තසභාවො ආලසියබ්‍යසනාදීහි වා අභිභූතො, ඉධ පන දහරො චෙව යුවා ච මණ්ඩනකජාතිකො ච අධිප්පෙතො, තස්මා එවමාහ. උප්පලාදීනි ලොකසම්මතත්තා වුත්තානි. ඉතො පරං යං යං වත්තබ්බං, තං තං අට්ඨකථායං දස්සිතමෙව.

තත්ථ **මාතුගාමස්ස පබ්බජිතත්තාති** ඉදං පඤ්චවස්සසතතො උද්ධං අට්ඨත්වා පඤ්චසුයෙව වස්සසතෙසු සද්ධම්මට්ඨිතියා කාරණනිදස්සනං. **පටිසම්භිදාපභෙදප්පත්තඛීණාසවවසෙනෙව වුත්තන්ති** එත්ථ ''පටිසම්භිදාපත්තඛීණාසවග්ගහණෙන ඣානානිපි ගහිතානෙව හොන්ති. න හි නිජ්ඣානකානං සබ්බප්පකාරසම්පත්ති ඉජ්ඣතී''ති **ගණ්ඨිපදෙසු** වුත්තං. **සුක්ඛවිපස්සකඛීණාසවවසෙන වස්සසහස්සන්ති**ආදිනා ච යං වුත්තං. තං ඛන්ධකභාණකානං මතෙන වුත්තන්ති වෙදිතබ්බං. **දීඝනිකායට්ඨකථායං** (දී. නි. අට්ඨ. 3.161) පන එවං වුත්තං –

> ''පටිසම්භිදාපත්තෙහි වස්සසහස්සං අට්ඨාසි, ඡළභිඤ්ඤෙහි වස්සසහස්සං, තෙවිජ්ජෙහි වස්සසහස්සං, සුක්ඛවිපස්සකෙහි වස්සසහස්සං, පාතිමොක්ඛෙන වස්සසහස්සං අට්ඨාසී''ති.

අඞ්ගුත්තරනිකායට්ඨකථායම්පි (අ. නි. අට්ඨ. 1.1.130) –

> ''බුද්ධානඤ්හි පරිනිබ්බානතො වස්සසහස්සමෙව පටිසම්භිදා නිබ්බත්තෙතුං සක්කොන්ති, තතො පරං ඡ අභිඤ්ඤා, තතො තාපි නිබ්බත්තෙතුං අසක්කොන්තා තිස්සො විජ්ජා නිබ්බත්තෙන්ති, ගච්ඡන්තෙ ගච්ඡන්තෙ කාලෙ තාපි නිබ්බත්තෙතුං අසක්කොන්තා සුක්ඛවිපස්සකා හොන්ති. එතෙනෙව උපායෙන අනාගාමිනො සකදාගාමිනො සොතාපන්නා''ති –

වුත්තං.

සංයුත්තනිකායට්ඨකථායං පන (සං. නි. අට්ඨ. 2.3.156) –

> ''පඨමබොධියඤ්හි භික්ඛූ පටිසම්භිදාපත්තා අහෙසුං. අථ කාලෙ ගච්ඡන්තෙ පටිසම්භිදා පාපුණිතුං න සක්ඛිංසු, ඡළභිඤ්ඤා අහෙසුං, තතො ඡ අභිඤ්ඤා පත්තුං අසක්කොන්තා තිස්සො විජ්ජා පාපුණිංසු. ඉදානි කාලෙ ගච්ඡන්තෙ තිස්සො විජ්ජා පාපුණිතුං අසක්කොන්තා ආසවක්ඛයමත්තං පාපුණිස්සන්ති, තම්පි අසක්කොන්තා අනාගාමිඵලං, තම්පි අසක්කොන්තා සකදාගාමිඵලං, තම්පි අසක්කොන්තා සොතාපත්තිඵලං, ගච්ඡන්තෙ කාලෙ සොතාපත්තිඵලම්පි පත්තුං න සක්ඛිස්සන්තී''ති –

වුත්තං.

යස්මා චෙතං සබ්බං අඤ්ඤමඤ්ඤපටිවිරුද්ධං, තස්මා තෙසං තෙසං භාණකානං මතමෙව ආචරියෙන තත්ථ තත්ථ දස්සිතන්ති ගහෙතබ්බං. අඤ්ඤථා හි ආචරියස්සෙව පුබ්බාපරවිරොධප්පසඞ්ගො සියාති.

තානියෙවාති තානියෙව පඤ්ච වස්සසහස්සානි. පරියත්තිමූලකං සාසනන්ති ආහ **"න හි පරියත්තියා අසති පටිවෙධො අත්ථී"**තිආදි. පරියත්තියා හි අන්තරහිතාය පටිපත්ති අන්තරධායති, පටිපත්තියා අන්තරහිතාය අධිගමො අන්තරධායති. කිංකාරණා? අයඤ්හි පරියත්ති පටිපත්තියා පච්චයො හොති, පටිපත්ති අධිගමස්ස, ඉති පටිපත්තිතොපි පරියත්තියෙව පමාණං. තත්ථ පටිවෙධො ච පටිපත්ති ච හොතිපි න හොතිපි. එකස්මිඤ්හි කාලෙ පටිවෙධකරා භික්ඛූ බහූ හොන්ති, "එස භික්ඛු පුථුජ්ජනො"ති අඞ්ගුලිං පසාරෙත්වා දස්සෙතබ්බො හොති, ඉමස්මිංයෙව දීපෙ එකවාරං පුථුජ්ජනභික්ඛු නාම නාහොසි. පටිපත්තිපූරකාපි කදාචි බහූ හොන්ති, කදාචි අප්පා, ඉති පටිවෙධො ච පටිපත්ති ච හොතිපි න හොතිපි. සාසනට්ඨිතියා පන පරියත්තියෙව පමාණං. පණ්ඩිතො හි තෙපිටකං සුත්වා ද්වෙපි පූරෙති. යථා අම්හාකං බොධිසත්තො ආළාරස්ස සන්තිකෙ පඤ්චාභිඤ්ඤා සත්ත ච සමාපත්තියො නිබ්බත්තෙත්වා නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතනසමාපත්තියා පරිකම්මං පුච්ඡි, සො "න ජානාමී"ති ආහ, තතො උදකස්ස සන්තිකං ගන්ත්වා අධිගතවිසෙසං සංසන්දිත්වා නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතනස්ස පරිකම්මං පුච්ඡි, සො ආචික්ඛි, තස්ස වචනසමනන්තරමෙව මහාසත්තො තං සම්පාදෙසි, එවමෙව පඤ්ඤවා භික්ඛු පරියත්තිං සුත්වා ද්වෙපි පූරෙති, තස්මා පරියත්තියා ඨිතාය සාසනං ඨිතං හොති. යථාපි මහතො තළාකස්ස පාළියා ථිරාය උදකං න ඨස්සතීති න වත්තබ්බං, උදකෙ සති පදුමාදීනි පුප්ඵානි න පුප්ඵිස්සන්තීති න වත්තබ්බං, එවමෙව මහාතළාකස්ස ථිරපාළිසදිසෙ තෙපිටකෙ බුද්ධවචනෙ සති මහාතළාකෙ උදකසදිසා පටිපත්තිපූරකා කුලපුත්තා නත්ථීති න වත්තබ්බං, තෙසු සති මහාතළාකෙ පදුමාදීනි පුප්ඵානි විය සොතාපන්නාදයො අරියපුග්ගලා නත්ථීති න වත්තබ්බං. එවං එකන්තතො පරියත්තියෙව පමාණං.

පරියත්තියා අන්තරහිතායාති එත්ථ **පරියත්තීති** (අ. නි. අට්ඨ. 1.1.130) තෙපිටකං බුද්ධවචනං සාට්ඨකථා පාළි. යාව සා තිට්ඨති, තාව පරියත්ති පරිපුණ්ණා නාම හොති. ගච්ඡන්තෙ ගච්ඡන්තෙ කාලෙ කලියුගරාජානො අධම්මිකා හොන්ති, තෙසු අධම්මිකෙසු තෙසම්පි අමච්චාදයො අධම්මිකා හොන්ති, තතො රට්ඨජනපදවාසිනොති තෙසං අධම්මිකතාය න දෙවො සම්මා වස්සති, තතො සස්සානි න සම්පජ්ජන්ති, තෙසු අසම්පජ්ජන්තෙසු පච්චයදායකා භික්ඛුසඞ්ඝස්ස පච්චයෙ දාතුං න සක්කොන්ති, භික්ඛූ පච්චයෙහි කිලමන්තා අන්තෙවාසිකෙ සඞ්ගහෙතුං න සක්කොන්ති. ගච්ඡන්තෙ ගච්ඡන්තෙ කාලෙ පරියත්ති පරිහායති, අත්ථවසෙන ධාරෙතුං න සක්කොන්ති, පාළිවසෙනෙව ධාරෙන්ති. තතො කාලෙ ගච්ඡන්තෙ පාළිම්පි සකලං ධාරෙතුං න සක්කොන්ති, පඨමං අභිධම්මපිටකං පරිහායති, පරිහායමානං මත්ථකතො පට්ඨාය පරිහායති. පඨමමෙව හි මහාපකරණං පරිහායති, තස්මිං පරිහීනෙ යමකං, කථාවත්ථු, පුග්ගලපඤ්ඤත්ති, ධාතුකථා, විභඞ්ගො, ධම්මසඞ්ගහොති.

එවං අභිධම්මපිටකෙ පරිහීනෙ මත්ථකතො පට්ඨාය සුත්තන්තපිටකං පරිහායති. පඨමඤ්හි අඞ්ගුත්තරනිකායො පරිහායති, තස්මිම්පි පඨමං එකාදසකනිපාතො…පෙ…. තතො එකකනිපාතොති. එවං අඞ්ගුත්තරනිකායෙ පරිහීනෙ මත්ථකතො පට්ඨාය සංයුත්තනිකායො පරිහායති. පඨමඤ්හි මහාවග්ගො පරිහායති, තතො සළායතනවග්ගො, ඛන්ධකවග්ගො, නිදානවග්ගො, සගාථාවග්ගොති. එවං සංයුත්තනිකායෙ පරිහීනෙ මත්ථකතො පට්ඨාය මජ්ඣිමනිකායො පරිහායති. පඨමඤ්හි උපරිපණ්ණාසකො පරිහායති, තතො මජ්ඣිමපණ්ණාසකො, තතො මූලපණ්ණාසකොති. එවං මජ්ඣිමනිකායෙ පරිහීනෙ මත්ථකතො පට්ඨාය දීඝනිකායො පරිහායති. පඨමඤ්හි පාථිකවග්ගො පරිහායති, තතො මහාවග්ගො, තතො සීලක්ඛන්ධවග්ගොති. එවං දීඝනිකායෙ පරිහීනෙ සුත්තන්තපිටකං පරිහීනං නාම හොති. විනයපිටකෙන සද්ධිං ජාතකමෙව ධාරෙන්ති. විනයපිටකඤ්හි ලජ්ජිනො ධාරෙන්ති, ලාභකාමා පන "සුත්තන්තෙ කථිතෙපි සල්ලක්ඛෙන්තා නත්ථී"ති ජාතකමෙව ධාරෙන්ති. ගච්ඡන්තෙ කාලෙ ජාතකම්පි ධාරෙතුං න සක්කොන්ති. අථ නෙසං පඨමං වෙස්සන්තරජාතකං පරිහායති, තතො පටිලොමක්කමෙන පුණ්ණකජාතකං, මහානාරදජාතකන්ති පරියොසානෙ අපණ්ණකජාතකං පරිහායති, විනයපිටකමෙව ධාරෙන්ති.

ගච්ඡන්තෙ කාලෙ තම්පි මත්ථකතො පට්ඨාය පරිහායති. පඨමඤ්හි පරිවාරො පරිහායති, තතො ඛන්ධකො, භික්ඛුනීවිභඞ්ගො, මහාවිභඞ්ගොති අනුක්කමෙන උපොසථක්ඛන්ධකමත්තමෙව ධාරෙන්ති. තදාපි පරියත්ති අනන්තරහිතාව හොති. යාව පන මනුස්සෙසු චතුප්පදිකගාථාපි පවත්තති, තාව පරියත්ති අනන්තරහිතාව හොති. යදා සද්ධො පසන්නො රාජා හත්ථික්ඛන්ධෙ සුවණ්ණචඞ්කොටකම්හි සහස්සත්ථවිකං ඨපාපෙත්වා "බුද්ධෙහි කථිතං චතුප්පදිකං ගාථං ජානන්තො ඉමං සහස්සං ගණ්හතූ"ති නගරෙ භෙරිං චරාපෙත්වා ගණ්හනකං අලභිත්වා "එකවාරං චරාපිතෙ නාමං සුණන්තාපි හොන්ති අසුණන්තාපී"ති යාවතතියං චරාපෙත්වා ගණ්හනකං අලභිත්වා රාජපුරිසා සහස්සත්ථවිකං පුන රාජකුලං පවෙසෙන්ති, තදා පරියත්ති අන්තරහිතා නාම හොති.

චිරං පවත්තිස්සතීති පරියත්තියා අන්තරහිතායපි ලිඞ්ගමත්තං අද්ධානං පවත්තිස්සති. කථං? ගච්ඡන්තෙ ගච්ඡන්තෙ හි කාලෙ චීවරග්ගහණං පත්තග්ගහණං සම්මිඤ්ජනපසාරණං ආලොකිතවිලොකිතං න පාසාදිකං හොති, නිගණ්ඨසමණා විය අලාබුපත්තං භික්ඛූ පත්තං අග්ගබාහාය පක්ඛිපිත්වා ආදාය විචරන්ති, එත්තාවතාපි ලිඞ්ගං අනන්තරහිතමෙව හොති. ගච්ඡන්තෙ පන කාලෙ අග්ගබාහතො ඔතාරෙත්වා හත්ථෙන වා සික්කාය වා ඔලම්බෙත්වා විචරන්ති, චීවරම්පි රජනසාරුප්පං අකත්වා ඔට්ඨට්ඨිවණ්ණං කත්වා රජන්ති. ගච්ඡන්තෙ කාලෙ රජනම්පි න හොති, දසච්ඡින්දනං ඔවට්ටිකාවිජ්ඣනං කප්පමත්තඤ්ච කත්වා වළඤ්ජන්ති, පුන ඔවට්ටිකං විජ්ඣිත්වා කප්පං න කරොන්ති.

තතො උභයම්පි අකත්වා දසා ඡෙත්වා පරිබ්බාජකා විය චරන්ති. ගච්ඡන්තෙ කාලෙ ''කො ඉමිනා අම්හාකං අත්ථො''ති ඛුද්දකං කාසාවඛණ්ඩං හත්ථෙ වා ගීවායං වා බන්ධන්ති, කෙසෙසු වා අල්ලීයාපෙන්ති, දාරභරණං කරොන්තා කසිත්වා වපිත්වා ජීවිකං කප්පෙත්වා විචරන්ති, තදා දක්ඛිණං දෙන්තො ජනො සඞ්ඝං උද්දිස්ස එතෙසම්පි දෙති. ඉදං සන්ධාය භගවතා වුත්තං ''භවිස්සන්ති ඛො පනානන්ද, අනාගතමද්ධානං ගොත්‍රභුනො කාසාවකණ්ඨා දුස්සීලා පාපධම්මා, තෙසු දුස්සීලෙසු සඞ්ඝං උද්දිස්ස දානං දස්සන්ති, තදාපාහං, ආනන්ද, සඞ්ඝගතං දක්ඛිණං අසඞ්ඛෙය්‍යං අප්පමෙය්‍යං වදාමී''ති (ම. නි. 3.380). තතො ගච්ඡන්තෙ කාලෙ නානාවිධානි කම්මානි කරොන්තා ''පපඤ්චො එස, කිං ඉමිනා අම්හාක''න්ති කාසාවඛණ්ඩං ඡින්දිත්වා අරඤ්ඤෙ ඛිපන්ති, තස්මිං කාලෙ ලිඞ්ගං අන්තරහිතං නාම හොති. කස්සපදසබලස්ස කිර කාලතො පට්ඨාය යොනකානං සෙතවත්ථානි පාරුපිත්වා චරණචාරිත්තං ජාතං. එවං පරියත්තියා අන්තරහිතායපි ලිඞ්ගමත්තං චිරං පවත්තිස්සතීති වෙදිතබ්බං.

අට්ඨගරුධම්මකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

භික්ඛුනීඋපසම්පන්නානුජානනකථාවණ්ණනා

404-405. **යදග්ගෙනා**ති යං දිවසං ආදිං කත්වා. **තදෙවා**ති තස්මිඤ්ඤෙව දිවසෙ. **අනුඤ්ඤාත්තියා**ති අනුඤ්ඤාය. **එකාහං, භන්තෙ ආනන්ද, භගවන්තං වරං යාචාමී**ති ''එවමෙව ඛො අහං, භන්තෙ ආනන්ද, ඉමෙ අට්ඨ ගරුධම්මෙ පටිග්ගණ්හාමි යාවජීවං අනතික්කමනීයෙ''ති පටිජානිත්වා ඉදානි කස්මා වරං යාචතීති චෙ? පරූපවාදවිවජ්ජනත්ථං. එවඤ්හි කෙචි වදෙය්‍යුං ''මහාපජාපතියා පඨමං සම්පටිච්ඡිතත්තා භික්ඛූනං භික්ඛුනීනඤ්ච යථාවුඩ්ඪං අභිවාදනං නාහොසි, සා චෙ වරං යාචෙය්‍ය, භගවා අනුජානෙය්‍යා''ති.

406. **සරාගායා**ති සරාගභාවාය කාමරාගභවරාගපරිබ්‍රූහනාය. **සඤ්ඤොගායා**ති වට්ටෙ සංයොජනත්ථාය. **ආචයායා**ති වට්ටස්ස වඩ්ඪනත්ථාය. **මහිච්ඡතායා**ති මහිච්ඡභාවාය. **අසන්තුට්ඨියා**ති අසන්තුට්ඨිභාවාය. **සඞ්ගණිකායා**ති කිලෙසසඞ්ගණගණසඞ්ගණවිහාරාය. **කොසජ්ජායා**ති කුසීතභාවාය. **දුබ්භරතායා**ති දුප්පොසතාය. **විරාගායා**ති සකලවට්ටතො විරජ්ජනත්ථාය. **විසඤ්ඤොගායා**ති කාමරාගාදීහි විසංයුජ්ජනත්ථාය. **අපචයායා**ති සබ්බස්සපි වට්ටස්ස අපචයත්ථාය, නිබ්බානායාති අත්ථො. **අප්පිච්ඡතායා**ති පච්චයප්පිච්ඡතාදිවසෙන සබ්බසො ඉච්ඡාපගමාය. **සන්තුට්ඨියා**ති ද්වාදසවිධසන්තුට්ඨිභාවාය. **පවිවෙකායා**ති පවිවිත්තභාවාය කායවිවෙකාදිතදඞ්ගවිවෙකාදිවිවෙකසිද්ධියා. **වීරියාරම්භායා**ති කායිකස්ස චෙව චෙතසිකස්ස ච වීරියස්ස පග්ගණ්හනත්ථාය. **සුභරතායා**ති සුඛපොසනත්ථාය. එවං යො පරියත්තිධම්මො උග්ගහණධාරණපරිපුච්ඡාමනසිකාරවසෙන යොනිසො පටිපජ්ජන්තස්ස සරාගාදිභාවපරිවජ්ජනස්ස කාරණං හුත්වා විරාගාදිභාවාය සංවත්තති, එකංසතො **එසො ධම්මො, එසො විනයො** සම්මදෙව අපායාදීසු අපතනවසෙන ධාරණතො කිලෙසානං විනයනතො, සත්ථු සම්මාසම්බුද්ධස්ස ඔවාදානුසිට්ඨිභාවතො **එතං සත්ථුසාසනන්ති ධාරෙය්‍යාසි** ජානෙය්‍යාසි, අවබුජ්ඣෙය්‍යාසීති අත්ථො. ඉමස්මිං සුත්තෙ පඨමවාරෙන වට්ටං, දුතියවාරෙන විවට්ටං කථිතං.

409-410. **විමානෙත්වා**ති අපරජ්ඣිත්වා. **කම්මප්පත්තායොපී**ති කම්මාරහාපි. **ආපත්තිගාමිනියොපී**ති ආපත්තිආපන්නායොපි. **වුත්තනයෙනෙව කාරෙතබ්බතං ආපජ්ජන්තී**ති තථාකරණස්ස පටික්ඛිත්තත්තා දුක්කටෙන කාරෙතබ්බතං ආපජ්ජන්ති.

413-5. **ද්වෙ තිස්සො භික්ඛුනියො**ති ද්වීහි තීහි භික්ඛුනීහි. **න ආරොචෙන්තී**ති පාතිමොක්ඛුද්දෙසකස්ස න ආරොචෙන්ති. **න පච්චාහරන්තී**ති භික්ඛුනීනං න පච්චාහරන්ති. **විසෙසක**න්ති වත්තභඞ්ගං.

420. **තෙන ච භික්ඛු නිමන්තෙතබ්බො**ති සාමීචිදස්සනමෙතං, න පන අනිමන්තියා ආපත්ති.

425. **තයො නිස්සයෙ**ති සෙනාසනනිස්සයං අපනෙත්වා අපරෙ තයො නිස්සයෙ. රුක්ඛමූලසෙනාසනඤ්හි සා න ලභති.

428. අනුවාදං **පට්ඨපෙන්තී**ති ඉස්සරියං පවත්තෙන්ති.

430. **භික්ඛුදූතෙන උපසම්පාදෙන්තී**ති භික්ඛුයෙව දූතො භික්ඛුදූතො, තෙන භික්ඛුදූතෙන, භික්ඛුදූතං කත්වා උපසම්පාදෙන්තීති අත්ථො.

431. **න සම්මතී**ති නප්පහොති. **නවකම්ම**න්ති නවකම්මං කත්වා ''එත්තකානි වස්සානි වසතූ''ති අපලොකෙත්වා සඞ්ඝිකභූමිදානං.

432. **සන්නිසින්නගබ්භා**ති පතිට්ඨිතගබ්භා.

434. **පබ්බජ්ජම්පි න ලභතීති** තිත්ථායතනසඞ්කන්තාය අභබ්බභාවූපගමනතො න ලභති. **ඉදං ඔදිස්ස අනුඤ්ඤාතං වට්ටතීති** එකතො වා උභතො වා අවස්සවෙ සතිපි ඔදිස්ස අනුඤ්ඤාතත්තා වට්ටති. සෙසමෙත්ථ පාළිතො අට්ඨකථාතො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යාමෙවාති.

භික්ඛුනීඋපසම්පන්නානුජානනකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

භික්ඛුනික්ඛන්ධකවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

11. පඤ්චසතිකක්ඛන්ධකං

සඞ්ගීතිනිදානකථාවණ්ණනා

437. පඤ්චසතිකක්ඛන්ධකෙ **පාවාය කුසිනාරන්ති** (දී. නි. අට්ඨ. 2.231) පාවානගරෙ පිණ්ඩාය චරිත්වා කුසිනාරං ගමිස්සාමීති අද්ධානමග්ගප්පටිපන්නො. **මන්දාරවපුප්ඵං ගහෙත්වාති** මහාචාටිප්පමාණං පුප්ඵං ආගන්තුකදණ්ඩකෙ ඨපෙත්වා ඡත්තං විය ගහෙත්වා. **අද්දසං ඛොති** ආගච්ඡන්තං දූරතොව අද්දසං. දිස්වා ච පන ‘‘පුච්ඡිස්සාමි නං භගවතො පවත්ති’’න්ති චිත්තං උප්පාදෙත්වා ‘‘සචෙ ඛො පන නිසින්නකොව පුච්ඡිස්සාමි, සත්ථරි අගාරවො කතො භවිස්සතී’’ති උට්ඨහිත්වා ඨිතට්ඨානතො අපක්කම්ම ඡද්දන්තො නාගරාජා මණිචම්මං විය දසබලදත්තියං මෙඝවණ්ණපංසුකූලචීවරං පාරුපිත්වා දසනඛසමොධානසමුජ්ජලං අඤ්ජලිං සිරස්මිං පතිට්ඨාපෙත්වා සත්ථරි කතෙන ගාරවෙන ආජීවකස්ස අභිමුඛො හුත්වා ‘‘අපාවුසො අම්හාකං සත්ථාරං ජානාසී’’ති ආහ. කිං පන සත්ථු පරිනිබ්බානං ජානන්තො පුච්ඡි අජානන්තොති? ආවජ්ජනප්පටිබද්ධං ඛීණාසවානං ජානනං. අනාවජ්ජිතත්තා පනෙස අජානන්තො පුච්ඡීති එකෙ. ථෙරො සමාපත්තිබහුලො රත්තිට්ඨානදිවාට්ඨානලෙණමණ්ඩපාදීසු නිච්චං සමාපත්තිඵලෙනෙව යාපෙති. කුලසන්තකම්පි ගාමං පවිසිත්වා ද්වාරෙ සමාපජ්ජිත්වා සමාපත්තිතො වුට්ඨිතොව භික්ඛං ගණ්හාති. ථෙරො කිර ‘‘ඉමිනා මෙ පච්ඡිමෙන අත්තභාවෙන මහාජනානුග්ගහං කරිස්සාමි, යෙ මය්හං භික්ඛං වා දෙන්ති, ගන්ධමාලාදීහි වා සක්කාරං කරොන්ති, තෙසං තං මහප්ඵලං හොතූ’’ති එවං කරොති. තස්මා සමාපත්තිබහුලතාය න ජානි. ඉති අජානන්තොව පුච්ඡීති වදන්ති, තං න ගහෙතබ්බං. න හෙත්ථ අජානනකාරණං අත්ථි. අභිලක්ඛිතං සත්ථු පරිනිබ්බානං අහොසි දසසහස්සිලොකධාතුකම්පනාදීහි නිමිත්තෙහි. ථෙරස්ස පන පරිසාය කෙහිචි භික්ඛූහි භගවා දිට්ඨපුබ්බො, කෙහිචි න දිට්ඨපුබ්බො. තත්ථ යෙහි දිට්ඨපුබ්බො, තෙපි පස්සිතුකාමාව. යෙහිපි අදිට්ඨපුබ්බො, තෙපි පස්සිතුකාමාව. තත්ථ යෙහි න දිට්ඨපුබ්බො, තෙ අතිදස්සනකාමතාය ගන්ත්වා ‘‘කුහිං භගවා’’ති පුච්ඡන්තා ‘‘පරිනිබ්බුතො’’ති සුත්වා සන්ධාරෙතුං න සක්ඛිස්සන්ති. චීවරං ඡඩ්ඩෙත්වා එකවත්ථා වා දුන්නිවත්ථා වා උරානි පටිපිසන්තා පරොදිස්සන්ති. තත්ථ මනුස්සා ‘‘මහාකස්සපෙන සද්ධිං ආගතපංසුකූලිකා සයම්පි ඉත්ථියො විය පරොදන්ති, තෙ කිං අම්හෙ සමස්සාසෙන්තී’’ති මය්හං දොසං දස්සන්ති. ඉදං පන සුඤ්ඤං මහාරඤ්ඤං, ඉධ යථා තථා රොදන්තෙසු දොසො නත්ථි. පුරිමතරං සුත්වා නාම සොකොපි තනුකො හොතීති භික්ඛූනං සතුප්පාදලාභත්ථං ජානන්තොව පුච්ඡි.

අජ්ජ සත්තාහපරිනිබ්බුතොති අජ්ජ දිවසතො පටිලොමතො සත්තමෙ අහනි පරිනිබ්බුතො. **තතො මෙ ඉදන්ති** තතො සමණස්ස ගොතමස්ස පරිනිබ්බුතට්ඨානතො. **අවීතරාගාති** පුථුජ්ජනා චෙව සොතාපන්නසකදාගාමිනො ච. තෙසඤ්හි දොමනස්සං අප්පහීනං, තස්මා තෙපි බාහා පග්ගය්හ කන්දන්ති, උභො හත්ථෙ සීසෙ ඨපෙත්වා රොදන්ති. **ඡින්නපාතං පපතන්තීති** ඡින්නානං පාතො විය ඡින්නපාතො, තං ඡින්නපාතං, භාවනපුංසකනිද්දෙසොයං, මජ්ඣෙ ඡින්නා විය හුත්වා යතො වා තතො වා පතන්තීති අත්ථො. **ආවට්ටන්තීති** අභිමුඛභාවෙන වට්ටන්ති. යත්ථ පතිතා, තතො කතිපයරතනට්ඨානං වට්ටනවසෙනෙව ගන්ත්වා පුන යථාපතිතමෙව ඨානං වට්ටනවසෙන ආගච්ඡන්ති. **විවට්ටන්තීති** යත්ථ පතිතා, තතො නිවට්ටන්ති, පතිතට්ඨානතො පරභාගං වට්ටමානා ගච්ඡන්තීති අත්ථො. අපිච පුරතො වට්ටනං **ආවට්ටනං,** පස්සතො පච්ඡතො ච වට්ටනං **විවට්ටනං**. තස්මා ද්වෙ පාදෙ පසාරෙත්වා සකිං පුරතො සකිං පච්ඡතො සකිං වාමතො සකිං දක්ඛිණතො සම්පරිවට්ටමානාපි ආවට්ටන්ති විවට්ටන්තීති වුච්චන්ති. **වීතරාගාති** පහීනදොමනස්සා ඉට්ඨානිට්ඨෙසු නිබ්බිකාරතාය සිලාථම්භසදිසා අනාගාමිඛීණාසවා. කාමඤ්හි දොමනස්සෙ අසතිපි එකච්චො රාගො හොතියෙව, රාගෙ පන අසති දොමනස්සස්ස අසම්භවොයෙව. තදෙකට්ඨභාවතො හි රාගප්පහානෙන පහීනදොමනස්සා වුත්තා, න ඛීණාසවා එව.

සබ්බෙහෙව පියෙහීතිආදීසු පියායිතබ්බතො **පියෙහි** මනවඩ්ඪනතො **මනාපෙහි** මාතාපිතාභාතාභගිනීආදිකෙහි. **නානාභාවොති** ජාතියා නානාභාවො, ජාතිඅනුරූපගමනෙන විසුං භාවො, අසම්බද්ධභාවොති අත්ථො. **විනාභාවොති** මරණෙන විනාභාවො, චුතියා තෙනත්තභාවෙන අපුනපවත්තනතො විප්පයොගොති අත්ථො. **අඤ්ඤථාභාවොති** භවෙන අඤ්ඤථාභාවො, භවන්තරග්ගහණෙන ‘‘කාමාවචරසත්තො රූපාවචරො හොතී’’තිආදිනා තත්ථාපි ‘‘මනුස්සො දෙවො හොතී’’තිආදිනා ච පුරිමාකාරතො අඤ්ඤාකාරතාති අත්ථො. **තන්ති** තස්මා. **කුතෙත්ථ ලබ්භාති** කුතො කුහිං කස්මිං නාම ඨානෙ එත්ථ එතස්මිං ඛන්ධප්පවත්තෙ යං තං ජාතං…පෙ.… මා පලුජ්ජීති ලද්ධුං සක්කා, න සක්කා එව තාදිසස්ස කාරණස්ස අභාවතො. ඉදං වුත්තං හොති – යස්මා සබ්බෙහෙව පියෙහි මනාපෙහි නානාභාවො, තස්මා දස පාරමියො පූරෙත්වාපි සම්බොධිං පත්වාපි ධම්මචක්කං පවත්තෙත්වාපි යමකපාටිහාරියං දස්සෙත්වාපි දෙවොරොහණං කත්වාපි යං තං ජාතං භූතං සඞ්ඛතං පලොකධම්මං, තඤ්ච තථාගතස්සපි සරීරං මා පලුජ්ජීති නෙතං ඨානං විජ්ජති, රොදන්තෙනපි කන්දන්තෙනපි න සක්කා තං කාරණං ලද්ධුන්ති.

තෙන ඛො පනාවුසො, සමයෙන සුභද්දො නාම වුඩ්ඪපබ්බජිතොතිආදීසු යං වත්තබ්බං, තං **නිදානවණ්ණනායං** (සාරත්ථ. ටී. 1.පඨමමහාසඞ්ගීතිකථා) වුත්තනයමෙව.

සඞ්ගීතිනිදානකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

බුද්ධානුබුද්ධකසික්ඛාපදකථාවණ්ණනා

441. **සමූහනෙය්‍යාති** ආකඞ්ඛමානො සමූහනතු, යදි ඉච්ඡති, සමූහනෙය්‍යාති අත්ථො. කස්මා පන ‘‘සමූහනථා’’ති එකංසෙනෙව අවත්වා ‘‘ආකඞ්ඛමානො සමූහනෙය්‍යා’’ති විකප්පවචනෙනෙව භගවා ඨපෙසීති? මහාකස්සපස්ස ඤාණබලස්ස දිට්ඨත්තා. පස්සති හි භගවා ‘‘සමූහනථාති වුත්තෙපි සඞ්ගීතිකාලෙ කස්සපො න සමූහනිස්සතී’’ති, තස්මා විකප්පෙනෙව ඨපෙසි. යදි අසමූහනනං දිට්ඨං, තදෙව ච ඉච්ඡිතං, අථ කස්මා භගවා ‘‘ආකඞ්ඛමානො සමූහනතූ’’ති අවොචාති? තථාරූපපුග්ගලජ්ඣාසයවසෙන. සන්ති හි කෙචි බුද්ධානුබුද්ධකානි සික්ඛාපදානි සමාදාය වත්තිතුං අනිච්ඡන්තා, තෙසං තථා අවුච්චමානෙ භගවති විඝාතො උප්පජ්ජෙය්‍ය, තං තෙසං භවිස්සති දීඝරත්තං අහිතාය දුක්ඛාය. තථා පන වුත්තෙ තෙසං විඝාතො න උප්පජ්ජෙය්‍ය, අම්හාකමෙවායං දොසො, යතො අම්හෙසුයෙව කෙචි සමූහනනං න ඉච්ඡන්තීති . කෙචි ‘‘සකලස්ස පන සාසනස්ස සඞ්ඝායත්තභාවකරණත්ථං තථා වුත්ත’’න්ති වදන්ති. යං කිඤ්චි සත්ථාරා සික්ඛාපදං පඤ්ඤත්තං, තං සමණා සක්‍යපුත්තියා සිරසා සම්පටිච්ඡිත්වා ජීවිතං විය රක්ඛන්ති. තථා හි තෙ ‘‘බුද්ධානුබුද්ධකානි සික්ඛාපදානි ආකඞ්ඛමානො සඞ්ඝො සමූහනතූ’’ති වුත්තෙපි න සමූහනිංසු. අඤ්ඤදත්ථු පුරතො විය තස්ස අච්චයෙපි රක්ඛිංසුයෙවාති සත්ථු සාසනස්ස සඞ්ඝස්ස ච මහන්තභාවදස්සනත්ථම්පි තථා වුත්තන්ති දට්ඨබ්බං. තථා හි ආයස්මා ආනන්දො අඤ්ඤෙපි වා භික්ඛූ ‘‘කතමං පන, භන්තෙ, ඛුද්දකං, කතමං අනුඛුද්දක’’න්ති න පුච්ඡිංසු සමූහනජ්ඣාසයස්සෙව අභාවතො, තෙනෙව එකසික්ඛාපදම්පි අපරිච්චජිත්වා සබ්බෙසං අනුග්ගහෙතබ්බභාවදස්සනත්ථං ‘‘චත්තාරි පාරාජිකානි ඨපෙත්වා අවසෙසානි ඛුද්දානුඛුද්දකානී’’තිආදිමාහංසු. එවඤ්හි වදන්තෙහි ‘‘ඛුද්දානුඛුද්දකා ඉමෙ නාමා’’ති අවිනිච්ඡිතත්තා සබ්බෙසං අනුග්ගහෙතබ්බභාවො දස්සිතො හොති.

442. **අථ ඛො ආයස්මා මහාකස්සපො සඞ්ඝං ඤාපෙසීති** එත්ථ පන කෙචි වදන්ති ‘‘භන්තෙ නාගසෙන, කතමං ඛුද්දකං, කතමං අනුඛුද්දකන්ති මිලින්දරඤ්ඤා පුච්ඡිතෙ ‘දුක්කටං මහාරාජ, ඛුද්දකං, දුබ්භාසිතං අනුඛුද්දක’න්ති (මි. ප. 4.2.1) වුත්තත්තා නාගසෙනත්ථෙරො ඛුද්දානුඛුද්දකං ජානි, මහාකස්සපත්ථෙරො පන තං අජානන්තො ‘සුණාතු මෙ ආවුසො’තිආදිනා කම්මවාචං සාවෙසී’’ති, න තං එවං ගහෙතබ්බං. නාගසෙනත්ථෙරො හි පරෙසං වාදපථොපච්ඡෙදනත්ථං සඞ්ගීතිකාලෙ ධම්මසඞ්ගාහකමහාථෙරෙහි ගහිතකොට්ඨාසෙසු අන්තිමකොට්ඨාසමෙව ගහෙත්වා මිලින්දරාජානං සඤ්ඤාපෙසි, මහාකස්සපත්ථෙරො පන එකසික්ඛාපදම්පි අසමූහනිතුකාමතාය තථා කම්මවාචං සාවෙසි.

තත්ථ **ගිහිගතානීති** ගිහිපටිසංයුත්තානීති වදන්ති. ගිහීසු ගතානි, තෙහි ඤාතානි **ගිහිගතානීති** එවං පනෙත්ථ අත්ථො දට්ඨබ්බො. ධූමකාලො එතස්සාති **ධූමකාලිකං** චිතකධූමවූපසමතො පරං අප්පවත්තනතො. **අප්පඤ්ඤත්ත**න්තිආදීසු (දී. නි. අට්ඨ. 2.136; අ. නි. අට්ඨ. 3.7.23) නවං අධම්මිකං කතිකවත්තං වා සික්ඛාපදං වා බන්ධන්තා **අප්පඤ්ඤත්තං පඤ්ඤපෙන්ති** නාම පුරාණසන්ථතවත්ථුස්මිං සාවත්ථියං භික්ඛූ විය. උද්ධම්මං උබ්බිනයං සාසනං දීපෙන්තා **පඤ්ඤත්තං සමුච්ඡින්දන්ති** නාම වස්සසතපරිනිබ්බුතෙ භගවති වෙසාලිකා වජ්ජිපුත්තකා විය. ඛුද්දානුඛුද්දකා පන ආපත්තියො සඤ්චිච්ච වීතික්කමන්තා **යථාපඤ්ඤත්තෙසු සික්ඛාපදෙසු සමාදාය න වත්තන්ති** නාම අස්සජිපුනබ්බසුකා විය. නවං පන කතිකවත්තං වා සික්ඛාපදං වා අබන්ධන්තා, ධම්මතො විනයතො සාසනං දීපෙන්තා, ඛුද්දානුඛුද්දකම්පි ච සික්ඛාපදං අසමූහනන්තා **අප්පඤ්ඤත්තං න පඤ්ඤපෙන්ති, පඤ්ඤත්තං න සමුච්ඡින්දන්ති, යථාපඤ්ඤත්තෙසු සික්ඛාපදෙසු සමාදාය වත්තන්ති** නාම ආයස්මා උපසෙනො විය ආයස්මා යසො කාකණ්ඩකපුත්තො විය ච.

443. **භගවතා ඔළාරිකෙ නිමිත්තෙ කයිරමානෙති** වෙසාලිං නිස්සාය චාපාලෙ චෙතියෙ විහරන්තෙන භගවතා –

> ‘‘රමණීයා, ආනන්ද, වෙසාලී, රමණීයං උදෙනචෙතියං, රමණීයං ගොතමකචෙතියං, රමණීයං සත්තම්බචෙතියං, රමණීයං බහුපුත්තචෙතියං, රමණීයං සාරන්දදචෙතියං, රමණීයං චාපාලචෙතියං. යස්ස කස්සචි, ආනන්ද, චත්තාරො ඉද්ධිපාදා භාවිතා බහුලීකතා යානීකතා වත්ථුකතා අනුට්ඨිතා පරිචිතා සුසමාරද්ධා, සො ආකඞ්ඛමානො කප්පං වා තිට්ඨෙය්‍ය කප්පාවසෙසං වා. තථාගතස්ස ඛො පන, ආනන්ද, චත්තාරො ඉද්ධිපාදා භාවිතා බහුලීකතා යානීකතා වත්ථුකතා අනුට්ඨිතා පරිචිතා සුසමාරද්ධා, සො ආකඞ්ඛමානො, ආනන්ද, තථාගතො කප්පං වා තිට්ඨෙය්‍ය කප්පාවසෙසං වා’’ති (දී. නි. 2.166) –

එවං ඔළාරිකෙ නිමිත්තෙ කයිරමානෙ.

මාරෙන පරියුට්ඨිතචිත්තොති මාරෙන අජ්ඣොත්ථටචිත්තො. මාරො හි යස්ස සබ්බෙන සබ්බං ද්වාදස විපල්ලාසා අප්පහීනා, තස්ස චිත්තං පරියුට්ඨාති. ථෙරස්ස ච චත්තාරො විපල්ලාසා අප්පහීනා, තෙනස්ස මාරො චිත්තං පරියුට්ඨාසි. සො පන චිත්තපරියුට්ඨානං කරොන්තො කිං කරොතීති? භෙරවං රූපාරම්මණං වා දස්සෙති, සද්දාරම්මණං වා සාවෙති, තතො සත්තා තං දිස්වා වා සුත්වා වා සතිං විස්සජ්ජෙත්වා විවටමුඛා හොන්ති, තෙසං මුඛෙන හත්ථං පවෙසෙත්වා හදයං මද්දති, තතො විසඤ්ඤාව හුත්වා තිට්ඨන්ති . ථෙරස්ස පනෙස මුඛෙන හත්ථං පවෙසෙතුං කිං සක්ඛිස්සති, භෙරවාරම්මණං පන දස්සෙසි, තං දිස්වා ථෙරො නිමිත්තොභාසං න පටිවිජ්ඣි.

ඛුද්දානුඛුද්දකසික්ඛාපදකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

බ්‍රහ්මදණ්ඩකථාවණ්ණනා

445. **උජ්ජවනිකායා**ති පටිසොතගාමිනියා. **රජොහරණ**න්ති රජොපුඤ්ජනී. **න කුලවං ගමෙන්තී**ති නිරත්ථකවිනාසනං න ගමෙන්ති. කුච්ඡිතො ලවො **කුලවො,** අනයවිනාසොති වුත්තං හොති. ‘‘ධම්මවිනයසඞ්ගීතියා’’ති වත්තබ්බෙ සඞ්ගීතියා විනයප්පධානත්තා **‘‘විනයසඞ්ගීතියා’’**ති වුත්තං. විනයප්පධානා සඞ්ගීති **විනයසඞ්ගීති**. සෙසමෙත්ථ සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙවාති.

පඤ්චසතිකක්ඛන්ධකවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

12. සත්තසතිකක්ඛන්ධකං

දසවත්ථුකථාවණ්ණනා

446. සත්තසතිකක්ඛන්ධකෙ **නික්ඛිත්තමණිසුවණ්ණාති** රූපියසික්ඛාපදෙනෙව පටික්ඛිත්තමණිසුවණ්ණා. තත්ථ මණිග්ගහණෙන සබ්බං දුක්කටවත්ථු, සුවණ්ණග්ගහණෙන සබ්බං පාචිත්තියවත්ථු ගහිතං හොති. **භික්ඛග්ගෙනාති** භික්ඛුගණනාය.

447. **උපක්කිලෙසාති** විරොචිතුං අදත්වා උපක්කිලිට්ඨභාවකරණෙන උපක්කිලෙසා. **මහිකාති** හිමං. ධූමො ච රජො ච **ධූමරජො**. එත්ථ පුරිමා තයො අසම්පත්තඋපක්කිලෙසා, රාහු පන සම්පත්තඋපක්කිලෙසවසෙන කථිතොති වෙදිතබ්බො. **සමණබ්‍රාහ්මණා න තපන්ති න භාසන්ති න විරොචන්තීති** ගුණපතාපෙන න තපන්ති ගුණොභාසෙන න භාසන්ති ගුණවිරොචනෙන න විරොචන්ති. **සුරාමෙරයපානා අප්පටිවිරතාති** පඤ්චවිධාය සුරාය චතුබ්බිධස්ස ච මෙරයස්ස පානතො අවිරතා.

අවිජ්ජානිවුටාති අවිජ්ජාය නිවාරිතා පිහිතා. **පියරූපාභිනන්දිනොති** පියරූපං සාතරූපං අභිනන්දමානා තුස්සමානා. **සාදියන්තීති** ගණ්හන්ති. **අවිද්දසූති** අන්ධබාලා. **සරජාති** සකිලෙසරජා. **මගාති** මිගසදිසා. තස්මිං තස්මිං විසයෙ භවෙ වා නෙතීති නෙත්ති, තණ්හායෙතං අධිවචනං. තාය සහ වත්තන්තීති **සනෙත්තිකා**.

448. **තං පරිසං එතදවොචාති** (සං. නි. අට්ඨ. 3.4.362) තස්ස කිර එවං අහොසි ‘‘කුලපුත්තා පබ්බජන්තා පුත්තදාරඤ්චෙව ජාතරූපරජතඤ්ච පහායෙව පබ්බජන්ති, න ච සක්කා යං පහාය පබ්බජිතා තං එතෙහි ගාහෙතු’’න්ති නයග්ගාහෙ ඨත්වා එතං **‘‘මා අය්‍යා’’**තිආදිවචනං අවොච. **එකංසෙනෙතන්ති** එතං පඤ්චකාමගුණකප්පනං ‘‘අස්සමණධම්මො අසක්‍යපුත්තියධම්මො’’ති එකංසෙන ධාරෙය්‍යාසි.

තිණන්ති සෙනාසනච්ඡදනතිණං. **පරියෙසිතබ්බන්ති** තිණච්ඡදනෙ වා ඉට්ඨකච්ඡදනෙ වා ගෙහෙ පලුජ්ජන්තෙ යෙහි තං කාරිතං, තෙසං සන්තිකං ගන්ත්වා ‘‘තුම්හෙහි කාරිතං සෙනාසනං ඔවස්සති, න සක්කා තත්ථ වසිතු’’න්ති ආචික්ඛිතබ්බං. මනුස්සා සක්කොන්තා කරිස්සන්ති, අසක්කොන්තා ‘‘තුම්හෙ වඩ්ඪකී ගහෙත්වා කාරාපෙථ, මයං තෙ සඤ්ඤාපෙස්සාමා’’ති වක්ඛන්ති. එවං වුත්තෙ කාරෙත්වා තෙසං ආචික්ඛිතබ්බං, මනුස්සා වඩ්ඪකීනං දාතබ්බං දස්සන්ති. සචෙ ආවාසසාමිකා නත්ථි, අඤ්ඤෙසම්පි භික්ඛාචාරවත්තෙන ආරොචෙත්වා කාරෙතුං වට්ටති. ඉමං සන්ධාය ‘‘පරියෙසිතබ්බ’’න්ති වුත්තං.

දාරූති සෙනාසනෙ ගොපානසිආදීසු පලුජ්ජමානෙසු තදත්ථාය දාරු පරියෙසිතබ්බං. **සකටන්ති** ගිහිවිකටං වා තාවකාලිකං වා කත්වා සකටං පරියෙසිතබ්බං. න කෙවලඤ්ච සකටමෙව, අඤ්ඤම්පි වාසිඵරසුකුදාලාදිඋපකරණං එවං පරියෙසිතුං වට්ටති. **පුරිසොති** හත්ථකම්මවසෙන පුරිසො පරියෙසිතබ්බො. යං කඤ්චි හි පුරිසං ‘‘හත්ථකම්මං ආවුසො දස්සසී’’ති වත්වා ‘‘දස්සාමි භන්තෙ’’ති වුත්තෙ ‘‘ඉමස්මිං ඉදඤ්චිදඤ්ච කරොහී’’ති යං ඉච්ඡති, තං කාරෙතුං වට්ටති. **න ත්වෙවාහං ගාමණි කෙනචි පරියායෙනාති** ජාතරූපරජතං පනාහං කෙනචිපි කාරණෙන පරියෙසිතබ්බන්ති න වදාමි.

449. **පාපකං කතන්ති** අසුන්දරං කතං.

450. **අහොගඞ්ගොති** තස්ස පබ්බතස්ස නාමං.

451. **පටිකච්චෙව ගච්ඡෙය්‍යාන්ති** යත්ථ තං අධිකරණං වූපසමෙතුං භික්ඛූ සන්නිපතන්ති, තත්ථ පඨමමෙව ගච්ඡෙය්‍යං. **සම්භාවෙසුන්ති** පාපුණිංසු.

452. **අලොණකං භවිස්සතීති** අලොණකං භත්තං වා බ්‍යඤ්ජනං වා භවිස්සති. **ආසුතාති** සබ්බසම්භාරසජ්ජිතා. ‘‘අසුත්තා’’ති වා පාඨො.

453. **උජ්ජවිංසූති** නාවං ආරුය්හ පටිසොතෙන ගච්ඡිංසු. **පාචීනකාති** පාචීනදෙසවාසිනො.

454. **නනු ත්වං ආවුසො වුඩ්ඪො වීසතිවස්සොසීති** නනු ත්වං ආවුසො වීසතිවස්සො, න නිස්සයපටිබද්ධො , කස්මා තං ථෙරො පණාමෙතීති දීපෙන්ති. **ගරුනිස්සයං ගණ්හාමාති** කිඤ්චාපි මයං මහල්ලකා, එතං පන ථෙරං ගරුං කත්වා වසිස්සාමාති අධිප්පායො.

455. මෙත්තාය රූපාවචරසමාධිමත්තභාවතො **‘‘කුල්ලකවිහාරෙනා’’**ති වුත්තං, ඛුද්දකෙන විහාරෙනාති අත්ථො, ඛුද්දකතා චස්ස අගම්භීරභාවතොති ආහ **‘‘උත්තානවිහාරෙනා’’**ති. **සුඤ්ඤතාවිහාරෙනාති** සුඤ්ඤතාමුඛෙන

අධිගතඵලසමාපත්තිං සන්ධාය වුත්තං.

457. **සුත්තවිභඞ්ගෙති** පදභාජනීයෙ. **තෙන සද්ධින්ති** පුරෙපටිග්ගහිතලොණෙන සද්ධිං. **න හි එත්ථ යාවජීවිකං තදහුපටිග්ගහිතන්ති** ‘‘කප්පති සිඞ්ගිලොණකප්පො’’ති එත්ථ වුත්තසිඞ්ගිලොණං සන්ධාය වුත්තං. තඤ්හි පුරෙ පටිග්ගහෙත්වා සිඞ්ගෙන පරිහටං න තදහුපටිග්ගහිතං. **යාවකාලිකමෙව තදහුපටිග්ගහිතන්ති** සිඞ්ගිලොණෙන මිස්සෙත්වා භුඤ්ජිතබ්බං අලොණාමිසං සන්ධාය වුත්තං. **උපොසථසංයුත්තෙති** උපොසථපටිසංයුත්තෙ, උපොසථක්ඛන්ධකෙති වුත්තං හොති. අතිසරණං අතිසාරො, අතික්කමො. විනයස්ස අතිසාරො **විනයාතිසාරො. තං පමාණං කරොන්තස්සාති** දසාය සද්ධිං නිසීදනෙ යං පමාණං වුත්තං, දසාය විනා තං පමාණං කරොන්තස්ස. සෙසමෙත්ථ සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව.

සත්තසතිකක්ඛන්ධකවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

ද්විවග්ගසඞ්ගහාති චූළවග්ගමහාවග්ගසඞ්ඛාතෙහි ද්වීහි වග්ගෙහි සඞ්ගහිතා. **ද්වාවීසතිපභෙදනාති** මහාවග්ගෙ දස, චූළවග්ගෙ ද්වාදසාති එවං ද්වාවීසතිප්පභෙදා. **සාසනෙති** සත්ථුසාසනෙ. යෙ ඛන්ධකා වුත්තාති යොජෙතබ්බං.

ඉති සමන්තපාසාදිකාය විනයට්ඨකථාය සාරත්ථදීපනියං

චූළවග්ගවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

නමො තස්ස භගවතො අරහතො සම්මාසම්බුද්ධස්ස

පරිවාර-ටීකා

සොළසමහාවාරො

පඤ්ඤත්තිවාරවණ්ණනා

විසුද්ධපරිවාරස්සාති සබ්බසො පරිසුද්ධඛීණාසවපරිවාරස්ස. **ධම්මක්ඛන්ධසරීරස්සාති** සීලසමාධිපඤ්ඤාවිමුත්තිවිමුත්තිඤාණදස්සනසඞ්ඛාතධම්මක්ඛන්ධසරීරස්ස සාසනෙති සම්බන්ධො. **තස්සාති** ‘‘පරිවාරො’’ති යො සඞ්ගහං ආරුළ්හො, තස්ස. **පුබ්බාගතං නයන්ති** පුබ්බෙ ආගතං විනිච්ඡයං.

1. පකතත්ථපටිනිද්දෙසො ත-සද්දොති තස්ස ‘‘භගවතා’’තිආදීහි පදෙහි සමානාධිකරණභාවෙන වුත්තත්ථස්ස යාය විනයපඤ්ඤත්තියා භගවා පකතො අධිකතො සුපාකටො ච, තං විනයපඤ්ඤත්තිං සද්ධිං යාචනාය අත්ථභාවෙන දස්සෙන්තො **‘‘යො සො…පෙ…. විනයපඤ්ඤත්තිං පඤ්ඤපෙසී’’**ති ආහ. තත්ථ **විනයපඤ්ඤත්තින්ති** විනයභූතං පඤ්ඤත්තිං.

‘‘ජානතා පස්සතා’’ති ඉමෙසං පදානං විනයස්ස අධිකතත්තා තත්ථ වුත්තනයෙන තාව අත්ථං යොජෙත්වා ඉදානි සුත්තන්තනයෙන දස්සෙන්තො සතිපි ඤාණදස්සන-සද්දානං පඤ්ඤාවෙවචනභාවෙ තෙන තෙන විසෙසෙන තෙසං විසයවිසෙසපවත්තිදස්සනත්ථං විජ්ජත්තයවසෙන අභිඤ්ඤානාවරණඤාණවසෙන සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණමංසචක්ඛුවසෙන පටිවෙධදෙසනාඤාණවසෙන ච අත්ථං යොජෙත්වා දස්සෙන්තො **‘‘අපිචා’’**තිආදිමාහ. තත්ථ **පුබ්බෙනිවාසාදීහීති** පුබ්බෙනිවාසාසවක්ඛයඤාණෙහි. **පටිවෙධපඤ්ඤායාති** අරියමග්ගපඤ්ඤාය. **දෙසනාපඤ්ඤාය පස්සතාති** දෙසෙතබ්බධම්මානං දෙසෙතබ්බප්පකාරං බොධනෙය්‍යපුග්ගලානඤ්ච ආසයානුසයචරිතාධිමුත්තිආදිභෙදං ධම්මං දෙසනාපඤ්ඤාය යථාවතො පස්සතා. **අරහතාති** අරීනං, අරානඤ්ච හතත්තා, පච්චයාදීනඤ්ච අරහත්තා අරහතා. **සම්මාසම්බුද්ධෙනාති** සම්මා සාමඤ්ච සච්චානං බුද්ධත්තා සම්මාසම්බුද්ධෙන. අථ වා අන්තරායිකධම්මෙ **ජානතා,** නිය්‍යානිකධම්මෙ **පස්සතා,** කිලෙසාරීනං හතත්තා **අරහතා,** සම්මා සාමං සබ්බධම්මානං බුද්ධත්තා **සම්මාසම්බුද්ධෙනාති** එවං චතුවෙසාරජ්ජවසෙනපෙත්ථ යොජනා වෙදිතබ්බා.

අපිච ඨානාට්ඨානාදිවිභාගං **ජානතා,** යථාකම්මූපගෙ සත්තෙ **පස්සතා,** සවාසනආසවානං ඛීණත්තා **අරහතා,** අභිඤ්ඤෙය්‍යාදිභෙදෙ ධම්මෙ අභිඤ්ඤෙය්‍යාදිතො අවිපරීතාවබොධතො **සම්මාසම්බුද්ධෙන**. අථ වා තීසු කාලෙසු අප්පටිහතඤාණතාය **ජානතා,** කායකම්මාදිවසෙන තිණ්ණම්පි කම්මානං ඤාණානුපරිවත්තිතො සම්මා කාරිතාය **පස්සතා,** දවාදීනං අභාවසාධිකාය පහානසම්පදාය **අරහතා,** ඡන්දාදීනං අහානිහෙතුභූතාය අක්ඛයපටිභානසාධිකාය සබ්බඤ්ඤුතාය **සම්මාසම්බුද්ධෙනාති** එවං දසබලඅට්ඨාරසාවෙණිකබුද්ධධම්මවසෙනපි යොජනා කාතබ්බා.

2. **පුච්ඡාවිස්සජ්ජනෙති** පුච්ඡාය විස්සජ්ජනෙ. **එත්ථාති** එතස්මිං පුච්ඡාවිස්සජ්ජනෙ. **මජ්ඣිමදෙසෙයෙව පඤ්ඤත්තීති** තස්මිංයෙව දෙසෙ යථාවුත්තවත්ථුවීතික්කමෙ ආපත්තිසම්භවතො. **විනීතකථාති** විනීතවත්ථුකථා, අයමෙව වා පාඨො.

කායෙන පන ආපත්තිං ආපජ්ජතීති පුබ්බභාගෙ සෙවනචිත්තං අඞ්ගං කත්වා කායද්වාරසඞ්ඛාතවිඤ්ඤත්තිං ජනයිත්වා පවත්තචිත්තුප්පාදසඞ්ඛාතං ආපත්තිං ආපජ්ජති. කිඤ්චාපි හි චිත්තෙන සමුට්ඨාපිතා විඤ්ඤත්ති, තථාපි චිත්තෙන අධිප්පෙතස්ස අත්ථස්ස කායවිඤ්ඤත්තියා සාධිතත්තා ‘‘කායද්වාරෙන ආපත්තිං ආපජ්ජතී’’ති වුච්චති. **ඉමමත්ථං සන්ධායාති** ආපන්නාය ආපත්තියා අනාපත්තිභාවාපාදනස්ස අසක්කුණෙය්‍යතාසඞ්ඛාතමත්ථං සන්ධාය, න භණ්ඩනාදිවූපසමං.

3. **පොරාණකෙහි මහාථෙරෙහීති** සීහළදීපවාසීහි මහාථෙරෙහි. **ඨපිතාති** පොත්ථකසඞ්ගහාරොහනකාලෙ ඨපිතා. චතුත්ථසඞ්ගීතිසදිසා හි පොත්ථකාරොහසඞ්ගීති. උභතොවිභඞ්ගෙ ද්වත්තිංස වාරා සුවිඤ්ඤෙය්‍යාව.

සමුට්ඨානසීසවණ්ණනා

257. සමුට්ඨානකථාය පන කරුණාසීතලභාවෙන චන්දසදිසත්තා **“බුද්ධචන්දෙ”**ති වුත්තං, කිලෙසතිමිරපහානතො **“බුද්ධාදිච්චෙ”**ති වුත්තං. **පිටකෙ තීණි දෙසයී**ති යස්මා තෙ දෙසයන්ති, තස්මා අඞ්ගිරසොපි පිටකානි තීණි දෙසයි. තානි කතමානීති ආහ **“සුත්තන්ත”**න්තිආදි. **මහාගුණ**න්ති මහානිසංසං. **එවං නීයති සද්ධම්මො, විනයො යදි තිට්ඨතී**ති යදි විනයපරියත්ති අනන්තරහිතා තිට්ඨති පවත්තති, එවං සති පටිපත්තිපටිවෙධසද්ධම්මො නීයති පවත්තති. විනයපරියත්ති පන කථං තිට්ඨතීති ආහ **“උභතොවා”**තිආදි. පරිවාරෙන ගන්ථිතා තිට්ඨන්තීති යොජෙතබ්බං. **තස්සෙව පරිවාරස්සා**ති තස්මිංයෙව පරිවාරෙ.

නියතකතන්ති කතනියතං, නියමිතන්ති අත්ථො. **අඤ්ඤෙහි සද්ධි**න්ති සෙසසික්ඛාපදෙහි සද්ධිං. **අසම්භින්නසමුට්ඨානානී**ති අසඞ්කරසමුට්ඨානානි.

තස්මා සික්ඛෙති යස්මා විනයෙ සති සද්ධම්මො තිට්ඨති, විනයො ච පරිවාරෙන ගන්ථිතො තිට්ඨති, පරිවාරෙ ච සමුට්ඨානාදීනි දිස්සන්ති, තස්මා සික්ඛෙය්‍ය පරිවාරං, උග්ගණ්හෙය්‍යාති අත්ථො.

ආදිම්හි තාව පුරිමනයෙති ‘‘ඡන්නං ආපත්තිසමුට්ඨානානං කතිහි සමුට්ඨානෙහි සමුට්ඨාතීති එකෙන සමුට්ඨානෙන සමුට්ඨාති, කායතො ච චිත්තතො ච සමුට්ඨාතී’’තිආදිනා (පරි. 187) පඤ්ඤත්තිවාරෙ සකිං ආගතනයං සන්ධායෙතං වුත්තං.

258. **නානුබන්ධෙ පවත්තිනි**න්ති ‘‘යා පන භික්ඛුනී වුට්ඨාපිතං පවත්තිනිං ද්වෙ වස්සානි නානුබන්ධෙය්‍යා’’ති (පාචි. 1111) වුත්තසික්ඛාපදං.

270. **අකත**න්ති අඤ්ඤෙහි අමිස්සීකතං, නියතසමුට්ඨානන්ති වුත්තං හොති.

අන්තරපෙයාලං

කතිපුච්ඡාවාරවණ්ණනා

271. **වෙරං මණතීති** රාගාදිවෙරං මණති විනාසෙති. **එතායාති** විරතියා. **නියානන්ති** මග්ගං. **කායපාගබ්බියන්ති** කායපාගබ්බියවසෙන පවත්තං කායදුච්චරිතං.

274. **සාරණීයාති** සරිතබ්බයුත්තා අනුස්සරණාරහා අද්ධානෙ අතික්කන්තෙපි න සම්මුස්සිතබ්බා. මිජ්ජති සිනිය්හති එතායාති මෙත්තා, මිත්තභාවො. මෙත්තා එතස්ස අත්ථීති **මෙත්තං** කායකම්මං, තං පන යස්මා මෙත්තාසහගතචිත්තසමුට්ඨානං, තස්මා වුත්තං **"මෙත්තචිත්තෙන කතං කායකම්ම"**න්ති. **ආවීති** පකාසං. පකාසභාවො චෙත්ථ යං උද්දිස්ස තං කායකම්මං කරීයති, තස්ස සම්මුඛභාවතොති ආහ **"සම්මුඛා"**ති. **රහොති** අපකාසං. අපකාසතා ච යං උද්දිස්ස තං කම්මං කරීයති, තස්ස අපච්චක්ඛභාවතොති ආහ **"පරම්මුඛා"**ති. **උභයෙහීති** නවකෙහි ථෙරෙහි ච. පියං පියායිතබ්බං කරොතීති **පියකරණො**. ගරුං ගරුට්ඨානියං කරොතීති **ගරුකරණො. සඞ්ගහායාති** සඞ්ගහවත්ථුවිසෙසභාවතො සබ්‍රහ්මචාරීනං සඞ්ගහණත්ථාය. **අවිවාදායාති** සඞ්ගහවත්ථුභාවතො එව න විවාදාය. සති ච අවිවාදහෙතුභූතසඞ්ගහකත්තෙ තෙසං වසෙන සබ්‍රහ්මචාරීනං සමග්ගභාවො භෙදාභාවො සිද්ධොයෙවාති ආහ **"සමග්ගභාවායා"**තිආදි.

පග්ගය්හ වචනන්ති කෙවලං ''දෙවො''ති අවත්වා ''දෙවත්ථෙරො''ති ගුණෙහි ථිරභාවජොතනං පග්ගණ්හිත්වා උච්චං කත්වා වචනං. මමත්තබොධනවචනං **මමායනවචනං**. එකන්තතිරොක්ඛස්ස මනොකම්මස්ස සම්මුඛතා නාම විඤ්ඤත්තිසමුට්ඨාපනවසෙනෙව හොති, තඤ්ච ඛො ලොකෙ කායකම්මන්ති පාකටං පඤ්ඤාතං හත්ථවිකාරාදිං අනාමසිත්වායෙව දස්සෙන්තො **"නයනානි උම්මීලෙත්වා"**තිආදිමාහ. කාමඤ්චෙත්ථ මෙත්තාසිනෙහසිනිද්ධානං නයනානං උම්මීලනා පසන්නෙන මුඛෙන ඔලොකනඤ්ච මෙත්තං කායකම්මමෙව, යස්ස පන චිත්තස්ස වසෙන නයනානං මෙත්තාසිනෙහසිනිද්ධතා මුඛස්ස ච පසන්නතා, තං සන්ධාය වුත්තං **"මෙත්තං මනොකම්මං නාමා"**ති.

ඉමානි (දී. නි. අට්ඨ. 2.141; ම. නි. අට්ඨ. 1.492; අ. නි. අට්ඨ. 3.6.11) ච මෙත්තකායකම්මාදීනි පාළියං භික්ඛූනං වසෙන ආගතානි ගිහීසුපි ලබ්භන්තියෙව. භික්ඛූනඤ්හි මෙත්තචිත්තෙන ආචරියුපජ්ඣායවත්තාදිආභිසමාචාරිකධම්මපූරණං මෙත්තං කායකම්මං නාම. සබ්බඤ්ච අනවජ්ජකායකම්මං ආභිසමාචාරිකකම්මන්තොගධමෙවාති වෙදිතබ්බං. ගිහීනං චෙතියවන්දනත්ථාය බොධිවන්දනත්ථාය සඞ්ඝනිමන්තනත්ථාය ගමනං, ගාමං වා පිණ්ඩාය පවිට්ඨෙ භික්ඛූ දිස්වා පච්චුග්ගමනං, පත්තපටිග්ගහණං, ආසනපඤ්ඤාපනං, අනුගමනන්ති එවමාදිකං මෙත්තං කායකම්මං නාම. භික්ඛූනං මෙත්තචිත්තෙන ආචාරපඤ්ඤත්තිසික්ඛාපන කම්මට්ඨානකථන ධම්මදෙසනා පරිපුච්ඡන අට්ඨකථාකථනවසෙන පවත්තියමානං තෙපිටකම්පි බුද්ධවචනං මෙත්තං වචීකම්මං නාම. ගිහීනං ''චෙතියවන්දනත්ථාය ගච්ඡාම, බොධිවන්දනත්ථාය ගච්ඡාම, ධම්මස්සවනං කරිස්සාම, දීපමාලාපුප්ඵපූජං කරිස්සාම, තීණි සුචරිතානි සමාදාය වත්තිස්සාම, සලාකභත්තාදීනි දස්සාම, වස්සාවාසිකං දස්සාම, අජ්ජ සඞ්ඝස්ස චත්තාරො පච්චයෙ දස්සාම, සඞ්ඝං නිමන්තෙත්වා ඛාදනීයාදීනි සංවිදහථ, ආසනානි පඤ්ඤපෙථ, පානීයං උපට්ඨාපෙථ, සඞ්ඝං පච්චුග්ගන්ත්වා ආනෙථ, පඤ්ඤත්තාසනෙ නිසීදාපෙථ, ඡන්දජාතා උස්සාහජාතා වෙය්‍යාවච්චං කරොථා''තිආදිකථනකාලෙ මෙත්තං වචීකම්මං නාම. භික්ඛූනං පාතොව උට්ඨාය සරීරපටිජග්ගනං චෙතියඞ්ගණවත්තාදීනි ච කත්වා විවිත්තාසනෙ නිසීදිත්වා ''ඉමස්මිං විහාරෙ භික්ඛූ සුඛී හොන්තු අවෙරා අබ්‍යාපජ්ජා''ති චින්තනං මෙත්තං මනොකම්මං නාම. ගිහීනං ''අය්‍යා සුඛී හොන්තු අවෙරා අබ්‍යාපජ්ජා''ති චින්තනං මෙත්තං මනොකම්මං නාම.

ලාභාති චීවරාදයො ලද්ධපච්චයා. **ධම්මිකාති** කුහනාදිභෙදං මිච්ඡාජීවං වජ්ජෙත්වා ධම්මෙන සමෙන භික්ඛාචරියවත්තෙන උප්පන්නා. **අන්තමසො පත්තපරියාපන්නමත්තම්පීති** පච්ඡිමකොටියා පත්තෙ පරියාපන්නං පත්තස්ස අන්තොගතං ද්වත්තිකටච්ඡුභික්ඛාමත්තම්පි. දෙය්‍යං දක්ඛිණෙය්‍යඤ්ච අප්පටිවිභත්තං කත්වා භුඤ්ජතීති **අප්පටිවිභත්තභොගී**. එත්ථ හි ද්වෙ පටිවිභත්තානි නාම ආමිසපටිවිභත්තං පුග්ගලපටිවිභත්තඤ්ච. තත්ථ ''එත්තකං දස්සාමි, එත්තකං න දස්සාමී''ති එවං චිත්තෙන විභජනං **ආමිසපටිවිභත්තං** නාම. ''අසුකස්ස දස්සාමි, අසුකස්ස න දස්සාමී''ති එවං චිත්තෙන විභජනං පන **පුග්ගලපටිවිභත්තං** නාම. තදුභයම්පි අකත්වා යො අප්පටිවිභත්තං භුඤ්ජති, අයං **අප්පටිවිභත්තභොගී** නාම. තෙනාහ **"නෙව ආමිසං පටිවිභජිත්වා භුඤ්ජතී"**තිආදි. **අදාතුම්පීති පි**-සද්දෙන දාතුම්පි වට්ටතීති දස්සෙති. දානඤ්හි නාම න කස්සචි නිවාරිතං, තෙන දුස්සීලස්සපි අත්ථිකස්ස සති සම්භවෙ දාතබ්බං, තඤ්ච ඛො කරුණායනවසෙන, න වත්තපූරණවසෙන. සාරණීයධම්මපූරකස්ස අප්පටිවිභත්තභොගිතාය **"සබ්බෙසං දාතබ්බමෙවා"**ති වුත්තං. ගිලානාදීනං පන ඔදිස්සකං කත්වා දානං අප්පටිවිභාගපක්ඛිකං ''අසුකස්ස න දස්සාමී''ති පටික්ඛෙපස්ස අභාවතො. බ්‍යතිරෙකප්පධානො හි පටිවිභාගො. තෙනාහ **"ගිලානගිලානුපට්ඨාක...පෙ.... විචෙය්‍ය දාතුම්පි වට්ටතී"**ති.

සාධාරණභොගීති එත්ථ සාධාරණභොගිනො ඉදං ලක්ඛණං – යං යං පණීතං ලභති, තං තං නෙව ලාභෙන ලාභං නිජිගීසනමුඛෙන ගිහීනං දෙති අත්තනො ආජීවසුද්ධිං රක්ඛමානො, න අත්තනාව පරිභුඤ්ජති ''මය්හං

අසාධාරණභොගිතා මා හොතූ''ති. තං පටිග්ගණ්හන්තො ච ''සඞ්ඝෙන සාධාරණං හොතූ''ති ගහෙත්වා සණ්ටිං පහරිත්වා පරිභුඤ්ජිතබ්බං සඞ්ඝසන්තකං විය පස්සති. ඉමිනා ච තස්ස ලාභස්ස තීසුපි කාලෙසු සාධාරණතො ඨපනං දස්සිතං. ''තං පටිග්ගණ්හන්තො ච සඞ්ඝෙන සාධාරණං හොතූ''ති ඉමිනා පටිග්ගහණකාලො දස්සිතො, ''ගහෙත්වා... පෙ.... පස්සතී''ති ඉමිනා පටිග්ගහිතකාලො. තදුභයං පන තාදිසෙන පුබ්බභාගෙන විනා න හොතීති අත්ථසිද්ධො පුරිමකාලො. තයිදම්පි පටිග්ගහණතො පුබ්බෙවස්ස හොති ''සඞ්ඝෙන සාධාරණං හොතූති පටිග්ගහෙස්සාමී''ති, පටිග්ගණ්හන්තස්ස හොති ''සඞ්ඝෙන සාධාරණං හොතූති පටිග්ගණ්හාමී''ති, පටිග්ගහෙත්වා හොති ''සඞ්ඝෙන සාධාරණං හොතූති පටිග්ගහිතං මයා''ති එවං තිලක්ඛණසම්පන්නං කත්වා ලද්ධලාභං ඔසානලක්ඛණං අවිකොපෙත්වා පරිභුඤ්ජන්තො සාධාරණභොගී අප්පටිවිභත්තභොගී ච හොති.

ඉමං (දී. නි. අට්ඨ. 2.141; ම. නි. අට්ඨ. 1.492; අ. නි. අට්ඨ. 3.6.11) පන සාරණීයධම්මං කො පූරෙති, කො න පූරෙති? දුස්සීලො තාව න පූරෙති. න හි තස්ස සන්තකං සීලවන්තො ගණ්හන්ති. පරිසුද්ධසීලො පන වත්තං අඛණ්ඩෙන්තො පූරෙති. තත්‍රිදං වත්තං – යො ඔදිස්සකං කත්වා මාතු වා පිතු වා ආචරියුපජ්ඣායාදීනං වා දෙති, සො දාතබ්බං දෙතු, සාරණීයධම්මො පනස්ස න හොති, පලිබොධජග්ගනං නාම හොති. සාරණීයධම්මො හි මුත්තපලිබොධස්සෙව වට්ටති. තෙන පන ඔදිස්සකං දෙන්තෙන ගිලානගිලානුපට්ඨාකආගන්තුකගමිකානඤ්චෙව නවපබ්බජිතස්ස ච සඞ්ඝාටිපත්තග්ගහණං අජානන්තස්ස දාතබ්බං. එතෙසං දත්වා අවසෙසං ථෙරාසනතො පට්ඨාය ථොකං ථොකං අදත්වා යො යත්තකං ගණ්හාති, තස්ස තත්තකං දාතබ්බං. අවසිට්ඨෙ අසති පුන පිණ්ඩාය චරිත්වා ථෙරාසනතො පට්ඨාය යං යං පණීතං, තං තං දත්වා සෙසං භුඤ්ජිතබ්බං.

අයං පන සාරණීයධම්මො සාරණීයධම්මපූරණවිධිම්හි සුසික්ඛිතාය පරිසාය සුපූරො හොති. සුසික්ඛිතාය හි පරිසාය යො අඤ්ඤතො ලභති, සො න ගණ්හාති. අඤ්ඤතො අලභන්තොපි පමාණයුත්තමෙව ගණ්හාති, න අතිරෙකං. අයඤ්ච පන සාරණීයධම්මො එවං පුනප්පුනං පිණ්ඩාය චරිත්වා ලද්ධං ලද්ධං දෙන්තස්සපි ද්වාදසහි වස්සෙහි පූරති, න තතො ඔරං. සචෙ හි ද්වාදසමෙපි වස්සෙ සාරණීයධම්මපූරකො පිණ්ඩපාතපූරං පත්තං ආසනසාලායං ඨපෙත්වා නහායිතුං ගච්ඡති, සඞ්ඝත්ථෙරො ච ''කස්සෙසො පත්තො''ති වත්වා ''සාරණීයධම්මපූරකස්සා''ති වුත්තෙ ''ආහරථ න''න්ති සබ්බං පිණ්ඩපාතං විචාරෙත්වා භුඤ්ජිත්වාව රිත්තපත්තං ඨපෙති. අථ සො භික්ඛු රිත්තපත්තං දිස්වා ''මය්හං අනවසෙසෙත්වාව පරිභුඤ්ජිංසූ''ති දොමනස්සං උප්පාදෙති, සාරණීයධම්මො භිජ්ජති, පුන ද්වාදස වස්සානි පූරෙතබ්බො හොති. තිත්ථියපරිවාසසදිසො හෙස, සකිං ඛණ්ඩෙ ජාතෙ පුන පූරෙතබ්බොව. යො පන ''ලාභා වත මෙ, සුලද්ධං වත මෙ, යස්ස මෙ පත්තගතං අනාපුච්ඡාව සබ්‍රහ්මචාරිනො පරිභුඤ්ජන්තී''ති සොමනස්සං ජනෙති, තස්ස පුණ්ණො නාම හොති.

එවං පූරිතසාරණීයධම්මස්ස පන නෙව ඉස්සා, න මච්ඡරියං හොති, මනුස්සානං පියො හොති සුලභපච්චයො, පත්තගතමස්ස දියමානම්පි න ඛීයති, භාජනීයභණ්ඩට්ඨානෙ අග්ගභණ්ඩං ලභති, භයෙ වා ඡාතකෙ වා සම්පත්තෙ දෙවතා උස්සුක්කං ආපජ්ජන්ති.

තත්‍රිමානි වත්ථූනි – ලෙණගිරිවාසී තිස්සත්ථෙරො කිර මහාඛීරගාමං උපනිස්සාය වසති. පඤ්ඤාසමත්තා ථෙරා නාගදීපං චෙතියවන්දනත්ථාය ගච්ඡන්තා ඛීරගාමෙ පිණ්ඩාය චරිත්වා කිඤ්චි අලද්ධා නික්ඛමිංසු. ථෙරො පවිසන්තො තෙ දිස්වා පුච්ඡි ''ලද්ධං, භන්තෙ''ති. විචරිම්හ, ආවුසොති. සො අලද්ධභාවං ඤත්වා ආහ ''භන්තෙ, යාවාහං ආගච්ඡාමි, තාව ඉධෙව හොථා''ති . මයං, ආවුසො, පඤ්ඤාස ජනා පත්තතෙමනමත්තම්පි න ලභිම්හාති. භන්තෙ, නෙවාසිකා නාම පටිබලා හොන්ති, අලභන්තාපි භික්ඛාචාරමග්ගසභාගං ජානන්තීති. ථෙරා ආගමිංසු. ථෙරො ගාමං පාවිසි. ධුරගෙහෙයෙව මහාඋපාසිකා ඛීරභත්තං සජ්ජෙත්වා ථෙරං ඔලොකයමානා ඨිතා ථෙරස්ස ද්වාරං සම්පත්තස්සෙව පත්තං පූරෙත්වා අදාසි. සො තං ආදාය ථෙරානං සන්තිකං ගන්ත්වා ''ගණ්හථ, භන්තෙ''ති සඞ්ඝත්ථෙරං ආහ. ථෙරො ''අම්හෙහි එත්තකෙහි කිඤ්චි න ලද්ධං, අයං සීඝමෙව ගහෙත්වා ආගතො, කිං නු ඛො''ති සෙසානං මුඛං ඔලොකෙසි. ථෙරො ඔලොකනාකාරෙනෙව ඤත්වා ''භන්තෙ, ධම්මෙන සමෙන ලද්ධො පිණ්ඩපාතො, නික්කුක්කුච්චා ගණ්හථා''තිආදිතො පට්ඨාය සබ්බෙසං යාවදත්ථං දත්වා අත්තනාපි යාවදත්ථං භුඤ්ජි. අථ නං භත්තකිච්චාවසානෙ ථෙරා පුච්ඡිංසු ''කදා, ආවුසො, ලොකුත්තරධම්මං පටිවිජ්ඣී''ති? නත්ථි මෙ, භන්තෙ, ලොකුත්තරධම්මොති. ඣානලාභීසි ආවුසොති? එතම්පි මෙ, භන්තෙ, නත්ථීති. නනු, ආවුසො, පාටිහාරියන්ති? සාරණීයධම්මො මෙ, භන්තෙ, පූරිතො, තස්ස මෙ පූරිතකාලතො පට්ඨාය සචෙපි භික්ඛුසතසහස්සං හොති, පත්තගතං න ඛීයතීති. සාධු සාධු සප්පුරිස අනුච්ඡවිකමිදං තුය්හන්ති. ඉදං තාව **පත්තගතං න ඛීයතී**ති එත්ථ වත්ථු.

අයමෙව පන ථෙරො චෙතියපබ්බතෙ ගිරිභණ්ඩමහාපූජාය දානට්ඨානං ගන්ත්වා ''ඉමස්මිං දානෙ කිං වරභණ්ඩ''න්ති පුච්ඡි. ද්වෙ සාටකා, භන්තෙති. එතෙ මය්හං පාපුණිස්සන්තීති. තං සුත්වා අමච්චො රඤ්ඤො ආරොචෙසි ''එකො දහරො එවං වදතී''ති. ''දහරස්ස එවං චිත්තං, මහාථෙරානං පන සුඛුමා සාටකා වට්ටන්තී''ති වත්වා ''මහාථෙරානං දස්සාමී''ති ඨපෙසි. තස්ස භික්ඛුසඞ්ඝෙ පටිපාටියා ඨිතෙ දෙන්තස්ස මත්ථකෙ ඨපිතාපි තෙ සාටකා හත්ථං නාරොහන්ති, අඤ්ඤෙව ආරොහන්ති. දහරස්ස දානකාලෙ පන හත්ථං ආරුළ්හා. සො තස්ස හත්ථෙ ඨපෙත්වා අමච්චස්ස මුඛං ඔලොකෙත්වා දහරං නිසීදාපෙත්වා දානං දත්වා සඞ්ඝං විස්සජ්ජෙත්වා දහරස්ස සන්තිකෙ නිසීදිත්වා ''භන්තෙ, ඉමං ධම්මං කදා පටිවිජ්ඣිත්ථා''ති ආහ. සො පරියායෙනපි අසන්තං අවදන්තො ''නත්ථි මය්හං, මහාරාජ, ලොකුත්තරධම්මො''ති ආහ. නනු, භන්තෙ, පුබ්බෙව අවචුත්ථාති. ආම මහාරාජ, සාරණීයධම්මපූරකො අහං, තස්ස මෙ

ධම්මස්ස පූරිතකාලතො පට්ඨාය භාජනීයට්ඨානෙ අග්ගභණ්ඩං පාපුණාතීති. ''සාධු සාධු භන්තෙ, අනුච්ඡවිකමිදං තුම්හාක''න්ති වන්දිත්වා පක්කාමි. ඉදං **භාජනීයට්ඨානෙ අග්ගභණ්ඩං පාපුණාතීති** එත්ථ වත්ථු.

චණ්ඩාලතිස්සභයෙන පන භාතරගාමවාසිනො නාගත්ථෙරියා අනාරොචෙත්වාව පලායිංසු. ථෙරී පච්චූසසමයෙ ''අති විය අප්පනිග්ඝොසො ගාමො, උපධාරෙථ තාවා''ති දහරභික්ඛුනියො ආහ. තා ගන්ත්වා සබ්බෙසං ගතභාවං ඤත්වා ආගම්ම ථෙරියා ආරොචෙසුං. සා සුත්වා ''මා තුම්හෙ තෙසං ගතභාවං චින්තයිත්ථ, අත්තනො උද්දෙසපරිපුච්ඡායොනිසොමනසිකාරෙසුයෙව යොගං කරොථා''ති වත්වා භික්ඛාචාරවෙලාය; පාරුපිත්වා අත්තද්වාදසමා ගාමද්වාරෙ නිග්‍රොධමූලෙ අට්ඨාසි. රුක්ඛෙ අධිවත්ථා දෙවතා ද්වාදසන්නම්පි භික්ඛුනීනං පිණ්ඩපාතං දත්වා ''අය්‍යො අඤ්ඤත්ථ මා ගච්ඡථ, නිච්චං ඉධෙව එථා''ති ආහ. ථෙරියා පන කනිට්ඨභාතා නාගත්ථෙරො නාම අත්ථි, සො ''මහන්තං භයං, න සක්කා යාපෙතුං, පරතීරං ගමිස්සාමී''ති අත්තද්වාදසමො අත්තනො වසනට්ඨානා නික්ඛන්තො ''ථෙරිං දිස්වා ගමිස්සාමී''ති භාතරගාමං ආගතො. ථෙරී ''ථෙරා ආගතා''ති සුත්වා තෙසං සන්තිකං ගන්ත්වා ''කිං අය්‍යා''ති පුච්ඡි. සො තං පවත්තිං ආචික්ඛි. සා ''අජ්ජ එකදිවසං විහාරෙ වසිත්වා ස්වෙව ගමිස්සථා''ති ආහ. ථෙරා විහාරං ආගමංසු.

ථෙරී පුනදිවසෙ රුක්ඛමූලෙ පිණ්ඩාය චරිත්වා ථෙරං උපසඞ්කමිත්වා ''ඉමං පිණ්ඩපාතං පරිභුඤ්ජථා''ති ආහ. ථෙරො ''වට්ටිස්සති ථෙරී''ති වත්වා තුණ්හී අට්ඨාසි. ධම්මිකො තාත පිණ්ඩපාතො, කුක්කුච්චං අකත්වා පරිභුඤ්ජථාති. වට්ටිස්සති ථෙරීති. සා පත්තං ගහෙත්වා ආකාසෙ ඛිපි. පත්තො ආකාසෙ අට්ඨාසි. ථෙරො ''සත්තතාලමත්තෙ ඨිතම්පි භික්ඛුනීභත්තමෙව ථෙරී''ති වත්වා ''භයං නාම සබ්බකාලං න හොති, භයෙ වූපසන්තෙ අරියවංසං කථයමානො 'භො පිණ්ඩපාතික භික්ඛුනීභත්තං භුඤ්ජිත්වා වීතිනාමයිත්ථා'ති චිත්තෙන අනුවදියමානො සන්ථම්භිතුං න සක්ඛිස්සාමි, අප්පමත්තා හොථ ථෙරියො''ති මග්ගං ආරුහි. රුක්ඛදෙවතාපි ''සචෙ ථෙරො ථෙරියා හත්ථතො පිණ්ඩපාතං පරිභුඤ්ජිස්සති, න නං නිවත්තෙස්සාමි, සචෙ න පරිභුඤ්ජිස්සති, නිවත්තෙස්සාමී''ති චින්තයමානා ඨත්වා ථෙරස්ස ගමනං දිස්වා රුක්ඛා ඔරුය්හ ''පත්තං, භන්තෙ, දෙථා''ති පත්තං ගහෙත්වා ථෙරං රුක්ඛමූලංයෙව ආනෙත්වා ආසනං පඤ්ඤපෙත්වා පිණ්ඩපාතං දත්වා කතභත්තකිච්චං පටිඤ්ඤං කාරෙත්වා ද්වාදස භික්ඛුනියො ද්වාදස ච භික්ඛූ සත්ත වස්සානි උපට්ඨහි . ඉදං **දෙවතා උස්සුක්කං ආපජ්ජන්තීති** එත්ථ වත්ථු. තත්‍ර හි ථෙරී සාරණීයධම්මපූරිකා අහොසි.

නත්ථි එතෙසං ඛණ්ඩන්ති **අඛණ්ඩානි,** තං පන නෙසං ඛණ්ඩං දස්සෙතුං **''යස්සා''**තිආදි වුත්තං. තත්ථ උපසම්පන්නසීලානං උද්දෙසක්කමෙන ආදිඅන්තා වෙදිතබ්බා. තෙනාහ **''සත්තසූ''**තිආදි. අනුපසම්පන්නසීලානං පන සමාදානක්කමෙනපි ආදිඅන්තා ලබ්භන්ති. **පරියන්තෙ ඡින්නසාටකො වියාති** වත්ථන්තෙ දසන්තෙ වා ඡින්නවත්ථං විය. විසදිසුදාහරණඤ්චෙතං ''අඛණ්ඩානී''ති ඉමස්ස අධිකතත්තා. එවං සෙසානිපි උදාහරණානි. **ඛණ්ඩන්ති** ඛණ්ඩවන්තං, ඛණ්ඩිතං වා. **ඡිද්දන්තිආදීසුපි** එසෙව නයො. විසභාගවණ්ණෙන ගාවී වියාති සම්බන්ධො. විසභාගවණ්ණෙන උපඩ්ඪං තතියභාගං වා සම්භින්නවණ්ණං **සබලං,** විසභාගවණ්ණෙහෙව පන බින්දූහි අන්තරන්තරා විමිස්සං **කම්මාසං**. අයං ඉමෙසං විසෙසො.

භුජිස්සභාවකරණතොති තණ්හාදාසබ්‍යතො මොචෙත්වා භුජිස්සභාවකරණතො. සීලස්ස ච තණ්හාදාසබ්‍යතො මොචනං විවට්ටූපනිස්සයභාවාපාදනං, තෙනස්ස විවට්ටූපනිස්සයතා දස්සිතා. ''භුජිස්සභාවකරණතො''ති ච ඉමිනා භුජිස්සකරානි **භුජිස්සානීති** උත්තරපදලොපෙනායං නිද්දෙසොති දස්සෙති. යස්මා ච තංසමඞ්ගීපුග්ගලො සෙරී සයංවසී භුජිස්සො නාම හොති, තස්මාපි භුජිස්සානි. සුපරිසුද්ධභාවෙන පාසංසත්තා **විඤ්ඤූපසත්ථානි**. අවිඤ්ඤූනං පසංසාය අප්පමාණභාවතො විඤ්ඤූගහණං කතං. **තණ්හාදිට්ඨීහි අපරාමට්ඨත්තාති** ''ඉමිනාහං සීලෙන දෙවො වා භවිස්සාමි දෙවඤ්ඤතරො වා''ති තණ්හාපරාමාසෙන ''ඉමිනාහං සීලෙන දෙවො හුත්වා තත්ථ නිච්චො ධුවො සස්සතො භවිස්සාමී''ති දිට්ඨිපරාමාසෙන ච අපරාමට්ඨත්තා. අථ වා ''අයං තෙ සීලෙසු දොසො''ති චතූසු විපත්තීසු යං වා තං වා විපත්තිං දස්සෙත්වා ''ඉමං නාම ත්වං ආපන්නපුබ්බො''ති කෙනචි පරාමට්ඨුං අනුද්ධංසෙතුං අසක්කුණෙය්‍යත්තා **අපරාමට්ඨානීති** එවමෙත්ථ අත්ථො දට්ඨබ්බො. සීලං නාම අවිප්පටිසාරාදිපාරම්පරියෙන යාවදෙව සමාධිසම්පාදනත්ථන්ති ආහ **''සමාධිසංවත්තනිකානී''**ති. සමාධිසංවත්තනප්පයොජනානි **සමාධිසංවත්තනිකානි**.

සමානභාවො සාමඤ්ඤං, පරිපුණ්ණචතුපාරිසුද්ධිභාවෙන මජ්ඣෙ භින්නසුවණ්ණස්ස විය භෙදාභාවතො සීලෙන සාමඤ්ඤං සීලසාමඤ්ඤං, තං ගතො උපගතොති **සීලසාමඤ්ඤගතො**. තෙනාහ **''සමානභාවූපගතසීලො''**ති, සීලසම්පත්තියා සමානභාවං උපගතසීලො සභාගවුත්තිකොති අත්ථො. සොතාපන්නාදීනඤ්හි සීලං සමුද්දන්තරෙපි දෙවලොකෙපි වසන්තානං අඤ්ඤෙසං සොතාපන්නාදීනං සීලෙන සමානමෙව හොති, නත්ථි මග්ගසීලෙ නානත්තං. කාමඤ්හි පුථුජ්ජනානම්පි චතුපාරිසුද්ධිසීලෙ නානත්තං න සියා, තං පන න එකන්තිකන්ති ඉධ නාධිප්පෙතං, මග්ගසීලං පන එකන්තිකං නියතභාවතොති තමෙව සන්ධාය **''යානි තානි සීලානී''**තිආදි වුත්තං.

යායන්ති යා අයං මය්හඤ්චෙව තුම්හාකඤ්ච පච්චක්ඛභූතා. **දිට්ඨීති** මග්ගසම්මාදිට්ඨි. **නිද්දොසාති** නිද්ධුතදොසා, සමුච්ඡින්නරාගාදිපාපධම්මාති අත්ථො. **නිය්‍යාතීති** වට්ටදුක්ඛතො නිස්සරති නිගච්ඡති. සයං නියන්තීයෙව හි තංමග්ගසමඞ්ගීපුග්ගලං වට්ටදුක්ඛතො නිය්‍යාපෙතීති වුච්චති. යා සත්ථු අනුසිට්ඨි, තං කරොතීති **තක්කරො,** තස්ස, යථානුසිට්ඨං පටිපජ්ජනකස්සාති අත්ථො. **දිට්ඨිසාමඤ්ඤගතොති** සච්චසම්පටිවෙධෙන සමානදිට්ඨිභාවං උපගතො.

කතිපුච්ඡාවාරවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

ඡආපත්තිසමුට්ඨානවාරකථාවණ්ණනා

276. **පඨමෙන ආපත්තිසමුට්ඨානෙනා**තිආදි සබ්බං උද්දෙසනිද්දෙසාදිවසෙන පවත්තපාළිං අනුසාරෙනෙව සක්කා විඤ්ඤාතුං.

සමථභෙදං

අධිකරණපරියායවාරකථාවණ්ණනා

293. **ලොභො පුබ්බඞ්ගමො**තිආදීසු පන ලොභහෙතු විවදනතො ‘‘ලොභො පුබ්බඞ්ගමො’’ති වුත්තං. එවං සෙසෙසුපි. **ඨානානී**ති කාරණානි. තිට්ඨන්ති එත්ථාති **ඨානං**. කෙ තිට්ඨන්ති? විවාදාධිකරණාදයො. වසන්ති එත්ථාති **වත්ථු**. භවන්ති එත්ථාති **භූමි**. කුසලාකුසලාබ්‍යාකතචිත්තසමඞ්ගිනො විවදනතො **‘‘නව හෙතූ’’**ති වුත්තං. **ද්වාදස මූලානී**ති ‘‘කොධනො හොති උපනාහී’’තිආදීනි ද්වාදස මූලානි.

294-295. ඉමානෙව ද්වාදස කායවාචාහි සද්ධිං **‘‘චුද්දස මූලානී’’**ති වුත්තානි. **සත්ත ආපත්තික්ඛන්ධා ඨානානී**ති එත්ථ ආපත්තිං ආපජ්ජිත්වා පටිච්ඡාදෙන්තස්ස යා ආපත්ති, තස්සා පුබ්බෙ ආපන්නා ආපත්තියො ඨානානීති වෙදිතබ්බං. ‘‘නත්ථි ආපත්තාධිකරණං කුසල’’න්ති වචනතො ආපත්තාධිකරණෙ අකුසලාබ්‍යාකතවසෙන ඡ හෙතූ වුත්තා. කුසලචිත්තං පන අඞ්ගං හොති, න හෙතු.

296. **චත්තාරි කම්මානි ඨානානී**ති එත්ථ ‘‘එවං කත්තබ්බ’’න්ති ඉතිකත්තබ්බතාදස්සනවසෙන පවත්තපාළි **කම්මං** නාම, යථාඨිතපාළිවසෙන කරොන්තානං කිරියා **කිච්චාධිකරණං** නාම. ඤත්තිඤත්තිදුතියඤත්තිචතුත්ථකම්මානි ඤත්තිතො ජායන්ති, අපලොකනකම්මං අපලොකනතොවාති ආහ **‘‘ඤත්තිතො වා අපලොකනතො වා’’**ති. කිච්චාධිකරණං එකෙන සමථෙන **සම්මති,** සම්පජ්ජතීති අත්ථො. තෙහි සමෙතබ්බත්තා ‘‘විවාදාධිකරණස්ස සාධාරණා’’ති වුත්තං.

තබ්භාගියවාරකථාවණ්ණනා

298. **විවාදාධිකරණස්ස තබ්භාගියා**ති විවාදාධිකරණස්ස වූපසමතො තප්පක්ඛිකා.

සමථා සමථස්ස සාධාරණවාරකථාවණ්ණනා

299. එකං අධිකරණං සබ්බෙ සමථා එකතො හුත්වා සමෙතුං සක්කොන්ති න සක්කොන්තීති පුච්ඡන්තො **‘‘සමථා සමථස්ස සාධාරණා, සමථා සමථස්ස අසාධාරණා’’**ති ආහ. යෙභුය්‍යසිකාය සමනං සම්මුඛාවිනයං විනා න හොතීති ආහ **‘‘යෙභුය්‍යසිකා සම්මුඛාවිනයස්ස සාධාරණා’’**ති. සතිවිනයාදීහි සමනස්ස යෙභුය්‍යසිකාය කිච්චං නත්ථීති ආහ **‘‘සතිවිනයස්ස…පෙ…. අසාධාරණා’’**ති. එවං සෙසෙසුපි. තබ්භාගියවාරෙපි එසෙව නයො.

විනයවාරකථාවණ්ණනා

302. සබ්බෙසම්පි සමථානං විනයපරියායො ලබ්භතීති **‘‘විනයො සම්මුඛාවිනයො’’**තිආදිනා විනයවාරො උද්ධටො. **සියා න සම්මුඛාවිනයො**ති එත්ථ සම්මුඛාවිනයං ඨපෙත්වා සතිවිනයාදයො සෙසසමථා අධිප්පෙතා. එස නයො සෙසෙසුපි.

කුසලවාරකථාවණ්ණනා

303. සඞ්ඝස්ස සම්මුඛා පටිඤ්ඤාතෙ තං පටිජානනං සඞ්ඝසම්මුඛතා නාම. තස්ස පටිජානනචිත්තං සන්ධාය **‘‘සම්මුඛාවිනයො කුසලො’’**තිආදි වුත්තන්ති වදන්ති. **නත්ථි සම්මුඛාවිනයො අකුසලො**ති ධම්මවිනයපුග්ගලසම්මුඛතාහි තිවඞ්ගිකො සම්මුඛාවිනයො එතෙහි විනා නත්ථි. තත්ථ කුසලචිත්තෙහි කරණකාලෙ කුසලො, අරහන්තෙහි කරණකාලෙ අබ්‍යාකතො. එතෙසං සඞ්ඝසම්මුඛතාදීනං අකුසලපටිපක්ඛත්තා අකුසලස්ස සම්භවො නත්ථි, තස්මා ‘‘නත්ථි සම්මුඛාවිනයො අකුසලො’’ති වුත්තං. ‘‘යෙභුය්‍යසිකා අධම්මවාදීහි වූපසමනකාලෙ, ධම්මවාදීනම්පි අධම්මවාදිමිහි සලාකග්ගාහාපකෙ ජාතෙ අකුසලා. සතිවිනයො අනරහතො සඤ්චිච්ච සතිවිනයදානෙ අකුසලො. අමූළ්හවිනයො අනුම්මත්තකස්ස දානෙ, පටිඤ්ඤාතකරණං මූළ්හස්ස අජානතො පටිඤ්ඤාය කරණෙ, තස්සපාපියසිකා සුද්ධස්ස කරණෙ, තිණවත්ථාරකං මහාකලහෙ සඤ්චිච්ච කරණෙ ච අකුසලං. සබ්බත්ථ අරහතො වසෙනෙව අබ්‍යාකත’’න්ති සබ්බමෙතං **ගණ්ඨිපදෙසු** වුත්තං.

සමථවාරවිස්සජ්ජනාවාරකථාවණ්ණනා

304-305. **යත්ථ යෙභුය්‍යසිකා ලබ්භති, තත්ථ සම්මුඛාවිනයො ලබ්භතීති**ආදි පුච්ඡා. **යස්මිං සමයෙ සම්මුඛාවිනයෙන චා**තිආදි තස්සා විස්සජ්ජනං, යස්මිං සමයෙ සම්මුඛාවිනයෙන ච යෙභුය්‍යසිකාය ච අධිකරණං වූපසම්මති, තස්මිං සමයෙ යත්ථ යෙභුය්‍යසිකා ලබ්භති, තත්ථ සම්මුඛාවිනයො ලබ්භතීති එවං සබ්බත්ථ සම්බන්ධො. **යත්ථ පටිඤ්ඤාතකරණං ලබ්භති, තත්ථ සම්මුඛාවිනයො ලබ්භතීති** එත්ථ එකං වා ද්වෙ වා බහූ වා භික්ඛූ ''ඉමං නාම ආපත්තිං ආපන්නොසී''ති පුච්ඡිතෙ සති ''ආමා''ති පටිජානනෙ ද්වෙපි පටිඤ්ඤාතකරණසම්මුඛාවිනයා ලබ්භන්ති. තත්ථ ''සඞ්ඝසම්මුඛතා ධම්මවිනයපුග්ගලසම්මුඛතා''ති එවං වුත්තසම්මුඛාවිනයෙ සඞ්ඝස්ස පුරතො පටිඤ්ඤාතං චෙ, සඞ්ඝසම්මුඛතා. තත්ථෙව දෙසිතං චෙ, ධම්මවිනයසම්මුඛතායොපි ලද්ධා හොන්ති. අථ විවදන්තා අඤ්ඤමඤ්ඤං පටිජානන්ති චෙ, පුග්ගලසම්මුඛතා. තස්සෙව සන්තිකෙ දෙසිතං චෙ, ධම්මවිනයසම්මුඛතායොපි ලද්ධා හොන්ති. එකස්සෙව වා එකස්ස සන්තිකෙ ආපත්තිදෙසනකාලෙ ''පස්සසි, පස්සාමී''ති වුත්තෙ තත්ථ ධම්මවිනයපුග්ගලසම්මුඛතාසඞ්ඛාතො සම්මුඛාවිනයො ච පටිඤ්ඤාතකරණඤ්ච ලද්ධං හොති.

සංසට්ඨවාරකථාවණ්ණනා

306. අධිකරණානං වූපසමොව **සමථො** නාම, තස්මා අධිකරණෙන විනා සමථා නත්ථීති ආහ **''මා හෙවන්තිස්ස වචනීයො...පෙ.... විනිබ්භුජිත්වා නානාකරණං පඤ්ඤාපෙතු''**න්ති.

සමථාධිකරණවාරකථාවණ්ණනා

309-310. **සමථා සමථෙහි සම්මන්තීති**ආදි පුච්ඡා. **සියා සමථා සමථෙහි සම්මන්තීති**ආදි විස්සජ්ජනං. තත්ථ **සමථා සමථෙහි සම්මන්තීති** එත්ථ **සම්මන්තීති** සම්පජ්ජන්ති, අධිකරණා වා පන සම්මන්ති වූපසමං ගච්ඡන්ති, තස්මා **යෙභුය්‍යසිකා සම්මුඛාවිනයෙන සම්මතීති** එත්ථ සම්මුඛාවිනයෙන සද්ධිං යෙභුය්‍යසිකා සම්පජ්ජති, න සතිවිනයාදීහි සද්ධිං තෙසං තස්සා අනුපකාරත්තාති එවමත්ථො දට්ඨබ්බො.

311. ''සම්මුඛාවිනයො විවාදාධිකරණෙන සම්මතී''ති පාඨො. ''සම්මුඛාවිනයො න කෙනචි සම්මතී''ති හි අවසානෙ වුත්තත්තා සම්මුඛාවිනයො සයං සමථෙන වා අධිකරණෙන වා සමෙතබ්බො න හොති.

313. **විවාදාධිකරණං...පෙ.... කිච්චාධිකරණෙන සම්මතීති** එත්ථ ''සුණාතු මෙ භන්තෙ ...පෙ.... පඨමං සලාකං නික්ඛිපාමී''ති එවං විවාදාධිකරණං කිච්චාධිකරණෙන සම්මතීති දට්ඨබ්බං.

සමුට්ඨාපනවාරකථාවණ්ණනා

314. **විවාදාධිකරණං න කතමං අධිකරණං සමුට්ඨාපෙතීති** ''නායං ධම්මො''ති වුත්තමත්තෙනෙව කිඤ්චි අධිකරණං න සමුට්ඨාපෙතීති අත්ථො.

භජතිවාරකථාවණ්ණනා

318-9. **කතමං අධිකරණං පරියාපන්නන්ති** කතමාධිකරණපරියාපන්නං, අයමෙව වා පාඨො. **විවාදාධිකරණං විවාදාධිකරණං භජතීති** පඨමුප්පන්නවිවාදං පච්ඡා උප්පන්නො භජති. **විවාදාධිකරණං ද්වෙ සමථෙ භජතීති** ''මං වූපසමෙතුං සමත්ථා තුම්හෙ''ති වදන්තං විය භජති. **ද්වීහි සමථෙහි සඞ්ගහිතන්ති** ''මයං තං වූපසමෙස්සාමා''ති වදන්තෙහි විය ද්වීහි සමථෙහි සඞ්ගහිතං.

ඛන්ධකපුච්ඡාවාරො

පුච්ඡාවිස්සජ්ජනාවණ්ණනා

320. **නිදානෙන ච නිද්දෙසෙන ච සද්ධින්ති** එත්ථ **නිදානෙනාති** සික්ඛාපදපඤ්ඤත්තිදෙසසඞ්ඛාතෙන නිදානෙන. **නිද්දෙසෙනාති** පුග්ගලාදිනිද්දෙසෙන. උභයෙනපි තස්ස තස්ස සික්ඛාපදස්ස වත්ථු දස්සිතං, තස්මා වත්ථුනා සද්ධිං ඛන්ධකං පුච්ඡිස්සාමීති අයමෙත්ථ අත්ථො. **තත්ථාති** තස්මිං උපසම්පදක්ඛන්ධකෙ. **උත්තමානි පදානි වුත්තානීති** ''න, භික්ඛවෙ, ඌනවීසතිවස්සො පුග්ගලො උපසම්පාදෙතබ්බො''තිආදිනා (මහාව. 99, 124) නයෙන උත්තමපදානි වුත්තානි. **චම්මසංයුත්තෙති** චම්මක්ඛන්ධකෙ.

එකුත්තරිකනයො

එකකවාරවණ්ණනා

321. **මූලවිසුද්ධියා අන්තරාපත්තීති** අන්තරාපත්තිං ආපජ්ජිත්වා මූලායපටිකස්සනං කත්වා ඨිතෙන ආපන්නා. **"අග්ඝවිසුද්ධියා අන්තරාපත්තීති** සම්බහුලා ආපත්තියො ආපජ්ජිත්වා තාසු සබ්බචිරපටිච්ඡන්නවසෙන අග්ඝසමොධානං ගහෙත්වා වසන්තෙන ආපන්නාපත්ති"ති **ගණ්ඨිපදෙසු** වුත්තං. **සඋස්සාහෙනෙව චිත්තෙනාති** "පුනපි ආපජ්ජිස්සාමී"ති සඋස්සාහෙනෙව චිත්තෙන. භික්ඛුනීනං අට්ඨවත්ථුකාය වසෙන චෙතං වුත්තං. තෙනෙවාහ **"අට්ඨමෙ වත්ථුස්මිං භික්ඛුනියා පාරාජිකමෙව හොතී"**ති. **"ධම්මිකස්ස පටිස්සවස්ස අසච්චාපනෙ"**ති වුත්තත්තා අධම්මිකපටිස්සවස්ස විසංවාදෙ දුක්කටං න හොති. "තුම්හෙ විබ්භමථා"ති හි වුත්තෙ සුද්ධචිත්තො "සාධූ"ති පටිස්සුණිත්වා සචෙ න විබ්භමති, අනාපත්ති. එවං සබ්බත්ථ. **පඤ්චදසසු ධම්මෙසූති** "කාලෙන වක්ඛාමි, නො අකාලෙනා"තිආදිනා වුත්තපඤ්චදසධම්මෙසු. ආපත්තිං ආපජ්ජිතුං භබ්බතාය **භබ්බාපත්තිකා**.

එකකවාරවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

දුකවාරවණ්ණනා

322. දුකෙසු **නිදහනෙති** ආතපෙ අතිචිරං ඨපෙත්වා නිදහනෙ. වත්ථුසභාගං දෙසෙන්තො **දෙසෙන්තො ආපජ්ජති,** ආපන්නං ආපත්තිං න දෙසෙස්සාමීති ධුරං නික්ඛිපන්තො **න දෙසෙන්තො ආපජ්ජති**. රොමජනපදෙ ජාතං **රොමකං. පක්කාලකන්ති** යවක්ඛාරං. අනුඤ්ඤාතලොණත්තා ලොණානිපි දුකෙසු වුත්තානි.

දුකවාරවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

තිකවාරවණ්ණනා

323. තිකෙසු **වචීසම්පයුත්තං කායකිරියං කත්වාති** කායෙන නිපච්චකාරං කත්වා. **මුඛාලම්බරකරණාදිභෙදොති** මුඛභෙරිවාදනාදිප්පභෙදො. යස්ස සික්ඛාපදස්ස වීතික්කමෙ කායසමුට්ඨානා ආපත්තියො, තං කායද්වාරෙ පඤ්ඤත්තසික්ඛාපදං. **උපසාතෙතීති** විනාසෙති. **න ආදාතබ්බන්ති** "ඉමස්මා විහාරා පරම්පි මා නික්ඛම, විනයධරානං වා සන්තිකං ආගච්ඡ විනිච්ඡයං දාතු"න්ති වුත්තෙ තස්ස වචනං න ගහෙතබ්බන්ති අත්ථො.

අකුසලානි චෙව මූලානි චාති අකොසල්ලසම්භූතට්ඨෙන එකන්තාකුසලභාවතො අකුසලානි, අත්තනා සම්පයුත්තධම්මානං සුප්පතිට්ඨිතභාවසාධනතො මූලානි, න අකුසලභාවසාධනතො. න හි මූලතො අකුසලානං අකුසලභාවො, කුසලාදීනං වා කුසලාදිභාවො. තථා ච සති මොමූහචිත්තද්වයමොහස්ස අකුසලභාවො න සියා.

දුට්ඨු චරිතානීති පච්චයතො සම්පයුත්තධම්මතො පවත්තිආකාරතො ච න සුට්ඨු අසම්මාපවත්තිතානි. **විරූපානීති** බීභච්ඡානි සම්පති ආයතිඤ්ච අනිට්ඨරූපත්තා. **සුට්ඨු චරිතානීති**ආදීසු වුත්තවිපරියායෙන අත්ථො වෙදිතබ්බො. ද්වෙපි චෙතෙ තිකා පණ්ණත්තියා වා කම්මපථෙහි වා කථෙතබ්බා. පණ්ණත්තියා තාව කායද්වාරෙ පඤ්ඤත්තසික්ඛාපදස්ස වීතික්කමො කායදුච්චරිතං, අවීතික්කමො කායසුචරිතං. වචීද්වාරෙ පඤ්ඤත්තසික්ඛාපදස්ස වීතික්කමො වචීදුච්චරිතං, අවීතික්කමො වචීසුචරිතං. උභයත්ථ පඤ්ඤත්තසික්ඛාපදස්ස වීතික්කමො මනොදුච්චරිතං මනොද්වාරෙ පඤ්ඤත්තසික්ඛාපදස්ස අභාවතො. තයිදං ද්වාරද්වයෙ අකිරියසමුට්ඨානාය ආපත්තියා වසෙන වෙදිතබ්බං. යථාවුත්තාය ආපත්තියා අවීතික්කමොව මනොසුචරිතං. අයං **පණ්ණත්තිකථා**.

පාණාතිපාතාදයො පන තිස්සො චෙතනා කායද්වාරෙ වචීද්වාරෙපි උප්පන්නා කායදුච්චරිතං ද්වාරන්තරෙ උප්පන්නස්සපි කම්මස්ස සනාමාපරිච්චාගතො යෙභුය්‍යවුත්තියා තබ්බහුලවුත්තියා ච. තෙනාහු අට්ඨකථාචරියා –

> "ද්වාරෙ චරන්ති කම්මානි, න ද්වාරා ද්වාරචාරිනො;
> තස්මා ද්වාරෙහි කම්මානි, අඤ්ඤමඤ්ඤං වවත්ථිතා"ති. (ධ. ස. අට්ඨ. කාමාවචරකුසල ද්වාරකථා, කායකම්මද්වාර);

තථා චතස්සො මුසාවාදාදිචෙතනා කායද්වාරෙපි වචීද්වාරෙපි උප්පන්නා වචීදුච්චරිතං, අභිජ්ඣා බ්‍යාපාදො මිච්ඡාදිට්ඨීති තයො මනොකම්මභූතාය චෙතනාය සම්පයුත්තධම්මා මනොදුච්චරිතං, කායවචීකම්මභූතාය පන චෙතනාය සම්පයුත්තා අභිජ්ඣාදයො තංතංපක්ඛිකා වා හොන්ති අබ්බොහාරිකා වා. පාණාතිපාතාදීහි විරමන්තස්ස උප්පන්නා තිස්සො චෙතනාපි විරතියොපි කායසුචරිතං කායිකස්ස වීතික්කමස්ස අකරණවසෙන පවත්තනතො. කායෙන පන සික්ඛාපදානං සමාදියමානෙ සීලස්ස කායසුචරිතභාවෙ වත්තබ්බමෙව නත්ථි. මුසාවාදාදීහි විරමන්තස්ස

චතස්සො චෙතනාපි විරතියොපි වචීසුචරිතං වාචසිකස්ස වීතික්කමස්ස අකරණවසෙන පවත්තනතො. අනභිජ්ඣා අබ්‍යාපාදො සම්මාදිට්ඨීති තයො චෙතනාසම්පයුත්තධම්මා මනොසුචරිතන්ති අයං **කම්මපථකථා**.

තිකවාරවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

චතුක්කවාරවණ්ණනා

324. චතුක්කෙසු **අනරියවොහාරාති** අනරියානං ලාමකානං වොහාරා සංවොහාරා අභිලාපවාචා. **අරියවොහාරාති** අරියානං සප්පුරිසානං වොහාරා. **දිට්ඨවාදිතාති** ''දිට්ඨං මයා''ති එවංවාදිතා. එත්ථ ච තංතංසමුට්ඨාපකචෙතනාවසෙන අත්ථො වෙදිතබ්බො.

පඨමකප්පිකෙසු පඨමං පුරිසලිඞ්ගමෙව උප්පජ්ජතීති ආහ **''පඨමං උප්පන්නවසෙනා''**ති. **පුරිමං පුරිසලිඞ්ගං පජහතීති** යථාවුත්තෙනත්ථෙන පුබ්බඞ්ගමභාවතො පුරිමසඞ්ඛාතං පුරිසලිඞ්ගං ජහති. **සතං තිංසඤ්ච සික්ඛාපදානීති** තිංසාධිකානි සතං සික්ඛාපදානි.

භික්ඛුස්ස ච භික්ඛුනියා ච චතූසු පාරාජිකෙසූති සාධාරණෙසුයෙව චතූසු පාරාජිකෙසු. **පඨමො පඤ්හොති** ''අත්ථි වත්ථුනානත්තතා, නො ආපත්තිනානත්තතා''ති අයං පඤ්හො. ''අත්ථි ආපත්තිසභාගතා, නො වත්ථුසභාගතා''ති අයං ඉධ දුතියො නාම.

අනාපත්තිවස්සච්ඡෙදස්සාති නත්ථි එතස්මිං වස්සච්ඡෙදෙ ආපත්තීති අනාපත්තිවස්සච්ඡෙදො, තස්ස, අනාපත්තිකස්ස වස්සච්ඡෙදස්සාති අත්ථො. **මන්තාභාසාති** මතියා උපපරික්ඛිත්වා භාසනතො අසම්ඵප්පලාපවාචා ඉධ ''මන්තාභාසා''ති වුත්තා.

නවමභික්ඛුනිතො පට්ඨාය උපජ්ඣායාපි අභිවාදනාරහා නො පච්චුට්ඨානාරහාති යස්මා ''අනුජානාමි, භික්ඛවෙ, භත්තග්ගෙ අට්ඨන්නං භික්ඛුනීනං යථාවුඩ්ඪං අවසෙසානං යථාගතික''න්ති වදන්තෙන භගවතා භත්තග්ගෙ ආදිතො පට්ඨාය අට්ඨන්නංයෙව භික්ඛුනීනං යථාවුඩ්ඪං අනුඤ්ඤාතං, අවසෙසානං ආගතපටිපාටියා, තස්මා නවමභික්ඛුනිතො පට්ඨාය සචෙ උපජ්ඣායාපි භික්ඛුනී පච්ඡා ආගච්ඡති, න පච්චුට්ඨානාරහා, යථානිසින්නාහියෙව සීසං උක්ඛිපිත්වා අභිවාදෙතබ්බත්තා අභිවාදනාරහා. ආදිතො නිසින්නාසු පන අට්ඨසු යා අබ්භන්තරිමා අඤ්ඤා වුඩ්ඪතරා ආගච්ඡති, සා අත්තනො නවකතරං වුට්ඨාපෙත්වා නිසීදිතුං ලභති. තස්මා සා තාහි අට්ඨහි භික්ඛුනීහි පච්චුට්ඨානාරහා. යා පන අට්ඨහිපි නවකතරා, සා සචෙපි සට්ඨිවස්සා හොති, ආගතපටිපාටියාව නිසීදිතුං ලභති.

ඉධ න කප්පන්තීති වදන්තොති පච්චන්තිමජනපදෙසු ඨත්වා ''ඉධ න කප්පන්තී''ති වදන්තො විනයාතිසාරදුක්කටං ආපජ්ජති. කප්පියඤ්හි ''න කප්පතී''ති වදන්තො පඤ්ඤත්තං සමුච්ඡින්දති නාම. **ඉධ කප්පන්තීති**ආදීසුපි එසෙව නයො.

චතුක්කවාරවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

පඤ්චකවාරවණ්ණනා

325. පඤ්චකෙසු ''නිමන්තිතො සභත්තො සමානො සන්තං භික්ඛුං අනාපුච්ඡා''ති (පාචි. 294-297) වචනතො අකප්පියනිමන්තනං සාදියන්තස්සෙව අනාමන්තචාරො න වට්ටතීති **''පිණ්ඩපාතිකස්ස කප්පන්තී''**ති වුත්තං. **ගණභොජනාදීසුපි** එසෙව නයො. **අධිට්ඨහිත්වා භොජනන්ති** ''ගිලානසමයො''තිආදිනා ආභොගං කත්වා භොජනං. **අවිකප්පනාති** ''මය්හං භත්තපච්චාසං ඉත්ථන්නාමස්ස දම්මී''ති එවං අවිකප්පනා.

අයසතො වා ගරහතො වාති එත්ථ පරම්මුඛා අගුණවචනං **අයසො**. සම්මුඛා **ගරහා**. ව්‍යසතීති **බ්‍යසනං,** හිතසුඛං ඛිපති විද්ධංසෙතීති අත්ථො. ඤාතීනං බ්‍යසනං **ඤාතිබ්‍යසනං,** චොරරොගභයාදීහි ඤාතිවිනාසොති අත්ථො. භොගානං බ්‍යසනං **භොගබ්‍යසනං,** රාජචොරාදිවසෙන භොගවිනාසොති අත්ථො. රොගො එව බ්‍යසනං **රොගබ්‍යසනං**. රොගො හි ආරොග්‍යං බ්‍යසති විනාසෙතීති බ්‍යසනං. සීලස්ස බ්‍යසනං **සීලබ්‍යසනං,** දුස්සීල්‍යස්සෙතං නාමං. සම්මාදිට්ඨිං විනාසයමානා උප්පන්නා දිට්ඨියෙව බ්‍යසනං **දිට්ඨිබ්‍යසනං. ඤාතිසම්පදාති** ඤාතීනං සම්පදා පාරිපූරි බහුභාවො . **භොගසම්පදායපි** එසෙව නයො. ආරොග්‍යස්ස සම්පදා **ආරොග්‍යසම්පදා**. පාරිපූරි දීඝරත්තං අරොගතා. **සීලදිට්ඨිසම්පදාසුපි** එසෙව නයො.

වත්තං පරිච්ඡින්දීති තස්මිං දිවසෙ කාතබ්බවත්තං නිට්ඨාපෙසි. **අට්ඨ කප්පෙ අනුස්සරීති**ආදිනා තස්මිං ඛණෙ ඣානං නිබ්බත්තෙත්වා පුබ්බෙනිවාසඤාණං නිබ්බත්තෙසීති දීපෙති. **ඤත්තියා කම්මප්පත්තො හුත්වාති** ඤත්තියා ඨපිතාය අනුස්සාවනකම්මප්පත්තො හුත්වාති අත්ථො.

මන්දත්තා මොමූහත්තාති නෙව සමාදානං ජානාති, න ආනිසංසං, අත්තනො පන මන්දත්තා මොමූහත්තා අඤ්ඤාණෙනෙව ආරඤ්ඤිකො හොති. **පාපිච්ඡො ඉච්ඡාපකතොති** ''අරඤ්ඤෙ මෙ විහරන්තස්ස 'අයං ආරඤ්ඤිකො'ති චතුප්පච්චයසක්කාරං කරිස්සන්ති, 'අයං භික්ඛු ලජ්ජී පවිවිත්තො'තිආදීහි ච ගුණෙහි සම්භාවෙස්සන්ති''ති එවං පාපිකාය ඉච්ඡාය ඨත්වා තාය එව ඉච්ඡාය අභිභූතො හුත්වා ආරඤ්ඤිකො හොතීති අත්ථො. තෙනාහ **''අරඤ්ඤවාසෙන පච්චයලාභං පත්ථයමානො''**ති. උම්මාදවසෙන අරඤ්ඤං පවිසිත්වා විහරන්තො **උම්මාදා චිත්තක්ඛෙපා ආරඤ්ඤිකො** නාම හොති. **වණ්ණිතන්ති** ඉදං ආරඤ්ඤිකඞ්ගං නාම බුද්ධෙහි බුද්ධසාවකෙහි ච වණ්ණිතං පසත්ථන්ති ආරඤ්ඤිකො හොති.

පඤ්චකවාරවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

ඡක්කවාරවණ්ණනා

326. ඡක්කෙසු **ඡබ්බස්සපරමතා ධාරෙතබ්බන්ති** පදභාජනං දස්සිතං. සෙසං උත්තානමෙව.

ඡක්කවාරවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

සත්තකවාරවණ්ණනා

327. සත්තකෙසු **ඡක්කෙ වුත්තානියෙව සත්තකවසෙන යොජෙතබ්බානීති** ඡක්කෙ වුත්තචුද්දසපරමානි ද්විධා කත්වා ද්වින්නං සත්තකානං වසෙන යොජෙතබ්බානි.

ආපත්තිං ජානාතීති ආපත්තිංයෙව ''ආපත්ති''ති ජානාති. සෙසපදෙසුපි එසෙව නයො. **ආභිචෙතසිකානන්ති** එත්ථ (ම. නි. අට්ඨ. 1.66) **අභිචෙතොති** පාකතිකකාමාවචරචිත්තෙහි සුන්දරතාය පටිපක්ඛතො විසුද්ධත්තා ච අභික්කන්තං විසුද්ධචිත්තං වුච්චති, උපචාරජ්ඣානචිත්තස්සෙතං අධිවචනං. අභිචෙතසි ජාතානි **ආභිචෙතසිකානි,** අභිචෙතොසන්නිස්සිතානීති වා **ආභිචෙතසිකානි. දිට්ඨධම්මසුඛවිහාරානන්ති** දිට්ඨධම්මෙ සුඛවිහාරානං. **දිට්ඨධම්මොති** පච්චක්ඛො අත්තභාවො වුච්චති, තත්ථ සුඛවිහාරභූතානන්ති අත්ථො. රූපාවචරජ්ඣානානමෙතං අධිවචනං. තානි හි අප්පෙත්වා නිසින්නා ඣායිනො ඉමස්මිඤ්ඤෙව අත්තභාවෙ අසංකිලිට්ඨං නෙක්ඛම්මසුඛං වින්දන්ති, තස්මා ''දිට්ඨධම්මසුඛවිහාරානි''ති වුච්චන්ති. **නිකාමලාභීති** නිකාමෙන ලාභී, අත්තනො ඉච්ඡාවසෙන ලාභී, ඉච්ඡිතිච්ඡිතක්ඛණෙ සමාපජ්ජිතුං සමත්ථොති වුත්තං හොති. **අකිච්ඡලාභීති** සුඛෙනෙව පච්චනීකධම්මෙ වික්ඛම්භෙත්වා සමාපජ්ජිතුං සමත්ථොති වුත්තං හොති. **අකසිරලාභීති** අකසිරානං ලාභී විපුලානං, යථාපරිච්ඡෙදෙනෙව වුට්ඨාතුං සමත්ථොති වුත්තං හොති. එකච්චො හි ලාභීයෙව හොති, න පන සක්කොති ඉච්ඡිතිච්ඡිතක්ඛණෙ සමාපජ්ජිතුං. එකච්චො සක්කොති තථා සමාපජ්ජිතුං, පාරිපන්ථිකෙ පන කිච්ඡෙන වික්ඛම්භෙති. එකච්චො තථා ච සමාපජ්ජති, පාරිපන්ථිකෙ ච අකිච්ඡෙනෙව වික්ඛම්භෙති, න සක්කොති කාලමානනාළිකයන්තං විය යථාපරිච්ඡෙදෙයෙව වුට්ඨාතුං.

ආසවානං ඛයාති අරහත්තමග්ගෙන සබ්බකිලෙසානං ඛයා. **අනාසවන්ති** ආසවවිරහිතං. **චෙතොවිමුත්තිං පඤ්ඤාවිමුත්තින්ති** එත්ථ **චෙතො**-වචනෙන අරහත්තඵලසම්පයුත්තො සමාධි, **පඤ්ඤා**-වචනෙන තංසම්පයුත්තා ච පඤ්ඤා වුත්තා. තත්ථ ච සමාධි රාගතො විමුත්තත්තා චෙතොවිමුත්ති, පඤ්ඤා අවිජ්ජාය විමුත්තත්තා පඤ්ඤාවිමුත්තීති වෙදිතබ්බා. වුත්තඤ්හෙතං භගවතා ''යො හිස්ස, භික්ඛවෙ, සමාධි, තදස්ස සමාධින්ද්‍රියං (සං. නි. 5.520). යා හිස්ස, භික්ඛවෙ, පඤ්ඤා, තදස්ස පඤ්ඤින්ද්‍රියං (සං. නි. 5.516). ඉති ඛො, භික්ඛවෙ, රාගවිරාගා චෙතොවිමුත්ති අවිජ්ජාවිරාගා පඤ්ඤාවිමුත්ති''ති (අ. නි. 2.32). අපිචෙත්ථ සමථඵලං චෙතොවිමුත්ති, විපස්සනාඵලං පඤ්ඤාවිමුත්තීති වෙදිතබ්බාති. **දිට්ඨෙව ධම්මෙති** ඉමස්මිංයෙව අත්තභාවෙ. **සයං අභිඤ්ඤා සච්ඡිකත්වාති** අත්තනායෙව පඤ්ඤාය පච්චක්ඛං කත්වා, අපරප්පච්චයෙන ඤත්වාති අත්ථො. සුතමයඤාණාදිනා විය පරප්පච්චයතං නයග්ගාහඤ්ච මුඤ්චිත්වා පරතොඝොසානුගතභාවනාධිගමභූතාය අත්තනොයෙව පඤ්ඤාය පච්චක්ඛං කත්වා, න සයම්භුඤාණභූතායාති අධිප්පායො. **උපසම්පජ්ජ විහරතීති** පාපුණිත්වා සම්පාදෙත්වා විහරති.

සත්තකවාරවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

අට්ඨකවාරවණ්ණනා

328. අට්ඨකෙසු **අට්ඨානිසංසෙ සම්පස්සමානෙනාති** –

''ඉධ පන, භික්ඛවෙ, භික්ඛු ආපත්තිං ආපන්නො හොති, සො තස්සා ආපත්තියා අනාපත්තිදිට්ඨී හොති, අඤ්ඤෙ භික්ඛූ තස්සා ආපත්තියා ආපත්තිදිට්ඨිනො හොන්ති, තෙ චෙ, භික්ඛවෙ, භික්ඛූ තං භික්ඛුං එවං ජානන්ති 'අයං ඛො ආයස්මා බහුස්සුතො ආගතාගමො ධම්මධරො විනයධරො මාතිකාධරො පණ්ඩිතො බ්‍යත්තො මෙධාවී ලජ්ජී කුක්කුච්චකො සික්ඛාකාමො, සචෙ මයං ඉමං භික්ඛුං ආපත්තියා අදස්සනෙ

උක්ඛිපිස්සාම, න මයං ඉමිනා භික්ඛුනා සද්ධිං උපොසථං කරිස්සාම, විනා ඉමිනා භික්ඛුනා උපොසථං කරිස්සාම, භවිස්සති සඞ්ඝස්ස තතොනිදානං භණ්ඩනං කලහො විග්ගහො විවාදො සඞ්ඝභෙදො සඞ්ඝරාජි සඞ්ඝවවත්ථානං සඞ්ඝනානාකරණ'න්ති, භෙදගරුකෙහි, භික්ඛවෙ, භික්ඛූහි න සො භික්ඛු ආපත්තියා අදස්සනෙ උක්ඛිපිතබ්බො''ති (මහාව. 453) –

ආදිනා වුත්තඅට්ඨානිසංසෙ සම්පස්සමානෙන. තෙන හි සද්ධිං උපොසථාදිඅකරණං ආදීනවො භෙදාය සංවත්තනතො, කරණං ආනිසංසො සාමග්ගියා සංවත්තනතො. තස්මා එතෙ අට්ඨානිසංසෙ සම්පස්සමානෙන න සො භික්ඛු උක්ඛිපිතබ්බොති අත්ථො.

දුතියඅට්ඨකෙපි **අට්ඨානිසංසෙ සම්පස්සමානෙනාති** –

''ඉධ පන, භික්ඛවෙ, භික්ඛු ආපත්තිං ආපන්නො හොති, සො තස්සා ආපත්තියා අනාපත්තිදිට්ඨී හොති, අඤ්ඤෙ භික්ඛූ තස්සා ආපත්තියා ආපත්තිදිට්ඨිනො හොන්ති, සො චෙ, භික්ඛවෙ, භික්ඛු තෙ භික්ඛූ එවං ජානාති 'ඉමෙ ඛො ආයස්මන්තො බහුස්සුතා ආගතාගමා ධම්මධරා විනයධරා මාතිකාධරා පණ්ඩිතා බ්‍යත්තා මෙධාවිනො ලජ්ජිනො කුක්කුච්චකා සික්ඛාකාමා, නාලං මමං වා කාරණා අඤ්ඤෙසං වා කාරණා ඡන්දා දොසා මොහා භයා අගතිං ගන්තුං, සචෙ මං ඉමෙ භික්ඛූ ආපත්තියා අදස්සනෙ උක්ඛිපිස්සන්ති, න මයා සද්ධිං උපොසථං කරිස්සන්ති, විනා මයා උපොසථං කරිස්සන්ති, භවිස්සති සඞ්ඝස්ස තතොනිදානං භණ්ඩනං කලහො විග්ගහො විවාදො සඞ්ඝභෙදො සඞ්ඝරාජි සඞ්ඝවවත්ථානං සඞ්ඝනානාකරණ'න්ති, භෙදගරුකෙන, භික්ඛවෙ, භික්ඛුනා පරෙසම්පි සද්ධාය සා ආපත්ති දෙසෙතබ්බා''ති (මහාව. 453) –

ආදිනා වුත්තඅට්ඨානිසංසෙ සම්පස්සමානෙනාති අත්ථො.

පාළියං ආගතෙහි සත්තහීති ''පුබ්බෙවස්ස හොති 'මුසා භණිස්ස'න්ති, භණන්තස්ස හොති 'මුසා භණාමී'ති, භණිතස්ස හොති 'මුසා මයා භණිත'න්ති විනිධාය දිට්ඨිං, විනිධාය ඛන්තිං, විනිධාය රුචිං, විනිධාය භාව''න්ති (පාරා. 220) එවමාගතෙහි සත්තහි.

අබ්‍රහ්මචරියාති අසෙට්ඨචරියතො. **රත්තිං න භුඤ්ජෙය්‍ය විකාලභොජනන්ති** උපොසථං උපවුත්ථො රත්තිභොජනඤ්ච දිවාවිකාලභොජනඤ්ච න භුඤ්ජෙය්‍ය. **මඤ්චෙ ඡමායංව සයෙථ සන්ථතෙති** කප්පියමඤ්චෙ වා සුධාදිපරිකම්මකතාය භූමියං වා තිණපණ්ණපලාලාදීනි සන්ථරිත්වා කතෙ සන්ථතෙ වා සයෙථාති අත්ථො. **එතඤ්හි අට්ඨඞ්ගිකමාහුපොසථන්ති** එතං පාණාතිපාතාදීනි අසමාචරන්තෙන උපවුත්ථඋපොසථං අට්ඨහි අඞ්ගෙහි සමන්නාගතත්තා ''අට්ඨඞ්ගික''න්ති වදන්ති.

''අකප්පියකතං හොති අප්පටිග්ගහිතක''න්තිආදයො **අට්ඨ අනතිරිත්තා** නාම. **සප්පිආදි** අට්ඨමෙ අරුණුග්ගමනෙ නිස්සග්ගියං හොති. **අට්ඨකවසෙන යොජෙත්වා වෙදිතබ්බානීති** පුරිමානි අට්ඨ එකං අට්ඨකං, තතො එකං අපනෙත්වා සෙසෙසුපි එකෙකං පක්ඛිපිත්වාති එවමාදිනා නයෙන අඤ්ඤානිපි අට්ඨකානි කාතබ්බානීති අත්ථො.

අට්ඨකවාරවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

නවකවාරවණ්ණනා

329. නවකෙසු **ආඝාතවත්ථූනීති** (දී. නි. අට්ඨ. 3.340; අ. නි. අට්ඨ. 3.9.29) ආඝාතකාරණානි. **ආඝාතපටිවිනයානීති** ආඝාතස්ස පටිවිනයකාරණානි. **තං කුතෙත්ථ ලබ්භාති** ''තං අනත්ථචරණං මා අහොසී''ති එතස්මිං පුග්ගලෙ කුතො ලබ්භා කෙන කාරණෙන සක්කා ලද්ධුං. ''පරො නාම පරස්ස අත්තනො චිත්තරුචියා අනත්ථං කරොතී''ති එවං චින්තෙත්වා ආඝාතං පටිවිනොදෙති. අථ වා සචාහං පටිකොපං කරෙය්‍යං, තං කොපකරණං එත්ථ පුග්ගලෙ කුතො ලබ්භා, කෙන කාරණෙන ලද්ධබ්බං නිරත්ථකභාවතොති අත්ථො. කම්මස්සකා හි සත්තා, තෙ කස්ස රුචියා දුක්ඛිතා සුඛිතා වා භවන්ති, තස්මා කෙවලං තස්මිං මය්හං කුජ්ඣනමත්තමෙවාති අධිප්පායො. අථ වා තං කොපකරණං එත්ථ පුග්ගලෙ කුතො ලබ්භා පරමත්ථතො කුජ්ඣිතබ්බස්ස කුජ්ඣනකස්ස ච අභාවතො. සඞ්ඛාරමත්තඤ්හෙතං යදිදං ඛන්ධපඤ්චකං යං ''සත්තො''ති වුච්චති, තෙ ච සඞ්ඛාරා ඉත්තරකාලා ඛණිකා, කස්ස කො කුජ්ඣතීති අත්ථො. ''කුතො ලාභා''තිපි පාඨො, සචාහං එත්ථ කොපං කරෙය්‍යං, තස්මිං මෙ කොපකරණෙ කුතො ලාභා, ලාභා නාම කෙ සියුං අඤ්ඤත්‍ර අනත්ථුප්පත්තිතොති අත්ථො. ඉමස්මිඤ්ච අත්ථෙ **තන්ති** නිපාතමත්තමෙව හොති.

තණ්හං පටිච්චාති (දී. නි. අට්ඨ. 2.103; අ. නි. අට්ඨ. 3.9.23) ද්වෙ තණ්හා එසනතණ්හා එසිතතණ්හා ච. යාය තණ්හාය අජපථසඞ්කුපථාදීනි පටිපජ්ජිත්වා භොගෙ එසති ගවෙසති, අයං **එසනතණ්හා** නාම. යා තෙසු එසිතෙසු ගවෙසිතෙසු පටිලද්ධෙසු තණ්හා, අයං **එසිතතණ්හා** නාම. ඉධ එසිතතණ්හා දට්ඨබ්බා. **පරියෙසනාති** රූපාදිආරම්මණපරියෙසනා. සා හි එසනතණ්හාය සති හොති. **ලාභොති** රූපාදිආරම්මණප්පටිලාභො. සො හි

පරියෙසනාය සති හොති. **විනිච්ඡයො** පන ඤාණතණ්හාදිට්ඨිවිතක්කවසෙන චතුබ්බිධො. තත්ථ ‘‘සුඛවිනිච්ඡයං ජඤ්ඤා, සුඛවිනිච්ඡයං ඤත්වා අජ්ඣත්තං සුඛමනුයුඤ්ජෙය්‍යා’’ති (ම. නි. 3.323) අයං **ඤාණවිනිච්ඡයො.** ‘‘විනිච්ඡයොති ද්වෙ විනිච්ඡයා තණ්හාවිනිච්ඡයො ච දිට්ඨිවිනිච්ඡයො චා’’ති (මහානි. 102) එවං ආගතානි අට්ඨසතතණ්හාවිචරිතානි **තණ්හාවිනිච්ඡයො.** ද්වාසට්ඨි දිට්ඨියො **දිට්ඨිවිනිච්ඡයො.** ‘‘ඡන්දො ඛො, දෙවානමින්ද, විතක්කනිදානො’’ති (දී. නි. 2.358) ඉමස්මිං පන සුත්තෙ ඉධ **විනිච්ඡයොති** වුත්තො **විතක්කොයෙව** ආගතො. ලාභං ලභිත්වා හි ඉට්ඨානිට්ඨං සුන්දරාසුන්දරඤ්ච විතක්කෙන විනිච්ඡිනාති ‘‘එත්තකං මෙ රූපාරම්මණත්ථාය භවිස්සති, එත්තකං සද්දාරම්මණත්ථාය, එත්තකං මය්හං භවිස්සති, එත්තකං පරස්ස, එත්තකං පරිභුඤ්ජිස්සාමි, එත්තකං නිදහිස්සාමී’’ති. තෙන වුත්තං **‘‘ලාභං පටිච්ච විනිච්ඡයො’’**ති.

ඡන්දරාගොති එවං අකුසලවිතක්කෙන විතක්කිතෙ වත්ථුස්මිං දුබ්බලරාගො ච බලවරාගො ච උප්පජ්ජති. **අජ්ඣොසානන්ති** ‘‘අහං, මම’’න්ති බලවසන්නිට්ඨානං. **පරිග්ගහොති** තණ්හාදිට්ඨිවසෙන පරිග්ගහකරණං. **මච්ඡරියන්ති** පරෙහි සාධාරණභාවස්ස අසහනතා. තෙනෙවස්ස පොරාණා එවං වචනත්ථං වදන්ති ‘‘ඉදං අච්ඡරියං මය්හෙව හොතු, මා අඤ්ඤස්ස අච්ඡරියං හොතූති පවත්තත්තා මච්ඡරියන්ති වුච්චතී’’ති. **ආරක්ඛොති** ද්වාරපිදහනමඤ්ජූසාගොපනාදිවසෙන සුට්ඨු රක්ඛණං. අධි කරොතීති **අධිකරණං,** කාරණස්සෙතං නාමං. **ආරක්ඛාධිකරණන්ති** භාවනපුංසකං, ආරක්ඛහෙතූති අත්ථො. දණ්ඩාදානාදීසු පරනිසෙධනත්ථං දණ්ඩස්ස ආදානං **දණ්ඩාදානං.** එකතොධාරාදිනො සත්ථස්ස ආදානං **සත්ථාදානං. කලහොති** කායකලහොපි වාචාකලහොපි. පුරිමො පුරිමො විරොධො **විග්ගහො,** පච්ඡිමො පච්ඡිමො **විවාදො.** තුවං තුවන්ති අගාරවවසෙන **‘‘තුවං තුව’’**න්ති වචනං.

අධිට්ඨිතකාලතො පට්ඨාය න විකප්පෙතබ්බානීති විකප්පෙන්තෙන අධිට්ඨානතො පුබ්බෙ වා

විකප්පෙතබ්බං, විජහිතාධිට්ඨානං වා පච්ඡාවිකප්පෙතබ්බං. අවිජහිතාධිට්ඨානං පන න විකප්පෙතබ්බන්ති අධිප්පායො. **දුක්කටවසෙන වුත්තානීති** ‘‘වග්ගං භික්ඛුනිසඞ්ඝං වග්ගසඤ්ඤී ඔවදතී’’තිආදිනා (පාචි. 150) නයෙන අධම්මකම්මෙ ද්වෙ නවකානි දුක්කටවසෙන වුත්තානි.

නවකවාරවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

දසකවාරවණ්ණනා

330. දසකෙසු **නත්ථි දින්නන්තිආදිවසෙන වෙදිතබ්බාති** ‘‘නත්ථි දින්නං, නත්ථි යිට්ඨං, නත්ථි හුතං, නත්ථි සුකතදුක්කටානං කම්මානං ඵලං විපාකො, නත්ථි අයං ලොකො, නත්ථි පරො ලොකො, නත්ථි මාතා, නත්ථි පිතා, නත්ථි සත්තා ඔපපාතිකා, නත්ථි ලොකෙ සමණබ්‍රාහ්මණා සම්මග්ගතා සම්මාපටිපන්නා, යෙ ඉමඤ්ච ලොකං පරඤ්ච ලොකං සයං අභිඤ්ඤා සච්ඡිකත්වා පවෙදෙන්තී’’ති (ම. නි. 2.94, 225; 3.91, 116; සං. නි. 3.210) එවමාගතං සන්ධාය වුත්තං. **සස්සතො ලොකොතිආදිවසෙනාති** ‘‘සස්සතො ලොකොති වා, අසස්සතො ලොකොති වා, අන්තවා ලොකොති වා, අනන්තවා ලොකොති වා, තං ජීවං තං සරීරන්ති වා, අඤ්ඤං ජීවං අඤ්ඤං සරීරන්ති වා, හොති තථාගතො පරං මරණාති වා, න හොති තථාගතො පරං මරණාති වා, හොති ච න ච හොති තථාගතො පරං මරණාති වා, නෙව හොති න න හොති තථාගතො පරං මරණාති වා’’ති (ම. නි. 1.269) එවමාගතං සඞ්ගණ්හාති.

මිච්ඡාදිට්ඨිආදයො මිච්ඡාවිමුත්තිපරියොසානාති ‘‘මිච්ඡාදිට්ඨි මිච්ඡාසඞ්කප්පො මිච්ඡාවාචා මිච්ඡාකම්මන්තො මිච්ඡාආජීවො මිච්ඡාවායාමො මිච්ඡාසති මිච්ඡාසමාධි මිච්ඡාඤාණං මිච්ඡාවිමුත්තී’’ති (විභ. 970) එවමාගතං සන්ධාය වදති. තත්ථ **මිච්ඡාඤාණන්ති** පාපකිරියාසු උපායචින්තාවසෙන පාපකං කත්වා ‘‘සුකතං මයා’’ති පච්චවෙක්ඛණාකාරෙන ච උප්පන්නො මොහො. **මිච්ඡාවිමුත්තීති** අවිමුත්තස්සෙව සතො විමුත්තිසඤ්ඤිතා. **සමථක්ඛන්ධකෙ නිද්දිට්ඨාති** ‘‘ඔරමත්තකං අධිකරණං හොති, න ච ගතිගතං, න ච සරිතසාරිත’’න්තිආදිනා (චූළව. 204) නිද්දිට්ඨා. සමථක්ඛන්ධකෙ වුත්තෙහි සමන්නාගතො හොතීති සම්බන්ධො. මාතුරක්ඛිතාදයො **දස ඉත්ථියො.** ධනක්කීතාදයො **දස භරියායො.**

දසකවාරවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

එකාදසකවාරවණ්ණනා

331. එකාදසකෙසු **න වොදායන්තීති** න පකාසන්ති. **සුයුත්තයානසදිසාය කතායාති** ඉච්ඡිතිච්ඡිතකාලෙ සුඛෙන පවත්තෙතබ්බත්තා යුත්තයානං විය කතාය. **යථා පතිට්ඨා හොතීති** සම්පත්තීනං යථා පතිට්ඨා හොති. **අනු අනු පවත්තිතායාති** භාවනාබහුලීකාරෙහි අනු අනු පවත්තිතාය.

සුඛං සුපතීතිආදීසු (අ. නි. අට්ඨ. 3.11.15; විසුද්ධි 1.258) යථා සෙසජනා සම්පරිවත්තමානා කාකච්ඡමානා දුක්ඛං සුපන්ති, එවං අසුපිත්වා සුඛං සුපති, නිද්දං ඔක්කන්තොපි සමාපත්තිං සමාපන්නො විය හොති. **සුඛං පටිබුජ්ඣතීති** යථා

අඤ්ඤෙ නිත්ථුනන්තා විජම්භන්තා සම්පරිවත්තන්තා දුක්ඛං පටිබුජ්ඣන්ති, එවං අප්පටිබුජ්ඣිත්වා විකසමානමිව පදුමං සුඛං නිබ්බිකාරං පටිබුජ්ඣති. අනුභූතපුබ්බවසෙන දෙවතූපසංහාරවසෙන චස්ස භද්දකමෙව සුපිනං හොති, න පාපකන්ති ආහ **“පාපකමෙව න පස්සතී”**තිආදි. ධාතුක්ඛොභහෙතුකම්පි චස්ස බහුලං භද්දකමෙව සියා යෙභුය්‍යෙන චිත්තජරූපානුගුණතාය උතුආහාරජරූපානං. තත්ථ **පාපකමෙව න පස්සතී**ති යථා අඤ්ඤෙ අත්තානං චොරෙහි සම්පරිවාරිතං විය, වාළෙහි උපද්දුතං විය, පපාතෙ පතන්තං විය ච පස්සන්ති, එවං පාපකමෙව සුපිනං න පස්සති. **භද්දකං පන වුඩ්ඪිකාරණභූතං පස්සතී**ති චෙතියං වන්දන්තො විය, පූජං කරොන්තො විය, ධම්මං සුණන්තො විය ච හොති.

මනුස්සානං පියො හොතීති උරෙ ආමුක්කමුත්තාහාරො විය, සීසෙ පිළන්ධමාලා විය ච මනුස්සානං පියො හොති මනාපො. **අමනුස්සානං පියො හොතී**ති යථෙව ච මනුස්සානං පියො, එවං අමනුස්සානම්පි පියො හොති විසාඛත්ථෙරො විය. **නාස්ස අග්ගි වා විසං වා සත්ථං වා කමතී**ති මෙත්තාවිහාරිස්ස කායෙ උත්තරාය උපාසිකාය විය අග්ගි වා, සංයුත්තභාණකචූළසීවත්ථෙරස්සෙව විසං වා, සංකිච්චසාමණෙරස්සෙව සත්ථං වා න කමති න පවිසති, නාස්ස කායං විකොපෙතීති වුත්තං හොති. ධෙනුවත්ථුම්පි චෙත්ථ කථයන්ති, එකා කිර ධෙනු වච්ඡකස්ස ඛීරධාරං මුඤ්චමානා අට්ඨාසි. එකො ලුද්දකො ‘‘තං විජ්ඣිස්සාමී’’ති හත්ථෙන සම්පරිවත්තෙත්වා දීඝදණ්ඩකං සත්තිං මුඤ්චි. සා තස්සා සරීරං ආහච්ච තාලපණ්ණං විය විවට්ටමානා ගතා, නෙව උපචාරබලෙන න අප්පනාබලෙන, කෙවලං පන වච්ඡකෙ බලවහිතචිත්තතාය. එවං මහානුභාවා මෙත්තා. **ඛිප්පං සමාධියතී**ති කෙනචි පරිපන්ථෙන පරිහීනජ්ඣානස්ස බ්‍යාපාදස්ස දූරසමනුස්සරිතභාවතො ඛිප්පමෙව සමාධියති. **මුඛවණ්ණො විප්පසීදතී**ති බන්ධනා පමුත්තතාලපක්කං විය චස්ස විප්පසන්නවණ්ණං මුඛං හොති. **අසම්මූළ්හො කාලං කරොතී**ති මෙත්තාවිහාරිනො සම්මොහමරණං නාම නත්ථි, අසම්මූළ්හොව නිද්දං ඔක්කමන්තො විය කාලං කරොති.

එකාදසකවාරවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

එකුත්තරිකනයවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

උපොසථාදිපුච්ඡාවිස්සජ්ජනාවණ්ණනා

332. ''සඞ්ඝං, භන්තෙ, පවාරෙමීතිආදි පවාරණාකථා නාමා''ති **ගණ්ඨිපදෙසු** වුත්තං.

අත්ථවසපකරණවණ්ණනා

334. **පඨමපාරාජිකවණ්ණනායමෙව වුත්තන්**ති ''සඞ්ඝසුට්ඨුතායා''තිආදීනං අත්ථවණ්ණනං සන්ධාය වුත්තං. **දසක්ඛත්තුං යොජනාය පදසතං වුත්තන්**ති එකමූලකනයෙ දසක්ඛත්තුං යොජනාය කතාය සඞ්ඛලිකනයෙ වුත්තපදෙහි සද්ධිං පදසතං වුත්තන්ති එවමත්ථො ගහෙතබ්බො. අඤ්ඤථා එකමූලකෙ එව නයෙ න සක්කා පදසතං ලද්ධුං. එකමූලකනයෙහි පුරිමපච්ඡිමපදානි එකතො කත්වා එකෙකස්මිං වාරෙ නව නව පදානි වුත්තානීති දසක්ඛත්තුං යොජනාය නවුති පදානියෙව ලබ්භන්ති. තස්මා තානි නවුති පදානි සඞ්ඛලිකනයෙ බද්ධචක්කවසෙන යොජිතෙ දස පදානි ලබ්භන්තීති තෙහි සද්ධිං පදසතන්ති සක්කා වත්තුං. ඉතො අඤ්ඤථා පන උභොසුපි නයෙසු විසුං විසුං අත්ථසතං ධම්මසතඤ්ච යථා ලබ්භති, තථා පඨමපාරාජිකසංවණ්ණනායමෙව අම්හෙහි දස්සිතං, තං තත්ථ වුත්තනයෙනෙව ගහෙතබ්බං. පුරිමපච්ඡිමපදානි එකත්තෙන ගහෙත්වා ''පදසත''න්ති වුත්තත්තා **''තත්ථ පච්ඡිමස්ස පච්ඡිමස්ස පදස්ස වසෙන අත්ථසතං, පුරිමස්ස පුරිමස්ස වසෙන ධම්මසත''**න්ති වුත්තං. තස්මිං පදසතෙ ''සඞ්ඝසුට්ඨූ''තිආදිනා වුත්තපුරිමපදානං වසෙන ධම්මසතං, ''සඞ්ඝඵාසූ''තිආදිනා වුත්තපච්ඡිමපදානං වසෙන අත්ථසතන්ති අධිප්පායො.

මහාවග්ගවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

පඨමගාථාසඞ්ගණිකං

සත්තනගරෙසු පඤ්ඤත්තසික්ඛාපදවණ්ණනා

335. **අඩ්ඪුඩ්ඪසතානීති** තීණි සතානි පඤ්ඤාසඤ්ච සික්ඛාපදානි. **විග්ගහන්ති** මනුස්සවිග්ගහං. **අතිරෙකන්ති** දසාහපරමං අතිරෙකචීවරං. **කාළකන්ති** ''සුද්ධකාළකාන''න්ති වුත්තකාළකං. **භූතන්ති** භූතාරොචනං. **පරම්පරභත්තන්ති** පරම්පරභොජනං. **භික්ඛුනීසු ච අක්කොසොති** ''යා පන භික්ඛුනී භික්ඛුං අක්කොසෙය්‍ය වා පරිභාසෙය්‍ය වා''ති (පාචි. 1029) වුත්තසික්ඛාපදං. **අන්තරවාසකන්ති** අඤ්ඤාතිකාය භික්ඛුනියා චීවරපටිග්ගණ්හනං. **රූපියන්ති** රූපියසංවොහාරං. **සුත්තන්ති** ''සාමං සුත්තං විඤ්ඤාපෙත්වා තන්තවායෙහී''ති (පාරා. 637) වුත්තසික්ඛාපදං. **උජ්ඣාපනකෙති** උජ්ඣාපනකෙ ඛිය්‍යනකෙ පාචිත්තියං. **පාචිතපිණ්ඩන්ති** භික්ඛුනීපරිපාචිතං. **චීවරං දත්වාති** ''සමග්ගෙන සඞ්ඝෙන චීවරං දත්වා''ති (පාචි. 485) වුත්තසික්ඛාපදං. **වොසාසන්තීති** ''භික්ඛූ පනෙව කුලෙසු නිමන්තිතා භුඤ්ජන්ති, තත්‍ර චෙසා භික්ඛුනී''ති (පාචි. 558) වුත්තපාටිදෙසනීයං. **ගිරග්ගන්ති** ''යා පන භික්ඛුනී නච්චං වා ගීතං වා''ති (පාචි. 834) වුත්තසික්ඛාපදං. **චරියාති** ''අන්තොවස්සං චාරිකං චරෙය්‍යා''ති (පාචි. 970) ච, ''වස්සංවුත්ථා චාරිකං න පක්කමෙය්‍යා''ති (පාචි. 974) ච වුත්තසික්ඛාපදද්වයං. **ඡන්දදානෙනාති** පාරිවාසිකෙන ඡන්දදානෙන.

පාරාජිකානි චත්තාරීති භික්ඛුනීනං චත්තාරි පාරාජිකානි. **කුටීති** කුටිකාරසික්ඛාපදං. **කොසියන්ති** කොසියමිස්සකසික්ඛාපදං. **සෙය්‍යාති** අනුපසම්පන්නෙන සහසෙය්‍යසික්ඛාපදං. **ඛණනෙති** පථවීඛණනං. **ගච්ඡ දෙවතෙති** භූතගාමසික්ඛාපදං. **සිඤ්චන්ති** සප්පාණකඋදකසිඤ්චනං. **මහාවිහාරොති** මහල්ලකවිහාරො. **අඤ්ඤන්ති** අඤ්ඤවාදකං. **ද්වාරන්ති** යාව ද්වාරකොසා. **සහධම්මොති** සහධම්මිකං වුච්චමානො. **පයොපානන්ති** සුරුසුරුකාරකං. **එළකලොමානීති** එළකලොමධොවාපනං. **පත්තොති** ඌනපඤ්චබන්ධනපත්තො. **ඔවාදොති** භික්ඛුනුපස්සයං උපසඞ්කමිත්වා ඔවාදො. **භෙසජ්ජන්ති** තදුත්තරිභෙසජ්ජවිඤ්ඤාපනං. **සූචීති** අට්ඨිමයාදිසූචිඝරං. **ආරඤ්ඤිකොති** ''යානි ඛො පන තානි ආරඤ්ඤකානි සෙනාසනානී''තිආදිනා (පාචි. 570) වුත්තපාටිදෙසනීයං . **ඔවාදොති** ''යා පන භික්ඛුනී ඔවාදාය වා සංවාසාය වා න ගච්ඡෙය්‍යා''ති (පාචි. 1055) වුත්තසික්ඛාපදං.

පාරාජිකානි චත්තාරීතිආදිනා ඡසු නගරෙසු පඤ්ඤත්තං එකතො සම්පිණ්ඩිත්වා සාවත්ථියා පඤ්ඤත්තං විසුං ගණෙත්වා සබ්බානෙව සික්ඛාපදානි ද්වීහි රාසීහි සඞ්ගණ්හාති.

සත්තනගරෙසු පඤ්ඤත්තසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

චතුවිපත්තිවණ්ණනා

336. **එකතිංස ගරුකා** නාම උභතො අට්ඨ පාරාජිකා, භික්ඛූනං තෙරස, භික්ඛුනීනං දස සඞ්ඝාදිසෙසා. **අට්ඨෙත්ථ අනවසෙසාති** එතෙසු යථාවුත්තගරුකෙසු සාධාරණාසාධාරණවසෙන අට්ඨ පාරාජිකා අනවසෙසා නාම.

අසාධාරණාදිවණ්ණනා

338. ''ධොවනඤ්ච පටිග්ගහො''ති ගාථා අට්ඨකථාචරියානං. තත්ථ **ධොවනඤ්ච පටිග්ගහොති** අඤ්ඤාතිකාය භික්ඛුනියා චීවරධොවාපනං චීවරපටිග්ගහණඤ්ච. **කොසෙය්‍ය...පෙ.... ද්වෙ ලොමාති** එළකලොමවග්ගෙ ආදිතො සත්ත සික්ඛාපදානි වුත්තානි. **වස්සිකාති** වස්සිකසාටිකසික්ඛාපදං. **ආරඤ්ඤකෙන චාති** සාසඞ්කසික්ඛාපදං වුත්තං. **පණීතන්ති** පණීතභොජනවිඤ්ඤත්ති. **ඌනන්ති** ඌනවීසතිවස්සසික්ඛාපදං. **නිසීදනෙ ච යා සික්ඛා, වස්සිකා යා ච සාටිකාති** නිසීදනවස්සිකසාටිකානං පමාණාතික්කමො.

ආපත්තික්ඛන්ධා චෙව උපොසථාදීනි ච ''පාරාජිකසඞ්ඝාදිසෙසා''තිආදිනා විභත්තත්තා **''විභත්තියො''**ති වුත්තානි. **තෙවීසති සඞ්ඝාදිසෙසාති** භික්ඛුනීනං ආගතානි දස, භික්ඛූනං තෙරසාති තෙවීසති. **ද්වෙචත්තාලීස නිස්සග්ගියාති**ආදීසුපි එසෙව නයො. **ද්වීහි...පෙ.... කිච්චං එකෙන සම්මතීති** ද්වීහි විවාදාධිකරණං, චතූහි අනුවාදාධිකරණං, තීහි ආපත්තාධිකරණං, එකෙන කිච්චාධිකරණං සම්මතීති අත්ථො.

339. **නිරඞ්කතොති** සඞ්ඝම්හා අපසාරිතො.

අධිකරණභෙදවණ්ණනා

340. යස්මා අධිකරණං උක්කොටෙන්තො සමථප්පත්තමෙව උක්කොටෙති, තස්මා **‘‘විවාදාධිකරණං උක්කොටෙන්තො කති සමථෙ උක්කොටෙතී’’**තිආදි වුත්තං.

341. **පාළිමුත්තකවිනිච්ඡයෙනෙවාති** විනයලක්ඛණං විනා කෙවලං ධම්මදෙසනාමත්තවසෙනෙවාති අත්ථො. **යෙනාපි විනිච්ඡයෙනාති** පාළිමුත්තකවිනිච්ඡයමෙව සන්ධාය වුත්තං. **ඛන්ධකතො ච පරිවාරතො ච සුත්තෙනාති** ඛන්ධකපරිවාරතො ආනීතසුත්තෙන. **නිජ්ඣාපෙන්තීති** පඤ්ඤාපෙන්ති.

342. **කිච්චං නිස්සාය උප්පජ්ජනකකිච්චානන්ති** පුබ්බෙ කතඋක්ඛෙපනීයාදිකිච්චං නිස්සාය උප්පජ්ජනකකිච්චානං. කීදිසානං? යාවතතියසමනුභාසනාදීනං.

343. **තං හීති** තං විවාදාධිකරණං.

344. **අධිකරණෙසු යෙන අධිකරණෙන සම්මන්ති, තං දස්සෙතුං වුත්තන්ති** යදා අධිකරණෙහි සම්මන්ති, තදා කිච්චාධිකරණෙනෙව සම්මන්ති, න අඤ්ඤෙහි අධිකරණෙහීති දස්සනත්ථං වුත්තන්ති අධිප්පායො.

353. ‘‘සත්තන්නං සමථානං කතමෙ ඡත්තිංස සමුට්ඨානා’’ති පුච්ඡිත්වාපි ‘‘කම්මස්ස කිරියා කරණ’’න්තිආදිනා සම්මුඛාවිනයස්ස සමුට්ඨානානි අවිභජිත්වාව සතිවිනයාදීනං ඡන්නඤ්ඤෙව ඡ සමුට්ඨානානි විභත්තානි, තං කස්මාති ආහ **‘‘කිඤ්චාපි සත්තන්නං සමථාන’’**න්තිආදි. සතිවිනයාදීනං විය සඞ්ඝසම්මුඛතාදීනං කිච්චයතා නාම නත්ථීති ආහ **‘‘කම්මසඞ්ගහාභාවෙනා’’**ති.

දුතියගාථාසඞ්ගණිකවණ්ණනා

359. මන්තග්ගහණන්ති අඤ්ඤමඤ්ඤං සංසන්දනං. අනු අනු සන්ධානං අනුසන්ධිතන්ති භාවසාධනො **අනුසන්ධිතසද්දො**ති ආහ **“අනුසන්ධිතන්ති කථානුසන්ධී”**ති.

සඞ්ගාමද්වයවණ්ණනා

365. **ඨානනිසජ්ජවත්තාදිනිස්සිතා**ති ‘‘එවං ඨාතබ්බං, එවං නිසීදිතබ්බ’’න්ති එවමාදිකා. **සඤ්ඤාජනනත්ථ**න්ති චුදිතකචොදකානං සඤ්ඤුප්පාදනත්ථං. **අනුයොගවත්තං කථාපෙත්වා**ති ‘‘කිං අනුයොගවත්තං ජානාසී’’ති පුච්ඡිත්වා තෙනෙව කථාපෙත්වා.

375. **නීලාදිවණ්ණාවණ්ණවසෙනා**ති නීලාදිවණ්ණවසෙන ආරොග්‍යත්ථාදිඅවණ්ණවසෙන ච.

කඨිනභෙදවණ්ණනා

404. **පුරෙජාතපච්චයෙ පනෙස උද්දිට්ඨධම්මෙසු එකධම්මම්පි න ලභතීති** එස උදකාහරණාදිපයොගො අත්තනො පුරෙජාතපච්චයභාවෙ පුබ්බකරණවසෙන උද්දිට්ඨෙසු ධොවනාදිධම්මෙසු එකධම්මම්පි න ලභති අත්තනො පුරෙජාතස්ස පුබ්බකරණසඞ්ගහිතස්ස ධම්මස්ස නත්ථිතාය.

412. **රූපාදීසු ධම්මෙසූති** වණ්ණගන්ධාදීසු සුද්ධට්ඨකධම්මෙසු.

416. **පුරිමා ද්වෙති** ඉමස්මිං අධිකාරෙ පඨමං වුත්තා අන්තරුබ්භාරසහුබ්භාරා, න පක්කමනන්තිකාදයො ද්වෙ උද්ධාරා.

උපාලිපඤ්චකවණ්ණනා

420-421. **ඔමද්දකාරකොති** ඔමද්දිත්වා අභිභවිත්වා කාරකො. **උපත්ථම්භො න දාතබ්බොති** සාමග්ගිවිනාසාය අනුබලං න දාතබ්බං. **දිට්ඨාවිකම්මම්පි කත්වාති** ‘‘න මෙතං ඛමතී’’ති දිට්ඨිං ආවි කත්වාපි.

වොහාරවග්ගවණ්ණනා

424. කායප්පයොගෙන ආපජ්ජිතබ්බා **කායප්පයොගා**. වචීපයොගෙන ආපජ්ජිතබ්බා **වචීපයොගා. නවසු ඨානෙසූති** ඔසාරණාදීසු නවසු ඨානෙසු. **ද්වීසු ඨානෙසූති** ඤත්තිදුතියඤත්තිචතුත්ථකම්මෙසු. **තස්මාති** යස්මා මහාඅට්ඨකථායං වුත්තනයෙන උභතොවිභඞ්ගා අසඞ්ගහිතා, තස්මා. යං කුරුන්දියං වුත්තං, තං ගහෙතබ්බන්ති සම්බන්ධො.

දිට්ඨාවිකම්මවග්ගවණ්ණනා

425. ‘‘චතූහි පඤ්චහී’’ති වචනතො ද්වීහි වා තීහි වා එකතො දෙසෙතුං වට්ටති, තතො පරං න වට්ටති. **මාළකසීමායාති** ඛණ්ඩසීමාය. **අවිප්පවාසසීමායාති** මහාසීමාය.

මුසාවාදවග්ගවණ්ණනා

444. **පරියායෙන ජානන්තස්ස වුත්තමුසාවාදොති** යස්ස කස්සචි ජානන්තස්ස පරියායෙන වුත්තමුසාවාදොති අත්ථො.

446. **අනුයොගො න දාතබ්බොති** තෙන වුත්තං අනාදියිත්වා තුණ්හී භවිතබ්බන්ති අත්ථො.

භික්ඛුනොවාදවග්ගවණ්ණනා

454. **එකූනවීසතිභෙදායාති** මග්ගපච්චවෙක්ඛණාදිවසෙන එකූනවීසතිභෙදාය.

අධිකරණවූපසමවග්ගවණ්ණනා

458. **පඤ්චහි කාරණෙහීති** ඉදං අත්ථනිප්ඵාදනකානි තෙසං පුබ්බභාගානි ච කාරණභාවසාමඤ්ඤෙන එකජ්ඣං ගහෙත්වා වුත්තං, න පන සබ්බෙසං පඤ්චන්නං සමානයොගක්ඛෙමත්තා. **අනුස්සාවනෙනාති** භෙදස්ස අනුරූපසාවනෙන. යථා භෙදො හොති, එවං භින්දිතබ්බානං භික්ඛූනං අත්තනො වචනස්ස සාවනෙන විඤ්ඤාපනෙනාති අත්ථො. තෙනාහ **‘‘නනු තුම්හෙ’’**තිආදි. **කණ්ණමූලෙ වචීභෙදං කත්වාති** එතෙන පාකටං කත්වා භෙදකරවත්ථුදීපනං වොහරණං. තත්ථ අත්තනා විනිච්ඡිතමත්තං රහස්සවසෙන විඤ්ඤාපනං අනුස්සාවනන්ති දස්සෙති. **කම්මමෙව උද්දෙසො වා පමාණන්ති** තෙහි සඞ්ඝභෙදසිද්ධිතො පමාණං, ඉතරෙ පන තෙසං සම්භාරභූතා. තෙනාහ **‘‘වොහාරා’’**තිආදි. **තත්ථාති** වොහරණෙ.

කඨිනත්ථාරවග්ගවණ්ණනා

467. **අන්තරා වුත්තකාරණෙනාති** ‘‘තඤ්හි වන්දන්තස්ස මඤ්චපාදාදීසුපි නලාටං පටිහඤ්ඤෙය්‍යා’’තිආදිනා වුත්තකාරණෙන.

සමුට්ඨානවණ්ණනා

470. **පුබ්බෙ වුත්තමෙවාති** සහසෙය්‍යාදිපණ්ණත්තිවජ්ජං. **ඉතරන්ති** සචිත්තකං. **භිංසාපනාදීනි කත්වාති** භිංසාපනාදිනා ආපත්තිං ආපජ්ජිත්වාති අධිප්පායො.

අපරදුතියගාථාසඞ්ගණිකං

කායිකාදිආපත්තිවණ්ණනා

474. විනයෙ ගරුකා **විනයගරුකා**. කිඤ්චාපි ඉදං ද්වීසු ගාථාසු ආගතං, අඤ්ඤෙහි පන මිස්සෙත්වා වුත්තභාවතො නානාකරණං පච්චෙතබ්බං.

දෙසනාගාමිනියාදිවණ්ණනා

475. **ද්වෙ සංවාසකභූමියොති** එත්ථ **භූමීති** අවත්ථා. අඞ්ගහීනතා කාරණවෙකල්ලවසෙනපි වෙදිතබ්බාති ආහ **"අපිචෙත්ථා"**තිආදි. **එස නයොති** "අපිචෙත්ථා"තිආදිනා වුත්තනයො. **වනප්පතිං ඡින්දන්තස්ස පාරාජිකන්ති** අදින්නාදානෙ වනප්පතිකථාය ආගතං පරසන්තකං සන්ධාය වුත්තං. **විස්සට්ඨිඡඩ්ඩනෙති** සුක්කවිස්සට්ඨියා මොචනෙ. **දුක්කටා කතාති** දුක්කටං වුත්තං. **පඨමසික්ඛාපදම්හියෙවාති** භික්ඛුනොවාදකවග්ගස්ස පඨමසික්ඛාපදෙයෙව. ආමකධඤ්ඤං විඤ්ඤාපෙත්වා භුඤ්ජන්තියා පුබ්බපයොගෙ දුක්කටං, අජ්ඣොහාරෙ පාචිත්තියං.

පාචිත්තියවණ්ණනා

476. **අබ්භුණ්හසීලොති** අභිනවසීලො.

478. **අසුත්තකන්ති** සුත්තවිරහිතං, සුත්තතො අපනීතං නත්ථීති අත්ථො.

සෙදමොචනගාථා

අවිප්පවාසාදිපඤ්හවණ්ණනා

479. සෙදමොචනගාථාසු **තහින්ති** තස්මිං පුග්ගලෙ. ‘‘අකප්පියසම්භොගො නාම මෙථුනධම්මාදී’’ති **ගණ්ඨිපදෙසු** වුත්තං. **එසා පඤ්හා කුසලෙහි චින්තිතාති** ලිඞ්ගවිපල්ලාසවසෙනෙතං වුත්තං, එසො පඤ්හො කුසලෙහි චින්තිතොති අත්ථො.

දසාති අවන්දියෙ දස. **එකාදසාති** පණ්ඩකාදයො එකාදස. **උබ්භක්ඛකෙ න වදාමීති** ඉමිනා මුඛෙ මෙථුනධම්මාභාවං දීපෙති. **අධොනාභිං විවජ්ජියාති** ඉමිනා වච්චමග්ගපස්සාවමග්ගෙසු.

ගාමන්තරපරියාපන්නං නදීපාරං ඔක්කන්තභික්ඛුනිං සන්ධායාති එත්ථ නදී භික්ඛුනියා ගාමපරියාපන්නා, පරතීරං ගාමන්තරපරියාපන්නං. තත්ථ පරතීරෙ පඨමලෙඩ්ඩුපාතප්පමාණො ගාමූපචාරො නදීපරියන්තෙන පරිච්ඡින්නො, තස්මා පරතීරෙ රතනමත්තම්පි අරඤ්ඤං නත්ථි, පරතීරඤ්ච තිණාදීහි පටිච්ඡන්නත්තා දස්සනූපචාරවිරහිතං කරොති. තත්ථ අත්තනො ගාමෙ ආපත්ති නත්ථි, පරතීරෙ පන පඨමලෙඩ්ඩුපාතසඞ්ඛාතෙ ගාමූපචාරෙයෙව පාදං ඨපෙති. අන්තරෙ **අභිධම්මෙ** වුත්තනයෙන අරඤ්ඤභූතං සකගාමං අතික්කමති නාම, තස්මා ගණම්හා ඔහීයනා නාම හොතීති වෙදිතබ්බං.

භික්ඛූනං සන්තිකෙ එකතොඋපසම්පන්නා නාම මහාපජාපතිපමුඛා පඤ්චසතසාකියානියො භික්ඛුනියො. මහාපජාපතිපි හි ආනන්දත්ථෙරෙන දින්නඔවාදස්ස පටිග්ගහිතත්තා භික්ඛූනං සන්තිකෙ උපසම්පන්නා නාම.

පාරාජිකාදිපඤ්හවණ්ණනා

480. සහ දුස්සෙන මෙථුනවීතික්කමස්ස සක්කුණෙය්‍යතාය **‘‘දුස්සකුටිආදීනි සන්ධායා’’**ති වුත්තං. **ලිඞ්ගපරිවත්තං සන්ධාය වුත්තාති** ‘‘ලිඞ්ගපරිවත්තෙ සති පටිග්ගහණස්ස විජහනතො සාමං ගහෙත්වා භුඤ්ජිතුං න වට්ටතී’’ති ලිඞ්ගපරිවත්තනං සන්ධාය වුත්තා.

481. **සුප්පතිට්ඨිතනිග්‍රොධසදිසන්ති** යොජනද්වියොජනාදිපරමං මහානිග්‍රොධං සන්ධාය වුත්තං.

සෙදමොචනගාථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

පඤ්චවග්ගො

කම්මවග්ගවණ්ණනා

483. කම්මවග්ගෙ උම්මත්තකස්ස භික්ඛුනො උම්මත්තකසම්මුති උම්මත්තකෙ යාචිත්වා ගතෙ අසම්මුඛාපි දාතුං වට්ටති, තත්ථ නිසින්නෙපි න කුප්පති නියමාභාවතො. අසම්මුඛා කතෙ පන දොසාභාවං දස්සෙතුං **“අසම්මුඛාකතං සුකතං හොතී”**ති වුත්තං. දූතෙන උපසම්පදා පන සම්මුඛා කාතුං න සක්කා කම්මවාචානානත්තසම්භවතො. පත්තනික්කුජ්ජනාදයො හත්ථපාසතො අපනීතමත්තෙපි කාතුං වට්ටන්ති. **සඞ්ඝසම්මුඛතා**තිආදීසු යාවතිකා භික්ඛූ කම්මප්පත්තා, තෙ ආගතා හොන්ති, ඡන්දාරහානං ඡන්දො ආහටො හොති, සම්මුඛීභූතා න පටික්කොසන්ති, අයං **සඞ්ඝසම්මුඛතා**. යෙන ධම්මෙන යෙන විනයෙන යෙන සත්ථුසාසනෙන සඞ්ඝො කම්මං කරොති, අයං **ධම්මසම්මුඛතා**. තත්ථ **ධම්මො**ති භූතං වත්ථු. **විනයො**ති චොදනා චෙව සාරණා ච. **සත්ථුසාසනං** නාම ඤත්තිසම්පදා චෙව අනුස්සාවනසම්පදා ච. යස්ස සඞ්ඝො කම්මං කරොති, තස්ස සම්මුඛභාවො **පුග්ගලසම්මුඛතා**. කත්තිකමාසස්ස පවාරණමාසත්තා **“ඨපෙත්වා කත්තිකමාස”**න්ති වුත්තං. **පච්චුක්කඩ්ඪිත්වා ඨපිතදිවසො වා**ති කාළපක්ඛෙ චාතුද්දසිං වා පන්නරසිං වා සන්ධාය වුත්තං. **ද්වෙ ච පුණ්ණමාසියො**ති පඨමපච්ඡිමවස්සූපගතානං වසෙන වුත්තං.

485. ඨානකරණානි සිථිලානි කත්වා උච්චාරෙතබ්බං අක්ඛරං **සිථිලං,** තානියෙව ධනිතානි අසිථිලානි කත්වා උච්චාරෙතබ්බං අක්ඛරං **ධනිතං**. ද්විමත්තකාලං **දීඝං,** එකමත්තකාලං **රස්සං. දසධා බ්‍යඤ්ජනබුද්ධියා පභෙදො**ති එවං සිථිලාදිවසෙන බ්‍යඤ්ජනබුද්ධියා අක්ඛරුප්පාදකචිත්තස්ස දසප්පකාරෙන පභෙදො. සබ්බානි හි අක්ඛරානි චිත්තසමුට්ඨානානි යථාධිප්පෙතත්ථබ්‍යඤ්ජනතො බ්‍යඤ්ජනානි ච. සංයොගො පරො එතස්මාති සංයොගපරො, න සංයොගපරො **අසංයොගපරො. ආයස්මතො බුද්ධරක්ඛිතථෙරස්ස යස්ස න ඛමතී**ති එත්ථ ත-කාර න-කාරසහිතාකාරො අසංයොගපරො. **කරණානී**ති කණ්ඨාදීනි.

488. අනුක්ඛිත්තා පාරාජිකං අනාපන්නා ච පකතත්තාති ආහ **“පකතත්තා අනුක්ඛිත්තා”**තිආදි. තත්ථ **අනිස්සාරිතා**ති පුරිමපදස්සෙව වෙවචනං. **පරිසුද්ධසීලා**ති පාරාජිකං අනාපන්නා. **න තෙසං ඡන්දො වා පාරිසුද්ධි වා එතී**ති තීසු ද්වීසු වා නිසින්නෙසු එකස්ස වා ද්වින්නං වා ඡන්දපාරිසුද්ධි ආහටාපි අනාහටාව හොතීති අධිප්පායො.

අපලොකනකම්මකථාවණ්ණනා

495-496. **කායසම්භොගසාමග්ගී**ති සහසෙය්‍යපටිග්ගහණාදි. **සො රතො**ති සුභෙ රතො. සුට්ඨු ඔරතොති වා **සොරතො. නිවාතවුත්තී**ති නීචවුත්ති. **පටිසඞ්ඛා**ති පටිසඞ්ඛාය ඤාණෙන උපපරික්ඛිත්වා. යං තං අවන්දියකම්මං අනුඤ්ඤාතන්ති සම්බන්ධො. **ඉමස්ස අපලොකනකම්මස්ස ඨානං හොතී**ති එවම්පි අපලොකනකම්මං පවත්තතීති අත්ථො. කම්මමෙව ලක්ඛණන්ති **කම්මලක්ඛණං**. ඔසාරණනිස්සාරණභණ්ඩුකම්මාදයො විය කම්මඤ්ච හුත්වා අඤ්ඤඤ්ච නාමං න ලභති, කම්මමෙව හුත්වා උපලක්ඛියතීති ‘‘කම්මලක්ඛණ’’න්ති වුච්චති. **එතම්පි කම්මලක්ඛණමෙවා**ති වුත්තකම්මලක්ඛණං දස්සෙතුං **“අච්ඡින්නචීවරජිණ්ණචීවරනට්ඨචීවරාන”**න්තිආදි වුත්තං. **ඉණපලිබොධම්පී**ති ඉණමෙව පලිබොධො ඉණපලිබොධො, තම්පි දාතුං වට්ටති. සචෙ තාදිසං භික්ඛුං ඉණායිකා පලිබුන්ධන්ති, තදුප්පාදතොපි තස්ස ඉණං සොධෙතුං වට්ටතීති අධිප්පායො.

ඡත්තං වා වෙදිකං වාති එත්ථ **වෙදිකා**ති චෙතියස්ස උපරි චතුරස්සචයො වුච්චති. **ඡත්ත**න්ති තතො උද්ධං වලයානි දස්සෙත්වා කතො අග්ගචයො වුච්චති. **චෙතියස්ස උපනික්ඛෙපතො**ති චෙතියෙ නවකම්මත්ථාය උපනික්ඛිත්තතො, චෙතියසන්තකතොති වුත්තං හොති. **අඤ්ඤා කතිකා කාතබ්බා**ති පුරිමකතිකාය අසඞ්ගහිතත්තා වුත්තං. **තෙහී**ති යෙසං පුග්ගලිකට්ඨානෙ තිට්ඨන්ති, තෙහි. **දසභාග**න්ති දසමභාගං. **තත්ථා**ති තස්මිං විහාරෙ. **මූලෙ**ති පුබ්බෙ. **“ඉතො පට්ඨාය භාජෙත්වා ඛාදන්තූ”**ති වචනෙනෙව යථාසුඛං පරිභොගො පටික්ඛිත්තො හොතීති ආහ **“පුරිමකතිකා පටිප්පස්සම්භතී”**ති.

අනුවිචරිත්වාති පච්ඡතො පච්ඡතො ගන්ත්වා. **අපච්චාසීසන්තෙනා**ති තෙසං සන්තිකා

පච්චයං අපච්චාසීසන්තෙන. **මූලභාග**න්ති වුත්තමෙවත්ථං විභාවෙති **“දසභාගමත්ත”**න්ති. **අකතාවාසං වා කත්වා**ති තතො උප්පන්නආයෙන කත්වා. **ජග්ගිතකාලෙ ච න වාරෙතබ්බා**ති ජග්ගිතානං පුප්ඵඵලහරිතකාලෙ න වාරෙතබ්බා. **ජග්ගනකාලෙ**ති ජග්ගිතුං ආරද්ධකාලෙ. **ඤත්තිකම්මට්ඨානභෙදෙ**ති ඤත්තිකම්මස්ස ඨානභෙදෙ.

කම්මවග්ගවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

අපඤ්ඤත්තෙ පඤ්ඤත්තවග්ගවණ්ණනා

500. සත්ත ආපත්තික්ඛන්ධා පඤ්ඤත්තං නාමාති සම්බන්ධො. කකුසන්ධකොණාගමනකස්සපා එව සත්ත ආපත්තික්ඛන්ධෙ පඤ්ඤපෙසුං, විපස්සීආදයො පන ඔවාදපාතිමොක්ඛං උද්දිසිංසු, න සික්ඛාපදං පඤ්ඤපෙසුන්ති ආහ **"කකුසන්ධඤ්ච...පෙ.... අන්තරා කෙනචි අපඤ්ඤත්තෙ සික්ඛාපදෙ"**ති. සෙසමෙත්ථ සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව.

ඉති සමන්තපාසාදිකාය විනයට්ඨකථාය සාරත්ථදීපනියං

පරිවාරට්ඨකථාවණ්ණනා සමත්තා.

නිගමනකථාවණ්ණනා

අවසානගාථාසු පන අයමත්ථො. **විභත්තදෙසනන්ති** උභතොවිභඞ්ගඛන්ධකපරිවාරෙහි විභත්තදෙසනං විනයපිටකන්ති යොජෙතබ්බං. **තස්සාති** තස්ස විනයස්ස.

තත්‍රිදන්තිආදි පඨමපාරාජිකවණ්ණනායං වුත්තනයමෙව.

සත්ථුමහාබොධිවිභූසිතොති සත්ථුනා පරිභුත්තමහාබොධිවිභූසිතො මණ්ඩිතො, තස්ස මහාවිහාරස්ස දක්ඛිණභාගෙ උත්තමං යං පධානඝරන්ති සම්බන්ධො. තත්ථ **පධානඝරන්ති** තංනාමකං පරිවෙණං. **සුචිචාරිත්තසීලෙන, භික්ඛුසඞ්ඝෙන සෙවිතන්ති** ඉදම්පි පධානඝරවිසෙසනං.

තත්ථාති තස්මිං පධානඝරෙ. **චාරුපාකාරසඤ්චිතන්ති** මනාපෙන පාකාරෙන පරික්ඛිත්තං. **සීතච්ඡායතරූපෙතන්ති** ඝනනිචිතපත්තසඤ්ඡන්නසාඛාපසාඛතාය සීතච්ඡායෙහි රුක්ඛෙහි උපෙතං. විකසිතකමලකුවලයපුණ්ඩරීකසොගන්ධිකාදිපුප්ඵසඤ්ඡන්නමධුරසීතලුදකපුණ්ණතාය සම්පන්නා සලිලාසයා අස්සාති **සම්පන්නසලිලාසයො. උද්දිසිත්වාති** බුද්ධසිරිං නාම ථෙරං නිස්සාය, තස්ස අජ්ඣෙසනං නිස්සායාති වුත්තං හොති. **ඉද්ධාති** අත්ථවිනිච්ඡයාදීහි ඉද්ධා ඵීතා පරිපුණ්ණා.

සිරිනිවාසස්සාති සිරියා නිවාසට්ඨානභූතස්ස. **ජයසංවච්ඡරෙති** ජයප්පත්තසංවච්ඡරෙ. **අයන්ති** ථෙරං බුද්ධසිරිං උද්දිස්ස යා විනයවණ්ණනා ආරද්ධා, අයං. **ධම්මූපසංහිතාති** කුසලසන්නිස්සිතා. ඉදානි සදෙවකස්ස ලොකස්ස අච්චන්තසුඛාධිගමාය අත්තනො පුඤ්ඤං පරිණාමෙන්තො **"චිරට්ඨිතත්ථ ධම්මස්සා"**තිආදිමාහ . තත්ථ **සමාචිතන්ති** උපචිතං. **සබ්බස්ස ආනුභාවෙනාති** සබ්බස්ස තස්ස පුඤ්ඤස්ස තෙජෙන. **සබ්බෙපි පාණිනොති** කාමාවචරාදිභෙදා සබ්බෙ සත්තා. **සද්ධම්මරසසෙවිනොති** යථාරහං බොධිත්තයාධිගමවසෙන සද්ධම්මරසසෙවිනො භවන්තු. සෙසමෙත්ථ සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව.

නිගමනකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

නිගමනකථා

එත්තාවතා ච –

විනයෙ පාටවත්ථාය, සාසනස්ස ච වුඩ්ඪියා;
වණ්ණනා යා සමාරද්ධා, විනයට්ඨකථාය සා.

සාරත්ථදීපනී නාම, සබ්බසො පරිනිට්ඨිතා;
තිංසසහස්සමත්තෙහි, ගන්ථෙහි පරිමාණතො.

අජ්ඣෙසිතො නරින්දෙන, සොහං **පරක්කමබාහුනා;**
සද්ධම්මට්ඨිතිකාමෙන, සාසනුජ්ජොතකාරිනා.

තෙනෙව කාරිතෙ රම්මෙ, පාසාදසතමණ්ඩිතෙ;
නානාදුමගණාකිණ්ණෙ, භාවනාභිරතාලයෙ.

සීතලූදකසම්පන්නෙ, වසං **ජෙතවනෙ** ඉමං;
අත්ථබ්‍යඤ්ජනසම්පන්නං, අකාසිං සුවිනිච්ඡයං.

යං සිද්ධං ඉමිනා පුඤ්ඤං, යං චඤ්ඤං පසුතං මයා;
එතෙන පුඤ්ඤකම්මෙන, දුතියෙ අත්තසම්භවෙ.

තාවතිංසෙ පමොදෙන්තො, සීලාචාරගුණෙ රතො;
අලග්ගො පඤ්චකාමෙසු, පත්වාන පඨමං ඵලං.

අන්තිමෙ අත්තභාවම්හි, මෙත්තෙය්‍යං මුනිපුඞ්ගවං;
ලොකග්ගපුග්ගලං නාථං, සබ්බසත්තහිතෙ රතං.

දිස්වාන තස්ස ධීරස්ස, සුත්වා සද්ධම්මදෙසනං;
අධිගන්ත්වා ඵලං අග්ගං, සොභෙය්‍යං ජිනසාසනං.

සදා රක්ඛන්තු රාජානො, ධම්මෙනෙව ඉමං පජං;
නිරතා පුඤ්ඤකම්මෙසු, ජොතෙන්තු ජිනසාසනං.

ඉමෙ ච පාණිනො සබ්බෙ, සබ්බදා නිරුපද්දවා;
නිච්චං කල්‍යාණසඞ්කප්පා, පප්පොන්තු අමතං පදන්ති.

සාරත්ථදීපනී නාම විනයටීකා නිට්ඨිතා.